

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

U d v a l g

af

Gamle Danske Domme,

afsagte

paa Kongens Retterting og paa Landsting.

Første Samling.

(Fra Midten af det 15de til Midten af det 16de Aarhundrede.)

Udgivet med oplysende Anmærkninger

af

Dr. J. L. A. Kolderup-Rosenvinge,

Medlem af den Kongelige Direction for Universitetet og de lærde Skoler, og af Directionen for Pastoral-Seminariet,
ord. Professor i Lovkyndigheden ved Kjöbenhavns Universitet, extraordinair Assessor i Højesteret, Ridder
af Dannebrogen og Dannebrogsmænd, Medlem af det Kongelige Videnskabernes Selskab.

Kjöbenhavn.

Trykt hos E. C. Löser, Lövstræde 126.

1842.

Deres Majestæt

Kong Christian den Ottende

allerunderdanigst

tilegnet.

Allernaadigste Konge !

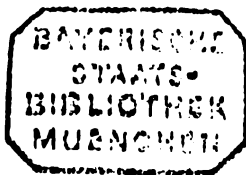
Deres Majestæt har havt den Naade at tillade mig, at jeg maatte pryde dette Værk med Deres ophøjede Navn. Dersom jeg ganske kunde ansee det for at være mit eget Arbejde, vilde jeg have fundet det denne Naade lidet værdig og neppe dristet mig til at udbede mig den; men det er for en stor Deel fremfarne Danske Kongers, Deres Majestæts forevige Forfædres, Værk, som jeg her vover at forelægge Deres Majestæt, og mit Arbejde har kun bestaaet i at løfte det Slør, som i Aarhundreder har hvilet derover, og, såavidt mine Evner tillode det, at gjengive det sin oprindelige Skikkelse. Som Arv fra Danske Konger, som historisk Mindesmærke om gamle Danmarks svundne Tider, tilhører det Den, som nu indtager sine Forfædres Højsæde. Det Vidnesbyrd, som herved aflægges om de Danske Kongers

ivrige Omhu for Retfærdighedens Haandhævelse og om en personlig Deeltagelse i Rettens Pleje, hvortil andre Staters Aarbøger neppe ville kunne opvise Mage, skal engang i Historien finde et Sidestykke, naar den til en skjønnsom Efterslægt overleverer Mindet om den utrættelige Virksomhed for Fædrenelandets Vel, som allerede har betegnet Deres Majestæts første Regjeringsaar. Thi, er det end kun eengang om Aaret at Danmarks Drot nu indtager Dommersædet til et synligt Tegn paa, at det er Ham, som, efter vore gamle Loves Udtryk, er Lovens Vogter og som giver Alle Fred, saa er det ikke fordi Kongernes Virksomhed for Retfærdighedens Haandhævelse nu er mindre, end fordem; den er kun bleven en anden, ikke mindre anstrængende, ikke mindre vigtig og byrdefuld.

Allerunderdanigst

Kjöbenhavn, den 31te October 1842

Kolderup-Rosenvinge.

Fortale.

Overbeviist om, at det er af stor Vigtighed for den, der ønsker at kjende Danmarks gamle Retsforfatning, at gjøre Herredags- og Landstingsdommene til Gjenstand for et omhyggeligere Studium, end der hidtil er blevet dem til Deel, begyndte jeg i Sommeren 1841 at gjennemgaae endeel herhen hørende Haandskrifter, og jeg fandt mig derved yderligere bestyrket i min Overbeviisning. Men da den største Deel af disse Domme ikke ere meddeelte ved Trykken, besluttede jeg at udgive et Udvalg, og da jeg forelagde det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab en Prøve af den paatænkte Udgave, var jeg saa heldig, at Selskabet bestemte en Sum til at bestride Trykningsomkostningerne. Medens jeg arbejdede i det Kongelige Gehejme - Archiv for deels at forøge, deels ved Originaler at berigtige det Materiale, som jeg havde fundet i de saakaldte Dombøger, hvoraf endeel bevares i det store Kongelige Bibliothek, andre ere i Privatets Eje, blev min Opmærksomhed henvendt paa en Kilde, som *Klevenfeldt* i sine Arbejder ofte har benyttet, nemlig: *Rigens Dombøger*, men hvilke jeg forgjæves eftersøgte i Gehejme - Archivet. Omsider opdagede jeg dem i Højesterets Archiv. Disse Protocoller, som indeholde de Domme, der ere afsagte paa Kongens Retterting, saavel dem, der ere afsagte af Kongen og Rigsraadet, som dem, der allene ere afsagte af Rigens Kantsler, begynde med Aaret 1537 og udgjøre for det 16de Aarhundrede ikke mindre, end 30 Folianter og 2 Qvarter, hvorved dog maa bemærkes, at 11 af disse Folianter ere de saakaldte „Forfølgingsbøger“, der i Almindelighed ikke indeholde andet, end et Slags Register over de Sager, hvori Rigens Forfølgning havde fundet Sted. Uagtet denne autentiske Kilde frembyder et mere end rigeligt Stof, har jeg dog meddeelt adskillige interessante Herredagsdomme, yngre end Aaret 1537, efter de ovenfor nævnte private Domsamlinger, der kun indeholde mere eller mindre paalidelige Afskrifter enten af Rigens Dombøger eller af selve Domsacterne. Naar jeg ikke har leveret disse Domme, hvis Antal beløber sig til 11, efter Originalerne, saa er Grunden dertil den, at, da der ikke

VIII

existerer nogen Fortegnelse over Rigens Dombøger i Højesterets Archiv, har jeg først efterat mit Arbejde var betydelig fremrykket fundet adskillige af disse, der indeholdt Domme for de Aar, hvis Materiale jeg allerede havde bearbejdet og ladet trykke efter de Haandskrifter, jeg havde til Raadighed. De ældre Protocoller over Herredagsdomme udgjøre heller ikke en fortløbende Række i en bestemt chronologisk Orden; saaledes f. Ex. indeholder den Protocol, som jeg har betegnet med Bogstavet G., Domme fra Aar 1545 til 1554, mèn i Dombogen H. findes ligeledes Domme fra 1549 til 1554, og det var altsaa begribeligt, at jeg, inden jeg kom til denne Erkjendelse, troede i en Dombog, der efter sin Titel skulde indeholde Domme fra 1545 til 1554, ogsaa at maatte finde samtlige i dette Tidsrum afsagte Domme. Imidlertid har den Omstændighed, at jeg har meddeelt de anførte Domme efter Afskrifter, ingen væsentlig Indflydelse, da de i Henseende til de deri meddeelte Retssætninger, som med Hensyn til mit Öjemeed maatte være det vigtigste, ingen Afvigelse indeholder fra de af mig senere fundne Originaler; jeg har desuden, forsaa vidt de afvige i Henseende til Navne af Steder eller Personer (og heri ere Afskrifterne mindst paalidelige), berigtiget det Fornödne i de ved Slutningen af Værket tilføjede Rettelser⁽¹⁾. Jeg maa fremdeles bemærke, at jeg til de fleste af de i Afskrifter meddeelte Herredagsdomme ikke har kunnet finde Originalerne i Rigens Dombøger dels fordi disse ikke haves for alle Aar, f. Ex. ikke for 1538 og 1539, og desuden neppe ere aldeles fuldstændige, dels fordi Aarstallene i Afskrifterne ikke altid ere paalidelige og det ikke endnu har været mig muligt at gjenemgaae den hele Masse af Rigens Dombøger. De Domme, hvortil Originalerne endnu mangle mig, ere Nr. 32 (S. 51) der ved en Trykfejl er bleven til Nr. 34, Nr. 44, 51, 52, 53, 55, 119.

Den eneste af de i Afskrift meddeelte Domme, hvortil den senere fundne Original indeholder, om ikke en væsentlig Berigtigelse, saa dog et mærkeligt Tillæg, er Nr. 36 (S. 62). Denne Dom, hvorved *Anne Hansdatter* for Hoer dömmes til at puttes i en Sæk og druknes efter Kejserreretten, er i E. meddeelt i en temmelig kort Extract, dog uden at det Væsentlige i dens Indhold er forandret; efter Rigens Dombog for 1537 var *Anne Hansdatters Mand, Jens Vognfører*, da Aalborg blev bestormet, flygtet til Vendsyssel; hun blev derimod tilbage og lod ham sige ved nogle Personer, som han havde sendt til hende, for at hun skulde gjøre sit til, at han kunde faae sikkert Lejde og komme hjem til sit Huus, „at dersom han kom, kunde han forlade sig til, at han skulde blive hængt i en Galge,“ og at hun bad „den onde Mand“ (Fanden) at skille hende ved ham. De „Forevendinger“, som *Blasius Ysfelder* (thi dette er hans rette Navn) anfører, bestaae fornemmelig i, at *Anne Hansdatter*, da Aalborg blev bestormet, havde kjøbt et Huus af

(¹) De Domme, som saaledes findes berigtigede i Rettelserne ved Hjælp af de senere fundne Originaler ere Nr. 30, 31, 36 og 121.

Kongens Krigsfolk for hans Penge, og siden havde han ligget der i Huset og tæret for sine Penge. Men hvad der er det mærkelige, er det Tillæg, som i Rigens Dombog findes i Conclusionen efter de Ord: „seeckes (i Rig. Db. senckes) udi en Seck efter Keiserretten (Keyserloghen R. Db.), nemlig: „*som vor Predicant her for oss udtydet oc forkyndet*“⁽²⁾. Man seer heraf, hvorfra denne ellers hos os ubekjendte Straf er kommet (jvfr. min Anmærkning til denne Dom).

I det jeg saaledes har nævnt min vigtigste Kilde, skal jeg gaae over til nærmere at beskrive de af *Rigens Dombøger*, som ere benyttede i nærværende Samling.

I. Den første er en liden Qvart, paa hvis Ryg er skrevet: Rigens Dombog fra 1540—1546. At denne Angivelse er urigtig, sees deraf, at den næstsidste Dom er fra 1544 (Odense, Mandagen efter Søndagen misericordia); den sidste har intet Aarstal. Da Søndagen misericordia er den anden Søndag efter Paaske, sees, at Dombogen ikke engang indeholder samtlige Domme for Aaret 1544. Paa Bogens første Blad staaer: „Regiister paa the Domme, som gangne ere her uty Fyenn eller andetstedz ephther Riigens Steffningher oc Deele, Anno Dⁿⁱ MDXL,“ og nedenunder med nyere Haand: „Rigens Dombog 1540, endt 1544, Litr. A.“ Ifølge Udtrykket „Riigens Steffninger“ maa det antages, at denne Protocol ikke indeholder Herredagsdomme, men kun de af Rigens Kantsler paa Kongens Retterting afsagte Domme. Jeg har i Overskrifterne til Dommene, hvor jeg har angivet min Kilde, citeret denne Protocol med Bogstavet F.

II. Rigens Dombog i Qvart, for Aar 1545 til 1554, ifølge Titelen paa Ryggen og en Angivelse paa Titelbladet med nyere Haand. Selve Titelbladet, skrevet med en samtidig Haand, angiver Indholdet saaledes: „Registher paa the Domme, som ere udgangne aff Riigens Kantzeler *Anthonio Bryske* ephther Riigens Dele oc Forfylling, Anno 1545.“ Imidlertid gaaer den virkelige til 1554 (den sidste Dom er dateret Løverdagen næst efter Quasi modo geniti Søndag 1554) og meddeler ikke blot Rigens Kantslers Domme, men ogsaa Herredagsdommene fra Aaret 1549 og senere Aar; saaledes f. Ex. for Aaret 1552, fra hvilket denne Dombog indeholder 21 Sager, hvoraf 6 forhandlede i Kongens Nær-værelse. Jeg har citeret den med Bogstavet G.

III. Herredags - Dombog fra Aar 1549 til 1557, Fol.; saaledes angives rigtigt med nyere Haand Protocollens Indhold paa dens første Side; paa det andet Blad hedder det med gammel Haand: „Register paa the Domme, som gangne ere udi K. Majestæts eygen Nerverelse siden *Anthönis Bryske* bleff Rigens Cantzeler och fyrst til then Dag, K. Maj. hollt udi Nyborig, och begynthes alle Helgens Dag under Gudz Aar MDXLIX.“ (Af mig

(²) Det er forresten ganske naturligt, at dette Tillæg mangler i Haandskriftet E., som meddeler Dommen efter en Domsact eller Dombrev, i hvilket det vistnok som upassende har været udeladt, uagtet det blev nedskrevet i Protocollen.

citeret under Mærket H.) Her have vi altsaa en Samling af egentlige Herredagsdomme, og saadanne, som ere afsagte i Kongens egen Nærværelse; det sidste gjelder om den største Deel, ved hvilke det udtrykkelig angives, at Kongen har været tilstede. Af den Udsigt, som jeg her skal meddele over de i Aarene 1551 og 1552 behandlede Sager vil erfares, at Kong Christian den Tredie i Aaret 1551 personlig sad i Retten i 30 Sager, og at af samtlige i Aaret 1552 forhandlede 117 Herredagssager bleve 94 paakjendte i Kongens Nærværelse⁽³⁾. I de angivne Aar holdtes Rettertinget paa følgende Steder efter den Orden, som angives i Protocolen (H.):

For Aaret 1551.

1. *Nyborg*. Søndagen efter Nytaarsdag. Hr. *Mads Jensen*, Sognepræst i Skielkiör, og Fru *Anne*, Hr. *Johan Urnes*.
(Herefter följde 3 Domme fra Slutningen af Aaret 1550.)
2. S. St. Onsdagen efter St. Pauli convers. (25. Jan.), i *Kongens Nærværelse*, *Niels Hammer*, Borger i Faaborg, og Frue *Mette Skinkelsdatters* Arvinger.
3. S. St. S. D. *K. N.*⁽⁴⁾, *Jörgen Bragde*, Embedsmand paa Odense Slot, og *Eiler Rönnov*.
- *4. S. St. S. D. *K. N.*, *Jörgen Bragde* og Frue *Sophie Hardenbierg*.
- *5. *Kjöbenhavn*⁽⁵⁾. Onsdagen efter Bonifacius (5. Juni). *K. N.*, *Jörgen Bragde* og Frue *Anne*, Hr. *Johan Urnis* Efterleverske. Opsættelse.
6. S. St. Barnabæ Dag (11. Juni). *K. N.*, *Jacob Sparre* og *Mogens Gyldenstjerne*.
- *7. S. St. Fredagen efter Barnabæ Dag. *K. N.*, *Tage Thott* og Bønderne i *Derumne*.
- *8. S. St. S. D. *K. N.*, *Jacob Tønnesen* og *Claus Bilde*.
9. S. St. St. Barnabæ Dag. *K. N.*, *Eskel Oxe*, Kongens Rentemester, og Frue *Sophie*, *Jacob Hardenbiergs* Efterleverske.

⁽³⁾ Man seer heraf, hvor ugrundet den Paastand er, som man i nyere Tider finder fremsat, at Christian den Tredie ikke *forstod* Dansk (*Allen Haandb.* i Fædrenelandets Hist. 2den Udg. 347); forhen nøjedes man dog med at sige, at han ikke kunde tale eller skrive dansk (*Badens Danmarks Hist.* 279). At en Konge med saa mange udmærkede Egenskaber, som Christian d. Tredie, skulde have hersket over det danske Folk i 22 Aar uden at have bekymret sig om at forstaae dets Sprog, er vel allerede i og for sig utroligt, men Paastandens Urimelighed falder endnu mere i Öjnene,

naar man vil tænke sig, at Kongen skulde kunne have beqvemmet sig til at sidde i Retten i hele Uger og Maaneder uden at kunne forstaae hvad der forhandlede.

⁽⁴⁾ ved *K. N.* betegner jeg for Kortheds Skyld, at Kongen har været nærværende, ligesom ved de i det Fölgende anbragte Sijerner antydes, at Dommen findes i nærværende Samling.

⁽⁵⁾ Her findes en almindelig Overskrift: „Reglster paa the Domme, som ginge uti theu Herredag, som begyntes uti Kjöbenhavn St. Bonifacii Dag uti *Konn. Majest. eygen Nærværelse*. Anno 1551.“

10. *Kjöbenhavn. St. Barnab. D. K. N., Eskel Oxe, Kongens Rentemester, og Frue Sophie, Jacob Hardenbiergs.*
11. *S. St. Fredagen efter Barnab. K. N., Peder Godske, Embedsmand paa Kjöbenhavns Slot, Basse Christophersen, Landsdommer i Sjælland, og Niels Trolle, Kongens Hofinder.*
- *12. *S. St. S. D. K. N., Elsebe Peder Koks, Borgerske i Kbhvn., og Jörgen Hansen, Borger i Landskrone.*
- *13. *S. St. S. D. K. N., Borgemester og Raad i Stege, og Hans Jensen i Siömark.*
14. *S. St. Tirsdag efter Viti og Modesti D. (15. Juni). Niels Andersen, Prior „udi Andersko Kloster“, og Gregers Holgersen til Vosborg. Opsættelse.*
15. *S. St. S. D. Niels Andersen, Prior i Antvorskov, og Niels Persen i Ulstrup. Opsættelse.*
- *16. *S. St. Löverdag efter Vit. og Mod. K. N., Eskel Gye (Göie), til Gunderslevholm, og Gert Bryske til Dallund.*
- *17. *S. St. Onsdag efter Vit. og Modest. K. N., Frue Anne, Her Johan Urnes og Mogens Gyldenstjerne.*
18. *S. St. Tirsdagen för St. Hansdag. K. N., Erik Rudt, Embedsmand paa Vestervig Kloster, og Gabriel Gyldenstiern. Opsættelse.*
19. *S. St. „Den Tirsdag, som Sct. Hans Bapt. Aften paafaldt“. K. N., Jens Rosengardt og Anders Emichsen til Steensgaard.
(Herredagen, som begyndtes i Kjöbenhavn ved Michelsdagstid) (°).*
- *20. *S. St. Onsdagen för Michelsdag (29. Sept.). K. N., Jörgen Bragde, Embedsmand paa Kongens Gaard i Odense, og Frue Anne, Hr. Johan Urnes Efterleverske.*
21. *S. St. Torsdagen för Michelsdag. K. N., Hr. Laue Brade og Trudt Ulfstands Arvinger.*
22. *S. St. S. D. K. N., Christoffer Walkendorff, „Kongens Secreter“, Frue Anne, til Rygaard (Johan Urnes Enke).*
23. *S. St. S. D. K. N., Börge Trolle og Claus Urne, paa Jacob Trolles Arvingers Vegne, mod Frue Anne, Hr. Axel Ugerups.*
- *24. *S. St. S. D. K. N., Laue Bradhe og Lave Ulfstand, Embedsmand paa Varberg.*
25. *S. St. Michels Aften. K. N., Gabriel Gyldenstiern til Refstrup, Embedsmand paa Örum, og Erik Rudt, Embedsmand i Vestervig Kloster.*

(°) Med Overskrift: „Register paa the Domme, som ginge udi then Herredag, som begyndtes uti Klöbenhafn ved Sct. Michelsdagstide uti Kongel. Maj. egen Neruerelse.“

26. *Kjöbenhavn*. Fredagen efter Michelsdag. *K. N.*, *Claus Urne* til Beltebjerg, Landsdommer i Skaane, og *Peder Tussen*, og hans Medfølgere.
27. S. St. St. Michelsaften. *K. N.*, *Börge Trolle*, paa *Jakob Trolles* Arvingers Vegne, og Frue *Anne Ugerups*.
28. S. St. Fredagen efter Michelsdag. *K. N.*, *Erik Rudt* og *Gabriel Gyldenstiern*.
29. S. St. Onsdagen efter St. Franciscus (24. Oct.). *K. N.*, Mester *Niels Andersen*, Prior i Andersskov, og Mester *Gotskalck Vessel*, Kannik i Roskilde.
30. S. St. S. D. *K. N.*, Mester *Niels Andersen*, og *Niels Persen* i Ulstrup.
31. S. St. S. D. *K. N.*, Hr. *Lage Bragde* til Vedskiölle, og *Gregers Ulfstand*.
32. *Odense* (7). Onsdagen efter Allehelgensd. *K. N.*, Frue *Sophie Jacob Hardenbiergs* og *Anders Emichsen*.
33. S. St. Löverdagen efter Allehelg. *Hans Jude* i Fögeslet, og *Chresten Hardbo* i Trögeslöf. Hjemviisning til Langelandsfar-Landsting.
34. S. St. S. D. *Rasmus Matsen* i Rönkeby, og *Per Lycke* til Skovsbo.
35. S. St. Söndagen efter Allehelg. *Thönnis Michelsen*, Borger i Odense, mod Frue *Kirstine*, *Knud Ottensens* Efterleverske, og Frue *Gesse*, *Johan Brockenhuses*.
36. S. St. S. D. *Chresten Mülle*, Borger i Odense, og *Henning Qvitzou*.

For Aaret 1552.

1. *Viborg* (8). Löverdagen efter Söndagen quasi modo geniti (1ste Söndag efter Paaske), 2 Sager. Fredagen efter samme, 2 Sager. Mandag efter Söndag misericordia (2den Söndag efter Paaske), 7 Sager. Torsdag efter samme, 3. Löverdag efter samme, 6. Onsdag, 2. Tirsdag, 2. Mandag efter Jubilate (3die Söndag efter Paaske), 2. Onsdag, 1.
(Paa denne Herredag, i alt 27 Sager.)
2. *Aalborg*. Tirsdag efter Cantate (4de Söndag efter Paaske), 4. Löverdag, 4. Torsdag, 6. Fredag, 5.
Tirsdag efter Vocem jucunditatis (5te Söndag efter Paaske), 3. Fredag, 4. Mandag efter Exaudi (6te Söndag efter Paaske), 1 (9).
(I alt 27 Sager.)
3. *Randers* (10). Pindseften, 2 Sager.

(7) Med Overskrift: „Register paa the Domme, som gick for Kgl. Majst. uti Otthense om Alle Helgensdags Tide, ther Hs. Maj. drog ther egemen Byen.“

(8) Overskrift: „Register paa the Domme, som gick uti Nör-Jutland ther K. M. drog ther omkring at höre Sager under Datum 1552 och begyntes först uti Wiborig.“

(9) Denne Dom er afsagt i Rold By, omtrent 4 Mille fra Aalborg.

(10) Saaledes efter Overskriften, men den förste Dom er dateret Olborig Pindseften; den næste Drotningborg ligeledes Pindseften. Underskriften, paa den förste Dom maa derfor uden tvivl være uriktig.

4. *Aarhus*. Fredag næst efter Pindse, 6 Sager.
5. *Kjöbenhavn* ⁽¹¹⁾. Onsdag efter V. Frue D. visitationis (2. Julii), 4.
 Onsdag efter St. Margarethe (13. eller 20. Julii), 4. Tirsdag, 4.
 Fredag efter V. F. D. visit., 2.
 Torsdag efter St. Knud Konge (10. Julii), 3. Tirsdag, 3.
 Mandag efter V. Fr. D. visit., 1.
 Onsdag efter St. Hansdag, 2.
 Vor Frue Aften visitat., 6.
 Uden Nævnelse af Dagen, 2.
 Löverdag efter V. Fr. D. visit., 1.
 Mandag efter Sct. Knud. K., 1.
 Löverdag efter Maria Magdalena (22. Julii), 1.

(Paa denne Herredag i alt 34 Sager.)

Summen af Sager for hele Aaret udgjör 96, af hvilke 88 ere forhandlede i Kongens Nærværelse. Til disse Sager komme endnu efter Protocollen G. 21 Sager, af hvilke 6 foretoges i Kongens Nærværelse. Jeg skal ogsaa efter denne Protocol give en Oversigt af Sagerne for Aarene 1551 og 1552, hvilken i flere Henseender turde være af Interesse.

(Udsigt over Dommene i Rigets Dombog G., for Aaret 1551.)

1. *Suinö*. Mandagen efter Jubilate (3die Sönd. efter Paaske). Frue *Ingeborg*, *Peder Ebbisens*, og *Peder Lassens* Arvinger. Hjemviisningsdom til Viborg Byting.
2. S. St. S. D. Frue *Ingeborg*, *Peder Ebbisens*, og *Chresten Hardbo*. Hjemviisning til Rindsherredsting.
3. *Odense*. Mandag efter Cantate (4de Söndag efter Paaske). Frue *Ingeborg*, og *Jens Jyde* i Skadegaard.
4. S. St. Fredag efter Trefoldigheds Söndag (Söndagen efter Pindse). *Niels Jon- sen*, *Hans Lauritsen*, og *Mester Olloff* i Veile.
5. S. St. Onsdagen efter Pindsedag. *Peder Oxe* og *Bent Bille*.
6. S. St. Mandagen efter H. Trefoldigh. S. *Tomis Vinter* og *Herbert Bardskær*.
7. S. St. Skjærtorsdag. *Biörn Koes* og *Iver Juell*. Opsættelse.
8. S. St. Mandagen efter Hellig Trefoldigheds Söndag. *Jörgen Venstermand* og *Jörgen Daa*. Nederfældingsdom.
9. S. St. Söndagen Oculi (3die Söndag i Fasten). Hr. *Otte Krumpen*, og *Niels Pedersen* i Volstrup. Nederfældingsdom.

⁽¹¹⁾ Overskrift: „Register paa the Domme, som gick for K. Maj. uti Kiöbbinghagen til then Herredag, som begyndtes Sct. Hans Baptistdag.“

10. *Kallundborg*. Aftenen før Sct. Knud Konges Dag (9. Julii). Hr. *Niels Andersen*, Prior i Anderskov Kloster, og *Eskel Göye* til Gunderslevholm. Opsættelse.
- *11. *Langesö*. Löverdagen før Sct. Jacobs D. (25. Jul.). *Oluf Munk* og de Bønder i Linde.
12. S. St. Uden Datum. *Oluf Munk* og de Sundismænd. Nederfældingsdom.
- *13. Uden Sted og Datum. *Hans Due*, paa *Otte Gyldenstiernes* Arvingers Vegne, og *Bertel Sörensen*, i Grunde.
14. *Odense*. Fredagen efter Vor Frue Dag assumptionis (15. August). Prior i Antvorskov, og *Eskel Göye*.
15. S. St. Fredagen efter Sct. Egidii Dag (1. Septbr.). *Niels Lange* til Kiergaard, og Mester *Mads Hvid* til Estvadgaard; hjemviist til Gindingherreds Ting.
10. S. St. S. D. *Iver Juul* til Stubergaard, og Mester *Mads Hvid*.
17. *Kjöbenhavn*. Söndagen efter Dionysii Dag (9. Octbr.). *Erik Morthensen* til Vaargaard (?), og Frue *Elisabeth* til Palsgaard.
18. S. St. Torsdagen efter Sct. Franciscus (4. Octbr.). *Ebbe Andersen*, og Frue *Ingeborg*, *Peder Ebbesens*.
19. *Soor* (Sorö). Onsdagen efter Sct. Dionysius (9. Octbr.). *Sören Lassen* og *Jörgen Skovgaard*. Forlig.
20. S. St. S. D. *Seurin Lassen* i Holstebro, og *Jörgen Kotte*, Borgemester i Odense. Nederfældingsdom.
- *21. *Odense*. Torsdag for alle Helgensd. (1. Nov.). Mester *Mads Hvid* og *Iver Juul*.
22. S. St. S. D. *Iver Jull* til Stubergaard, og *Mogens Munk* til Volstrup.
23. S. St. Fredagen efter alle Helgensdag. *Frands Dyre* til Volstrup, og *Mads Pedersen* i Krogsdal.
24. S. St. Alle Helgensaften. *Axel Firsen*, og Frue *Sophie Hardenbiery* til Sandolt.
25. S. St. Söndagen efter alle Helgen. *Frands Dyre*, og *Niels Hellesen* i Nykjöbing. Hjemviisning til Nykjöbings Byting.
26. S. St. Mandagen før Mortensdag (11. Novbr.). *Iver Jull* og Mester *Anders Skovgaard*. Hjemviisning til Viborg Byting.
27. S. St. Löverdagen efter alle Helgen. *Mogens Roff* og *Oluf Ottesens* Arvinger. Nederfældingsdom.
28. S. St. Sct. Thomas Dag (21. Dec.). *Peder Oxø* og *Bent Bille*. Nederfældingsdom.
- *29. S. St. Tirsdagen efter Sct. Lucia Dag (13 Decbr.). Frue *Ingeborg* og *Peder Ebbesens* Arvinger, og *Eiler Lykke* til Torp.

1552.

1. *Odense*. Vor Frue Dag Kyndelmisse (2. Febr.). *Niels Skeel* til Nygaard, og Frue *Ermegaard Podebusk*.
2. S. St. Sct. Jörgensd. (23. Apr.). *Jörgen Prip* til Pandumgaard, og Capitlet i Viborg.

3. *Aalborg*. Mandagen efter Cantate (4de Sønd. efter Paaske). *Byrge Trolle* til Lillö, og *Herluf Trolle* og Frue *Anne*, Hr. *Axel Uggerups*. Opsættelse.
4. S. St. Mandagen efter Vocem jucunditatis (5te Søndag efter Paaske). *Niels Juell* til Astrup, paa *Iver Juels* Vegne, og *Gabriel Gyldenstjerne* til Restrup.
5. S. St. Mandagen efter Cantate. *Kongens Nærværelse*, Frue *Ingeborg*, og alle *Peder Ebbesens* Arvinger og *Niels Hardbo*, til Restrup.
6. S. St. Mandagen efter Vocem jucund. *K. N.*, Frue *Ingeborg*, *Peder Ebbesens* Arvinger og *Eiler Lykke*.
7. S. St. Löverdagen efter Voc. jucund. *K. N.*, Frue *Ingeborg*, *Peder Ebbesens* Arvinger, og *Eiler Lykke*.
8. S. St. S. D. *K. N.*, Samme Parter. Opsættelse.
9. S. St. S. D. *K. N.*, Samme Parter.
10. *Kjöbenhavn*. Mandagen efter Sct. Hansdag (24. Juni), *Eskil Oxe* og Frue *Sophie Hardenberg*.
11. S. St. Tirsdagen efter Knud Konge (10. Julii). *K. N.*, *Peder Ebbesens* Arvinger og *Eiler Lykke*.
12. S. St. Fredagen efter V. Fr. D. visitationis (2. Julii). *Anders Pedersen*, til Tyrestrup, og alle *Peder Ebbesens* Arvinger, mod *Eiler Lykke*. Nederfældingsdom.
13. S. St. Löverdagen efter Maria Magdalenas Dag (22. Julii). *Frants Kortsen*, Borger i Horsens, og *Frederik Snedker*, Borger sammesteds.
14. *Odense*. Fredagen efter Helligkorsdag (14. Sept.). *Iver Jull* og *Mogens Munk*. Opsættelse.
15. S. St. Onsdagen för Sct. Michelsdag (29. Sept.). *Knud Jensen*, Borger i Aars, og alle *Jens Segersens* Arvinger, mod *Anne Nielsdatter* i Rosendal.
16. S. St. Sct. Lucasdag (18. Oct.). *Erik Skram* til Hastrup, og *Thomas Thommesen* af Vollerupgaard.
17. S. St. Simon og Judæ Dag (28. Octbr.). *Niels Krabbe* til Hessel, og *Sören Tygesen* i Attrup.
18. S. St. Alle Helgensdag (1. Nov.). *Peder* og *Otte Galskytt*, mod *Niels Krag* og *Henrik Stampes* Arvinger. Nederfældingsdom.
19. S. St. Onsdagen efter Alle Helgen. *Peder Oxe* til Gisselfeldt, og *Gunde Lange* til Holmegaard.
20. S. St. S. D. *Erik Krabbe*, Embedsmand paa Lundenæs Slot, paa Kronens Vegne, mod *Iver Juell* til Stubergaard.
21. S. St. Torsdagen efter Sct. Andreas (30. Nov.). *Anders Persen* (en af *Peder Ebbesens* Arvinger), og *Erik Banner* til Asdal. Nederfældingsdom.

XVI

Jeg har meddeelt denne Oversigt over de Sager, som behandlede ved Kongens Retterting i Aarene 1551 og 1552, saa udførligt efter begge Dombøgerne G. og H., for at Læseren selv kan sættes i Stand til at bedømme Forholdet mellem begge, hvilket ingenlunde er mig ganske klart, og for tillige hertil at knytte nogle Bemærkninger om Kongens Retterting. Naar man ved at gennemgaae Aaret 1551 i G. bemærker, at der ingensteds nævnes Kongen som nærværende, og at dette derimod er Tilfældet næsten overalt i H., som indskrænker sig til at meddele de Sager, der ere paadømte paa Herredagene, ledes man let paa den Tanke, at G. var bestemt til at meddele de Sager, der allene forhandlede for Rigens Kantsler, men naar man paa den anden Side der finder Sager, som slet ikke angaae den saakaldte Rigens Forfølgning (see f. Ex. Nr. 60 og 80 i Samlingen) og at stundom næsten det hele Rigsraad har været tilstede (see f. Ex. Nr. 100), nødes man til at opgive denne Mening. For Aaret 1552 meddeler den ogsaa ikke mindre end 6 Sager, som ere forhandlede i Kongens egen Nærværelse. Fremdeles findes i 1551 en og samme Retsdag anført baade i G. og H., saaledes i G. Søndagen efter alle Helgensdag, da i Odense foretoges Sagen: *Frants Dyré* og *Niels Hellisen*, og som Tilstedeværende anføres: *Jörgen Brahe*, *Christoffer Valkendorf* og *Christen Poulsen*, Prior til Sct. Knuds Kloster i Odense; og paa samme Dag foretoges efter H. Sagen: *Thønnes Michelsen* og *Fru Kirstine, Knud Ottesens* Enke, og som Tilstedeværende nævnes: *Johan Friis*, Kantsler, *Hans Bilde* og *Tage Thott*. Ogsaa paa Löverdagen efter Allehelgen træffe to Sager sammen i begge Dombøger, men i G. er ikke nævnet, hvem der var tilstede. Ligesom man heraf seer, at disse to Protocoller tjene til at supplere hinanden, saaledes viser det førstnævnte Tilfælde, at Kongens Retterting kunde sættes paa een og samme Dag af forskjellige Dommere. Et lignende Tilfælde møder i Aaret 1552, hvor paa Herreflagen i Kjöbenhavn Löverdagen efter Maria Magdalena ifølge G. foretoges Sagen: *Frants Kortsen*, Borger i Horsens og *Frederik Snedker* (hvilken Sag forligtes „for dens Tvivlagtigheds Skyld“) i Nærværelse af *Erik Banner*, *Otte Krumpen*, *P. Skram*, *Byrge Trolle*, *Jörgen Lykke*, *Tage Thott*, *Gabr. Gyldenstjerne*, *Claus Urne*, *Verner Parsbiørg*, *Niels Lange* og *Holger Rosenkrands*, og paa samme Dag foretoges i Nærværelse af Kongen, *Johan Friis*, *Erik Banner*, *A. Bille*, *O. Krumpen*, *B. Trolle*, *Jörgen Lykke*, *Tage Thott*, *Gabr. Gyldenstjerne*, *Claus Urne*, *Verner Parsbiørg*, *Peder Oxe*, *Niels Lange* og *Holger Rosenkrands* Sagen: *Knud Gedde* og *Mester Per Hansen*, Cantor i Lund, hvori gaves Opsættelse. Imidlertid er dette Tilfælde dog deri forskjelligt fra det foregaaende, at Fleertallet af Dommerne i begge Sager ere de samme Personer, og det kan da have berøet paa tilfældige Omstændigheder, at een Dommer af Retten er udtraadt i den ene Sag og tre andre indtraadt i den anden. — Det vil iøvrigt sees af den ovenstaaende Udsigt, at der i ingen af Protocollerne er iagttaget nogen stræng chronologisk Orden i Henseende til Dommenes Følge.

IV. Rigens Dombog for Aarene 1559—1566 Fol., citeret i Samlingen med Bogstavet I. Dens Titel er: „Register paa huis Domme, som ere gangne efter Rigens Steffning, siden hogborne Fyrste Koning *Frederich then Anden* kom til Danmarckis Rigis Regemente, och begynthes fyrst uty thet Aar 1559, *Anthonis Bryske* tha Rigens Cantse-ler“; længere nede paa Siden findes Navnet *Jensen*, formodentlig Skriverens Navn, med disse to Linier, hvori ventelig et eller andet Önske er udtrykt:

Godt geb. u. i. a. u. be.

Das is o. g. a. ge.

Den förste Dom er dateret Svinö Tirsdagen efter St. Pouls Dag convers. 1559, og den sidste Langesö Torsdagen efter Söndagen Judica 1566.

V. Rigens Dombog for 1559—1562. Denne Foliant, som i Samlingen er citeret under M., men kun lidet benyttet, fordi jeg först mod Arbejdets Slutning har faaet Kundskab om dens Tilværelse, har paa Ryggen Titel af Herredags-Dombog fra 1559 til 1565, men den indeholder kun Domme fra 1559, 1560, 1561 og 1562, to Domme fra 1564 og et Forlig fra 1565. Dens förste Deel indeholder de Domme „som gick uti Kiöbinghagen uti Kgl. Majest. Koning *Frederich then Anden* hans Kröninge uti Kiöbinghagen St. Laurentii Dags Tide“ og begynder med den Sag, som er meddeelt S. 272, under hvilken 48 Borgere i Stubbekjöbing dömdes fra Livet. Dernæst fölge de Domme, som bleve afsagte paa den almindelige Herredag i Odense St. Hansdag Midsommer 1560. Derpaa følger „Registher paa the Domme, som giick then Tiidt Kgl. Maj. drog omkring uti Nör-Jutland, epther Hans Kgl. Maj. egne Steffninger Anno MDLX.“ Fremdeles de Domme, som afsagdes paa den almindelige Herredag i Kjöbenhavn, som begyndtes St. Hansdag Midsommer 1561, og endelig fra 1562 de Domme „som gik efter Kgl. Maj. egne Steffninger udi Kiöbinghagen alle Helgensdags Thiide.“ Den ene Dom fra 1564 findes ogsaa i det originale Dombrev i det Kgl. Gehejme-Archiv.

Af de anförte Rigens Domböger har jeg i Samlingen meddeelt 85 Domme.

Den anden authentiske Kilde, jeg har benyttet, er det *Kongelige Gehejme - Archiv*. Herfra ere 18 af de meddeelte Domme; da de ere *Dombreve*, som de stundom i Paa-skrifterne kaldes, have de Formen af et aabent Brev og de begynde derfor med Kongens eller Dommernes Navne og Titler, da Dommen i disses Navn bekjendtgjöres; i Rigens Domböger begynder derimod den deri indförte Dom sædvanlig med de Ord: Var skicket paa vort Retterting N. N. &c. og tilsidst, naar Sted og Datum nævnes, anføres Dommernes Navne. Det er först i de senere Domböger fra *Frederik den Andens Tid* (fra 1567) at Dommene indføres i samme Form, som de havde i de til Vedkommende udstædte Dombreve. Ved Dombrevene paa Pergament findes Dommernes Segl vedhængende paa sædvanlig Maade i Kapsler; paa Papirsbrevene ere Seglene paatrykte. Underskrifter har jeg ikke fundet paa nogen af de her meddeelte Dombreve; det er först under et Dom-

XVIII

brev fra Aaret 1564, som bevares i det Kongelige Gehejme-Archiv, at jeg har fundet Dommernes Navne skrevne paa de Pergamentsstrimler, hvori Seglens hænge, men disse Navne synes at være skrevne af Skriveren, og kunne altsaa ikke betragtes som egentlige Under-skrifter.

Den tredie autentiske Kilde for min Samling har været de ældste *Cancelli-Registranter* eller saakaldte *Tegnelser* fra Christian den Tredies og Frederik den Andens Tid (¹²), hvoraf Hr. Justitsraad *Jacobsen*, Committeret i Rentekammeret, har taget en betydelig Mængde Afskrifter. Blandt disse forekomme ogsaa adskillige Domme, som Hr. Justitsraaden har havt den Godhed at overlade mig til Udvalg. Jeg har af disse Tegnelser meddeelt 6 Domme.

Endelig har jeg benyttet adskillige af de Haandskrifter paa det st. Kgl. Bibliothek, som sædvanlig bære Navn af Dombøger, nemlig Cod. Reg. Nr. 844, Fol. cit. under Bogstavet B.; Cod. Thott. Nr. 1991, 4to (C.) Cod. Thott. Nr. 1201, Fol. (D.); Cod. Thott. Nr. 1202, Fol. (E.); ligesom jeg ogsaa har brngt en Hr. Prof. *Larsen* tilhørende Dombog i Folio (L.) og en mig selv tilhørende Dombog i Qvart (A.), som Dr. *G. L. Baden* forhen har ejet. Samtlige disse Haandskrifter, hvoraf neppe noget er ældre, end det 17de Aarhundrede; men som uidentivl ere afskrevne af ældre, indeholde Afskrifter, i Almindelighed af Domsacter, kun for E. synes nogle af Rigens Dombøger at have ligget til Grund, da Dommene, afsagte af Kongen og Rigsraadet eller Cantsleren, jevnlig begynde med Formularen: Var skikket paa vort Retterting o. s. v. Stundom give de kun ganske korte Extracter af Dommene, endog uden at nævne Tid og Sted. Enkelte saadanne har jeg medtaget, naar de indeholdt vigtige Retssætninger, f. Ex. S. 266—270. Disse Haandskrifter ere især vigtige med Hensyn til de Landstingsdomme, som de indeholde, da jeg desværre ikke har kunnet overkomme autentiske Kilder til disse i det Tidsrum, jeg har behandlet. Efterat jeg havde erholdt det Kgl. Danske Cancellies Tilladelse til at erholde udlaant de gamle Landstingsprotocoller af Landsoverrettens Archiv i Viborg, har Rettens Justitiarius Hr. Etatsraad *Schiønning* havt den Godhed paa min Begjæring at tilstille mig den ældste Domprotocol, men denne begynder først med 1608, og efter de Oplysninger, Justitiarius i Lands-Over- samt Hof- og Stadsretten Hr. Etatsraad *Thomsen* velvilligen har meddeelt mig, findes heller ikke i denne Rets Archiv nogen Protocol for Sjellandsfarlandsting fra det 16de Aarhundrede; den ældste begynder med Aaret 1676. Jeg har altsaa været nødsaget til at hjælpe mig med hine vistnok ikke meget nøjagtige Afskrifter og ved at sammenligne flere at udfinde de rette Læsemaader, hvorom jeg i Noterne har givet Oplysning;

(¹²) See nærmere om disse Registranter, der fra Cancelliet ere blevne afleverede til det Gehejme-Archiv, *Jacobsens* Fremstilling af det danske Skattevæsen under Kongerne Christian den Tredie og Frederik den Anden, Fortale S. IV—VI.

dog angaae de Skjødesløsheder, hvori Afskriverne saa ofte have gjort dem skyldige, meest Aarstal og Personers eller Steders Navne, hvorfor de, som ville benytte dem til Oplysning af Personalhistorien eller Topographien, maa bruge fornøden Kritik, ligesom det vel og kan hælde, at en eller anden usædvanlig Ordform ikke er paalidelig; men om de i dem indeholdte Retssætninger, som staae i Forbindelse med det anførte Factum, kan der neppe være nogen Tvivl, naar man iøvrigt kan skjønne, at Factum, om ikke altid udførligt, dog er saaledes refereret, at ingen væsentlige Omstændigheder ere forbigaaede. Et Exempel paa Factums Forkortelse i disse Afskrifter har jeg ovenfor berørt S. VI. ved at omtale Dommen Nr. 36.

I Henseende til Valget af de Domme. som jeg har optaget i Samlingen, har jeg ofte været i en ikke ringe Forlegenhed; det har ofte været mig vanskeligt at beqvemme mig til at udelukke hvad der i een eller anden Henseende forekom mig at have Interesse; men det Forraad af Domme, som jeg har gjennemgaaet, var i Forhold til det Arkeantal, hvortil denne første Samling maatte indskrænke sig, saa betydeligt, at jeg var nødsaget til at gjøre et strængere Udvalg, og jeg har taget Afskrifter af et stort Antal Domme, som jeg nødes til at lade henligge utrykte, dersom jeg ikke skulde være saa heldig at opnaae Understøttelse til at levere en Fortsættelse eller i al Fald til at udgive Extracter af de interessanteste af den Mængde ubekjendte Domme, der endnu ere i Behold. Ved at gjøre nærværende Udvalg, har det naturligtviis været min Hovedsag at vælge de Domme, der oplyse Retsforfatningen, men stundom har jeg ogsaa medtaget saadanne, der, uden at være af Vigtighed i denne Henseende, give et levende Billede af Fortidens Liv og Sæder, som f. Ex. Nr. 79, der giver en Skilaring af hvad der tildrog sig ved den unge *Niels Ulfstands* Jordefærd. Ogsaa den historiske Interesse, som knytter sig til enkelte af de i Dommene omhandlede Personer, har undertiden bestemt mit Valg. Af denne Grund har jeg meddeelt Dommene om *Poul Laxmand* og *Thorben Oxe*, som jeg vel allerede ved en tidligere Leilighed har benyttet, ⁽¹³⁾ men som jeg fandt for vigtige til her at udelade dem. Iøvrigt har jeg ikke optaget Domme, som forhen have været trykte, med Undtagelse af nogle ganske faa, hvortil jeg enten har havt Originalerne eller bedre Afskrifter. Dette er Tilfældet med Nr. 7, 18, 19 og 105.

I Henseende til Behandlingsmaaden af de her meddeelte Documenter, maa jeg for det første erindre, at jeg har gjort mig al Umage for at meddele dem med diplomatisk Nøjagtighed, dog saaledes, at jeg for at lette Læsningen allevegne har ladet Substantiver trykke med stort Begyndelsesbogstav efter nuværende Skrivemaade og heller ikke har bundet mig til Interpunction og Commatering, da Enhver, der kjender Diplomerne fra det 16de Aarhundrede, veed, at der i dem hersker den største Vilkaarlighed i disse

(13) Historisk Tidsskrift. III. 154 og 585.

Henseender. Heller ikke har jeg i Dommene fra det 16de Aarhundrede ængstelig holdt mig til Brugen af det dobbelte w, som idelig forekommer hvor vi nu bruge det enkelte, og ligeledes har jeg tilladt mig, til Læsernes Beqvemmelighed, at sætte v for u, og omvendt, hvor den gamle Skrivemaade afviger fra den nuværende (f. Ex. ville for uille, be- vise for beuisse, tusindt for tvsindt, hun for hvn &c.).

Naar jeg har meddeelt Domme efter Copier, har jeg sædvanlig sammenlignet flere Haandskrifter og i Anmærkningerne anført de forskjellige Læsemaader, af hvilke de, som jeg anseer for de rette, ere trykte med udmærket Stil, forsaavidt jeg ikke ligefrem har fundet mig beføjet til at optage dem i Texten, hvilket da er bemærket. Hvad de Anmærkninger angaaer, hvorved jeg har søgt at oplyse enten de gamle Ord eller at meddele en eller anden Underretning om de i Dommene nævnte Personer eller Steder, har jeg i Almindelighed indskrænket mig til det, som var nødvendigt til Sagens Op- lysning, og da jeg i Henseende til Personer og Steder kun har benyttet de sædvanlige Hjælpemidler og i denne Henseende ikke har havt Tid og Lejlighed til at anstille Un- søgelse, turde her være meget at berigtige og tilføje. Flere af de Anmærkninger, som tjene til at oplyse Personallhistorien og Slægtskabsforhold, skylder jeg Hr. Cand. *Beg- trups* Godhed, hvis Navn ved saadanne Anmærkninger findes anført eller antydet med et *B*.

Ved at tilføje et firdobbelt Register: over Indholdet, over gamle Ord, og Personer og Steder, har jeg søgt at gjøre mit Arbejde mere brugbart og let tilgængeligt for Elskere af Fædrelandets Historie. Kun i Henseende til de to sidste Registere ere her et Par Ord nødvendige. Personregisteret omfatter kun Adelsmænds, Biskoppers, Provsters, Ab- beders, Landsdommeres, Landstingshörerers og Borgemestres Navne, og forsaavidt disse Personer blot nævnes i Dommene som Deeltagere i deres Afsigelse, ere de, for at und- gaae al for megen Vidtløftighed, kun anførte paa Registret med det Sidetal, hvor de første Gang forekomme. De, der nævnes som Rigsraader, ere betegnede ved RR., Rid- derne ved R. Om Stederne har jeg kun at bemærke, at jeg har fundet det uforlødent at anføre bekjendte Kjøbstæders Navne.

Hvad Dommens Indhold angaaer, da kan det ikke være min Agt, her at give en udførlig Fremstilling af de vigtige Resultater for Retshistorien, som, i det mindste efter min Mening, deraf lade sig udlede, saa meget mindre, som jeg har ledsaget Dommene med en kort Angivelse af Indholdet og udarbejdet et Sagregister, hvoraf man uden Van- skelighed kan erholde Kundskab om de forskjellige Gjenstande. Imidlertid skal jeg dog her tillade mig adskillige Bemærkninger, som ikke have kunnet finde nogen passende Plads ved de enkelte Domme, tildeels fordi de ere Resultatet af flere og vedkomme den hele Domsamling.

Det er for det første at bemærke, at flere Domme fra det 15de Aarhundrede ikke

ere Domme i Ordets sædvanlige Betydning, men Afgjørelser af et *Retsspørgsmaal*, der forelægges Landstinget eller Kongens Retterting til Besvarelse, hvorpaa allerede tidligere haves Exempel i Sjellands Landstings Svar paa Kong Erik af Pommerns Spørgsmaal 1428 ⁽¹⁴⁾. Saadanne Erklæringer, hvorved Tingene udøve et Slags lovgivende Myndighed men som dog nærmest bestaaer i at angive den gjeldende sædvansmæssige Ret, findes af Landsting S. 1, 7, 11 og 15 og af Kongen og Rigsraadet eller af dette allene S. 4, 10, 13, 15, 21 og 25; paa de to sidste Steder er det Kongen selv, der forlanger Rigsraadets Bestemmelse og S. 21 endog kun dets jydsk Afdelings Erklæring.

Hvad *Retskilderne* angaaer, da er det dels Provinciallovene, dels Recesserne og stundom Gaardsretten (256), som paaberaabes; i to Tilfælde endog Kejserretten og Kejserlige Privilegier (62, 270). Det er iøvrigt ikke lidet forunderligt, at finde Gaardsretten og Jydske Lovs Fortale paaberaabte som Hjemmel for Strafs Anvendelse for oprørske Opfordringer (258), men det var Nødvendigheden, i Forbindelse med Mangelen paa almindelige Straffebestemmelser i de ældre Love, der anviste denne Udvej, ligesom man af samme Grund i den S. 62 anførte Dom tog sin Tilflugt til Kejserretten, der dog, som ovenfor erindret, først maatte forklares af den tyske Hofprædikant. Uagtet Jydske Lov anvendes som particulær Lov ved Siden af den Sjellandske og Skaanske (110—112), er det dog mærkeligt, at den paa flere Steder citeres som „vor danske Lov“ (103, 152, 183, 184, 243). Naar Kong Eriks Sjellandske Lov citeres, da er det efter *Ghemens* Udgave (236).

I Henseende til de to Domstole, hvis Domme meddeles i nærværende Samling, *Landstingene* og *Kongens Retterting*, skal jeg om Landstingene kun bemærke, at vi i flere af de her meddelte Domme finde Bestyrkelse for *Kofoed Anchers* mod *Gram* fremsatte Paastand ⁽¹⁵⁾, at Landstingshörerens var forskjellig fra Landsdommeren. Saaledes forekommer Landstingshörerens i et Landstingsvidne fra Skaane S. 20 (Aar 1487) under Benævnelse af *Landstings Saghörer* ⁽¹⁶⁾, som den, der udsteder Tingsvidnet, og i samme Document nævnes Landsdommeren som en af de Vidner, hvem Landstingshörerens havde anmodet om at være tilstede. I de S. 1, 11, 14, 15 og 17 meddelte Diplomer nævnes Landstingshörerens allene, uden at der er Tale om nogen Landsdommer, men da disse Diplomer alle indeholde Landstingets Svar paa Retsspørgsmaale og saaledes ikke ere egentlige Domme, men snarere Tingsvidner, ligesom det nysnævnte fra Skaane, bliver det sandsynligt, at Landstingshörerens Function netop har bestaaet i at udstede Tingsvidner. I Landsdommerens Forfald indtager stundom Landstings skriveren hans Sæde

⁽¹⁴⁾ See Danske Magazin V. 319.

⁽¹⁵⁾ *Kof. Anchers* saml. jur. Skrift. II. 846 ff.

⁽¹⁶⁾ Denne Benævnelse forekommer ogsaa i et bornholmsk Tingsvidne fra Aaret 1433 i Dansk Magazin III. 229.

(45) eller en anden Sættedommer, som f. Ex. da *Poul Laxmands Sag* forhandlede paa Landstinget og Sjellands Landsdommer *Niels Henriksen* forfulgte Sagen paa Kongens Vegne (29). S. 143 findes Exempel paa, at en saadan Sættedommer har ladet give beskrevet hvad den ordinære Landsdommer havde nægtet. Paa Sjellands Landsting-see vi Kong Christian den Første selv at møde for at forkynde Love, hvilke han lader nedlægge i Landskisten (6) og paa samme Ting møder Kong Hans i Aaret 1503 for at forfølge Sagen mod *Poul Laxmand* (29).

Kongens Retterting er den almindelige Benævnelse, hvormed betegnes saavel Rigets højeste Domstoel, hvad enten Kongen |der præsiderede med hele Rigsraadet eller med nogle af dets Medlemmer eller andre af Kongen Tilforordnede, eller og en Deel af Rigsraadet allene afsagde Dommen i Kongens Navn, som og den Ret, der under Forsæde af Rigens Cantsler afgjorde de Sager, som angik Execution og Forfølgning til Laas (17). Antallet af de tilstedeværende Dommere angives meget forskjelligt, men jeg tvivler paa at det i Dombøgerne altid angives nøjagtigt; saaledes nævnes der S. 54 kun Tre, men S. 153, hvor ogsaa kun Tre anføres, tillægges der: &c.; (jvfr. Udtrykket „*med flere gode Mænd*“ S. 105); S. 70 og 74 nævnes kun To, ja S. 76 kun Een og denne er Landsdommeren *Jacob Brockenhuus*, som vel endog var beslægtet med *Michel Brockenhuus*, der var den ene Part i Sagen; ogsaa S. 115 anføres kun een Dommer, men der tilføjes: &c. Det er ogsaa udenfor al Tvivl, at Rigens Cantsler maa have været tilstede ved endeel af de forhandlede Sager, men han nævnes yderst sjældent i Dombøgerne G. og H.; da disse Dombøger synes at være førte under hans Tilsyn, er det sandsynligt, at han har anseet det for overflødig at indføre sit Navn ved hver enkelt Dom, da det findes paa Dombøgernes Titelblad (s. S. VII.). Naar det ikke ere Rigsraader, som beklæde Dommersædet, finde vi blandt de Tilforordnede Mænd af alle Stænder, f. Ex. S. 57 en Adelsmand, en Prior, en Borgemester og en Raadmand; S. 95 en Adelsmand, en Borgemester, en Byfoged og en Borger; S. 110 to Sognepræster og en Herredsfoged; S. 117 en Borgemester, en Sognepræst, en Birkefoged og en Borger; S. 132 tre Adelsmænd, en Borgemester, to Raadmænd og en Borger; S. 166 (Aar 1551) en Prior, en Borgemester, en Byfoged og to Borgere; S. 172 to Borgemestere, to Raadmænd, en Byfoged og to Borgere (18). Da alle disse Sager angaae Adelsmænd, kan man vel ikke paastaae, at der ved Valget af Dommerne er taget Hensyn til Adelstandens Interesse, og denne Omstændighed i Forbindelse med flere Data, som indeholdes i de meddeelte Domme, turde vel bidrage til at berigtige de sædvanlige overdrevne Skildringer af Ari-

(17) Jvfr. Professor *Larsens* Afhandling om de danske Kongers Deeltagelse i Retsplejen, i Histor. Tidsskr. I. 345.

(18) See endnu tre Domme fra 1561, S. 290, 292 og 295.

stokratiets Magt og Indflydelse allerede paa Christian den Tredies Tid. Iøvrigt skulde jeg troe, at i de ovennævnte Sager, i hvilke Kongen ikke anføres som nærværende og som alle findes i Dombogen G., Retten er bleven præsideret af Rigens Cantsler, hvorved det da og bliver forklarligt, hvorfor Dombøgerne H., I. og M., der indeholde Herredagsdomme, ikke omtale andre, end Rigsraader, som Tilstedeværende (¹⁹). Ligesom der fra Rigens Cantsler kunde appelleres til Herredagen, saaledes see vi ogsaa, at visse vigtige Sager, som forhandles paa Rettertinget uden Kongens Nærværelse, udsættes enten ganske eller enkelte Punkter i samme til Afgjørelse, naar Kongen selv personlig kom tilstede, s. f. Ex. S. 84, 95, 131, 171, 240. Blandt de tilforordnede Dommere udenfor Raadet finde vi især Landsdommere hyppig tage Plads, f. Ex. S. 10, 126, 139, 174, 179, 182, 187, 201, 204, 206, 208, 210 o. fl. St.

Kongens Retterting eller den øverste Domstol kaldes ogsaa *Rigens Ret*, et Ord, der har flere Betydninger, men hvoriblandt denne, saavidt jeg mindes, ikke er bleven bemærket; den bevises af Udtryk som disse: „hans Sag hængde inde for *Vor og Rigens Ret*, Sagen var begyndt for *Vor og Rigens Ret*“ (S. 57); den fuldstændige Benævnelse synes derfor at have været: *Kongens og Rigens Ret*, analog med Udtrykket: *Kongens og Rigens Breve* (S. 114). Naar der derimod S. 73, 76, 82, 114, 156 o. fl. St. tales om Forfølgning „efter *Vor og Rigens Ret*“, eller naar det hedder S. 104: „udført efter vor og Rigens Ret“ eller S. 135: „udført efter Vor og Rigens Rets *Lydelse*“, saa betyder det her allevegne den af Kongen og Riget vedtagne Lov angaaende Dømmes Execution, som siden fik Navn af „Rigens Ret og Dele“ og under denne Titel udgaves af Christian den Fjerde, skjøndt der langt tidligere havde existeret et System af Retsregler under Titel af Rigens Ret, der ikke synes at have indskrænket sig til Forskrifterne om Dømmes Execution efter Kongens og Rigens Breve, men at have indbefattet den uskrevne Ret, som efterhaanden havde udviklet sig af de paa Kongens Retterting afsagte Domme, og som just derfor kaldtes Kongens og Rigens Ret, fordi den ikke indskrænkede sig til hvad der var sædvansmæssig Ret i en enkelt Provinds (²⁰). I en Dom fra 1561 (S. 296) findes et Stykke af Erik Glippings Forordning fra 1282 (²¹) citeret som Rigens Ret, og i en Dom fra 1577 hedder det: „*efterdi Rigens Ret medfører*, at hvem som thaler paa Lösöre, tha skal hand fare till thet Herritzting, hans Brofiell er udi, som hand tilthale vill, och siden fare itt Ting til Landzting och ey mere udi Juttlandt“, hvilken Forskrift

(¹⁹) Maaskee sigte ogsaa hertil de forskjellige Udtryk, der bruges i nogle Dombøger om Stævningerne: Rigens Stævning d. e. til at møde for Rigens Cantaler, og Kongens egne Stævninger, s. ovenfor S: XVII.

(²⁰) Jvfr. hvad jeg har bemærket om Danmarks Rigens Ret i Danske Magazin. Tredie Række I. 178 og 204.

(²¹) Jvfr. om denne Forordning *Kof. Anchers* saml. jur. Skrift. II. 612—613.

ikke haves i nogen mig bekjendt Lov, men hvortil findes noget Tilsvarende i en Erklæring af Kongen og Rigsraadet for Aaret 1471 ⁽²²⁾. Jeg skulde iøvrigt tage meget Fejl, om den Forbindelse, hvori „Kongen“ og „Riget“ saa jevnlig forekommer i denne Materie, ikke skulde have sit Forbillede i det tyske Udtryk: Kaiser und Reich; men til yderligere Beviis for denne Paastand vilde udfordres en Sammenligning mellem den gamle danske og tyske Proces, hvortil her ikke er Stedet ⁽²³⁾.

Kongens Retterting holdes overalt i Landet, hyppigst i Kjöbenhavn, og der i ældre Tider paa forskjellige Steder, saasom paa Kjöbenhavns Raadstue 1482 (S. 18), 1492 (S. 22), 1502 (S. 27); i Helliggeistes Stue 1513 (S. 34); ogsaa paa Kbhvs. Slot 1492 (S. 24), hvilket i senere Tider, 1518 (S. 38), 1525 (S. 40) 1547 (S. 105, 107), blev det almindelige Forsamlingssted, og dette er formodentlig Grunden, hvorfor de sildigere Domme, som ere daterede Kbhvn., ikke nærmere angive Stedet. Naar Rettertinget holdes udenfor Kjöbenhavn, er det sædvanlig i Kjöbstæderne, saasom Kallundborg, Sorö, Nyborg, Odense, Medelfart, Aarhus, Randers, Vejle, Kolding, Aalborg, Viborg; og stundom angives da i de ældre Domme Stedet nærmere, som f. Ex. Bispegaarden i Viborg, S. 33, Graabrödre Kloster sammesteds, S. 43, Graabrödre Kloster i Kallundborg, S. 26; men undertiden holdes det ogsaa i smaa Byer eller Gaarde, saasom Starup i Ribe Stift, S. 69, Langesö i Fyen, S. 109, 115, ogsaa paa den lille Öe Svinö i det lille Belt, S. 117.

Alle Stænder, ja Kongen selv (S. 18, 22, 28, 38), möde personlig paa Rettertinget som Parter og forhandle mundtlig deres Sager; vi see saaledes Adelsmænd og Adelsfruer, Borgere og Bønder snart at möde som Sagvoldere, snart som Sagsögere; Exemppler paa Adelsfruer, der selv före deres Sag, forekomme S. 43, 70, 136, 138, 201, 240, 275 ⁽²⁴⁾; ogsaa andre Fruentimmer möde personlig, s. S. 132, 146, 182, 301. Fæstebønder

⁽²²⁾ See S. 10 og Not. 5 sammest.

⁽²³⁾ Jeg kan her kun henvise til den Lighed, som allerede i den ældre Tid findes i saa mange Henseender mellem de danske Kongers Retterting paa den ene Side og den tyske Kejsers Hofret paa den anden, saaledes som dennes Organisation viser sig i Kejser Frederik den Andens Reichsabschied fra Aaret 1235, see *J. C. Herchenhahn*, Geschichte des Kaiserlichen Reichshofraths, Mannheim 1792. I Th. 298 ff. Naar iøvrigt denne Forfatter S. 246 gjør den Bemærkning, at de tyske Kejseres *personlige Deeltagelse* i Retsplejen var noget ganske særegent, hvorved Tydskland adskiller sig fra det övrige Europa, saa har han overseet, at det samme er Tilfældet med Norden og tildeels med England, see ang. Sverrig *Geijers Svenska Folkets Historia* I. 307 og II. 175 ff. og

J. J. Nordström den svenske Samhälls-Förfatningens Historia. Helsingfors 1840. II. 537 ff. og i Henseende til England *Phillips* englische Reichs- und Rechtsgeschichte II. 18 ff. I Henseende til vort Fædreneland skal jeg kun bemærke, at det udentvivel er det Land, hvor denne Skik vedligeholdt sig længst og uden Afbrydelse, jvfr. med Prof. *Larsens* ovenfor anførte Afhandl. i Hist. Tidsskrift den Yttring i den svenske Konge Carl den Niendes Mandat af 4de Dec. 1602, „at Kongens Retterting ej var holdt i Mandsminde“. (See *Hans Jürta's* Afhandling om svenska Lagfarenhetens Utbildning i Kgl. Vitterh. Hist. och Antiquit. Academiens Handl. XIV. S. 315.)

⁽²⁴⁾ Exempel paa Fruentimmers Möde paa Landstinget findes S. 7 og 96.

møde jevnlig og forsvare deres Sag mod Herskabet, naar de sagsøges angaaende Landgilde, Hoveri eller Fæld paa deres Gaarde, s. S. 108, 153, 167 og 277), og selv den Vordnede møder for at forsvare sin Frihed, S. 105; men ikke blot som Sagvoldere, ogsaa som Sagsøgere møde Fæstebønder og forfølge deres Sag personligen mod deres Herskab, S. 132, 193, 195, 208, og Kronens Bønder mod Kongens Lehnsmand, S. 33, 211 og 248.

Parterne indkaldes for Retten med 6 Ugers Varsel, men stundom finder man, at Sagen er foretaget nogle Dage förend den 6te Uges Dag var udlöbet, med Parternes Samtykke, som det da hedder „och the gaffue thennom velvilligen i Rette for os paa baade Sider“ (S. 281) istedet for den sædvanlige Formel: „och vor nu uti Dag theris rette siette Ugedag at møde i then Sag, som her for os beviist vor met vor sex Ugers Steffning“. Ogsaa opsættes Sagen undertiden, enten med Parternes Samtykke (S. 278) eller ifölge Rettens Kjendelse, fornemmelig naar Sagen befandtes af den Beskaffenhed, at den udfordrede Kongens personlige Nærværelse (s. foran S. XXIII). Parterne møde ikke altid personlig, men jevnlig ved Fuldmægtige, især Adelen ved deres Fogder. Dersom Sagvolderen udeblev og Citanten forgjæves havde indfundet sig paa tre Retsdage, blev han dömt „nederfældig“ for Stævningen og havde saaledes tabt Sagen (s. S. 118 Not.). Under Sagens Behandling blive Parter og Vidner forhörte; skriftlige Beviser, Tingsvidner, Skjöder, fremlægges, ogsaa de i foregaaende Instantser afsagte Domme, hvorved dog maa bemærkes, at Sagerne meget hyppigt foretoges umiddelbart paa Rettertinget⁽²⁵⁾ uden at have været paadömt ved Underinstantserne, og at Christian den Tredies Forbud i den Kold. Rec. C. 5 og 8 mod denne Fremgangsmaade ikke har frugtet, sees ogsaa tydelig af Frederik den Andens Kallundborgske Reces Cap. 1.

Til disse Bemærkninger om Rettergangsmaaden skal jeg endnu tillade mig at knytte et Par andre, som deels staae i Forbindelse med denne, deels have til Hensigt at henvende Læsernes Opmærksomhed paa nogle Retsmaterier, til hvis Oplysning nærværende Domsamling giver vigtige Bidrag.

I Henseende til *Beviismidlerne* fortjener det at bemærkes, at i den her omhandlede Periode Lov endnu idelig anvendes, uagtet Christian den Tredie allerede i Recessen af 1537 Cap. 6 havde gjort det mærkelige Udsagn, at Mange saa lidet agtede Ret og Sandhed, at de gik i Lov med Folk, naar de kun fik en Tönde Öl for deres Ulejlighed; endnu i Aaret 1541 (S. 63) finde vi, at 8 Vidners Udsagn kunde svækkes ved Lov, og i Aarene 1546 og 1551 see vi 3 Tylters Eed anvendt (S. 93 og 147). Udentviwl er hiin Yttring i Christian den Tredies Reces ogsaa mere at forstaae som en Klage over Misbrug af Eden, der i Gjæringsperioden för og efter Reformationen havde tabt i sin Hellighed og Anseelse, end som en Yttring, der havde sin Grund i en Erkjendelse

⁽²⁵⁾ Jeg burde derfor ikke have anmærket det som noget særegent i Overskriften til Dommen Nr. 47, at Herredstingsdommen indstævnes lige til Kongens Retterting.

af det Mislige i Consacramental-Beviset. Det er iøvrigt ikke lidet synderligt, at vi længe efter Reformationen (S. 65, 194 o. fl. Steder) finde Udtrykket: at vidne med oprakte Fingre i *Helgens Eed*, hvilket jeg saa meget mere finder mig opfordret til at bemærke, som jeg i en tidligere Undersøgelse har antaget, at et saadant Udtryk ikke kunde findes i en Lov efter Reformationen, og deraf har udledet et Argument mod den Sörets Alder, som man har tillagt Christian den Tredie ⁽²⁶⁾, hvilken Argumentation saaledes taber sin Kraft.

Naar det i den S. 244 meddeelte Landstingsdom hedder, „at *ingen maa fravinde Anden sin Mund*, efter vanlige Domme“, altsaa efter gammel Sædvane, skal jeg til nærmere Oplysning tilføje, at *Peder Syv* (II. 332), ved at anføre som et juridisk Ordsprog Udtrykket i Danske Lovs 1—13—21: Vidne paa Ens Mund gjelder ikke mod hans Benægtelse, forklarer det ved: „Ingen kan vidne En sin Mund fra“, hvoraf man seer, at i det mindste *Peder Syv* ikke har antaget, at 1—13—21 indskrænkede sig til Injurier allene. At Meningen af hine Ord i den ommeldte Dom har været, at det Udsagn, som Nogen har gjort om Andre, ikke skal komme ham til Skade under en opstaaet Retssag, naar han fragaaer sit Udsagn og der ikke strax er taget Tingsvidne paa hans Ord, har jeg antydnet i Dommens Overskrift.

Da jeg S. 214 har meddeelt en Dom af 1553, som ogsaa *Evensen* har ladet trykke i sine Samlinger, til Oplysning om den Vægt, som vore Forfædre lagde paa Seglet under Documenter, især saalænge der ikke endnu var Tale om Underskrifter, skal jeg nedenunder endnu anføre to mærkelige Beviser paa den Omhyggelighed, hvormed man sørgede for at Indsegl og Signeter ikke skulde komme i Uvedkommendes Hænder. Det ene er taget af en Dom fra 1559 i Rigens Dombog I. i en Sag mellem *Vogen Persen* og Frue *Mette Madsdatter*, hvoraf sees, at den Afdödes Indsegl strax efter hans Död toges i Bevaring og blev siden sönderhugget (jvfr. de to Breve fra 1477 og 1502 i Danske Magazin I. 19) ⁽²⁷⁾; det andet viser, at en Mand i Aaret 1565 har fundet det fornödent, at kundgjöre for Kongen og Rigens Raad, hvorledes hans Signet var bortkommet, og at erklære det for dödt og magtesløst, hvorom Kongen og Rigsraadet udstæder et formeligt Document ⁽²⁸⁾. Af Dommen S. 120 (fra Aar 1550) sees, at ogsaa Herrederne i Skaane

⁽²⁶⁾ See Ny Danske Magazin VI. 96—97.

⁽²⁷⁾ „Til *Jesper Tordsens* Ildsegle, som *Vogen Persen* berette at hans Syster Frue *Mette* skulle haaffue hagdt hos seg enn Maanit ephter *Jesper Tordsens* Dödt, suarit *Joen Matsen* saa till, att ther *Jesper Tordsen* döde strax beseiglede fire Riddermendtsmend hans Indsigel och fick thet hanns Syster, och Monit therephter, ther *Vogen Persen* kom, annammit samme 4 Riddermendtsmend hans Indsiigle beseiglit igienn och skar thet op och hug thet offuer mett en Öxe och fick thet saa *Vogen Persen* i hans egen Handt &c.“ (Rigens Dombog I.)

⁽²⁸⁾ „Vi Frederich &c. glöre alle vitterligt, att os elskl. *Oluf Mouritzen* til Bollerup, vor Mand och Tiener, haaffuer nu verit for oss och vorö elskl. D. R. R., som hos oss tilstede ere, och berette, hvorledes vore och Rigens Fiender the Suenske then 16 Dag Augusti udi thette nærrendis Aar udi Falkenberg haaffuer ophuggit hans *Vogen*, sönderslagit hans Skrin och borttagit huad ther udi fandes, huoreblant hans Signete er och bortkommit. Thi haaffuer hand her udi Dag giord forne hans Signete dödt och machtelöss, och thersom nogen Breffue thermett beseiglet er siden then Dag thet hannom fran Hende kom,

havde deres eget Segl, som 12 Herredsmænd havde i Bevaring til dermed at besegle Tingsvidner; imidlertid maa det ogsaa, i det mindste senere, have været Brug i Skaane ligesom andensteds, at Tingmændene beseglede Tingsvidnerne med deres egne Segl, da jeg i et Kongebrev af Frederik den Anden (dat. 5te Juni 1581) finder, at Kongen befaler Bønderne i Skaane at lade gjøre Signeter til at *besegle Tingsvidner*, Domme, Skjøder o. s. v. forsaavidt de ikke allerede havde dem (Cod. Thott. 1991. 4to S. 196).

Om Herrederne i det øvrige Danmark ogsaa have havt deres egne Segl, tør jeg ikke afgjøre; uagtet Analogien af Herredsegls Brug i Skaane og Nordfriesland (²⁹), i Forbindelse med den Omstændighed, at andre Communer, saasom Kjøbstæder, Klostre og Capitler, alle havde deres egne Segl, kunde tale derfor, maa det dog paa den anden Side erindres, at vi have en saa stor Mængde Tingsvidner udstedte paa Herredstingene, der alle ere forsynede med de tilstedeværende Tingmænds Sigiller, at det vil være betænkeligt, at indrømme hine Analogier nogen betydelig Indflydelse.

Til Oplysning af de *forkjellige Stænders Retsforhold* indeholde Dommene ikke uvigtige Bidrag; jeg vil her hvad *Adelen* angaaer blot henvise til S. 108, 127 og 131 med Hensyn til de i senere Tider opkastede Tvivl angaaende Adelen's Værneting; *Kjøbstædborgernes* Forhold til Borgemester og Raad og hiin Tids Communalforfatning oplyses ved de S. 219, 224 og 272 meddelte Domme; til Kundskab om den *geistlige Stand* findes nogle Bidrag S. 3, 39, 136 og 270; og endelig har jeg stræbt ved at meddele en Mængde Domme, som angaae Bøndernes Tvistigheder med deres Herskab eller med de Kongelige Lehnsmænd, at bidrage til at berigtige de sædvanlige Forestillinger angaaende *Bøndernes Stilling* i Midten af det 16de Aarhundrede. Ogsaa jeg har, ligesom de Fleste, der have behandlet denne Gjenstand, deelt den Anskuelse, at Bøndernes Vilkaar allerede strax efter Reformationen vare blevne slette og at de ganske vare undergivne Adelen's Herredømme (³⁰). Efter et nøje Studium af de her aabnede Kilder tvivler jeg ikke paa, at man maa erklære den almindelige Synsmaade for at være i det Hele urigtig, hvorved jeg naturligviis allene har det Tidsrum for Öje, som de her meddelte Domme omfatte. Jeg har allerede ovenfor S. XXV gjort opmærksom paa, at Fæstebønder (ja selv Bønderkoner S. 132) i denne Periode jevnlig møde for Kongens og Rigens Raad og forfølge der personlig deres Ret snart mod deres Herskab, snart mod Kongens Lehnsmænd; havde Bønderne virkelig været saa forkuede af Adelen og saaledes nedsunkne i Trælle-

vilde hand thennom *huorcken nyde eller undgielle*, huorpaa hand underdanigst haffuer begeritt aff oss vort Breff och Beuiss, thett vii hanom naadigst icke wille weygre. Til Vienishyrdt &c. Hafnie 28 Nov. Aar 1565." (Regist. over alle Lande S. 484.)

(²⁹) See Prof. *Michelsens* Nordfriesland im Mittelalter. Schlesw. 1828. S. 157—160.

(³⁰) See min Rethistorie § 70, hvor jeg især har støttet mig paa nogle Udtryk i *Frederik den Førstes* Haandfæstning om Bønder og Trælle, og paa den bekendte *Corn. Hamsforts* Skildring af Bondestandens Tilstand, hvilken baade indeholder kjendelige Overdrivelser, og der hvor den er tro, dog kun passer paa en senere Tid. *Hamsfort* døde 1627.

stand, som man antager, vilde dette være et uforklarligt Phænomen, da man dog ikke uden Modsigelse kan tillægge Trælle en saadan Aandsfrihed, at de skulle have vovet at indstille sig personlig for det allene af Adelsmænd besatte Rigsraad og der med Fortrøstning forfægte deres Sag mod deres adelige Herrer. Men en nøjere Undersøgelse af Bondens Stilling i denne Periode vil udentvivel ogsaa vise, at den ingenlunde endnu var trælbundet. Jeg kan her kun antyde de ikke uvigtige Data S. 132 og 277, som godtgjøre, at Fæstebonden ikke maatte sættes vilkaarlig fra Gaarden ^(³¹), og henvise til hvad der findes S. 153, 166, 193, 210, som i Forbindelse med andre Omstændigheder udentvivel vil give det Resultat, at *Landgilden* var en fra gammel Tid bestemt Afgift, der ikke vilkaarlig kunde forhøies fra Jorddrottens Side. Saaledes viser den S. 154 anførte Dom, at Landgilden, der ydedes til Tvis Kloster, som Kongen havde solgt til *Oluf Munk*, vel var forhøjet over hvad de vare vante til at yde „af Arild“, men at dette var skeet ifølge „Böndernes egen Bevilling“ efter 8 Mænds Ansættelse, og en Enke, som ikke dertil havde givet sit Samtykke, bliver aldeles frifunden for at udrede „den paasatte Skyld“. S. 166—169 frifindes en Bonde i Aaret 1551 for at yde Kul, Ved og Rugsæd til Bygholm, da han med et Document fra Aaret 1495 oplyser, at man den Tid aldrig havde hørt, at disse Præstationer vare udredede i Landgilde af hans Gaard. Naar Frue *Sophie Hardenberg*, den bekjendte Rigsraad *Jörgen Lykkes* Søster, der havde havt Holme-Kloster, det nuværende Brahetrolleborg, i Forlehning, anklages af Bönderne, fordi hun havde forhøjet deres Smørskyld, saa at hun tog en Fjerding Smør istedetfor en Skjeppe (1½ Otting), og fordi hun ogsaa havde forhøjet deres Gjæsteri, saa frifindes hun i disse Punkter allene fordi det oplyses, at Skjeppen, som Bönderne gav hende, var mindre end den paa det Kongelige Slot Hagenskov, og derfor havde de frivillig givet hende mere, og at de ligeledes ved at give hende Penge for Gjæsteri vare blevne fri for at yde Gjæsteri in natura eller „for at holde hende“ som det hedder. Iøvrigt viser denne Dom, at enkelte myndige Jorddrotter vel allerede gjorde Forsøg paa at underkue Bönderne, men den vidner tillige om, at slige Forsøg endnu maatte mislykkes, naar Sagen kom for Kongen og Rigsraadet. Bönderne havde selv bragt deres Klage over Frue *Sophie* — en Dame, som ogsaa i andre Processer viser sig i et ufordeelagtigt Lys — for Kongen i Nyborg („hvilket Os vel kan drages i Minde“ hedder det i Dommen), og for denne Dristighed havde hun frataget dem 100 Oxer („beskattet dem“); uagtet hen-

(³¹) Jvfr. Christian den Tredies Forordning ang. Lehnene af 1557 (*Krag* II. 263), hvor det hedder: Schall Undersotterne aff theris Garde, som the fest hafue, for en ringe Sags Skyld icke vere trengd att udfestis, som hertill mangfoldeligen skeed er oc aff Undersotterne for oss beklagitt; thersom ther findis nogre store Aarsager till, att nogen hafuer forbrott sin Gard, tha skall dog

eftter Leyligheden eftter Loug oc Rett mett Undersottene handlis. Thersom saa skeede, att nogen aff Undersotterne, som fromme ere, icke kunde saa hastigt udgiffue theris Landgilde, som the therom bliffue fordrift, tha skulle the therfor leke mett then skarpiste Rett offuerilis oc komme fran thes Garde, the fest hafue, men the samme en lidelig Dag oc Tild foreleggis &c.

des Broder *Jörgen Lykke* erklærer, at hun ikke havde paalagt Bønderne denne Contribution fordi de havde klaget, men allene fordi Klagerne havde paastaaet at have Fuldmagt fra alle Holme Klosters Bønder, hvilket *Jörgen Lykke* søger at modbevise ved 3 Tingsvidner fra 1543 (i hvilket Aar formodentlig Klagen maa have været Kongen forebragt) hvori 67 Mænd ⁽³²⁾ fralægge sig al Deelagtighed i Klagen og tildeels erklære, at Frue *Sophie* har handlet vel mod dem, saa tager dog Kongen og Rigsraadet aldeles intet Hensyn til disse Vidnesbyrd ⁽³³⁾, men dömmet hende til at give Bønderne alt det tilbage, som hun havde frataget dem. — I den Dom, som anföres S. 210, klager Kongens Lehnsmand i Nyborg, *Frants Brockenhuus*, over nogle Bønder, at de ikke ville give ham de Landgildeköer, som de staae indskrevne for i Kronens Jordebog, og heller ikke ville gjøre Ægt og Arbejde, som andre Bønder og Kronens Tjenere i Fyen; Bønderne paaberaabe sig, at de havde et Kongebrev af Christian den Förste, ifölge hvilket de kun skulde give to Mark for en Ydeko og arbejde 4 Dage om Aaret; naar de nu ved Dommen, dette Kongebrev uanseet, dömmes til at yde deres Landgildeköer efter Jordebogen og at gjøre Ægt og Arbejde som andre Kronens Bønder i Fyen, saa er det allene af den Grund, at hiint Kongebrev kun havde indrömmet dem en temporær Begunstigelse, saalænge nemlig *Johan Hvidkop* var Lehnsmand, og der er ingen Anledning til at antage, at Kronens Jordebog indeholdt et nyere og höjere Paalæg eller at Henviisningen til det Arbejde, som paaligger Kronens andre Bønder i Fyen, betyder andet, end at den almindelige gamle Sædvane i Fyen i denne Henseende skulde være Rettesnor ⁽³⁴⁾; thi man seer let, at denne Henviisning vilde være meningslös, dersom der paa eet Sted i Fyen var fordret mere Arbejde af Kronens Bønder, end paa et andet. Og her ere vi nu ved det bekjendte Spörgsmaal, om Hoveriet paa Christian den Tredies Tid var bestemt eller ikke? Jeg maa da först bemærke, at jeg ikke har truffet paa Domme, hvori Hoveri paa adelige Godser omhandles, med Undtagelse af den S. 153—156 meddeelte, hvori Skyrdt 3: Höstarbejde ⁽³⁵⁾ forekommer, og det paalægges Bønderne at forrette dette og anden tilbörlig Tjeneste i Overensstemmelse med det Kongelige Skjöde, hvorved Ejendommen var overdraget den Jorddrot, der förte Klage over Bønderne. Men hvad Kronens Godser angaaer, henvise flere Domme, ligesom den nys anförte, til det Sædvanlige, og jeg skulde meget tvivle paa, at man paa Adelsens Godser i Almindelighed

⁽³²⁾ Hvad de Udtryk i Tingsvidnerne: „*næsten XL Mend, næsten XVIII Mend fremgick*“, ville sige, veed jeg ikke at forklare.

⁽³³⁾ Bønderne sige i Anledning af disse Vidner, „at saalænge Frue *Sophie* havde Klosteret og Birket, da turde Ingen sige andet end hun vilde have sagt og da fick hun hvad Vidne hun vilde have;“ denne Yttring i hendes egen Broders Nærværelse, der förte hendes Sag og selv var Rigsraad, vidner i det mindste ikke om nogen Frygt hos Klagerne.

⁽³⁴⁾ Paa samme Maade, som der allerede i det be-

kjendte *Svend Grathes* Gavebrev til Ringsted Kloster af 1148 i Henseende til Hoveriets (Dagsværk) Störrelse henvises til „*antiquum et verum taxum*.“ (Dipl. Arn. Magn. I. II.)

⁽³⁵⁾ Jeg har S. 153 Not. 2 forklaret dette Ord urigtigt om Arbejde ved Törveskjær: det er det islandske skürdr, som betyder Kornhöst; saaledes forekommer Skyrd paa flere Steder i den gamle Bibeloversættelse, f. Ex. i *Skyrdsens Tid*, 2 Sam. 23; det skrives ogsaa *Skiör*, hvoraf Skiörgilde, Höstgilde.

har i denne Periode kunnet gjøre nogen anden Norm gjeldende. En Dom S. 141 viser, at der i Aaret 1551 var indgaaet et Forlig mellem Bønderne under Trøjeborgs Lehn og Lehnsmanden, ifølge hvilket hver Mand skulde gjøre 17 Arbejdsdage og 2 Rejser ⁽³⁶⁾; Bønderne paaberaabe sig herimod et ældre Brev af Biskop *Iver* i Ribe ⁽³⁷⁾, som Kongen havde stadfæstet, men da dette ikke viste, paa hvor lang Tid de skulde være begunstigede med det ringere Hoveri, blive de naturligviis dømte til at efterkomme det senere Forlig, de selv havde indgaaet. Under en anden Sag, paakjendt 1552 (S. 187—188), dømmes en Bonde til at forrette Ægter og Arbejde *lige ved andre Bønder i Kallö Lehn*, da hans Foregivende om, at hans Forældre ifølge Kongebrev havde nydt større Frihed, ikke kunde bevises, fordi Brevet efter hans egen Forklaring var forkommet. Denne her nævnte Lighed med andre Bønder i Lehnet henviser vistnok til Sædvanen, uagtet, som vi ovenfor have bemærket, man ved Forlig kunde forene sig om at afvige derfra. Følgende Bestemmelse i Christian den Tredies Forordning om Lehnene af 1557 (*Krag* II. 264) kan tjene til nærmere Oplysning: „Vi ville oc, att Lensmendene icke skulle Undersottene nogen ny eller usedvanlige Tieneste paalegge eller met besuere, men thennom at holde ved *gammel Brug oc sedvanlige Herkomme &c.* Met Giesteri skall holdes udi hvert Leen effter *gammel Sedvane oc Brug &c.* Thersom Undersottene ere nogit nytt paalagtt, thet vere sig mett *Landgilde, Giesterii eller andett*, thet skall Oss berettis, saa ville vi therpaa giffue Beskeed, hues Embitzmendene skullé sig emod Undersottene therom undholde (o: hvorledes E. sig skulle med Undersaatterne forholde). „Jeg kan ikke forlade denne Gjenstand uden at omtale en Herredagsdom af 1546, som *Nyerup* har ladet trykke i Historisk-statistisk Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge I. 374—375, da denne Dom i Henseende til Hoveriet bruger lignende Udtryk, som adskillige af de ovenfor anførte. Det hedder nemlig deri, at Bønderne i Skuldelöv og Sæby skulle med „Ægt og Arbejde og andet være deres Husbonde (St. Laurentii Capitel i Roeskilde) lyd-agtige, ligerviis som *andre Kronens og Stigtens Tjenere deres Herskab med Rette pligtige ere*“, hvilke Udtryk ere laante af en ældre Dom af Kong Hans, som paaberaabes, og i hvilken den Forskrift gives for alle Klostres og Capitlers Tjenere, at de skulle være pligtige at holde aarlig deres Herskab een Nats Gjæsteri med to Heste paa hvert Pund Skyld „og gjøre slig Ægt og Arbejde, *andre Tjenere her i Landet pligtige ere*“. Denne aabenbare Henviisning til Sædvanen har *Nyerup* paa en forunderlig Maade misforstaaet, naar han siger, „at man deraf seer, hvor gammel den Uskik var, at Bønderne maatte gjøre alt det Hoverie, som *Proprietairen fandt for godt at æske af dem*“. At der er stor Forskjel paa at følge sit Lune og Godtbeholdende og paa at rette sig efter

⁽³⁶⁾ Man sammenligne hermed det Uddrag, som *Schlegel* i sine Anmærkn. til Kof. Anchers Skrifter II. 512 ff. med Hensyn til Hoveriet har gjort af de Roeskildske Biskoppers Jordebog fra 1370,

hvoraf sees, at enkelte Bønder allerede i det 14de Aarhundrede maatte gjøre 22 Arbejdsdage om Aaret.

⁽³⁷⁾ *Iver Munk*, valgt til Biskop 1499, døde 1539.

almindelig Sædvane, er iøjnefaldende, og jeg kan efter alt det Anførte ikke see rettere, end at man har Uret i den nu almindelige Paastand ⁽³⁸⁾, at Hoveriet paa Christian den Tredies Tid var ubestemt i den Betydning, at det var Herremanden overladt at fordre saameget som han vilde, da han tvertimod har været bundet til den Norm, som gammel Skik og Brug havde indført. Hermed vil jeg naturligviis Intet have udsagt om den følgende Tid, hvorom Vidnesbyrd af Acterne først i en senere Domsamling kunne ventes, men jeg troer, at de her leverede Bidrag i Almindelighed ville tjene til at vise, at vore Historikere fejle, naar de antage, at Aristokratiet allerede under Frederik den Første og Christian den Tredie havde naaet en saa betydelig Højde, at Bønderne paa den Tid vare aldeles undertrykte ⁽³⁹⁾. Endelig bør det ved Bedømmelsen af Bondestandens Vilkaar, naar vi ikke blot ville indskrænke os til Fæsterne, ikke oversees, at det af den S. 237 aftrykte Dom erfares, at Recessen af 1547 er givet ogsaa „med Bøndernes Bevilling oc Sambytte“; Bondestanden har altsaa været indkaldt til en Rigsdag i den Anledning ⁽⁴⁰⁾.

Da det er mit Ønske, at nærværende Domsamling maa blive Gjenstand for et alvorligt Studium, kan det ikke her være min Agt at gaae ind i en nærmere detailleret Fremstilling af de øvrige Retsforhold, som modtage et nyt Lys ved de her meddeelte Domme. Jeg skal kun endnu, hvad de *tinglige Retsforhold* angaaer, gjøre opmærksom paa de flere Domme angaaende *Pant* (S. 20, 31, 46, 54, 86, 148, 197, 296, 301), hvoraf blandt andre Resultater ogsaa vindes en hidtil aldeles ukjendt Retssætning, den nemlig, at Pantecreditor mistede sin Fordring, naar den paa Pantet laante Sum (Lösningssummen), af Debitor havde været lovlig tilbuddt og i Aar og Dag deponeret paa et offentligt Sted (Fjerdingskirken eller Landskisten) uden at Creditor havde meldt sig, og at den saaledes deponerede Capital tilfaldt Kongens Kasse. Det har ogsaa været mig interessant, i Dommen S. 182—183 at finde Bestyrkelse for den Sætning, som jeg første Gang i min Dissertation om Eeden Sect. II. S. 106. Not. (dansk Oversættelse i Nyt Juridisk Archiv XXI. 204—206), har yttret som Hypothese og senere optaget i min Retshistorie §. 130, at nemlig 40 Aars *Hævd*, som Jydske Lovs I. 44 kun nævner i Anledning af Kirkens Jorder, efterhaanden er bleven den almindelige Hævdstermin; den omtalte Dom kalder den udtrykkelig Lovens Hævd.

Hvad *Criminalretten* angaaer, da paatrænger sig ved flere af Dommene især den Bemærkning, hvorlidet man i hine Tider har taget i Betænkning, hvorledes man i ulov-

⁽³⁸⁾ See f. Ex. *Mandix* Haandbog i den danske Landvæsensret II. 58.

⁽³⁹⁾ Paa flere saadanne Misforstaaelser og Urigtigheder i den sædvanlige Maade at oplatte Aristokratiets Fremgang og Udvikling hos os, har jeg gjort opmærksom i min Afhandling om den saa-

kalde Hals- og Haandsret i Jurid. Tidskr. XVII 310 ff.

⁽⁴⁰⁾ Det samme var endnu Tilfældet 1569 og 1570, see *Michelsen* über die vormalige Landesvertretung in Schleswig-Holstein. Hamburg 1831. S. 87—88.

bestemte Tilfælde skulde bestemme Straffen, eller fra hvilken Lov, dansk eller fremmed, man udledede Straffen, naar man kun var paa det Rene med Handlingens Strafbarhed. Exempler vil man finde, foruden i hvad ovenfor S. VIII—IX er anført om Hoersstraffen i Anledning af Dommen S. 62, ogsaa i de S. 23, 83, 93, 256 meddeelte Domme. Ogsaa fortjener Dommen S. 172 at fremhæves, da man deraf seer, at en Gjörsum (1500 Mark), der mange Gange oversteeg den lovbestemte Mandebod (54 Mark), af den Dræbtes Frænder er anseet for at være for ringe, og Dommen er altsaa et tydeligt Beviis paa, hvilken vigtig Rolle Gjörsummen har spillet i alle Bodfæstninger for Manddrab og hvor lidet man har ændset den lovbestemte Forskrift om Mandebodens Störrelse, naar den Dræbte hørte til en anseet Familie. At man ikke vilde lade sig nøje med en Bod af 54 Mark for et Menneskes Liv paa en Tid, da en Hest (skjönt formodentlig en udmærket Ridehest) er bleven betalt med 160 Mark (see S. 91), er iøvrigt ganske naturligt.

Jeg kan ikke slutte denne Fortale uden at aflægge det Kongelige Videnskabernes Selskab min hjertelige Tak for den Understöttelse, som Selskabet har været saa redbon til at yde mit Arbejde og uden hvilken det neppe vilde være kommet for Lyset i en Tid, hvor Faa have Evne og Færre Lyst til at understøtte Foretagender af dette Slags. Skulde det mod Formodning finde en saadan Modtagelse hos den nuværende Læseverden, at jeg kunde finde mig foranlediget til at lade flere Samlinger følge paa denne, mangler det mig ingenlunde paa Lyst og Villie til at bearbejde det rige Stof, som endnu ligger for mig fra Aaret 1563 til 1683, og ifølge det Bekjendtskab, jeg allerede har gjort med en deel af Dommene i den sidste Halvdeel af det 16de Aarhundrede og hvoraf allerede en ikke ringe Deel ligger færdig til Trykken, kan jeg love et endnu rigere Udbytte til Kundskab om Christian den Femtes Lovs Kilder, end der findes i nærværende Samling. Men hvad enten det skal blive min Lod, at fortsætte mit begyndte Arbejde eller ikke, tør jeg haabe, allerede her at have leveret flere vigtige Bidrag til en rigtig Bedømmelse af vore indre Forhold især i det 16de Aarhundrede. Skulde derved tillige den Erkjendelse efterhaanden kunne faae Indgang, at der til at bedømme de fremfarne Tider og vore Forfædres Færd og Virken tilbørlig, udkræves en langt rigere og bedre drøftet Materialiesamling end den, vi for Tiden ere i Besiddelse af, vilde man maaskee blive befriet for megen lös Tale og mangen overfladisk Dom over vor ældre Historie, og jeg vilde for min Deel betragte dette som en ikke ringe Løn for mit Arbejde.

1.

1447 eller 1457. Viborg Landsting besvarer et Retsspørgsmaal. Skjönt Jydske Lov II. 2. bestemmer, at Sandemænd skulle dømme om Kirkens Ejendom, naar den er mere værd end een Mark Sölv, antages dette dog ikke anvendeligt, naar Ejendommen er i Kirkers eller Klosters Besiddelse (jvfr. J. L. I. 44) i saa lang Tid, at det er Lavhævd.

(Afskrift i Langebeks Diplomatarium. A. 35. L. No. 47.)

Alle Mend, dette Breff seer heller höre lese helser wi *Peder Samsing*, Landstingshörer, *Hans Pabe*, Prouste, *Michel Spend*, Erchedegn, *Peder Nielsen*, *Christen Suendsen*, Cannicher i Viborg, Hr. *Niels Kaas*, Rider, *Offe Thagisön*, *Thomis Jensen*, Webnere, *Peder Lassen* och *Anders Nielsen*, Borgere i Viborg, euindelig med Gud. Vi kundgöre alle nu er och kome schulde, att Gudz Aar MCDLVII⁽¹⁾ Löffuerdagen för St. Seuerini Dag⁽²⁾ paa Viborg Landsting waar schicket for os och flere gode Mend regelbunden Mand och beskeden Herre *Jens Brun*⁽³⁾, Prior udi St. Johannis Closter i Wiborg, och kundgiorde for os, at velbr.⁽⁴⁾ Mand *Peder Krabe*⁽⁵⁾ haffde giffuen och schödet til for^{re} St. Johannis Closter i Viborg Faberg⁽⁶⁾ Mölle, Dam och Damsbond⁽⁷⁾ och 5⁽⁸⁾ Gaarde i Sönderby i Fabiergsogn, huilke Godz och Mölle hans Forfedre⁽⁹⁾ haffuer hafft i deris haffuende Were uden alle Diele⁽¹⁰⁾ i XVIII samfelde Aar, och lod derpaa lese *Peder Krabes* Schiödebreff och

(¹) Afskriften hos Langeb. og A. have 1447.

(²) D. 23de October.

(³) Brovn L. A. Endnu i Aaret 1463 var Johan Bruun Klosterets Prior, s. *Daugaard* om Klosterne, S. 14.

(⁴) Erlig oc velbiurdig. A.

(⁵) Kraab L. Krabbe A.

(⁶) Faaberg A. I Sodborg Herred, Ribe Stift, s. D. Atl. V. 828.

(⁷) L. A. *add.* oc en bygget Gaard i Funder By.

(⁸) Femten L. — A. *add.* öde.

(⁹) *Forfedre* d. e. Forgængere. L. *add.* oc hand.

(¹⁰) L. A. *add.* enten med Laugdage, Tinghöring eller Kongens Breffue.

spurde oss ad ⁽¹¹⁾, om ⁽¹²⁾ hand maatte werge dette for^{ne} Goeds med Laugheffd? da thygte ⁽¹³⁾ os och andre ⁽¹⁴⁾ goede Mend nerwærende waar paa for^{ne} Thing, at effterdi for^{ne} Hr. *Jens Brun* och hans Forfedre haffuer det for^{ne} Godtz hafft uden Dielle udi III ⁽¹⁵⁾ samfelde Aar, da er hand nermere det at werie ⁽¹⁶⁾ med Kierchemend och Kierchewerge, som Lowen udwiser, end nogen Mand er til at dielle hannem det aff med Sandmend, och funde ⁽¹⁷⁾ wi hannem hans Laugheffd til at ⁽¹⁸⁾ werge dette for^{ne} Godz och Mølle inden 6 Uger nu nest effterkommendis. In cuius rei &c. Datum 1457.. ⁽¹⁹⁾

2.

1466. Kong Christian den Førstes Dom, at Kongens jus patronatus ikke medfører Ret til Sagefald og Boeslod, naar det er en Præst, som har forbrudt sig, men at den tilkommer Biskoppen, som er hans rette Övrighed og Dommer.

(Efter Originalen paa Pergament i det Kgl. Geheime-Archiv.)

Wi *Cristiern*, meth Gudz Nathe Danmarks, Swerigis, Norgis, Vendes oc Gotes Koning, Hertugh i Slesvigh, Greffue i Holsten, Stormarn, Oldenborgh oc Delmenhorst, göre viderlicht meth thette vort obne Breff alle, som nu ere oc komme skule, at Aar effter Gudz Byrdh tusende firehundrete trösindztyughe paa thet siette, sancti Gregorii Afften ⁽¹⁾, war skicketh for oss i Rette i Swartebrödre Clösters Stue i Roskilde oss elskelige werdhug Father meth Gudh *Biscop Olaff Mortenssön* i Roskilde paa then ene Sidhe, oc welboren Qwinne Fru *Cecilie*, Her *Torbern Bildes* Effterlefuerske paa Abramstorp ⁽²⁾ oc hennes Söner *Beynth Bilde* oc *Pether Bilde* paa then annen Sidhe, nervæ-

⁽¹¹⁾ A. *add.* oc alle gode Mæn Ting sögte.

⁽¹²⁾ L. *om.* om ... os.

⁽¹³⁾ Siantis A.

⁽¹⁴⁾ *alle* L.

⁽¹⁵⁾ *tho* A.

⁽¹⁶⁾ L. A. *add.* med Laugheffuid.

⁽¹⁷⁾ finde L. A.

⁽¹⁸⁾ *at* mangler i Langeb. Afskr. og i L.

⁽¹⁹⁾ I Afskriften, som har Aarstallet 1447, tilføies:
„Kand iche vel lesis.“

⁽¹⁾ D. 11te Marts.

⁽²⁾ Nu Jægerspriis.

rendes these effterscreffne wore elskelige Raadh oc gothe Men: Her *Jehan Oxe*, Her *Axel Laghesson*, Her *Werner Partzperger*, Her *Göstaff Olsson*, oc Her *Eggert Krumedike*, Riddere, meth mange andre flere gothe Men, som ther tha nerwærendes wore; Tha berette forscriffne werdhuge Father for oss, at for^{ne} Fru *Cecilie* haffde ladet taghe Borghen aff een hans Prest, Her *Hans*, som syunger paa Orderö⁽³⁾, for alt hans Gotz for swodan Sagh Skyld, at han haffde skent een Mö oc giort henne meth Barn, oc skulde ther fore haffue forbrodhit sit Gotz, wilket Gotz for^{ne} werdhug Father saghde at hanom burdhe aff rette up at bære, om thet forbrodhit wore, oc engen annen, thy at han er hans Rettere⁽⁴⁾ oc rette Domere paa then helge Kirkes Weghne, oc saghde, at henne haffde icke aff rette burt at taghe swodan Borghen aff hanom eller aff nogre andre Prester eller then helge Kirkes Personer; Tha swarede for^{ne} Fru *Cecilie* swo ther til, at for^{ne} Orderö meth Kirke och alt thet Gotz, ther paa er, hörer Kronenæ til oc hun haffuer henne aff oss i Wære⁽⁵⁾, oc effter thy at wii haffue ius patronatus til forscr^{ne} Kirke oc Gotzet war paa Kronens Grund, tha lod hun taghe ther Borghen fore ok meente segh paa vor oc Kronens Weghne at haffue ther Ret til, effterthy hun haffuer for^{ne} Orderö meth all koningligh Ret, hwilken Sagh the ther baathe strax for oss i Rette sætte; Tha beradde wii oss meth for^{ne} wore elskelige Radh oc gothe Men oc saghde ther swo for Rette, at en thoc wi haffue jus patronatus til for^{ne} Kirke, tha er thoc for^{ne} werdhug Father Prestens rette Domere oc haffuer Mackt at rette ower hanom oc bör up at bære hans Gotz oc Faldzmaal, om thet forbrodhit er, oc engen annen; Thy dömbde wii for^{ne} Borghen qvit oc for^{ne} werdhug Father thet Gotz til, som Presten tilhörde oc forbrodhit er, oc Kirken at nyde hwes henne aff rette tilhörer, forbyuthendis forscr^{ne} Fru *Cecilie* oc alle andre, e hwo the helst ere eller være kunne, for^{ne} werdhuge Father her i

(¹) Formodentlig Ourö, en Öe i Issefjorden. D. Atl. II. 324.

(⁴) *Retter*; at dette Ord betyder Övrighed, og ikke Dommer, saaledes som det sædvanlig oversættes i Jydske Lovs Fortale, sees af den Modsætning, hvori det her forekommer, jvfr. ogsaa J. L. II. 64. og Christopher af Bayerns alm. Stadsr. Cap.

8, hvor det ikke kan betyde andet end Kongens Foged. Herved berigtiges den i Anmærkn. til Saml. af gl. Love V. 600 givne Forklaring af dette Ord; jvfr. ogsaa *Kof. Anchers* samf. jur. Skr. II. 760.

(⁵) *Wære*, Besiddelse, s. Anmærkn. til Saml. af gl. danske Love V. 596.

modh at hindre i nogle Made undir wor koninglige Heffnd ⁽⁶⁾ oc Wrethe. Datum die loco et anno suprascriptis nostro regio sub secreto, presentibus ap- penso.

3.

1468. Kongen og Rigens Raad giver Svar paa Forespørgsel om, hvorledes Adelen skal forholde sig med Udfordring til Fejde (Forvaring) ⁽¹⁾.

Det Væsentlige heraf er optaget i Christian den Andens og senere Kongers Haandfæstninger ⁽²⁾.

(C. 8.)

Wy *Christiann* medt Gudtz Nade, Danmarkis, Suergis, Norgis, Venndis och Gottis Koning, Hertug vdi Slessviig, Greffue vdi Holstenn, Stormaren, Oldennborg och Delmenhorst, helsse ether alle os Elskl., som bygge och boe vdi Judlandt, kierligenn medt Gudt och vor Nade, och kundgiøre for ether alle medt thette vortt obne Breff, att shickett vor for os och vortt elskl. Raadt, [vorre] mange Ridder och Suenne udi Kallunndborg, (Aar 1468) thendt Löffuerdag nest effther Sielledag ⁽³⁾, och attspurde oss, huor enn guodt Mand skulle giøre enn Andenn erlig Foruaring ⁽⁴⁾; Thaa beradde vy oss saa medt vortt elskl. Raadt, och sagde ther saa paa, at huilckenn god Mandt anden vill arge ⁽⁵⁾ paa Liff eller Guodtz, hannd bör att giörre hannom Forvaring medt sitt obne Breff, och ey arge hannom indenn Natt och Dag ther effther; Giör och guodt Mandt andenn Foruaring medt Munndenn, thaa thör ⁽⁶⁾ hanndt ey anname thedt for Foruaring, som Foruarinngen skeer, udenn hanndt vill. Annammer

⁽⁴⁾ *Heffnd*, Straf, Anmærkn. til Saml. af gl. danske Love V. 613.

⁽¹⁾ Hovedindholdet af denne Dom findes anført i *Lan- gebeks Jubeltale over Christian d. Første* Kbhvn. 1749. 4. S. 44—45.

⁽²⁾ See min Retshist. §. 68.

⁽³⁾ D. 2den November (*dies omnium animarum, omnium fidelium*).

⁽⁴⁾ *Foruaring*, Advarsel; (saaledes ogsaa i de svenske Love, s. *Ihres* Gloss.) her, som det synes, i den særegne Bemærkelse af Advarsel om Fejde, altsaa Udfordring. Ellers betyder det jevnligt Forsikkring, Sikkerhed, s. f. Ex. Side 7.

⁽⁵⁾ *arge*, skade, fordærve, fejde.

⁽⁶⁾ D. e. da behöver han ej &c.

och nogenn Manndt Foruaring i saa Maade, thaa maa thendt som Foruaringen giör, inthedt giöre paa thendt, som Foruaringen skeer, indenn Natt och Dag, menn thendt, som Foruaringen skeer, hanndt maa gennestenn (¹) giöre thennd, som Foruaringen giör, thett verst hannd kandt. Giör nogenn god Manndt nogett paa andden udenn sodann Foruarinng, som forskreffet staar, thaa er thed ey erlig Gierningh. Datum die et loco prenotato Anno domini MCDLXVIII. Nostro sub secreto.

4.

1468. Sjellands Landsting kundgiör, at Kong *Christian* d. Første var mödt paa Tinget og havde forkyndt, at han paa alle Landsting havde udstædt Forbud mod at binde, voldføre eller fængsle Nogen, som ikke var overbeviist (lovforvunden) om en Forbrydelse (¹). Da et Fruentimmer ved denne Lejlighed fører Klage over *Bent Bille*, at han ulovlig havde fængslet hende, dömmes han i 40 Marks Böder, og, forsaauidt han tillige havde overtraadt Kongens Bud, henskydes Sagen til Kongens Afgjorelse.

(Efter Originalen paa Pergament i Geheime-Archivet. Nogle Lacuner, som ere angivne med udmærket Still, ere udfyldte efter D. 159.)

Alle Mend thette Breff see eller höre læse helsse vii *Henric Meyenstrop*, Lantzdommer udi Siællandh, *Jens Pædherssen*, Kannik udi Roskilde po verdige Fadhers Vegne *Oluf Mortenssen*, met Gutz Nathe Byscop i thet samme Stedh, Her *Jeip Marthenssen*, Prior udi Antwordskow, Abbot *Pedher* aff Sorö, Abbot *Börie* aff Ringsted Closter, *Ængelbrecht* aff Thorbernsællæ, *Jeip Jenssen*, *Henric Barssbeck*, *Jochim Grüss*, *Axel Brade*, *Biörn Johansen*, Rydere, *Grüb Jenssen* aff Skovcloster, *Henric Daa*, *Anders Pedersen* aff Allinge, *Pæder Rud*, *Æffuert Grubbe*, *Pæder Löckæ*, *Jens Pouelssen*,

(¹) *gennesten*, strax, snarest muligt.

(¹) Det var egentlig ikke nogen ny Lov, at Ingen kunde fængsles uden at være overbeviist eller greben i Gjerningen; thi baade i den Skaanske og Sjellandske Lov, i flere Kjöbstædretter, i Erik Glippings Forordn. af 1282 og i Kong Oles

Haandsfæstning bestemmes det udtrykkeligt (s. min Retshistorie §. 206. Not. e. f. g.); men da det ikke er optaget i Kong *Christian* d. Istes Haandsfæstning (*Ny Danske Magaz.* II. 127) er vel denne Sætning under forandrede Forhold gaet i Glemme, hvilket Tingets Yttring synes at bekræfte: „at Kongen havde undt Landet denne Frihed.“

som kallis *Griib, Poull Seuerensen, Herloff Pæderssen, Ingemer Grubbe, Per Jenssen* aff Soltæ, *Eggert Ranswa, Claus Daa, Christoffer Jenssen, Herloff Skafføe, Eric Jensen* aff Vinninge, *Godskæ Barssbeck, Olluff Mortenssen* aff Knardrup, *Erik Jenssen* aff Købendhaffn Sloth, *Peder Gammel, Lydkæ Griib, Pæder Crestern, Hans Mull, Mattis Godue, Jep Jenssen* aff Abramstrop, *Bo Jenssen* aff Gerdrop, *Lauris Saxsen, Jens Otssen, Marquordh van Hamel, Borgemestere* i Købendhaffn, aff Vopn, *Mattis Beentssen* oc *Mattis Bossen*, Borgemestere i Køge, *Bo* oc *Maghens Tuæsen*, Borgemestere i Nestved, *Anders Bager*, Borgemester i Ringsted, *Jep Smedh* aff Lundby, *Anders Pæderssen* aff Aassowæ, *Sveen Skiold* aff Kongæ, *Per Gawn* aff Miolstrop, *Mattis Ingmarssen* aff Wolsløff oc *Oleff Pædherssen* aff Alsted, evinneligh meth Gudh och göre witherlicht alle, at Aar æffther Gutz Byrdh MCDLX octavo Tamper Othensdag nest foræ Jull po Siælantzfaræ Lantztingh foræ oss, mangæ godæ Men nerwerendis, wor skiket høyboren Förstæ, vor kiæreste nadigæ Herræ Koningh *Crestiern*, och begerendis fore oss, hworlundh hans Nadæ hagde personelegh wæreth po alle Lantztingh i Danmarck oc liusd Logh oc Ræth, och forbeth⁽²⁾ at gribæ nogher, bastæ eller binde, voldføre, i Fængssell eller i Jern at sættæ, Logh uforvonen och sammeledis oftæ giort meth Breff och Budh po alle menighæ Danmarckis Indbyggeris Bestæ oc Bystandh oc Sambtöckæ, och therpo hans Nadis Breff indlaght udi Landekiste⁽³⁾ och begerendis thet at vidæ, om vii och menige Almuæ thet saa hollæ villæ, som vethertaget ær, och wære hans Nadhe bestandigh oc behielpelegh at rettæ ouer them, som ther imod giort hagde eller hær effter göre; thær po svareth vii alle oc menigæ Almugæ ændrechtelig, thet vii allæ villæ wære hans Nadhæ bestandeligh udi thet hans Nadis Budh oc tackæ vii alle kierligen och ytmygeligh hans Nadhe vil verdes

(2) *forbeth* = forbudet.

(3) *Landekisten* forklæres i Vidensk. Selskabs Ord-
bog efter *Moth* ved Rigets Skatkammer, den of-
fentlige Pengekasse; men Ordet synes efter
Sammenhængen snarere at betegne en Kiste
eller et Gjemme ved Landstingene til at bevare

vigtige Papirer. Formodentlig har der i hver
Provinds (Land) været en Kasse, hvori saavel
Kongens Indtægter, som vigtige Documenter be-
varedes, og rimeligviis har Gjemmestedet været
en Kirke i Herredet, den saakaldte Fjerdings-
kirke, s. Frederik den Andens Forordn. 1568 i
D. Mag. VI. 60. (jvfr. Nr. 22).

til at beskerme oss fore Overvoldh oc so nathelegh unnæ oss svadan Frygheedh. Och ther saa var talet *kom ther* en hetherligh Quinne, hedher *Johan Monssis*, och kierde *offver* velbyrdugh Man *Beent Billæ*, at hun kom till hannem udi Thro och Loffvæ, uforburghet⁽⁴⁾, och han greb hinnæ och satte hinnæ udi i Stock och *Jern Loug uforvonden*, met flere Kæremaall, som hun hagde, och tilstoedh *Beent Billæ*, at hun kom till hannum uforburghet. Æfter the Kæremaall, Tiltall och Genswar, som ther fore oss i Rætte vore, vort ther swa fore Rætte posagth, ath for^{no} *Beent Billæ* skall bödæ XL Mark vedh Quinnen och XL Mark ved Koningen effter Loghen, och lagdes hannum XIII Daghæ fore thette Faldzmaal ud ath giffuæ. Item udi thet *hand haffver brödt* imodt vor nadige Herris Breff oc Budh och *alle Siellandzfars Vedtegt* och Sambtöcke, then Sag sætte vii ind till vor nadigstæ Herræ sielff; thi thet er oss ey tilbørligt, *nogen Domb at sige* om vor nadighæ Herris Budh och Breff, *hvad* hans Nadhæ ther udi göræ och lathæ wel, thet sættæ vii till Gud och Hans Nadæ. 'Thil ythermer Forvaring oc Vinissbyrdh herom hæng hæ vii vore Intziglæ næthen for thette Breff, som er giffuet oc screffuet Aar, Dagh och Stædh udi alle Madhe som forscreffuet star.

5.

1468. Viborg Landsting besvarer benægtende det Spørgsmål, om den, som procederer med en Anden om Jordegods, kan lade ham fordele, førend han ved Dom har tilvundet sig Godset? (1)

(Afskrift i Langebeks Diplomatarium: A. 34. L. No. 45.)

Alle Mend dette Brev seer eller høre læse helse vi *Niels Kaas*, Ridder och Landsdommer i Nør - Judland, *Eskild Nielsen*, Ridder, *Peder Erichsen*,

(4) *uforburghet*, uden at nogen Borgen var stillet(?), jvfr. forborga sik, *Ihre*.

(1) Det sees heraf. at man i Ejendomstrætter ikke kunde anvende den ellers i Jylland sædvanlige Fremgangsmaade, at faae Sagvolderen fordeelt

ved de saakaldte Høringadele paa fjerde Ting. naagtet der ikke var afsagt nogen formelig eller endelig Dom i Sagen, jvfr. Udtrykket i Christian d. 4des lille Rec. Cap. 15, st. Rec. 2—6—13 „om der endskönt tilforn ikke er gangen Dom i Sagen“, s. ogsaa *Ostersens Gloss. voc. Høring*.

Las Jörgensen (1), der Wepner ere, *Anders Nielsen*, Borgemester, *Peder Laursen*, Landstingshörer, *Lass Ebbesen* (2) och *Peder Kudal* (4), evindeligen med Gud, kundgöror alle, at (5) Aar effter Guds Byrd MCDLXVIII den Löffuerdag (6) nest effter Juul, som di holde Landsting aa (7), da var schicket for oss och fiere gode Mend, som da nerverindis hoss var, denne Brefwiser Hr. *Peder Nielsen* (8), Præst och Kaarsbroder (9) i St. Johans (10) Closter i Viborg, da (11) sagde vi saa for Rette paa hans Spørmaal, hand derom haffde till oss, att huad Jordegodz der er i Thrette, da hörde (12) man til (13) först att vinde Godzet i Rette, förend man kand lade fordielle den Mand, der paa boer. At det saaledes gich och foer, vinde vi med vore Indsegler. Datum ut supra.

6.

1470. Kongens og Rigsraadets Dom, at den, som har gammel uforstyrret Hævd (40 Aars Hævd), eller som har erhvervet Lavhævd paa en Ejendom, ikke kan miste den paa Grund af senere Tingsvidner.

(Afskrift i Laugebeks Diplomater. A. 10. L. Nr. 10.)

Vi *Christiann* mett Guds Naade &c., giöre Alle vitterligtt, att Aar ephther Gudz Biurd MCDLXX denn N. Dag for oss paa vort Retterting paa vortt Slott Kallundborge i Vor egenn Neruerelsse, neruerendis oss elskl. Höigverdige Fader Erchebiscop *Jens Brostrup* (1) udi Lund, Biscop *Olluff Mouridzön* udi Roschilde, Biscop *Jens* udi Aarhuss, Biscop *Jens* udi Börlum

(1) Joensen A.

(2) Ibsønn A.

(4) Kedell A.

(5) *alle at* er tilføjet efter L.

(6) A. *add.* som var den 12te Dag.

(7) paa A.

(8) En anden Afskrift i Diplom. har: Jens Bruun.

(9) St. Hans Kloster i Viborg kaldtes ogsaa *Korsbrødre* Kloster, fordi Brødrene vare Johannitere, som bare et hvidt ottekantet Kors paa det ven-

stre Bryst, s. *Daugaard* om Klosterne S. 13 og 356.

(10) Hansis A. L.

(11) Den anden Afskrift har: gjort Spørmaal og lod adspørge, at huor Jordegods det er i Trette &c. Ligel. i A. og L.

(12) bör man först &c. A.

(13) L. *om.* till.

(1) Langeb. Afskr. og A. have urigtigt: *Brostrup*.

Biscop *Karll* i Ottensse, Biscop *Niels Glop* i Viborigh ⁽²⁾, Her *Erick Ottesön*, Vor elskl. Hoffmester, Her *Claus Rönöw*, Vor Marskalk, Her *Niels Ericksönn*, Her *Johann Oxe*, Her *Strange Niellssönn*, Her *Knudt Trudsönn*, Her *Axell Lauridzönn* ⁽³⁾, Her *Erick Aggessönn*, Her *Jens Due*, Her *David Hack*, Her *Eskill Göie*, Her *Niels Thönissenn* ⁽⁴⁾, Rider, *Holgier Hendrickssenn*, *Mouritz Niellssön* och *Claus Brysche* och mange flere gode Mend ther tha neruerendis, var skickitt ⁽⁵⁾ velbiurdig Mand, Her *Anders Niellssönn* aff Assdall, Ridder, och *Olluff Mortenssönn*, vor Landzdommer udi Nör-Judlandt paa then ene Siide, och *Hendrich Meinstrup*, vor Landzdommer i Sielland paa then anden Siide om Thrette och Dielle, de sammenn hagde, da loed for^{ne} *Hendrich Meinstrup* læse itt nytt Thingsuidne, som *Jep Smidt* hagde udgiffuitt aff Hornumherritz ⁽⁶⁾ Ting om Kyndelmösse nu vor, liudendis, att XII Mend haffde vonditt, att Drommerup oc Drommerups Marckefang ⁽⁷⁾ haffde verritt ildtt och kiertt aff *Henning Olssen* och hans Fader, thill huilkett for^{ne} Her *Anders Nielssön* och *Oluff Mortenssön* suaridt, att for^{ne} Fang ⁽⁸⁾ hagde verritt udi dieris Forældris Vere udi LXXX Aar och miere, och gangit udi thuinde eller⁷ trende Skiffte, thi och thieris Slegtt haffde arffuitt samme Guodz, then ene epher then anden, och satte de udi Rette, om saadanne nye Tingsuidner, som nyeligen thagen er, kunde haffue Magt nogett att hindre thennem udi thieris Heffdt; therom sagde vi saa for Rette, att huilcken, som haffde Eigendoms-Guodz udi saa ⁽⁹⁾ lang Tid, att hand bör att niude dett i rolig Heffdt eller och maa vedgaa ⁽¹⁰⁾ mett Laugheffdt epher Lougen, da kunde saadanne nye Thingsuinder icke hindre dieris Heffdter, det udi Vere haffuer, eller dennom thill Skade att komme udi nogre Maade.

Datum ut supra.

(²) Da *Karl Rönnow* först blev Biskop i Odense 1474 og *Niels Glob* ikke før 1478 kan være bleven Biskop i Viborg, maa Dommen rimeligviis være af Aaret 1480, uagtet samtlige Afskrifter have 1470.

(³) Skal være Hr. Axel Lagesen.

(⁴) Thommesen A. Tamesen L. Skal være Thymesen.

(⁵) A. L. *add.* erligh oc.

(⁶) Saaledes læses i L. I A. staaer Huorumbh. og i Langeb. Dipl. Hudrumh.

(⁷) Fang A. L. *Markefang*, d. e. Ejendom i Marken.

(⁸) Guodz A. L.

(⁹) De Ord: „saa lang . . . dett i“ ere tilføjede af A. og L., da de öjensynlig mangle i Afskriften i Langeb. Dipl.

(¹⁰) Saaledes i F.; i A. udgaae; i Langeb. Dipl. undgaae.

7.

1471. Rigets Hofmester *Erik Ottesen* forespørger sig paa Kongens Retterting hos Kongen og Rigens Raad, hvorledes der skal forholdes, naar Nogen vil erhverve Laasebrev paa sin Ejendom (¹).

(C. 4. og *Wisselgren de la Gardiske* Archivet II. 35.)

Wy *Christiern* medt *Gudtz Naade Danmarkis, Norgis, Venndis och Gottis Koning, Hertug vdi Slessuig, Greffue vdi Holstenn, Stormarenn, Oldennborg och Delmenhorst* gjørre alle vitterligt, att Aar effther *Gudtz Biurdt MCDLXX primo* thennd *Thissdag* nest epher *sancti Martinsdag* (²) for oss och vortt elskl. Raadt och gode Menndt paa vortt Retterthing vdi *Kiöbenhaffnn vdi Graabröder Closter Stue, neruerindis Her Choruitz Rönnow*, vor kierre *Hustruis elskl. Hoffmester, Her Knudt Trudtzen, Her Loduich Nielssenn, Her Dettleff Reffuendlöff, Her Niels Thommesenn* (³), Ridder, *Henrich Vogensserup* (⁴), vor *Lanndtzdommer, Christoffer van Hagen*, vor *Lanndtzdommer vdi Laalandt, Albrett Nielssenn*, och mange flere gode Menndt, ther thaa neruerindis vorre, vor skickett erlig och velbiurdig Manndt *Her Erich Ottessenn*, vor elskl. Hoffmester, och spurde sig fore, huorledis Manndt bör adt deelle thett *Goedtz thill Laassebreff*, ther hanndt sielff vdi sinn haffuendis *Verre haffuer*; therom funde Vy saa for Rette, att ville Manndt epher thenne *Dag* deelle thet *Guodtz thill Laassebreff*, som hanndt i *Verie haffuer*, thaa shall hanndt faare 3 samfeldt *Thinn*g thill thedt *Herritzthinng*, som *Guodtzett* i liger (⁵) i

(¹) Om denne udentvivil meget gamle Fremgangsmaade, hvorved en Ejer, ved at erholde Stadfæstelsedom af Rigens Cantsler paa sin Ejendomsret, kunde sikkre sig denne, findes i vore Love intet bestemt förend i Christian den 4des Rigens Ret og Dele, Art. 60 ff. Den korte Veiledning, som findes i en gammel Optegnelse, trykt i Danske Magaz. I. 36, grunder sig udentvivil paa den her meddeelte Erklæring af Kongen og Rigsraadet. I Sverrig kaldtes Laasebrevet Fastabref (*Ihres Glossar*). Dommens Overskrift i C. lyder saaledes: En Domb K. Christian then Förste dömp, hvorledis at Laassbreff bör att göris och hvad Godz man skall deele til Laas, och er samme Breff med Rigens Segl besejgldt,

som staar alleniste 3 Kronner udi, och findis samme Domb hos Erl. och velb. Mannd *Frandtz Banner* till Kockedal.

(²) D. 11te Nov.

(³) *Tymesen*, s. Side 16 og Danske Magaz. IV. 16.

(⁴) Skal være *Meinstrup*. W. har: *Wiinstrup*.

(⁵) Udentvivil skal her læses: oc til 3 *Landzthing men til eet Landzthing i Judtlandt*; Ordene „i *Jylland*“ faae ellers ingen Betydning, hvorimod det bliver höjst sandsynligt, at de anförte eller lignende Ord ere udeladte, naar man paa et andet Sted i vort Haandskrift i en saakaldet „*Instruction* at forfølge Rigens Ret med her udi Danmark til Indförelse, Römning og *Laass*“ læser, at Sagen, efterat være forfulgt til 3 Her-

Judtlandt, och biude ssig ther vdi Rette, om ther haffuer Nogen i att ssige, thaa vill hanndt giöre ther Rett forre. Kommer ther ingenn Giennsuar emodt, tha schall hanndt thage ther Beuissning paa och före hinder for Rigens Cannzeller, och thage ther Vort förste Dombreff, effther ⁽⁶⁾ andett, thridie och fjerde paa Pergamenndt medt hengindis Inndsegle, och effther huer Dombreff forbide VI Ugger effther gammell Seduanne, och tage Vortt almindelige Steffningsbreff offuer allt Danmark paa VI Ugger och itt Aar, huo ther haffuer nogett y att sige, och ther effther Vortt VI Uppers Steffningsbreff ⁽⁷⁾; kommer ther Ingenn thes emellem och thager Giennbreff, eller och möder for Oss paa for^{te} rette Steffningsdag, thaa bör hanndt at haffue ther Vort⁽⁸⁾ Laassebreff paa, ubehindrett och ustraffett, som therpaa deeltt ⁽⁹⁾ haffuer.

Datum Anno loco s. d. teste Domino *Johanne Oxe*, sedente in loco iustitiani Nostri dilecti in sententia prenotata.

8.

1471. Viborg Landsting svarer paa Forespørgsel, at, naar Nogen vil vinde Lavhævd paa Gods, som anden Mand har havt i Besiddelse i 20 Aar eller længere, eller vil lade Sandemænd opkræve angaaende saadant Gods, skal Godsets Besidder først have lovligt Varsel ⁽¹⁾.

(A. 34. L.)

Alle Mend thette Breff see eller höre lese helse vy *Niels Sall* ⁽²⁾, Landstingshörer i Nørreutland, *Hartuigh Juel*, Domprouist i Viburgh, *Mortenn*

redsting, skal indstævnes til Landsting "it Thing och ey mere udi Judtland, men udi andre Lande her udi Riget three Ting til Landzthing og tages ther beskrefuet &c." Grunden til denne Forskjellighed laae udentvivil i den større Besværlighed, som var forbunden med at besøge Landstinget i Jylland fremfor i de øvrige Provindser, hvilket godtgjøres af følgende Bemærkning i Slutningen af den anførte Instruction: „Skall alle Rigens Breffue læsis til Herritzthing udi Jylland for Landzens Stuorhed, men udi Fyen, Sielland, Skaane och andre smaa Landhe skulle the brydis och læsis thill Landzthing alleniste.“

⁽⁶⁾ Formodentlig skal der læses: *therefter*.

⁽⁷⁾ Jvfr. Christ. d. 4. Rig. R. Art. 70 („Almindelig Stævnings 6 Ugers Offuerhørelse“).

⁽⁸⁾ *vort*; saaledes læses udentvivil rigtigt hos Wieselgren; vort Haandskrift har *vannt*.

⁽⁹⁾ *deelt*; saaledes læses rigtigt hos Wieselgreen; vort Haandskr. har *drebt*.

⁽¹⁾ Man seer heraf, at man gjerne kunde vinde Lavhævd paa en Ejendom, skjönt man ikke var eller længe havde været i Besiddelse af den, men Ordet Lavhævd er da ikke taget i den ældste, men i dets senere Bemærkelse.

⁽²⁾ Saaell L.

Fönnboe (°), Cantor, *Erik Eriksen*, Ridder, *Chresten Eskildsönn*, *Erik Huasz*, *Las Damb* (4), *Wepner*, *Las Fougidt*, oc *Niels Olufsen*, kierligen met Gud, oc kundgör met dette vort obne Breff: Aar ephther Guds Biurd MCDLXXI den Löffuerdagh nest ephther Sancti Seuerini Dagh paa Viburg Landztingh vor skickit hederlig Mannd Her *Peder Nielsen* (5) oc spurde, huor nogenn Mannd haffde Jordegodz oc Eigendomb i nogen Herrit i sin rolig Heffdt y XX eller (6) XXX Aar eller miere, om nogen ville giöre Laugheffdt paa forskreffne Godz eller kreffue der Sandemend till, om hannom bör Advarsell (7), som thet Jordegodz i Vere haffuer, eller ey; da sagde wy saa for Rette, att huilcken, som saa haffde Jordegudz i sin rolig Heffdt oc haffuer haffdt det i sin rolig Heffdt saa mange Aar, som for^{uit} staar, oc vill nogen (8) Mand giöre der Laugheffdt paa eller Sandemendz Touff, da bör hannem Advarsell, som det Jordegudz i Vere haffuer, eller slig Thouff bör magtelösz att were. Item spurde hand, om the af Voszborrig (9) haffuer nogen Tid verit paa for^{ne} Landztingh oc giort Adwarsel, att de ville giöre Sandemendz Touff i Syndermark i Faaberg (10) Sogenn y Schoedborgherrit; da sagde vi saa udi Sandhet, att wy aldrig haffuer hört eller spurt, att de aff Voszborrig haffuer nogen Tid veritt paa for^{ne} Landztingh oc giortt Aduarsell, at de ville giöre Sandemendz Touff paa forskreffne Marck.

Datum ut supra.

(°) Furbec L.

(4) Dann L.

(5) L. *add.* som kaldis Hr. Per Beg.

(6) L. *om.* eller . . . giöre.

(7) Varsel L.

(8) ingen L.

(9) Vosbord L. Herved menes Vosborg i Ulvborg Herred, Ribe Stift, en Herregaard, som i det (10) Fabierig L.

15de Aarhundrede var i Podebuskernes Eje; formodentlig have deres Besiddelser strakt sig ind i det tilgrændsende Skodborgherred, hvor St. Hans Closter i Viborg havde Gods i Fabiergsogn (see Dommen Nr. 1), og det er derfor ikke usandsynligt, at den Peder Nielsen, som forekommer i denne Dom, er den samme, der i Nr. 5 nævnes som Præst ved St. Hans Kloster.

9.

1474. Rigsraadets (¹) Svar paa Forespørgsel: at den, som tilbyder sig at give Lov til Herreds- eller Birke-ting, ikke skal støvnes til Landsting, og at den, som er dømt i Bøder, skal udrede dem der, hvor Dommen er falden.

(C. 63.)

Wy *Jenns*, met Gudz Naade Biscop i Aarsz, *Erich Ottesen*, *Mogens Olsen*, *Johann Rantzow*, *Ludvig Nielsen*, *Niels Christensen*, *Holger Munk*, *Anders Jacobsen*, Ridder, *Oluf Munk*, *Erich Christensen*, *Erich Juell*, *Anders Christensen* och *Peder Thorkilsen*, Vebner, kundgiøre met thette vort obne Breff, att Aar epher Gudtz Biurd 1474 neste Thissdag effter Dominicam Reminiscere vor skicket velbiurdig Mandt Her *Niels Thymesen* aff Steensballe, Ridder, for oss och flere gode Menndt udi Sortebrødre Closterstue i Weille paa Retterthing, och atspurde hannd osz, om thend, som vil giøre Loug hiemme thill sine thilbørlige Thing, som er Herritzthing eller Birckting, om thenndt bör att besueris mett Steffning thill Lanndzthing; ithem thilspurde for^o Hr. *Niels Thimessn* os fremdelis, om thenndt börde att thilbiude sitt Faldzmaall och udlegget (²) thill thett Thing, som handt vorder fordeelt paa, eller andenstedz; Therpaa sagde vy saa for Rette, at huo som vill giøre Loug och rette for sig hiemme thill sine thilbørlige Thing, som er Herritzthing eller och Birckting, hannom bör ey at steffnis (³) thill Landtzthing; ithem sagde wy saa for rette, at huor enn fordelis, ther bör hanum att thilbiude och udlegge sit Faldtmaal. Thill Windisbiurdt haffue wy thröct vorre Indsegle for thette Breff. Datum ut supra.

(¹) Uagtet det i Haandskriftet hedder: Enn *Dan-marckis Rigis Raadz Dom &c.*, turde det dog vel være muligt, at dette Svar er givet paa Kongens Retterting, præsideret af Biskoppen i Aarhus, da de Fleste af dem, der her anføres som

Tilstedeværende, ellers ikke forekomme som Rigsraader.

(²) *udlegget*, udlægge det, udrede det.

(³) Ved en Fejlskrift. staaer: straffis.

10.

1475. Viborg Landstings-Dom, at Ingen for samme Sag kan fordeles baade med Landsloven og med Kirkeloven. Den, som endelig er frifunden ved de verdslige Domstole, kan ikke siden tiltales ved gejstlig Ret.

(C. 17.)

Alle Mendt thette Breff seer eller hørre kundgiör vy *Lass Ibssen*, Lanndztinnghörer udi Nörre Judlandt, *Hartuig Jull*, Domprouist vdi Viborig, *Niels Bruum*, Kannicke sammestedt, *Iffuer Juell*, *Jepp Mogennssenn* paa Skiernaa, *Thoer Thommessen*, *Annders Thomessen*, *Jonn Veffertssenn*, *Jepp Bagge*, *Las Skadelandt*, *Vebnere*, *Annders Nich*, Borgemester udi Viborig, *Las Thask*, *Annderss Jeppssenn*, Raadmandt i samme Stedt, *Peder Kubdall*, Fougitt i Fienndtzherritt, *Clemitt Vellandssen* och *Peder Smidt*, at paa for^o Landtzthing for oss och meninge gode Menndt var skickett *Goe Pallessen* och hordeligen kierde, att *Lass Chrestensen* och *Johann Nitt* haffde sett Deelle ⁽¹⁾ paa hannom medt Lanndtzlougenn, och med thenn samme Deelle var hanndt fordeeltt, huilken Delle och Sögsmall hanndt skiellige Beuissning paa haffde, att hanndt haffde ryggett och (var) quitth fundenn, baade aff vor Naadige Herre, och hanns Nadis Raadt, och saa thill Viborigh Lanndtzthing af Ridder och Suenne och andre gode Menndt; Nu fremdellis kierde hanndt, att hannd er Dielle paasatt igienn medt Kierckelougenn for thennd samme Sag; Nu adspurde hanndt oss, om thett motte verre medt Rette eller ey; Therpaa thöcte oss och alle the gode Menndt, som Lanndztinng sögte, och sagde for rette, att huo som fordeelis med Landtzloug, och kanndt hannom ryge, och thennd Deelle omkaste igenn med Rette, thaa maa hannd icke sidenn for thenndt samme Sag fordelis med Kierckelougen, fordi att ingenn maa baade med Lanndtzloug och Kierckelouen fordeelis for enn Sagh. In cuius rei testimonium sigilla nostra præsentibus sunt appensa. Datum Anno 1475 crastino prisce virginis ⁽²⁾

⁽¹⁾ at sette Dele paa Nogen, at forfølge Nogen med ⁽²⁾ Dies Priscæ V. & Mart. er d. 18de Januar. Rettergang, rejse Sag imod ham.

11.

1475. Viborg Landstings Dom, at Ingen maa tage lovfæld Mand til sig eller i Forsvar, förend han bliver frifunden eller retter for sig (¹).

(Af Originalen paa Pergament med 6 Segl i Geheime-Archivet.)

For alle Men thette Breff seer eller höre lesæ kungör wii *Seueren Suensen* (²) Lantstingshörer i Nörjutlandh, *Jes Krogenosz* (³) y Abildgord paa Skern, Wepner, *Las Rask*, Radman, *Oluff Scriffwer*, *Per Laursen*, *Suen Nielssen*, *Nisz Lauritzen*, *Jes Morthenssen Little*, *Mattis Brender*, *Per Moghensen*, *Suen Jensen* oc *Niels Scriffwer* met thette vort opne Breff Aar effter Gutz Byrd MCDLXX quinto Löwerdag nest for sancti Gregorii Dag (⁴) paa Viborg Lantzting var skecket velborn Man *Lawæ Brok*, hans wisse Budh, oc spurde, om nogher Man maa tagæ laghfeld Man til seg i Forsuar; Tha sagde wii saa for Retten: ingen Man maa holde lagfeld Man, ey til seg tage för endh han hauer seg orsaget for then Sag hanum gaffs eller utlegges met syn Penning effther Loghen. In cuius rei testim sigl. . . .

12.

1475. Kongens og Rigens Raads Svar paa det Spörgsmaal, om Jordegods, som tilhörer et adeligt Fruentimmer, beholder adelig Frihed, naar hun gifter sig med „ufri Mand.“

(Efter Originalen paa Papir i det Geheime-Archiv med Paaskrift: Dombreff om een fri Qwinne tagher een ufri Man.) (1)

Wii *Christiern*, met Guts Nathe Danmarcks, Sweriges, Norges, Wendes oc Gottes Konningh, Hertogh i Sleswigh, Greffue i Holstzen, Stormern, Dithmar-

(¹) J. L. II. 68 bestemmer kun „at ængi man ma hanum takæ til *bryti*“ og tilföjer „utæn of han wil rättæ for hanum fyrræ æn han taker ham“.

(²) Denne *Seuerin Svendsen* forekommer hverken paa Fortegnelsen over Landsdommerne i Viborg hos *Thestrup* S. 34, eller i *Pontoppidans* *Marmora* Dan. 217.

(³) I Aaret 1460 forekommer *Jes Grersön* som Fo-

ged paa Skern Slot, D. Atl. IV, 693. og paa Familien Brahes Stamtavle hos Hofman III. I. nævnes *Holger Gregersen Krognos* til Heireholm.

(⁴) Den 12te Marts.

(¹) *Langebek* omtaler denne Dom i Jubeltalen over Kong Christian d. Iste S. 45.

skén, Ollenborgh oc Delmenhorst göre thet alle widerlicht, at Aar effther Guts Byrth MCDXX quinto then Mandagh nest fore Sct. Michaels Dagh ⁽²⁾ for oss sielffue i wor eghen Personæ oc for wore ælskelige Rath oc gothe Men pa wort Ræterthingh i Köpenhaffn i Graabröthre Closters Stuwe, nerwerendes oss ælskel. werthughe Fæthre meth Guth Her *Jens Brostorp*, Ærchebyscop i Lund, Biscop *Oluff* ⁽³⁾ i Roskilde, Byscop *Jens* ⁽⁴⁾ i Arus, Byscop *Knut* ⁽⁵⁾ i Viborgh, Byscop *Jeip* ⁽⁶⁾ i Wendzsysel, Byscop *Pether* ⁽⁷⁾ i Ripe, Byscop *Karl* ⁽⁸⁾ i Fyen, Her *Eric Ottesen*, wor Hoffmester, Her *Claus Runnow*, wor Marsk, Her *Niels Ericssen*, Hr. *Strange Nielssen*, Hr. *Lothwik Nielsen*, Hr. *Knut Thruetszen*, Hr. *Jörghen Laurensen*, Hr. *Ingelbrit Albertsen*, Hr. *David Hak*, Hr. *Johan Oxe*, Hr. *Werner Barsperg*, Hr. *Jens Due*, Hr. *Æskel Göye*, Hr. *Eric Oghessen*, Hr. *Nis Tymessen*, Riddere, oc mange flere gothe Men, ther tha neruerindis wore, wor skicket welbyrthigh Man Hr. *Corwitz Runow* ⁽⁹⁾, Ridder, wor kære Husfrues Hoffmester oc spurde sek fore, om noger frii Quinne toghe ufrii Man, om hanum burthe at giffue oss Schat oc koninglich Thyngge aff henne Gots eller æy? Therom wor swa for Rette funnet, at fanger frii Quinne ufrii Man, tha ær hennes Gots ufrith i hans Tith; thi at hanum bör at giffue oss Skat och koningligh Thyngge theraff, emethen han liffuer, oc nar han affganger, tha ær Gotzet frit till henne oc hennes Arffuinge, mæn hauer han Börn effter sek met henne, som thet Gots ærffue, tha ær oc for^{ne} Gots ufrit, uthen the for^{ne} Börn kunne forwerffue theris Frihet uppa aff oss.

Datum ut supra Nostro sub sigillo ad causas, teste *Ejffrardo Grubbe* de Thryggewelle, justiciario nostro dilecto.

(2) Den 29de September.

(3) Biskop *Oluf Mortensen*.

(4) *Jens Iversen*.

(5) Den bekjendte Biskop *Knud*, som sædvanlig anföres med Tilnavnet *Kobsen*, men urigtigt, da hans Tilnavn var *Michelsen*. (*Begtrups Anm.*)

(6) *Jep Friis*.

(7) *Peder Nielsen*.

(8) *Karl Rönnov*.

(9) See om *Corfitz Rönnov*, Dronning Dorotheas Hofmester, *H. Knudsens* Skrift om Biskop Joachim Rönnov, S. 6-7.

13.

1475. Viborg Landstings Dom, at Ingen uden Biskop og Bygdemænd eller Kongen og den Dommer, han tilskikker, maa dømme Nogen til Galge og Green og hedensk Jord (Begravelse i uldviet Jord). (¹)

(Efter Originalen paa Pergament i Geheime-Archivet.)

For alle Men thette Breff seer eller höör lesæ kungör wi *Seueren Suenssön*, Lantstincshöör i Nöriutlandh, *Jenss Krogenosæ*, Wepner, *Las Rask*, Radman, *Öleff Skriuier*, *Per Lauris*, *Jes Morthenssön Litle*, *Mattes Brender*, *Per Moghenssön*, *Swen Jenssön* oc *Nielss Scriuer* met thette wort opne Breff Aar effther Guts Byrdh Mcdlxx quinto Löuerdaghen nest for sancte Dag paa Viborg Lansting vor skicket Budh nadige Herr nerk fog noger Ma Jordh oc Galle oc Green oc i . Kerk Jordh; Thy sagde wii saa for Reth, at inghen Man maa dømme eller retthe nogher Man till Galle oc Green eller . . hedn . . Jordh oc uthen Kerkens Jordh uden Biscop, the beste y Bygden ere oc vor Nodigæ Her huelken Dommer, han ther til skicker. In cuius rei testimonium sigilla nostra presentibus sunt appensa.

14.

1482. Rigsraadets Dom over Skipper *Neunkirch*, som, imod sit edelige Löfte, havde havt Engelskmænd eller engelske Kjöbmænds Gods ombord paa sit Skib. (¹)

(Efter Originalen i Geheime-Archivet.)

Wii *Strange Nielssen*, Riddere, wor nathige unge *Herris Hoffmester*, *Eric Aagissen* (²) *Danmarckis Rigis Cancelere*, *Rigens Raad*, *Niels*

(¹) Denne Dom er omtalt i *Langebeks Jubeltale* over Kong Christian den Første, S. . .

(²) Formodentlig staaer denne Sag i Forbindelse med de noget senere hos Holberg omtalte Stridigheder med England (Dmks Hist. I. 758). Dommen er iövrigt noget utydelig, da den egentlige Beviis-

förelse for *Neunkirchs* Bröde, at det nemlig var beviist, at hans Skib indeholdt andre Gjenstande, end dem, han havde vedgaaet, mangler. Det synes, som om det under nærværende Sag egentlig har været omtvistet, om Skipperen havde forpligtet sit Skib og Gods *tilligemed* sit Liv.

(²) Formodentlig skal her staae: *Ewert Grubbe*.

Agessen, Ridder, upa *Löweholm*, *Yffer* . . . *Höwitzman* upa *Köbenhaffns Huss*, *Claus Niiman* oc *Mesther Berend*, Borgemestere oc mene Raad i samme Stet göre witherlicht, att Aar effter Gudz Byrd MCDLXXXII sancti Jeips Apostels Affthen ⁽²⁾ upa Köpendehaffns Raadhuss wor skicket fore oss openbar udi Menhedssens Nerwærelsse, bodhe Danskes, Tyskes, Skotters oc Pryskes, som ther tha tillstæde ware, *Högboren Förste* wor nathige unge Herre ⁽³⁾ upa then ene oc Skipper *Morten Nienkircke* upa then annen Side; Tha lodh wor nadhighe Herre tiltalle for^{no} *Morten Nienkircke* om thet Wilkor, som han haffde forwilkoret ⁽⁴⁾ sigh emodh wor nathige Herre om Liiff, Skib oc Gotz at haffue forbrut, om ther funnes noghet engelske Köbments Gotz udi hans Skib eller nogre andre Engelske mere en een Loedzman oc en löss Man till Skibs-Arbeyde, som enchtet Gotz haffde wedher at hette, uden $\frac{1}{2}$ Lest Peegh ⁽⁵⁾, en Kyste met Höer oc II Höge, som een Loedzmann tilhörde, till hwilket for^{no} *Morten Nienkerke* swarede oc tilstodh, at han haffde forwilkoret ther upa siit Liif oc icke Skübet oc Gotzet, oc gaffue them therom bodhe i Rette for oss: Tha wört thet ther bewisd, at for^{no} *Morten Nienkerke* haffde openbarlige for Raad oc sidhende Ret forwilkoret bode Liiff, Skiib oc Gotz, som udi Holken ⁽⁶⁾ war, om thet funnes usant, som han sacht haffde om for^{no} engelske Men oc Gotz; Ther wört swo fore Rette upa sacht, at effther swodan openbare Bekennelse, som her tha strax bewisd wor fore Rigens Raad, Ridderscab, Borgermestere, Raadmen oc Menehed fore een sidende Dom oc Ret, at han haffde forwilkoret sigh Skib, Liiff oc Gotz, tha ⁽⁷⁾ wor hans ney icke lagförd, oc funne wii hannum met Liiff, Skib oc Gotz udi wor nathige Herris Wold at være till alle Rette effther hans eghit Wilkor oc Brödhe. In cuius rei evidens testimonium sigilla nostra presentibus sunt appensa. Datum anno die et loco quibus supra.

⁽²⁾ Dagen för Jacob Apost. Dag d. 25de Juli.

⁽³⁾ Kong Hans, som först blev kronet d. 18de Mai 1483.

⁽⁴⁾ *Forwilkore sig*, forpligte sig.

⁽⁵⁾ Beeg.

⁽⁶⁾ *Holk*, et mindre Skib, Knubskib.

⁽⁷⁾ *tha war hans ney icke lagförd*, da var hans Benægtelse ikke skicket til Lov, da var han ikke berettiget til at bekræfte sin Benægtelse med Eed. (*lagför*, eedsdygtig, ligesom, herfær, isl., krigsdygtig, færför, Sv. (lhre), seildygtig om Skibe.)

15.

1482. Tingsvidne fra Kjöbenhavns Raadstue i ovenstaaende Sag.

(Efter Originalen i Geheime-Archivet.)

Alle Men, thette Breff see eller höre læsis, helser wii *Niels Bruse, Laurens Magenssen, Ewert Matszen, Bertild Perssen, Jens Nielssen, Skrædere, Oleff Jude, Per Iuerssen, Briggere, Anders Hanssen, Lauris Perssen, Staffin, Briggere, Jes Skomagere Lauris Olssen* oc *Per Jensen, Bryggere; Borghere, Rodemestere* oc Fierdingsmend ⁽¹⁾ i Kjöbendehaffnn, ewinnelige meth Gud oc göre witherlicht meth thette wort opne Breff och winne thet upa wor gode Tro oc Sanningen, at wii nerwerindis hoss wore upa Kjöbendehaffns Radhus sancti Jeips Apostels Affthen nest forledhen, hörde oc soghe ⁽²⁾, at Skipper *Morthen Niekerke* stod ther sammestedz fore Ret oc sidendis Raad udi Nerwærelsse wor nathige unge *Herris, Rigens Raad, Ridders* oc *Swenes* oc mene Almoges herudi *Byen* oc swör i *Helgens Eed* meth oprachte Fingre, at han hadde enge engelske Köpmen eller engelske Kjöbmentz Gotz upa sit Skib uden een Loedzman, som hadde en halff Lest Beegh, en Kyste meth *Hörr* oc *II Höge*, oc en annen fattigh usell Man, som enchtet hadde wedher at hette, som han togh met siigh ut öwer till Skibs-Behoff oc forwilkorede han sit Liiff, Skiib oc Gotz, som han haffde meth ath fare, om thet funnes andherlunde antigh om Gotz eller Personer udi noger Made, en som forscreffuit staer. In cuius rei testimonium sigilla nostra presentibus sunt appensa. Datum in pretorio Hafnensi sexta feria proxima ante festum sancti Egidii ⁽³⁾ anno MCDLXXXII.

⁽¹⁾ *Fjerdingmænd* synes ikke at betyde andet end ⁽²⁾ *soghe*, saae.

Rodemestere, det tyske Viertelsmeister, s. Kong Hans's Stadsret Cap 2.

⁽³⁾ Den sjette Dag för St. Egidii Dag, den 1ste September, altsaa den 26de August.

15.

1487. Tingsvidne af Skaanes Landsting, at Penge, efter at have været deponerede i Aar og Dag til Indlösning af pantsat Gods og lovligen opbudne til fire Ting, tilfalde Kronen, naar Panthaveren ikke melder sig. ⁽¹⁾

(Af Originalen paa Pergament med 5 Segl i Geheime-Archivet.)

Jac *Anders Jenssen*, Landztings Saaghörer ⁽²⁾ udi Skane, gör witerligt alle met thette mit obne Breff, at Aar effter Gutz Bird tusende fyrehundredet fire-synom tiuffue pa thet syonde pa then neste Löwerdag effter sancte Marie Magdalene Dag ⁽³⁾, at then Sum Gull, som velboren Man oc strenge Ridder Hr. *Knut Trudssen* haffuer loglig opbødet her til Lunde Landztingh fyre samfelde Tingh pa Halmstadhehærit oc Arestadhehærit uppa wor kr. nathige Herres Wegne &c., vort ther loglige indlagte oc haffde leyet her Aar oc Dagh oc langt ther ower fra then Tiidh wor kærste nathige Herre foor til Norge oc til thenne Dagh, oc inghen kom her til Tinge, som pa æskeet eller pa krafde then for^{de} Sum Gull met the Panttebreff, ther pa rörendes oc giffne ere, oc laa for^{de} Sum Gull swa lenge indlagt [at] effter meenig Landzenz Wetertegt, gamle loglige Sydwandhie ⁽⁴⁾ och effther Logen, swa at the ware forbrotne til wor kærste nathige Herre pa Kronens Vegne; at swa er udi Sandingen som forskreffuet star, witner iac met mit Ingzele hengt nedhen pa thesse Breff met heterlige oc velbiurdige Mentz, som iac ther til bedher, som ere Hr. Mester *Jens Agessen*, Domprouest i Lundh, Hr. *Steen Basse*, Ridder, *Niels Hack* pa Hückeberg, *Thorben* aff Skarolt, Landz Dommeren udi Skane, oc *Per Lang*, Officialis til Lundegard. Giffuet oc screffuet Aar oc Dagh som fore staar &c.

⁽¹⁾ Jvfr. hermed Anmærkn. til Nr. 23.

⁽²⁾ *Landztings Saaghörer*, ellers sædvanlig Landstingshörer. Det er iøvrigt mærkeligt ved dette Document, at *Landstingshörereren* har udstædt

det, og *Landsdommeren* kun været tilstede som Vidne.

⁽³⁾ Den 22de Juli.

⁽⁴⁾ Sædvane.

16.

1488. Rigens Raads Svar paa Forespørgsel, at den, som har modtaget noget af Kronens Lehn, skal lade det komme tilbage til Kronen „saa frit“ som han har modtaget det og maa ej tilegne sig nogen Deel af samme.

(Af Originalen paa Pergament med 11 Segl, i Geheime-Archivet.)

Wii efftherscreffne *Niels* i Wiborgh, *Eyler* i Aarss, *Hartuick* i Ribe oc *Niels* i Borglom, met Gudz Nade Biscoppe, *Erick Ottesen*, *Strange Nielssen*, *Axell Lagessen*, *Anders Jacobsen*, Riddere, *Mauritz Nielssen*, *Niels Høgh*, *Niels Ericssen* oc *Anders Christiernssen*, Danmarckes Riges Rad i Jutland, kundgøre fore alle, som nu ære eller hereffther komme skulle, met thette wort obne Breff, at Aar effther Gudz Byrd MCDLXXX pa thet ottende paa Aleborgs Huss Tiisdagen nest effther Dominicam oculi ⁽¹⁾, nerwerendes mange gode Men, wor skicket fore oss i Rette velburdug Man *Anders Tegemut*, Embetsman pa Aleborgs Huss, pa högboren Første Koning *Hanss &c.* wor naduge Herres Wegne oc atspurde oss, om hwo ther noger Læn hadde aff Kronens, om han burde at lade komme them swo frii igen till Kronen, som han them anammer, oc om nogher, som Kronens Læn haffuer, maa met noger Dele dele noghet aff Kronens till sith eyeth then Stund, han thet self i Wære haffuer. Then Sagh thoge wii till oss oc waell beradde, sagde ther swo uppa fore Retthe, at hwo ther Kronens Læn fangher, hanum böör at lade them swo frii, som han them anammer, oc ey maa dele noghet aff Kronens Gotz till sith eyet i the Læn, han self i Wære haffuer. Weell nogher tale om swodant Gotz, han tale therom fore wor nadige Herre oc Danmarckes Riges Radh.

In cuius rei testimonium secreta et sigilla presentibus duximus appendenda. Datum anno die et loco superius nominatis.

(¹) Den tredie Söndag i Faste.

17.

1492. Rigens Raads Dom, at Kronen kun er pligtig at indfri de Pantebreve, som udtrykkelig lyde paa Pengelaan, men at alle andre Pantelehn ere Kronen hjemfaldne ifølge den under Kong Christian den Første afsagte Rigsraads-Dom. (¹)

(Af Originalen paa Pergament med 16 Segl i Geheime-Archivet.)

Wii Jens, met Gudz Nade Erchebiscop i Lund, Sweriges Første oc Pawens Legatus, *Niels Schawe* aff Roskilde, *Karll* aff Othense, *Niels Glob* aff Wiborgh, *Hartuigh* aff Ribe, *Niels Stigge* af Børlum, *Niels Claussen* aff Aarss, af samme Nade Biscoper, *Peder Pedersen*, Prior i Antwordskoff, *Claus Anderssen*, Prior i Dalum, *Pouel Laxman*, *Eric Otssen*, *Axel Lagessen*, *Henrich Meyenstorp*, *Bent Bille*, *Steen Bille*, *Oluff Stigssen*, *Thønne Wernersen*, Riddere, *Niels Ericssen*, *Claus Brysche*, *Oluff Morthensen*, *Holgerd Ericssen* oc *Palle Andersen* giøre witherligt, at Aar effther Gudz Burd MCD nonagesimo secundo then Mandagh nest fore wor Herres Upfarelsæ Dagh (²) for oss pa Köpenhaffne Radhuss wor skicket Högmectigh Første Konningh *Hans* &c. wor kereste nadige Herre i Rette pa Kronens Wegne meth welborne Men Her *Henrich Knudson*, Ridder, pa sin eyen oc sin Moders Frue *Hylleborgs* oc *Peder Bille* och *Jörgen Daa* pa theres Husfruers oc flere theres Metarffuinges Wegne om eth Pantebreff, som Konningh *Erich* oc Drotningh *Margretæ* hagde udgiffuet oc beseglt met nogre then Tiid Rigghens Rad til Widnesbiurd, liudendes pa sex tusendh March, fire tusend March pa Hintzegawl i Fyn oc the Kiöpstæder oc Læxn, ther tilligge, oc tu tusend Marck, Her *Brinicke Skinckel* (³) lanthe Konningh *Erich* oc Drotningh *Margretæ* swo, at offuer alt for the sex tusendh Marck skulde Her *Brinicke* i Panth haffue Rudgard met Skoffbyherret, Boghens By, Haritzlöff Birck oc Wesenbergh Sogn; Tiil huilcket Breff wor kerestæ nadige Herræ pa Kronens Wegne swarede oc myenthæ, at Her *Henric Knudssen*, *Per Bille* oc *Jörgen*

(¹) Denne Dom, afsagt i Kallundborg 1468, findes trykt i *Jahns Unionshistorie* S. 555 efter Originalen i Geheime-Archivet og maa ikke forvexles med en tidligere om samme Gjenstand af 1453, som omtales af Hvitfeld S. 858.

(²) Vor *Herres Upfarelsæ Dag*, Christi Himmelfartsdag, den anden Torsdag för Pindsedag.

(³) I flere Diplomer i *Suhms Danmarks Hist. XIV.* skrives hans Fornavn Bernekin og Bernecke, f. Ex. S. 594, 600 og 611.

Daa oc theris Metarffuinge haffue inghen Tiltall tiil hans Nade fore the fire tusendh March pa Hintzegawl, thii alle swodanne Gaffuepanth ⁽¹⁾ wore til-dömppte hans Nades Fader Konning *Cristiern* aff menige Righens Rad, oc satte i Rette, om hans Nade er plectigh at sware them til thet Breff i then Artickel. Men om the tu tusend March wilde hans Nade giöræ hwess hannem for Rette findes. Huilcken Sagh wii anammet tiil oss, grantskede oc offuerweyde, oc sandrectelige sagde swo for Rette: at wor kereste nadige Herre er ey plectigh at sware them tiil the fire tusend March pa Hintzægawl effther then Dom pa swodanne Gaffuepant aff menighe Righens Rad i Kalundeborgh affsagth, oc ey Konningh *Ericks* oc Drotningh *Margretes* Breff uttricker ⁽²⁾ at skulle være Laan. Men the tu tusend March, som Breffuet luder pa Laan oc lanthe Penninge ære, them er hans Nathe pa Kronens Wegne plectigh at swaræ til hwess hans Nade ey kan beuisæ, at Her *Brinicke Skinckels* Arffuinge ære theruti fornögede.

In cuius rei evidens testimonium sigilla nostra presentibus inferius sunt appensa. Datum ut supra.

18.

1492. Kong *Hans's* Dom paa Retterting. *Oluf Oxe*, som tiltales af *Poul Laxmand*, dömmes for Vold og Herværk, og tillige for Overfald paa en Herredsfoged. ⁽¹⁾

Kongeligt Forbud, ej at maatte sagsøge den, der var fraværende i Kongens Ærinde, saalænge han var borte og i 6 Uger efter Hjemkomsten. Straffen for dets Overtrædelæ henstilles til Kongens Afgjörrelæ.

(Af Originalen paa Pergament i Geheime-Archivet; det Segl, som har hængt derved, bortkommet.)

Wii *Hans*, met Gudz Nade Danmarcks, Norges, Wendes oc Gottes Konning, uduald Konning til Sueriges Rige, Hertugh i Slesuig, i Holsten, Stormarn oc i Ditmarschen Hertugh, Greffue i Oldenborg oc Delmenhorst giöre witherligt,

⁽¹⁾ *Gaffuepant*, det er saadanne Lehn, der, som ⁽²⁾ udtrykker.

Dommen af 1468 udtrykker sig, vare givne af Kongerne, „af Gunst oc Kerltghæt oc ey Penningæ upborne vare af til Kongens eller Kronens Behoff.“ *Jahn* l. c.

⁽¹⁾ Denne Dom er tilforn trykt i *Peder Oxes* Livs og Levnets Beskrivelse ved *Ryge*, Kbhvn 1765 4. S. 17 ff. Jvfr. ogsaaa *Hvitfeld* S. 1006.

at Aar effter Gudz Bird MCD nonagesimo secundo, then Löwerdagh nest effther helie Korssdag exaltationis (²) fore oss pa wort Rettertingh pa wort Slot Köpnehaffn i then Stuaæ hoss Capellen i wor egen Neruerelsæ, neruerendes oss elskel. Her *Eskild Göye*, wor Marsk, Her *Henrich Meyenstorp*, wor elskel. Men oc Raad, Her *Erich Erichsen*, Riddere, *Marquard Tegenhuss*, *Esbern Scriffuer* oc *Lasse Lather*, wore Borgmestere i Köpenhaffn, meth flere ther neruerindes, wor skicket velboren Man Her *Pouel Laxman*, Ridder, wor elskelige Hoffmester, oc hagde hiidsteffnt met wor eyen Steffningh welboren Man Her *Oluff Oxe*, Ridder, som möth wor, oc Her *Laxman* hardelige kerde, at then Tiid, han wor met werdige Fader Biscop *Niels Glob* aff Wiborgh met flere wore elskelige Rad oc gode Mend wore udsende i wore oc Rigens merkelige Ærinde tiil Gudland, weldelige indfoer Her *Oluff Oxe* met sine Tienere i hans Gord Asserbo oc gjorde hanum ther mange Wold oc Herwercke oc lod borttage Boskaff, thæreth hans Spisingh (³) oc spiltæ hans Sed oc i mange Mode gjorde hanum stor oc ubodeligh Skade, oc ey motte nyde thet han wor i waer oc Rigens merchelige Ærende oc Tienneste, oc æy heller kunne nyde wort Breff goth ath, som wy hanum giffuit hagde, at engen skulde sette Delæ pa hanum eller hans Gotz eller noget Delæ forfølge eller hanum therpa noget Hinder at giøre, för han igen komme aff samme wor Tiennestæ oc Reysæ oc sex Uger thereffter, och sammeledis kerde Her *Laxman* offuer, at Her *Oluff Oxe* met sine Tienere gjorde wor Herritsfoged i Halboherrit *Christiern* it fuld Thingfred, sköd til hanum oc veldelig dreff hannem fra Tinget . . . kunne bliffue oc hielpe huer Dannemandt Log oc Ret pa wore Wegne, som tilburde, oc hwess Forfangh, Her *Oluff* gjorde oss therudi, thet kierde Her *Laxman* pa wore Wegne, men hwess Herritsfogethen pa hans Person giort war lader han forfølge til Landzting. Thertil swaret for^{ne} Her *Oluff* först om Asserbo, at thet er hans Gard oc Her *Laxman* togh hanum tiilforn fra, oc begeret Reth aff hanum therefore, och om then Tingfred swareth han swo, at han sköd tiil en Karll, som han hagde Sagh meth, oc ey tiil Herritsfogethen, men togh wor thet swo obenbarligh, at han ey kannæ kommæ tiil

(²) Den 14de September.

(³) *Spising*, Födevarer.

eydh ⁽⁴⁾ therefore, meth flere Ord, the sammen hagde. Therom wort swo fore rette pasagt: först om Asserbo, at Her *Oluff* skal antworde Her *Laxman* sin Gard igen Asserbo quith oc frii oc hwess han borttogh, oc holle hanum thet uthen Skade oc böde fore the Herwerck, han hanum giort haffuer, innen sex Uger effter Logen, och efftherthii Her *Oluff* gjorde Her *Laxman* swodant Welde oc Herwercke then Thiid, han wor i wor oc Rigens Tieniste oc mod wort Breff oc Forbud, som fore er rörth, thet wort seth tiil Oss selfue, hwore wii thet meth hanum haffue, nar han haffuer Her *Laxman* i alle Mode swo fult giort oc böth, som forscreffuit stor. Hwad Tiiltal, han haffuer siiden tiil Her *Laxman* om Asserbo, thet tale oc fölge som tiilbör. Och fore then Thingfred, Her *Oluff* oc hans Tienere gjorde pa wor Foget, som skulde holle Tingh oc sidde i wor Sted, therefore haffuer Her *Oluff* forbröth sin Houetlod i alle Lösöre tiil Oss, och stor tiil Oss, om wii ville hanum theruti benade hans Liff ⁽⁵⁾ och hwess wor Foget ther uti skeeth er pa hans eyen Person, thet fölge tiil Landztingh effther Logen, som han thet begynt haffuer. Datum ut supra nostro ad causas sub sigillo, teste *Johanne Ketilli*, Justicia-rio nostro dilecto.

19.

1495. Rigsraadet besvarer det af Kong *Hans* fremsatte Spørgsmaal: „hvorledes den skal ansees, som med Magt modsætter sig Indførsel efter Ridebrev? ⁽¹⁾“ Tillige bestemmes, at Indførsel ikke maa skee i Hovedgaarden, saalænge der enten er Lösöre eller andet Jordegods. ⁽²⁾

(Efter Originalen paa Pergament i Geheime-Archivet.) (3)

Vii effterscreffne *Jenns Brodstrop*, met Guts Nade Erchebiscop i Lund &c.,

⁽⁴⁾ I Documentet er Ordet temmelig ulæseligt, en ældre Afskrift har *ney*.

⁽⁵⁾ Denne haarde Straf for at overfalde Dommeren har neppe nogen Hjemmel i de ældre almindelige Love; kun Christopher af Bayerns Stadsret for Kjöbenhavn Cap. 5. §. 38. og Kong Hans's alm. Stadsret Cap. 113. sætte Livsstraf for at overfalde Foged, Borgemester og Raad, men dog kun naar den, der overfaldes, bliver saaret. Derimod fastsætter Christian den Andens Ordinants Cap. 12 Straf paa Liv og Gods for at slaae Dommeren; i senere Love indtil Christian den Femtes Lov findes neppe noget fastsat derom.

⁽¹⁾ Den herom givne Bestemmelse, der omtrent svarer til D. L. 1—24—29, findes först optaget i Christian den 3dies Lovgivning, navnlig den Coldingske Reces Cap. 54, som en almindelig Regel om dem, som med Magt modsætte sig Indførsel. Den nærmeste Kilde til Christian den 3dies Lovgivning turde imidlertid være Frederik den 1stes Forordn. 1527. (Danske Magaz. IV. 282.)

⁽²⁾ I denne Bestemmelse findes Kilden til Christian den 4des Rig. Ret Art. 47, der siden med nogle Modificationer er optaget i Frederik den 3dies Forordn. 13de Juni 1663 og D. L. 1—24—25.

⁽³⁾ Findes ogsaa trykt, efter en Copi, i *Wieselgrens* De la Gard. Archivet II. 78.

Niels Skawø aff Roskyld, *Karll* aff Ottens, *Niels Glob* aff Viborg, *Hartwig* aff Rybe, *Niels Stigge* aff Börlum, *Niels Claussen* aff Aars, aff samme Nade Bisper, *Claus Annderssen*, *Powel Laxman*, *Erich Ottesen*, *Eskild Göye*, *Axell Lagesen*, *Henrich Meyenstrop*, *Maurits Nielsen*, *Niels Högh*, *Henrich Knudssen*, *Niels Erichsen*, *Holgerd Erichsen*, *Lodwigh Marisk*, *Steen Bille*, *Palli Andersen* oc *Jörghen Marswin* giöre witherligt: at Aer effther Guts Byrd MCD nonagesimo quinto then Othensdag nest effther Primi & Feliciani Dag (⁴) i Grabrödre Closters Stue i Kalundeborgh, spurde Högboren Förste Konning *Hanns*, wor kæreste nadige Herre, segh fore meth oss alle, hworledes thet bör ath være oc skall staae hæreffther meth then, som Logen fylger meth Lagdags Breff oc Rydebreff, oc Sagwolderen oc Rydemend biudis Vern (⁵) meth Macht mod Rydebreff; Therom wort swo for Rette paa sagt, at hwo swodan Vern frambyuder mod Rydebreff, böde fore Wold effther Loghen, oc foer han Skade theroffuer, haffue Hiemegield, men giör han Skade, thaa böde therefore som tiilbör; Item skall inghen stedes Indförelsæ i annen Mantzs Houitgord, uthen han haffuer ther sielff Lod oc Deel uti, men haffuer han ther Del uti oc biudis Vern, thaa gaa therom som förre ær rörtt, thogh i swo Mode, att haffuer han ey Lösöre eller annen Jord, swo godh som han kand hans Indförelsæ fult meth giöre, thaa nyde Indförelsæ i hans Houitgord.

Datum ut supra, nostro sub sigillo, presentibus inferius appenso, in evidens testimonium premissorum.

20.

1502. Rigsraadets Dom over Povl Laxmand. Vidisse af 11te Nov. 1502. (¹)

(Af Originalen paa Pergament med et hængende Segl, Geheime-Archivet.) (²)

Wii *Hanns*, met Gudz Nadhe Danmarkes, Sueriges, Norges, Wendes oc Gotes Koning, Hertug uti Sleszwiig, Holsten, Stormarn oc Ditmarsken, Greffue uti Oldenborg och Delmenhorst, giöre witherligt, ath fore oss wor skicket oss

(¹) Primi & Feliciani Dag, den 9de Juni.

(²) Vern, Modværge, Modstand.

(¹) Jvfr. min Afhandling i Historisk Tidsskrift, III.

(²) Forhen trykt i *Subms Samlinger til den danske Historie*, I, 3 Hefte, Pag. 32—35.

elskelige *Niels Kordssen*, wor Scriffuer met eth Pergementz Bref, uskrabeth, ustunget och well færdiigt ⁽²⁾ uti Skriift och Indceigle, ludendes Ord fran Ord som her effter staa screffuit: Wii *Hanss* met Gutz Nadhe Danmarkes, Sueriges, Norges, Wendes oc Gottes Koning, Hertug uti Sleszwich, Holstenn, Stormarn oc Ditmarsken, Greffue uti Oldenborg oc Delmenhorst, *Byrge* aff samme Nadhe Ærchebiscop uti Lund, Sueriges Furste oc Pawens Legatus, *Johann Jepsen*, *Niels Stygge*, *Niels Claussen*, *Jenss Andersen*, och aff samme Nadhe Biscopper uti Roskilde, Burglom, Aarss och Othens, *Sten Bilde*, *Niels Ericssen*, *Henrich Knudsen*, *Niels Höegh*, *Marqwort Rönnow*, *Pritbiörn Podbusk*, *Jörgen Parsberger*, Riddere, *Jörgen Marswin*, *Peder Brockenhusen*, *Oluff Mortenssen*, *Niels Hack*, *Jörgen Rudh*, *Henrick Aagessen* oc *Hanss Bilde*, Wæpnere, Danmarkes Riiges Raad, giöre alle witherligt: at Aar effther Gudz Burdt tusinde feem hundrede paa thet andet santi Wilhadi, episcopi et confessoris Dag ⁽³⁾ nest effther at Her *Pouell Laxman*, som wor Hoeffmester wor, dödh oc affgongen wor, tha wore wii forsamlede paa Raadhuset uti Köpenhaffn ath tractere oc forhandle i Rette the Gerninger, som fornefnte Her *Pouell Laxman* haffuer giort emodt oss Konning *Hanss* oc thesligeste emodh oss, hanss Naades Raad, oc menige Danmarkes Indbyggere, oc athspurde wii först for^{re} Her *Pouell Laxmantz* næste Frænder, som wore oss elskelige Her *Oluff Stigssen*, Ridder, *Herman Flemingh* och *Abram Ericssen*, som for^{re} Her *Pouell Laxmantz* Dotter tha fæst haffde, tha swarede the, ath the ey wille fordeytinge ⁽⁴⁾ Her *Pouell Laxmantz* Gerninger uti nogher Maathe, men kunne the sware noget goet fore hanss Börnn, tha wille the thet giöre. Sidhen toghe wii Saghen fore oss i Rette ath forhandle och forfore wii först, ath han haffde stemplet oss Koning *Hanss* uppaa fore alt Sueriiges Riiges Raad, at the ey skulle være oss hörüige eller ludiige effter som them burde ath være theres rette Herre oc Koning. Thertill forfore wii och, att han haffde sæntt oc skicket oss Konningh *Hans* under Öghenn ⁽⁵⁾ oc

(¹) *vel færdiigt*, i god Stand.

(²) Den 8de November. *Poul Laxmand* blev myr-
det den 22de Juni 1502.

(³) *Fordeytinge*, forsvare, beskytte, det tydske ver-

theidigen; jvfr. Saml. af gamle danske Love V. 610.

(⁴) *Under Öghenn*, under Öjne, d. e. imod, til Skade for, jvfr. Saml. af gamle danske Love VI. 515 og Ny Danske Magazin V. 307.

till thet argeste siit Budh hemmeligen ind uti Stockholm till wore Fyender och utroo Undersotte. Thesligeste forfore wii och, at for^{ne} *Pouell Laxman* haffde stemplet oc saght eblandt wore gode och troo Men her uti Danmarck, ath wii skulde wæret Danmarkes Riige en skadelig Herre och Koning, met andre flere uhörlige Gerninger, som engen troo Man bör at giöre sin rette Herre och Koning och siith eghet fæderne Riige, fore hwilke Sagher wii Koning *Hanss* begiærede Laag oc Ret, paa thet ath engen effther thenne Dagh skulle swa dierffuis till at giöre emodt sin Herre och Koning, som for^{ne} Her *Pouell Laxman* giort haffde. Tha sagde wii for^{ne} *Byrge*, Ærkebiscop i Lund &c. oc sammeledes alle wore kiære for^{ne} Metbrödre Danmarkes Riiges Raadt, ath wor kiæreste nadighe Herre Hogeborne Furst Koning *Hanss* &c. haffuer wæret oss oc alt Danmarkes Riige en troo och huld Herre och Koning oc at thet er uhörligt, att wii skulle tilstæde och liidhe, ath swodanne Gerninger som Her *Pouell Laxman* giort haffuer emodt hans Nadhe skulle bliffve upynthe (*) swa att hans Nadhe skulle ther engen Wandell (†) fonge fore oc therefore haffue wii alle endregteligen fuldburdet oc sagt aff fore Rette, ath fore swodan stor forderffuelig Skade, som for^{ne} Her *Pouell Laxman* haffuer giort och tilwent wor kæreste nadige Herre oc alle Danmarkes Indbyggere, som förre er rört, bör hans Nadhe ath nydhe oc beholde till Upretning alt Her *Pouell Laxmantz* Goetz, Jordh och Lössöre, ehwad thet hælst ær eller næffnis kann, swo langt som thet kann recke, till ewiig Eyndom, endogh thet er ey nær Fullest fore swodanne Gerninger, Skade oc Forderff, som for^{ne} Her *Pouell Laxman* giort haffuer och forscreffuet stander. Giffuet Aar, Dagh och Stædh, som forscreffuit staar, under alles wore Secreter oc Indcegle.

Datum Haffnie die beati Martini episcopi et confessoris anno domini millesimo quingentesimo secundo, nostro sub sigillo ad causas, teste *Georgio Marswin*, Justiciario nostro.

(*) *upynthe*, d. e. ustraffede.

(†) *Wandel* maa efter Sammenhængen betyde Erstatning.

21.

1503. Sjellands Landstings Dom i samme Sag.

(Efter Originalen paa Pergament i Geheime-Archivet.)

Jegh *Jenss Clæmentsen* aff Liunge, som Dommer wor i then Sagh paa Sielandzffare ⁽¹⁾, gör witttherlicht met thette myt obne Breff, at Aar effter Gudz Byrdh 1503 then Odensdagh nest effter Quasimo^{ti} Söndagh ⁽²⁾, som Sögnetingh wor paa for^{ne} Tingh, at som myn kæristæ nadige Herræ Hogborne Förstæ Konningh *Hanss* aff Danmark wor personlig her paa Tinget then Odensdagh, som sancti Olauis regis Daggh uppaa faldh ⁽³⁾ nu nest forleden oc lodh tha kundgöræ oc kerdhe, hworletz Her *Powel Laxman* met Breff oc Budh haffde opreysd Swæriges Riges Indbyggere emod hans Nade oc alt Danmarkes Riige met Awgskioldh ⁽⁴⁾ oc skyllede hannom for eth fulth Forælsæ ⁽⁵⁾ oc haffde therforæ annameth hanss Gotz paa Rettæ oc tha liudeligh tilbödh, at willæ *Poul Laxmantz* Arffuinge eller noget paa theris Wegne stande Hanss Nadæ til Rettæ foræ then storæ Skadæ oc Forderff, som Hanss Nade oc Danmarkes Riige haffde fanget aff swodan Opreyssningh ⁽⁶⁾, tha villæ Hans Nade wære samme Gotz ubewarith ⁽⁷⁾ oc tha Sagen bleff her bestandende swaa lengæ, at Danmarkes Raad haffde utoffuerwegt ⁽⁸⁾, om forgangne Her *Powel Laxmantz* Gotz foræ swaadane Sager oc Skyllinge ⁽⁹⁾ kunde wære forbruth eller oc æy. Tha for gode Men oc menige Almuge, som i Daggh Tinget söcth haffde, wor skicket welborne Man *Niels Henricksen*, Landzdommere i Sieland, met myn kæristhe nadige Herræs fullæ Macht i then Saggh sammæ Kære oc Delæ at fulfølge, oc ther tha effter Hanss Nades Befalingh deldhe oc sammeletz skyllede fornefnste Hr. *Powel Laxman*, at han met Breff oc Bud haffde opreysd Swæriges Indbyggere at hæryæ indh uppaa myn kæristeræ nadige Herræ Konningh *Hanss* &c. oc Danmarkes Riige met Awgskiold,

(1) Her mangler Ordet *Landsting*.

(2) Söndagen quasi modo geniti d. e. første Söndag efter Paaske.

(3) Den 29de Juli 1502.

(4) *Awgskioldh*, fiendtligt Skjold, fiendtlig Magt, jvfr. Saml. af gl. danske Love II. 355.(5) *Forælsæ*, Forrædelse, Forræderi, jvfr. Saml. af gl. danske Love V. 610.(6) *Opreyszning*, Oprör.(7) *wære ubewarith*, ikke befatte sig med.(8) *utoffuerwegt*, overvejet.(9) *Skyllinge*, Beskyldninger.

aff hwelken Opreyssning Hanss Nade oc Danmarkes Riige haffde fanget stoor uoffuerwægende⁽¹⁰⁾ Skade oc Forderff oc skyllede hanom fore etth fult Forælse oc tha oc hwær fiortende Dagh intil then Odensdagh nesth effter sancti Gregorii Dagh ⁽¹¹⁾ nu nest forleden tilböd oc fiorten Dage hwer Tiid forelagde til alle Herritztingh utoffuer alth Sieland, om ther noger waare for^{ne} Hr. *Powel Laxmantz* Arffwinge, Frænder, eller nogræ andræ, som haffde her noget emodh at sighe, at thæ skullæ möde her paa Tinget at sware oc affwerge swaadanne Sager oc Skyllinger, som fore ære rördhe, oc stande myn kærestæ nodigæ Herræ til Rette foræ swaadanne Sager oc Skyllinger, tha mattæ thee nydæ oc beholdhe Hr. *Powell Laxmantz* Gotz, bodhe lösæ Örä oc fasthe, oc wor thet tha for^{ne} *Niels Henriksen* loglige forfuld samfelde Tings i thessæ Sager til forneffnte Landztingh, at han thet swaa hwer fiortennæ Dagh tilbuddt oc forfuld haffde, som forskreffuit stander, oc lodh for^{ne} *Niels Henriksen* Sagen æn tha opstaa oc tilböd met alle Tingswidner offuer alth Sieland oc lagde sex Uger foræ till allæ Herritztingh, om ther noger waare anthen indenlandz eller udenlandz oc inden Riiget, som sware eller Retth wille göre paa for^{ne} Hr. *Powell Laxmantz* Wegne, at thee skullæ möde Sögnetingh effter Paaskæ, som i Dagh er almynth Tings oc gode Men oc menige Almuge mesth plæyghæ at söghæ, oc i Dagh tha sameletz delde oc skyllede *Niels Henriksen* for^{ne} Hr. *Powel Laxman* fore Awgskioldh oc Forælse, at han met Breff oc Budh haffde giorth Opreyssningh emod sin rettæ Herræ oc Konningh, oc tha openbare ludelige atsporde en Tiid, annen Tiid oc tredie Tiidh blanth gode Men oc menige Almuge oc serdeles *Herlugh Schaffwæ* oc *Oluff Daa*, som oc tha tilstæde waare, om thee eller ther oc nogræ andræ waare, som haffde her noget emod at sighe paa for^{ne} Hr. *Powel Laxmantz* Wegne, som swaræ eller Retth wille göræ, oc bödh them at wære Dommere i tesse for^{ne} Sager, oc her æy i Dagh eller i noghræ tesse for^{ne} Tings siden then Dele beginth worth noger haffuer möth, som sware eller Retth wille göre i for^{ne} Sager paa for^{ne} Hr. *Laxmans* Wegne i noger Mode, tha paa for^{ne} myn kærestæ nodige Herræ Högborne Förstæ, Konningh *Hanses* aff Danmark &c. Wegne beddes

(¹⁰) ubodelig?

(¹¹) Den 12te Marts.

for^o *Niels Henrichsen* Reth. Tha efter saadan Delæ oc logligh Forföllingh, som fornefnt stander, meltes (¹²) Freden aff for^o *Powel Laxman* for Awgskioldh oc Forelsæ emod sin rette Herræ oc Konningh. Til Witnessbyrdt at swaa udi Sandhet er ganget oc foret, som forscr^u stander, thet widner jegh met myt Indzeglæ næden fore thette myt obne Breff, giffuet Aar oc Dag, som forskreffuit stander.

22.

1505. Kong *Hans's* Dom, at Pantegjeld præskriberes (eller maaskee rettere: tilfalder Kongen) (¹) naar Pengene have været opbudne til Tinge til Pantets Indlösning og have været deponerede i Fjerdingskirken (²), uden at Panthaveren har meldt sig.

(Af Originalen paa Pergament i Geheime-Archivet.)

Wii *Hanss* meth Gudz Nade Danmarchs, Sueriges, Norges, Wendes oc Gotes Konningh, Hertugh i Slesuigh, Holsten, Stormarn oc Ditmerschen, Greffue i Oldenborgh oc Delmenhorsth, giöre witterlight, ath Aar efter Gudz Byrd Mdvinto then Torsdagh sti. Dyonisiidagh (³) for oss pa wort Retterthing i Thysted i wor eyen Neruerelse, ner^{des} oss elskl. verdige Fader meth Gud Her

(¹²) *meltes Freden aff P. Laxman*, d. e. dömtes Poul Laxmand fredlös.

(¹) Uheldigviis har dette Document mange Lacuner, men det ovenfor, S. 20, afstrykte Tingsvidne af 1487 og flere Domme give denne Sætning Medhold, hvorom iövrigt Lovene tie. Det sees tydeligt af selve Dommen, at Hanherred, som havde været pantsat til Mauritz Nielsen eller hans Arvinger, var af Kong Hans bleven overdraget som Pantelehn til Biskop Styge i Börglum, imod at denne skulde indlöse det med 1600 Mark; at Biskoppen havde opbudt denne Sum til Tinge og at den havde været deponeret i Fjerdingskirken over Aar og Dag; og derpaa kjendes for Ret efter gammel Sædvane og ældre Domme, at Pengene skulde nydes og beholdes . . . men af hvem? At dette Hul maa udfyldes med: „Kon-

gen eller Kronen“, synes saavel det Skaanske Tingsvidne, som flere senere Domme, at sætte udenfor Tvivl, da der, i aldeles lignende Tilfælde, ligeledes paaberaabes gammel Sædvane. At det har været gammel Skik at deponere hvad man skyldte i Herredskirken, vise Erik Glippings Forordninger af 1284 for Skaane og Sjælland i deres Bestemmelser om Studkorn.

(²) *Fjerdingskirke*, en Benævnelse, som formodentlig er bleven tillagt en bestemt Kirke i enhver af Herredets fire Fjerdinger. I en Forordn. 30te Marts 1568 af Frederik den 2den (D. Magaz. VI. 60) nævnes „Fjerdingskirken eller Landskisten udi hvert Herred“ som det Sted, hvor Tingbøgerne skulle opbevares.“ Jvfr. S. 6 Not. 3 og Regiatret.

(³) St. Dionysii Dag er enten den 8de April (Dionysius Episcopus) eller den 9de October (Dionysius Martyr).

Jens Andersson, Biskop i Othens, *Ebbe Stiigsön* oc *Niels Clemendsson*, vore Men oc Rad, meth flere tha ner^{de}, var skicket oss elskl. verdige Fader i Gud Her *Nels Stygge*, Biscop i Börglem, sagde oc berette, at, effthersom han hagde fangid wort Breff, at wii hagde unt hanum at nythje Hanherrid aff *Mauris Nielssöns* Arffuinge, vor han pa thingh nogher Tiid syden forleden oc opböd the sexthen hwndrethe Marc i Guld oc Penninge, som for^{ne} Herrid stod i Pant fore och wor offuerbödigh fult at göre thet Pant vel ris arffw . . . ther pa Breffw nogher s thii wort tildömpt at . . . for^{de} Hanherrit oc Peninghe, hwelche i Fierdingskircke oc haffuer ther ligget Aar oc Dagh oc lenger h per ssön Herritzfogdt i herrit nw her fore oss kiendt oc som wor forlöbet segh till Hanherritzthing om for^{ne} Pant oc Peninge i alle Made, som for^{ne} werdige Fader beret haff . . oc . . for^{ne} Pening . . . ey fund . . aff Fierdingskircken syden the ther indkomme oc ythermere for^{ne} werdige Father sporde segh fore, hwes ther om burde at were? Therom wor saa for Rette tilswaret oc pasagt, at efftherthy for^{ne} Peninge haffde ligget i Fierdingskircken Aar oc Dagh oc lenger oc tess emellom ære th dömpt th aff samme Peningh at nyde oc beholle effther gammell Sedwane oc som tilforn dömpt er for oss i sodanne Sager rett nostro ad causas sub secreto. Teste *Georgio Marswin*, iusticiario nostro dilecto.

23.

1505. Kongens og Rigsraadets Dom, at den Lehnmand, som tilegner sig Kronens Gods, lader bygge paa dens Ejendomme og mishandler Bönderne, skal have forbrudt alle sine Lehn.

(Efter Originalen paa Pergament i Geheime-Archivet.)

Wii *Hans* meth Guds Nade Danmarchs, Sueriges, Norges, Wendes oc Gotes Konningh, Hertugh i Slesuigh, Holsten, Stormarn oc Ditmerschen, Greffue i Oldenborgh oc Delmenhorst, göre alle witterligt, at Aar effther Gudz Byrd Mdquinto then Mandagh sanctorum Symonis et Jude Affthen⁽¹⁾ for oss pa

(¹) d. e. Dagen för St. Simons og Judas Dag den 28de October.

worth Retterthing i Viborgh pa Biscopssgarden i wor eyen Nerwerelse, ner^{des} oss elskl. werdige Fædre meth Gud Her *Niels Früss* i Viborgh, Her *Jenss Andersön* i Othenss, Biscopper, Her *Niels Högh*, *Oluff Morthenssön*, *Ebbe Straugesön*, *Niels Clemendsön*, wore Men oc Rad, *Niels Krabbe*, *Magens Thomessön*, *Michell Krabbe*, *Mattis Jonssön*, *Niels Eskelsön* i Klarop, *Nis Jenssön* i Reffs oc *Thomes Rud*, wore Men oc Tienere, wore skeckete nogre wore oc Kronens Bänder aff Hellomherrit, hardeligen kerde, at oss elskel. *Jacob Andersen* ⁽²⁾ wor Lensman i samme Herrit, som nu self for oss tilstede wor till Swars, hagde byggeth Kronens Jord oc Bänder Eye i samme Herrit oc holleth then i Hand oc Heffdt for syn oc syne Arffuinge oc fra Kronen, Kronen till Swygh oc Skade, och holden Kronens oc Bänders Eye for syth Enmercke vitterlighen som hans Fader Her *Anders Jacobsön*, oc fordom Lensman i samme Herrit, lod swygelighen swerge fra Kronen oc Bänder Eye oc till syn Gord Vordegordz Enmercke, som for^{ne} *Jacob Andersen* nu ibor, oc teslygeste hagde han self ladet rebe Kronens oc Bänder Eye till segh oc synæ Arffuinge oc taget fra Kronen manghe Enghe, brugendes them self till Wordegord, oc teslygeste haffuer stocket oc blocket wore oc Kronens Bänder, loghuforwunen, och kunde *Jacob Andersen* ey untlade ⁽³⁾ segh for Sagher forthy wore for^{ne} Bänder wore for oss *ham i gaar*. Oc dömde wy tha selfue manghe Bygge aff, som han hagde ladet bygge pa Kronens oc Bänder Eye, och Bänder theris mange Enge oc Eye igen, som for^{ne} *Jacob Andersen* brugte self till Wordegord; teslygeste dömde wy hanum i Fald for mange ulydelige och urædelige Beskattinge oc Beswaringe, som han hagde forderffuit oc forheerdt ⁽⁴⁾ meth wore for^{ne} Bänder oc Undersatte i for^{de} Hellomherrit oc stocket oc blocket them, som fore er rörth. Tesligeste forfore wij udi thenne Rettergangh, at Kronens Skoffue ære urædelighen forhugget oc forheerdet. Tha wij saadan Leglighed forfore med for^{ne} *Jacob Anderssön*, tha sette wij selfue i Rette for wort elskel. Rygens Rad oc

(2) *Jacob Andersen Biörn* til Vorgaard, s. Danske Atl. V. 101. Uagtet han ifølge Dommen mistede sit Lehn, forekommer han dog som Rigsraad 1513 (s. S. 35) og blev under Christian den An-

den Ridder og forlehnedes med Nörlyng-Herred (*Begtrup*.)

(3) *undlade sig*, frigjøre sig.

(4) *forheerdt*, forberiet, ödelagt.

gode Men, som forscreffne staa, om for^m *Jacob Andersen* eller noghre andre Lensmen i wort Ryge Danmarch derffues (°) till at swyge Danmarcks Krone syn Eyndom aff oc hender Forderff rt eller stocker oc blocker Kronens Undersatte loghuforwonnen, som the selfue i Wære oc Forswar haffue aff Kronen at fordedinge (°) till Rette, oc forsware emod Urette och hwad for^m *Jacob Andersen* eller andre wore Lensmen, som saa giorth haffue, bör therfore meth Rette, at lyde oc undgielde? Ther uppa sagde for^m worth elskel. Rad oc gode Men saa for Rette at for^m *Jacob Andersen* bör therfore meth Rette at myste oc ombære (°) alle the Leen, han haffuer aff oss oc Kronen, oc gielde Kronen n skade. Tysligeste bör hwer wor oc Kronens Lensman syth Leen at myste, som saa beuiser segh emod Kronen, som for^m *Jacob Andersson* giorth haffuer. Datum ut supra. Nostro ad causas sub sigillo, presentibus inferius appenso. Teste *Georgio Marswin*, Iusticiario nostro dilecto.

24.

1513. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Afhændelse kjendes ugyldig, fordi Udstæderen af Skjødet beediger, at det var ham voldelig aftvunget, uagtet *Thorben Oxe*, til hvem Skjødet var udstædt, havde erhvervet Laasebrev af Rigens Kantsler. — Mærkelig Erklæring af Rigens Raad om en tidligere af Raadet afsagt Dom og det udstædte Laasebrev.

(C. 261. E. 30. Afskrift i Laasebrevs Dipl.)

Wy *Börge*, medt Gudtz Naade Erckebishop i Lundt, Suergis Förste och Pauenns Legatte, giöre witterlig Alle, at Aar ephther Gudz Biurdt MD tredecimo, Onszdagen nestepther Sancti Jacobi Apostoli Dag, udi Hellig Gesthuus

(°) *derffuis*, dierves, driste sig til.

(°) *fordedinge*, forsvare.

(°) *ombære*, undvære, forbrøde.

(°) Dommen har her til Overskrift: „En Dom, at Laasebrev er dømt magtesløs och huad Brevue, som udgiffues i Fængsll emod ens frie Willie bör ingen Magt at haffue, och at Nessbygaardt met thes thilliggende Godz er tildömt *Otte Holgiersen* at haffue, nyde, bruge och beholde til

evindeligt Eye.“ Jeg har tidligere meddeelt denne Dom i Historisk Tidsskrift III. 154 ff.; den findes ogsaa i *Wieselgreens De la Gardiske Archiv* II. 60 trykt efter en unöiagtigere Afskrift. Dommen har foruden den Interesse, som den har i historisk Henseende, forsaavidt den giver et Bidrag til *Torben Oxes* Charakteristik, især Betydning for Retshistorien, da den deri forkyndte Sætning, at den aftvungne Contract ikke er forbindende, som Christian den 5te har optaget i L. 5—1—4. ikke findes i nogen af vore ældre Love.

Stuffue y Kiöpnehaffnn, i Neruerelsze Hogborne Förstes Hr. *Christians* medt Guds Naade udualdt Koning thil Danmark, Suerrig och Norge, Hertug udi Sleszuig, Holstenn, Stormarnn och Dytmarsken, Greffue i Oldenborg och Delmenhorst, vor kiere naad. Herres, sammeledis neruerendis ^(?) verdige Fedre, Herrer strenge Riddere och gode Mendt, *Laffue Urnne* i Roschildt, *Niels Styge* i Börglum, *Niels Claussen* i Aarhuss, *Iffuer Munck* i Ribe, *Jenns Andersen* i Ottense, *Anders Muus* ^(?) i Opplaa, *Anders* i Bergen, *Erich Kaass* i Viborg och *Mogenns* i Hammer, medt samme Naade Bischopper, Abbedt *Henrich* i Soerkloster och Mester *Eskildt*, Prior udi Anderschoff, *Niels Erichssen*, *Niels Höeg*, *Predbiörn Podbusk*, *Thönne Parsbierg*, *Hennrich Krummediige*, *Mogens Göye*, *Thomes* ⁽⁴⁾ *Nielssenn*, *Albretth Jepsenn* ⁽⁵⁾, Ridere, *Jacob Andersen*, *Aage Andersenn* och *Matz Erichsenn*, Danmarks och Norgis Rigis Raadt, vorø kierre Medbrödere, vor skicket for oss velbiurdig Menndt oss elschelige *Otte Holgiersenn* ⁽⁶⁾ paa then ene och *Thorbiörn Oxe*, for^{ne} vor kiere naadigste Herris Hofsender ⁽⁷⁾, paa then anden Side, om Trette och Delle thennom emellom var om Nessby Gaardt ⁽⁸⁾ och Grundt och thet ⁽⁹⁾ andet Guodz liggendis her i Siellandt, som *Axell Lauritzenn* för aatte, och talde samme *Otte Thorbiörnn Oxe* till och sagde samme Nessbygaardt, Grundt och Guodz och mere Eyendom er hanns rette Kiöb, som hanns Skiödebreff therpaa inndholder, och sagde sig att verre i samme sit Kiöb rette Brugning, Besidding och Ejendom för *Thorbiörnn Oxe* hannom thet aff medt Fundt och Behendlighedt deelte och trengdte, och lagde therom et obet, heelt ⁽¹⁰⁾ och beseglett Pergamentz Kiöbe- ⁽¹¹⁾ och Sködebreff i Rette, som samme *Axell Lauritzen* skött och udgiffuet haffuer; til huilcket for^{ne} *Thorbiörnn Oxe* suarett, att hand var retteliggenn kommen att samme Gaardt och

(?) Saaledes i E. W.; i C. staaer Neruerilsæe.

(?) Munck W.

(?) Tönnis W.

(?) Ifuersen E.

(?) *Otte Holgersen* af Familien Rosenkrands, var 1517 Hövedsmand paa Törning, blev siden Ridder og Rigsraad og døde af Pesten i Lybek den 4de October 1525.

(?) *Hofsender*, Hofstjener, en der er ansat blandt Kongens Hoffolk.

(?) Nesbygaard, udentvivl Næsbyholm i Sjælland, som endnu i 1553 ejedes af Otte Holgersen, Søn af den ovennævnte.

(?) desligeste alt Goetz &c. E.

(10) hegt E.

(11) Kiöbebref E.

Guodz medt Kiøb- och Sködebreff, Domb, Forfylning, Laas och Lougs-
vinde⁽¹²⁾, och lagde therom en Dom i Rette, som (af) Rigens Cantzeller *Jörgen Marsuin* i Hogborne Förstis Konnings *Hannsis* (Gudt hanns Siell naade!) Neruerelsse giffuet var udi Wiborig, och sammeledis i Rette baar et Laasse-
breff, epther samme Domb och andenn Forfyllinge⁽¹³⁾ giffuet, till huilcket for^{ne}
Otte Holgiersen suaret, at huis Sködebreff och andre Foruaring⁽¹⁴⁾, som
Thorbiörnn Oxe sig siger att haffue paa samme Nessby Gaardt och Godtz,
thennd haffuer hanndt threnngt *Axell Lauritzen* aff medt Fengszell och
Trussell, som huer Dannemandt mestendelen ald Danmarck och Suerigh vet-
terligt er, med huadt Vold och Fengssell handt greb hannom i Hallandt, och
förde hannom greben igiennem Skaane och hiidt ned⁽¹⁵⁾ indt i Siellandt, och
satte i Rette, at huis Contract, Kiøb eller Pantt, som nogen giör, ther icke er
y sitt fry⁽¹⁶⁾ Vilkor, om thed bör att bliffue vedt Mact eller ey? Til huilket
samme *Thorbiörnn Oxe* suaredt, att hans Kiøb- och Sködebreff och andenn
Beuissning vore i Rette i Viborig och fick ther Dom paa, som forschreffuit
staar. Thertil suarett *Otte Holgersenn*, att thed Sködebreff bleff *Axell Lau-
ritzenn* affthuingen udi hanns Fengszell, och nödis thill att giffue hannom
Breff veedt⁽¹⁷⁾ Datum efter *Thorbiörns* egegn Begiering och Villie. Til
huilket samme *Axell* bleff och strax eskett y Rette, och thaa udi sit frii
Vilckor suor paa Helgen⁽¹⁸⁾ och Bog⁽¹⁹⁾ om thet hellig Sacramente, hand
thog thill sig Paaske nest forledenn, att handt aldrig solde eller skötte Nessby-
gaardt och thet Guodz eller Thilliggelsse nogenn⁽²⁰⁾ Manndt förendt forn.
Otte Holgerszen, och anndtuordett hannom thet sielff strax udi sin fry Brug-
ning⁽²¹⁾ Besidding, och hues Breff, *Thorbiörnn Oxe* therpaa fick, vordt giordt
sidenn handt fick⁽²²⁾ skiödt och antuordett *Otte Holgiersenn* samme Gaardt
och Guodz, och theselligeste sidenn samme *Thorbiörnn Oxe* hannom greb och

(12) I Langebeks Afskr. og E. staaer: Lougs Ende.

(13) Förhollning. W.

(14) Foruaring, skriftlig Forsikkring.

(15) med, Langeb. Afskr. neder E.

(16) sinds E.

(17) met Urette E.

(18) Helgens Bog och om &c. E.

(19) W. add. och.

(20) i nogen Maade förend &c. E.

(21) brugende E.

(22) hafde E.

woldtförde emodt hans Vilge, medt flere Ordt och Thalle therom emellom löb paa bodde Sider, och thaa wy hörde Thiltale, Giensuar, Breffue och Beuissning, och udlett och grandskett Gudtz Sandingenn udi samme Sag, och eptherdi nu klarligenn beuisst er for oss, att the Breffue, som *Thorbenn Oxe* fick paa samme Nessby Gaardt och Guodz icke ere giffne i samme *Axell Lauritzenns* frii Vilckaar, men udi Fenngsell emodt hans Vilge, och thessligeste verdige Fedre Bischopper, Riddere och gode Mendt, di ypperste⁽²³⁾, som var y thend Domb i Viborig gaffs⁽²⁴⁾ i thenndt Sag, badt sig Gudt thill hielpe paa theris christenn⁽²⁵⁾ Troe, att the aldrig samme Domb sambtöckte, som Rigenns Cantzeler hannom beseglett haffde, menn fröctet⁽²⁶⁾ thennom, att *Thorbenns* Sködebref och Datum skulle ey verre schielligt eller retferdigt. Thi sige wy saa aff for Rette, att samme Sköde, Dom, Forfölning och Laasz icke bör eller skal verre for^{ne} *Otte Holgierssen* emodt i nogenn Made, men dömmen for^{ne} *Otte Holgierssen* thill at schulle niude, bruge, och effter hans Kiöb- och Sködebreffs Liudelse thill euindelig Eye att beholde for^{ne} Nesbygaardt, Grund och Guodz och Eiendomb udenn huer Mandz Hinnder i nogen Made. Thill ydermere Wisse och bedre Foruaring lade wy vorre Secrete medt for^{ne} vor kiere nadigste Herres Samtöcke och Fuldburd och werdigste Fedris, Herrers och strenge Ridders och gode Menndt, Danmarcks och Norgis Rigis Raadt, vore kiere Medbrödres Indseigle hennge nedenfor thette vort obene⁽²⁷⁾ Breff, huilcket giffuit och gjort er Aar och Dag och Stedt, som forskreffuit staar.

 25.

1518. Rigsaadets Dom, at Kronens Gods, som er givet i Forlehning eller til Pantelehu, skal komme til Kronen igjen, naar den i Forlehningsbrevet bestemte Tid er udlöben eller Pengene, hvorfor Pantet var stillet, ere tilbagebetalte, uanseet at Godset imidlertid er kommet i tredie Mands Besiddelse.

(Efter Originalen paa Pergament, med 11 Segl, i Geheime-Archivet.)

Wii effterscreffne *Birge*, met Gudz Nade Ærchebiscop uti Lund, Sueriges

(²³) öffuerste E.

(²⁴) der gaffuis E.

(²⁵) Helgens att &c. E.

(²⁶) befröchtendis dem da att &c. E.

(²⁷) Dombref E.

Förste oc Pavens Legate, *Lago Urne* i Roskild, *Niels Stygge* i Burglom, *Niels Claussen* uti Arhuss, *hoer Munck* i Ribe, *Erick Kaas* i Wiborg, aff same Nade Biscoper; *Henrick*, Abbet i Soor, *Eskild*, Prior i Andwordskowg, *Magnus Göye*, Danmarkes Riges Marsch, *Sten Bille*, *Niels Högh*, *Pretböörn Podbusk*, *Jens Holgerdsen*, *Hans Bille*, *Henrick Krummedige*, *Tönne Parsbergk*, *Albert Jepsen*, *Henrick Agessen* oc *Mattis Eriksen*, Riddere, Danmarkes Rigis Baad, giöre alle witherligt, at Aar effter Gudz Byrd MDXVIII Palme Löffuerdagh paa Kiöbenhaffn Slott war schicket Hogborne Furste Hr. *Christiern* met Gudz Nade Danmarkes, Norges &c. Koningh, wor kereste nadige Herræ, oc tilltaledede i Retthe Her *Offue Brae* ⁽¹⁾, Ridder, for two Garde, then ene, som kalles Fladie, oc then anden Göstorp uti Tyndersehærit ⁽²⁾ i Halland liggendis, huilcke Gaarde Högborne wor kærste Koningh *Christiernn*, hwes Siæl Gud nade, haffde satt gamble Her *Axel Brade* i Pantt fore eth hundrett Mark, oc for^{ne} Her *Offue Brade* sagde segh ath haffue köpt Eygendom paa aff rætt Eygere siden hanss Fader fick thet i Pant aff Koning *Christiernn*, tha satte for^{ne} wor nadighe Herræ i Retthe, hwadt som Koninghen udsætter aff Kronens i Pantt eller i Forlæninge om noghen bör therpaa at kiöbe eller panthe ythermere Eygendom aff noghen anden thet Stund, the haffue thet swo uti Pantt eller Forlæninge aff Koninghen. Therpaa sagde wii swo for Retthe, att hwad Læn eller Godz, som Kronen swo udsætther eller forlæner nogen aff Kronens, thet bör at komefrie igien till Kronen, nær Pendinge udgiffwes effter Panthebreffs Lydelse eller oc Tiidhen forluben er, som Forlæningsbreff indeholder.

Thess til Witnesbyrd haffue wii ladet alles wore Secreter oc Indsegel hænges nedhen fore thette wort obne Breff, som giffuet er Aar, Dag oc Stædt, som forskreffuit stander.

(1) Hr. *Ove Brahe*, eller som han og skrives *Oghe* eller *Ago* eller *Aage Brade*, til Suurkiöbing og Tostrup var en Sön af den her i Dommen forekommende Hr. *Axel Brahe*, til hvem Gaardene var pantsat af Kongen. Hr. *Ove Brade* var först gift med *Beate Ulfstand*, der döde 1502 i Barselseng, og ægtede siden, efter at have været

Enkemand i 19 Aar, *Johanne Sparre*: han var forlehnet med Sölvisborg Lehn (o: største Delen af Blegind), da han 1525 blev dræbt paa Gulland. (*Begtrup*.)

(2) Nu Tönnersiö Herred, s. Hallands historiske Beskrifning af *J. Richardson*. Stockholm 1752. S. 193.

26.

1519. Kongelige Commissariers Synsforretning over en Laxegaard ved Aahuus, som erklæres ulovlig, „fordi alle Kongens Aaer bør være frie.“

(C. 21.)

Wy epherschreffne *Thönne Parssbierg* och *Jens Holgierssenn*, Ridder, *Jens Thorbiörnssenn* och *Claus Predbiörnssen* giöre vitterligt medt thette vortt obnne Breff, att Aar ephter Gudtz Biurdt MD paa thedt nittende, Vor Frue Afftenn Visitationis ⁽¹⁾, thaa vorre vy forsamblede ved thennd Laxegaard udenn for Aahuus⁽²⁾, som *Peder Knudtzenn* haffuer bygt, paa verdige Faders Vegenne Erckevischob *Byrge*, och aldrig vor bygt för, effther vor nadigste Herris Breff och Befalling; thaa haffuer vy ther paa seet och granndschet, att thedt er bygt emellom begge Lannde, att inngenn stor Fiske kanndt opkomme att samme Aae, udenn smaa Fisk, och kierde thenndt meninge Manndt therpaa for oss, och bör alle Kongens Aaeer adt verre fry, och icke thepis ⁽³⁾ lennger enndt thill Mitströmps. Att saa ehr gaat i Sanndingen, som forschreffuit staar, hennge vy voris Inndseigle nedenn for thedte vortt obne Breff, giffuit och schreffuit Aar och Dag och Sted, som forschreffuit staar.

27.

1525. Rigsraadets Dom, hvorved *Niels Bragde* til Vandos, som udeblev efter Stævning, der var læst af hans Søn, dømmes som en Landsförræder til at forbyrde Liv, Ære og Gods; dog dømme Raadets gejstlige Medlemmer ham ikke fra Livet. ⁽¹⁾

(Efter Originalen paa Pergament i Geheime-Archivet med hængende Segl.)

Vii effter^o *Lage Vrne* till Roschilld, *Stygge Krompen* till Börlum, *Offue*

⁽¹⁾ Dagen för Marie Bebudelsesdag den 25de Marta.

⁽²⁾ Erkebispem har altsaa eiet Laxegaarde i Helgeaaen, der löber forbi Aahuus, som var en anseelig akaansk Kjöbstad, der blev aldeles ödelagt i Syvaarskrigen og paa hvis Ruin Christiansstad fremstod. *B.*

⁽³⁾ *Thepis*, tillukkes, opstemmes; isl. teppa, sv. tæppa, jvfr. *Ihres* Gloss. v. tap; bruges isærdeleshed om at stemme eller dæmme for Vandet,

s. Östgötha Lagh Withærbo B. XXII. 1 (*Schlyters* Udg.)

⁽¹⁾ Jvfr. *Hvitfeld* Danmarks Riges Krönike. Fol. Udg. S. 1282, som meddeler et Udtog af Dommen og beretter, at *Niels Brahe*, efter at være undviggt af Riget, siden blev paagreben og henrettet i Kjöbenhavn i Aaret 1529. See ogsaa *Hofmans* Efterretn. om Danske Adelsmænd III. 2.

Bilde till Aarss, *Jörgenn Friis* till Viborg, Biscoper, *Henrick*, Abbet i Saar, *Esschild*, Prier utii Antwordskow, Mester *Knud*, Prouest i Viborg, *Mogens Göye*, Danmarcks Riigis Hoffmesther, *Prebiörn Podebusk*, *Henrick Aagessen*, *Henrick Krumdige*, *Hans Bilde*, *Albrett Ibssenn*, *Matis Ericssenn*, *Peder Lycke*, *Otthe Krumpen*, *Johann Urne*, *Anders Bilde*, *Hollgerd Gregerssenn*, *Oluff Hollgerdssenn*, *Oluff Nielssen*, *Otthe Hollgerdssenn*, *Hannss Krause*, *Niels Vincentz*, *Mauritz Ibssenn*, *Knud Bilde*, *Trud Gregerssenn*, Riddere, *Eske Bilde*, Danmarcks Riigis Raadt, göre alle vittherligt, att Aar effther Gudtz Byrdt tusind femhundredt tiuge paa thet femthe, Torsdagenn nest eptther vor Frue Dag Assumptionis (?), paa Kiöpenhaffnns Slott mötthe for oss erlig oc wellbyrdig Manndt och strenge Ridder Her *Tygge Krabbe*, Danmarcks Riigis Marsk, paa Hogborne oc Hogmectuge Förstis och Herris Herr *Frederick* mett Gudz Naade Danmarckis, Vendis oc Gottis Konning &c., wor keriste naadige Herris Vegne oc effter hans Naadis Befaling paa thendt ene oc haffde utii Retthe steffnd mett vor keriste naadiige Herris Steffning *Niels Bragde* till Wandoss paa thend annenn Sidhe, oc bleff bewiist, at for^{ne} *Niels Bragdis* egenn Sönn haffde leest for^{ne} vor keriste nadige Herris Steffning paa Wandoss, oc bleff for^{ne} *Niels Bragde* selff seedh there, dog hand icke viille vere sig bekiend, oc vor kieriste naadige Herre haffde giffuit for^{ne} *Niels Bragde* en förstelige, konngelige oc christelige Leyde att muge komme tilstede for oss oc staa till Retthe, och hand dog icke möde viille, saa formanet for^{ne} Her *Tygge Krabbe*, erlig velbyrdig Mand oc strenge Rither, Her *Axell Bragde*, att hannd under sin tro Tiennesthe oc then Eed, som hand haffde sworett oc sagt wor keriste naadige Herre, at han her skulle obenbare sig fore oss huatt Ord oc Talle, for^{ne} *Niels Bragde* haffde haffdt mett hannom the twenne Tiide hand haffde været hannom till Ordz effther Danmarcks Riigis Raadtz Samtycke oc Befaling, som tha tillstede wore utii Skaane. Thaa sworede for^{ne} Her *Axell Bragde*, att then Tid hand aff menige Danmarcks Riigis Raadtz Befaling, som thend Tiid forsamblede wore for Aawss(?), talet mett *Niels Bragde*, thaa sagde for^{ne} *Niels Bragde* for hannum, att Hr.

(?) Den 17de August.

(*) Aahuus Kjøbsted i Skaane, jvfr. *Arent Berntsen*, I. 64.

Söffren Norby, som thend Tiid vor Riigenns Finde, vor komen i Landet mett stor Magt oc sagde han ville flii Her *Axel* for^o Her *Söffren Norbyes* Leyde, ther sworede Her *Axell* till, at hand wor hanns Leyde inthet begerendis. Siidenn thalett Her *Axell* mett hannom udhenfor Malmöö ved Almruppe Lundth, ther bod *Niels Bragde* hannom andenn Tid for^o Her *Söffren Norbyes* Leyde, huilcken hand i thett förste icke anamme ville, dog siidhen annammet samme Leydebreff oc förde thet till Danmarcks Riigis Raad, oc hagde *Niels Bragde* tinget mett Her *Söffren* for Her *Axels* oc hans Broders Hussffrues, Frue *Sophies*, Gorde oc ville haffue Pendinge ther tiill, oc Her *Axell* ingenn Pendinge ville utgiffue, oc böd Her *Axell* samme Tid *Niels Bragde*, att thersom hand ville wære hoss wor keriste naadige Herre oc Danmarcks Riigis Raad oc Indbyggere oc stille Almugenn tillfredsz, hues hannum mueligt wor, thaa ville hand mett vor keriste nadige Herris Sambtycke uplade hannum Böring Kloster^(b) eller Onsze Herridt, huilcket hand helst ville begere. Sammeledis tilstod *Jes Anderssen* i Haueskow for Her *Tygge Krabbe*, *Erich Krumdigæ* oc for flere, at *Niels Bragde* haffde veret paa Gyding Herritzsting oc forboed Allmugenn att uptinge mett Her *Tygge Krabbe* paa wor keriste naadige Herris Vegne for thet Upplöff⁽⁴⁾, the giordt haffde, oc att hand haffde fanget Scriffuelsze aff Koninng *Christiernn*, att hannd mett et stortt Tall Folck ville strax komme thennom till Hielp oc Undtsetning, oc tillstodt *Otte Stügssenn* for erliig vellbyrdig Swend *Knud Perssen*, vor keriste naadige Herris Formarsk, att strax effther *Otte Stügssenn* wor komenn till Awss, tha sende *Niels Bragde* hannum Budt mett en Bunde aff Gödingherredt, hedhe *Oluff Thuressen*, oc wor begerendis att widhe, huor hannd skulle komme till *Otte Stügssenn*, oc beclagede seg, at hanss Heste wore uti Hallanndt i Foring, ellers hagde hand selff strax ville redet till hannom, oc att hannd ville reysze hannom alldt Gydingeherret, oc *Otte Stüssenn* böd hannom till igienn, att hand skulle sidde stille till Her *Söffren Norby* komme tid selff i Landet. Och ther Her *Söffren Norby* kom selff i Landet, tha sende hand *Niels Bragde* Budt medt en Borger udi Aawss, som kallis

(4) *Upplöff*, Oplöb, Oprör.

(b) Med Byringe Kloster i Lunde Stift var *Axel Brahe* forlehnet 1524, *Daugaard* om Klostr. 161.

Niels Esbernssenn, at han skulle strax mödhe hannom i Söluisborg, oc skicket for^{ne} *Niels Bragde* Bud till Her *Söffren* mett for^{ne} *Oluf Thuressenn* oc vor begerindis Leyde for seg oc bewiisthe for^{ne} Her *Tygge Krabbe*, att then Tiid, att hand mett thet Krigsfolck, som laa for Aawss, droge ned till Malmö, thaa redhe for^{ne} *Niels Bragdis* Swenne fran vor keriste nadige Herris Folck udhen Forloff oc Mynde, oc icke komme till thennom igien then Stund Fegden warett. Giorde oc for^{ne} Her *Tygge Krabbe* bewisligt, att for^{ne} *Niels Bragde* lod sine Swenne ridhe effther vor keriste naadige Herris Foget uthii Gydinge Herrett mett *Bodel Olssenn*, trued Scriffueren, oc ville latt slageth hannom ihiell. Thesligeste ocssaa beviste for^{ne} Her *Tygge Krabbe* for oss, at *Niels Bragde* vor hoss Her *Söffren Norby* paa Lunde Landzting, oc tilhialp, att hand bleff hyllett ther aff Bönderne paa Konning *Christierns* Wegne, met flere Ord oc Talle, som samme Tidt om for^{ne} *Niels Bragde* vorthे forgifne oc bewiselig giortt, att han uti thenne Fegde haffwer giortt all sin Flid oc Arbeithe till att upresse. oc uppwecke menig Allmue uti Skaane emodt Hogborne Förste Konning *Frederick*, vor keriste nadige Herre, menige Danmarcks Riigis Raad oc Adell oc menig Righens Indbyggere, emod then Eed, Huldskab, Mandskab (*) oc tro Thiennesthe, som han tilfornn vor kieriste naadige Herre giort oc sagt haffuer, oc for saadanne Leilighedz Skild bleff saa aff oss alle Geisthlig oc Werdzlig, som forskreffne staa, samdregheligen dömppt, sagtt, enndt oc beslutthet, att efftherthi for^{ne} *Niels Bragde* haffuer saa utroligenn oc obenbarligenn emod hanss Eedt, Huldskab, Mandskab oc tro Thiennesthe, som han haffuer sagt Hogborne Förste Koning *Frederik*, vor keriste naadige Herre, oc ey haffuer upscreffuet (†) hanss Naadis Hogmegtighedtt Huldskab, Mandskab eller tro Thiennisthe, som en Riddermandz Mandd burde att göre sin retthe Herre oc Konning, oc haffuer tog handlett emodt hans Naadis Hogmecttughedt oc Riiget, oc haffuer værít enn stor Orsag til thenne Feidhe oc Uhörssomhed, Blodstörtning, som i samme Fegde giort oc skeed er, oc haffuer förd Avindskiold emod hans fæderne Riige, dömpthe vii alt for^{ne} *Niels Bragdis* Gods,

(*) *Mandskab*, den Troskab, som Vasallen skylder (†) *upscreffuit*, opsagt. Lehnsherren (af Mand, Vasal, ligesom homagium, homage, af homo.

rörendis oc urörendis, Arff oc Eye, Panthegodz oc Kiöbegods, Möllegodz oc andhet, huor thett findis her i Riiget, som hannom tilhörer, att bliffue under Kronenn till ewig Tid, oc vii menige Danmarcks Riigis Raadt forsor^{re}, som Leegmend ære, dömp^{te}, att for^{re} *Niels Bragde* for saadanne obennbarlige Gerninger, som saa obenbare ære, att menig Adell, Andelige oc Werdzlige, elager therpaa oc icke behöffuer annderledis att bewiisses eller forclares, tha er hanndt mett Hallss, Liiff oc Ære forfallenn till for^{re} Hogborenn Försthe Koning *Frederick* etc. vor keriste naadige Herre. Till ytthermere Vittnisbyrdt oc bedre Foruaring lade vii henge vore Indzege nedenn for thette vortt opne Breff. Giffuet Aar, Dag oc Stædt, som forscreuett stor.

28.

1529. Rigeraadets Dom, hvorved et Barns ægte Födsel og Arveret erkjendes. (¹)

(A. 196. L. Nr. 91.)

Vii epherskreffne *Mogens Göie*, Ridder, Danmarckis Rigis Hoffmester, *Erick Banner*, Embitzmand paa Kallöe, *Jenns Huass*, till Kaaess, *Johann Friis*, till Hesselaggersgaardt, giöre Alle vitterliggt, att Aar ephther Gudzs Biurd 1529, Sanote Katarine Afftenn y Graabrödre Closter i Viburg, vor skickitt *Birtte Anderssdatter* paa denn enne, oc haffde y Rette steffnitt *Lauritz Seierssenn* oc *Jenns Seierssen* paa denn andenn Side, oc berette for^{re} *Birette* (²) *Anderssdotter*, att hun var giffuidt vid dieris Broder, *Iffuer Seierssen*, oc fick ett Barnn vid hannom; nogett (³) derepther slog *Lauritz Seierssenn* hindis Hosbonnd ihuell, som var hanns egenn Broder, oc der hand var slagenn, ville

(¹) Uagtet Dommen synes at vise, at Barnets Moder var gift, skulde man dog af Dommens Overskrift i begge Dombøger formode, at man har antaget hende for kun at have været forlovet med Barnets Fader; Overskriften lyder nemlig saaledes: „Enn Domb att *Feste-Kone-Barnn* er dömbtt thill Adilkone-Barnn, och stande Arffue ephther sin Fader.“ Af en Dom fra Aaret 1546 sees, at Lars Seiersen endnu forholdt sin Broderdatter hendes

Fædrenerv efterat hun var bleven gift med Christen Bagge og denne i Aaret 1543 til Giern Herredsting forgjæves havde „æsket oc kræffuit af Las Seiersen oc hans Medarvinger hans Hustruis Arffuelod udi Skov, Mark, rörendis oc urörendis Gods“ (A. 197).

(²) Bergitte L.

(³) nogen Tiid L.

hans Brödre ⁽¹⁾ giöre hindis Barnn arffuelös; deremod y Rette lagde for^{ne} *Lauertz Seierssen* et Tingsuinde, udgiffuitt till Giernnherritzthing, liudendis, at XIII Mend haffuer vonditt, att dennom fuld vitterliggt er, att samme *Iffuer Seierssenn* schulle haffue verit der indenn Tinge, oc sagdt „Nei“ att dett var icke hanns Barnn, oc icke hand nogenn Tid ville haffue Bröllup mett hende, oc disligeste i Rette lagde itt Herridz-Neffn, som XXVI Mend hagde udgiffuitt, liudendis, att dennom fuld vitterliggt var, att samme *Iffuer Seierssenn* aldrig ⁽²⁾ sögte Seng eller Disk met forsk^{ne} *Birgitte*, oc desligeste, att dennom fuld vitterliggt var, att samme *Iffuer Seierssen* icke ville eller kunde komme y ⁽³⁾ Egteschaff mett hende, huilcke Vidnissbiurdt vi dog funde falske; dertill suarede *Birgitte Andersdaattar*, att hun var lougligenn giffuenn vid for^{ne} *Iffuer Seierssenn*, oc hindis Fader gaff hannom till Mettgauffue ⁽⁴⁾ mett hende enn Bundegaard, som *Iffuer Seierssenn* straxs annammede oc haffde ⁽⁵⁾ saadt till samme Gaard, der hand vort slagenn, oc haffde nogett aff sitt Guodz der i Gaardenn, huilckett Allt befantis udi Sandhedtt, oc straxs bleeff for os beuist, oc beklagett for^{ne} *Beritte*, at samme *Lauritz Seierssenn* slog hendis Hossbonde ihiell oc haffuer sidenn tagett disse Vidnissbyrd paa henne; medtt flere Ord oc Tale dennom derom emellem var; da epher Tiltale, Giensuar oc Sagsenns Leilighedtt oc Beuissning, som for oss var, varthe der saa paa-sagt for Rette, att for^{ne} *Birgite Andersdaatters* Barnn bör att vere Adelkone-Barnn oc arffue sinn Fader for^{ne} *Iffuer Seierssenn*. Giffuet Aar, Dag, Tid oc Stedt, som forsk^{ne} staar, under voris Signetter.

⁽¹⁾ Broder L.

⁽²⁾ L. om aldrig . . . Iffuer Seiersen.

⁽³⁾ till L.

⁽⁴⁾ Mettgauffue, Medgift.

⁽⁵⁾ saaed (*sad*) till &c. L.

29.

1531. Skaane Landstings Dom, at Sagefaldet tilkommer Husbonden, naar Forbryderen holder Dug og Disk paa hans Grund, om han endog „har taget *Husbondshold*“ paa et andet Gods, og at Ingen maa have Tjenere paa anden Mands Gods. (1) — *Landstingsskriveren sidder i Dommers Sted.*

(C. 72.)

Wy efftherschreffne, *Hendrich Ellinng*, Lanndtzthinngschriffuer i Schaane, som thenndt Dag sadt y Dommers Stedt, *Thyge Krabbe*, Danmarckis Rigis Marsch, Höffuitzmandt paa Helssingborg, *Albrett Jepsenn*, Höffuitzmandt paa Malmö Slott, *Claus Urne*, Dumprouist vdi Lunndt, *Niels Chordtzsen*, Erckedegenn ibidem, *Holger Skalder*, Channicke ibidem, *Aage Raffn* thill Geedtzholm, och *Kieldt Bing* thill Smidstrup, giörre alle vitherligt medt thette vortt obne Breff, att Aar ephther Gudtz Biurdt MDXXXI paa Skaanne Lanndztinng var skickett for oss och flere gode Menndt, som thenndt Dag Landztinng sögte, erlig och velbiurdig Manndt, Her *Erich Daa*, Channicke i Lundt, gaff thillkiende, att eenn hans Bönnders Söner y Arndall kom vdi enn Slag paa enn Kierckegaardt, oc gjorde ther enn anddenn Karll Saar, och hagde samme hans Bundis Sönn sögt Disch och Dug medt sinn Fader, och brugett hans Jordt; thaa satte for^o *Erich Daa* vdi Rette, huadt heller hannom burde hans Faldzmaall, som hans Bundes Sönn faldt vaar for Koningens Sag eller ey, och gaff for^o *Erich Daa* thilkiende, att samme hans Bundis Sönn haffde thagett Hosbonndeholdt (2) aff Her *Anders Bildis* Fougett *Jenns Lauritzenn*, och dog alligeuell var paa Her *Ericks* Guodtz hoess sinn Fader, som i Dag beuiste och saa i Sandheedt var; och for^o *Jenns Lauritzenn* vor thilstede, och suarede thill Sagenn och meenthe, att hannom burde samme Faldtzmaall, efftherdi hanndt haffde Hosbundtholdt aff hannom, och

(1) Denne Bestemmelse er siden gaet over i Christian den 3dies Rec. 1547, cap. 30, Fyens Vedtægt 1547 (Krag II. 203), Cold. Rec. cap. 48, og Christian den 5tes L. 3—19—13. Denne Dom viser, at *Hedegaards* Mening, at Lovbudet er givet for at forebygge Husbondens Fornærmelse i Henseende til hans Sagefaldsret, er vel grundet. (*Hedegaards* Anmærkn. til Lovens 3die

Bog S. 706, jvfr. *Brorsons* Fortolkn. af Lovens 3die Bog S. 419.)

(2) *Hosbondhold*, Tjeneste eller maaskee snarere Fæste; jvfr. *Arnt Berntsen* II. 129, som dog ved dette Ord nærmest synes at forstaae deels et Slags Indfæstning, som gaves i Skaane og Halland. deels en Recognition af Selvejerbønder: i en ganske anden Bemærkelse forekommer Ordet i D. L. 3—14—6.

gaffue thennom therom i Rette paa bode Sidder; thaa epher Thiltalle, Giennsuar och Beuissning, som i Dag for oss i Rette var, bleff ther saa paasagt for Rette, att huis Faldtzmaall, som for^{no} *Erich Daas* Bonndiss Sönn er faldenn for Konngenns Sag, thedt bör Her *Erich Daa* att nyde epher Lougenn, och ydermere bleff ther saa paasagt, att Ingenn maa haffue Tienere paa enn andenn Manndtz Goedtz. Thill Vinndisbiurdt thrycker vy vortt Indsegle nedenn for thette Breff. Datum anno, die, locoque ut supra.

30.

1537. Rigraadets Dom, hvorved Pantegods kjendes at være lovlig indløst, naar efter lovlig Opbydelse til tre Ting Lösningssummen har henligget i Fjerdingskirken i Aar og Dag, uden at Panthaveren melder sig. Lösningssummen tilfalder Kronen.

Pant til Brugelighed, med Pantedebltors Samtykke overdraget af Panthaveren som Pant til en Tredie. (1)

(Efter en Afskrift i *Klevenfeldts* Samling, taget af Rigens Dombog.)

Vor skicket for oss *Niels Claussen* paa syne egne oc sine Mettarffuinges Wegne oc hagde i Rette steffnt Her *Magnus Göye* oc tiltalett hannom for noget Godz, liigendes i Rindom uti Hardsyssell, som handt mente att handt holler hannom oc hans Mettarffuinge fore mett Urett, emodt theris gamle Eyendoms oc Adkoms-Breffue, som the therpaa haffue, oc strax i Rette lagde ett Tingiswitne, udgiffuet aff Hindsherritzting uuder Guds Aar MDXXVII lydendes: at *Henrick Stampe* hagde loglig opbaadett Guldt oc Pendinge inden Tinge paa thett Pantegods, som *Rasmus Clementsen* hagde i Rindum Saagenn,

(1) Factum i denne noget dunkle Dom synes mig at være følgende: Niels Clausen, en Søn af Claus Strangesen og Svoger til Christen Fasti (gift med Claus Strangesens Datter Anne Clausdatter) gjør Paastand paa nogle Ejendomme, som ere i Magnus Göjes Besiddelse. Disse Ejendomme have af Niels Clausens Farmoder, Frue Anne Strangesen, været pantsatte til Henrik Stampe og af denne igjen til Niels Clementsen. Henrik

Stampe har allerede i 1527 villet indløse Pantet fra Rasmus Clementsen (formodentlig en af Niels Clementsens Arvinger), men først i 1532 foregaaer denne Indløsning af Christen Fasti, der paa sin Kones Vegne erholder Dom paa Godset. Men inden dette er skeet, maa Godset være kommet i Magnus Göjes Besiddelse, som paa staaer, at Niels Clementsens Arvinger have solgt ham det som deres rette Ejendom.

som er Rindumgaardt (²), Kiergaardt (³), en Gaardt, som *Oluff Knudtssenn* ibode, oc ett Bol ther sammestedt, oc wille giöre thett Panttebreff Fyllest, som *Rasmus Clementssen* therpaa hagde, tha wor ther ingen Giensuar emodt paa *Rasmus Clementssens* Wegne, tha tog Herredzfogeden gode Mendt oc andre Herritzmendt, som till Tinge waare, oc sagde ther saa paa for Retthe, att *Henrick Stampe* burde for^o. Gotz att beholle, oc Pendingene ind i Fierdingiskirke, epherthi ther war ingen paa *Rasmus Clementsens* Wegne, som thennom annamme ville. Item ett Tingiswittne aff Waarde Byting udgiffuit, under Guds Aas MDXXXII, lydendis: att VIII Mendt hagde wittnett, at the hörde oc soffue (⁴), at *Henrick Stampe* till *Wisselbierg* (⁵) kungiorde oc tilstaadt inden Tinge paa Traa, Siell oc Sandingenn, att the III Gaarde uti Rindum, som *Niels Clementsen* (⁶) hagde i Panth, thennum haffde handt seluff fore i Pantt aff Frue *Anne*, *Claus Strangesens* oc *Ebbe Strangesens* Moder, for etth hunreth rinske Gyllenn oc thett same Pantt oc Panttebreff oplodtt handtt oc antwordett for^o *Niels Clementssen* i Frue *Annes* oc *Ebbe Strangessens* Neruerelse oc att thett war for^o *Claus Strangessens* Börns retthe Arffgodtz. Item ett Dombreff af samme Hing Herritzting under Gudts Aar MDXXXII lydendis, att *Christiern Fassti* (⁷) hagde werett tiill Tinge oc kundgiortt, att Rindum Godtz, som *Niels Clementssen* i Pantt hagde, war hanom tilfalden tiill rett Arff mett synn Hustru *Anne Clausdotther* och hagde eskitt samme Panthebreff i retthe III samfeldt Ting oc tilbodett Guldt, att handt wille fuldttgiöre *Henrick Stampis* Forplictelsebreff, som indt wortt lagtt i Fierdingskircke, tha war samme Godtz hannom paa synn Hustrues Wegne tildömppt att nyde oc beholle oc Kronen thett Guldt, som saa lengi hagde legitt i Fierdingskircke. Item ett Dombreff aff for^o Hingherritzting under Gudtz Aar MDXXXII lydendis, att *Niels Lange* hagde till seg tagett Riidermendtmendt oc Bynder oc tildömppt *Christiern Fasti* paa syn Hustrues Wegne for^o Gaarde oc Godtz att nyde oc beholde oc thett Guldt, som

(²) I Hindherred, Ribe Stift.

(³) D. Atl. V. 718.

(⁴) I Giördingherred, Hunderup Sogn, Ribe Stift. D. Atl. V. 709.

(⁵) *Niels Clementsen* forekommer som Ombudsmand paa Aalborghuus 1516, s. D. Atl. V. 189.

(⁶) saae.

(⁷) D. Atl. V. 840.

hagde leigitt i Fierdingiskircke offuer Aar oc Dag, att were tiill Kronen, oc Kronens Ombudtzman thett ther udt att annamme oc ingenn anden. Item ett Tingiswittne aff for^{ne} Hingherritting under Gudts Aar MDXXXII lydendes, att VIII Mendt hagde wittnett epher sex Riidermendtzmendt oc Bynder, som ⁽⁸⁾ baare Forwittne, att the hoss wore uti Hee Kircke mett *Christiern Fasti*, hörde oc saaffue, att handt andtwordett *Morthen Perssen* paa Kronens Wegne ett hundrett Gyllenn oc gjorde thett Forplichtelsebreff fuldt, som *Henrick Stampe* hagde ther indlagt, att nar thet for^{ne} Guldt skylle ther uth annammis, att giöre thett fuldt, som thett seg burde &c. som samme Breffue ytthermere uduisser oc indeholler. Thertil suarede Her *Magnus Göye*, att handt hagde fangitt samme Godtz aff *Niels Clementssens* Arffuinge oc hans Eygendoms Breffue oc andre Breffue paa for^{ne} Godtz wore hannum frankomne nu i thenne framgangne Feyde oc ey handt kunde komme tiill samme syne Breffue paa thenne Tiidt, men dog gjorde beuisseligt mett nogre Breffue oc Beuissninger, att samme Godtz skulle were Eygendoms Godtz epher *Niels Clementsens* egne Ordt, lydendes, at hand skulde hagdt thett for Eygendoms Godtz &c. Tisligeste mett iett Breff, lydendes, att Koning *Christiern* epher *Niels Clementsens* Dödt hagde forlennt oc stedtt en Quinde, som then Tiidt bode i samme Eiendomgaardt, att beholle samme Gaardt synn Liifstiidt &c. Item ett andett Breff, lydendes, att Her *Niels* uti Nybe hagde wittnett, att hanom nogen Tiidt siiden forleden wor antwordett ett Coufert ⁽⁹⁾ oc handt hagde hört, att ther skulle weret Eygendomsbreffue uti paa samme Rindom Godtz, som *Niels Clementssen* skulle haffue tilhördtt &c. mett flere Ordt, som samme Breffue ythermere utwiser oc indeholler. Tha epher Tiltal &c. wor ther saa paasagtt for Retthe, att epherthti for^{ne} *Niels Claussen* oc hans Mettarffuinger fandes att haffue Eygendomb oc Attkom paa samme Godtz oc ther saa logligenn wor kyndit Lössen paa oc samme Pendinge wor inddömppt udi Fierdingskircke (thii ingen thennom anname

(8) „Som baare Forwittne“ er at forstaae saaledes, at de sex Riddersmændsmænd og Bänder havde

affagt Vidnesbyrd for de 8 Tingmænd; Ordet *Forvitne* forekommer ogsaa i senere Domme.

(9) *Coufert*, en Koffert.

wille) oc ther laa offuer Aar oc Dag oc therefore bleffue Kronen tildömppt oc wor kiære Herre Fader K. *Frederik* (salig mett Gudt) thennom then Tiidt annammett haffuer, tha bör *Niels Claussen* oc hans Mettarffuinge att nyde bruge oc beholle for^{re} Rindum Gaardtt mett the two andre Gaarde oc thett Boell ther sammestedtzt, mett all theris retthe Tilliggelse, oc ey thett Pantt eller K. *Christierns* Forleningsbreff att komme thennom tiill Bröst eller Skade epther thenne Dag i nogher Maade. Men findes herepther nogen Atkoms Breffue eller Eygendoms Breffue, att samme Godtz loglig kiöbtt oc soldtt wor oc Her *Magnus Göie* thet skellig beuisse kanndt, tha gaa ther om saa mögitt som rett er.

Datum Haffniæ sexta feria post Jacobi apostoli, præsentibus *Johan Friis*, Her *Prebiörn*, Her *Oue Lunge*, *Magnus Munck*, *Knudt Perssen*, *Erick Krommediige*.

31.

1537. Kong Christian den Tredies og Rigsraadets Dom, at en Nonne, som var römt fra Klostret og siden havde giftet sig med en Uadelig, ikke kan tage Arv. ⁽¹⁾

(L. Nr. 197. A. 57.)

Wy *Christian*, met Guds Naade uduold Konning til Danmark och Norge &c. giör witterligt, at Aar epther Gudz Byrdt 1537 Sct. Philippi & Jacobi Appst. Dag udy vor Kiöbstedt Wiborig udy wor eigen Neruerillsse, neruerendis os elskel. Her *Mogens Giöe*, vor och Danmarckis Rigis Hoffmester, Her *Predbiörnn Podebusk*, Her *Johan Rantzaw*, Her *Offue Lunge*, Her *Johan* ⁽²⁾

⁽¹⁾ Forsaavidt som denne Dom, som Hr. *Begtrup* omtaler i genealogisk og biograph. Arch. I. 189, ogsaa støtter sig paa det Argument, at *Birgitte Munk* havde giftet sig med en „ufri Mand“, bör det bemærkes, at det vel er Recessen af 1547 C. 25, hvor vi först finde den Sætning udtalt, at ingen fri Qvinde eller fri Mö efter denne Dag skal tage nogen ufri Mand, og dersom hun gjör det mod sin Slægts Raad, skal hun strax have for-

brudt sit Jordegods, men er det skeet med deres Villie, skal hun dog sælge Godset til „frit Folk“ inden Aar och Dag; men at det dog langt tidligere var Sædvane at ansee saadant Ægteskab for utilbörligt, jvfr. min Rethistorie §. 86. Al- lerede en Dom af Christian den Förste fra Aaret 1475 erklærer det Gods for ufrit, som ejes af fri Qvinde, der tager ufri Mand til Ægte. (See Nr. 12.)

⁽²⁾ *Lyckes* Fornavn var *Jochum B.*

Lycke, Ridder, Mogens Munck, Erick Banner, Erick Krumbdige, Knudt Gyllenstiern, och Peder Ebsönn, vore tro Mendt och Raadt, wor skicket for oss paa vort Retterting *Peder* ⁽³⁾ *Holst*, Boriger udi Viborig ⁽⁴⁾, oc hagde hidt udi Rette steffnt *Peder Munck* oc *Svendt* ⁽⁵⁾ *Madsen*, och beklager, at thy indholder hos thennom hans Hustrues *Bergitte Munksdatter*, *Peder Munkis* och *Svendt Matsens* Höstruers Söster, hindis Arffue och icky ville hinde tilstede att indgaa met thennom udi Arffue och Skyffte, som Södskende bör att skiffte oc att giöre, thaa swaridt *Axell Juel* paa hans Suogers *Peder Munkis* Wegne, thisligeste *Svendt Mattsen* paa hans Hustrues Frue *Maren Munkis* Vegene, hurledis for^{no} *Berethe Munkisdatter* bleff medt Guld och Pending indgiffuidt i Ringkloster regelbunden ⁽⁶⁾ ther at vere, och var hun ther indtil hun var XXXVI Aar gamill, til nu noget kort Tiidt *Peder Holst* met Lösactighedt och bedragelig Ordt och Handill udlockit och tug hinder ud aff Klosteridt hiemmeligen uden Abiditzens y for^{no} Closter eller hindis Bröders eller hinders Sösteres eller andere hinded Schlechtis Frender eller Venners Raadt, Villie eller Vidtschab, hinde och thennom till Spaatt och Forachtening, och satte for^{no} *Axell Juel* och *Svendt Mattsen* y Rette, om *Bergette Munkisdatter* epher slig Leiglighedt bör att indgaa y Arffue med andere sine Södskinde eller ey; medt flere Ordt och Tale thennom therom emellum var. Tha epher Tilltale, Giensvar och Sagens Leiglighedt sagde vy saa therpaa for Rette, att epherdi for^{no} *Bergette Munksdatter* var clostergiffuenn oc regelbundenn, oc saa udenn hinders Bröders oc Sösters; disligeste och udenn hindis Slegtt oc Venners Raadt och Villie oc Sambtöche eller Vidschab affrömbtte oc unduigtte aff hindis Closter oc togh sigh en Udlendig oc ufrye Mandt, bör hinde icke att indgaae eller niude nogenn Lod eller Part udi nogett Arffue, Jordegudz eller Lösöre, oc for^{no} *Peder Munck*, hindis Broder, oc Frue *Maren Munkisdaatter*, hindis Söster, quit oc ubesueritt att vere for ydermere Tiltale therom aff for^{no} theris Söster, *Bergitte Munkisdaatter* oc alle Andre, som paa hindis Vegne therom kand tale, uden huis de veluilligen

(³) Erik A.

(⁴) Peder A.

(⁵) Alborig A.

(⁶) *regelbunden, regularis*, bunden ved Klosterlöfte, jvfr. S. 1.

oc for Guds Skyldt ville hinder hielpe oc berede thill Kost oc Kledningh.
Dat. ut supra, nostro ad causas sub sigillo, teste *Gregor. Quitzou*, Iust. nostro dilecto.

34.

1539. Kongens og Rigsraadets Bestemmelse, at Pant skal indløses med samme Mønt, som den, der var gjeldende, da Pantebrevet blev udstædt, eller med Guld og Sølv til samme Værdi.

(C. 302. A. 2. L. (1) p. 326.)

Wi *Christian &c.* gjorde alle vitherligt med thette wortt obbene Breff, at Aar eptther Gudz Biurd 1539 Thorsdagen nestepther Barnebe Dag i vor egenn Neruerelsse udi vor Kiöpsted Othense, neruerendis oss elskel. *Mogens Giöe*, Ridder, vor och Danmarks Riigis Hoffmester, *Johan Früs*, vor Candtzler, Her *Thygge Krabbe*, vor Marsck, Her *Prædbiörn Podbusch*, Her *Offue Lunge*, Her *Axel Brade*, Her *Holgier Ulfstand*, Her *Knud Bilde*, Her *Knud Rud*, Her *Axel Uggerup*, Her *Claus Podbudsk*, *Mogens Munk*, Landtzdommer udi Nörre Judtlannd, *Erik Banner*, *Erik Krummedige*, *Knud Gyldenstiernne* och *Peder Ebbessen*, vore throe Mendt och Raadt, vor for oss udi Rette satt om the Panth udi vorre Forfedris fremfarne Kongers udi Danmarkis Thiid udsatte wor, och nu epttherdi att wii (i?) nogenn Aar for thisse mangfoldige Krigslöff⁽²⁾ Mönntthen megit foruandelit och forringet ehr, och therfor bleff udi Rette sat, om slig Panth motte lössis for thennd Mündt, som nu gienge och gieffue ehrre eller om thend burde att lössis for slig Mönnt, som thend Thiid vor gienge och gieffue udi Riigit, ther samme Pant udsattis, tha paa thed att mangfoldige Thuedragt och Usambdregtighedt, som nu udi Riigit werit haffuer om slig Pannteguodtz at inndlösse, maa nederleggis och afstillis, sagde wi ther saa paa for Rette, att huilcke Pantt, som tha udsatte ehre och schulle nu indlösis, thennom bör at lösis for slig Mönnt, som gienge och gieffue wor udi Riigit thend Thid samme Pant udsatte vaar eptther the Pantebreffuis Datum, som

(1) I L. har denne Dom Aarstallet 1541; i C. p. 97 (2) *Krigslöff*, Krigsuroligheder. I A. staaer: „Rigens gives en kort Extract deraf under det aldeles Leilighedt. urigtige Aarstal 1520.

therpaa giort ehr, uduisser, och thersom aff nogenn saadan Mynnt icke bekommes kand, tha schulle Mand samme Pant lösse for Guld (³) eller Sölff udi slig Mönthes Weerd, som thend Thid gienge och gieffue vor ther samme Breffue udgaffues. Datum anno, die et loco ut supra.

33.

1540. Dom paa Kongens Retterting. Under et Vindicationssøgsmaal ansees ikke Panthaveren, som har Ejendommen i Besiddelse, berettiget til, uden Fuldmagt fra Ejeren, som lövrigt var stevnet men udeblev, at forsvare Ejerens Adkomst.

(F.)

Vor skickett for oss paa vortt Retterthing *Peder Lercke*, fuldmyndig paa oss elskl. *Erick Skrams* (¹) Vegne, paa then ene, oc *Mogens Seuerinssen* i Torope paa then anden Siidhe, oc vor y Dag theris rette Dag at möde, effthersom vii tilforne fore Gudtz Vederlog (²) same Sag till y Dag opsaatte, som thii fore oss paa begge Siider bestodh, oc tiltallit for^{ne} *Per Lercke* paa *Erick Schrams* Vegne for^{ne} *Mogens Seuerinssen* for en Gaard, ligendis Nordenn oc Osten uti Skedtzhalle (³), som *Villom Jenssen* y Aalborg oc hand holle for^{ne} *Erick Skram* fore, oc y Rette lagde ett Mageskiffthe-Breff under Gudtz Aar MDXLIX (⁴), lydendis, att *Jens Gladtt* oc *Jens Mortthenssen* haffde giortt ett venliig Mageskiffte saa att *Jens Mortthenssen* schulle haffue ett Gaarstedt aff *Jens Gladtt*, ligendis y Skedtzhalle österst oc norderst y Sannstedt (⁵) Sogen y Rindtzherritt mett tvo Fierding Jorde offuer allt Skedtzhalle Marck alle fire Vegne till Marckmode, inthett undertagitt, till euindelig Eye oc ther-

(¹) I C. 97 hedder det her: „for Guldgylden for III Mark Danske.“

(²) Formodentlig *Erik Skram* til Hastrup, som var Landsdommer og döde 1568. D. Atl. V. 1000.

(³) Fore Gudtz Vederlog synes ikke at kunne forstaaes anderledes end som: ifølge Guds Forbud; formodentlig var Sagen faldet i Rette paa en Helligdag; jvfr. om Ordet *Witherlog* Anmærkn. til Saml. af gl. danske Love V. 379.

(⁴) Skieshale By, Simmested Sogn, Rinds Herred. Viborg Stift. D. Atl. IV. 653.

(⁵) Da Dommen findes mellem Dommene fra 1540, skjönt den selv ikke er forsynet med noget Aarstal, er dette Tal en Skrivfejl for MDXXXIX, hvilket ogsaa sees deraf, at *Erik Krummedige*, som nævnes i Slutningen af Dommen, döde 1542.

(⁶) En Skrivfejl for Simmested.

emod schulle for^{ne} *Jens Gladtt* igienn haffue aff for^{ne} *Jens Mortthenssen* etth Gaarstedt ligendis i Troelstrup y Tostrup Sogen y for^{ne} Rindtzherritt mett tvo Fr. (*Fierdingkar?*) Jorde offuer ald Trogelstrup Marck alle IIII Vegne till Marckmode, inthett undertagitt &c. Thesligeste y Rette lagde hand ett Tingsvittne aff Rindtzherridtzting, lydendis, att ther staa en byggt Gaardtt y Trogelstrup, emellom *Jens Polssens* Gaardtt oc *Aabys* Gaardtt, som er byggt paa then Jordtt Gaarstedt, som *Jens Mortthenssen* schiffte *Jens Glad* till for tii tvo Fr. Jorde y Skedtzhalle, oc giffue Schatt oc Leding aff for^{ne} Gaard y Trogelstrupe till Kronen &c. — Thertill suaritt for^{ne} *Mogens Seuerenssen*, att hand haffde ingenn Gaard till Eyndom utii Skedtzhalle, men ett Gaarstedtth hagde hand ther uti Pantt aff *Villom Jenssen*, Borger y Aaleborg, som hand beuiste mett sit Panttebreff, hand her y Retthe lagde, oc berethe, att for^{ne} *Villom Jenssen* haffde kiöpt same Gaardstedt aff Högborne Kong *Christian*, och att thett Breff, for^{ne} *Villom Jenssen* therpaa haffde, bleff hannom plustriitt⁽⁶⁾ fraa uti Aaleboriig y thenne framfarne Feyde; tha adspurde vii for^{ne} *Mogens Seuerenssen*, om hand haffde Fuldmagt att gaa y Rette om Eyndome paa *Villom Jenssens* Vegne, oc om hand vülle giffue seg y Rette eller ey, till huilckett for^{ne} *Mogens Seuerenssen* suaritt, att hand ingen Magtt haffde att gaa y Rette om Eyndomen oc ey heller therom vülle seg y Rette giffue; tha beuiste for^{ne} *Per Lercke* paa *Erick Schrams* Vegne, att for^{ne} *Villom Jenssen* vaar loglig tingkallit⁽⁷⁾ till Rindtzherridtzting för thenne vor och Rigens Deelle hannom offuergick oc thesligeste, att hand vor loglig steffnd mett vor oc Riigens sex Ugers Steffning oc vülle dog icke mödhe; tha effther Tilltall, Giensuar oc Sagens Leyliighet vaar ther saa saa paasagtt for Rette, att efftherthii for^{ne} *Villom Jenssen* saa logliig steffnd vaar, som vaar beuisseliigtt, oc ey möde vülle eller Nogle paa hans Vegne, som Fuldmagt hagde att gaa y Rette; tha bör for^{ne} oss elskl. *Erick Skram* same Gaarsted y Skedtzhalle att nyde oc beholle effther hans Breffuis Lydelsse indtill saa lenge for^{ne} *Villom Jenssen* kand thet anderledis beuisse oc vill være y Retthe oc for^{ne} oss elskl. (*Erik Skram*) att nyde sin Forfylling, som hand then slap. — Datum Ottensse secunda feria post

(6) *plustriit*; at plustre, plyndre, röve.

(7) *tingkalle*, kalde til Tinge, stævne.

Mathii Ap^{li} (8), præsentibus, *Erick Kromdige, Niels Jenssen oc Jacob Brockenhuss.*

32.

1540. Dom afsagt paa Kongens Retterting. Pantegods ansees for indfriet, naar den Sum, hvorfor det har været pantsat og som Pantbaveren ej har villet modtage, har været deponeret i Fjerdingskirken(1), og Summen tildømmes Pantebrevets Ihænderhaver. — Hlorup Kirke nævnes som Fjerdingskirke. — Exceptio laudationis paakjendt under Sagen. — „Gjenbrev“.

(F.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherthing oss elskl. *Gabriell Gyldenstiern* til Restrup, vor Mandt, Thiner och Embitzmandt paa Örum paa then ene oc oss elskl. *Eyler Lycke* (2), vor Mandt oc Tiener, po sin Suoghers Mester *Morthen Krabbes* (3) Vegne, paa then andhen Siide, oc vor nu i Dagh theris rette siette Uges Steffnedag y then Sag att möde, som for oss beuiist vor och the po begge Siider bestode, oc tilltallit for^{ne} *Gabriel Gyldenstiern* for^{ne} *Eyler Lycke* po sin Suogers Vegne for eth Panthebreff, som lyder paa fem Læster Korn (4), ligendis til Provstiith paa Tyrholm, som handt tilforn haffer kyntt (5) Lössen paa oc upbaadit (6) Guldt, Söluff oc Pendinge oc ville fritt giöre same Panthebreff epher Gienbreffuens (7) Lydolsse, oc berette, att hans Fadars Oldhefader gamell Her *Henrick Knutssen* (8) y Pandt satte Her *Niels Michelsen*, (9) Provist paa Tyrholm y Thye, same fem Læster Korn for tusind Mk.

(*) D. e. den anden Dag efter den 24de Februar.

„fem Læster Korn med deres Bede oc rette Tiliggelse“.

(1) Jvfr. S. 20, 31, 46.

(4) *kynt Lössen*, forkyndt Lösning d. e. erklæret at ville indløse.

(2) *Eiler Lykke* til Torp var gift med Niels Krabbes Datter Karen til Tanderup, D. Atl. V. 489 og 496.

(5) *upbaadit*, opbudet, tilbudt.

(3) *Morten Krabbe* nævnes som Provst i Thy allerede i Aaret 1523, D. Atl. V. 516.

(6) Det sees heraf, som af flere Domme, at Pantsetteren erholdt et *Gjenbrev* eller et Document, hvori hans Ejendomsret erkjendtes og Vilkaarene for Pantets Indløsning bestemtes.

(4) *Fem Læster Korn* er uidentivl at forstaae om saa megen Jord, som gav 5 Læster Korn (d. e. 5 Gange 24 Tdr. Byg, s. *Arent Berentsen* IV. 503) i Landgilde. — Jvfr. Slutningen af Dommen

(7) *Henrik Knudsen* til Restup, Rigsraad 1456, s. D. Atl. V. 88.

(8) Provst *Niels* paa Thyholm, efter Aaret 1403 eller i samme Aar, da hans Formand *Johannes* døde, s. D. Atl. V. 516.

Lüb. for then Skade, for^{no} Her *Henrick Knutssen* gjorde for^{no} Provist *Niels* paa hans Gaardt, Huuss, Gotz oc Thiennere, ther handt thet affbrendte &c., oc y Rette lagde et obitt beseiglet Papiirs - Breff oc Contracht lydendis, att Biscop *Christiern* aff Riibe, *Prebiörn Podebusk* oc *Erick Nielssen* hægde giordt for^{no} Her *Henrick Knutssen* oc Provist *Niels* en veluillig Dagtinghe⁽¹⁰⁾ emellom uti so Mode, att for^{no} Her *Henrick Knutssen* skulle giffue Provist *Nils* for then Skade, hannom skede y hans Gaardt aff hannom oc hans Tienere then Tiidt, the brendte hans Huss och Gotz, tusind Lüb. Mk. oc giöre for^{no} Provist *Niels* ther Forvaring po met fem Lester Korn &c., som same Breff ythermere utvisser. Thertill suarede for^{no} *Eyler Lycke* oc berette, att handt ey hagde mere aff same Provstie, som same fem Lester Korn tilligger, endt hans Svaagher Mesther *Mortthen Krabbe* haffer unth hannom Forsuar theraff, oc mente, att handt ey pligtuch vor att gange y Rette uti then Sagh, men sagde, att for^{no} *Gabriel Gyldenstern* burde att talle hans Suogher Mesther *Mortthen* till, som same Provstie aff oss y Forleningh haffuer, oc satte therfor y Rette, om hannom eyedc⁽¹¹⁾ at gange uti Rette eller ey, huilckett wii for Rette strax affsagde, att epherthi for^{no} *Eyller Lycke* haffer same Provstie uti Forsuar oc aff for^{no} sinn Suoger Mesther *Mortthen* er myndig giort at opbere och optage Landgillen theraff met huess andhen Renthe theraff kommer oc fordegtinge⁽¹²⁾ Gotz oc Tienere till alle Rette oc thertill mett haffuer tagett Gienbreff⁽¹³⁾ i Saghen; tha bör hannom thertill att suare oc gange po sin Svoghers Vegne y Rette uti then Sagh. Tha uti Rette lagde for^{no} *Gabriell Gyldenstiern* ett for^{no} Provist *Niels* obne beseiglet Breff under Gutzs Aar MCDIII^o lydendis, att handt hagde bekiendt seg, att *Henrick Knutssen* hagde giordt hans Mynde oc Nöie for all Skylding⁽¹⁴⁾, Trette och Schade, ther handt oc hans Tienere hagde giordt, bode y hans Gaardt,

(¹⁰) *Dagtinghe*, Forening, Forllig.

(¹¹) *ejede*, burde; isl. eiga, debere.

(¹²) *fordegtinge*, forsvarere.

(¹³) *Gjenbrev* har her ikke den ovenfor angivne Betydning, men derved forstaaes det Document, som den, der var under Rigens Forfølning, er-

hvervede af Rigens Cantsler, hvori denne erklærede, at han havde mødt og budet sig i Rette imod de af Sagsøgeren erhvervede Laugdagsbreve, s. Christian den Fjerdes Rig. Ret og Dele Art. 19.

(¹⁴) *Skylding*, Skyld, Brøde.

ther hans Huss brendte, oc andhet till then Dag, som handt lodt hannom, hans Arffuinge met alle hans Metfølgere i then Sag, for seg oc sine Arffuinge oc Eptherkomere altingeste⁽¹⁵⁾ quith, frii, ledig löss oc aldeles orsage att vere, &c. Item ett andett Provist *Nielsis* Breff, under Guts Aar utgiffuitt MCDXXVI^o, lydendis, att handt hagde viisset⁽¹⁶⁾ oc loffuit Her *Henrick Knutssenn* aff Restrup oc alle hans Thienere et stadiigt Venskab oc en fuldkomeliig Sone for alle Deelle och Trette, som thennom emellem veriidt haffer paa alle Siider till then Dag fuldkomelig tiil euich Tiidt foruthen al Areckt⁽¹⁷⁾ oc lodt for^{no} Her *Henrick Knutssen* hans Tienere oc theris Arffuinge quith oc aldelis orsage for all Skade, Trette oc for all Gieldt, som handt vor hannom skyldiig, undertaget the tusindt Lüb. Mk., hand hannum sit Gotz for y Pant satte &c. — Item thet tredie for^{no} Provist *Nielsis* Breff under Gutz Aar udgiffuitt MCDXXVI^o, lydendis, att handt hagde bekiendt seg, att Her *Henrick Knutssen* hagde betallit hannom 1 ^o Marck Lüb. i gode Sted.⁽¹⁸⁾ Pendinge, som i Lübeck er gienge oc gieffue, aff the fem hundred Lüb. Mk., som handt hannum skyldiig vor, som handt hagde hans Gotzs i Panth for, oc kiender seg ey mere att haffue hans Gotz i Panth for end IIII ^o Mk. Lüb., som vor III ^o Mk., som i Stralsunde er gienge oc gieffue, oc hundred Mk. i Sted. Pendinge, som Hoffuidtbreff utviser, som same trende Breffue ythermere indeholder oc utuisser; oc berette, att handt oc hans Fuldmyndiig⁽¹⁹⁾ tith oc opthe hagde veridt till Tinge och upbaadit Guldt, Sölluff oc Pendinge, som same Gotz stoedt y Pant for, och disligiste hagde tilbödit uti Huidbiereg⁽²⁰⁾ Borgestue, oc inghen thennom aname ville, oc therfor vor same Pendinge indömpte i Fierdings Kierke, oc *Gabriell* Gotzit at anamme, huor thet fandtes &c. — Item et andet Breff, som Her *Peder Nielssen*, Præst uti Hurup, met

(¹⁵) *altingeste*, aldeles.

(¹⁶) *visset*, forsikkret (at visse, deraf *Vissen*, Löfte, Forlöfte).

(¹⁷) *Areckt*, formodentlig *Argt*, Ondt, Argelist.

(¹⁸) *Steder Pendinge*, eller som det paa andre Steder skrives „Stæthær Penningæ“ (s. et Diplom af 1413 i *Grams* Anvisning til nogle Mynters Ud-

regning i det Kbhvn. Selskabs Skrift. IX. 657) d. e. de Vendiske Stæders eller Hansestædernes Penge, slagne efter Stædernes Myntforening af 1403 (s. *Grams* anf. Afhdl. S. 698 ff.)

(¹⁹) *Fuldmyndig*, Fuldmægtig.

(²⁰) Hvidbjerggaard var Residents for Provsten i Thy, D. Atl. V. 516.

flere Danemendt hadde udgiffuitt, lydendis, at the hoess vore then Tiidt *Cri-
stiern Nielssen* y Daffuer indlagde the Pendinge po *Gabriell Gyldensterns*
Vegne y for^{no} Hurup Kircke ⁽²¹⁾, som er Fierdings Kircke, som vor indömp
tilfornne epher Loughen &c. — Till huilckett for^{no} *Eyler Lycke* suarede oc
berette, at samme Panthebreff, som lyder paa the fem Lesther Korn, met an-
dre flere Eyendoms-Breffue, som same Provstie rörendis vare, er hans Suoger
oc Provstiet forkompne och forryckede fore, so the ey vedt thennom, oc sagde
sig ey at vere tilstede then Tiidt, same Herritztingsdom gick, men y Norge
hoss syn Suoger Mesther *Mortthen*, oc mente therfor, at hannum ey burde
same Dom at undgielde i nogen Maade, oc y Rette lagde handt en Dom aff
Viburg Landzting, som *Mogens Munck* met flere hadde udgiffuit noghen Tiidt
epther samme Herritztings Dom ganghen vor, lydendis, at epherthi *Eyler*
Lycke ey vor tilstede ther same Dom gick till Reffs Herritzting, tha skulle
then enghen Magt haffue till suo lenge the kome met theris Beuissning oc
ville vere i Rette; till huilcket for^{no} *Gabriell Gyldenstiern* suarede, at handt
ey vor logliigh kallidt ther same Dom gick, oc ther utoffuer hengde hans Sagh
inde for vor oc Rigens Retth, ther same Landztingsdom udgick, oc satte y
Rette, om then Dom burde hannom till Skade att kome, epherthi hanss Sag
vor begynth for vor och Rigens Rett, oc handt ther hadde begyndt sin For-
fölling, met mange flere Ordt oc Tale, som thennom paa baade Süder emellom
forløb, oc the gaffue thennom y alle Rette; tha epher Tiltall, Giensuar,
Breff, Beuissning oc Sagens Leilighet, sagde vy ther so po for Rette, att
for^{no} oss elskl. *Gabriell Gyldenstiern* oc gamell Her *Henrick Knutssens*
Arffuinge bör same V Lesther Korn met theris Bede oc rette Tilligelsze at
haffue, nyde, bruge oc beholle epher theris Breffuis Lydelsse, oc oss elskl.
Eyler Lycke po sin Suogers oc Provstiets Vegne y Ty at aname same Pen-
dinge, som indömp ere uti Fierdings Kierche oc epher som Godzit stander
y Pant for; oss elskl. *Gabriell Gyldenstiern* at nyde sin Forfölling, som
handt then slap epher vor oc Rigens Rett. — Dat. Ottensse vigilia pente-
costes ⁽²²⁾, præsentibus *Geert Bruske*, Her *Christen Pouelssen*, Prior, *Hans*

(²¹) Hurup Kirke i Refsherred.

(²²) Vigilia pentecostes, Pindseften.

Friis, Oluff Kamersuendt, Burgemester, *Peder Matssen*, Raadmandt oc Byskriffuer.

35.

1540. Dom paa Kongens Retterting. Tvist mellem Arvinger om nogle Pantebreve, hvoraf adskillige i en af Arvingernes Værge vare blevne beskadigede i den saakaldte Grevens Fejde, og som de andre vægrede sig ved at modtage. — Besidderen godtgjör ved Kjöns-Eed, at han ikke havde andre Pantebreve i sit Værge, end dem han havde tilbudet at udlevere. — Ifölge Dommen skal det Tab, der maatte flyde af, at nogle Pantebreve vare blevne ulæselige, fordeles paa samtlige Arvinger.

(F.)

Vor skickett for oss paa vortt Retthertingh os elskl. *Godske Friis*, fuldmöndigh⁽¹⁾ paa oss elskl. *Mogens Munckes*⁽²⁾ och *Oluff Munckes* Vegne paa then enne, och oss elskl. *Niels Skell*, vor Mandt och Tiener paa then anden Siide, och vor i Dagh then rette Dagh att möde, epthersom vy then Sagh y Dagh sex Uger opsatthe. — Och tiltallet for^{ne} *Godske Friis* paa *Mogens Munckes* och *Oluff Munckes* Vegne for^{ne} *Niels Skeell* for then Dom ey er fultgiordt, som nogre vor Raadt och gode Mendt effther vor Befalingh udgaff y vor Kiöbstedt Horsens, liudendis paa fem Pantebreffue paa Ogisuigh⁽³⁾ Gaardt och Gotz, som for^{ne} *Niels Skeells* Fader, *Hans Skeell*⁽⁴⁾, och *Iuer Skell* haffue holdett them fore, och thesligiste for Fuldiste for Kost, Tæringh och Skade, som the haffuer fangtt for same Breffue, them saa forholdett er, och beretthe, att en Partt aff thet Gotz er them affvotnett⁽⁵⁾ uti Retthergang, for thi the ey haffde same theris Breffue then Tiidt att forsuare thermedt, och ey endnu haffue fangett same Breffue, effther for^{ne} Doms Liudelsse; men haffue alleniste noger Vidisser, som for^{ne} *Hans Skeel* gaff for^{ne} *Mogens Munch* aff same Panthebreffue nogen Tiidt siden forledenn, och y Rette lagde same

(¹) *fuldmöndigh*, befuldmægtiget.

(³) *Ogisvig*; formodentlig i Ribe Stift.

(²) Om *Mogens Munk*, til Volstrup, Rigsraad † 1558 og hans Sön *Oluf Munk*, til Palsgaard, Electus til Ribe, siden Rigsraad, † 1569 s. *Begtrups Afhandl.* i Geneal. og Biograph. Archiv I. 171 f.

(⁴) Om disse *Skeeler* see nedenfor S. 59.

(⁵) *affvotnet*, afvundet, fravundet.

Dom, som for^{ne} vort Raadt och gode Mendt effther vor Befalingh haffde udgiffuit, liudendis, att *Iuer Skeell* skulle igien antuorde oss elskl. *Mogens Munck* och *Oluff Munck* same Panthebreffue inden sex Ugher, eller affverie thet met syn Kiönseedt, att handt them icke haffde, och huess the finge theroffuer nogen Skade, tha skulde handt standhe them therfor till Retthe &c., som same Dom uduisser och indholder, och satte for^{ne} *Godske Friis* paa *Mogens Munckes* och *Oluff Munckes* Vegne uti Retthe, att epherthi hans Fader icke then Tiidt vilde same Breffue fraa sikh antuorde, men forholt them, och the nu therudoffuer er bleffne forderffuede udi theris Være, och the therudoffuer haffue faaedt Skade theraff, om hannom ey burde them therefore till Retthe at staa, mett flere Ordt &c. — Thesligeste y Retthe lagde handt tuende Breffue, liudendis, att noghre Mendt haffde votnitt (*), att the neuerendis hoss vor paa *Palssgaardt*, ther alle Medarffuinger tillstede vor, undertagett *Hans Skeell* och *Iuer Skeell*, att skiffthe och diele effther Her *Lodwich Nilssens* (†), Frue *Kirstine*, hans Husfrues, och *Niels Lodwichssens* Dödt; tha var thuo Mendt udviist aff *Mogens Munck* och flere aff Medarffningerne till *Hans Skiell* om nogen Panthebreffue, liudendis paa *Ogisuigh Gotz*, att handt skulle same Breffue fraa sikh antuorde alle Medarffuingerne tillgode. — Tha suarid handt, att handt haffde giffuit *Mogens Munck* Vidisser, och sielfuer var en Medarffuinge till then Eyendom, som samme Breffue paalyude, och therfor vilde handt holde them y syn Foruaringh. — Thertill suarid os elskl. *Niels Skeell* och meenthe, att hans Broder *Iuer Skeell* haffde same gode Mendtz Dom fultgiort, och berethe, att for^{ne} hans Broder haffde tilboditt *Oluff Muncks* Fogitt paa *Palssgaardt* same fem Panthebreffue, thesligeste haffde upboditt them till syn *Herritztingh*, och laditt them thesligeste tilbiude *Hartuigh Tomssenn*, och ingen them aname vilde, huilckett handt straxt beuiiste met Tingsvitne aff *Biergeherritstthingh*, liudendis, att *Iuer Skiels* Budt haffde væridd till for^{ne} Tingh, och tilbodett nogen Breffue, som skulle liude

(*) votnit, vundit, vidnet.

(†) *Ludvig Nielsen (Rosenkrands)* til *Palsgaard* var gift med *Kirsten Hak*, Datter af *Anders Hak* og Frue *Giertrud Munk*. Deres Søn var *Niels*

Ludvigsen, som döde ugift. Deres Datter *Giertrud* var gift med *Hans Skeel* til *Nygaard*, hvis Sønner vare *Iver* og den i *Begyndelsen* af *Dommen* nævnte *Niels Skeel*.

paa Ogisuigh och Ogisuighs Gotz, som *Henningh Limbech* (*) satthe Her *Loduigh Nielssen* i Panth, och tilbodtth *Jörgen Clemindssen*, *Oluff Muncks* Fogitt, och siden *Hartuigh Tomessen*, anthen the eller nogen aff for^{ne} *Iuer Skiels* Medarffuinge vilde aname same Breffue, tha skulle the være tilbuden effther the gode Mendtz Doms Liudelsse. — Item ett andett Breff, som *Seuerin Jull*, Herritzfogitt i Biærgeherrit, och *Lauertz Christenssen* y *Balle* haffde udgiffuitt, liudendis, att the vor paa *Palssgaardt*, och hörde, att *Iuer Skiells* Fogitt haffde ther met sikh nogle Breffue, som *Iuer Skiell* fick hannom att skulle antuorde them *Oloff Munck*, effther then Doms Liudelsse, them imellem gick udi *Horssens*; tha suarid *Oluff Munck*, att vor the saadane Breffue, som handt och hans Medarffuinge kunde forsuare thet Gotz medt, tha vilde hand them aname. Tha offuersaa for^{ne} *Oluff Munck* same Breffue, och vor thi aldellis uleeseligh, och vilde ey therfor them till sikh aname, och y *Rette* lagde handt ett Breff, som *Claus Albretssen* met flere gode Mendt haffde udgiffuitt, liudendis, att the haffde værirt hoess *Iuer Skeell*, och siett mange aff hans Eyndomsbreffue, som var forderffued y then framfarne (*Feyde*), och klagede sikh gandske hordeligh therfor; och thesligeste haffde och Vitne aff nogle *Borgher* i *Vetle* (*), liudendis y sligh *Made*. — Thesligeste y *Rette* lagde handt ett Breff aff for^{ne} *Biærgeherritztingh*, liudendis, att handt haffde ther giffuen syn *Lough* och *Vern*, att handt icke haffde eller visthe andre Breffue paa *Ogisuigh* och *Ogisuigh Gotz*, endt som hans *Fader* och *Moder* fick aff Her *Loduigh* och *Niels Loduigssen*, och som handt haffde ladett tilbiude bode till *Herritztingh*, *Oluff Munckes* Fogitt och *Hartuigh Tomessen* effther then Doms Liudelsse &c. — Item tuene Breffue, thet eene *Jens Schriffuer*, som tienthe Her *Loduigh* paa *Palssgaardt*, och *Niels Loduigssen*, liudendis, att the haffde giffuit ham *Befalingh* att oplede nogle *Panthebreffue* y theris Breffue-Kiisthe, *Henningh Limbech* haffde udgiffuitt; tha fandt handt fiire *Panthebreffue*, liudendis paa *Ogisuigh* met mere *Gotz*, och thet sempthe Breff liudendis paa en *Gaardt* y *Hattingh*, som *Fruve Giertrud* (10) haffde

(*) Formodentlig *Henning Limbek* til *Nebhe*, der levede 1436—67.

(*) *Vetle*, *Vedele*, *Vejle*.

(10) *Fru Giertrud Munk*, *Moder* til *Fru Kirstine, Luduig Nielsens* *Kone*, efter hvis *Död* den her omhandlede *Tvist* opstod.

udgiffuitt till for^o Her *Lodugh*, och ey fandt ther nogenn anden Eyendoms-Breffue paa for^o Gotz, huilcke Panthebreffue Her *Lodugh* och *Niels Loduigsen* antuorditt *Hans Skeell* och hans Husfru, Frue *Giertrudt Loduigsdatter* &c. — Item thet andett, *Seuerinn Atzerssen* haffde udgiffuitt, som then Tiidt vor *Niels Loduigssens* Dreng⁽¹¹⁾, tillstodt, att handt neruerendis hoess vor, ther Her *Lodug* och *Niels Loduigssenn* antuorditt *Hans Skeell* och Frue *Giertrudt Loduigsdather* IIII Panthebreffue, som *Henning Limbech* haffde udgiffuit paa for^o Ogisuigh och mere Gotz; och thesligeste bekiendte, att *Hans Skeell* eller hans Hussfru ey togh fraa ham nogre Nögle att oplade Kiisten mett y noghre Made, met mange andre flere nye Breffue och Beuissning, som the paa begge Siider her for oss y Rette lagde, och menthe for^o *Niels Skeell*, att hans Fader vor uel saa neer till att holde same Panthebreffue; thy handt var saa neer Arffuinghe thertill, som thi andre Medarffuinghe; och satthe i Rette, att eptherthy hans eigne Breffue bleffue saa vell forderffuede, som the andre Medarffuingers, om handt mere burde ther att suare till, endt the andre Medarffuinge, mere, endt till hans och hans Sy-skendes Anpartt theruti &c.; mett flere Ordt thennom therom emellom forløb, om huilcken Sagh thi gaff thennom paa begge Siider y alle Retthe; tha effther Tiltale, Giensuar, Breffue, Beuissningh och Sagens Leilighet, sagde vy ther saa paa for Retthe, att efftherthy for^o *Niels Skeell* och hans Medarffuinge kunde thet skielligen beuisse, att the y then fremgangne Feyde finge och Skade och Forderffue paa theris eygen Breffue, som hoss laa same Breffue; tha bör then Skade att være hoss alle Arffuingerne, och ey *Niels Skeell* eene same Skade att undgielde ythermere, endt som hans Andpartt kunde theruti falde; och the Breffue, som lesseligh ere aff same Panthebreffue, att kome alle Her *Loduigs* Arffuinge tillgodhe, och the Breffue, som ikke leseligh ere, komme Medarffuingerne till Bröst, och same for^o Breffue straxt att skiffes eblandt alle Arffuingerne effther Logen. — Datum Medelfart, Sti Jacobi Apostoli Dagh⁽¹²⁾, præsentibus *Christoffer Gyldenstjerne*, *Per Fönnbo*, Borgemester y Medelfaar, och *Peder Knudssen*, Raadmandt ibid.

(11) *Dreng*, d. e. Tjener.

(12) *St. Jacob Ap. Dag*, den 25de Juli.

36.

1537. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Mand, som havde ført et ublu og forargeligt Levnet med en Andens Hustru, dømmes fra Livet, og denne til at stoppes i en Sæk og druknes „efter Kejserr retten“. (1) — En mellem Ægtefæller oprettet og af Byfogden stadfæstet Separation kjendes ugyldig.

(E. 126.)

Wi *Christian* med Guds Naade, udvaldt Konge (2) til Danmark och Norge, Hertug udi Slesswig &c. giøre alle vitterligt, at Aar ephter Guds Biurd 1537 Söndagen misericordia Dnni (3) i vor egen Neruerelse i vor Kiöbsted Aalborg, neruerindis os elskel. Hr. *Mogens Göye*, Ridder och Dannm. R. Hofmester, Hr. *Offue Lunge*, Ridder, *Mogens Munck*, vor Dommer i Nörre-Jylland, *Erich Banner*, *Knuud Gyldenstierue*, *Peder Ebbesen*, vore Mend och Raad, och *Axel Juel*, vor Mand och Thiener, for oss paa vort Retterting vor skicket *Jens Vognförer*, Borger i Olborgh, och haffde i Rette steffnit *Blasius Issfeder*, och haardelige beklagid, att hand nogle Aar forledenn laae till Herberg med hannom, da lockid hand hanns Egtehustru fra hannom och endnu forhold hannom hende for *Anne Hansdaatter*, och söger openbarlig Seng och Handling (4) med henne, som huer Mandt i Aalborg vitterligt ehr &c., huorimod *Blasius* sig undskylte med adskillige Forrevendinger, sönderlig med en

(1) Denne Straf for Konen blev först fastsat ved Christian den 3dies Reces af 24de Aug. 1537 Cap. 8; ogsaa fastsætter den Livsstraf for Ægtemanden, som gjør sig skyldig i Hoer, men omtaler ikke Hoerkarlen, som allene efter den saakaldte Landbirkeret Cap. 25 straffes paa Livet. Efter Dronning Margarethes Stadsret Cap. 26 og Christopher af Bayerns for Kjöbenhavn Cap. 5 §. 31 skulde Konen levende begraves, men i ingen af vore almindelige Love fastsættes Livsstraf for Hoer, og den Straf at druknes forekommer neppe nogensteds i en ældre dansk Lov. Henviisningen til Kejserrätten er derfor meget mærkelig og det saa meget mere, som Const. Carolina crim. Art. 120 ligesaalidt som Projekterne til denne Lov (s. *Zoeppf's* Udgave af Carolina, Heidelb. 1842) nævner nogen bestemt Straf, men blot siger: „der Ehebrecher sammt

der Ehebrecherinn sollen nach Sage unser Vorfarn und unser Keyserlichen Rechten gestraft werden.“ Ifölge *Klenzes* Strafrecht 207—209 maa det antages, at vel Livsstraf har været temmelig almindelig for denne Forbrydelse i Tydskland, men kun hos *Döpler* (Schauplatz der Lelbes- und Lebensstrafen II. 92) har jeg fundet, at den i Strasborg har bestaaet i at druknes, naar Konen var den Skyldige, skjönt den gamle Strasburger Stadsret fra 982 intet derom indeholder.

(2) Christian den 3die blev först kronet den 12te Aug. 1537.

(3) Anden Söndag efter Paaske.

(4) *Handling*; dette Ord bruges her om legemlig Omgang, ligesom i den Bamberske Halsgerichtsordnung C. 145: „und darüber eeliche Gemeinschaft und *Handlung* mit ir gehabt“ (*Zoeppf*, I. c. S. 48.)

Contracht, Byefougden i Aalborg med Borger emellom *Vogenförir* och *Anne* oprettede, att huer schulle vere udi ser for sig selff och schulle huercken niude eller undgielde huerandre effter denn Dag; da effter Tiltall, Giensuar och Sagens Leilighed sagdes der saa paa for Rett, att ephterdi for^{ne} *Blasius* hafuer sig saa indført i for^{ne} *Jens Vognførers* Huss och locket och beliggit hans Egtehustrue och vor veldig (*) offuer Laass och Lycke till och fraa och gaar endnu dagligen aarlig och silde till och fraa Senge med same *Anne Hansdaatter*, da bör forskreffne *Blasius* derfor att staae sin Rett och miste sin Hals; disligeste och samme *Anne Hansdaatter*, som saa haffuer schendelig och uerlig ligget i slig openbarlig Hoer och saa haffuer forachtet och forhaanit hendes Egtemand och Hosbunde, hende bör der och for ad döe och seekes udi en Seck effter Keiserretten, paa det at andre hereffter schulle vide ad straffis for slig ubörlige Gierninger, och for^{ne} *Jens Vognfører* at annamme strax sitt Huss och Gaard, som hannom saa fraakommid ehr med huiss Godtz, som derudi findes vorder, som hannom aff rette tilhörde, och denn Forligelse, som for^{ne} Borgere dennom emellem giort haffuer i denne Sag, ingenn Magtt ad haffue. Dat. ut supra.

37.

1541. Dom paa Kongens Retterting. En Panthaver, som har en Ejendom til brugeligt Pant, paastaaer, at Ejeren har lovet ham Skjøde paa Ejendommen. Uagtet otte Vidner havde forklaret, at Ejendommen var bleven solgt og Landstingsdom paa Grund deraf havde tilpligtet Pantsætteren at udstæde Skjøde, ansees denne dog berettiget til ved Lov at benægte, at han ikke havde givet Löfte om Skjødes Udstædelse.

(F.)

Vor skickett for oss paa vortt Retterting *Anders Vynther* i Nessborg (1) paa then ene och *Her Niels Lauritssen* y *Uelstrup* (2) paa then andhen Siide och vor y Dag otthe Dage theris rette siette Uge Dag at möde, som for oss beuist

(*) var veldig offuer Laas och Lycke, d. e. raadede for Laas og Lukke i Huset.

(1) Næsborg By i Viborg Stift, Sletherred.

(2) Formodentlig Ulstrup i Viborg Stift, Aarsherred, da dette Herred siden nævnes i Dommen.

vor met vor sex Ugers Steffningh oc the paa begge Siider bestode, oc tiltallit for^{ne} *Anders Vinther* for^{ne} Her *Niels Lauridssen* for tredye Parthen aff enn half Lesth Korn⁽³⁾, som handt hagde seth hannom uti Panth nogre Aar sidhen forledhen, oc i Rette lagde eth Panthebreff under Gudtz Aar MDXXXI, lydendis, att for^{ne} Her *Niels Lauritssen* hagde pantseth *Anders Vynther* i Nessborg en Gardt i Garszböll, som *Cristiern Unge* uti boer oc skylder III Pd. Bygh, eth Pundt Smör, XVIII Sk. och eth Schoffsuiin⁽⁴⁾ och thertill mett III Pundt Bygh y Töttrup Gardt for firsindstiuuffue och XIII Marck, som gelde och gefvue ere uti Nöriutlandt, at nyde och beholde uti sin fri brugelig Panth, so lenge hand fick sine Pendinghe ighen, oc hagde beplichtet seg oc sine Arffuinge att fri oc frelsse *Anders Vynther* oc hanss Arffuinge same Panth, so lenge handt fanger sine Pendinghe ighen &c., som same Panthebreff ythermere utviiser oc indeholder, och berette, att for^{ne} Her *Nels Lauritssens* Systher haffer ighenlöst syn Anparth aff same Gotzs oc Pendinghe bleff indlagt i Fierdings-Kircke och ther tog for^{ne} Her *Nels* then Lodt oc beklagede for^{ne} *Anders Vinther*, at for^{ne} Parth er hannom theroffuer formyndsket paa III Pund Korn aarlig Landgilde uti IX Aar oc menthe, at for^{ne} Her *Nels* vor plictug hannom therom till Rette at staa. — Thertill suarede for^{ne} Her *Niels Lauritssen*, at hannom och hanss Systher vor gangen oc giordt Syskendeskiffte emellom paa same Gotzs oc thet vor i Fellig thennom emellom, then Tiidt, handt thet udsatthe oc menthe, att epherthi hanss Systher indlöste syt oc hans eget udestodt i for^{ne} Panth, tha burde hannom icke therom till Rette at staa, oc ythermere beklagit, at for^{ne} *Anders Vinther* theroffuer vilde trenge oc nöde hannom same syn Eygendom utaff, at handt skulle ther giöre hannom Skiöde uppaa met flere Ordt. — Thertill suarede for^{ne} *Anders Vinther*, ath for^{ne} Her *Nelss* hagde loffuit oc tillsagdt hannom Eygendom paa same Panthegotzs oc therpaa hagde upbaarit XLVIII Mk. paa thet ny offuer Hoffuitssumen,

(³) En halv Læst Korn; istedetfor Ejendommen, som er pantsat, nævnes her den aarlige Landgilde, som deraf udredes, og som siden angives til 6 Pund Byg, d. e. 24 Tdr. Korn, der netop svare til en halv Læst. En Læst Korn var 12 Pund eller 48 Tönder. Jvfr. S. 54. Note 4.

(⁴) Et Skovsviin synes efter *Arent Berntsen* II. 120 at være eenstydigt med et magert Sviin, et Græs- eller Sommersviin, og modsættes et Boel-Sviin eller et fedt Sviin.

Godzit stodt i Panth for, huilcket handt oc beuiste met VII Mendz Vitnessbyrdt, lydendis, at Her *Nelss* hagde tilstandet utii *Munck Ebbessens* Stue uti Grorop oc at handt hagde loffuit oc tillsagdt *Anders Vinther* Sköde oc Eygendom po same Gotzs oc att handt vilde vandre hiem till Tye oc logbiude thet oc sidhen ighencome oc giöre *Anders Vynther* Sköde therpaa, oc skulde *Anders Vinther* giffue hannom halffierdesindetiufue Mk. for Eyendommen offuer thet Panth, handt therpaa hagde &c., oc fandtes, at for^o Her *Nelss* haffuer upborit aff same Sum po Reghnskab XLVIII Mk. &c. — Item i Rette lagde handt eth Tingsvitne aff Slettherritzting, lydendis, at VIII Mendt hagde verit indhen Tinge och vitnedt met uprachte Fingre uti Helgens Eedt^(*), at the neruerendis hoss vaar i Nessborg, hördhe oc saaghe, at Her *Niels* i Ulstrup solde for^o *Anders Vinther* all then Deell, handt hagde y Töttrop Gardt oc y Garsböll uti Thy, som ere the tvo Parther uti for^o Gotzs, for halffierdesindstiuge Marck offuer the Pendinge, handt hagde tilforne panthet for^o Gotz for &c., och i Retthe lagde handt eth Dom aff Aarsherritzting^(*), lydendis, at *Pouell Perssen* Herritzfoghith hagde dömpth Her *Niels Lauritzen* till att giffue *Anders Vinther* Sköde oc Eyendom paa same Gotzs epher hans eghen Beplictelse &c. — Desligeste y Rette lagde handt eth Dom aff Viburg Landzting; som oss elskl. *Moghens Munck*, *Cristiern Sommer* oc *Jenss Schriffuer* hagde udgiffuitt, lydendis, at the hagde dömpth Her *Nielss Lauritssen* till at holde *Anders Vinther* then Siigelsse, handt hannom loffuitt oc tillsagdt haffuer po for^o Eyedom, emedhen hans Vitner viidht Magt ere &c., som same Breffue ythermere utuisser oc indeholder; till huilckett for^o Her *Nelss Lauritssen* suarede, at handt aldrig hagde loffuitt eller tillsagdt for^o *Anders Vinther* Eyendom eller Sköde paa same Gotzs, men hagde dog inghen Beuissning, som handt kunde thet affuisse met uti nogen Made; dog ei heller kunde affuisse, at handt ey hagde upborit for^o Pendinge paa thet ny Regnskab paa same Eygendom &c., om huilcken Sag the gaffue thennom y Rette po begge Siider. — Tha epher Tiltall, Giensuar, Breff, Beuissning oc Sagens Legligheth, vor ther so

(*) *Helgens Eedt.* Dette Udtryk forekommer i flere Domme efter Reformationen, uagtet Helgenes Dyrkelse var afskaffet. (*) Ved en Skrivfejl staaer der: Aarsherritzlandzting

paasagt for Rette, at for^{ne} Her *Niels* er plictig at holde for^{ne} *Anders Vinther* thet Panth frii ubeskoret ephther hans Panthebreffs Lydelsse, oc huess hannom theraff formyndsket er, thet bör for^{ne} Her *Niels* hannom therfor till Rette at staa, och for^{ne} *Anders Vynther* bör sin Forfylling ephther vor och Riigens Reth och thersom for^{ne} Her *Nels* iche vill holde for^{ne} *Anders Vinther* then Sigelsse, handt hannom suo loffuitt haffuer paa Sködhe oc Eygendom paa same tvo Parther uti for^{ne} tuende Garde, som *Anders Vinther* beuissligt gjorde, tha skall for^{ne} Her *Niels* thet affuerge met logfaste Mendt ephther Loghen till ait Herritzing indhen sex Ugher ephther handt hiemkomer, och hues handt thet ichi giöre kandt, tha bör for^{ne} *Anders Vynther* same Kiøb oc Eygendom at nyde oc beholde ephther hans Beuissning, handt therpaa haffuer. — Datum Haffniæ, Tissdagen nest ephther Jubilate Söndag (¹) Anno Dⁿⁱ MDXLI, præsentibus: Her *Tygge Krabbe*, *Per Ebbessen*, Her *Peder Skram*, *Jacop Hardenbergh*.

38.

1541. Dom paa Kongens Retterting, hvorved et Markeskjel, som var „redet af Biskop *Hartvig* (¹)“ og stadfæstet af Kongen, kjendes at være urigtigt, efterat Sagen paa ny var undersøgt af Ridemænd, hvis Forretning af Landstinget var kjendt gyldig.

(F.)

Vor skickett for oss paa vort Retterthing *Niels Glambeck*, *Iuer Vindh*, *Niels Jenssen* i Starup paa theris egne oc alle Lodzeigeres Vegne ther samesetzs paa then ene oc *Peder Jenssen* po sine egne oc *Bertiil Michelssen* i Fredstet (²) paa oss elskl. Fru *Annes*, Her *Offue Lunges* (³) Eptherleffuerske, oc flere hindes Metarffuingers Vegne paa then anden Siide, oc vor nu igaar VIII Dage som theris rette siette Ugedag at möde i then Sag oc vi for Forfalds Skyld then Tiidt samme Sag upsatte til idag at möde paa Fredstedt Marck, oc til-

(¹) Den tredie Söndag efter Paaske.

(²) Fredsted og Starup ere begge Byer i Starup Sogn, Brusk Herred, Ribe Stift.

(³) *Hartvig Juul*, Biskop i Ribe † 1500.(⁴) *Oss Lunge* anföres i D. Atl. V. 950 at være forlenet i Aaret 1532 med Teglgarden ved Vejle.

tallit for^o *Niels Glambeck*, *Iuer Vindh* oc *Nis Jenssen* paa theris oc *Lodzeigeres Vegne* i *Starup* for^o *Per Jenssen* oc *Bertiill Michelsaen* paa *Fru Annes* oc hindes *Metarffuingers Vegne* for eth vort *Stadfæstelse-Breff*, som the nogen Tiidt sidhen aff oss forhuerffuitt epher en vrang *Underuissning*, lydendis paa et *Marckeskiell* emellem *Starup Marck* oc *Fredstet Marck* och menthe, att same *Marckeskiell* ey skulle vere saa logliighen giordt, at thet burde vidt *Magt* at bliffue &c. — Till huilket for^o *Per Jensen* suareth oc strax i *Rette* lagde eth *Biscop Hartwicks Breff* aff *Riibe*, som handt met flere hagde udgiffuitt, lydendes, at handt hagde redhet oc beseedt same *Marckeskiell* ephersom *Sandemendt* tilforne suorit oc giordt hagde, oc siden same *Marckeskiell* stadfæstet, oc ey hans *Breff* bemelthe, att *Sandemendtz-Breffuit* hagde verit for hannom then Tiidt, handt met the andhre gode *Mendt* same *Marckeskiell* reedt. — Tha strax esket vii uti *Rette* aff for^o *Per Jenssen* thet *Sandemendtz-Breff*, som *Sandemendt* paa same *Marckeskiell* utgiffuit hagde, huilckett *Breff* for^o *Per Jenssen* sagde seg at vere forkommit for, men uti *Rette* lagde et *Breff*, utgiffuitt aff *Jerloffherritzting* vidt tolf Aar siden, lydendis, at nogle *Mendt* hagde vitnet, at the skulle haffue seedt saadant eth *Sandemendtz-Breff* veret ther lest inden Tinge &c. — ; dog vor same *Vidne* ey utgiffuit ther till *Bruskherritzting*, som *Marcken* oc *Eigendomen* uti haa, men till it andet *Herritzting*, oc *Per Perssen* ey heller kunde skiellig beuise, at *Starup Lodzeigere* noger Tiidt vor kalden till same *Vidne* for thet udgick &c.; met flere *Breffue* oc *Vitner*, som handt uti *Rette* lagde, dog the ei fandes for nøygagtig *Beuissning* i then *Sag*, oc *Bertil Michelsaen* sagde, at *Fru Anne* och hendis *Metarffuinger* ey alle vaare loglig kaldet, oc huer ey serdelis, om thennom burde at gaa i *Rette*. Tha i *Rette* lagde for^o *Niels Glambeck*, *Iuer Vindh*, *Niels Jenssen*, paa theris oc alle *Lodzeigeres Vegne* i *Starup* et *Breff*, som *Hr. Holgerdt Rosenkrandzs* met flere gode *Mendt* hagde utgiffuitt under *Gutz Aar MDXXVIII*, lydendis, at the epher *Höyborne Förstis* vor kiere *Herr Faders*, *Koning Frederiks* *Befallingh* hagde verit forsambledt at grandske oc forfare et *Marckeskiell* emellom *Starup Marck* oc *Fredstet Marck* oc ther hagde i *Rette* steffndt alle *Starup Mendt* oc alle andre *Losseigere* paa *Fredstet Marck*; tha hagde the först grandskit oc forfarith thet *Marckeskiell*,

som *Per Jensen* oc *Hans Skells* Foget thennom paaviiste, som vor först paa en stor Steen, som stodt norden vidt Veyle Vaadt ⁽⁴⁾ i Jerlouherrit oc sidhen tuerth offuer then Aa, som löber mellom Jerlouherrit oc Bruskherrit synder paa til en Steen, ther stoedt, som *Per Jenssen* sagde, at Sandemendt aff Bruskherrit skulle then haffue sadt nogen Tiidt sidhen; ythermere fra then Steen oc endelængs ⁽⁵⁾ paa et Gierde, harth for Staruppe Husstoffth oc tuerth offuer en heell Marck offuer alle Tueraggher ⁽⁶⁾ harth up till Starup By, huilcken Marck for^{ne} Starup Mendt strax for the gode Mendt beuiste, at aldrig var giffuet Last eller Kiære uppaa, oc huer hagde sit Maall theruti, oc for^{ne} *Per Jenssen* sith Maall, oc siden paauiiste handt thennom at et lidet Beckfardt ⁽⁷⁾ oc tuerth endelangs offuer en Knolhede ⁽⁸⁾ till en Steen, som for^{ne} *Per Jenssen* sagde, at hanss Sandemendz-Breff skulle thet utuisse, paa huilcke Steen strax bleff forfaret ichi at vere ret Marckeskiell oc vor ther Græs under same Steen, saa at handt var ther sath uti Foraaret, oc iche burde at vere Marckeskiell; fremdelis hagde for^{ne} gode Mendt redhet met *Niels Glambeck* oc *Niels Jenssen* met flere aff Starup Mendt oc grandskede oc forfore ith andhet Marckeskiell, som the thennom paauiiste, Aastet fra Aastet, huilcket Marckeskiell, som fandes for et ret Marckeskiell oc *Niels Glambeck* och then Tiid beuiste met Siuns-Breff, som *Kromedige* oc *Manderup Holck* met flere hagde utgiffuitt, oc ett Stockeneffedt, at thet for^{ne} Marckeskiell, som *Per Jensen* thennom paauiiste, ey kunde findes for reth Skiell; tha epher slig Leilighet hagde for^{ne} gode Mendt affsagdt for Rette, at thet Skiell, som *Per Jenssen* oc *Hans Scheels* Fogit uduiste, burde dödt oc magtelöst vere, oc thet Skiell, som Starup Mendt udviste, thet at nyde for reth Skiell fra en Stet oc til en anden, som for^{ne} stander, som same Mendz Breff ythermere utuiser oc indeholder. Item eth vor kiere Herre Faders Stadfæstelsesbreff offuer same Riide-

(4) *Veile Vaadt*; formodentlig den Aa, som danner sig i Nærheden af Højen Kirke og derfra løber ned til Vejle, s. D. Atl. V. 971 Not. h.

(5) *Endelængs*, fra den ene Ende til den anden.

(6) *Tverager*, forklares i *Molbechs* Ordbog ved en Ager, som ligger paa tværs for andre Ager.

(7) *Beckfardt* betyder enten et Vadested over en Bæk eller det Sted, hvor en Bæk har et stærkere Løb.

(8) *Knolhede*, formodentlig en Hede, fuld af Jordtuer, jvfr. *Molbechs* Dial. Lex. v. *Knold*.

breff. Thesligeste i Rette lagde the et Dom aff Viburg Landzting, som *Moghens Munck*, *Jenss Thomessen*, Landzdomer, met flere hagde utgiffuitt i thet negeste forleden Aar, lydendis, at the hagde dömp't for^o gode Mendz Breff ved sin fulde Magt, som same Breffue ythermere utuisser oc indeholder, oc satte for^o *Niels Glambeck*, *Iver Vindh* oc *Nis Jenssen* paa theris oc alle Starup Lodzeigeres Vegne i Rette, om thennom ey burde epher theris Breffue oc schiellige Beuissning at nyde same Marckeskiell for et ret Skiel emellom Starup Marck oc Fredstet Marck, som the gode Mendt suarede oc vedt fulde Magt dömp't hagde, oc epher *Moghens Munckis* Domss Lydelsse, oc sagde, at *Per Jenssen* epher then Dom, som handt epher vrangh Undervisningh hagde forhuerffuitt till Viburg Landzting, tha hagde handt met flere ther uti Fredstet fareth paa theris Marck oc borttaget theris Korn, oc menthe, at thennom therefore burde till Rette at staa, met flere Ordt, som thennom paa alle Siider imellom vor; tha epher Tiltall, Giensuar, Sagens Leiglihet och epher Breffue och Beuissning for oss uti Rette lagdt, sagde vi ther saa paa for Rette, at thet for^o Marckeskiell, som Her *Holgerdt* met de andhre gode Mendt redet oc giordt haffuer epher vor kiere Herre Faders Befallingh oc epher *Mogens Munckis* Domss Lydelsse, bör vidt sin fulde Magt at bliffue oc for^o os elskl. *Niels Glambeck*, *Iver Vindh* oc *Nis Jenssen* met alle Lodzeigere i Starup thet at nyde oc beholle for et ret Marckeskiell emellom for^o Starup Marck oc Fredstet Marck, dog huer Lodzeiger uti for^o Starup at nyde huess Lodh oc Deell the haffuer i Fredstet Marck, ephersom the kunde schiellige beuise, oc for^o *Per Jenssen* met hanss Metfyngere, som saa borttoge theris Korn emodt the gode Mendz Breff oc *Moghens Munckis* Dom, thennom therfor Starup Lodzeigere till Rette at staa epher Logen, oc thet Marckeskiell, *Per Jenssen* met vrangh Underuiszningh uduist haffuer, bör aldellis dödt og magtlöst at vere, oc thet Breff, som Biscop *Hartwich* hagde utgiffuit met thet Vidne, som the Bynder aff Jarloffherritzting om thet Sandemendz Breff [som] vidnet hagde, oc vort Stadfæstelses-Breff bör aldellis döde oc magtlösse at vere, oc ey at kome Starup Lodzeigere till Skade eller Bryst epher thenne Dag i nogre Maade. — Datum Starup Sbto post Francissci confessoris (*)

(*) Løverdagen efter den 4de October.

1541, præsentibus: *Niels Sbell* till *Hesselballe* oc *Peder Thammessen* i *Handerup*.

39.

1542. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Trætte mellem Biskop *Lage Urnes* Arvinger paakjendes.⁽¹⁾

(F.)

Vor skickitt *Hans Urne* oc *Axell Urne*, vor Mendt oc Tienere, po then enne, oc oss elskl. Fru *Anne*, Her *Johan Urnis*, Riders, Eptherleffuerske till *Ryegordt* po sine oc sine Börns Vegne po then anden Siide om nogle Trette, som thennom uti mellom vor om nogle Arffue epther Biscop *Lage Urne*, fordoms Biscop uti Roskyldt, oc vor i Dag tieris rette siette Uges Steffnedag i then Sag, oc berette for^{ne} *Hans Urne* oc *Axel Urne*, att tieris Fader vor icki skedt Fylliste i same Arff oc at vy tilforn hagde tildömpt hinde, att hun strax skulle haffue utlagt fran seg po clar Register til for^{ne} *Hans Urne* oc *Axel Urne*, po tieris Faders Vegne, huis Sölluf, Guld, Pendinge, Bo, Boskaff, Jordegotz, Breffue oc altt anditt, inthet undertagitt, som for^{ne} hinde Hossbonde Her *Johan Urne* hagde anammit epther sin Broder, Biscop *Lage Urne*, oc thersom for^{ne} *Hans Urne* (oc) *Axell Urne* paa tieris Faders Vegne vilde viide [the] hinde po, att for^{ne} Her *Johan Urne* epther sin Broder, Biscop *Lage Urne*, uppebaarit oc anamitt hagde (mere) endt thet Register indeholdt, tha skulle hun thet strax affuerge epther Sielans Log, som same vor Dom, the oc strax her i Rette lagde, ydermere indeholder oc uduisser; oc ydermere berette, att then Tid for^{ne} vor Dom gaaen vor, oc Fru *Anne* ichi hagde giffuitt eller villet giffue sin Log epther same Doms Lydelsse, tha forsamblit oc tiltalit hun nogle begge tieris Schlecht oc Venner udi Heliggesthuss her uti

(¹) Den er ikke forsynet med Datum, men da den findes kort før en Dom fra Aaret 1543, er den sandsynligviis enten fra dette eller det foregaaende Aar. Parterne nævnes i Dommens Overskrift: *Hans Urne*, *Axel Urne* oc Frue *Anne Rønnuf*; de første vare Sønner af *Knud*

Urne, Biskop *Urnes* Broder; den sidste gift med dennes ældre Broder *Johan Urne*; paa den Hofmanske Stamtavle kaldes hun urigtig *Mette Rønnov*. Jvfr. iøvrigt *H. Knudsens Skrift om Joach. Rønnov* S. 12.

Kiöbenhaffn, huilcke som tha gjorde thennom en venlig Handell oc Contract emellom, oc thermet skulle nögis po alle Siider oc giöre huerandre ther nö-
gactig Foruaring faare mett Breff oc Sigell ephther som thet seg burde, oc be-
rette ydermere for^o *Hans Urne* oc *Axell Urne*, att endog same Contracth
thend po tieris Faders Vegne ichi vell lideligen vor, tha gaffue the aligenell
for^o Fru *Anne* tieris Breff oc Segell, saa same Sag skulle thermet vere clar
aftalen, oc begiererede aff for^o Fru *Anne*, at hun udi lige Mode oc vilde
giöre thennom po tieris Faders Vegne nögactig Foruaring met Breff oc Segell
epther same Contracths Lydelsse oc slig Foruaring, the hinde giffuet hagde,
tha forskickitt hun till thennom et löst Papiirs-Breff mett ett Segnet, thet ene
trygt tuert offuer thet anditt, som the inthet vor beuaret met, som the oc nu
same Tiidt her uti Rette lagde, oc po thet for^o *Hans Urne* oc *Axel Urne*
motte thets bedre affkomme oc i then Sag quit bliffue Trette oc Uenighed, oc
same Contracth, som same thieris Venner thennom emellom giort hagde, motte
haffue vedt Magt bleffuitt, forskickitt the nogre Gotz till for^o Fru *Anne*, Her
Johan Urnis, oc lode bönlig bede hinde, att hun po sine egne oc sine Börns
Vegne vilde holde then Contracth, som the gode Mendt thennom emellom giordt
hagde, oc giöre thennom ther slig nögactig Foruaring fore egen met Breff oc
Segel, ephthersom the hinde po tieris Faders Vegne giordt hagde, tha suarit
hun thennom, at hun hagde noch Foruaring aff thennom, hun vilde ingen an-
den Foruaring giöre thennom paa thieris Faders Vegne, endt hun giortt hagde,
huilcket Suar the beskreffuit hagde oc her strax i Rette lagde, oc ther for^o
Hans Urne oc *Axell Urne* i Sandingen forfore, att hun thennom so hiemeli-
gen oc listeligen ephtergick, oc thennom so bedrageligen forfaadt ⁽²⁾ hagde,
tha beclagitt the faar oss slig hinded List oc begieritt aff oss, att vy aff vor
Offuerrighedtz Magt vilde hielpe thennom therutinde, huis Loff oc Rett vor,
hvorfaar steffndde vy thennom po bode Siider strax for oss udi Rette, oc
forhörde begge tieris Anclage oc Tiltale oc ther vy therudinden forfor for^o
Fru *Annis* store Ulempe, so oc po thet at same Contracth haffue kundt vedt
Magt bleffuitt, forskickitt vy till hinde oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler.

(1) Formodentlig en Fejlskrift for: gode Mend.

(2) *forfaa*, forurette, fornærme, jvfr. Forfang.

Her *Claus Bilde*, Rider, *Peder Embbessen* (*) oc *Jacob Hardenbierig*, vore Mendt oc Rodt, oc lode underuisse hinde, att hun vor plictig till at giöre thennom slig Foruaring, som the hinde po tieris Faders Vegne giortt hagde, eller oc gange therom strax i Rette; tha suaritt hun, att hun ey vilde eller tiltenckede att vilde giöre thennom anden Foruaring, endt hun giortt hagde, oc ephther slig Leilighett satte for^{ne} *Hans Urne* oc *Axell Urne* uti Rette for oss, om the vor plictig at holde same Contracth, ephtherthii the so vore bedragne oc met forfaade, oc vor same Contracth oc Breffue, som thennom therom emellom goen vaar, dömbt döde oc magtelösse, som same vor Dom the oc strax her i Rette lagde ydermere indholder oc uduisser; ydermere oc berette for^{ne} *Hans Urne*, att (†) midlertiidt strax gaff sig hiemeligen her aff Byen oc til Fyen oc ther lodt forhuerffuit aff tieris Fader, oss elskl. *Knud Urne* till Sögaar, vor Mandt oc Tiener, en Stadfæstelse met hans Breff po then Contract, som tillforn var dömbt död oc magtelöss, oc hagde dog midlertiidt for^{ne} *Hans Urne* forfuld same Sag ind for vor oc Rigens Cantzeler oc Fru *Anne* theremodt tagitt Gienbreff oc for^{ne} *Hans Urne* oc *Axell Urne* nu (†) vor sex Ugers Steffning, oc i Rette satte for^{ne} *Hans Urne* oc *Axell Urne*, att epherty the hagde tieris Faders Fuldmagt mett hans Breff oc Segell, at giöre oc lade mett for^{ne} Fru *Anne* i then Sag, som the oc nu i Rette lagde, om sligt tieris Faders Breff, som handt hinde so formiddels hinded vrang Underviisning, listelig Practicker oc Paafundt, po same Contracth giffuitt hagde, burde eller kunde komme thennom till Skade i nogre Maade; thertill suaritt for^{ne} Frue *Anne*, at ther var gaaen en Contracth emellom hinde oc for^{ne} *Hans Urne* oc *Axel Urne* paa tieris Faders Vegne, huilcken Contract hun sagde seg at haffue fuldgiortt oc nu altingest ephther rette vilde, huilcken Contract hun oc strax i Rette lagde; sambledis berette Fru *Anne*, att for^{ne} *Hans Urne* oc *Axell Urne* hagde giffuitt hinde po tieris Faders Vegne tieris Breff oc Segell, att the hagde beratth oc sambtygt same Contract, som thet thermett skulde vere en clar afftalt Sag til euig Tiidth, huilckiit Breff hun oc strax udi Rette lagde. — Desligeste

(*) Skal formodentlig være *Peder Ebbesen*.

(†) Maaskee mangler her: *hafde taget*.

(*) Her mangler udentvivel: Frue *Anne*.

oc strax i Rette lagde tieris Faders, *Knudt Urnis*, obne Breff, som handt hagde sambtycht for^{ne} Contracht, som hans Sønner i so Mode ephther hans Fuldmagt giort oc forsegeldt hagde, met flere Ord, som thennom therom emellom løb; tha ephther Tiltall, Giensuar, Breffue, Beuissning, som for oss i Rette lagdes, oc Sagens Leilighedt, var ther saa posagt for Rette, at then Fuldmagt, som for^{ne} *Knudt Urne* hans Sønner, *Hans Urne* oc *Axell Urne*, i then Sag giffuitt haffuer, bør altingest ved sin fulde Magt at bliffue, oc hues Breffue, som Fru *Anne*, Her *Johan Urnis*, aff tieris Fader i then Sag fangitt haffuer, *skulle* ⁽¹⁾ *ikke komme thennom til Skade* i nogre Mode; oc skal for^{ne} Fru *Anne* være pligtig till at fultgiøre then første vor Dom, som vii thennom i then Sag giffuit haffue udi alle Mode, som same (Dom) uduiser oc indholder, oc for^{ne} *Hans Urne* oc *Axel Urne* strax at tage tieris Dielle faare vaar oc Rigens Cantzeler, som the then sluppitt haffue, oc then siidenn forføle ephther Rigens Rett. — Datum Aar, Dag oc Stedtt, som for^{ne} staar.

40.

1543. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Kongelig Stadfæstelse paa et Skjøde kjendes død og magtesløs, fordi den var erhvervet „efter vrang Undervlissing“.

(F.)

Vor skicket for oss paa vort Rettherting *Lauritz Claussen* y *Espe* ⁽¹⁾ paa sin Moders oc Syskyndes Vegne paa then ene och tiltalit *Peder Bregnemosse* y *Voltoffte* for en vor Stadfæstelse, som hand effther en vrang Undervissning aff oss forhuerffnuitt hagde paa hans Skøde oc Beuissningh, lydendis paa then Gaard i *Voltoffte*, som hans Moder oc Syster ennu yboer, oc berette, at hans Søster *Karin Clausdather* tilhører same Gaard lighe Hallufparten met sin Tilligelsse for *Panth*, som hun hagde erffuit met sit Barn, oc nu haffuer for^{ne}

(1) *Skulle ikke &c.* Disse og de følgende med udmærket Stiiil trykte Ord fattes i Dombogen; men det er aabenbart, at disse eller lignende ved en Forglemmelse ere udeladte af Skrивeren.

(1) *Espe Sogn, Salling Herred i Fyen.*

Peder Bregnemosse tagit same Gaard till segh oc ey same Pant er hinne fralöst oc mente hinne thermet vor skeet Uret. — Thertill svarede for^{ne} *Peder Bregnemosse* oc y *Retthe* lagde same vort Stadfæstelse-Breff oc hans *Schöde-Breff*, lydendis, at *Nis Michelssen* i Hastruppe (?) oc *Jep Mickelssen* y *Östrupe* oc theris Metfylgere hagde sködth hannum same Gaard met sin Tiligelssse, dog met saadan Skel, at han skulle forene segh met for^{ne} *Laurits Claussens Moder Dorette Mickels* oc hans *Syster, Karin Clausdather*, fore thet Pant, hun hagde paa sin Barns Vegne y same Gaardt före end hand begynte at brughe noghit y same Gaard &c. — Til huilcket for^{ne} *Laurits Claussen* suaret, at han inthet aff same Vilkor holdet hagde oc ey formynt (?) seg met hans *Systher* fore same Pant uti nogen Maade. — Tha efftherthi for^{ne} *Per Bregnemosse* effther en vrang Underuissningh haffuer same vort Stadfæstelsse saa til seg forhueruit oc ey syn Sag oss ræt forfördt, tha bör same vort Stadfæstelse-Breff dödt oc magtlöss vere oc ey at kome *Laurits Claussen* (4), hans Sag at vere saa ferske, som hun nu giort vor, oc hannum then at forfylge til Herritzting oc Landsting saa viit, som hannum bör oc kand epther Logen. — Datum Anno Dni MDXLIII Sabbato ante conversionem Pauli (5), Ottense, præsentibus: *Jacob Brockenhuus* oc Prior (6).

41.

1543. Dom paa Kongens Retterting, hvorved et „Logsögelsemaal“ stadfæstes, der var overgaaet en Mand, fordi han tilegnede sig et Jordstykke, som tilhørte en Anden, men som han paastod at have i Fæste af en Trediemand som „Gribsjord“.

(F.)

Vor skicket for oss paa vort Rettherting *Pouell Kalluf* y *Lundlösse*, *Fuld-*

(2) Maaskee *Hiadstrup*, i Lunde Herred, Fyens Stift, hvor ogsaa *Östrup* ligger.

(3) formynt; at forminde sig med nogen, at tale til Minde, komme overeens med.

(4) Her mangler: „til Skade i nogen Maade oc“.

(5) Löverdagen för den 25de Januar.

(6) Her er uidentivt udeladt: til St. Knuds Kloster Hr. *Christian Poulsen*.

myndig paa oss elskl. *Michel Brockenhuuss* (¹), vor Embitsmandt paa Nyburgh, Vegne paa then ene oc *Rasmus Knoldt* i Jordtlösse (²) paa then anden Siide, och vor nu i Løgerdags VIII Daghe thierris retthe siette Uge Dag at møde y then Sag, oc vy then Tiid Sagen til y Dag opsatte, oc tiltallit for^o *Pouel Kalluf* paa *Michel Brockenhuusses* Vegne for^o *Rasmus Knold* for hues hand haffuer gierdt (³) paa hans Jordt ved Damssboes (⁴) Haffue, oc sat ther Pile och indhegnet hans Jordt til Mitström ved Tranemosse Dam oc pløgt oc bruger y Biremosse (⁵) Gyde fra then hans Gaardt, *Rasmus* (⁶) *Lauritssen* iboer, som *Michel Brockenhuusz* haffuer ladit hannum loglig logsøgt for &c.; och i Rette lagde et Tingsvidne aff Saling Herritzting, lydendis, at VIII Mendt hagde vitnet effter fiorten Mends Foruidne (⁷), at thennom fuld uitterligt vor, at *Hans Pederssen*, som bode y Jordlösse, hand grof en Grøfft omkring Tranemossedam, oc saa bleff hand deelt for same Grøfft oc saa skødt hende igien met en K... rthet oc end Part aff hans Nabo laante hannum Budt til at skiude hende igen met &c. — Item et Tingsvidne aff Fynbo Landsting, lydendis, at these effter^o *Pouel Matssen*, *Rasmus Buessen*, *Hans Jörgenssen*, *Laurits Hanssen* oc *Jörgen Pederssen* hagde ther verit y Retthe steffnd paa et Sandhets Vitnesburdt, huor lenge the tiente *Jens Lauritssen* i Damssbo; tha vidnet the, huer serdelis saa mange Aar, som the hagde tient for^o *Jens Lauritssen* uti, somme y fem Aar, somme y sex, somme i fire, somme y try Aar, at for^o *Jens Lauritssen* oc the paa hans Vegne brugte thet Aastedt met Tornhug (⁸) oc andet neder for then Ager oc Stycke Jordt, som begynder uden Digisplage oc neder ad Tranemossedam til Damssbo-Gaard, oc aldrig thet brugtis til thend Gaard, *Rasmus Knoldt* iboer; huad heller thet vor met Retthe eller ey, thet viste the icke &c., som same tuende Breffue ythermere uduisser oc indeholder, oc satte for^o *Pouel*

(¹) *Michel Brockenhuus* til Brangstrup, D. Atl. III. 467.

(²) Jordlöse Sogn i Salling Herred i Fyen.

(³) *gierdt*, sat Gjerde.

(⁴) Damsbo i Jordlöse Sogn, Salling Herred, i det gamle Nyborg Amt, tilhørte i mange Aar Familien Brockenhuus, D. Atl. III. 551.

(⁵) Firemose ?

(⁶) *Jens* ?

(⁷) *Foruidne*, det til Tingge aflagte Vidnesbyrd, hvorom siden Tingsvidne udstædes (see S. 48).

(⁸) *Tornhug*, Tjørnehugst, Afhugning af Tjørn ?

Kalluff udi Retthe, at effterti for^{no} *Rasmus Knoldt* saa plöger oc bruger ud aff *Michil Brockenhusses* Jordt oc Eyendom, om hannom ey burde therfor til Retthe at staa. — Thertill suarit for^{no} *Rasmus Knoldt* oc mente, at hues hand hagde brugt paa same Aasted, thet vor aff then Gaards retthe Tilliggelsse, som hand udi boer oc giffuer sin Hossbonde, *Peder Brock*, Skyldt oc Landgilde udaff, oc vor reth Gribsjordt ⁽⁹⁾ oc ey rebdragen, oc y Retthe lagde en Lagheffd, lydendis paa for^{no} Gaard, hand iboer oc hennis retthe Tilliggelsse &c. — Dog vor ther icke bemelt i same Lagheffd nogen aff these besynderlige Aasted, oc mente, ad efftherthi for^{no} Tingsvidner, *Pouel Kalluff* i Rette lagde, ey endelig bemelte, huad helder thet brugtes till *Jens Lauritssens* Gaard met Retthe eller Uretthe, at hannum icke burde the Vidner til Skade at komme, met flere Ord &c. — Om huilcken Sag the gaffue them i Retthe paa bode Siider; tha effther Tiltal, Giensuar oc Sagens Leylighet oc epther the Vitneburd, som forskreffuitt staa, sagde vy ther saa paa for Retthe, at for^{no} *Rasmus Knoldt* bör at bliffue y thet Logsögelssemaall ⁽¹⁰⁾, som hand udi logsögt er, emeden the Vitner ere ved Macht, oc hues hand icke taler y *Michel Brockenhusses* Minde ⁽¹¹⁾, tha bör *Michel Brockenhuuss* sin Forfylling y then Sag epther vor oc Rigens Retth, oc for^{no} *Michel Brockenhuuss* bör at nyde oc beholde for^{no} Jordt oc Eygendom effther for^{no} Vitners Lydelsse, indtil saa lenge for^{no} Marck kommer til Reb oc Rafft eller vorder hannum loglig udaffvunden effther Logen. — Datum Ottensse, Mandagen nest effther Kyndelmisse ⁽¹²⁾ Anno Dni MDXLIII, neruerendis oss elskelig *Jacop Brockenhuuss*, vor Landsdomere y Fyen.

(9) *Gribsjord*, Jord, der ikke hörte til Bymarken, men som Nogen havde indtaget til Dyrkning af de öde Strækninger, som laae udenfor Bymarken, jvfr. Anmærkn. til Saml. af gl. danske Love IV. 537.

(10) *Logsögelsemaal*, Sag, hvorved Nogen er bleven

domfældt, jvfr. Samling af gl. danske Love IV. 536.

(11) *At tale i Nogens Minde* d. e. at erholde hans Minde eller Samtykke ved at tale sig tilrette med ham.

(12) Den 2den Februar.

42.

1543. Dom paa Kongens Retterting. Tvist, om endeel Gods skal ansees for Bondejord og Ledingsjord. eller for frit Jordegods. En Dom af Kong Hans paaberaabt „at Ingen maa arve Bondegods i Frihed efter Loven“. (1)

(F.)

Vor skicket for oss paa vort Retherting oss elskl. *Seuerin Mundt*, Fuldmyndig paa oss elskl. *Peder Ebbessens* (2), vor Mandt oc Raadt, Vegne paa then ene, oc oss elskl. *Christen Hardbo* til Restrup, vor Mandt oc Tiener paa sine oc sine Mettarffuingers *Niels Clemitssens* (3) Arffuingis Vegne paa then anden Siide, oc vor igaar theris rette siette Uge Dag at møde i then Sag, som the for oss paa begge Siider bestode, oc tiltallit for^{re} *Seuerin Mundt* paa *Per Ebbessens* oc vor oc Kronens Vegne for^{re} *Christen Hardbo* paa sine oc sine Mettarffuingis Vegne for these eph^{re} Gaarde oc Gotz, liggendis i Rinds-herrit, som er først Restrup met ald sin Tilliggelsse, undertagit tuo Fierding Jorde, som schal vere frii Jorde, en Gaard i Biergraff, III Gaarde i Högrup oc Högrup Mølle, fem Gaards Eyege i Torup met VII Fierding Jorde, II Gaarde i Schiedshale, V Gaarde i Huamme, som ogi (4) *Per Jenssen*, *Jost Matssen Nis Undt* oc *Thomas Stynger* uti boe, Holmemarck oc Siökier, som the endnu uti verit haffuer &c., oc berette, at same Gotts schulde vere rett Bondegotts, som hagde gangit Skat oc Leyding aff aff Arilds Tiidt, oc mente therfor, at thet burde at komme under oss oc Kronen igien, oc i Rette lagde et Stockeneffedt aff Rindssherritzting under Guds Aar MCDLIII, lydendis, at Restrup hagde verit Leydingsgottz i hundrit Aar, uden et Gaardsstedt oc et Boelstedt, oc at *Michil Smedt* i Oldborge hagde et Gaardzstedt i Skiedshale met II Fierding Jorde offuer aldt Skiedshale Marck, som hand solde *Niels*

(1) Meningen af den her paaberaabte Dom kan vel neppe være nogen anden, end, at ingen Adelsmand ved at arve ufri Jord kunde skaffe den adelig Frihed, nemlig Frihed for at udrede Stud, Innæ og Leding. Tillægget „*efter Loven*“ kan neppe betyde, at dette grundede sig paa Lovenes Bestemmelse — thi en saadan findes ikke, med mindre man dertil vil henregne, at Lovene ikke udtrykkelig tillode det — men snarere maa Or-

dene „i Frihed efter Loven“ forstaaes om den Frihed, som Loven tillægger adeligt Gods.

(2) *Peder Ebbesen* var Lehnsmænd i Lundenæs Lehn, Ribe Stift, D. Atl. V. 779.

(3) *Niels Clementsen* var Kongens Embedsmand paa Aalborghuus 1516. D. Atl. V. 189.

(4) *ogi* — skal maaskee læses *Age*; da der vare fem Gaarde, vare der sandsynligviis ogsaa fem Eiere. B.

Perssen i Restrup oc at thet aldrig var i Her *Mogens Ottessens* eller *Schalandz* Verge &c. — Item et andet gammelt Tingsvitne aff for^{ne} Rintzherritzting, lydendis, at *Per Christenssen* i Huamme hagde giffuit Last oc Kiere paa, at en Gaard i Restrup met II Fierding Jorde var aldrig hannum eller hans Foreldrene affhendt til Rindherritzting &c. — Item et Schödebreff, at *Nis Aagessen* hagde soldt *Nis Persen* i Restrup et Gaardsstedt i Biergraff met III Fierding Jordt &c. — Item et Sognevitne aff Semmestedt Kirckesteffne under Guds Aar MDV, lydendis, at *Jens Nielssen* hagde hagdt ald Skiedshale III Vegne til Marckmodt (*) i sin brugelig Heffdt i XL Aar oc mer, saa ner til tuo Fierding Jordt, oc at Skiedshale Marck er icke uden VI Fierding Jordt oc er aldsammen Kronens rette Leidings Jordt &c. — Item at Högborne Förstis Koning *Hanssis*, vor kiere Herre Fadersbroders Dom under Guds Aar MCDXIII (*), lydendis, at Ingen maa arffue Bondegotts i Friihet ephther Logen, oc Torderup at komme i Skat oc Leyding igien &c. — Item et Stockeneffndt aff for^{ne} Rindherritzting, lydendis, at for^{ne} Gotts schulde vere rett Bondejordt oc Kronens rette Leydings Jordt aff Arildt Tiidt, met andre flere Breffue oc Vittner, handt therpaa hagde, oc satte uti Rette ephther slig Leylighet, om same Gotts icke burde at komme under oss oc Kronen igien.— Thertill suaridt for^{ne} *Chresten Hardbo* paa sine oc sine Mettarffuingers Vegne oc i Rette lagde et Högborne Förstis Koning *Christierns* opne beseiglede Breff, udgiffuit i Aarss under Guds Aar MDXIX, lydendis, at hans Naade hagde unt, skött oc giffuit *Anne Michelsdather*, *Niels Clemmitssens* Ephtherleffuerske oc begge *Niels Clemmitssens* oc hennis Börn til euindelig Eyge these eph^{te} Gaarde oc Gottz, som er först en Gaardt i Restrup i Rinszherrit; item IX Gaarde i Huamme; item III Gaarde i Höyrup; item III Gaarde i Ulbierge Sogen, hedder Taarup, met mere Gotz, for^{ne} *Anne Niels Clemmitssens* Ephtherleffuersche oc begge theris Börn oc theris Arffuinger ephther thennom at nyde, haffue, bruge oc beholde til euindelig Eigendom met alle for^{ne} Gaarde oc Gotzis

(*) *Markmodt*, Grændseskjel mellem Marker og Agre, D. Magaz. Tredie Række. I H. S. 39; fire Vegne til *Marckmodt* d. e. til Grændseskjellene paa alle Markens fire Sider (*Vegne*).

(*) 1413 er naturligvils en Skrivfejl for MCDXCIII, hvilket sees af den følgende Dom.

rette Tilliggelsse, Agher, Enng, Skoff oc Marck, inthet undertagit i huad thet helst er eller neffnis kandt &c. — Item et andet Breff, som Her *Niels Stygge* aff Börlom, Her *Iuer Munck* aff Riipe, Her *Stygge Krumpen* aff Börlom, Her *Jörgen Friis* aff Viborge, Biscopper, Her *Prebiörn Podebusk*, Her *Jacop Lycke*, Her *Tyge Krabbe* oc Her *Peder Lycke*, Ridder oc Danmarckis Riiges Raadt, hagde udtgiffuit under Guds Aar MDXXIII, lydendis, at the hagde unt oc tilladt, at *Rasmus Clemmitssen* oc hans Syskende mothe anname oc beholde alt thet frii Jordegotz, som *Niels Clemmitssen* kiöpte oc pantidt aff Riddermends Mendt oc frii Mendt oc frii Quindfolck, huor thet helst liggendes er uti Nör-Jutlandt, undertagit Auentzbierig oc thet Gottz, *Niels Clemitsen* kiöpte aff *Giert Ericksen* oc hans Syskende, som ligger i thet Sogen, Auentsbierge ligger uti &c. — Item Högborne Förstis, vor kiere Herre Faders Koning *Fredriks* Stadfæstelse-Breff offuer for^{ne} Danmarckis Riigis Raads Breff, lydendis, at hans Naade hagde i alle Maade fuldgiort oc stadfæst same Breff &c. — Sameledis i Retthe lagde *Christen Hardbo* en Dom aff Viborge Landsting under Guds Aar MCDLXIII, lydendis, at nogre Danmarckis Riiges Raadt hagde ther til Tinge dömpth then Frieheft at bliffue vedt sin fulde Magt, som Koningen hagde giffuit *Niels Perssen* aff Huamme paa hans Bondegottz, Arffgottz oc Kiöbegottz, i alle Maade oc at same Gottz bör ey igien at komme uti Bynders Skat &c. — Thesligeste i Rette lagde *Chresten Hardbo* et Schödebref under Guds Aar MDVII, lydendis, at *Jens Hardbo* til Restrup, Vebner, met sin Hustru endrechtelig met begge theris Ja oc Sambycke hagde soldt, skiött oc affhendt fra thennom oc theris Arffuinge oc til *Niels Clemitssen*, Landsdome i Nöre-Juttlandt, oc hans Arffuinge til euindelig Eyge thette eph^{ne} Gotts, liggendis i Rindsherrit, som er III Gaarde i Biergraff Sogen, then ene i Biergraff By met 11½ Fierding Jorde; item II Gaarde i Höyrup i samme Sogen met III Fierding Jorde; item III Gaarde i Torup i Ulbierge Sogen met alle the öde Byggesteder, som ligge i for^{ne} Torup Marck; item en Gaardt i Huamme met II Fierding Jorde met alle for^{ne} Gaarde oc Gotzis rette Tilliggelsze, inthet theraff undertagit i nogre Maade &c. — Item et andet Schöde under Guds Aar MDVIII, lydendis, at Fru *Marine Nielsdather*, *Las Skalands* Eptherleffuerske i Kraastrup, oc *Niels Skalandt* i Restrup, Vebner,

hagde soldt, skött oc affhendt fra thennom oc theris Arffuinge oc til *Niels Clemmitssen*, Landsdomer i Nöre-Juttlant oc hans Arffuinge these epth^o Gaarde oc Gottz, liggendis i Rindsherrit i Huamme Sogen, som er först theris Sædegaard Restrup oc alle the öde Byggistæder, som findes i for^o Restrup Marck met III Fierding Jordt udi Skiedshale Marck, som nu ligger oc bruges til for^o Restrup; item III bygde Gaarde (¹) i Huamme By til euindelig Eyge oc euig Tiidt met alle for^o Gaarde oc Gottzis rette Tilliggelse, inthet theraff underthagit i nogre Maade &c. — Sammeledis i Rette lagde *Chresten Hardbo* en Lagheffdt under Guds Aar MDXXVI, lydendis, at handt hagde indvordet met Lagheffdt for^o Gottz oc Högrup Mølle met mere Gottz &c. — Item en Dom aff Viburge Landsting under Guds Aar MDXXX, som oss elskl. *Mogens Munck*, *Jep Friis*, *Per Ebbessen* oc *Jens Schriffuer* hagde utgiffuit, lydendis, at then Lagheffdt, som *Oluff Mortenssen* hagde giort paa tre öde Byggesteder i Restrup Marck oc III öde Byggesteder i Schiedshale Marck, then vor dömppt magtelöss oc ey at komme *Chresten Hardbo* eller hans Metarffuinger til Skade paa theris Gottz i Restrup oc Skiedshale Marck; men thennom for^o öde Byggesteder aldellis at nyde, bruge oc beholde emeden theris Lagheffdt er vedt Magt &c., som for^o Breffue ythermere uduisser oc indeholder met flere Breffue oc Beuissning for^o *Chresten Hardbo* for oss uti Rette lagde. — Thertill suaridt for^o *Seuerin Mundt*, at Siökier oc Holmemarck, som er bemeldt i for^o Forfylling, icke findes benefnde i for^o Breffue, oc mente therfor at thet burde at vere under Kronen, til huilcket for^o *Chresten Hardbo* suarede, at *Niels Clemmitssen* kiöpte for^o Sökier oc Holmemarck oc lagde thet til thet Gottz i Torup oc haffuer leygit ther til i lang Tiidt, före end Koning *Christierns* Breff utgiffuit vor, som hand ville giöre beuisseligt. — Om huilcken Sag the gaffue thennom i Rette paa bode Siider. — Tha epher Tiltall, Giensuar, Breffue oc Beuissning, oc Sagens Leilighet, sagde vi ther saa paa for Rette, at for^o *Chresten Hardbo* oc hans Metarffuinger, *Niels Clemmitssens* Arffuinge oc theris Arffuinge bör at nyde, bruge oc beholde til euindelig Eyge alt for^o Gotz met ald sin rette Tillig-

(¹) *Bygde Gaarde*, d. e. Gaarde, som vare forsynöde med Beboere, i Modsetning til öde Gaarde.

gelsse , som for^o Högborne Förstis Koning *Christierns* oc vor Herre Faders Kong *Frederiks* Breffue oc the andre theris Schödebreffue indeholde oc paa-
liude, saa viet som the haffue kiöpt aff fri Mandt oc frii Quinde, oc thersom
Chresten Hardbo skiellig beuisse kandt, at for^o Siökier oc Holmemarck haffuer
leggit til Torup Gottz före endt for^o Koning *Christierns* Breff utgiffuit var^(*),
tha bör for^o *Niels Clemmitssens* Arffuinge thet at nyde , bruge oc heholde ;
ellers gaa therom saa mögit, som Ret er.

Datum Ottensse tredie Pintzdag Anno Domini MDXLIII, neruerendis oss elskl.
Michel Brokkenhuss , *Jacop Brockenhuss* , *Christoffer Pallissen* , *Jörgen Skoffgaardt*,
Gert Bryske, *Per Lycke*, vor Mendt oc Tienere &c.

43.

1543. Dom paa Kongens Retterting angaaende endeel af det Gods, som under foranstaaende Sag omhandles :
det paaستاes, at Adelsmænd ikke kunne afhænde Bondejord med adelig Frihed. Dommen gaaer Sag-
volderne imod deels paa Grund af, at de ikke vilde indlade sig paa Sagen, deels fordi den, som under
en Deel af Sagen var müdt paa deres Vegne, ikke havde Fuldmagt.

(F.)

Vor skickett for oss paa vort Rettherting os elskl. *Per Ebbessen*, vor Mandt
oc Raadt, paa vor oc Kronens Vegne paa thend ene oc oss elskl. *Chresten
Hardbo* paa sine oc alle *Niels Clemmitssens* Arffuingis Vegne paa then anden
Siide, ephersom vii thend Sag opsatte nu nyligen uti Otthensse til nu vi hiidt
komme til vor Kiöpstadt Veyle, om Trette oc Deelee, som hannum paa vore oc
Kronens Vegne emellom er met *Niels Clemmitssens* Arffuinge om nogit Bode-
gottz, liggendis uti Rindzherrit , som er II Gaarde i Schiedshale , liggendis,
som *Las Örn* oc *Jens Jbssen* iboer , en Gaard i Biergraff , *Jörgen Jenssen*
iboer, en Gaardt i Torderup, Höyrup Mölle, en öde Gaardseige, kallis Holm
oc Siökier, som Högboren Förstis Koning *Christierns* oc vor kiere Herre Fa-
ders Kong *Frederiks* Breffue ey bemeller eller indholder, som *Niels Clemmit-
ssens* Arffuinge haffue fangit Dom effther aff vor oc Rügens Canceler , oc vi
haffue giffuit os elskl. *Per Ebbessen* vor fulde Magt same Gotz igien at ind-
diele ephther Logen , som nu met vort beseiglidt Breff for oss beuist var , oc

(*) See derom den fölgende Dom.

sagde for^{ne} *Per Ebbessen* for oss strax at ville beuise met Breff oc Segell, at thette for^{ne} Gods findes at vere rett Bundegods oc Ledingsjordt, som aff Ariilds Tiidt er gangen Schatt oc Leding aff til Kronen, thersom *Chresten Hardbo* vilde met hanum therom uti Rette gange. Til huilcket for^{ne} *Chresten Hardbo* suaridt, at han uti then Sag icke nu vilde gange uti nogen Retthergang, oc miente, at then vor Dom, vi siist uti then Sag utgaff, var thennom noch, som bemeler alt Gotz, som Koning *Christierns* oc Koning *Frederiks* Breffue indeholder och hues Gods, *Nils Clemmitssens* hagde kiöpt aff frii Mandt oc frii Quinde. Til huilcket *Per Ebbessen* suaridt, at thersom frii Mandt eller frii Quinde vilde selge noget Gotz, som icke frit vor, men vor Kronens Ledinggods, tha motthe the thet icke giöre; oc strax i Rette lagde et Högborne Förstis, Kong *Hanssis*, vor kiere Herre Faderbroders Dom, utgiffuit paa Koldinghuss under Guds Aar MCDXCIII lydendis, at Ingen maa arffue Bondegottz uti Frihet ephther Logen ⁽¹⁾ &c., som same Dom ythermere uduiser oc indeholder, oc miente *Per Ebbessen* therfor, at then vor Dom var hannum icke emodt i then Sag; sameledis var oc then Sag her indsat for oss om Schyldt oc Oppebørsel aff Möldrup Gaardt oc Möldrup Mølle oc Möldrup Dall, som *Peder Ebbessen* paa vor oc Kronens Vegne er tildömpt, oc *Nils Smaasuendt* her mötte paa *Per* ⁽²⁾ *Ebbessens* Arffuingis Vegne, oc hagde dog ingen Magtebreff ⁽³⁾ at gange i Rette i then Sag, oc therfor vor *Per Ebbessen* begierendis sin Forfylling i then Sag ephther vor oc Riigens Rett. Tha ephther Tiltall, Giensuar, oc slig Leglighed, som forsk^{uit} staar, oc ephther for^{ne} *Christen Hardbo* icke vilde vere uti Rette om for^{ne} Gods, som *Per Ebbessen* haffuer giort sin Forfölling paa. oc thisligeste ephtherthi *Nils Smaasuendt* icke hagde Magtebreff at gange uti Rette om Schyldt oc Opbørsel aff Möldrup Gaardt, Möldrup Mølle oc Möldrup Dall, oc vor nu her indfunden oc gangen uti Rette, tha bör *Per Ebbessen* sin Forfylling uti then Sag ephther vor oc Riigens Rett.

Datum Veyle, Mandagen nest ephther Sti Olai Reg. ⁽⁴⁾ Anno 1543, præsent. *Otte Gyldenstiern, Manderop Holck, Jörgen Skoffgaardt oc Giert Bryske.*

⁽¹⁾ See Noten til foregaaende Dom S. 77.

⁽²⁾ *Magtebrev, Fuldmagt.*

⁽³⁾ Maa være en Skrivfejls for *Nils Clemmitsens.*

⁽⁴⁾ Den 29de Juli.

44.

1545. Dom paa Kongens Retterting, hvorved En, som havde sat et falskt Segl under et Tingsvidne, straffes med Kagstrygning og med at miste sine to Fingre, som skulde slaaes fast til Kagen. — Ingen foregaaende Dom i Sagen. — Forhör for Kongens Retterting.

(E. 20 b.)

Vor skickitt for os paa vortt Retterting os elskl. *Hanns Johannssenn* ⁽¹⁾, vor Embedzmand paa Kuillstrup ⁽²⁾, och thiltallede *Hanns Degenn*, Sognedegenn till Landekircke paa Thaassing, for ett falscht Tingsvinde, som han nu nyelig forseigled och udgiffuit haffuer, under ett gammildt folium ved otte Aar och mere, som schulde vere gangid then Thid, hand vor Thingschriffuer och *Jenns Smid* i Stremmelssse vor Thingfogid, och straxs udi Rette lagde samme Thingsvinde, som fantis for^{ne} *Jenns Smids* Indseigell forre, med *Hanns Jennsens* i Hellsing och for^{ne} *Hans Degens* Indsegle derhoes, och *Anders Jennsenn* udi Vindebye schulde och haffue forseigled med, dog hand er död langdt forinnden samme Vinde beseigledt bleff, huilcket Vinde *Anders Simenssenn* thaged hafde, lydendis under Gudts Aar 1536, at 12 Samfrender schulde vedtagit aff Thinge att schiffte och bytte emellem *Lauridzs Pedersenn Kields Börn*, som döde udi Söbye, och hanns sidste Hostrue; dertill suarid for^{ne} *Hanns Degenn*, att samme Thingsvinde vare loulig thagenn till Thinge, der hand var Thingschriffuer och var dog siden beseiglid; strax var thilstede nogen aff de Mend, som var schreffuenn udi samme Vinde och sagde: „Nei“, att de aldrig hagde hörтт dett gange till Thinge; dereffter lode vi for^{ne} *Hanns Degenn* alluorligenn atspörge, huor derom vor, att hand schulde bestaae Sandhed; da sagde hand först, dett var beseiglid nu i Höst, dernest bestoed han, det var beseigled sidst i Faste forlhedenn; item om den döde Mand *Anders Jennssenns* Indsegle sagde hannd först, att dette var beseiglid, meden hand var udi Liffue; dernest sagde hand, at den döde Mands Sönn fick han-

(1) Formodentlig den *Hans Johansen* til Rörbek, der i Aaret 1549 nævnes som Befalingsmand paa Hindsgavl. D. Atl. III. 501.

(2) Upaatvivlelig skal der læses *Kierstrup*, det gamle Slot paa Taasinge, som Christian den Fjerde lod nedbryde, da han ophyggede Valdemars Slot. D. Atl. III. 600 ff.

nom sinn Faders Indseigle at beseigle med, effter Faderens Död; item paa dett sidste bestod hand obenbarlig, at hand skar for^{ne} *Anders Jenssens* Indseigle ud paa ett Stöcke Thræ siden Manden var död, och saa beseigled hannu samme Vinde dermed; bad for Guds Schyld vi vilde benaade hannom hans Liff, med mange flere Ord; tha ephther slig Leilighed, som forsk^{uit} staar, och effter *Hans Degenns* obenbare Bekiendelse, at hand saadant Förräders Stöcke giortt haffuer, vor derpaa saa afsagdt for Rette, at for^{ne} *Hanns Degen* bör derfore obenbare att stubbis thill Kagen, och dertill att myste thoe Fingre, och samme thoe Fingre att slaaes paa Kagenn, att Andre, som saadannt ville sig thill fordriste, maae deraff lhere, saadanne Förräders Stöcke icke att bruge.

Datum Ottense 1545, Mandagen nest efter quasi modo geniti Söndag⁽³⁾ udi vor egen Neruerelse, neruerendis os elskl. *Johann Friis*, *Erick Banner*, Her *Anders Bilde*, *Knud Gyldenstiernn*, *Peder Ebbessenn*, Hr. *Peder Skramb*, *Olluff Munck*, *Niels Krabbe*, och *Jacob Beck*.

45.

1545. Dom paa Kongens Retterting. En Mand, der som falsk Vidne var dömt til at miste sine to Fingre, og siden ikkedestomindre havde deeltaget i et Sandemænds Tog, men som af den Aarsag var kjendt „magtesløst“, frifindes for at udrede Faldsmaal for dette Tog til den, som havde erhvervet Dom over ham som falsk Vidne. Forsaavidt denne iövrigt klagede over, at den Domfældte havde udsagt om ham at han havde löjet, henvises Sagen til Afgjölrelse, naar Kongen selv var tilstede.

(G.)

Vor skicket for oss paa vort Retterthing *Michel Jenssen*, Fuldmyndigh paa oss elskl. *Jon Mattssens* ⁽¹⁾ Vegne thill Tosthelundt paa then ene oc *Seuerin Jepssen* i Volstrup paa then andhen Siidhe, oc vor nu idag theres retthe sietthe Ughe Dag at mödhe uti then Sagh, som the for oss paa begge Sider bestandhe, oc thiltalett for^{ne} *Michell Jenssen* for^{ne} *Seuerin Jepsen* for huess Hoffuitgiöld oc Faldzmaall, som *Joen Mattssen* haffuer hannom loglighe for-

(¹) Förste Söndag efter Paaske.

(¹) *Jon Madsen Viffert* til Thorstedlund (Hornumherred, Viborg Stift) döde 1560. D. Atl. V. 93.

dellith for &c., som var for ett Vittne, handt hagdhe vitnett mett ⁽²⁾ *Michill Vogenssen*, *Joen Mattssens* Tiener, att for^{ne} *Michill Vogenssen* schuldhe veritth uthi vortt Forfalddt, then Dag, *Joen Mattssen* sagdhe hannom thill at aghe ett Less Höö thill Viborgh, som for^{ne} *Seuerin Jepsen* var giortt Nederfellingh ⁽³⁾ for thill Viborgh Landstingh mett the andre, mett hannom vitnett hagdhe oc bødhe therfor epher vor Recessis Lydelsse, som samme Dom ythermere utuisser oc indholler, oc thisligeste fore for^{ne} *Severin Jepsen* schulde sagt vedt Huornumherritzting, att *Joen Mattssen* löygh, oc berette for^{ne} *Michill Jenssen*, at for^{ne} *Seuerin Jepsen* haffuer dogh allighevell giortt Sandhemands Tough, sidhen handt bleff dömppt nederfelligh, oc myenthe therfor, att handt var *Joen Mattssen* Faldzmaall plicthig for huer Gang handt utthi samme Felling ⁽⁴⁾ hagdhe giortth Tough, oc i Retthe lagdhe en andhen Dom aff Viborig Landstingh, lydendis, att the Tough, som Sandhemendt aff Huornumherrit hagdhe giortt utthi samme Feldingh, the var dömppt magttelösse, oc the, som hagde suoriit epher thennom, at bødhe therfor epher Loghen &c. — Thertill suarett for^{ne} *Seueren Jepsen*, att then Dom, som *Joen Mattssen* hagdhe paa hannom aff Viborg Landstingh, att handt var dömppt nederfelliigh for thet Vittne oc böde therfor epher vor Recesses Lydelsse, then Dom hagdhe handtt strenghelighe noch fulldgiortt, oc hagdhe therfor myst tuo sine Fingre utthi Aalborg for same Vittne then Thiid, Saghen var ther for oss persohnlighen utthi Retthe, oc myenthe, at handt icke var ythermere pligtigh att bødhe utthi then Sagh, men om the Tough, hand schulde haffue giortt utti then Fellingh, berette hand suo, att handt var Sandhemand oc vor oc Kronens Bundhe, oc hagde inghen Toug giortt emodtt for^{ne} *Joen Mattssen*, oc satthe uti Retthe, om handt vor hannom noghen Falldzmall plicthigh uti then Sagh, mett flere Ordt oc Thalle, thennom therom emellom vor; om huilcke Sagh the gaffue thennom paa begghe Siidher utthi alle Retthe. — Tha epher Thilltal, Gien-

(²) mett d. e. til Fordeel for.

(³) *Nederfellingh*; dette Ord er, som Dommens Slutning viser, ikke nogen Fejlskrift for det sædvanlige Adjektiv *nederfeldig* (s. Saml. af gl. danske Love IV. 521), men et Substantiv, som deels betegner

en Domsfældelse, hvorved den Dömte har lidt paa sin Ære, deels den Tilstand, som var en Følge af Dommen (jvfr. ogsaa Vid. Selsk. Ordb.). Længere nede i Dommen kaldes denne Domsfældelse *Felling*.

(⁴) See ovenfor Note 3.

suar, oc Sagens Leylighett, sagde vi ther saa paa for Retthe, at epherthi att for^{re} *Seueren Jepssen* saa er straffitt oc haffuer myst syne Fingre epher vor Recesses Lydelse for samme Vittne, som handt vor dömp^t Nederfelling for, tha haffuer handt therfor nogsom bött, oc bör thermet quitt oc frii att vere, oc epherthi handt inghen Tough haffuer giortt imod *Joen Mattssen* utthi samme Nederfellingh, oc hand er vor oc Kronens Bundhe, tha fyndis handtt oc inthett att vere *Joen Mattssen* falden utthi then Sagh, men huess *Joen Mattssen* ther viidere paaschader ⁽⁵⁾, thaa thalle segh ther paa for oss personliigh oc vort elskl. Raadt, oc ther ganghe om saa meghiit, som Rett er.

Datum Ottensse die Andree⁽⁶⁾, præsentibus in præscripta sententia prænominatis⁽⁷⁾.

46.

1546. Dom paa Kongens Retterting. Et Skjöde, som af flere Medarvinger var udstædt paa deres Arve-gods, kan ikke forpligte de Arvinger, som ikke have beseget det, og altsaa heller ikke dem, som det ved Arv efter de sidstnævnte er tilfaldet. — Pantegods skal ikke indløses efter Vidisser, men kun efter „Hovedbrevet“ (Originalen). — Den Sum, hvormed Pantedeblitor tilbyder at indløse sit Pant, indømmes i Fjerdingskirken, og, naar ingen Creditor melder sig, tilfalder den Kronen. ⁽¹⁾

(G.)

Vor skickitt for oss paa vortt Rettherthing oss elskl. *Niels Langhe*⁽²⁾ till Kiergaardt, vor Mandh oc Thiener, paa syn och syn Höstruis Mettarffuingers Vegne paa then ene, och oss elskl. *Christiern Hardboo* till Restrop⁽³⁾, vor Mandh och Thiener, paa then andhen Siide och vor nu idag theris rette sietthe Ugghe Dag att mödhe uti then Sag, som the for oss paa begge Siider be-

(*) *paaschader*, paaklager som Skadelidende, jvfr. Saml. af gl. danske Love IV. 543.

(*) St. Andreas Dag, den 30te November.

(*) I den foregaaende Dom, afsagt paa samme Dag 1545, nævnes som Tilstedeværende, *Jacob Brockenhuss*, Landzdommer i Fyen, *Niels Henriksen* till Töystrop, *Per Lycke* till Skoffsboe, vore Mendt oc Tienere, *Gregorius Hanssen*, *Jörgen Kotthi*, *Hans Schriffuer*, Raadmendt i Otthensse

och *Christiern Schriffuer*, Borger ther sammestædz.

(1) See S. 20, 31, 46 og 54.

(2) *Niels Hansen Lange* † 1565, gift med *Abel Skeel*, Datter af *Sören Skeel*, som længer nede i Dommen kaldes *Severin Skeel*.

(3) I Hvam Sogn, Rinds Herred, Viborg Stift.

standhe, och tiltallit for^{ne} *Niels Lange* for^{ne} *Christiern Hardbo* for nogitt Godtz, liggendis uti Huamme och uti Restrop, och en Gaardh uti Östherböll, som gamle *Albritt Skeyll* (*) satthe *Nils Persen* uti Restrop i Pant, och eskitt samme Panthebreff uti Retthe och vilde thet fuldgiöre suo mögitt, som handh burdhe att giöre paa hans Höstruis Anparts Vegne &c., huilcket Gods for^{ne} *Nils Lange* kender for syn Hustruis och hynis Mettarffuingers retthe Arff och Eyge; och försth uti Retthe lagde ett gamellt Pergamentz-Breff aff Ryndsherritztingh under Gutz Aar MCDXCIII lydendis, att *Albritt Skeyll* hagde then Tiidh loglig kyntt Lössen paa samme Godz i Restrop, Huamme och en Gaardh i Östherbölle, som *Niels Perssen* y Panth hagde &c.— Ther nesth uti Retthe lagde *Nils Lange* itt Breff, som Biscop *Nils* uti Viborgh hagde utgiffuitt met flere gode Mendt under Gudz Aar MCDXCIII, lydendis, att *Albritt Skeyll* hagde tiltalith *Jens Nielssen* i Restrop for samme Godz, tha hagde for^{ne} *Jens Nielssen* tilstanditt, att hans Fadher fick same Gotz for ett Panth &c. — Therepther ett *Jens Nielssens* y Restrop, *Niels Juuls* i Kastrop och *Spliidh Gröns* Breff undher Gudz Aar MCDXCV, lydendis, att thet samme Godz, som *Niels Perssen* i Restrop haffuer i Panth aff *Albritt Scheyll*, liggendis uti Restrop, Huamme och Bölle, thet Godz hagde *Niels Perssen* for ett Pantt och ey for noghen Eygendom, lygheruüss som the Panthebreffue indholler och udui-er, therpaa giffuen er, som er ett Panthebreff, lydendis paa XXXII Marck, och ett Panthebreff, lydendis paa III^c Lüb. Marck, och er thet Godz, samme Panthebreffue paalyder, en Gaardt i Restrop, VI^{1/2} Fierding Jordt offuer all Huamme Marck, en Möllestet i samme Stedt, och en Gaardt i Österböll, och thet ulösth (*) uti XX Aar och Hundrit &c. — Sammeledis i Retthe lagde *Niels Langhe* ett Högborne Förstis, Koningh *Hanssis* och Riigens Breff undher Datum MCDXCVI, lydendis, att *Jes Nielssen* aff Restrop lodh lesse ett Panthebreff, som *Albritt Skeyll* hagde udgiffuitt och besiglitt, lydendis, at handh hagde panthsatt *Nis Perssen* y Restrop och hans Arffuinger sitt Jordegodz i Ryndsherrith, som er en Gaardh

(*) *Albert Skeel* til Jungergaard og Hegnet. 1471. (*) *ulöst, ikke indløst.*

i Östherbölle och en Aabygetoffth (*), *Per Bordbiere* iboer, och 11 Gaardhe i Huamme, som *Las Rudbeck* och *Anders Nielssen* utiboer, och en öde Gaardstet, vesthen oc syndhen, som *Fyndill* utiboer, och en öde Gaardstet, liggendis syndhen vidh then Gaardh, *Christiern* iboer, mett et Möllestet, kallis Lille Möllevadt (†), liggendis nordhen then Gaardh, *Glad* iboer, och en Gaardh i Restrop, som *Nis Perssen* sielff utiboer &c., och beuiste for^{ne} *Niels Langhe*, att handt haffuer logliigh kyntt Lössen paa samme Godz, och indlagt Pendinghe uti Fierdings-Kiercke, och att Godzitt er hannom och hans Hustruis Mettarffuinge tildömppt &c., som samme Breff ythermere uduisser och indholler, och sammeledis i Retthe lagde *Niels Langhe* en Dom aff Ryndsherritztingh undher Datum MDXLIIII, lydendis, att epherthi thi Pendinghe haffue leygitt i Fierdings-Kyrcke och inghen vildhe thennom annamme, tha vor *Anders Nielssen* Rett till samme Pendinghe paa Vore Vegne &c., och satte for^{ne} *Nils Langhe* uti Retthe, om hannom och hans Höstruis Mettarffuinger icke burde samme theris Godz att nyde och beholdhe, och om *Christiern Hardboo* icke vor plictug atth före thet Panthebreffue tilstedhe, som therpaa giortt er. — Thertill suarit for^{ne} *Christiern Hardboo*, att handh haffuer inghen Panthebreffue therpaa lydendis ere, men i Retthe lagde itt Hogborn Fyrstis Koningh *Hanssis* och Rüigins Stadfæstelse under Gudz Aar MCDXCVI, lydendis paa samme Panthebreff, som *Jes Nielssen* aff Restrop fick aff *Albritt Skeyll* paa for^{ne} Godz for III c Marck Lüb. &c., och berette for^{ne} *Christiern Hardboo*, at *Niels Clemmitssen* och hans Arffuinger haffue hagdt for^{ne} Godz, *Niels Lange* paathalir, uti roolig Heffdt XXX Aar och mere, och att *Niels Clemmitssen* hagde köpht samme Godz aff *Albrit Skeylls* Arffuinge och therpaa uti Retthe lagde itt Schöde-Breff under Gudz Aar MDXI schreffuitt (‡) till *Anders Skeylls* (§), *Las Skeyls*, *Seuerin Skels*, *Niels Skels* och *Malti Laurizssens* Indsigle, lydendis, att the hagde soldh, schött

(*) *Aabygge-Toft*, en bebygget Toft.

(†) Möllevand?

(‡) schreffuit till *Anders Skeels* &c. Indsegle, d. e. forsynet med *Anders Skeels* og de Övriges Segl.

(§) Af disse *Albert Skeels* Arvinger forekomme paa Stamtavlen hos *Hofman* l. 37 kun Sønnerne *Anders Skeel* og *Sören Skeel*. *Malte Lauritzen* er formodentlig en Svigersøn, gift med *Kirsten Skeel*, men som *Hofman* lader döe ogift.

och affhendt fraa thennom och theris Arffuinge och till *Niels Clemmitssen* och hans Arffuinge till euindeligh Eyge thet eph^{te} Godz, som er Restrop uti Huamme Sogen, liggendis uti Rindzherrith, och III Gaarde i Huamme By mett VI^{1/2} Fierding Jordt offuer all Huamme Marck. — Item itt Möllested i for^{te} Huamme, kallis Lille Møllevadh, och en Gaardt i Östherböll met en Aabygge-Tofft, *Per Bordberg* iboer &c., som samme Schödebreff ythermere uduisser och indeholder, dog fandtes icke *Seuerin Skeyls* och *Niels Skeyls* Indsegle for samme Schödebreff, eller att thi thet noghen Tiidh besigligt hadde. — Thertill suaritt *Niels Langhe* och i Retthe lagde en Dom, som oss elskl. *Mogens Munck*, Her *Jörghen Friis*, *Per Ebbissen*, vore Mendt och Raadt, *Anders Skoffgaardt*, *Christen Stygge*, *Niels Juull* och *Jens Mogenssen*, vor Mendt och Thienere, hadde utgiffuitt under Gudz Aar MDXLIII epher vor Befallingh, lydendis, att epherthi *Seuerin Sकेell* och *Niels Scheyll* icke haffue besigligt for^{te} Schödhe, som *Niels Clemmitssen* hadde paa samme Godz, tha bör samme *Seuerin Scheyls* och *Niels Skeyls* Arffuinge att komme till theris Lodh och Anparth i samme Godz och thet att haffue, nyde, brughe och beholdhe ⁽¹⁰⁾, dog att thi skulle thet indlösse aff thet Pantt epher Panthebrefuens Lydelse, som therpaa fyndes, och ey the Aarssmaall, samme Panthebrefue bemeler, att komme thennom tiill Forhyndring uti nogre Maadhe &c., som samme Dom ythermere forklarar och uduisser, och satthe for^{te} *Niels Lange* uti Retthe, om hannom och hans Hostruis Metarffuinge icke burdhe samme Godz att nydhe och beholdhe, och om the vor plictuge atth lösse samme Godz epher then Vidisse aff samme Panthebref udden Hoffuitbrefuitt ⁽¹¹⁾ vor

(10) At ikkedestomindre *Niels Clementsen* under Kong Christian den Anden er bleven anseet som rette Ejer af det ommeldte Gods, sees af tvende Documenter, som findes i Christian den Andens Cancellieregistrant og derefter ere trykte i Suhms nye Samlinger, I. 281 og 348—50, og hvorved Kong Christiern (der havde inddraget alt *Niels Clementsens* Gods ved hans Död, da denne havde efterladt betydelig Gjeld til Kronen) paa Grund af *Niels Clementsens* tro Tjeneste 1517 forlehede hans Enke Fru *Anne* med „een Gaard vdi Rinds Herrit, som hiidher Refstorp met alt

thet Goodts, som *Niels Clemitzen* haffde vdi Rindzherrit, Synderlungherrit och Himmer-sysselt; og 1519 skjænkede Kongen hende og hendes to Börn „tiil evindeligh Eyge these æfftherscreffue Gaardhe och Godts, som oss var tiilfallen æffther for^{te} *Nils Clemetsen*, som ær først en Gorth i Restrop i Rinsherrit, skyller VI Örtug Korn, en Fierding Smör och en Fierding Aal, og desuden Landerupgaard i Gislum Herred og 46 Bøndergaarde. B.

(11) Hoffuitbrefuitt, Originalen.

tilstede, met flere Ordt och Thale thennom therom emellom var, om huilcken Sag the gaff thennom uti alle Retthe paa begge Siidher. Tha epther Tiltall, Giensuar, Breff^{ne} oc Beuissning, for^{ne} gode Mendtz Dom och Sagens Leylighet, sagde vi ther suo paa for Retthe, att eptherthi for^{ne} *Seuerin Scheyll* och *Nils Skeyll* icke haffue beseglett for^{ne} *Niels Clementssens* Schödhe, tha bör for^{ne} *Niels Langhe* och hans Hostruis Mettarffuinge, *Seuerin Skeyls* och *Niels Skeyls* Arffuinger at haffue, nyde, bruge och beholde theris Lodh och Anparth uti for^{ne} Godz, och fuldtgiöre thet Hoffuith - Panthebreff, therpaa giortt er, om thet fyndes kandh, och ey att vere plictige at lösse samme Godz epther Vidisser, och for^{ne} *Niels Clemetssens* Arffuinger at nyde och beholde the andre Parther uti for^{ne} Godz epther theris Schödebreffs Lydelsse, som *Anders Skeyll*, *Las Skeyll* och *Malti Laurzssen* thennom beseglett haffue.

Datum Aalborg X^a Fr. (12) post Petrum ad cathedram 1546, præsentibus *Johan Friis*, *Erich Banner*, Her *Jörgen Friis*, *Knutt Gyllenstiern* och *Otthe Krumpen*, *Per Ebbessen*, *Oluff Munck*, *Erick Schram* och *Jens Mogenssen*.

47.

1546. Dom paa Kongens Retterting. Den, som har forpligtet sig til at betale en Gjeld i Dansk Mynt, kan, efterat Mynten blev forandret ved Recessen af 1540 Cap. 12, ikke fyldestgiöre sin Forpligtelse ved at betale med „Krigsmynt“ d. e. den slettere Mynt, som blev slagen under den saakalzte Greuens Fejde. — Tilbud om at betale med den bedre Mynt befrier ikke for at betale Processens Omkostninger, naar saadant Tilbud först skeer efterat der allerede er gaaet Dom i Sagen i første Instants. — Herredstingsdommen appelleret lige til Kongens Retterting.

(G.)

Vor schickett for oss paa vortt Rettherting oss elskl. Her *Styghe Krumpen* paa then ene, och oss elskl. *Peder Lykke* (1) till Skoffsboo paa sin Bro-

(11) Feria. Det foranstaaende X er uidentvilt ikke andet, end Tegnet for 4.

(12) Peders Stoel d. 22de Febr.

(1) *Peder Lykke* til Skovsbo i Rynkeby Sogn, Bjerger

Herred i Fyen, og *Eyler Lykke* til Torp og Tanderup (hvilke Godser ligge i Thy og som han havde faaet med sin Kone *Karen Nielsdatter Krabbe*) vare Brödre til den 1536 i Trondhjem myrdede norske Rigsraad Hr. *Niels Lykke*. B.

ders oss elskl. *Eyler Lyckes* Vegne till Torp paa then anden Siide, och vor nu i Thyssdagh nest forledhen theris retthe sietthe Ugge Dag att möde uti then Sag, som the for oss paa begge Siidher bestode, och tiiltalitt for^{ne} Her *Stygge Krumpen* for^{ne} *Per Lycke* paa syn Brodheres Vegne for otthesindstiuge (?) Marck Danscke, och for hues Kost och Thering och Skadegieldt, handt therpaa giortt haffuer &c., och uti Retthe lagdhe for^{ne} *Eyler Lyckes* egne Handschrift, utgiffuit undher Gudz Aar MDXXXVI, lydendis, att hand hagne kend seg schyldyg att vere for^{ne} Her *Stygge Krumpen* otthesendstiuge Marck danscke Pendinghe, som genge ere her uti Rigett, ud att giffue indhen Pindzdag ther nest kommendis, heller oc haffue thet uti hans Villige oc Mynde &c., huilcke for^{ne} otthessindstiuge Marck for^{ne} Her *Stygge Krumpen* beretthe, att for^{ne} *Eyler Lycke* hannom schyldig vor for en Hest, och beretthe, att handt titt och opthe haffuer loffuit hannom syne Pendinghe, och ey hand kand komme till syn Betaling, men vilde nu for hans gode Villige udlegge hannom suo mange Krigs-Marck(?) och icke danscke Marck epher hans Breffs Lydelsse, oc uti Rette lagde en Dom aff Hyllerssleffherritsting under Guds Aar MDXLV, lydendis, att for^{ne} *Eyler Lycke* vor tildömpt att fuldgiöre sitt Breff, som handt Her *Stygge Krumpen* giffuit haffuer &c., som samme Dom ythermere uduisser och indholder. — Thertill suaret for^{ne} *Per Lycke* och y Retthe lagde tuende Tingsvittner, thet ene under Gudz Aar MDXLV, och thet anditt under Datum MDXLVI, lydendis, att for^{ne} *Eyler Lycke* hagne thitt och opthe tilboditt indhen Tinge, at vilde udtlægge for^{ne} otthesindsstiuge Marck och fuldgiöre sitt Breff och ey *Per Schytthe* eller *Steffen Graa*, for^{ne} Her *Stygge Krumpens* Fuldmyndige, thennom annamme vildhe &c., och mienthe for^{ne} *Per Lycke*, att hans Brodher epher suodan Tilbudt icke hagne burdt att gange nogen Forfylling paa, och myenthe, att hans Brodher icke vor plictug att giffue hannom otthessindsstiuge Marck, som nu gaar, epher for^{ne} Breffs Datums Lydelsse. — Thertill suaritt for^{ne} Her *Stygge Krumpen* och beuiste met

(?) *otthesindstiuge*, otte Snese, 160. Dansk Magaz. V. 215.

(?) *Krigsmarck*, hvad der siden kaldes Krigsmynt,

den Mynt, som Christian den Tredie havde ladet slaae under Grevens Fejde; jvfr. Reces 1540 Cap. 12.

et Tingsvitne aff for^o Hyllerssleffherritztingh under Guds Aar MDXLV, lydendis, att then Tiidth *Eyler Lyckis* Suendt udgick aff Tingit och schulle telie ⁽¹⁾ for^o *Per Schytt* paa Her *Styggis* Vegne for^o otthessindstiuge Marck till, tha vilde handt icke thelie hannom thennom andett, end for Krigs-Mynt ⁽²⁾ &c., och satte for^o Her *Stygge Krumpen* uti Retthe, att epherthi handt icke fick sine Pendinghe then Pingesdag, som *Eyler Lyckes* Breff bemeler, och ey handt hagde tilbodett hannom samme Pendinghe, förendt Mynthen bleff affsatt ⁽³⁾, om for^o *Eyler Lycke* icke vor plictug att giffue hannom otthessindstiuge Marck danske Pendinghe, som gienge oc gieffue ere her uti Rigitt oc haffue thet uti hans Villig oc Miende effther hans Breffs Lydelsse, oc thertill mett giöre hannom fyldest for Kost, Thering, Skadegieldt, Breffue-Pendinghe och Faldzmaal, handt paa then Sag giort haffuer. — Til huilckett for^o *Per Lycke* suaritt och strax tilbodt att vilde udlægge Hodsommen ⁽⁴⁾, for^o otthessindstiuge Marck, uti slig danske Myntt, som nu gienge oc geffue ere, men sagde seg inghen Befalling att haffue till att udlege noghen Kost och Thering eller Skadegieldt uti then Sagh, mett flere Ordth oc Tale thennom therom emellom vor; om huilcke Sag the gaff thennom uti alle Retthe paa begge Süder. Tha epher Tilltall, Giensuar och Sagens Leylighet sagde vii ther suo paa for Retthe, at efftherthi for^o *Eyler Lycke* icke haffuer fuldgiortt sytt Breff ephthersom thett bemeler och indholder, och ey haffuer tilbodett Her *Stygge Krumpen* for^o Pendinghe, förend Mynten bleff affsatt, tha bör hannom att fuldgiöre sitt Breff uti slig Mynt, som nu gienghe och gieffue ere her uti Rigitt, epher hans Breffs Lydelsse, och for^o *Stygge Krumpen* bör syn Forföllinge for Kost, Thering och Skadegieldt, som handt uti then Sag giortt haffuer, epher vor oc Rigens Rett.

Datum Otthensse, Thorsdagen nest epher Syndagen Letare ⁽⁵⁾ Anno Dni. 1546, præsentibus: *Eyler Rönnow*, *Jacop Brockenhuuss*, Her *Christiern Pouelssen*, Prior till Sti Knudz Closter, *Hans Friis*, Borgemester oc *Gregers Hanssen*, Raadmandt ther sammestedz.

⁽¹⁾ telie, tælle.

⁽²⁾ Krigsmynt, see ovenfor Note 3.

⁽³⁾ affsat, nedsat. De i Grevens Fejde myntede ⁽⁴⁾ Hodsommen, Hovedsummen.

⁽⁵⁾ Midfaste Söndag.

Penge bleve ved Recessen af 1540 nedsatte til det halve af den paalydende Værdi.

48.

1546. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Sag angaaende Fredløshed og om Vldner, som synes at være falske, udsættes til næste Herredag. — En Mand dømt fredløs, fordi han urettelig havde beskyldt en anden for at have anmodet en Tredie om at slaae ham ihjel — Tremarksstraf for falske Beskyldninger fremførte til Tinge mod en Ridefoged. — Det paastaaes, at Fred ikke kan „afhugges nogen paa Herredsting“, men kun paa Landsting.

(G.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Karll Suenske*, Fuldmyndige paa oss elskl. Her *Per Sckrams*, vor Mandt och Raadz, Vegne paa then enne, oc *Bent* uti Bröderop paa then andhen Siide, oc vor y Dag theris retthe sietthe Ugge Dag att möde uti then Sag, som the for oss paa begge Siider bestodhe, oc tiltallit for^{no} *Karll Suenske*, paa for^{no} Hr. *Per Schrams* Vegne, for^{no} *Bentt* for hans Faldzmaall oc for hues Her *Peder Skram* haffuer hannom till att talle, som hans Fredh bleff hannom affhugghen for oc hand er fordeltt for till Herritzting oc Landzting &c., oc berette for^{no} *Karll Suenske*, att nogre Tidt siden forledenn, tha schulle for^{no} *Bent* sagdt inden Tinge, att *Per Broderssen* skulle kiöbtt *Poell Karlssen* till att slaa hannom utihiell, oc bodett hannom therfor Veylang⁽¹⁾ oc Gunst oc Gaffue, huilcket hand icke skulle kunde beuise, oc therfor hagde for^{no} *Per Broderssen* giffuett sin Log oc Vern, att handt aldrig hagde kiöbtt noghen thertill, oc thermett igiendreffuen for^{no} *Bentt* oc therepther bleff hans Fredt affhuggen till Biereherritzting, oc ey handt therfor haffuer bötht sitt Faldzmaall emodt for^{no} Her *Per Skram*, men hagde theroffuer flöth udaff Kronens Godz, oc beuiste for^{no} *Karll Suenske* mett Breff oc Sigill, at for^{no} *Per Broerssen* hagde giort syne Log oc Vern met XXXVI Mendt, att handth icke hagde kiöbt noghen till att slaa for^{no} *Bent* hiell; therpther uti Retthe lagde for^{no} *Karll Suenske* en Dom, som *Henrich Elinghe*, then Dag siddendis udi Dommers Stedt paa Schaane Landzting, hagde udgiffuitt under Gudz Aar MDXLV, lydendis, att handt hagde dömt emellem for^{no} Her *Per Skram* och *Bent* om for^{no} Sag och for han hagde sagtt till *Morthen Vildth* paa Biereherritzting then Tüdt, handt var Rydefoget, att hand skulde

(¹) *Veylang*, mon ikke en Fejlskrift for Vederlag?

formyntt hannom Retth till Tinge, tha hagde for^{ne} *Henrich Eling* dömp^t, att huilcken, som leggher andhen Mandt usandtt Sag till till Tinge, bör att bödhe III Mk. Bondhen oc saa Konigen, saa offthe som thet giöres, och bliffue therfor Myndremand for handt fördhe Lögenn till Tinge for gode Mendt eller andhenstedz, som mand setther Dom oc Rett &c., met mange flere Breffue, handt therpaa uti Retthe lagde. — Thertill suarede for^{ne} *Benth* oc mienthe, att hans Fredtt vor hannom affhugghen mett Uretth och till Herritzting oc icke till Landzting, som thet seg burde, oc uti Retthe lagde III Mendz Vittne utaff Biereherritzting, lydendis, at the hagde vitnedt met opracthe Fingre, at for^{ne} *Powell Karlssen* sagde for thennom, att *Per Broerssen* aff Slettagger badh hannom sloo *Benth* i Bröderup ihiell, oc hand vilde sielff fasthe ⁽²⁾ oc bödhe for then Gierning &c. — Item thereffther XV Mendz Dom, som hagde dömp^t for^{ne} III Mendz Vittne for ett gillt ⁽³⁾ Vittne effther Logen. — Thereffther ett fem Mendz Vittne, lydendis, att then Tiidt *Bent* i Bröderop gick syn Loff for sin Ög, tha opbödt *Per Broerssen* sitt Faldzmaall; theremodt i Retthe lagde for^{ne} *Karll Suenske* ett XVIII Mendz Vittne, lydendis, att the hagde vittneth paa Siell oc Sandingen, att the vor paa Biereherritzting then Dag *Bent* i Bröderop gick en Loff sielff tredie for sin Ög, som vor fundhen y en Frede-Vong ⁽⁴⁾, och then Dag hörde the icke *Per Broerssen* aff Slettagger opbiude nogitt Faldzmaall, enthen for Ordh eller Gierning y nogre Maade &c., huilcke for^{ne} tuende Vittner, som findes at vere tuertt emodt huerandre &c., som samme Breffue ythermere uduisser och indholder, mett mange oc attskellige Breffue, the uti then Sag paa begge Sider uti Retthe lagde; tha epher Tiltal, Giensuar oc Sagens Leylighet, sagde vi ther suo paa for Retthe, att for^{ne} *Benth* bör att udlegge for^{ne} Her *Per Skram* hues Faldzmaall, som skellig benises kandt, att handt er falden for till hannom, thet Stundt handh sadh paa Kronens Godz uti Helssingborig Leen, vere seg ehvad Maade thet helsth vere kandh, indhen sex Uger hernest epherkommendis eller tha for^{ne}

(²) En Levning af den catholske Kirkedisciplin, der, som det af denne Yttring sees, endnu i Aaret 1545 af Almuen maa have været antaget som

gjeldende, med mindre man vilde antage en Skrivejl: *fasthe* for: *fæsthe*.

(³) *gillt*, Neutr. af *gild*, gyldig.

(⁴) *Frede-Vong*, indfredet Vang?

Her *Per Skram* att tage synn Forfyllinge uti then Sag effther vor oc Rigens Rett, oc thersom for^{ne} *Benth* findes nogitt att vere falden till for^{ne} Her *Claus Bilde* (*), siiden hand er kommen paa hans Godz, tha bör hannom thet att haffue uti hans Myndhe, oc for^{ne} *Benth* at vere quitt och angherlösse for then Lögensag, handt skulle haffue giffuit *Per Broderssen* indhen Tinghe, then Stundt oc emeden the III Mendz Vittne oc femphen Mendz Dom er vedt Magtt oc urriggith (*), som for^{ne} *Benth* nu uti Rette lagdhe, men then Sag met thet Fredlösmaal, om for^{ne} *Bentz* Fredth er hannom affhuggitt mett Retthe eller ey, oc the tuende Vitner, som findes emodt huerandre, opssatte vi till förste almindeligh Herredaghe, som först berammitth bliffuer att skulle standhe her uti vortt Rige Danmarck oc thennom paa begge Sider ther tha atth mödhe for oss oc vortt elskl. Danmarcks Riigis Raadt metth begges theris Beuissning oc for^{ne} tuende Vittner, och tha endelig att gaa therom saa mögitt som Rett er.

Datum Otthensse Löffuerdagen Cantate^(†) Anno Dni. MDXLVI, neruerendis oss elskl. *Jörgen Gyllenstiern*, vor Mandt oc Thiener, *Hans Friis*, Borgemester uti Otthensse, *Hans Cruse*, Byfogitt, oc *Hans Ungkerssen*, Borgher ther samestedz.

49.

1546. Dom paa Kongens Retterting. Et Skjøde, hvorved en Mand med sin Kones Samtykke havde afhændet hendes fri Jordegods, kjendes ugyldigt, fordi han som „ufri Mand“ ikke selv ejede ligesaa god Jord (s. Jydske L. 1. 35). — Spor til den i Christian den Femtes D. L. 5—3—31 nævnte Termin af 6 Uger.

(G.)

Vor skicket for oss paa vortt Retterting *Per Knutssen*, Fuldmyndig paa oss elskl. *Oluff Munckis* (†), vor Mandtt oc Raads Vegne, paa then ene, oc oss

(*) *Claus Bilde* er ikke tilforn nævnet i Dommen, men der siges vel, at *Bent* var flyttet bort af Kronens Gods; formodentlig er han da flyttet ind paa *Claus Bildes*.

(*) urykket.

(†) Löverdagen för den 4de Söndag i Paasken.

(†) Om *Oluf Munk*, s. *Begtrups* Afhandling i Geneal. og Biograph. Archiv I. 193 ff,

elskl. Frue *Elizabett*, *Lodvig Gyldenstierns* Eptherleffuerscke (²), paa syne oc syne Börns Vegne, paa then anden Siide, oc vor nu igaar theris retthe sietthe Ughe Dag att möde uti then Sag, som the for oss paa begge Siider bestode, oc tiltalitt for^{ne} *Per Knutssen* paa *Oluff Munckis* Vegne for^{ne} Frue *Elizabett* paa syne oc syne Börns Vegne for en Systherlodtt, som Mesther *Matts Hvidt* paa syn Höstruis, Frue *Lyene Oluffsdathers*, Vegne haffuer skött oc soldtt hannom uti Palsgaards Gods, uti Skoff oc Marck, Huus oc Bygning, inthet theraff undertagitt, oc uti Retthe lagde ett Sködebreff, utgiffuett under Guds Aar MDXLV, lydendis, att for^{ne} Mesther *Matts Huidt* met sin Höstruis Frue *Lyene Oluffsdathers* Villige oc Sambycke hagde soldt, skött oc affhendtt fraa thennom oc theris Arffuinge, oc till for^{ne} *Oluff Munck* oc hans Arffuinge all then Lodtt, Dell oc Anpartt, som for^{ne} Frue *Lyene* tillfallen er uti Palsgaardt uti Gaardt oc Grundtt oc Bygning, uti Skoff oc Marck, Fiskevandtt, Forthe oc Fellett, voett oc tyurtt, enthet undertagett uti nogre Maade, oc thertillmett en Gaardt uti Astrop, som *Seuerin Finboo* utibode, at nyde, brughe oc beholde for euig Eygendom, oc hagde bepectet thennom oc theris Arffuinge att utlægge for^{ne} *Oluff Munck* oc hans Arffuinge saa gaatt Guods igien, indhen sex Uger, thersom thett Breff for^{ne} *Oluff Munck* eller hans Arffuinge affuunden uti nogre Retthergangh &c., som samme Sködebreff ythermere uduisser oc indholder, oc satthe for^{ne} *Per Knutssen* uthi Retthe, om for^{ne} *Oluff Munck* icke burde for^{ne} Systherlodtt att nyde, bruge och beholle epher for^{ne} Sködebreffs Lydelsse. — Thertill suaritt for^{ne} Frue *Elizabett* paa syne oc syne Börns Vegne, oc mienthe, att for^{ne} Sköde icke vor saa loglig giortt, som thett seg burde, epherthi for^{ne} Mesther *Matts Huidt* findes att vere en ufrii Mandt och haffuer icke om gott Jordtt vedtt att hetthe, som Logen siiger, oc for^{ne} *Oluff*

(²) Til Oplysning kan tjene følgende Stamtavle over de i Dommen nævnte Gyldenstjerner, tildeels støttet paa Dommen selv:

Oluf Pedersen Gyldenstjerne

til Estvadgaard 1499.

(D. Atl. V. 845. Christian den Tredies Hist. ved Krag II. 163.)

Ludvig G. Elisabeth. Anders G. Erik G. Lene Mads Hvid.

Munck ey heller fyndes att vere for^{ne} Frue *Lienes* nesthe Arffuinge, oc uti Retthe lagde ett vortt eigett beseglitt Breff, utgiffuitt paa vortt Slott Kiöbenhaffn under Guds Aar MDXL, lydendis, att ephtherthi *Lodwig Gyldenstiern* fandest att haffue bethalitt oc udlagtt en stor Sum Guld oc Pendinge paa syne Systhres, Frue *Elssis* oc Frue *Lyenes* Vegne, ephther theris Brödres, Mesther *Andersses* oc *Erick Gyllenstiernis* Dödt aff theris Gieldt, tha hagde vii mett nogre vortt elskl. Raadtt beuiligett oc sambtycktt, att for^{ne} Frue *Elsse* oc Frue *Lyene* theris Liffs Tiidt maa oc skulle nyde oc beholde theris Arffuegods, dog saa, att hues aff samme Guods, som the for theris Nödt oc Tranngs Skyldtt ville eller nödis till att affhende, thet skulle the ingen maae selige, pantsetthe eller affhende uden till theris nesthe Arffuinge, saa fremmpt som the, ther vilde kiöbe eller panthe noget aff theris Gods, icke ville misthe theris Pendinghe, ephthersom for^{uitt} staar &c., som samme vortt Breff ytthermere udtuissert oc indholler. — Therepther uti Retthe lagde for^{ne} Frue *Elizabett* ett Tingsvittne aff *Biereherritzting*, under Datum MDXLIII, lydendis, at for^{ne} Frue *Elizabett* paa syne och syne Börns Vegne haffuert try sambfeldtt Tingh laditt tilbiude Guldtt, Sölff oc Pendinge, oc ladit thett tillsiune for Tingsdom, och ville fälttgjøre for^{ne} Frue *Liene* for hues Lodt oc Anpartt, som hinne er tilfallen uti Palsgaardt Guods, Hus oc Bygning, oc ville gjøre hinne Fyllest oc Fultt ephther guode Mends oc begge theris Venners Tycke &c. — Thesligeste uti Retthe lagde for^{ne} Frue *Elizabett* ett Breff aff *Viborg Landztingh* under Guds Aar MDXLIII, lydendis, att hun ther ligeruis saa hagde tilbodit, som for^{uitt} staar, til *Biereherritzting* &c., mett mange flere saadanne Breffue, for^{ne} Frue *Elizabett* for oss uti Retthe lagde, oc satthe uti Retthe, om thett Sköde, som for^{ne} Mesther *Mattz Huidt* paa for^{ne} syn Höstrues, Frue *Lienes* Vegne saa giortt haffuert, om thett er saa loglig giortt, att thet bör vedt Magtt att bliffue, met flere Ordt och Thale thennom therom emellom vor. Tha ephther Tiltall, Giensuar oc Sagens Leylighedtt, sagde vii ther saa paa for Retthe, att thet Sköde, som for^{ne} Mesther *Mattz Huidt* paa for^{ne} syn Höstrues, Frue *Lienes* Vegne saa giortt haffuert, thett er giortt emodt Logen, saa sigendis, att Bunde ey maa selie sin Kone Jordtt, uden handtt haffuert om godt Jordtt vedtth att hetthe, oc for^{ne} Sköde bör therfor dödt oc magtelösth at vere ephther

Logen, oc ephther for^{ne} vortt Breffuis Lydelsse, oc ey herephther at komme for^{ne} *Loduig Gyllenstiernis* Arffuinge till Bryst eller Skade uti nogre Maade.

Datum Kolling, Helig Trefoldighedz Syndag (³), neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler, *Erick Banner*, Danmarckis Riigis Marsk, *Knut Gyllenstiern*, *Erick Krabbe*, vore troe Mendt oc Raadt, oc *Jochim Beck*, vor Renthemesther.

50.

1546. Dom paa Kongens Retterting. Pantegods ansees ikke for at være lovlig indløst, fordi Pantsætteren har forkyndt Indløsningen til Herredsting og Lösningssummen er inddømt i Fjerdingskirken, naar han ikke tillige har forkyndt at ville løse Pantet paa Panthaverens rette Bopæl, og som saadan antages ikke Huus og Gaard, som han har i Leje, naar han ellers har Ejendomsgaard. — Pant til Brugelighed kan overdrages til Andre baade ved Contract og ved Arv.

(G.)

Vor skickett for oss paa vortt Retterting oss elskl. Her *Otthe Krumpen* (¹), Ritther, vor Mandt oc Raadtt, och Embitzmandt paa vortt Slott Haldtt paa then ene, oc *Jens Terckelssen* mett fuldtt Magtt paa oss elskl. Her *Mogens Göyes* Arffuinges Vegne paa then anden Siide, oc bliffuer nu uti Morgen theris retthe siete Ughe-Dag att möde uti then Sag, ephthersom vii siisth then Sag opsatthe uti sex Uger, dog the uti Dag uelulligen gaff thennom uti alle Retthe paa begge Siider, oc tiltallitt for^{ne} Her *Otthe Krumpen* for^{ne} *Jens Terckilssen* paa Her *Mogens Göyes* Arffuinges Vegne for tuo Gaarde, liggendis uti Nöre-Juttlandt uti Nörreherritt, then ene uti Dystrop oc then anden uti Ogelstrop, som hannom er fraakommen, mett Skyldtt oc Ophörsell theraff gangen er &c., oc beretthe, att *Oluff Friis* paa Kallöö (²) hagde samme tuo Gaarde uti ett friit brugeliggt Pantt aff *Laurz Alberttssen* oc siiden for^{ne} *Oluff Friis* dödt og affgangen vor, tha hagde hans Systher, *Christine Otthesdatther*, *Ebbi Anderssens* Ephtherleffuerske, arffuitt samme Panntt ephther for^{ne} syn Bro-

(³) Förste Söndag efter Pindse.

(¹) *Otto Krumpen* til Trudsholm † 1569, gift med *Anna Lykke*. D. Atl. IV. 454.

(²) Om *Oluff Friis*, Slotsfoged paa Kallöö, der düde ved 1500, see genealogisk biographisk Tidsskrift, I. 4, hvor denne hans Söster, Fru *Christine*, ikke omtales.

der *Oluff Friis*, och siden hagde Frue *Christine* oplatt *Jep Krumpen*, for^{ne} Her *Otthe Krumpens* Broder, for^{ne} Pantt paa for^{ne} tuende Gaarde, som Her *Otthe Krumpen* her nu strax for oss beuiste mett Breff oc Sigill, oc ythermere beretthe, att siiden handt hagde faatt for^{ne} tuende Gaarde uti syn brugelig Pantt oc hagde opboretth theraff Skyldtt oc Landgilde, tha hagde handt fott^(*) en Presth i Mariagger samme tuo Gaarde att opbere Landgilden utaff till sin Opholdtt for noghre Messer oc Thieneste, som samme Prest skulle holde ther uti en Capell, oc theroffuer er samme tuende Gaarde kommen hannom fran mett all then Skyldtt oc Landgilde, theraff gange skulle, oc ey hanss Pendinge ere hannom nogen Tiidt logliig tilbuden anthen till hanss Brofiell eller for hans eygen Persson, men att samme tuende Gaarde ere hannom suo forholden for uti lang Tidt emodt hanss Panthebreffs och Frue *Christine Otthesdatthers* Opladelsse-Breffs ⁽⁴⁾ Lydelsse. — Thertill suaritt for^{ne} *Jens Terckelssen* paa Her *Mogens Göyes* Arffuingers Vegne, att Her *Mogens Göye* hagde loglig laditt kyntt Lössen paa samme tuo Gaarde oc opbodit hues Pendinghe samme Gods stodt uti Pantt for till Herritzting, oc uti Mariagger, som handt mienthe Her *Otthe Krumpens* Brofiell vere skulle, oc Ingen samme Pendinge annamme ville, oc therfor bleff Gotzitt Her *Mogens Göye* tildömppt, oc Pendingene indt uti Fierdings-Kyrcke, oc uti Retthe lagde en Dom aff Nöerherritzting under Datum MDXXXII, lydendis, att Herritzfogden hagde dömppt Her *Mogens Göye* Godzitt till, oc suo mange Pendinge ind uti Fierdings-Kyrcke, som Panthebreffuitt indholler oc uduisser &c. — Therepther utthi Retthe lagde for^{ne} *Jens Terckelssen* ett Tingsvittne aff for^{ne} Nörrherritzting, lydendis, att the Mendt, som boe uti samme tuo Gaarde, hagde ytt theris Landgilde uti Mariagger till en Prestes, hedt Her *Peder*, oc siiden till Her *Gregors*, oc suo till Her *Thomas Francki* uti X Aar förr endt Her *Mogens Göye* fick samme tuo Gaarde löst thill Claxholm &c. — Item ett andett Vittne, att *Seuerin Jenssen* i Dystrop hagde vitnett inden Tynghe, att handt festhe samme Gaardt, handt iboer, aff Her *Peder* i Mariagger oc ytthe ther sitt Landgilde &c. — Oc mienthe for^{ne} *Jens Terckelssen* therfor, att

(*) fott, faaet, d. e. overdraget.

(4) Opladelsebrev, Overdragelsesdocument.

eptherthi Landgillett vor ytt uti Mariagger, oc then ene Bunde, paa Godzitt boer, hagde fest syn Gaardt aff Presten, att then kyntt Lössen, som Her *Mogens Göye* hagde giortt, then vor logligen giortt. — Thertill suarid for^{no} Her *Otthe Krumpen*, att hans Brofiell vor aldrig uti Maryagger, thi handt aldrig hagde ther selluff nogre Gaardt, uden hves handtt hagde uti Leyghe oc Lon aff Closterit, oc uti Retthe lagde ett Vitne aff Maryagger Biercketingh, lydendis, att VIII Mendt hagde vitnett, att thennom aldrig minthes, att Her *Otthe Krumpen* hagde verit bosatt uti Maryagger, men att then Stundt, Messer vor vedt Magtt, tha hagde hans Broder oc handt ther en Capellan till ett Capell, oc satthe for^{no} Her *Otthe Krumpen* therfor uti Retthe, om hans Pendinge vor hannom suo loglig tilbuden, som thet seg burde, uthi Maryagger, eptherthi handt hagde ther aldrig syn Brofiell, mett mange flere Ordt oc Thale, thennom therom emellom vor. Tha epther Tiltall, Giensuar oc Sagens Leylighet, sagde vi ther suo paa for Retthe, att eptherthi for^{no} Her *Otthe Krumpen* ioke findes att haffue haffdt syn Brofiell uti Maryagger eller haffer hagdt ther selluff nogre eygen Gaardt, uden hves handt hagde uti Leyge oc Lon aff Closterett, tha er then kyntt Lössen, som Her *Mogens Göye* giortt haffuer, icke suo loglig giortt, som thett seg bör, men for^{no} tuende Gaarde uti Dystrop oc Ogelstrup, mett hves Skyldtt oc Landgilde theraff gangen er, siiden the komme Her *Otthe Krumpen* fran, thett bör at fylige for^{no} Her *Otthe Krumpen*, oc for^{no} tuende Gaarde siiden att bliffue hoss hannom, indtill saa lenghe the vorder hannom loglig afflösth epther hans Pantthebreffuis Lydelsse.

Datum Otthensse, Fredagen nest epther Ste Lucie Jomfrues Dag (*), neruerendis oss elskl. *Verner Suale*, Landsdomer uti Fyen, *Frants Brockenhus*, Embitzmandt paa vortt Slott Nyburg, *Jörgen Gyllenstiern*, vore Mendt oc Thienere, Her *Chresten Pouelssen*, Prior till Sti Knuts Closther uti Otthensse, oc *Jörgen Kotthy*, Raadtmandt ther sammesteds.

(*) Den 13de December.

51.

1547. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved to Skjöder kjendes ugyldige, der vare udstædte af tvende Søstre med deres Broders Samtykke, men imod Loven, fordi det afhændede Gods udgjorde mere end hvad der var nødvendigt til at skaffe dem aarlig Underholdning. Broderen var derfor ved Landstingsdom fradømt Værgemaal og en Anden indsat til deres Væрге, som ved Forfølgning med Rigens Ret havde gjort Indførsel i det afhændede Gods, hvilken Indførsel Besidderne af Godset under nærværende Sag paaanke. — Jydske Lov 1. 36 paaberaabt.

(E. 42.)

Vor skickett for os paa vortt Retterting os elskl. *Albrett Goye, Eschild Goye*, sampt theris Medarffuinger, Her *Mogenns Goyes* Arffuinger, och hafde uti Rette steffnid oss elskl. *Niels Skiell* thill Nyegaard, vor Mand och Tiener paa den anden Siide, och thiltaled hannom for tuende Søsterlodder udi Auindzbierrgaard med mere des thilleggende Goedzs, som hand haffuer ladett sig indføre udi paa Jomfrue *Pernille* och Jomfrue *Giertrude Erichsdaatters* ⁽²⁾ Vegne, som de meente dennom att thilhøre först for Pantt och siden for Eigendomb, och om Hoffuidsagen böde dennom udi Rette; och först udi Rette lagde deris gamle Pantebreffue, de hafde paa samme Goedzs; dernest ett Sködebreff under Datum 1512, lydendis, att for^{no} Jomfrue *Pernille Erichsdaatter* med sinn Broder *Giertt Erichssenn* och med Verge, Villie och Sambtöcke, haffde soldt, skiftt och afhendt fraa sig och sine Arffuinge och thill *Niels Klemindsen* och hans Arffuinge ⁽³⁾ thill euindelig Eye enn Søsterlod, som er denn siette Deel udi Auindzbierrgaard och udi alle de öede Bygsteder, som derthill ligger, med alle deris rette Thilliggelse, och enn Søsterdeel udi Threudmölle i Fiendzherrid, med Dam och Damsbund, med en Søsterdeel

(1) *Mogens Göye* til Krænkerup, Rigets Hofmester, † 1544; hans Söaner vare *Albert* og *Eskild Göye*.

(2) Faderen til de her i Dommen forekommende Södskende: *Giert, Pernille, Giertrud* og *Karen* var Hr. *Erick Ericksen* af Familien *Lövenbalck*, der var Ejer af Avindsberg i Sörslev Sogn, Lysgaard Herred, Viborg Stift, fra 1453—1487. I Dansk Mag. VI, 54, i et Dokument fra 1469 nævnes han „*Erick Erichsenn* af Afuendzbierr-

righ, som Ridder er“. *Niels Skiel* til Nygaard, der döde 1561, var berettiget til at tage Arv efter dem, da hans Moder var en *Lövenbalck*, skjöndt neppe den, som Hofman anförer paa sin Stamtavle. B.

(3) Formodentlig har *Mogens Göye* været en af disse Arvinger efter *Niels Clementsen* til Avindsbjerg, der allerede nævnes som Landsdommer i Nörrjylland 1505. (*Thestrup*, Relation om Tingene S. 37. D. Mag. VI, 123.)

udi ald dett Goeds, for^{ne} *Niels Klemindssen* hafde udi Pannt aff hendis Fader Her *Erich Erichssenn*. — Dereffter udi Rette lagde for^{ne} *S. Mogens Goyes* Arffuinger ett andett Schöedebreff under Datum 1514, liudendis, att Jomfru *Giertrude Erichsdaatter* haffde soldt, skiött och affhendt fraa sig och sine Arffuinger och thill Her *Predbiörn Podebusk* och hans Arffuinger thill euindeligh Eige enn fuld Sösterdeel udi Auindzbierriggaard, sinn rette Fedrene-Gaard, som hun haffde arffuitt effter hendes Fader, *Erich Erichssenn*, huilcke for^{ne} thuinde Sköeder for^{ne} thuinde Jomfruers Broder, *Giertt Erichssen*, iche beseiglid haffde, och forre udi Rette lagde for^{ne} Hr. *Mogenns Göes* Arffuinge ett for^{ne} *Giertt Erichssenns* egitt beseigled Breff, under Datum 1514, lydendis, att for^{ne} *Giertt Erichssenn* haffde giffuitt sinn Villie och Sambtöcke dertil, att forsk^{ne} *Niels Klemindssenn* schulle niude och beholde ald denn Deel och Rettighed, som hand hafde kiöfft af hanns Söster, for^{ne} Jomfrue *Pernille Erichsdaatter*, udi Auindzbierrig och alt andett hendis Jordegodzs; — desligeste huad for^{ne} *Niels Klemindzenn* kunde pannte, kiöbe eller faae (?) hans Söster, Jomfru *Giertrud Erichsdaatter* och *Karenn (Pernille?) Erichsdaatter* udi Jordegodzs i Affuindzberigg eller anden Sted, dett schulde hand och hanns Arffuinger niude och beholde thill euindeligh Eye, och for^{ne} *Giertt Erichssenn* aldrig att kiere eller thalle paa denn Sag effther denne Dag udi nogenn Maade; dereffther beuiste for^{ne} Hr. *Mogenns Göyes* Arffuinger med ett beseiglid Pergamendsbreff, under Datum 1536, lydendis, att Hr. *Mogenns Goye* och Hr. *Predbiörnn Podebusk* hafde giortt ett ventligt Mageschiffte med huerandre udi saa Maade, att for^{ne} Hr. *Mogenns Goye* haffde udlagtt *Predbiörnn* Fyldist med andett Jordegodzs for denn tredie Partt udi Auindzbierriggaard och Goedzs med ald for^{ne} thredie Parties Thilliggelse, Inted deraff udi nogen Maade undertagid. — Sammeledis udi Rette lagde Hr. *Mogens Goyes* Arffuinge enn beseiglid Vidisse aff ett Hoybaarnne Förstis Koning *Frederichs*, vor kierre Herre Faders Dombreff, under Datum, 1524, lydendis, att *Rasmus Claussen* ^(¹) vor 2 Sösterlodder thildömbt udi Auindzbierriggaard, som var Frue *Sophies* och Jomfrue *Pernille Erichs-*

(¹) Formodentlig skal der læses: *Clemensen*.

daatters begge Søsterlodder, eptardi hans Sködebref findis ældre, end de Skiödebrefue Her *Predbiörn* hafde, uden Fru *Sophies* Arffuinge och Jomfru *Pernille* kunde redeligen beuisse, att *Rasmus Clemindssens* Sködebrefue ere urettuise eller uredeligenn udgiffuitt. — Derefter ett Breff aff Viburg Landzsting udgiffuitt under Datum 41 (1541?), lydendis, att for^{ne} Jomfru *Giertrud Erichsdaatter* hafde der tillstannedd, att hun for hendis Klede och Föedes Ophold hafde solt Hr. *Predbiörn* sinn Lod och Deel udi Auendzbierig och med hendis Broders, *Giertt Erichssens*, Villie och Sambtöche, och derfor hafde oppeborid fuld Verd, som samme Breff ydermere uduiser; och satte Hr. *Mogenns Göes* Arffuinge udi alle Rette, att eptherdi Jomfru *Pernilles* och Jomfru *Giertruds* Goedzs vor saa udsatt thill Pantt, att de for deris Nöd och Trang Schyld haffue dett udsatt, sold och köefft bortt, och deris Broder och rette Verge haffuer dett med sitt Breff och Seigell beuilgett och sambtöcht, och effter deris lange Hefid och Besiddelse, om dennom iche burde samme thuinde Lodder att niude, bruge och beholde, effter deris Schödebrefue och *Giertt Erichssens* Breffues Lydelse. — Derthill suarid for^{ne} *Niels Skell* paa for^{ne} Jomfru *Pernilles* och Jomfru *Giertruds* Vegne, som rette Verge effter Lougen, och meente, att for^{ne} thrende Sköeder iche vaare saa loulig giortt effter vor Danske Loug, som dennom burde och kunde ved Magt bliffue, eptherdi Lougen klarligen formelder (*), att Möebarnn maa aldrig sinn Jord selge, udenn hun vorder fattig, uden hun och selger dett for sitt Liffs Födztzell, och da schall selges med neste Frender Raad, och ey mere sammen, end for ½ Mark Sölff om ett Aar, och effter Lougenn, att ingenn Verie maa affhennde de Barne-Jorder, de ere Verge for, och eptherdi den maa ey Verge vere, der herrier, meente for^{ne} *Niels Skeell* derfor, att dend Thid *Gierdt Erichssen* saa vilde herrie for sine Søster, och sambtöcke deris (Skjöde), som vor uloulig giortt, att han iche da vor deris Verie, och att dett Breff, hand saa udgiffuid haffuer, iche bör at komme hannom paa Jomfru *Pernilles* och Jomfru *Gierthruds* Vegne thill Hinder eller Schade, och först udi Rette lagde for^{ne} *Niels Skell* enn Domb, som oss elskl. *Peder Ebbessenn*, vor Mannd och

(*) Jydske Lov I. 36.

Raad, Jens Thomessen, M. Niels Fris, M. Splid Fasti, Erich Schram
och Jens Mogenssen, Landzdommer udi Nörre-Judland, effter vor Befaling
haffde udgiffuitt under Gudzs Aar 1542, lydenddis, att for^{no} **Niels Skeell** var
 tildömp^t, att verre for^{no} Jomfru **Pernilles** och **Gierthruds** rette Verie effter
 Lougenn, och staa och suare for deris Vergemaal uforsömmelig, och de Sköe-
 debreffue, som de haffde giortt uden deris Verges Raad och Beseigling effter
 Lougenn, dennom bör ingenn Magt att haffue, menn aldeelis cassis, epherdi
Möebarnn maa aldrig affhennde sitt Goedzs, udenn for Liffs Füede och ey
 mere sammen, end $\frac{1}{2}$ Mark Sölff ett Aar, och for^{no} **Niels Scheell** att indeele
 deris Godzs, som saa ere borttsadt emod Lougenn eller anderledis forkomid
 med Urett, och stande dennom till Rette, om hand herrier eller forsömm
 dennom nogitt, deris Vergemaal forre. — Dereffter udi Rette lagde for^{no} **Niels**
Skeell en andenn Domb, som **Jörgenn Quidzou**, Rigens Cantzeler, den Thid
 bagde udgiffuitt under Datum 1543, lydenddis, at for^{no} **Niels Skeell** paa
 forsk^{no} Jomfruers Vegne, vor for^{no} thuinde Sösterlodder thildömp^t udi Affuinds-
 berggaard och Goedz att haffue, niude, bruge och beholde, emedenn for^{no}
 goede Mendzs Domb staar ved sinn fulde Magt och hans Indförsell paa for^{no}
 thuinde Sösterlodder ved Magt att bliffue, indtil saa lenge hand bleff der
 udförtt igien louligenn effter vor och Rigens Rett, som samme Domb uduiser
 och indeholder; med flere Tingsuinder, for^{no} **Niels Scheell** udi Rette lagde,
 lydenddis, att for^{no} **Giertrud Erichsdaather** haffuer verrit inden Liusherridz-
 ting Anno 1513 och giffuitt Last och Kierre, att **Niels Clemindssenn** sad udi
 Auindsbierggaard och brugte dend udenn hendes Ja oc Minnde, och forböd
 for^{no} **Niels Clemindssen** och hans Foged att bruge thet, enten i eller uden
 Gaarde, förinnd hun vidste sin Deel hende thilfalt effter hendis Fader Hr.
Erich Erichssenn; och satte for^{no} **Niels Schell** udi Rette, om for^{no} Jomfruers
 Schödebreffue, som de **Niels Clemindssen** och Hr. **Predbiörn** saa giffuit
 haffuer, och dett Breff, som deris Broder **Gierdt Erichssenn** dereffter ud-
 giffuitt haffuer, om de erre saa loulige giortt, att de bör ved Magt att bliffue
 epter Lougenn, med flere Ord och 'Talle &c. — Da epher 'Thiltalle, Gien-
 suar och dennd Sags Leilighed, sagde vi derpaa saa aff for Rette, att epher-
 di Lougenn siger, att Möebarnn maa aldrig sinn Jord selge, uden hun vorder

saa fattig, att hun selger dett for Liffs Födztzell, och da schall dett selgis med neste Frender Raad, och ey mere sammens, end halff Marck Sölff itt Aar, da bör the thuinde Sköeder, som for^{no} Jomfrue *Pernille* och Jomfru *Giertrud Erichsdaather* saa emod Lougenn giortt haffuer, ingen Magt att haffue, och for^{no} *Niells Skeell*, paa for^{no} Jomfruers Vegne, samme thuinde Sösterlodder udi Affuendzberggaard och des thilliggendis Goedzs, for^{no} Jomfru *Pernilles* Schöede paaliuder, med ald for^{no} Gaardz och Godzis Thilleggelse att niude, bruge och beholde, dog undertagenn, hvis Lougen kand thilfinde forsk^{no} Hr. *Mogenns Goyes* Arffuinger der selgis maatte for ½ Mark Sölff huerтт Aar, och for^{no} *Niels Scheell* bör igien att giffue och betalle Hr. *Mogenns Goyes* Arffuinger huis for^{no} Jomfruer derforre oppeborid haffuer.

Datum Kolding, Palmb Löffuerdag (°) udi vor egen Neruerelsse, neruerendis os elskl. *Johann Fris*, vor Cantzeler, Hr. *Axell Brade*, Ridder, *Peder Ebbessenn*, *Jörgenn Löcke*, *Thage Ottessenn*, vor Mand och Raad, med flere goede Mend, Anno 1547.

52.

1547. Kongens og Rigsraadets Dom, at den, der som Panthaver besidder et Gods, ikke kan med Gyldighed give Vornede paa Godset deres Frihed.

(A. 238. E. 45.)

Vy *Christiann* mett Gudz Naade &c., giöre alle vitterligtt mett dette vortt obnne Breff, att Aar epher Guds Biurd MDXLVII, Sancti Andreæ Apostoli Dag (¹) udi vor egenn Neruerellsse paa vortt Slott Kiöpenhaffnn, neruerendis oss elskl. &c. (²), vore tro Mend oc Raad, vor skickett for oss paa vortt Retterting oss elskl. *Niells Anderssenn* till Liungbye, vor Mand oc Thiener, oc hagde udi Rette steffnitt *Peder Jennssenn* udi Thostrup (³) oc tiltalitt hannom for hand er udfarenn aff hans Guods emod hanns Minde, oc berette, att

(°) Löverdagen för Palmesöndag.

(¹) Den 30te November.

(²) Her nævnes de samme Rigsraader som i forrige Dom med Tillæg af *Eske Bilde*, Hofmester, *Erik Banner*, Marsk, *Claus Bilde* og *Otte Krumpen*.

(³) Tholstrup. E.

hand haffuer diellt (⁴) hannom bode thill Herritzting oc Landzsting, indtill saa lunge att oss elskl. *Basse Christopherssenn* (⁵), Landzdommer, haffuer satt samme Sag ind for oss, oc ey for^{ne} *Peder Jennssenn* vilde forminde sig mett hannom udi nogeen Maade; dertill suaritt for^{ne} *Peder Jennssenn* oc udi Rette lagde oss elskl. *Christoffer Huitfelds* Breff, liudendis, att hand haffuer ladett for^{ne} *Peder Jennssenn* leddig och löss, quitt oc frie for hannom oc hans Arffuinge oc for alle Eptherkommere, som derpaa kand tale epher denne Daug, oc meente for^{ne} *Peder Jennssenn* derfor, att hand inthet vor pligtig thill att suare for^{ne} *Niels Anderssenn* udi denne Sag; dertill suaritt for^{ne} *Niels Anderssenn*, att samme *Peder Jennssenn* vor föd paa *Hans Ruds*, hans Hustruis Faders Guods, förind hand pantsatte *Otte Claussen*, for^{ne} *Christopher Huitfelds* Fader, samme Guodz, oc satte derfor udi alle Rette, om hand (⁶) icke burde till Stauffns igienn, oc haffue dett udi hans Minde; da epher Tiltale, Giensuar oc Sagsenns Leilighet, sagde vy saa derpaa for Rette, att epherdi for^{ne} *Peder Jennssenn* var föd paa for^{ne} *Niels Andersenns* Höstruis Faders Guods, förend for^{ne} *Christopher Huitfelds* Fader fick dett udi Pantt, tha bör for^{ne} *Peder Jennssenn* att fölge Stauffnenn eller haffue dett i y Minde, oc forsk^{ne} *Huitfeld* igienn att giffue forsk^{ne} *Peder Jennssenn* huls hand kand skiellig beuise att hand for denn Sag hannom giffuitt haffuer.

Datum ut supra.

53.

1547. Kongens og Rigsraadets Dom. Et Fæstebrev, udstedt af *Predbiörn Podebusk* paa en Mølle, kjendt ugyldigt efter hans Død, fordi den hørte til hans Kones Gods og Fæstebrevet allene kunde staae ved Magt, saalænge han levede og handlede som sin Hustrues Værge. Ingen Landstings- eller Underrettsdom.

(A. 20 (1). C. 34. D. 282. E. 115.)

Vy *Christiann* mett Guds Naade, &c., giøre vitterliggt, att Aar epher Gudz

(⁴) forfuldt. E.

(⁶) hanom icke burde att steffne igien &c. E.

(⁵) *Basse Christophersen* nævnes allerede 1530 som Landsdommer i Sjælland, D. Atl. III. 58.

(¹) Overskriften i denne Dombog lyder saaledes: En

Biurd MDXLVII (*), Fredagen nest ephther Andreæ Dag (*), udi vor egenn Neruerelsse paa vortt Slott Kiöbenhaffnn, neruerendis os elskl. *Johann Friiss, &c.* (*), vor skickitt for os paa vortt Retterting os elskl. Her *Mouritz Olufsen* (*) till Bollerup, Ridder, och hagde hid udi Rette steffnitt *Jep Iffuersönn* i Stidstrup och tiltalit hannom for enn Mölle, liggendis i for^{ne} Stidstrup, som hand holder sig thill, oc meente hannom ingenn Rett dertill att haffue; dertill suarede for^{ne} *Jep Iffuersönn* och udi Rette lagde (*) Her *Prebiörnn Podebuskis* Breff, liudendis, att hand hagde undt och fest for^{ne} *Jep Iffuersönn* samme Mölle att niude och beholde sinn Liffstid for aarlig Skiuld (*) och Affgift, som samme Breff ydermere uduiser och indholder, och berette, att hand tog samme Mölle saa gott som öde, och gaff Her *Prebiörnn* itt hundrit (*) Mark forre, och haffuer aarligen ytt Skiulden til Aagaard, och meente derfore, att hand burde samme Mölle at niude och beholde, til hvilket for^{ne} *Mouritz Olufsen* suarede, att samme Mölle vor aff hans Moders Frue *Annis* Guodz och er hannom tilskifft, och meente derfor, att Her *Predbiörnn* icke motte giffue saadanne Breffue ud paa hanns Moders Guodz, och disligeste berette, at for^{ne} Frue *Anne*, hans Moder, leffuede ephther hindis Hossbonde Her *Predbiörnns* Död, och satte i Rette, om dette Breff burde att komme hannom till nogen Bröst eller Skade. Tha ephther Tiltale, Giensuar och Sagsens Leilighet, sagde vi saa derpaa for Rette, at det Breff, som for^{ne} Her *Predbiörnn Podebusk* for^{ne} *Jep Iffuersönn* saa giffuitt haffuer paa for^{ne} Mölle, som vor hans Höstruis, det burde ingenn Magtt att haffue; thi han kunde icke

Domb, att denn, som haffuer Guodz i Feste aff enn Adelsmand, som icke er hans egenn Arffueguodz, beholder det ey lenger end till hand affgaar.

(*) 1548 E. 1567 D.

(*) Den 30te November.

(*) Herpaa nævnes 11 Rigsraader, de samme, som forekomme i forrige Dom, med Undtagelse af *Eske Bilde* og *Erik Banner*, istedetfor hvilke findes anførte *Knud* og *Mogens Gyldenstjerne*, *Peder Skram*, *Byrge Trolle* og *Erik Byllier*.

(*) Saaledes i C. I A. D. E. skrives Navnet *Oel-*

sen. I Diplomer findes det skrevet baade *Ol-senn* og *Olufsen* (s. D. Mag. VI. 150 og 346). *Mouritz Olufsen Krogenos* var gift med *Elline Giöe* (D. Mag. VI. 346). Hans Fader var *Oluf Stigsen Krogenos* til Aagaard, hvis Enke Frue *Anne Mouritzdatter Gyldenstjerne* giftede sig med *Predbiörn Podebusk* til Vosborg, D. Atl. V. 318. *Oluf Stigson Krogenos* til Bollerup i Skaane nævnes ogsaa i D. Mag. IV. 315.

(*) C. add. ett.

(*) Skyldt C. E.

(*) 50 E.

lenger hiemble, end hand leffuedde, och for^{no} Her *Mouridz Olufsen* bör samme Mölle att niude, bruge och beholde, som hannom er thilskifft, och *Jep Iffuersönn* att tale Her *Prebiörns* Arffuinge thill for huis Pendinge, hand for samme Mölle udgiffuit haffuer, och derom gaa saa mögit som Ret er.

Datum ut supra.

54.

1548. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Sag, anlagt mod en Adelsfrue, henvises til Herredstinget, fordi den angik Skyld, Oppebørsel og Faldemaal, der betragtes som „Lösöre“, og hun ikke, som Sagsøgeren paastod, havde forholdt ham Besiddelsen af nogle faste Ejendomme, som ved Dom vare hende frakjendte (1).

(G.)

Vor skickett for oss paa vortt Retthertingh *Jörgen Scriffuer*, Fuldmyndig paa oss elskl. *Gabriell Gyllenstiernis*, vor Mandtt och Thieners, Vegne, paa then ene, och *Christiern Pederssen* uti Bryndumgaardt (2) oc *Laurtz Pederssen* i Kuornum paa Frue *Kirstines* Vegne i Diörup (3), paa then anden Süde, och vor nu uti gaar theris rette siette Uge Dag att möde uti then Sag, som her fore oss beuisth vor met vor sex Ugers Steffningh, oc tilltalitt for^{no} *Jörgen Scriffuer* paa sin Hossbunds Vegne for^{no} *Chrestiern Pederssen* oc *Laurtz Pederssen* for thuo Gaarde, ligendis uti Östher-Gröninge, then ene *Jens Tögerssen*, oc then anden *Michel Eiskier* ibor; thesligeste fore Skyldt, Landgille, oc anden Rettighet aff samme Gaarde, oc for Faldtzmaall for huer sex Uggers Dagh, siden vor Dom udgick emellom oss elskl. *Erick Banner* (4)

(1) Et ikke uvigtigt Bidrag til Oplysning om Adelen Værneting, da denne Dom synes at vise, at Adelen ikke kunde sagsöges ved Herredsting, naar Trættten angik dens urörlige Ejendomme paa Landet. Det maa bemærkes, at de Documenter, hvorved Hr. Justitsraad *Jacobsen* i Hist. Tidsskr. II. 515 ff. har beviist Urigtigheden af den almindelig antagne Sætning: at Landstinget var Adelen almindelige Værneting, ikke omhandle noget Tilfælde, som angaaer Adelen Landejendomme. Det turde vel altsaa være

muligt, at Landstinget har været Adelen Værneting i alle Sager, som angik deres Sædegaarde.

(2) *Brönnungaard* i Salling Sogn, Kuornum By i Kuornum (Kornum) Sogn, begge i Sletherred, Viborg Stift, D. Atl. V. 38.

(3) *Diörup*, formodentlig Durup i Harre Herred, Viborg Stift.

(4) Denne *Erik Banner*, Rigsraad, som døde 1554, var en Stifsün af den siden omtalte *Niels Hörhg*, som paa fædrene Side selv hörte til Bannernes Slægt, jvfr. D. Atl. V. 360 og 386.

oc *Niels Matssen* paa samme Gaarde oc Gods, oc for all anden beuisselig Skadegieldt, &c., och therpaa uti Retthe lagde en vor Dom, utgiffuitt paa vortt Slott Kollinghus, under Datum MDXLVI, lydendis, att for^{ne} *Erick Banner* och Her *Niels Höghs* Arffuinge vor tildömpt at nyde, bruge och beholde Filsshaffue-Gaardt och Gods uti Grönninge Sogen (*) mett theris rette Tilliggelse att nyde och beholde, epther theris Indförsells och Dommes Lydelse, met mange atskyllig Domme och Breffue, for^{ne} *Jörgen Schriffuer* therpaa uti Retthe lagde. Thertill suarett for^{ne} *Christiern Pederssen* oc *Laurtz Pederssen*, att for^{ne} Frue *Kirstine* aldrig hagde beuarett seg mett samme Gods, siden then vor Dom udgick uti Koldingh, och satthe therfore uti Retthe. om for^{ne} Frue *Kirstine* burde videre att suare thertill, meden om for^{ne} Frue *Kirstine* kunde findes att vere for^{ne} *Gabriel Gyllenstiern* nogitt skyldigh anthen Landgilde, Kosth, Theringh, Faldtzmaall eller andett, om hannom icke burde att thale hinne till till sitt Herritztingh, och icke andenstedz; thi thett er Lössöre epther Lougen, och therpaa uti Retthe lagde ett Tingsvitne aff Huornumherritzting, under Datum MDXLVIII, Mandagen epther Sti Peders Dag uti Faste, lydendis, att hun hagde logligen tilbödett, att huem som hun er nogitt plictigh eller haffuer hynne i nogre Maade thill att thale, tha ville hun retthe fore segh till till sitt Herritztingh, mett mange flere Ordtt oc Thale thennom therom emellom vor; tha epther Tiltall, Giensuar, Breff oc Beuissning oc Sagens Leylighet, vortt ther saa paasagt for Rette, att efftherthi att ey bleff beuist, att for^{ne} Frue *Kirstine* hagde befattet seg mett samme Gaarde, siden the bleffue Her *Niels Högs* Arffuinge tildömpt, tha kunde hun ther icke suare videre till, men och Skyld, Opbörssell, Faldtzmaal och andett sliq findes att vere Lössöre, tha bör for^{ne} *Gabriel* att thale for^{ne} Frue *Kirstine* till till hindis Herritztingh, och ther att hende Rett aff hinde, och ther tha att gaa om saa mögitt, som Rett er, och efftherthi for^{ne} Frue *Kirstine* haffuer veredtt offuerbödig att ville ther retthe for seg, tha bör hinder for then Forfylling quitt att vere, &c.

Datum Langessö, Onssdagen epther Jubilate(*), neruerendis oss elskelige Mesther *Mi-*

(*) Grönninge Sogn i Nörre Herred, Viborg Stift.

(*) Den tredle Söndag efter Paaske.

ehel Nilssen, Sogneprest uti Vissingberg Sogen, Her *Jens Prangh*, Sogneprest uti Vissleff Sogen, och *Knut Tussen*, Herritzfogitt uti Skoffbyherritt, 1548.

55.

1548. Dom paa Kongens Retterting i en Skiftesag, hvori Jydske Lovs I. 6, Sk. L. I. 23, og Eriks Sjell. L. I. 12 blive anvendte (¹).

(E. 48.)

Vor schickkett for os paa vortt Retterting os elskl.-Her *Esche Bilde* till Suanholmb, Ridder, vor Mand, Raad och Danmarckis Riges Hoffmester, och haffde udi Rette steffnd os elskl. *Börge Throlle* till Lillöe, vor Mand och Raad, *Albreth Goye* till Claussholmb, *Eschild Goye* till Gunderslöff, vore Mend oc Thienere, samt alle Hr. *Mogenns Goyes* Arffuinger, och thiltalled dennom paa sinn egenn och sine Medarffuingers Vegene for thend Arff, som Her *Mogens Goye* haffuer holt inde hos sig, som Fru *Sophia*, hanns Daatter, [for^{ne}] *Mogenns [Goyes]* (²) Hustrue, vor thilfalden effter sin Moder, Fru *Mette*, och berette for^{ne} Her *Esche Bilde*, att for^{ne} Her *Moenns Goye* sad inde med alt Fru *Sophias* Mödrenegoedzs fraa Fru *Mette* döde och indtill Fru *Sophies* Bröllup, ved XII eller XIII Aar, och deraff oppebar Frugt och Landgilde, kiöbt och pantet dermed, saavel for hendis Börnn, som for andre hans Börnn undertagid III Lester Korn med andre Bede, som for^{ne} Her *Mogenns Goye* udlagde for^{ne} Fru *Sophie*, hanns Daatter, nogenn Aar effther hun bleff gifft, och beholt saa inde hos sig aff hendis Möderne-Anpartt och Hoffuittloddenn III Lester Kornn, 2½ Tdr. Smör och mere(?) III Bolgalt, XVIII Mk. Pendinge, med Lamb, Gies, Höns och andre smaa Rente; dertilmed, att hand, hanns

(¹) Til Oplysning af Arveforholdet tjener følgende Stamtavle:

Mogens Gide. Fru *Mette.*
† 1544.

Albert G. Eskild G. Pernille G. Börge Trolle. Sophie G. Mogens Bille.
† 1526.

Mogens Bille og *Eske Bille* vare begge Sønner af *Peder Bille* til Svanholm † 1508.

(²) Her maa læses: *Bildes*.

Börnn och Arffuinger hafde och brugt for^{ne} Fru *Sophias* Anpart udi Thommerup-Pannt, udi dens Hoffuidgaard, Kiöbstedgoedzs och Möllegoedz; och satte therfor udi alle Rette, att eptherdi for^{ne} *Mogenns Goye* saa hafde inde hos sig alt Fru *Sophies* Mödernnegoeds, och iche bleff udskifft, om dett iche vor Flæd och Fellig effter Lougenn. — Dertill suarid for^{ne} *Börge Throlle* och de andre Her *Mogenns Goyes* Arffuinger, att der er gangen thuinde Domme dem emellom udi den Sag for os och vor elskl. Danmarches Riges Raad, huilcke for^{ne} Domme de ochsaa udi Rette lagde, lydendis, att for^{ne} Hr. *Mogenns Goyes* Arffuinger er tildömbt att giöre Her *Esche Bilde* och Her *Mogenns Göes (Bildes)* Arffuinger fyllist, och stande dennom thill Rette epter VI deris Samfrenders Siggelsse, som samme vore Domme derom ydermere forklarer, huilcke for^{ne} vore Domme for^{ne} *Börge Throlle* och hans Medarffuinger, Her *Mogenns Goyes* Arffuinger, sagde dennom nu och althid att vere offuerbödlig till att fuldgjøre, efftersom de uduisse och indholde, och meente, de iche vor plictig till att suare Hr. *Esche* videre i denn Sag; med flere Ord dennom derom emellom vor, da effter Thiltalle, Giensuar och denn Sags Leilighed, sagde vi derpaa saaledes aff for Rette, att eptherdi Judsche Loug ⁽³⁾ saa indeholder, „att Börnn faa ey aff Kiöhe-Jorden för de arffue deris Fader, och ald denn Jord, der Bundenn kiöbte, huad heller udi Fhellid med Börnn eller udenn dett, heder Alt Fæderne, udenn denn Lod, Hustruenn fanger,“ och Fru *Sophia* döde förinnd Hr. *Mogenns Goye*, saa hun iche vor hanns Arffuing, menn hand arffuitt hende, och desligeste eptherdi Fru *Sophia* iche haffde Börnn med Hr. *Mogenns Bilde*, och Hr. *Mogenns Bilde* derfor iche kunde arffue udi nogitt Fru *Sophias* Jordegoedzs, da bör *Mogenns Bildes* Arffuinger ingen Lod att haffue udi nogen Jord epter Fru *Sophia*, entenn Arffue-Jord eller Kiöbe-Jord, saauitt Judsche Loug rekker, uden dersom Hr. *Mogenns Göye* kiöfft nogenn Jord, saauitt som Siellandsche och Skonsche Loug rekker ⁽⁴⁾, denn Stund Fru *Mette* leffuede, da bör Her *Mogenns Goyes* Arffuinger att ud-

(3) Jydske L. 1. 6.

(4) Er. S. L. 1. 12 og Sk. L. 1. 23 indeholde nemlig ikke den Bestemmelse, som J. L. 1. 6, at Bör-

nenes Audeel i Kjöbejord ikke blev dem udlagt efter Moderens Död, men först naar Faderen tilige var död.

legge Her *Mogenns Bildes* Arffuinger Fyllest for Frugt och Oppebørsell aff samme Goeds, saauitt som Hr. *Mogenns Bildes* Lod kannnd thilfalde epter Fru *Sophia* epter Siellandsche och Skonske Loug. — Sammeledis och denn Rente och Oppebørsell, Fru *Sophia* kunde thillodde (tilfalde) udi Tommerupamt, som dett var denn Tid Fru *Mette* døde, och Oppebørsell aff hendes rette Mödrenegoeds bör och Her *Mogenns Göyes* Arffuinger att udlegge Her *Mogenns Bildes* Arffuinger med Hus, Goeds, Sölff, Penge och anden Lössöre, som Fru *Sophie* var thilfaldenn effter hendes Moders Död, om Her *Mogenns Göye* haffuer dett indeholt hos sig udi ett thyende Fellid⁽⁵⁾ thill hendis Dödsdag, och haffuer hende dett iche udlagt eller fornögitt, da schulle Hr. *Mogenns Göyes* Arffuinge vere forpligted att udlegge Her *Mogenns Bildes* Arffuinger Fyllest effter VI deris Samfrenders Thöcke och Sigelsse, effter Lougenn.

Datum Colding, Barthol. Anno 1548, in præes. *Joh. Friis*, *Erik Banner*, *Axell Brahe* &c.

56.

1549. Dom paa Kongens Retterting. Flere Forlovere, som have lovet hver for sin Deel af en Sum, kunne kun söges hver for sin Deel, hvorimod den, som af Flere har modtaget Forlöfte „med en samlet Haand“ (¹), kan söge hvem af dem han vil for det Hele. — Den, der er under Rigens Forfølgning og forsømmer at tage Gjenbrev, dömmes „nederfeldig“.

(G.)

Vor skickitt for oss paa vortt Rettherting *Jesper Nielssen* i Kragelundt paa *Anders Krogs* Vegne paa then enne, och *Jörgen Michelssen* i Gresse och *Jep Michelssen* i Ölholm paa then anden Siide, och gaffue te thennom paa bode Siider uti Dag uti alle Rette, och tiltallitt for^{ne} *Jesper Nielssen* paa *Anders Krogs* Vegne for^{ne} *Jörgen Michelssen* och *Jep Michelssen* for Hof-

(¹) Stiltiende Fælledskab, jvfr. Thord Degns Art. 27 (B) „om tiændhe fellugh“.

(¹) Jvfr. Udtrykket „med samborgen Haand“ i den i Danske Magazin 3die Række I. S. 191 aftrykte Rigens Ret Art. 35.

fuitgielddt och Faldsmaall for XX löde Marck, en suortt Lediske (*) och fiire Daler, som the haffue loffuitt for^{ne} *Jesper Nielssen* paa for^{ne} *Anders Krogs Vegne*, och berette, att *Jens Frandtssen* i Holthom, *Jörgen Michelssen* i Gresse, *Jörgen Thomessen* i Suole och *Jep Michelssen* i Ölholm skulle alle fire met en samblitt Handtt haffue loffuitt och tillsagtt hannom paa *Anders Krogs Vegne* for^{ne} XX löde Marck och then suorte Lediske oc the fiire Daler till en Fliningh (†) for hans Sönn, som bleff ihieslagen, oc berette, att then enne Forlöftningsmandtt (‡), som vor *Jens Frandtssen* i Holthom, er dödt, och myenthe, att the therefore motte tiltale huilcken the ville, och fyrsth i Rette lagde et Tingsvitne, som the sagde att skulle indholle att vere loffuitt met 1 samblitt Handtt, huilckett Breff, som vor reffuitt 1 stor Stycki aff, och inthet kunde forklare i samme Sag. Thernest i Rette lagde for^{ne} *Jesper Nillsen* ett Tingsvitne aff Nörrherritztingh under Datum MDXLVII, lydendis, att handt hagde logligen fordielddt *Jörgen Michelssen*, *Jörgen Thomessen* i Suole och *Jep Michelssen* i Ölholm for Hoffuitgielddt och Faldsmaall for for^{ne} XX löde Marck, en suortt Lediske oc IIII Daler. Thesligiste i Rette lagde for^{ne} *Jesper Nillssen* ett Tingsvitne aff Viborgh Landstingh under Datum MDXLVIII, lydendis, at handt oc ther thesligeste hagde fordeltt for^{ne} *Jörgen Michelssen*, *Jörgen Thomessen* och *Jep Michelssen &c.*; met flere Breffue, handtt therpaa uti Rette lagde, och satte for^{ne} *Jesper Nillssen* i Rette, om hannom icke burde sin Forfylling offuer *Jörgen Thomessen* epher Riigens Rett, epherthi handt hagde sett vor och Riigens Forfyllingh offuerhörig, och ey thogh Gienbreff; thertill suaritt for^{ne} *Jörgen Michelssen* och *Jep Michelssen* och bestode, att the alle fiire och hver for sin Anpartt hagde loffuitt och sagtt for samme Arffsall (§) och Flininge, och att the aldrig hagde loffuitt met nogen samblitt Handtt, och vor therfor offuerbödighe att ville huer udlegge

(*) *en suort Lediske*; Ledisk betyder ellers Klæde fra Leiden (Saml. af gl. d. Love IV. 206), men her maa det udentvivil betyde et eget Klædningsstykke, maaskee saa kaldet fordi det var efter den i Leiden brugelige Mode.

(†) *Fliningh, Flying*, sædvanligen Istandsættelse

(Vid. Selsk. Ordb.), men kan derfor ogsaa have den samme Betydning som *Bod*, hvilket det aabenbart her bemærker.

(‡) *Forlöftningsmand*, Cautionist, Borgen.

(§) *Arfsall*, Arvingers Sal eller Bidrag til Mandeboden.

theris Anpartt, som the hagde loffuitt for, och uti Rette lagde for^{ne} *Jörgen Mickelssen* och *Jep Michelssen* ett Tingsvitne aff Nöruangs-Herritzting, udgiffuitt i thette neruerendis Aar, then Tisssdagh epher Dominica Reminiscere, lydendis, att the hagde uti III sambfeldtt Tingh udlagtt och tilbödtt godtt suortt Lediske, Daler oc andre gode Vare och rede Pendinge, som the hagde udloffuitt for *Jörgen Anderssens* Dödt, och eskitt thet Breff at höre, som bleff gjortt paa samme Bodfestningh (*), tha ville the giöre theris Anpartt fuldtt, och tha kunde the ey fange thett at höre i nogre Maade &c., som samme Breff ythermere uduisser och indeholler, och myente, att the therfor icke burde att udgiffue mere, endtt then Anpartt, the udloffuitt hagde, och myente, att thennom skede Uskell att the skulle drages fraa theris Herritzting met vor och Riigens Breffue, epherthi the ther ville rette for thennom, met flere Ordtt och Thale, thennom therom emellom vor; Tha epher Tiltall, Gien-suar, Breff och Beuissning och Sagens Leilighet, sagde vi ther suo paa for Rette, at epherthi for^{ne} *Jesper Nilssen* icke kandtt beuisse, att the haffue loffuitt met samblitt Handtt, tha bör hannom att thale huer till for sin Anpartt, som the haffue loffuitt for, och epherthi att *Jörgen Michelssen* och *Jesper Michelssen* haffue suo opbödt theris Anpartt till theris Herritztingh, som the haffue loffuit for, och ville ther rette for thennom, tha bör thennom ther at udlegge theris Anpartt (i) Hoffuitgielddt, som the haffue loffuit for, och hues Faldsmaall, som the ere fallen for, inden sex Ugger, och thersom for^{ne} *Jep Michelssen* och *Jörgen Michelssen* icke udlegge theris Anpartt uti for^{ne} Hoffuitgielddt och Faldsmaall inden sex Ugger, tha bör for^{ne} *Jesper Nielssen* sin Forfyllingh offuer thennom, som handt then slap, epher vor och Rigens Rett, och epherthi *Jörgen Thomessen* haffuer satt vor och Riigens Breffue offuerhörig, och ey ville rette for segh, tha bör hannom nederfellig att vere, och for^{ne} *Jesper Nielssen* paa *Anders Krogs* Vegne att thale for^{ne} *Jens Frandsen* i Holthom, hans Arffuinge, till for hans Anpartt uti samme Löffte, och ther gaa om, suo megitt som Rett er.

(*) *Bodfestning*, den Handling at love Bod, her Mandebod.

Datum Langesüe, Fredagen epher Syndagen Judica (?), neruerendis *Christoffer Grim &c.* 1549.

57.

1549. Kongens og Rigens Raads Dom, hvorved en Gaard tildømmes Kronen som „*studfallen*“ (?), fordi den i flere Aar havde ligget „i *Lemmelse*“ (?).

(G.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Per Truelssen* i Selleberigh paa then ene och *Bodill Jenssen* uti Katstrup paa thendt anden Siide om Thrette och Delle thennom emellom veritt haffuer om then Gaardt uti Katterop, for^{ne} *Bodill Jenssen* och hans Broder utiboer, som *Trudtt Mogenssen* paa sin Höstrues Vegne hagde skött och soldtt *Niels Bentssen*, och the paa begge Süder therpaa uti Rette lagde Dombreffue och mange andre Breffue, som en Partt vor tuertt emodtt huerandre, och huer aff them myente segh att haffue stoor Rett til samme Gaardt, tha bleff uti Rette lagt et Breff, som *Poell Laurssen* uti Haffbyrup, *Anders Suendssen* uti Katstrup, *Per Nilssen*, *Rasmus Poelssen*, *Oluff Olssen* och *Nils Olssen* ther sammesteds hagde udgiffuitt under Datum MDXLIV, lydendis, att the hagde vittnet, att for^{ne} *Nils Bentssens* Gaardt uti Katstrup laa uti Lemelsse nogre Aar före endtt for^{ne} *Niels Bentssen* fick samme Gaardt &c. — Item ett anditt Breff, som *Matts Nilssen*, Byfogitt i Engelholm, hagde udgiffuitt under Datum MDXXXVIII, lydendis, att then Tiidtt handtt hagde Befalingh uti Lunttgaardttherritt, tha laa samme Kronens Gaardt öde i Katstrup, och att handtt tha tilhialp for^{ne} *Niels Bentssen* att beside samme Kronens Gaardt, och siiden Gaarden kom tha till Magtt, tha hagde *Trudtt Mogenssen* i Lydestad kendt seg till en

(?) Den femte Söndag i Fasten.

fald, betydte Udeblivelse fra Leding, fra Messe jvfr. Udtrykket: *at skure i Fald*.

(?) *Studfallen* siges uidentvilt om den Gaard, hvoraf der ikke er svaret den skyldige Afgift (Stud), da Substantivet *Studfall* maa betydte Forsømmelse med at svare Stud, Udeblivelse med Afgifter, ligesom de analoge Ord *Ledingsfald*, *Messe-*

(?) *Lemmelse*, egentlig Lamhed (Vid. Selsk. Ordb. v. *Læmmelse*). Her er det brugt om en öde Gaard, hvoraf ikke svares Skatter og Afgifter. Jvfr. det svenske *Lethungslami* og *Schlyters* Bemærkninger om dette Ord i Glossariet til Up-landsloven.

Arffue paa sin Höstrues och synes Börns Vegne, och tha hagde for^{no} *Niels Bentssen* begiertt, att for^{no} *Trudt Mogenssen* ville sellige hannom samme Gaardt, huilckett for^{no} *Trudt Mogenssen* och hagde giortt, ephther syn Höstrues Raad och Sambyck, och hagde skött hannom samme Gaardt inden IIII Tingstocke, som samme tuende Breffue therom ythermere uduisser och indeholler, mett mange flere Ordtt och Thale, thennom therom emellom vor; Tha ephther Tiltall, Giensuar och ephther slig Leylighet, som for^{nitt} staa, sagde vi ther saa paa for Rette, att ephtherthi beuisseligtt er, att for^{no} Gaardtt i Katterup haffuer leigit uti Lemelsse oc-er therfor studfallen, tha bör for^{no} Gaardt att vere och bliffue under oss och Kronen all then Stundt och emeden the syv Mends Vitne staa vidt Magtt, som for^{nitt} staa.

Datum Haffnie, Mandagen nest ephther Syndagen Mra (misericordia) Dni (3) uti vor eigen Neruerelsse, neruerendis Her *Eski Bilde*, Ritther, vor Hoffmesther, *Johan Früs*, vor Cantzeler, *Erich Banner*, D. R. M., Her *Axell Bragde*, Ritther, *Knudtt Gyllenstiern*, Her *Otte Krumpen*, Ritther, *Jörgen Lycke*, *Tagge Tott* och *Gabriell Gyldenstiern* 1549.

58.

1549. Dom paa Kongens Retterting. Den, der overdrager brugeligt Pant til en Anden, kan ikke, naar Pantsætteren vil indlöse det, henvise ham til denne, men er selv pligtig til at frigjøre („indfri“) Pantet, d. e. at sætte det til Ejerens Raadighed.

(G.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherthingh oss elskl. *Jörgen Daa* till Östrupe, vor Mandt och Thiener, paa then ene och *Laurz Jörgenssen* i Cautlundt (1) met fuldtt Magtt paa oss elskl. *Per Lyckes* till Skoffsboo, vor Mandt och Thieners Vegne paa then anden Siide, och vor nu uti Lögerdags nest forleden theris rette siette Ugge Dagh at möde i then Sagh, som her for oss beuisth vor met vor sex Uggers Steffninng, och tilltallitt for^{no} *Jörgen Daa* for^{no}

(1) Anden Söndag efter Paaske.

(1) Cautlund, formodentlig Kauslunde i Vends Her-

red i Fyen, hvor ogsaa Östrup ligger i Lunde Herred, og ligeledes Skovsbo i Rynkeby Sogn. D. Atl. III. 478.

Laurz Jörgenssen paa *Per Lyckis* Vegne for 1 Gaardt i Brenderup, som *Per Suder* ibor, och berette for^{ne} *Jörgen Daa*, att handtt pantsatte Her *Jackob Lycke* for^{ne} Gaardtt uti Brenderup och haffuer therfor nu logligen kyndtt Lössen paa samme Gaardtt, som handtt beuiste met Breff och Sigell, och *Per Lycke* dog holder hannom samme sin Gaardtt for, som handtt myen met Urett. — Thertill suaritt for^{ne} *Laurz Jörgenssen* i Kauitzlundt met fuldtt Magtt paa for^{ne} *Per Lyckis* Vegne, och berette, att for^{ne} *Per Lycke* hagde oplatt oss elskl. Her *Eski Bilde*, vor Hoffmesther, samme Gaardtt for slig Pantt, som handt hagde samme Gaardt uti, och begierett therfor, att samme Sagh motte opstaa en Tidt langh, att thet kunde komme till en Myndelighet. Thesligeste satte och for^{ne} *Laurz Jörgenssen* uthi Retthe paa for^{ne} Her *Eski Bildes* Vegne, om *Jörgen Daa* icke burde att thale Her *Eski Bilde* till, om handtt vilde vinde samme Gaardtt, ephtherthi handtt haffuer Gaarden i Handt och Heffdt, och icke *Per Lycke*. — Thertill suarett for^{ne} *Jörgen Daa* och satte i Rette, om *Per Lycke* motte pantsette nogen Mandt thet Gods, som handtt icke kunde hiemble eller sköde hannom ephther Logen, och myenthe therfor, att handtt burde att thale *Per Lycke* till, och icke Her *Eski Bilde*, mett mange flere Ordtt och Thale, som thennom therom emellom vor; Tha ephther Tiltall, Giensuar, Breff och Beuissning och Sagens Leglighet, och ephther Logen, sagde vii ther suo paa Rette, att for^{ne} *Per Lycke* bör att indfrii (²) for^{ne} *Jörgen Daa* for^{ne} Gaardtt, och *Jörgen Daa* att fuldtgiöre sitt Pantebreff ephthersom thet uduisser och indeholler, och for^{ne} *Jörgen Daa* bör fremdelis sin Forfylling ephther vor och Riigens Rett.

Datum Suinöö (³), Mandaghen ephther Hellig Trefoldigheds Syndag (⁴), neruerendis *Seuerin Schriffuer*, Borgemesther uti Koldingh, Her *Knutt Olssen*, Sognepresth uti Gamborigh, *Per Skredder*, Birckefogit ibid. och *Hans Hussomer*, Boriger uti Kollingh, 1549.

(¹) indfrii for^{ne} *J. Daa* for^{ne} *Gaardt*, d. e. at (²) En Öe i det lille Belt, der hörer til Gamborgs stille Gaarden til *Jörgen Daas* fri Raadighed. Sogn, Veeds Herred.

(³) Förste Söndag efter Pindse.

59.

1549. Dom paa Kongens Retterting. Naar den, som har stævnet en Anden til Kongens Retterting, müder og venter efter sin Vederpart trende Tingdage, uden at han enten müder eller lader müde ved Fuldmægtig, taber den Indstævnte Sagen („mæles nederfældig“) og maa ikke oftere tage Gjenbrev ⁽¹⁾.

(G.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Seuerin Schriffuer*, Borgemester uti Kolling met fuldtt Magt paa oss elskl. *Iuer Krabbe*, vor Mandtt och Thiener och Embitzmandt paa vortt Slott Kollinghus, hans Vegne paa then ene, och *Per Jepssen* i Selde ⁽²⁾ paa sine egne Vegne paa then anden Siide, och vor nu uti Tissdags nest forleden theris rette siette Ugge Dag att möde i then Sag, som her for os beuisth vor met vor sex Uggers Steffningh, och tiltallit for^{ne} *Seuerin Schriffuer* paa *Iuer Krabbis* Vegne for^{ne} *Per Jepssen* for Hoffuitgielddt och Faldsmaall for att handtt och nogre flere aff Selde Mendt haffue graffitt och kash uti Risomkier, som handtt myenthe thennom ingen Rett till att haffue, och therpaa uti Rette lagde Tingsvitne af Nörrherritzting och Viborig Landsting, lydendis, at for^{ne} Selde Grande vore therfor logligen fordielte &c. — Thertill suaritt for^{ne} *Per Jepssen* paa sine egne Vegne, och paa nogre sine Metfølgeris Vegne, som handt hagde paa en löss Skriff, och oss elskelige *Niels Juul* till Ostrup hans Budtt, paa nogre hans Thieneris Vegne, att the hagde veritt till theris Herritzting och ther opböddtt Gulddt, Sölff och Pendinge, och ther ville rette for thennom &c.; Tha atspurde vii for^{ne} *Per Jepssen*, om handtt hagde nogen fuldtt Magtt at gange i Rette for nogre aff hans Metfylgere, andett, endtt samme lösse ubeseglitt Skriff, tha sagde han „Ney“; thesligeste atspurde vy och for^{ne} *Niels Juul*, hans Budt, om handtt hagde nogen fuldtt Magtt enthen aff hans Hossbundtt eller aff nogre aff for^{ne} Selde Grande, som vor met att graffue samme Griff, at gange

(1) Denne Fremgangsmaade stemmer ganske overeens med hvad der foreskrives i Christian den Fjerdtes Rigens Ret og Dele Art. 24 og 25. En Mængde saadanne Domme, der ikke ere andet end Nederfeldingsbreve, forekomme under Christian den Tredie og Frederik den Anden; jeg har valgt

denne af den Grund, at her tillige gaer Dom i Sagen for den ene Indstævntes Vedkommende, som havde givet Müde.

(2) Formodentlig det nuværende Sallerup i Gaverslund Sogn, Holmandsherred, Ribe Stift. D. Atl. V. 968.

i Rette for thennom i nogle Maade, tha sagde handtt „Ney“ &c., och satte for^{ne} *Seuerin Skriffuer* therfor i Rette, om hannom paa *Iuer Krabbis* Vegne burde att suare for^{ne} *Per Jepsen* eller *Nils Juls* Budtt viidere, endtt till for^{ne} *Per Jepsen* selluf, epherthi handt nu haffuer her forbiedtt uthi III sambfeldtt Dage och huer Dag bödit seg uti alle Rette emodtt for^{ne} *Per Jepsen* och hans Metfølgere och ingen aff thennom mötte her, eller nogle paa theris Vegne met fuldt Magtt, som Rett giöre ville uti nogle Maade, uthen for^{ne} *Per Jepsen* mötte och suaritt for sin eigen Person; tha uti Rette lagde for^{ne} *Per Jepsen* ett Tingsvitne aff Nörrherritzting, lydendis, att *Thoren Jenssen* hagde ther oppeboditt Hoffuitgielddt och Faldsmaall saa megitt, som Dameren ville finde hannom for att theris Bodtt och Faldsmaall vor, och ville thet straxtt udlegge inden Tinge for alle hans Hossbunds, *Hermanndt Skeils* Thienere, som vore mett att kaste och graffue then Gröfft uti Risomkier &c. — Theremodt i Rette lagde for^{ne} *Seuerin Skriffuer* ett Tingsvitne aff Nörrherritzting, lydendis, att *Knudt Moritssen* paa sin Hossbunds, for^{ne} *Iuer Krabbis*, Vegne hagde ther inden Tinge eskitt och begiertt, om ther vor nogen aff te Selde Grande eller nogle andre paa theris Vegne, som ville utlegge och fultgiöre hannom Hoffuitgielddt och Faldsmaall for huess Delle, som handtt hagde fullt thennom offuer for the hagde graffuitt i Risomkier, tha ville handt thet straxt annamme &c., som samme Breffue therom ythermere uduisser och indeholler, met mange andre flere Breffue, the paa bode Siider i Rette lagde; Tha epher Tiltall, Giensuar, Breffue, Beuissning och Sagens Leglighet, sagde vi ther saa paa for Rette, att epherthi for^{ne} *Torn Jenssen* saa hagde opbödit Hoffuitgielddt och Faldsmaall for alle sine Hossbonds, *Herman Skeils* Thienere, och ville rette for thennom till sit Herritzting, och for^{ne} *Per Jepsen* er en aff samme *Hermanndt Skeils* Thienere, tha bör for^{ne} *Per Jepsen* att komme till sitt Herritzting och ther at böde for seg epher Logen inden idagh sex. Ugger eller och tha igien att indkomme for oss och tha att gaa therom saa megitt som Rett er, och epherthi att *Seuerin Skriffuer* paa *Iuer Krabbis* Vegne her saa haffuer forbiidt i III sambfeldtt Dage och huer Dag bödit seg i alle Rette for oss emodt for^{ne} andre Selde Grande, som er *Pouel Michellsen* i Selde, *Jens Mattssen*, *Per Jenssen*, *Anders Lassen*, *Job Christiernssen*,

Poell Jenssen, Thomas Jebssen, Per Jenssen, Christiern Jenssen ibid., *Thöger Iuerssen, Anders Iuerssen, Jens Mattssen, Nis Christenssen, Jens Suendssen, Christen Jenssen, Niels Kieldgaardtt, Per Krogh och Seuerin Christiernssen*, och ey the mötte eller nogen anden paa theris Vegne met fuldtt Magtt, som Rett giöre ville: Thi melle vii nu these for^{ne} Selde Grande nederfellig for thenne vor Steffningh och ey ophther at tage Gienbreff i then Sag, undertagit om ther findes nogen her eblant, som *Iuer Krabbe* selluff haffuer ladtt aff thenne Delle, och for^{ne} *Iuer Krabbe* framdeles att forfyllige thenne sin Sag met vore Breffue, som tilbör.

Datum Otthensse, then Torssdag nest ephther Sti Michels Dag, neruerendis oss elskl. *Jörgen Gyllenstiern*, vor Mandtt och Thiener, *Hans Friis oc Oluff Camersuendtt*, Borgemester her uthi Otthensse, &c., 1549.

60.

1549. Dom paa Kongens Retterting. En Arvetvistighed henviist til Afgjorelse af Samfrænder (¹). Sigtelse for Vold ved at opbryde en Kiste, hvori bevaredes Smykker og Penge; det regnes for 9 Vold, fordi 9 forskellige Stykker antages at være udtagne.

(G.)

Vor skickitt for oss paa vortt Rettherting oss elskl. *Claus Brockenhus* till Syndergaarde, vor Mandtt och Thiener, paa sinne egne och sinne Mettarffuingers Vegne paa then ene och oss elskelige *Claus Bassi* paa sin Höstrues, *Erich Urne* paa *Claus Erichsens* Börns och paa sin Moders Fru *Margrettes* Vegne paa then anden Siide, och vor nu uti Dagh theris rette siette Ugge Dag at möde i then Sagh, som her for oss beuisth vor met vor sex Uggers Steffningh, och tiltallitt for^{ne} *Claus Brockenhus* for^{ne} *Claus Bassi* och *Erich Urne* for hans Anpartt uti III ^o Marck, som *Eyler Randtzau* thogh paa

(¹) Til Oplysning tjener følgende af Hr. *Begtrup* forfattede Stamtavle:

Aagaardtt ephter sin Fader, och Fylliste for ny Voldtt (?), som Frue *Inger*

Claus Ranzau ejede og beboede den for lang Tid siden nedlagte Herregaard Aagaard i Haarslev Sogn, Skovby Herred, i Fyen. Han var tvende Gange gift.

1	1	1	2	2	2	2
Hr. <i>Detlef Borquard Ranzau</i> .	Berthe Ranzau, † 151*; Godske Ranzau og Claus Brockenhuus toge Arv efter ham.	Claus Ranzau. * <i>Johan Brockenhuus</i> . Han skal og have været gift med <i>Mette Rönnow</i> .	<i>Eyler Ranzau</i> i Aagardhe, Væbner, mødte 1479 paa Landsting (Dansk Mag. III, pag. 35).	<i>Godske Ranzau</i> ejede nuværende Bildesbølle (i Fielsted Sogn, Vends Herred) 1516 (Dansk Atlas, III. p. 496), var ventelig forlehnet med Nyborg Slot og Lehn (Suhms ældre Saml., 2 Bind, 2 Hefte, pag. 54).	<i>Claus Ranzau</i> el Afkom.	<i>Inger Ranzau</i> Kindholm i Horns Herred, levede som Enke 1513 og 1527. * <i>Erik Ibsen</i> (Ravensberg) † før 1513.

<i>Henrik Brockenhuus</i> til Syndergaard i Vends Herred, levede 1524 og havde kort før arvet 3 Gaarde i Fjelsted efter <i>Borquard Ranzau</i> . * <i>Margrethe Everts</i> -datter <i>Bild</i> af <i>Ravnholt</i> .	<i>Jochel Brockenhuus</i> .	<i>Milbrockenhuus</i> .	<i>Thobrockenhuus</i> .	<i>Eyler Brockenhuus</i> .	<i>Janne Brockenhuus</i> .	<i>Claus Eriksen</i> (Rafnsberg) til Kindholm i Sjølland og Nakkebøll i Fyen, blev 1528 forlehnet med Haraldsborg og fire tilliggende Herreder. Han døde 1ste Januar 1541 paa Erholmi i Vends Herred (Mag. til dansk Adels-hist. I, pag. 93), som han maa have ejet i Forbindelse med Søsteren. * <i>Susanne Eylersdatter</i> Bölge til Nakkebølle, † 28 Juni 1569 som <i>Jacob Brockenhuus</i> til Damsboes Hustru.	<i>Margrethe Elline Ericksdatter</i> til Erholm. * <i>Emmike Ottesen</i> (af Slægten <i>Emmicke</i> vel Tagsten) paa Rolborup. Han fik 1514 Brev paa Ringsted aarlige Byskat.
---	-----------------------------	-------------------------	-------------------------	----------------------------	----------------------------	--	---

<i>Jacob Brockenhuus</i> , Landsdommer i Fyen 1541. * <i>Marine Friis</i> .	<i>Claus Brockenhuus</i> til Syndergaard 1541. Han førte Processen 1549. * <i>Marine Friis</i> .	<i>Eyler Brockenhuus</i> til Syndergaard 1537-† 1542 forlehnede med Vernekloster i Norge. * <i>Kirsten</i> (Gyldenhorn) <i>Eriksdatter</i> .	<i>Oluf Brockenhuus</i> til Harreslefgaard. * <i>Erdmagaard</i> Clausdatter <i>Urne</i> .	<i>Inger Clausdatter</i> . † 24 Novb. 1599 paa Krønge. * <i>Angen Pedersen</i> (Galt) til Birkelse og Krønge (Søholt i Laaland), født 1530, † 3 Mai 1585.	<i>Anne Clausdatter</i> . * <i>Jørgen Barder</i> nekow.	<i>Erick Urne</i> til Hindemae, der 1549 var Formynder for sine Cousins, og blev dræbt 1561 i Krøpelsbagen af nogle Bønder.	<i>Anne Emmicksdatter</i> til Erholm, levede 1549. * <i>Claus Basse</i> , der 1549, 1563 og 1566 ejede Erholm.
---	--	--	---	---	---	---	--

(?) Man har saaledes anseet den Handling, hvorved flere Ting paa en voldsom Maade, her ved Op-

brud, bleve borttagne, for at udgjøre ligesaa mange Vold, som der vare forskjellige borttagne

och hindes Søn, *Claus Erichssen*, skulle haffe giortt uti Otthensse uti St. Hans Kyrcke for en Kiste, the skulle haffue opslagitt och ther udtagen en Guldradsse (*), ett Sylffhorn, som vor forgyldtt, en Guldring met en blaa Safir och sex Rinske Gyllen, som vor uskifft epher *Claus Randtzau*, oc skulle haffue udtagitt (†) uti Besetningh, och for ett Enmercke, som kallis Labölle, ett enmercke Stycke Jordtt, liggendis vedtt Maderup, som er sermerkt, ett Enmercke heder Rakell-Byggestett och Rackellundtt, met the Ennercke-Jordtt, som ther tilligge vedtt Hiorteberigh (‡) och anderstedtt, och for III Gaarde uti Fielstet (§), som *Godtske Randtzau* arffuede met sine Metarffuinge met mere Gods &c., oc berette, att samme III Gaarde vor hans Fader affvonden uti Dom och Retthergang, och myenthe therfor, at thennom burde att udlegge hapnom Fylleste for theris Anpartt epher *Godtske Randtzou*, och uti Rette lagde nogle Sködebreffue och Mageskifftebreffue, som hans Faders Metarffuinge hagde giortt hans Fader paa samme III Gaarde epher *Borquort Randtzous* Dödt &c. — Thertill suarett *Claus Bassi* och *Erich Urne* och myenthe, att the Inthet vor for^m *Claus Brockenhus* skyllig i then Sagh, och i Rette lagde ett Tingsvitne aff Vendsherritzting under Datum MDXVIII, lydendis, att *Godske Randtzou* hagde standit ther inden Tinge och kiendes Ingen, huercken *Henrich Brockenhus* eller andre, nogen Retthergang att haffue i samme Gods i Fielstet &c., som samme Vitne ythermere uduisser och indeholler. — Therepther en vor kiere Herre Faders, Koningh *Frederiks*, loglige Ihukommelse, hans Dom, udgiffuitt under Datum MDXXIII, lydendis, att thersom *Henrich Brockenhus* eller hans Metarffuinge hagde nogen Brösth i thet Gods, som the hagde effitt epher *Borquordt Randtzou*, tha skulle the thet forfyllige indtt for theris Sambfrender, och andensteds epher Logen &c., som samme Dom ythermere uduisser och indeholler &c. — Thesligeste berette

Gjenstande, omtrent ligesom man ved Vold, udøvet mod Personer, regnede det for et nyt Vold hvergang man kom over et nyt Markeskjel, hvilken Beregningsmaade af Voldsbüderne først blev afskaffet ved Christian den Tredies Haandfæstning (*Krag* II. 51) og den Coldingeske Reces Cap. 25, jvfr. D. L. 6—9—11.

(*) *Guldradsse*, et Bryst- eller Armsmykke af Guld, jvfr. Vid. Selsk. Ordb.

(†) *udtagitt uti Besetningh*, d. e. lagt Beslag paa.

(‡) De omtalte Steder ligge i Skovby Herred i Fyen.

(§) Fjeldsted By i Vends Herred i Fyen, D. Atl. III. 486.

Claus Brockenhus om the IIIe Mk., som skulle vere uttagitt i Aagaardtt och om then Guldradsse, then Sölffhorn, then Guldring met then blaa Safir och the sex Gylden, som skulle vere tagitt her i Otthensse, och om the IX Voldtt, att ther skulle haffue standit 1 Kiste uti Sti. Hans Kircke her uti Otthensse, som skulle haffue veritt uskiftt epher *Claus Randtzau*, som Frue *Inger* och hines Sön, *Claus Erichssen*, skulle haffue opslagitt och ther uttagitt for^{ne} Gods och thermet giort the IX Voldtt &c., och berette, att handtt hadde funditt Breff och Segell for segh, att hans Fader hadde ædskit och klagett therpaa &c., oc myenthe therfor, att hannom burde Fylliste epher sin Anpartt i for^{ne} Pendinge och Lössör &c. — Thertill suarett *Claus Bassi* och *Erich Urne*, att the aldrig viste aff nogen Kiste att sie, som skulle haffue hört *Claus Randtsou* till i nogre Maade, men berette, att *Godske Randtsou* skulle haffue hagddt 1 Kiste standendis her uti Otthensse uti Sti. Hans Kircke, som endnu skulle vere her uti Bynn, oc hadde Nyglene til samme Kyste her for oss tilstede, och berette, att samme Kiste icke skulle findes att vere opslagitt uti nogre Maade oc myente therfor, att the icke viidere vor plictige till att suare for^{ne} *Claus Brockenhus* till then Sagh &c., och beuiste her straxt met III leffuendes Mends Röst, som stodtt och vantt uti theris Helligens Edtt, att thennom fuldtt vitherligtt er, att *Godske Randso* lodtt giöre en Kiste uti Juttlandtt och lodtt före then till Bogensse och binde (?), och siden böddt före then till Othensse och satte then i Sancti Hans Kyrcke &c. — Sammeledis berette och for^{ne} *Claus Brockenhus* om the Enmercker, som ere fyrsth Labölle, ett enmercke Stycke Jordtt, ligendis ved Maderup, som er sermerckt, ett Enmercke heder Rackell Byggestet och Rackellundtt, medt the Enmercker Jordtt, som ther tillige vedtt Hiorteberig och andenstedz, och kien-der seg att vere ther uti vonlodig (¹) paa en Systherpartt och eskitt therfor uti Rette, om for^{ne} *Claus Bassi* eller *Erich Urne* hadde nogen Affkaldtt eller Skifftebreff, som vor giortt emellom Her *Dettleff Randtsou*, *Borquordtt Randtso* och theris Metarffuinge, anthen paa Eigendom, Bo, Boskaff eller Lössöre, som the arffuede epher theris Fader, *Claus Randtsou*, at thi ville

(¹) *vonlodig*, formodentlig *vanlodig*, brüsthölden i Lod (Arvelod).

ladhe thennom komme tilstede, att the kunde underuisse thennom i Sagen, huor megitt huer theriis Lodtt och Partt theruti kunde falde med Rette, och viidere berette *Claus Brockenhus*, att *Claus Bassi* eller *Erich Urne* skulle haffe ett Skifftebreff, som dogh icke skulle vere beseglitt uthen mett ett Indsigell, som vor Her *Detlef Randtsoes* Indtsigell, som klarlig findes uti vor kiere Herre Faders, salig met Gudtt, Konigh *Fredericks* Dom, och begeritt therfor, att samme Breff motte komme tilstede &c. — Thertill suarett *Claus Bassi* och *Erich Urne*, att the ingen Skifftebreffue hagde i then Sagh, men om thet Skifftebreff, *Claus Erichssen* bar uti Rette for Höybemeldte Konigh *Frederich*, suarett the saa till, att hans Hoffuitgaardtt Kindholm^(*) uti Sielandtt bleff affbrendtt uti Greffuens Feigde, och att bode thet Breff och andre flere Breffue bleff thennom ther undrygtt^(*) oc borte for; men uti Rette lagde enn Lagheffdt, som *Hendrick Brockenhus* hagde giortt paa *Godske Randssoes* Vegne paa Labölle Enmercke met all sitt retthe Tilliggelsse, Stedtt fraa Stedtt, och thet indvorde till *Godske Randso* och ingen anden, som samme Lagheffdtt ythermere indeholler och uduisser &c. — Item thernest en Lagheffdt, som *Eyler Rantzou* aff Aagaardtt hagde giortt paa sin rette Jordtt och Eygendom Stedtt fraa Stedtt, som samme Lagheffdtt ythermere uduisser och indeholler. — Item ett Tingsvitne aff Skoffbyherritztingh under Datum MCDXCII, lydendis, att *Claus Randsou* bode i Aagaardtt uti L Aar och mere, och hans Sön ephther hannom i lang Tiidtt *Eyler Randsou*, tha vor ther Ingen, som kierde paa Labölle förendtt *Benditz Hoffuenskildtt* thall ther aa paa Frue *Gesse Tinhussia* Vegne &c., som samme Tingsvitne ythermere uduisser och indeholder. — Item 1 Dom, som Biscop *Jens Anderssen* uti Otthensse met flere gode Mendtt udgiffuitt hagde ephther Koning *Fredericks* Befalingh under Datum MDXXVII, lydendis, att the hagde dömppt Rackell Skoff och Rackell Lycke till Aagaards Fangh for ett rett Enmercke inden the Steene och Gröffther, som samme Breff ythermere uduisser och indeholler, mett then Systher-

(*) *Kindholm*, i Kundby Sogn, Horns Herred; denne Gaard tilhörde siden Familien *Pax*, blev nedbrudt ved 1660 og ventelig alt da lagt under

Svanholm; nu udgjöre dens Jorder en Deel af Herregaarden Overbjergs Bestanddele. *Begtrup*.
(*) *undrygtt*, herövet, frataget; jvfr. det tydske ent-rücken.

deell, som *Hendrick Brockenhus* aff Syndergaarde hagde ther sänden for thet Gierde, som samme Breff paalyder. — Item en högbemelte vor kiere Herre Faders Stadfestelse offuer samme gode Mendis Dom &c., met mange andre flere Breffue, the therpaa uti Rette lagde paa bode Süder och berette *Claus Basse* och *Erich Urne*, att Frue *Inger* effther samme gode Mendis Dom hagde laditt kaste en Gröfft emellom *Henrich Brockenhus* och hinde, och berette *Claus Bassi* och *Erich Urne*, att *Claus Brockenhus* skulle haffe XII Örtu Landtt (¹⁰) till then Gaardtt i Horleff aff Aagaardtt rette Fang och Grundtt &c. oc myente the therfor, att *Claus Brockenhus* therfor vell skulle haffe Fylliste for then Systherlodtt, som handtt clauger segh brystholden paa &c., met mange flere Ordtt och Talle thennom therom emellom vor paa bode Süder; Tha epher Tiltall, Giensuar, Breff och Beuissningh och Sagens Leghelighedtt, sagde vii ther saa paa for Rette, att then Sagh om the III Gaarde i Fielstet skall bliffe opstandende indtill *Claus Brockenhus* och *Jörgen Skinckel* haffue veritt i Rette for oss personlige, epherthi thet er then Sagh anrörendis, och siiden att komme indtt XX Dage Julle till Landemode (¹¹) och ther forhandles anthen till Mynde eller Rette, men om the III ^c Mk., som skulle vere udtagitt i Aagaardtt, och om then Guldrasse, then Sölffhorn, som vor forgyldtt, en Guldring met en blaa Safir och sex rinske Gylden och the IX Voldt, som skulle vere giordtt i Sti. Hans Kircke vortt saa paasagtt, att epherthi *Claus Bassi* och *Erich Urne* beuiste, att ther stodt 1 Kiste i Sti.

(¹⁰) *Örtug Land*; efter Myntforholdet mellem Öre og Örtug maa en Örtug Land, eller som det andensteds kaldes Örtug Boel, have udgjort $\frac{1}{3}$ af en Öre Land, som i en gammel Aarhusisk Jordebog angives til $\frac{1}{6}$ af et Boel; jvfr. *Kof. Anchers* saml. jur. Skr. II. 517 Not.

(¹¹) *Landemode*, herved forstaaes ikke det saaledes i senere Tider benævnte Provstemode, men et til den 13de Januar bestemt Landsting, paa hvilket, som det förste Landsting i Aaret, rimeligviis samledes en större Mængde end ellers sædvanligt; denne Forsamlingstid nævnes ogsaa i et Dombrev af Kong Hans fra 1480 („Löverdagen nest efter tiugende Dag Juele oppo Lande-

modh uthi Othens“) i Danske Magaz. IV. 14 og paa samme Tid omtrent er det ældste Viborgske Snapsting bleven holdt, s. et Tingsvidne hos *Thestrup* S. 33 („den Söndag nest efter 12te Dag Juul“). Det fortjener at bemærkes, at ogsaa i Vitherlagsretten nævnes otte Dage efter Juul som sædvanlig Opsigelsestid for Tjenere og Tyende, s. Saml. af gl. danske Love V. 3. See endnu den jydsk Adels i Aaret 1552 udstædte Forpligtelse aarligen at besøge *Landemode* i Viborg den hellige Trefoldigheds Söndag for at bilægge eller paakjende Trætter mellem Adel og Lehnmænd (*Krags* Supl. til Christian den 3dies Hist. 113 ff.).

Hans Kyrcke, som hörde *Godske Randsou* till, och viste ingen anden Kiste att suare till, tha bör for^{ne} *Claus Bassi* paa sin Höstruis, *Erich Urne* paa *Claus Erichssens* Börns Vegne och Frue *Margrette* for then Sagh quitt att vere, indtill saa lengi *Claus Brockenhus* kandtt thennom thet skelligh offuerbeuisse met nöiagtige Beuissningh, men om de Enmercker, som for^{ne} *Claus Brockenhus* haffuer udeskitt til Jeffnitt och Fylleste och men, att handtt er vonloditt theruti paa 1 Systherparttt, vor saa paasagtt, at then Sagh bör att indkomme for XII theris Sambfrender och ther gaa om saa megitt som Rett er epther høybemelte Konig *Fredericks*, vor kiere Herre Faders Doms Lydelsse.

Datum Otthensse, then Lögerdag nest epther Sti. Nicolai Apostoli Dagh, neruerendis *Verner Sualle*, Landsdommer uti Fyen, *Dirich Quitzau*, Her *Christen Poellssen*, Prier till Sti Knuds Closther her i Otthensse, *Erich Kaass* och *Jörgen Thimandtt* &c. 1549.

61.

1550. Kongens og Rigaraadets Dom, hvorved 12 Herredsmænd, som havde Herredets Segl i Bevaring, dømmes til at besegle et Tingsvidne om en Markeskjelsforretning, hvorved de vægrede dem, fordi Forretningen ikke efter gammel Sædvane havde været læst 3 Gange paa Herredstinget.

(Teguelser Nr. 3, fol. 192, b.)

Wii *Christiann*, mett Guds Naade &c., giöre Alle witterligtt, att Aar effther Guds Byrdtt MDL Sancti Michels Dagh paa wortt Rettherting her paa wor Gaardh vdi Aahuss, vdi wor egenn Neruerelsse, neruerendiz oss elskl. Her *Eske Bilde*, Riidder, wor Hoffmester, *Johann Friis* till Heslager, wor Cantzeler, Her *Axell Brade*, Her *Mogens Gyldenstiernn*, Riiddere, *Tage Tott* och *Claus Vrne*, wore Mend och Raad, wor skickett oss elskl. *Erich Podebusk*, wor Mand, Tienner och Embitzmand paa wor Gaard vdi Aahuss, paa thenn ene, och tilltalett the tolff Mend aff Willandtzs Herrett, som haffue Willandtzherrez Indsegle udi Forwaring, paa thenn andenn Siidde, fore att the icke wilde besegle ett Windne, schreffuitt paa Pergemend, mett Herretets Indsegle, effthersom the IIII Mend aff the XII, som haffde giortt Marckeskell emellom Grödbye och Hogerrodtt, inden Willandtzsherrits Ting wondett hagde,

och berette for^{ne} *Erick Podebusk*, att thenn Tiid oss elskel. *Byrge Trolle*, wor Mand och Raad, hagde Aahuss Leenn wdi Forlenningh, och loed giöre samme Marckeskell, tha haffde hannd samme Breff thuenne Gange indenn Tinge, oc wille thett haffue beseglett, och the XII Mend wille icke unde hannom samme Windne beseglett. Thertill suarett thuenne aff for^{ne} XII Mend paa theris egne och theris Mettfölgeris Wegne, och berette, att samme Windne, som *Byrge Trolle* begerett att besegle paa samme Byers Marckeskiell, icke hagde verett trenne Gange lest indenn Willandtzsherristing effter gammell Sedwonne, förre end thett burdis att besegles, och thersom for^{ne} *Byrge Trolle* hagde louligenn ladett thennom thertill kallet och samme Windne lesth inden Tinge effther gammel Sedwanne, thaa wille the haffue unth hannom Herritets Indsegle fore samme Windne, met flere Ord och Tale, som thennom therom emellom löb. Thaa effther Tilltalle, Giensuar och Sagens Leylighed sagde wi ther saa paa fore Rette, att for^{ne} *Erick Podebusk* skall nu till försthe Ting, som settes paa Willandsherretsting, lade samme Windne komme ther till Tinge, och thaa skall udenn wiider Paaskud the XII Mend, som haffue Herrits Indsegle, were plictig till att besegle samme Windne met Herrits Indsegle, effther som the III Mend om samme Marckeskiell wondett haffue.

Giffuitt Aar, Dag och Sted som fors^{uit} staar. Vnder wortt Signet.

62.

1550. Dom paa Kongens Retterting. Tvivlsom Bestemmelse om Adelens Værneting. En Landstingsdom antager, at Vidner, som ere förte efter en Mands Död, ikke kunne komme ham til Skade (!).

(G.)

Wor skickitt for oss paa wortt Rettherting oss elskelige *Per Galskytt* och *Otthe Galskytt*, wore Mend och Thienner, paa then enne och oss elskelige *Niels Kragh* thiiil Kierlingbiereg, wor Mandt och Thienner, paa sine egne och oss elskelige Frue *Eddell* till Synderwang hindis Wegne paa then anden

(!) Til Sagens Oplysning kan omstaaende af Hr. *Begtrup* meddeelte Stamtafle tjene:

Siidhe och vaar nu i Dag theris rette Tegtedag att möde i then Sag, som her for oss beuiist waar met wort Opstandelses-Breff⁽²⁾ och thiltalit *Per Galskytt* och *Otthe Galskytt* for^{ne} *Niels Krag* paa sine egne och Frue *Eddels* Wegne for ett Werigmaall, att *Henrick Stampe* wor theris Faders Werrigh, och Fylliste for huis Forsömmelse hand forsömpte hannum och hans Mettarffuinge met samme Werrigmaall och for enn Affkaldt ephter *Otthe Stampe* och en Affkaldt epther Frue *Marine Otthesdatter*, och for hues *Henrick Stampe* kundhe arffue effther Frue *Marine Otthesdatter* met Kost, Thering, Skadegield oc Faldzmaall, oc i Rette lagde *Per Galskytt* och *Otte Galskytt* ett Breff under Datum MDL, som *Erick Blick* hagde udgiffuet, lydendes, att hannom fuld witterligt waar then Tiidt *Per Galskytt* döde paa Ölandt, tha hagde hand inngen Brödre leffuendes, oc wor *Thomes Galskytt* och *Otte Galskytt* II umellende⁽³⁾ Börn och ey the hagde andre Werie end *Henrick Stampe*, och hand togh samme Börn thiill sig ther theris Fader waar död; dernest ett Breff under Datum MDL, lydendis, att Frue *Kierstine Andersdotter*, *Jep Munckis* Ephterleffuerske, thet waar hinde fuldwitterligt, att *Henrick Stampe* wor *Thomis Galskyttes* Werie och thog hans Gotz paa Standt ephter *Per Galskyttes* Dödt. Item ett Breff, som *Henrick Knudzenn* tiill Røding hagde udgiffuit under Datum MDL, lydendis, att hand wor i synn Stouffe och hörde, att *Thomes Galskytt* eskitt aff *Henrick Stampe* hanns Arff, som hannom

Mogens Stampe til Klarupgaard. * Maren Stifeld.

Henrik Stampe, der af Biskop Iver Munck blev forlehnnet med Wisselberg og Oxvang; siden med Nørholm; levede endnu 1537 og solgte da til Otto Galskyt Bodungaard. Ved Aar 1500 var han bleven gift med Karen Munck, Syster til Biskop Iver Munck. De döde ventelig barnlöse.

N. N. Stampe.
* Per Galskyt til Öland i Thy, der 28 Octbr. 1536 mödte paa Rigsdagen i Kjöbenhavn; död kort efter.

Fru Edel (Stampe) i Sündervang i Ribe Stift, der 1543 var Enke efter Niels Eriksen Krag (til Agerkrog), (Sandvigs Oversættelse af Christian den Tredies Historie, 2den Deel, Pag. 162); mulig Søn af Erik Krag og Karen Kalf. Deres Søn var ventelig:

Thomes Galskyt stod i Biskop Iver Muncks Tjeneste för 1539. * Johanne Jensdatter af Boller.

Otte Galskyt stævner sine Værger for Retten Aar 1550.

Niels Krag, der 1543 og 1552 ejede Kjellingberg i Ribe Stift.

(²) *Opstandelsesbreff*, Opsættelsesbrev, Document, (³) *Umellende*, umælende, d. e. umyndige, s. Anm. hvorved Sagen erklæres udsat. til J. L. Side 497.

wor thiilfallen epther hans Fader, oc *Henrick Stampe* suarede: giiff thiüg tillfreds, thersom jeg leffuer och fanger mit *Formaall* ⁽²⁾, tha skall jeg giöre thig god Skiell for huess' Forsömmelse jeg wor thin Werie, och eskitt *Thomes Galskytt* besynderlig enn stempit ⁽³⁾ *Molling* ⁽⁴⁾, en Kobberkannde, enn *Löu*kar ⁽⁵⁾ Kobregryde och sagde, att thet wor Udarff. Item ett Breff, som *Palli Banng* hagde udgiffuitt under Datum MDL, lydendis, att han mindis, att *Thomis Galskytt* wor hoss *Henrick Stampe* ther hand hagde Nörholm ⁽⁶⁾ och wor enn lidhen Drenngh. Item ett Breff, som *Per Harboo* till Nielsby haffuer udgiffuit, lydendis, att handt haffuer hördt, att *Henrick Stampe* haffuer bestanditt samme Arff och Werrigmaall att haffue thet inde hoss sigh, som samme Breff viidere bemeller. Item ett Breff, som Hr. *Niels* i Grimstrup haffuer udgiffuit under Datum MDL, att hanndt hagde tiennt *Henrick Stampe* och hannom witterligt wor, att hanndt haffuer hördt, att *Henrick Stampe* kiendes och tilstodt, att hand haffuer fornefnte Arff och Werigmaall innde hoss sigh och leffuit hand, tha skulle hannd giöre sinne Systerbörnn *Thomas Galskytt* Skiel &c. Item ett andit Breff, Hr. *Gregers* i Hemenn udgiffuit under Datum MDL, lydendis, att *Henrick Stampe* tillstodt samme Arff och Werrigmaall att haffue hoss sig och loffuit hanns Systerbarnn *Thomis Galskyt*, att hand skulle giöre hannom Skiell &c. Thernest enn Stockeneffndtt aff Skatz Herridzting under Datum MDL, lydendis, att XII Menndt hagde withnet met opragthe Fingre, att them fuldwitterligt wor, att then Tiidt *Thommes Galskytt* hanndt thiente werdige Fader Biscop *Iuer Munck* i Riibe, tha wor handt paa Skadtz Herritztingh och gaff Klaffue och Kiere, att *Henrick Stampe* wor hanns Werge och thog hans Godz och giorde hannom icke Skiell eller Fyllist &c., som samme Withner met mange flere Withner

(2) fanger mit *Formaal*, d. e. faaer Aflösning, Absolution, jvfr. Anm. til Saml. af gl. danske Love III. 515 (formælæ) og Vidensk. Selsk. Danske Ordb. v. *Formaal*, skjündt jeg maa tilstaae, at denne Forklaring ikke ret vil passe med Sammenhængen.

(3) *stempit*, stemplet?

(4) *Molling*, en Skaal, et Vandbækken, det gamle

Mullug, Er. Sjell. Lov II. 39, jvfr. *Molbechs Dial. Lex.*

(5) *Löu*kar; et Bryggerkar; Löu kaldes Vandet, som koges til en Brygning, förend det kommer paa Maltet; *Molbech Dial. Lex.*

(6) Nörholm, i Törstrup Sogn, Österherred, Ribe Stift, D. Atl. V. 769.

ythermere indholder och uduiser, och satte for^{no} *Per Galskyt* och *Otte Galskyt* therefore i Rette, om *Niels Krag* och Frue *Eddel*, for^{no} *Henrick Stampes* Arffuinge, icke wor plegtig tiill att stande them tiill Rette for for^{no} Arff och Werrigmaall. Thertill suaredhe for^{no} *Niels Krag* paa sine egne och Frue *Eddels* Wegne, att *Per Galskytt*, theris Oldfader, icke skulle haffue nogit Arffgodtz then Tiidt hand fick sian Höstrue, men berette, att theris Fadermoder haffuer fangit Fylliste och Affkaldt, thersom thi motte komme tilstede, och i Rette lagde *Niels Krag* en Affkaldt under Datum MCDXCV emellom *Jens Andersen* i Moutrup, *Henrick Stampe*, *Mogens Stampe*, *Claus Jensen* oc *Niels Jebesen*, lydendes, att the Syskende skall haffue och beholle theres Godz och Bopenninge, the nu i Were haffue, oc *Jenns Andersenn* paa sine Börns Wegne oc *Thomis Galskytt* oc *Otthe Galskytt* skall haffue oc beholle thette Godz, som thette Affkaldts-Breff indholder, som hand haffde aff thenom, som samme Breff ythermere indholder och utuisser, och mienthe, att hand icke wor widere plegtig att suare thennom ther thiil samme Arff; men tiill thette Werigmaall suarede for^{no} *Niels Krag* oc satte i Rette ephter Lougenn, om thennom icke burde att haffue kreffuit samme Werigmaall ephter wor Danske Log, som lyder om then treduge Dag oc andre Wilkor, som Logenn siger, att the icke skulle haffue giort, och miente, att hannem therfor icke burde att suare thiill samme Werigmaall, och thesligeste berethe, att the Witner, som saa wor tagen ephter enn dödt Mandt icke skulle were saa nöiactig, som thet sig burde, och irettelagde enn Dom aff Wiburg Landztingh, som *Jens Thomissen* och *Erick Skram* hagede udgüffuit under Datum MDL, lydendes, att huess Withnesbyurdt, som suaa er withnet paa enn dödt Mandt, bör icke att komme for^{no} *Henrick Stampis* Arffuinger tiill Skade eller Brast uti noger Maade, som samme Dom ythermere indholder och uduiser. Item enn anden Dom aff Wiburg Landsting, lydendis, att the Wittnessbyurdt, ther wor i Rette steffnndtt och er Witthner ephter enn dödt Mandt, haffuer ingen Magt och bör icke att komme *Henrick Stampis* Arffuinger til Skade i noger Maade, met mange andre adskyllige Breffue, the paa bode Siider irettelagde, och miente *Niels Krag* therfor, att handt icke wor plegtig att staa thennom therfor tiill Rette, met mange flere Ordt och Tale thennom therom paa bode Sü-

der emellom wor. Tha ephther Tiltall och Giensuar, Breffue, Beuissning och Sagens Leilighedt, och ephertii att ther findes Riiddermendsmendts Widtnissbyrd, som haffuer withnett siiden *Henrick Stampe* döde, och theremodt findes Dom aff Wiburgh Landsting, att slig Witner, som er withnett ephther enn död Mand, haffuer ingen Magtt och bör icke att komme *Henrick Stampis* Arffuinger tiil Skade i noyer Maade, och ephertii att wor Recess bemeller (7), att ther icke skal dömmis paa nogen Riiddermandzmandt *en* eller hans Arffuegods annenstedtz, enndt for oss personnligenn och wor elskelige D. R. R. och the Riiddermendtzmendts Breffue och Landzdomers Dom sees att were emod huerandre, tha bör samme Sagh att indkomme for oss personnligenn och wort elskelige D. R. R., oc for^{no} *Per Galskytt* oc *Otthe Galskytt* att steffne *Niels Krag* och Frue *Eddell* met wor Steffningh for oss personnligenn och wor elskelige Danmarks Riigens Raadt, och ther gaa och om huis mögit som Rett er, begge theris Rett thermet uforkrenckitt. (8)

(7) Denne Henviisning til en af Christian den Tredies Recesser, hvori skulde bestemmes, at enhver Sag angaaende Adelsmænd eller deres Arvegods skal paadømmes af Kongen personlig og Rigens Raad, er næsten uforklarlig, da den eneste Bestemmelse, hvortil der kan sigtes, er Recessen af 1547 Cap. 14, men denne viser kun, at Sager angaaende Eeder, allagte af Adelsmænd, skulde indankes for Kongen og Rigens Raad, fordi disse, som det hedder i Recess 1551 Cap. 16, angaae Adelen. Af denne Beskaffenhed er nu virkelig den her omhandlede Sag og Dommens Conclusion kan dermed vel passe, men ingenlunde Ordene i Henviisningen til Recessen; thi om man end vil antage (hvortil jeg er meget tilbøilig), at *en* var en Fejlskrift for: *Ed* eller *Erre*, er man dog lige fuldt i Forlegenhed med Ordene: „eller hans Arvegods“. See iøvrigt Dommen Nr. 54 S. 108.

(8) Den samme Sag foretages derpaa i Nyborg Tirsdagen efter St. Thomæ Dag af Kongen og Rigsraadet, og efterat Sagens factiske Omstændigheder noget kortere end i den forrige Dom ere fremsatte, indlader *Niels Krag* Sagen, og det

hedder da: „oc mienthe *Niels Krag* derfor att hand icke wor plectug att stande thennom til Rette, met mange flere Ord och Talle thennom therom paa bode Sider emellom wor oc mange flere atskillige Breffue, bode Sködebreffue, Dombreffue oc andre Breffue, ther paa hode Sider i Rette lagde; Tha ephther Tiltall, Giensuar oc Sagens Leilighedt oc ephtertil att ther findes Riiddermendsmænds Witnessbyrdt, som haffuer witnet siiden *Henrick Stampe* döde oc ther emodt findes Dom aff Wyburg Landsting, att slig Witne, som er witnet ephther enn död Mandt, haffuer ingen Macht, saghde wil suo paa for Rette, att hülcken Part, ther widere paaskader, maa paa thet nye steffne forschreffue Sagh oc forne Landzdommere met theris Domb ind for oss personlig oc wort elskelige Danmarckes Rigis Raadt oc ther gange om suo mögit som Rett er. Datum ut supra, Nyborg, then Thiisdag nesteffter St. Thomæ Apostli Dag, i vor egen Neruerelse, neruerendes os elskel. *Johan Friis*, wor Cantzeller, *Erick Banner*, &c. — Endelig forekommer denne Sag i Aaret 1552 paa ny for Herredagen, hvis Dom findes afstrykt under dette Aarstal.

Datum Ottense, thenn Thorsdag nest ephther Scti Egidii Dag (°) neruerendis *Gert Bryske* til Dallum, *Eggert Henricksen* til Westergaardt, *Niels Henricksen* til Töistrup, *Hans Friis*, Burgemester, *Jörgen Chotti*, *Hans Lauritzen*, Raadtmentd, och *Clemindt Andersen*, Burger i Otthense, MDL.

63.

1550. Herredagsdom. En Fæstebonde, som i tre Aar ikke havde betalt Laudgilde, ansees for at være udviist af sin Gaard med Rette. „Besætning“ (Arrest) lagt paa Afgröden. Sagen er behandlet paa Herredagen uden foregaaende Herreds- eller Landstingsdom.

(H.)

Vor skickit for oss paa vort Retterthing *Gunder Jörgens* och hagde udi Rette steffnitt oss elskl. *Bent Norby*, vor Mand och Tienner, och tilltallit hannom for att hand hagde kast hinder, hinders Hossbund och Börnn aff theris Bolig for II Öxen, hand skulle haffue skatthit ⁽¹⁾ hinders Hossbund aff, som hun meente met Urett, oc berette, att hand forbödt hinders Hossbundet att före sin Gröde ⁽²⁾, oc thog theris Meyejern ⁽³⁾ fra thennom. Thertill suarid for^{ne} *Bent Norby*, att for^{ne} *Gunder Jörgens* och hinders Hossbundet, *Jörgen*, hagde nogen Tiid siden forleden boedt paa hans Gods oc hiolt hans Landgille inde hoss sig udi III Aar oc lod Gaarden forfalle, och therfor vor nödt til att uduise hannom aff sitt Gods effter slig Leilighet, uden hand ville haffue thet forfallit, oc miente thermet ingen Urett att haffue giort hannom. Sammeledis berette *Bennt Norby*, att hand icke hagde beskattit hannom the II Öxen, meden att for^{ne} *Jörgen* hagde beplictet sig ved II Öxen att opbygge II Sullerum ⁽⁴⁾ inden Mittsommer thernæst, som hand sielff hagde nedbrodtt, oc thet icke skede, oc therfor hagde hand delt hans Forlöftis-Mendt ⁽⁵⁾ for^{ne} II Öxen

(°) Den 1ste September.

(1) *skatte af*, udpante.

(2) *Gröde*, Afgröde.

(3) *Meyejern*, Jernet paa Leen, som bruges til Meining.

(4) *Sulerum*, et Udhuus eller Tilbygning, jvfr. *Molbechs* Dialekt-Lexicon voc. Sulekammer.

(5) *Forlöftismænd*, Forlovere, Cautionister.

aff, och ydermere berette *Bent Norby*, att then Tiidt hand hagde uduist for^{ne} *Jörgen* aff hans Gaardt oc besette (*) Gröden paa Jorden vor, tha hagde hand alligeuel brugt thet, oc therfor hagde hand tagen samme Meijern fra hannom. Sammeledis berette *Bent Norby*, att ther staar endnu tilbage aff for^{ne} Löffte I Örtug Pd., som for^{ne} *Jörgen* hannom plectug er, oc berette att for^{ne} *Jörgen Pedersenn* hagde fest hannom II Loge (†) oc menthe, att hand burde them att fulddriffue; tha efter Tiltalle, Giensuar oc Sagens Leilighet sagde vi tha suo paa for Rette, att *Bent Norby* ingen Urett hagde giortt i thet hand hagde uduist hannom, efterdi the sadde inde met theris Landgille udi III Aar oc icke ytte thet, som thet sig burde. Thesligeste offuergaff (‡) *Bendt Norby* the tuinde Loge, som *Jörgen Pederssenn* hagde fest hannom oc thisligeste offuergaff then Örtug Pd., som igien stodt ubetallit, som *Jörgen Pederssenn* hannom skyldig vor, oc loffuit *Bent Norby* sammeledis att ville igiengiffue for^{ne} *Jörgen Pederssenn* thet Meyjernn, hand hagde ladit thage fra hannom.

Datum Nyborg, then Mandag nestepther Sti. Thomæ Apostoli Dag (*), i vor egen Neruerelse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeller, *Erick Banner* D. R. M., *Otthe Krumpen*, Ridder, *Oluff Munck*, *Erick Krabbe*, *Eyler Hardenberg*, *Jörgen Lycke* oc *Gabriel Gyldenstiernn*, vor tro Mend oc Raad. Anno Dni MDL.

64.

1550. Herredagsdom, hvorved et ugift Fruentimmer, som löber bort med en Mandsperson, dömmes at have sin Arveret forbrudt. Jydske Lovs I. 33 og Riberet Cap. 27 paaberaabte. Borgemesters og Raads Dom indstævnt for Herredagen.

(H.)

Vor skickit for os paa vor Retterthing *Peder Nielssenn* udi vor Kiöbstedt Riibe, och hagde udi Retthe steffnit oss elskl. *Burgemester och Raadt* udi

(*) besette, lagde Beslag paa.

(†) Loge, Eeder, Bevilis ved Lov.

(‡) offuergav B. Norby &c., det er: *Bent Norby*

eftergav *Jörgen Pedersen* at gjöre de to Eeder, han havde forpligtet sig til, ligesom og I Örtug Pengæ, o. s. v.

(*) Den 21de December.

for^o vor Kiøbstedt Riibe oc tilltallit thennem for en urettferdig Dom, som hand menthe att skulle vere, som the nogen Tiid siiden forleden haffue dömp^t emellom hannom, *Knud Jelling* oc *Lauge Stafferssenn* om nogen Arffue, som hans Höstrue skulle vere tillfalden, oc berethe, att then hollis hinde for met Urett; thertill suarid *Laffæ Stafferssenn*, *Jens Hegelundt*, Raadmænd udi Riibe, paa oss elskl. Burgemesters och Raads Vegne udi Riibe, oc berette, att for^o *Peder Nielssens* Höstrue nogen Aar siiden forledenn och vor hieme hoss hinded Fader, tha hagde hun thagen en Landtz-Knæggt ved Hannden, ved Naffa *Jacob Dumme*, oc löbett bortt met hannom om Nattetiide, oc thagett bort met seg, huad hun kunde faa, oc vor suo borte ved III Aar, oc kom tha till Ribe igien met samme Landtz-Knæggt, *Jacob Dumme*, som hun tha hagde, oc tha hagde hindis Slect oc Metarffuinger for Guds och hindis Armodis Skyld giffuit hinde noget Gods, for huilekett Gods for^o hendis Hossbundet udi hindis Neruerelsse oc met hendis Samtyck hagde giffuit hendis Metarffuinger enn klar Affkaldt, the tha straxt for oss udi Retthe lagde, oc berette, att the som for^o Affkaldt aldrig gjort vor, tha hagde hun alligeuell forkast ⁽¹⁾ hinded Arff, effter theris Byes Preuilegiers Lydellsse ⁽²⁾, then Tiidt, hun thog Mandt uden hinders Venners Raadt oc löb suo bort met hannom, oc thereffter udi Rette lagde for^o Burgemester oc Raads Dom, udgiffuit paa Riibe Raadhuus, lydendis, att effter the Affkalds-Breffuis Lydellsse, som *Jacob Dumme* udi hindis Neruerelsse oc Samtyck indenn Tinge hagde giffuit oc beseglitt hinders Mettarffuinger, dömp^te the hinders Mettarffuinger fri for then Sag och ey att vere *Peder Nielssenn* paa hands Höstrues Vegne videre plegtig udi noger Maade &c., oc mente, att Burgemester och Raadt ingen Urett hagde giord *Peder Nielssenn* eller hans Höstru udi thenne theris Dom udi noger Maade; Tha effter Tiltalle, Giensuar och Sagens Leilighedt oc effter Logen ⁽³⁾ oc effter theris Byes Preuilegiers Lydellsse, sagde vii ther saa paa for Rette,

(1) forkast, forbrudt.

(2) Riberet Cap. 27.

(3) Jydske L. I. 33. Saavel dette Lovsted som Riberet taler om det Tilfælde, hvor Fruentimret

gifter sig imod Faders eller rette Værges Villie. Jydske Lov bestemmer kun, at Værgerne skulle volde hendes Gods, saalænge hun lever, men Riberet siger, at hun skal forbryde Godset. Jvfr. min Retshist. § 83.

att theksom for^{ne} Affkald aldrig hagde verit giort, tha hagde dog for^{ne} Burgemester och Raad engen Urett giort for^{ne} *Peder Niellssenn* i thend Sag, oc theris Dom bör udi thend Sag (ved) sinn fuld Magt att bliffue.

Datum Nyborg, tredie Juledag, udi vor egen Neruerelsse, neruerendes oss elskl. (*) Anno Dni MDL.

65.

1550. Herredagsdom. Den, som paastaaer, at den Ejendom, hvori en Anden er bleven indført med Rigens Ret, er bleven ham solgt af Ejeren, kan ikke sætte Udlægshavoren ud af Besiddelsen, saalænge denne ikke er fyldestgjort for sin Fordring.

(H.)

Vor skickit for oss paa vort Retterthing oss elskl. *Peder Oxe* til Gisselfeld, vor Mand oc Tiener, oc tiltallit oss elskl. *Henning Quitzow*, vor Mand oc Tiener, for II Garde, liggendis udi vor Land Fyen udi Vendzherrit; then ene kallis Blancke och then anden Hollisse, oc berette, att *Bendt Bille* till *Egede* hagde sold hannom for^{ne} II Garde, oc mente, att hannom burde for^{ne} II Gaarde att nyde, bruge och beholle. Thertill suared *Henning Quitzow*, att han vor indført met Rigens Ret udi for^{ne} II Garde met mere Gods for nogen Gield, som *Torben Bille* (¹) vor hannom plectig oc satte i Rette, om hannom icke burde for^{ne} II Garde att haffue, nyde, bruge oc beholle, indtill suo længe hand bliffuer ther igien lovligen udførdt epter vor oc Rigens Rett, met flere Ord oc Talle thennom therom emellom vor. Tha effter Tiltalle, Gien-suar och Sagens Leilighet, sagde vi ther suo paa for Rette, att for^{ne} *Henning Quitzou* bör for^{ne} Gaard oc Gods att haffue, nyde, bruge oc beholle indtill suo længe hand bliffuer ther igien louligen udført effther vor oc Rigens Retts Lydelsse.

(*) De samme Rigsraader, som i forrige Dom, med den Forskjel, at her anføres *Claus Urne* istedet for *Oluf Munk* og *Erik Krabbe*.

(¹) *Torben Bille* var uidentvivel Broder til den for-annævnte *Bent Bille*, begge Sønner af *Anders Bille* til Sögaard.

Datum Nyborg, then Tisdag nesteffter Juledag, i vor egen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeller, *Erick Banner*, D. R. M., Her *Otthe Kruupen*, Ridder, *Byrge Trolle*, *Eyller Rönnow* och *Jörgen Lycke*, vor tro Mend oc Raad. Anno Dni MDL.

66.

1550. Kongens og Rigsraadets Dom. En Ejendom, der var solgt med gjenkaldelig Ejendomsret (Vederkiøb), tildømmes Kjøberen at beholde for bestandig, fordi Sælgeren ikke inden Udløbet af de i Skjødet til Indløsning bestemte 3 Aar havde bragt Lösningssummen tilstede eller deponeret den, men kun tilbudet den. — En Præst fragaaer et af ham udstædt Document som skrevet i Drukkenskab.

(Tegnelser Nr. 3, fol. 183.)

Wi *Christiann*, mett Guds Naade etc., giöre alle witterligtt, att Aar effther Guds Byrdtt MDL ⁽¹⁾ her paa wor Retterting udi wor Kiöpsted Malmöe, udi wor egenn Neruerelsse, neruerendis oss elskl. Her *Eske Bilde*, Riider, Hoffmester, *Johann Friis* til Heslager, wor Cantzeler, Her *Axell Braade* till Kroghollem, Her *Claus Bilde*, Her *Per Skram*, Her *Mogens Gyldenstiernn* till Fullerötofftt, Riiddere, *Eyler Rönnow*, *Tage Ottzenn*, *Claus Urnne* till Belttebieregh, wore Mendt oc Raadtt, wor skickett oss elskel. Frue *Anne*, *Niels Bradis* Eptherleuerske, paa thenn ene, och haffde for oss vdi Rette steffndtt oss elskel. *Jörgenn Urnne* till Bosserup, wor Mandtt och Tiennerre, paa thenn anden Siide, for nogitt hendis Guodtz, liggendis her vdi Skonne, som handt holtte hinde fore, och berette for^{no} Frue *Anne*, att hun nogenn Tiid sidenn forledenn hagde soltt for^{no} *Jörgenn Urnne* nogett hinded Guodtz, liggendis her vdi Skonne, till eth Wederkiøb ⁽²⁾, att, thersom hun icke kiöbte samme Guodtz igenn indenn trye samfelde Aar, tha skulle *Jörgenn Urnne* beholle samme Guodtz till Eyendom, oc beclagett segh, att hun haffde [hagtt] Tisdagen nest fore then Pindzdag, som same trye Aar war forlöbenn paa, hafftt en Præst met Naffn Her *Börge Hagennssenn* oc III Mend for hans Hoffuidtt-

⁽¹⁾ Her er en Plads ladet aaben til Dagen.

⁽²⁾ Jvfr. Jur. Tidsskrift XXV. 136.

Gaardtt och upböditt Sölff och Pendinge paa samme Guodtz, och hun dog icke motthe komme till samme Guodtz. Thertill suaredtt for^{ne} *Jörgenn Urnne* och berethe, att for^{ne} Frue *Anne* icke hagde saa louligenn upböditt hannom synn Pendinge for samme Guodtz, som hinde burde, och aldrig hun skulde beuisse, att hun hagde ladett hannem böde nogenn Pendinghe, icke heller ladett hannom seeth nogen Pendinghe, som hun wille giiffue hannom igenn for samme Guodtzs. Therudimod udi Retthe lagde for^{ne} Frue *Anne* ett Breff, som for^{ne} Her *Börge* udgyffuitt hagde, liudendis, att hand mett II Mend warre udsent aff for^{ne} Frue *Anne* till *Jörgenn Urnne* att upbiude Sölff oc Penninghe paa eth Jordbreff^(?), som hand haffde aff hinde, dog stoed for^{ne} Her *Byrre* her for Oss och sagde, att samme Breffue haffde hand schriffuitt udi Druckenskaff, och tisligesthe war och for^{ne} II Mendtt tilstede, och sagde ney for samme Windne, att the thett aldrig windnett hagde. Theremod berethe for^{ne} *Jörgenn Urnne*, att hinde hagde burdtt att indlagde Pendingerne udi Landkisthen, effthersom thett sig burde, eller och haffde thett beschriffuidtt aff nogenn gode Mend, att samme Pendinge woer nogensteds indlagtt hoess gode Mendt; met flere Ord och Talle, som thennom therom emellom löb. Thaa effther Tiltalle, Giensuar oc Sagens Leylighed sagde Wy ther saa paa for Retthe, att, efftherthii for^{ne} Frue *Anne*, *Niels Bradis*, icke hagde udenn mett for^{ne} Prest oc III^(?) Mendt upböditt Sölff och Pendinge for samme Guodtzs, och ingenn Pendinge hagde met thennom, och icke heller Frue *Anne* loed samme Pendinge komme tilstede for hans Gaardtt, saa att the waare tilstede, icke heller loed thennom upbiude till Herritzting och Landtzting, eller oc indlagde thennom hoes nogenn gode Mendtt, och tog ther beuiisslight, thaa bör for^{ne} *Jörgenn Urnne* att nyde, brughe oc beholle samme Guodtzs, som for^{ne} Frue *Anne* hannom soldtt haffuer effther thett Sködebreff, som hun hannom therpaa giffuitt haffuer, vdi alle Maade uduisser och indholler; dog skall for^{ne} *Jörgenn Urnne* were plic-tigh till att giiffue och betalle for^{ne} Frue *Anne* saa mange Pendinge, som same Guodtzs ydermere werdt er, end som hand hinde therfor tillfornn giffuitt haffuer.

(?) *Jordbreff*, Skjöde.

(?) Her, som i Begyndelsen af Dommen, tales om 3, men ovenfor kun om 2 Mænd.

67.

1551. Herredagsdom, at den Jord, som ikke er mærket ved Steen og Stabel, og heller ikke „indvordet“ med Lavhævd, skal gaae under Rebning, om den endog har ligget til en Ejendom i 40 Aar. Jydske Lovs I. 46 paaberaabt.

(H.)

Vor skickitt for oss paa vortt Retterthing oss elschelige *Jörgen Bragde*, vor Mandt, Tienner och Embitzmandt paa vor Gaardt uti Otthensse, och hagde uti Rette steffntt os elskl. Frue *Sophie*, *Jacob Hardenberigs* Epterleffuersche, for en Eng, liggendis paa Tomerupemark⁽¹⁾, som hun kiender seg vedt, som hand meente med Urett, och berette, att hand nu haffuer fuldt for^{ne} Thomerupemark till Reeb ephter vor Befalling, och meente derfor, att for^{ne} Eng burde at komme under Reeb och rett Maall. Thertill suarte for^{ne} Frue *Sophie*, att for^{ne} Eng haffuer legitt till hindis Gaardt Högsholtt uti XL Aar och lenger och udi Rette lagde itt Tingswitne aff Ottensseherritzting under Datum MDXLVIII, lydendis, att noget gamle Mendt hagde witnett, Somme udi XL Aar, Somme mindre, tha haffuer for^{ne} Eng ingen andensteds verett brugget, endt till Högsholtt uti theris Minde, efftersom⁽²⁾ de haffue hörtt eller spurtt, som samme Breff ydermere indeholder och uduisser, och mienthe Frue *Sophie* therfor, att hinde burde samme Eng att haffue, nyde, bruge och beholle. Thertill suaredt *Jörgenn Bragde*, att handt haffuer hörtt, att samme Eng aff gammell Tiidt skulle vere pantsatt for nogenn Steen till Kirckens Behoff og Bygning, och satte udi Rette, om for^{ne} Eng icke nu burde att komme till Reeb och rett Maall, att huer motte fange sinn Anpartt, som hannom aff Rette burde, ephtherthi then icke er omstienit⁽³⁾ eller sermerckett, som Logen siiger, mett flere Ordt och Thalle thennom therom emellom vor; Tha ephther Thiltale, Giensuar och Sagens Leglighedt, och ephtherthi att thett icke vor beuisseliggt att vere omstienitt eller stablitt, som Logen siger, icke heller indvordtt⁽⁴⁾ mett Lagheffdt, tha bör for^{ne} Eng paa Thomerupe Mark att gange

(1) Tommerup i Odense Herred.

(2) I Originalen staaer ved en Skrivfeil: eller som.

(3) omstienit, omsat med Steen.

(4) indvordet; at indvorde betyder i de Svenske Love at overdrage, overlevere (jvf. vort overantvorde), s. Gloss. til *Schlyters* Udg. af Suder-

under Reb och ret Maall, och huer Lødzeyger uti for^{ne} Thomerupe att fange theruti sin Anpartt, som hannom aff Rette kandt thilfalle, meden thersom Fru *Sophie* haffuer ther nogenn Panthebreffue paa, tha maa hun thalle therpaa och och ther gaa om suo megitt, som Rett er.

Datum Nyborig, Onssdagen nest efter S. Poelsdag conversionis (5) udi vor egen Neruerelsse, neruerendes oss elskel. *Johan Friis, Verner Sualle, Frantz Brockenhus, Didrick Quitzou* och *Erich Kaass*. Anno 1551.

68.

1551. Kongens og hans Raaders Dom, hvorved jordegne Bønder kjendes frie for at erlægge Indfæstning.(1)

(Tegnelser Nr. 3, fol. 337.)

Vii Christian etc. giøre Alle witterligtt, att Aar ephther Guds Byrd MDLI,

manna L. voc. invarpa; men her og paa andre Steder i Talemaaden: at indvorde med Lavhævd, kan denne Bemærkelse ikke passe; snarere har det her Betydningen af at væрге for, vogte, hvilken Betydning ogsaa ligger i det gamle *varda* eller *vorde*.

(*) Den 25de Januar.

(1) At det var Skik, af *Fæstebønder* at tage ny Indfæstning hver Gang Godset gik over til en ny Ejer, sees af nedenstaaende mærkelige Skrivelse af Christian den Tredie af samme Datum, som den her meddeelte Dom. Hvem den er tilskrevet, er ikke bemærket i Tegnelserne Nr. 3 fol. 301 b, hvorefter den her meddeles:

Christiann etc.

Vor Gunst tilforn. Widt, att thenne Brefluissere, *Jep Matzenn*, haffuer werit her hos oss, oc beklaget seg, huorledis att hannd nogenn Tid si-denn forledenn haffuer fest en Gaard aff oss elskel. *Axell Jull*, wor Mannd, Thienner och Embitzmannd vti Assmindecloster paa wore Vegne,

som thennd Tid hadde same Goedzs i Werie, oc giffuet hannom ther aff xvi Daler. Nogenn Tiid therepther er same Gaardt komet oss elskel. *Niels Skeell* til, saa haffuer hannd fest thennd aff hannom fore v Daler. Nu haffuer thu skiftt teg same Gaardt till aff for^{ne} *Niels Skeell*, oc begierit til Stedzmaall aff for^{ne} N. xxliii Daler. Tha haffuer hannd therudindenn besuerit sig att schulle giffue saa stor Indfesteningh ud, ephther-thii hannd saa stacket tilfornæ hadde thuende Gannges festet same Gaardh; oc thu therefore haffuer ladet hannom forfølge mett Lougenn, oc taget ett stortt Falsmaaell aff hannom, oc ladett hannom udfeste aff same Gaardt. Tha ephther-thli wii ere plichtuge att hielpe huer Mand Loug oc Rett, thennd Fattige saa well som thennd Rige, oc icke tilstede, att Nogen uforretthis mett Uretthe, oc wii icke heller kunde besinne, att thennd fattige Mannd haffuer thermett for-brutt sin Gaard, att hanns Hosbunde willie thennd sellie eller bortskeifte, bede wii teg oc wille, att thu for slig Leyglighedz Skyld retther teg self therudindenn, oc forliger teg mett hannom, saa att hannd icke schall haffue Behoff ydermere

Onsdagen nest epher Söndagen Quasimodogeniti ^(?), her paa wortt Slott Flensborghus, uti wor egen Neruerelsse, neruerendis oss elskel. *Johann Friiss* till Hessellagger, wor Cantzeller, Her *Otte Krompen*, Riidder, *Ditleff van Anefelde*, *Erick Krabbe*, *Bertran van Anefelde*, *Breyde Randtzow*, *Peyther Suabe* och *Jyrgen van der Viesk* ⁽³⁾, wore Mend och Raadt ⁽⁴⁾, war skiickett oss elskel. Her *Wulff Poguisk*, Ridder, wor Mand, Tiener och Embitzmand paa wortt Slott Tröyborrigh, paa thenn ene, och tiltallede *Hans Perssen* i Harres, *Matzs Offuessen* ibidem, *Nis Hanssen* i Wollum, *Per Broerssen* i Wollum, *Kolle Terckelssen*, *Chresten Laurissen* i Winum, *Lauritzs Jepssen* i Laarup, och andre jordeynne Bönder uti Tröyborrigh Leen, paa then andenn Siide, och berette, att thee sadde hannom offuerhörige fore och icke wille udgiffue Indfestening aff theris Gaarde. Thertill suarede for^{ne} wore Vndersotte paa theris egne och andre iordeyenne Bönders Vegne uti Tröyborrig Leen, att thee ere frii Bönder, och aldrig thee haffue udgiffuitt nogen Indfestening aff theris Bundegoetzs, och aldrig noger Lenssmend paa for^{ne} wortt Slott Tröyborrigh haffuer begieredtt noger Indfestening aff thenom, förend nu Her *Wulff Poguisk* hagde thennom thett paalagdt, och meentte, att, epherthii thee ere frii Bönder, att the icke burde att udgiffue nogen Indfesteningh. Thertill suarede for^{ne} Her *Wulff Poguisks* Fogett, *Tygge Nissen*, att thee haffuer aff Arrilds Tiidtt udgiffuitt Indfestening, dog kunde hand thet icke beuisse, att thee hagde udgiffuet nogen Indfestening, uden thenn Stundtt Her *Wulff Poguisk* haffuer nu hafftt same Slott och Leen uti Forleningh. Mett flere Ord och Talle, som thennom therom

therom att beclage seg for oss, och wii tha schulle forsaarsagis till att haffue ett Indseende therutii, saa att hannom ingen Urett sker. Her widt att retthe teg epher, oc ladtt thett ingennlunde. Bessallendis teg Gud.⁴ Dat. ut supra (nemlig i Overskriften: Flensborigh Onsdagen nest epher Söndagen quasi modo geniti Aar &c. 1551.)

(?) Förste Söndag efter Paaske.

(3) Dette Navn er ikke fuldkomment tydeligt skrevet.

(4) *Ditlef van Anefeld*, *Bertram van Anefeld*, *Breyde Rantzow*, *Peder Svabe* og *Jyrgen van der Visk* vare slesvig-holstenske Landraader, de övrige Dommere derimod danske Rigsraader; da Sagen vedkom de blandede Jurisdictioner, maa Raaderne derfor være tagne saavel af Danmark som af Hertugdömmene, för at de kunde dömma i Forening; en Samvirkning, hvorpaa der iövrigt yderst sjældent forekomme Exempler, men som ogsaa er Tilfældet i den fölgende Dom. B.

emellom löb. Thaa epher Tiltalle, Gienssuar och Sagenns Leylighed sagde wii ther saa paa for Rette, att, epherthii for^{ne} wore Undersotte ere frii Bønder, och boe paa frii Bundegoetz, thaa bör for^{ne} wore Undersotte quitt att were for same Indfestening, och ey thermett att bessueris aff for^{ne} Her *Wulff Poguisck*, eller hans Eptherkommere Lennsmendtt paa Trøyborigh i noger Mode. Dat. eodem die Anno et loco vt supra.

69.

1551. Kongens og hans Raaders Dom. Endeel Bønder under Kronens Slot Trojeborg klage over, at der affdres dem mere Ægt og Arbejde af Kongens Lehnsmænd, end der havde paaligget dem under Ribe Biskop, men da det oplyses, at de selv tidligere havde indgaaet Forlig for Kongen og Rigens Raad, dømmes de til at opfylde det.

(Tegnelser Nr. 3, fol. 342.)

Wii *Christiann &c.* giøre Alle witherligt, att Aar epher Gudtzs Byrd MDLI, Fredagen nest epher Søndagen Quasimodogeniti, her paa wort Slott Flensborigh, uti wor egen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johann Friiss* til Heslagger, Her *Otte Krumpen*, Riidder, *Dillöff vann Anefelde*, *Breygde Rantzouw*, *Jyrgenn van der Wisk*, oc *Peyther Suabe*, wore Mennd oc Raadh, wor skicket *Tøyge Nissenn*, Fogit paa wort Slott Tröieborigh, paa thend ene, oc hagde paa oss elskl. Her *Wlff Pouesks*, Ridder, wor Mand oc Tienners Vegne for oss i Retthe steffinnd alle wore oc Kronens Bønder oc Tiennere, som ligge oc tienne til for^{ne} Tröyeborigh, uti Dustrup Sogenn, Breuad Sogenn, Moldenn Sogenn oc Jandrup Sogenn boenndis, oc tiltalit thennom fore, att the side hannom offuerhörige fore, oc icke wille giøre hannom thend Eggt oc Arbeyde, ephersom the hannom plictuge ere. Thertill suared for^{ne} wore Undersotthe uti for^{ne} Byer, oc beretthe, att the hagde Biscop *Iffuers*, fordom Biscop uti Ribis, Breff paa, huor mögett Eggt oc Arbeygde the schulle giøre aarligenn til for^{ne} Tröyeborigh, oc hagde wor Stadfestelsse-Breff paa for^{ne} Biscops *Iffuers* Breff, huilcke Breffue the lagde for oss i Retthe. Dog uduiste for^{ne} Biscop *Iffuers* Breff icke, huor lennge the

schulle were frii for saadan Arbeygde. Theremod beretthe for^{no} *Tyge Nissen*, att nogenn Tid sidenn forledenn hagde for^{no} Her *Wlff Pouisk* weret uti Retthe for oss oc noget wore elskl. Danmarcks Riigis Raadt uti wor Kiöbsted Riffue met for^{no} wore Undersotthe, oc tha same Tid bleff ther giort en Forligelsse paa, huor mange Dage Arbeyde oc Eggt, som for^{no} wore Undersotthe schulle were plictug aarlige att giöre til for^{no} Troyeborigh, som er huer Mand III Dage att age Mög, II Dage att plöyge, fyre Dage att meye, fyre Dage att skere, item fyre Dage att giöre Høe, tesligeste att giöre enn stackid Eggt paa fyre Mile, oc enn lanng Egt, som schal were enthen till Flennsborrig, Haderslöff eller Ribe huert Aar, oc ingenn andenstedzs, oc thermett were quit for ydermere Eggt oc Arbeygde, som same wortt Breff ydermere therom indholder oc uduisser. Mett flere Ord oc Tale, som thennom therom emellom 16b. Tha epher Tiltale, Giennsuar oc Sagenns Leyglighed sagde wii ther saa for Rethe, att thend Forligelsse oc Handel, som wii och wort elskl. Raad uti Riibe paa for^{no} Eggt oc Arbeygde giortt haffuer, bör wed sin fulle Magtt att bliffue, oc wore Undersotthe aarligen att fuldgiöre saadan Egt och Arbeygde, ephersom for^{no} wort Breff therom uti alle Maade uduisser oc indholder. Datum ut supra.

 70.

1551. Herredagsdom. I en Sag, hvori Besiðderen af en fast Ejendom sagsüges til at frakjendes Ejendomsretten, gives Udsættelse, fordi det antages nödvendigt, at Sælgeren, som Besiðderen paaberaaber sig som Hjemmel, stævnes og kommer tilstede.

(H.)

Vor skickit for oss paa vort Retterthing os elskl. *Jörgenn Brade*, vor Mandt, Thienner och Embedsmand paa vor Gaard udi Ottensse, och hagde i Rette steffnit os elskl. Fru *Anne*, Her *Johann Urnis* Rithirs Effterleffuerske, oc tiltallit hende paa vor Vegne for tuo Garde udi Vittinge, som liger till Brauby Kircke, och miente, att hun holde hannom same II Garde for paa vor Vegne med Urette imod tuinde Breffues Lydelsse, som han her for os udi

Rette lagde. Thertill suarit os elskl. *Lauge Urne*, vor Hoffsinder, paa sin Moders for^{ne} Fru *Annes* Vegne, att hun haffuer II Garde udi Vittinge ligen- des, som skall skylle 1 Tde Smør met andre smaae Bede mere, endt the tho Gaarde udi Vittinge, som *Jörgen Brade* paathaller, huilcke II Gaarde udi Vittinge for^{ne} Fru *Anne* haffuer köbt aff os elskl. *Jörgen Lycke*, vor tro Mandt och Radt, och meente *Lage Urne*, att *Jörgen Lycke* burde och att vere steffnt thertill, epherthi att han hagde soldtt hans Moder same Gardt, och vor then, som skulle hiemble hinde thennom, oc thesligeste berette *Lage Urne*, att *Jörgen Lycke* nu er udenlandz udi vor och Rigens Erinde och menthe therfor, att Sagen burde att opstaa ⁽¹⁾ indtill saa lenge for^{ne} *Jörgen Lycke* komer y Riget igienn, att han kunde ther suare thill, medt flere Ord och Talle thennom therom paa buodhe Sider emellom vor. Tha epher Thiltalle, Giensuar och Saghens Leilighet opsatte vi thenne Sag indtill saa lenge for^{ne} *Lycke* her först udi vor Rige Danmark kommendis vorder, och siden for^{ne} *Jörgen Brade* att steffne *Jörgen Lycke* och Fru *Urne* ohm samme Sager, och siden gaa therom saa mögit som Retth er.

Dat. Kiöbenhaffn, Onsdaghen epher Bonifacii ⁽²⁾, y vor egen Neruerelsse, nerue- rendis Her *Eschi Bilde*, *Johan Friis*, Her *Anders Bylde*, *Knud Rudtt*, Her *Mouens Gyldenstiern*, *Eyler Hardenberig*, *Tage Toth* oc *Clas Urne*, MDLI.

71.

1551. Herredagsdom, hvorved en Mand, som „Freden var frabuggen til Herreds- og Landsting“ ⁽¹⁾, fri- kjendes. Borgemester og Raad indanke en Landstingsdom til Stadfæstelse, som ikke var udstædt af den sædvanlige Landsdommer, der havde vægret sig ved at give den beskrevet

(H.)

Vor skicket for os paa vort Retterting os elskl. *Borgemester oc Raadt* udi vor Kiöbstedt Stege och hagde udi Rette steffnt *Hans Jenssenn* udi Siömarck

(1) *Opstaa*, henstaae.

(2) Den 5te Juni.

(1) Dette Udtryk (jvfr. ovenfor S. 93) og den derved anty- dede Skik, at Sagsøgeren med Dommerens Tilladelse drog sit Sværd og hug i Tingstokken til Tegn paa, at

for att hann skulle giöre Landtkiöbben⁽²⁾ aff seg och kiöbe Korn ther udi Landet och selle thill Forprangh imod vor Recesse⁽³⁾ och theris Byes Priveleger, och berette for^{ne} *Borgemester och Radt*, atth the och hagde schreffuit hannom udt paa vor och Rigens Reysse for en Bodsmandt, och samme Tidt hagde han draget aff Bye och ick giordt samme vor Reisse fuldt och for saadant och andet mere, som handt saa emodt thennom bedreffuitt hagde, tha hagde the ladit huge hans Fredt fra hannom till Herritstingh och Landtztingh och begieridt therfor Dom offuer hannom; thertill suarit oss elskl. *Lagi Brock*, vor Mandt och Tienere, paa sinn Tieners for^{ne} *Hans Jenssens* Vegne och mienthe, att thed ichi altsammen saa findes skulle, som for os berett vor, och satte udi Rette, att thersom for^{ne} *Hans Jenssen* medt hagde giordt Landtkiöb, som the beretthe, tha hagde for^{ne} *Borgemester och Radt* burdt att straffe hannom ephther vor Recesses och theris Priveligers Lydelsse och ichi therfor giort hannom fredlös oc berette, att then Tid the lode huge for^{ne} *Hans Jenssens* Fredt fra hannom till Landtztinget, tha vor han udi *Lagi Brocks* Tieneste och aldrih var steffentt thertill, och att Landsdomer paa Möen therfor ichi ville giffue beschreffuit under syth Indsegell, att for^{ne} *Hans Jenssen* ther vor sin Fredt frahugen, men en Anden, som hagde sedt udi Domerens Stedt, hagde giffuit beschreffuit, att hans Fredt var hannom ther affhugen och satte udi Rette, ohm for^{ne} *Hans Jenssenn* icki theroffuer skiede Urett, att han skulle vere fredlösse giort, och miste sin Hals och Liff icki for anden Bröde udi noge Made, medt mange flere Ordt och Talle thennom therom emellom vor, paa bode Sider; Tha ephther Tilltall, Giensuar och Sagens Leilighet, sagde vi ther saa paa for Rette, att for^{ne} *Hans Jenssen* icki haffuer giordt then Gierning, att hannom bör att miste sin Hals eller Lyff for, och bör for^{ne} *Hans Jenssen* therfor for thed for^{ne} Fredlössemall quit och fry att vere.

den Dönte nu var fredlös, findes kun berört i Christian den Andens saakaldte geistlige Lov og hos *Ostensen* i hans Gloss. voc. Vaabentak. Man seer af denne Dom, at denne Fremgangsmaade i Sager, i hvilke nogen döntes fredlös, hverken var indskrænket til Skaane eller allerede ophört för 1530, som *Ostensen* giver at forstaae,

jvfr. Anmærkn. til Saml. af gl. danske Love IV. 520.

(2) *Landtkiöbben*, Landkiöb, d. e. Opkiöb paa Landet til Kjöbstædernes Skade.

(3) Recessen af 1540 Cap. 3 (Saml. af gl. danske Love IV. 200, jvfr. 534).

Dat. Kiöbbenhaffn, then Fredagh nest ephther Sancti Barnabe Apostoli Dag (*), udi vor egen Neruerelsse, neruerendis &c. (°), Anno Dni MDLI.

72.

1551. Herredagsdom. Et Skifte skal paa ny foretages, fordi det ikke ansees for endeligt, men kun for et „*Tocke-Skifte*“.

(H.)

Vor skicket for os paa vort Retterthing oss elskl. *Jacob Thönnessenn*, vor Hofsinder, paa sin egen oc sine Samsydschens Vegne och havde y Rette steffnit oss elskl. Hr. *Claus Bilde* till Liungsgardt, Ritter, *Knudt Gyldenstiern* thil Tim, vor Mandt och Radt, *Byrge Ulfstandt* och *Gierdt Ulfstandt*, vor Mandt och Thienner och tiltallit thennom for endelig Skyffte och Jaffnet ephther Hr. *Jens Holgerdsen* oc berette, att thennom er gangen et *Tocke-Skyffte* (¹) mellom ephther for^{ne} Her *Jens Holgierdsen* och ingen endeligge Skyffte, och udi Rette lagde ett Breff, som thennom emellom giordt vor, lydendis, att nar theris Broder och Höstrues Broder, *Gregers Ulfstandt* (²), bleff hans Lagverge, tha skulle alt then for^{ne} *Tocke-Skifte*, Arff, Gardt och Gods indføres igien, ligesom thed aldrig skyfft vor, och tha skifftes ephther Logen, som samme Breff ydermiere indholder och uduiser, och berette for^{ne} *Jacop Thönnessenn*, att han vill indføre ephther Logen paa sin och sin Samsydschens Vegne huiss hans Moder havde faaet thill *Tocke-Skifte* ephther for^{ne} Her *Jens Holgerdsen*, och lade ther siden gange Lodt och Skifte paa, och satte udi Rette, om for^{ne} Her *Claus Bilde*, *Knudt Gyldenstiern*, *Byrge*

(*) Den 11te Juni.

(°) Her nævnes de samme Rigsraader som i forrige Dom, med Tillæg af *Claus Bilde*, *Knud Gyldenstiern*, *Peder Skram*, *Byrge Trolle*, *Erik Byllier* og *Erik Krabbe*, og med Undtagelse af *Eiler Hardenberg*.

(¹) *Tocke-Skifte*. Det er klart af Dommen, at det

ikke ansees for et endeligt Skifte. Om Navnet skal tilkjendegive, at det beroede paa et blot *Tykke* eller et foreløbigt löst Overslag over Boets Ejendele, tør jeg ikke afgjøre, da dette Ord ellers ingensteds er forekommet mig.

(²) nar *Gregers Ulfstandt* bleff hans *Lagverge*, d. e. naar *Gregers U.* blev sin egen *Verge*, blev fuldmyndig.

Ulfstandt och *Gerdt Ulfstandt* ichi och vor plichtig att indføre huis the och hagde faaet udi Tocke-Skiffte ephther for^{ne} Her *Jens Holgerdsen*. — Thertill suarit for^{ne} Her *Claus Bilde*, *Knudt Gyldenstiern*, *Byrge Ulfstandt* och *Gerdt Ulfstandt* och berette, att theris Hoffuitgarde, som the hagde arffuit ephther for^{ne} Her *Jens Holgerdsen*, skulle thennom vere endeligen och lodet emellom, som the her straxt for oss beuiste med en Affkaldt, som for^{ne} *Jacop Tönnessenns* egen Moder beseiglet hagde, och berette for^{ne} Her *Claus Bilde*, *Knudt Gyldenstiern*, *Byrge* och *Gierdt Ulfstandt*, att the och ville vere offuerbödigg att indføre huis the haffue eruit ephther Hr. *Jens Holgerdssen*, som ichi ere gangen endelige Skiffte eller Lodt paa, nar for^{ne} *Jacop Tönnessönn* ville indføre huis hans Moder och faaet haffuer, som ichi heller er gangen Lodt eller endelig Skiffte paa, och satte udi Rette, om thennom icki burde att haffue, nyde och beholde huis the kunde beuise att vere gangen endelig Skiffte och Lodt upaa uindfört i alle Made, med mange flere Ord och Talle thennom therom paa bode Sider emellom vor; tha ephther Thiltalle, Giensuar, Breff och Beuissning och Sagens Leylighet och begge Parthers Beuilling oc Samtycke vorth saa paasagdt for Rette, att the paa bode Sider skulle vere plichtige att indføre huis Arff, som thennom emellom Tocke-Skiffte er ephther Her *Jens Holgerdssen*, Sti. Laurentii Martiris Aften her udi vor Stad Kiöbbenhaffn, och thed skiffte med Lodt och reth Legh ⁽³⁾ udi theris Samfrenders Offueruerelsse, huem the thertill beuilge kunde, men huis som thennom medt Lodt emellom skiffte er eller och Affkald er giort paa, thet nyde och beholde huer, som thed haffuer, uindfört.

Dat. Kiöbbenhaffn, Fredag nest ephther Sti. Barnabe Apli. Dag udi vor egen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. Her &c. ⁽⁴⁾.

⁽³⁾ *Legh*, Udlæg.

⁽⁴⁾ Her nævnes de samme Rigsraader som i forrige

Down, med Undtagelse af *Knud Gyldenstierns* og *Claus Bilde*.

73.

1551. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Mand, som sigtes for et Manddrab. tilfndes inden 6 Uger at frie sig med tre Tylters-Eed (¹).

(H.)

Vor skicket for oss paa vort Retterting *Elsebe Peder Koks*, Borgerske her udi vor Stad Kiöbenhaffn och hagde udi Rette steffnt *Jörgenn Hanssenn* Borger udi vor Kiöbstedt Lanskrone, och tiltallit hannom for, att han nogre Aar siden forleden hagde veret till Skyffs med hines Fader och samme Tid bleff hines Fader mördt och borthe bode medt Lyff och Gods, och for^{ne} *Jörgen Hanssenn* kom leuendes hiem bode met Liff och Gods, och berette, att hun therfor misstenkte for^{ne} *Jörgenn Hanssen*, att hann skulle vere skiuldig udi hendis Faders Död, som suo omkommen vor, och faet aff hans Gods, som samme Tid borte bleff, och kunde hannom dog inted offuerbeuise i nogre Made. Thertill suarit for^{ne} *Jörgen Hanssen*, att han aldrih vor skyldig udi hines Faders, Mester *Balssers*, Död udi nogre Made och var offuerbödig att ville giffue sin Log och Vern for then Sag till sit Verneting med tre Tylther Eedt epher Logen, att han aldrih vor udi Radt eller Dat att forrode for^{ne} Mester *Balsser* eller och komme hannom om Haltzen (²), och aldrih fick aff hans Guodts udi nogre Made, och berette, att nogre Aar siden forleden, tha vor han till Skybs med for^{ne} Mester *Balsser*, och ta komme ther Söröffuere thill thennom udi Söen och sagde thennom att vere *Sörrin Norbyes* Folck och toge fra thennom saa mögit som the kunde foe, och sloge for^{ne} Mester *Balsser* yhiell, och for^{ne} *Jörgen Hanssen* ta tigit sit Liff aff samme Siöröffuere for Gudt Skyldt, medt mange flere Ordt och Talle thennom therom emellom vor. Tha epher Tilltall, Giensuar och Sagens Leylighet vor ther suo paasagdt for Rette, att for^{ne} *Jörgen Hanssenn* skal vere plichtig att giffue for^{ne} *Elsebe Peder Kocks*, hines Hossbund *Peder Kock*, eller huem ther kome och vill anname, en tre Tylter-Eedt paa hans Vernetinge, Landzkrone Byting, nu paa Mandag komer sex Uger, att han icke vor skyldig udi for^{ne}

(¹) Jvfr. Sk. L. V. 2 og 28, Andr. Sunes. V. 16 (²) komme hannem om Halsen, omkomme, dræbe og 21. ham.

Mester *Balssers* Död, och att han aldrig fick aff thet Mester *Balssers* Gods, som vor y same Skyb, som Mester *Balsser* i bleff slagen paa, och siden att vere quit oc fry for altdt ydermiere Tilltalle i then Sag.

Dat. Kiöbenhaffn, then Fredag nest epher Sti. Barnabe Apostoli Daggh udi vor egen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. &c. (3) Anno MDLI.

74.

1551. Kongens og Rigsraadets Dom, at en Eng, som havde været pantsat til Aas Kloster, maatte ansees for at være lovtlig indløst derved, at den skyldige Sum havde været tilbudet og nedlagt i „Landekisten“ (1).

(H.)

Vor skickett for oss paa vort Retterting os elskl. *Tage Thott* thill *Erichss-holm*, vor thro Mandt och Radt, och hagde udi Rette steffnitt *Bent Staffenssen* och *Bent Olluffssen* udi Derume och tiltallit thennom for en Engh, kallis *Harnumtyuffue*, som the haffuer thill thieris Gardt, och berette, att samme Eng aff *Arilds Tid* haffuer liget thill en aff Aas Closters (2) Garde, kallis *Söborig*, som han ville giöre beuisslicht, thil nu nogen Tidt siden att theris Fader fick samme Eng fra Closterit med et gamellht Panthebreff, som handt mienthe medt Urett; thertill suarit for^{no} *Bent Staffenssen* och *Bent Olluffssen*, att for^{no} Engh, som kallis *Harnumtyuffue*, vor aff gamle Tid panthet fra theris Foreldrene och thill for^{no} Aass Chloster, och berette, att theris Fader hagde opbodit

(1) Her nævnes de samme Rigsraader som i forrige Dom med Tillæg af *Knud Gyldenstjerne* og *Claus Bylde*.

(1) *Landkisten*, s. Side 6, Note 3. Loven, som i denne Dom tilsigtes, kan neppe være nogen anden, end Kong Erik Glippings for Skaane af 1284, som i det mindste med Hensyn til Skatter bestemmer, at naar Kongens Ombudsmand ikke vilde modtage med, skulde de deponeres i Kir-

ken. „Ær Kirke innan Herrits, tha faræ til Herritzkirke och the gothe Mæn ware ther wither af Thing vore nefnde, at han (Studh) lægs ther i Kircke. Hwath Skadhe af Studh kommer sidhen, ganghe ther a Embitzmans Skathæ och ey a Bondbens, som fult redhe udh.“ (*Hadorphs* Udg. af Skaanske Lov.) Jvfr. Side 31 Not. 1.

(2) Aas Kloster i Halland, jvfr. *Richardsens* Beskrivelse af Halland S. 44 og *Daugaard* om de danske Klostre S. 168 ff.

thill 'Tingh hues Pendinge for^{ne} Eng stod i Pant for thil Aass Closter och icke *Tage Olluffssens* Suendt, *Olluff Mandt*, samme Pendinge annamme ville, och udi Rette lagde en Dom, som *Olluff Laurentssen*, Landsdommer udi Nörhalandt, udgiffuitt hagde under Datum MDXL, lydendis, atth han hagde fundet for^{ne} *Bent Staffenssen* och *Bent Olluffssens* Fader for en Indförning ⁽³⁾ i samme Engh, som kallis Harnumtyuffue, epher theris Beuissning och Pendinge i Lande-Kisten epher Logen, som samme Dom idermiere indholder och uduisser, och mienthe, atth thennom therfor burde samme Eng att haffue, nyde och bruge och beholde, medt flere Ordt och 'Thalle thennom ymellom vor; Tha epher 'Thilltal, Giensuar, Breff och Beuissning och Sagens Leylighed, sagde vi ther saa paa for Rette, att for^{ne} *Bent Staffenssen* och *Bent Olufsen* bör for^{ne} Engh, som kallis Harnumtyuffue, att haffue, nyde och beholde saa lengi som then for^{ne} Landsdommers Dom vid Macht er, som the tha for oss udi Rette lagde.

Datum Kiöbenhaffn, Fredag nest epher Barnabe Apostoli Dag ⁽⁴⁾, udi vor egen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. &c. ⁽⁵⁾. Anno Dni MDLI.

75.

1551. Herredagsdom, at en Adelsmands Enke, som ikke havde givet Lov i Medhold af en Dom, men derimod forligt sig med Vederparten, ikke kunde faae den straffet som Injuriant, der havde sagt om hende, at hun ikke var værd at svare.

(H.)

Vor skicket for os paa vort Retterting os elskl. Fru *Anne*, Hr. *Johan Urnis*, Ridders, Effterleffuersche, och seg for oss beklagde offuer oss elskl. Her *Mogens Gyldenstiern*, Ridder, vor Mandt och Radt, for att hand her udi vor Neruerelsse hagde tilsagt hinde, att hand iche viste, om thet vor then Quinde,

⁽³⁾ At han havde fundet for^{ne} .. Fader for en Indförning i samme Eng, d. e. at han ved Dom havde tilfundet deres Fader herrettiget til at indføres i, sættes i Besiddelse af samme Eng.

⁽⁴⁾ Den 11te Juni.

⁽⁵⁾ De samme Rigsraader som i forrige Dom.

ther hann burde mögit att suare, och mienthe, att hinde udi de Made vor skeedt Urett. Thertill suaret for^{ne} Her *Mogenns Gyldenstiern* och bestodt sine Ordt, som hand sagdt hagde, och berette, att nogen Ahr siden forleden⁽¹⁾, tha hagde *Knudt Urnis* Arffuinger, *Hans Urne* och *Axell Urne*, tiltallid for^{ne} Fru *Anne*, Her *Johan Urnis* Efftherleffuersche, och mistencket hinde for att hindis Hossbond Her *Johann Urne* och them (hun?) skulle haffue faaett mere aff Biscop *Lagi Urnes* Godzs och Pendinge⁽²⁾, endt thennom burde att haffue medt Rette, och hagde therfor veret udi Rette met thenn Sag for os och vort elskl. Danmarckis Rigis Radt, som tha hoes oss thilstede hagde veret; och same Tidt hagde for^{ne} Frue *Anne* sagdt ther Nei thill, och therfor bleff hun tildömt att giffue sin Logh och Wern effter Logen for same Sagh, huilcken Logh for^{ne} Fru *Anne* icki hagde kundt fuldriffuett, som hinde hagde burtt, men hagde for same Sag giffuett for^{ne} *Knudt Urnes* Arffuinger eth tusinde Gylden, och mienthe therfor, att epterdi for^{ne} Frue *Anne* iche hagde fulddreffuit same Log, som ther saa vor thildömt, som hende hagde burdt att giöre, men hagde therfor optinget⁽³⁾ for same Sagh som forsk^{uitt} staar, att hun icki vor then Quinde, som hannom burde att suare. Thisligeste atspurde for^{ne} Her *Mogenns Gyldenstiern* nogle aff vor elskl. Danmarckis Rigis Radt, som nu tilstede vor, och thilforne udi for^{ne} Dom verit hagde, om same Handel iche saa gangit och farit vor udi alle Made, till huilcket nogle vore elskl. Radt suaret, saa mange, som tilstede udi for^{ne} Dom hagde verit, som Her *Mogens Gyldenstiern* paasköd, och nu aff them thilstede vor, att thett er thennom fuld uederligt udi Gudtz Sandhed, att for^{ne} Dom och Handel gick och foer, som Her *Mogenns Gyldenstiern* berette; medt mange flere adskyllige Ordt och Thalle thennom theromb paa alle Sider emellom vor; Tha effter Thiltalle, Giensuar och Sagens Leilighed, sagde vi ther saa paa for Rette, att the Ordt, for^{ne} Her *Mogenns Gyldenstiern* for^{ne} Frue *Anne* udi saa Made her for os thilsagt hagde, thermed hagde hand ingen Urett giort i nogenn Made, och for^{ne} Ordt och Talle bör iche att komme Her *Mogenns Gylden-*

(1) Jvfr. Nr. 40.

(2) *Lage Urne*, Biskop i Roskilde, døde 1529.

(3) *optinget*, indgaaet Contract, Forlig; jvfr. Christian den Femtes D. L. 5—1—5.

stiern till Bröst eller Skade, men bör for thennom aldelis quit, fry och angerlöss att vere.

Dat. Kiöbenhaffn, then Onsdag nest ephther Viti och Modesti (*), udi wor egen Neruerelse, neruerendis os elskl. &c. (°).

76.

1551. Herredagsdom, hvorved et Skjøde, som et ugift Fruentimmer med rette Værges Samtykke havde udstædt, kjendes ugyldigt paa Grund af Jydske L. I. 36, uagtet Salget var skeet for at dække den Gjeld, hendes Fader havde efterladt hende.

(H.)

Vor skicket for os paa vort Rettertingh os elskl. *Eskell Goye* till Gundersleffholmb, vor Mandt och Thienner, paa then ene Sidhe och thiltallede os elskl. *Gerthh Bryske* till Dallundt, vor Mandt och Thienner, paa then anden Side for enn Systerpartt udi Dalunds Houetgardt, Dalunds Mølle och udi all Dalunds Houetgardts Fang och rette Thilliggelse, som for^{ne} *Gert Bryske* hagde kiöbt aff hans Söster *Cisselle Bryske*, for^{ne} *Eschild Goyes* Höstrue, then Stundt hun vor Jumfru, och hand vor hindis Verge, och mente, att samme Skiöde vor giort emod vor danske Logh, och satte therfor udi alle Rette, om samme Sköde, som saa vor giortt emod Logenn, burde nogen Magtt att haffue eller och komme hannom och hans Höstru till Skade udi noger Made. Thertill suarit for^{ne} *Gertt Bryske*, att thett Kiöb, som handt hagde köbt medt sin Syster, *Cidtsell Bryske*, thenndt Stundt, hun vaar Jumfrue, thett schulde vel vere saa loligenn, skölligenn och redeligen kiöbt, att tett vell burde ved Macht att bliffue, och berette, att thenn Tid, hand thett kiöbte, tha var hanndt icke hindis Verge, anderledis, end hand haffde hendis Goedzs aff hende udi Forsuar; menn berette, att os elskl. *Antonnis Bryske*, vor

(*) Den 15de Jani.

(°) De samme Rigsraader som i forrige Dom.

(') Det fortjener at bemærkes, at det Tillæg, som

D. L. 5—3—7 gjør til J. L. I. 36: „Dog dersom hun haver arvet Gjeld o. s. v.“ vel kan have været foranlediget ved det her omhandlede eller lignende Tilfælde.

Mandt, Radt och Rigenns Cantzeler, hendis Broder, han vor then Tid hendis Lageverge, och thet Sköde, hun hannom giortt hagde, thet hagde hun giortt med hendis egen fri Vilge oc velberaad Hugh, och met hendis Broders och Lageweriges *Antonis Bryskes* oc thesligeste medt hendis Moderbroders, os elskl. *Knudt Gyldenstiernn* thill Thim, vor troe Mandt och Radt, medt flere hendis Slecht och Venners Fuldbyrd, Radt och Sambtycke, for hendis Part aff enn stoor besuerlig Gieldt, som theris Fader, *Eyller Bryske*, thennom effterlodt thill Kyell och paa thett att hun for hendis Part icke skulde side udi nogen Frycht eller Fare med Indmanelsse eller andet, eptersom then Handell seg till Kill begiffuer, tha hagde hun soldt hannom hendis Part udi Dallundt for hendis Part udi for^{ne} Gield till Kiell, som hand hinder quit tog; och udi Rette lagde enn besegelt Vidisse aff thett Sködebreff, som for^{ne} Fru *Citzelle Gerdt Bryske* therpaa giortt haffuer thend Stundt hun vor Jomfrue, lyden- dis, att hun medt hendis Bröderes och Moderbroders Radt, Vilge och Sambtycke haffuer soldtt, skött och affhenndt fra sig och sine Arffuinger och thill sinn Broder, *Gert Bryske*, och hanns Arffuinger ald thenn Diell, Lodt, Ret- tighed och Anpartt, som hende thilfaldenn er udi Arff effter hendis Fader, *Eyler Bryske*, udi Dallundt Hoffuitgardt, Dallunds Mölle, Ennemercke och al hindis rette Thilliggelse, som hanns Sködebreff ydermere indholder och ud- uiser, och satte for^{ne} *Gerdt Bryske* therfor udi alle Rette, om for^{ne} Sköde icke vor saa loglig giortt, att thet burde ved Macht at blyffue, och om han- nom icke epter slig Leylighed burde for^{ne} Anpart udi Dallundtz Houitgardt att haffue, nyde och beholde, medt mange flere Ordt och Talle, thennom therom paa bode Sider emellom vor, om huilken Sag the gaffue thennom udi alle Rette paa bode Sider; Tha epter Tiltalle, Giensuar och Sagens Leylighed, och epter vor Dansche Logh, som saa lyder, att Möbarnn maa aldrig sin Jord selle, udenn hun worder saa fattig, att hun sell for Liffs Födztzell, tha skall selies meth neste Frenders Radt och ey mere sammel, end for halff Marck Sölff ett Ahr; tha sagde vi ther saa paa for Rette, att thett Sköde, som Frue *Cidztzell* saa giort haffuer then Stund, hun vor Jumfrue, er giort emodt Logen, och bör therfor ingen Macht att haffue, och *Eskild Gye* paa sin Höstrues, *Cidztzell Bryskes* Vegne bör att haffue en Sösterlodt udi for^{ne} Dallundts Hof-

fuitgardt, Dallundts Mölle, och alt Dallundts Fanngh, saa mögit, som for^{ne} Frue *Cidtzells* Sködebreff paalyder, och *Eskild Göye* att igiengiffue *Gertt Bryske* saa mange Pendinge, som hand for^{ne} Frue *Cidtzelle* therfor giffuit oc fornöget haffuer.

Dat. Köbenhaffn, then Lögerdag nest epher Viti & Modesti (2), udi wor egen Neruerelse, neruerendes Her *Eske Bylde*, wor Hofmester, *Johann Frys*, wor Cantzeller, *Erick Banner*, Danmarckes Rigis Marsk, Her *Knudt Rudt*, Rittere, *Knudt Gyldenstiern*, Hr. *Mogens Gyldenstiern*, Hr. *Per Skram*, Rittere, *Byrge Trolle*, *Erick Bylier*, *Jörgen Lycke*, *Tage Toth* och *Claus Urne*, wor thro Mendt och Radt. Anno Dni MLI.

77.

1551. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Tvistighed om Landgilde og andre Præstationer mellem en Jorddrot og hans Bønder paakjendes. — Landgilde forhøjet ved Voldgift. — Landstinget fritager dem for at svare til Forhøjelsen, som ikke havde voldgivet Sagen.

(G.)

Vor skicket for oss paa vortt Rettertingh *Jens Christenssen* medt fuldt Macht paa oss elskl. *Olluff Munck* till Tviss, vor tro Mandt och Radts Vegne paa then enne, och *Jens Jörgenssen* i Torup, *Mai Marquards* ibid., *Anders Loffringh* ibid., *Madts Jenssen* paa sin Faders, *Jens Ibssens* i Lindes Vegne oc *Jep* i Linde paa then anden Side, och vor nu udi Dag theris rette siette Uge Dag att möde i then Sag, som her for oss beuist vor met vor sex Uggers Steffningh och tiltallit for^{ne} *Jens Crestenssen* thennom paa *Olluff Munckis* Vegne for Houtgieldt och Faldtsmaal for Skyld, Skoffvognn (1), Skyrdt (2) oc Ulydelse, som han her for oss beuiste met Tingsvittne aff Hamerumherritztingh och Viborch Landtsting, att the er ther logligen fordielte for, oc

(*) Den 15de Juni.

v. og S. 252 siger han, at en *Skovvogn* udi Adelen Rostjeneste regnes imod $\frac{1}{2}$ Tde hart Korn.

(1) *Skovvogn*; *Arent Berntsen* II. 85 nævner blandt de forskjellige Slags Landgilde ogsaa „Landgilde af Tømmertræer, *Skovvogne*, Fyrrebræder, o. s.

(2) Ved *Skyrdt* forstaaes maaskee Arbejde ved Törveskjær; jvfr. nedenfor Udtrykket: „at de skulle skære med hannem“.

berette, att the side igien met nogen theris Skyldt och Landtgille, som the skulle udgiffue epther et Breffs Lydelsse, som VIII Mendt epther teris egen Bevilling thennom paasaat hagde, och medt Skoffvogen, Skyrdt och andet, och menthe, att the vor plichtig att stande hannom therfor till Rette. Thertill suarett for^{no} *Jens Jörgenssen, Mai Marquards, Anders Loffringh, Madts Jenssen* paa sin Faders *Jens Ibssens* Vegne och *Jep* i Linde, att the hagde ytt *Olluff Munck* theris Landtgille, som the vor van aff Arildt att giffue till Tvyss Closter oc att the vor och offuerbödig att ville giffue och yde *Oloff Munck* then paasaat Skyllle, som the VIII Mendt hagde sat thennom opaa, och *Oloff Munck* eller Ingen paa hans Vegne ville then aff thennom annamme eller opbere oc the therfor icki kunde bliffue ther affue met, och att the VIII Mendt ingen Skoffvogen hagde sadt thennom paa, oc mente therfor, att the ingen Skoffvogen vor *Olluff Munck* plichtig, och berette, att then Tid *Olluff Munck* lodt tilsige thennom, att the skulle skerre met hannom, tha vor the udi Arbeydt oc graffuit paa en Grob (*) till en Mölle for the bleffue tillsagdt och mente therfor, att the udi ingen Made hagde sadt *Oloff Munck* offuerhörig for, och videre berette *Madts Jenssen* paa sin Faders, *Jens Ibssens* Vegne, att hans Fader skulle dog haffe giuet *Olluff Munck* fem Marck Krigs (†) for hans Skoffvogen, och fyrst uti Rette lagde ett Tingsvitne, att *Jens Jörgenssen* i Torup hagde ladet tilbyde *Olluff Munck* III Pd. Smör, hans rette gamble Landgille och it Pd. Smör, hans paassatte Skyllle, oc att *Mai Marquards* oc hagde ladit tilböditt hannom III Pd. Smör, hindes Landgille, och hagde thet i Tuissell och ther opbodit thet *Oloff Munck*, hans Fogit, eller huem thet paa hans Vegne annamme ville, och thesligeste hagdt thet inden Hamrumherritsting oc ther opbodet thet oc beklaget, att the icke kunde bliffue skildt vidt same theris Landtgille, medt mange flere slig Vittner, for^{no} *Jens Jörgenssen, Mai Marquards, Anders Loffringh, Jens Ibssen* oc *Jep* i Lynde i Rette lagde, att the hagde veritt offuerbödig att ville udlege *Olluff Munck* for^{no} theris Landgille till gode Rede, som same Breff yttermiere

(*) *Grob* — en Gröft, isl. grof — höres endnu i Jyl-land, Vidensk. Selsk. Ordb.

(†) *Fem Mark Krigs*; sædvanligere Krigsmark, de under Krigen udmyntede slettere Penge.

indholder och udvisser, sameledis berette och for^{ne} *Mai Marquards*, att hun icke hagde volgiffuit hines Sag paa the VIII Mendt, som hagde forhøyet tieres Landgille, och att hun icke hagde veritt hoss Hamrumherritzting then Dag, same Sagh ther bleff voldgiffuen paa the VIII Mendt, som hun straxt her for oss beuiste met et Tyngswittne aff Viborig Landtstingh, att hun vor dömppt quit for then Skylle, the VIII Mendt hinde paasaat epher the for^{ne} V Mends Vittne. Thertill suaritt *Jens Christenssen* paa *Oluff Muncks* Vegne, att Vor Sködebref, som Vy haffuer giort *Oluff Munck* paa Tuiss Closter met sin Tilliggelse och thet Godtz i Sunds Sogen, thet lyder paa for^{ne} Gaarde, baade paa Skoffvogne oc andre Redsell, som han her straxt for oss beuiste medt tuende Tingsvinder aff Tvissell Bircketingh, som vor ett fyr och tyve Mendth-Vindhe och ett VIII Mendts Vyttne, och satte therfor udi alle Rette, om the icki aff Retth vor for^{ne} *Oluff Munck* same Skoffvogen plichtige met alt anden Skylle och tilbörgligh Tienste epher Vor Sködebreffs Lydelsse, och videre berette for^{ne} *Jens Christenssen*, att *Jens Ibssen* y Linde icki hagde ydt *Oluff Munck* hans Skoffvogen uten thet ene Ahr siden han kiöbte Twiss Closter, men bode han och thi andere alle sade hannom offuerhörig for bode met Skoffvogen, Skyrdt och anden tilbörlig Tienste, som the aff Rette ere *Oluff Munck* plichtigh, och sambledis suarede for^{ne} *Jens Christensen* till then Skyrdt, att the och haffe sidet *Oluff Munck* offuerhörigh met teris Skyrdt huert Aar siden han kiöbte Twiss Closter aff Oss oc Kronen, saa ner som till thet Aar the kaste i then Gröfft, och tha kaste andere Closters Thiener saa vell som the och skaar alligeuell met for^{ne} *Oluff Munck*, och satte therfor i alle Rette, om the icke er plichtigh att standhe *Oluff Munck* therfor till Rette, och om hannom paa *Oluff Munckes* Vegne icke bör sin Forfyllingh offuer thennom i then Sagh epher vor och Rigens Retth; mett mange flere Ordtt och Talle, thennom therom paa bode Sider emellom vor; tha epher Tiltall, Gyensuar, Breff och Beuissning oc Sagens Leglighet, sagde vy ther saa paa for Rette, att saa mange aff for^{ne} Mendt, som haffue verett for Twiss och tilbödit att vylle yde theris Landtgille, bode gamble Landtgille och then paasatt Skylle, och thesligeste haffe tilbödit till theris Herritztingh och kunde dog icke bliffue affue met same dieris Skyld, thennom bör for then Sag for then Dielle quitt att

vere och yde *Oluff Munck* for^{ne} hans Landtgille, som the hannom plichtig ere, och for^{ne} *Mai Marquards* att vere quitt for then paasadt Skylle, som the VIII Mendt hinde paasatte ephther then Doms Lydelsse, hun i Rette lagde, oc emeden the V Mendtts Vittne staa vid Macht, utten hun sielleff vill beuilge och udgiffue same Paasettingh, och ephtherthi for^{ne} *Jens Jörgenssen*, *Mai Marquards*, *Anders Loffring*, *Jens Ibssen*, och *Jep* i Linde, saa haffuer sidet *Oluff Munck* ulydig for bode met Skoffvogen, Skyrdt oc andet, som the er logligh fordielte for och icki kunde i nogre Made beuisse att haffe fuldtgiortt, therfor bör thennom att staa *Oluff Munck* till Rette for, och *Oluff Munck* fremdelis sin Forfyllingh offuer thennom for then Sagh ephther vor oc Rigens Rett.

Datum Langesiöö, then Lögerdag nest for Sti. Jacobi Apli. (*), neruerendis oss elskelige *Christoffer Grym* och Her *Jens Prangh*, Herritsprouist i Skoffby Herrit, och *Anders Nilssen* i Volstrup, &c. Anno Dni. MDLI.

78.

1551. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Landstingsdom stadfæstes, som havde kjendt en Herredafoged „nederfeldig“, fordi han havde fundet en Mand berettiget til Lavhævd, uagtet vedkommende Lodsejere ikke havde faaet lovligt Varsel. Lavhævd, som var allagt, erklæres ugyldig, dog uden at dette skal komme dem til Skade, som havde deeltaget i Eden. Fem Nætters Varsel omtalt.

(H.)

Vor skickett for os paa vorth Rettherting oss elskl. *Jörgen Bragde*, vor Mandt och Thiener och Embidzmand paa vort Gard udi Otthensse och haffde udi Retthe steffnitt oss elskl. Frue *Anne*, Her *Johan Urnis*, Rithers, Ephtherleffuerske, och *Lage Urne*, vor Mandt och Thiener, och tilltallit for^{ne} *Jörgen Bragde* for^{ne} *Lage Urne* for en Lagheffdt, som hand haffuer giortt emellom Byelle Damsko, Biuvig Bög och Solleuodtt och mienthe ther icki att vere saa retteligen giordtt, atth then burde atth kome hanom eller andre Lodseyger till

(*) Den 25de Juli.

Skade udi nogen Made; thi att Fogethen, som haffuer dömppt for^{ne} *Lage Urne* till sin Heffdt, handt haffuer thet giortt emod vor Recesses Liudelsse; thi att hand icki haffuer giffuitt alle Lodseyger Varsell epher for^{ne} Recesses Liudelsse (1), som handt och her straxt for oss beuisthe medtt obne beseglett Tingsvitner, att oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeller, *Eskildt Oxe*, vor Rentemester, theris Fogith, och thesligeste vor och Kronens Diellefogitt paa *Jörgen Bragdes* Vegne, hagde standitt inden Tinge och satt i Rette, om theris Hossbund burde ey lenger Varsell att suare modt *Lage Urnis* Heffdt, endtt V Nether for Ting, och om the vor saa retthelige kallit epher Recessen, som thennom burde; thi the vor uthen Herritt, och udi vor och Rigens Forfaldtt, och satte y Retthe, epherthi Sanemendtt vor opkreffit paa Eyendomen och Jorden stod udi Trette, om *Lage Urne* burde att findes till Heffd eller ey, för Sanemendtt hagde skildtt samme Eigendom adt epher Logen, och theroffer fandtt Domern *Lage Urne* till Heffdt och er therfor feldtt, som handt her och strax for oss beuiste mett en Dom aff Fyens Landsting, som *Verner Sualle*, vor Landsdomer udi Fyen, *Frants Brockenhus*, Embitsmandtt paa vortt Slott Nyborig, met flere gode Mendtt hagde udgiffuitt under Datum MDLI, Löuerdagen for Sti. Hans Dag Metsommer, liudendis, att epherthi att theris Fogeth hagde saatt myndeligen i Rette, att theris Hossbond icke vor kallit saa retteligen epher Recessen, som thennom burde, och Domeren hagde tagitt seg XIII Dages Beradt (2) till huadtt heller handt vilde finde *Lage Urne* till Heffdt eller ey, som for^{ne} Tingsvithner i seg seluff ythermere uduisser, och epherthi Herritsfogeten haffuer gaaett emodt vor Recesses, tha haffuer for^{ne} Herritsfogitt forssett seg och dömppt Urett, och bör therfor nederfelling att uere och böde emodt Bunden och oss epher Recessens Lidelsse, som samme Dom ytermere indholder och uduisser &c. Thertill suaritt for^{ne} *Lage Urne* paa syn egne och sinn Moders, for^{ne} Frue *Annes*, Vegne och mienthe, atth handt hagde saa rettheligen giordtt sin Heffdt, atth then burde ved Macht att bliffue, och först i Rette lagde tuende gamble Breffue, som nogen gode Mendtt hagde udgiffuitt samme Sag anrörendis, och nesth eth

(1) Reces 1547 Cap. 14.

(2) Beradt, Tid til at beraade sig, Betænkingstid.

Tingsvittne aff Otthensse Herritsthing, att hand hagde tingkallit alle Lodeiger till Laghefft; item ett Vittne aff Otthensse Herritsting, lidendis, atth then Tiid Fogethen hagde opsatt samme Sag udi XIII Dage, tha kom ther Ingen then XIII Dag, som skott paa nogen Beuissning, uthen *Morthen Hanssen* satte i Rette, att hans Hossbund vor udi Vortt Forfaldtt; thernest et Tingsvittne aff Otthensse Herritzting, som *Jörgen Huidtt* i Norup hagde udgiffuitt, lidendis, atth han hagde fundett for^{ne} *Lage Urne* (til) sin Hefft; thernest udi Rette lagde for^{ne} *Lage Urne* sin Lagheffht, som hand hagde giordtt paa for^{ne} Aasted, Stedtt fra Stedtt, som same Lagheffdt ythermere indholder och uuisser, och mienthe then vell atth vere so redeligen giortt, atth then burde ved Macht att bliffue, och saatte udi Rette, om ther skulde dömes paa same hans Hefft, om the gode Mendt, som medtt hannom udi Heffden vor, icke saa uell burde att vere steffnitt, som han. Thertill suaritt for^{ne} *Johan Friis*, *Jörgen Bragde* och *Eskildt Oxe*, att thennom Inthet skader paa samme Heffdt eller the gode Mendt, som therudi vor; men satte udi alle Rette, eptherthi att Fogethen er feldtt for hand haffuer dömppt thennom till att giöre samme Heffdt met Urett emod Recessen, om then burde att komme nogen aff thennom till Skade i nogen Made; men mienthe therfor, att same Heffdt burde att uere, som hun aldrig giortt vor, mett mange flere Ord och Talle, thennom therom paa baade Siider emellom vor. Tha epther Tiltall, Giensuar, Breff, Beuissning, Sagens Leilighet och epther Fogiten emod Recessen haffde dömppt *Lage Urne* till att giffue samme Heffdt och er therfor feldtt, tha bör then Heffdt att uere, som then aldrig giortt vor, och icke att kome Lodseigeren och icke helder thi gode Mendt, som udi samme Heffdt haffuer veritt, till Bristh eller Skade udi nogen Maade; men thersom *Lage Urne* eller hans Moder vorder Löst att giöre ther nogen Heffdt paa, tha maa the thet ny bide (?) till Herritzting epther Logen och vor Recesses Lidelse, och ther gaa om saa migett, som Retth er &c.

Dat. Kiöbenhaffn, then Othensdag nesth for Sti. Michells Dag udi vor egen Neruerelse, neruerendis os elskl. Her *Anders Bilde*, Her *Otthe Krumpen*, Her *Per Skram*, Ritther, *Börge Trolle*, *Olluff Munck*, *Erick Biller*, *Eyler Hardenbiery*, *Jörgen Löcke*, *Tage Totte*, *Claus Urne* och *Verner Pasberig*, vor tro Mend och Raad. Anno Dni. MDLI.

79.

1551. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved *Lave Brahe* erklæres uskyldig i hans Stifsøn *Niels Ulfstands* Död (¹).

(H.)

Vor skicket fore oss paa vort Retterting oss elskel. Her *Lage Bragde*, Rither, vor Mand och Tiener, och tiltallit oss elskelige *Lage Ulfstandtt*, vor Mand, Tiener och Embitzmand paa vor Slott Varberig, fore nogen Uenighed oc Tuedragtt, som thennom her tiill Dags emellom veritt haffuer och the gaffue thennom veluilligen fore oss i Rette paa bode Sider, och beretthe for^{ne} Her *Lage Bragde*, at Her *Trudt Ulfstandtt*, Rither, salig met Gud, lud (²) en Søn epher seg vedt Naffn *Niels Ulfstandtt* vedt then Höstru, som for^{ne} Her *Lage Bragde* nu haffuer, och hans Hostru hagde same Barn hoss seg, och epher hans Hostrues Villig och Begering tog hand same hendes Søn mett seg paa then Reyse tiill Lante Missen (³), och ther handt vor paa Hiemreisen, drog handtt offuer tiill Laalandtt och ther döde thet fast (⁴), och hagde saa antuorditt en syne Svene same syn Stigsön, som then skulde affue och steds tage vare paa, och drog saa therfra och tiill Kiöpenhagen och saa tiill Landskrone och hagde same syn Stigsön, *Niels Ulfstandtt*, met seg och leyett ther II Vogne, som skulle age for^{ne} *Niels Ulfstandtt* och hans Karll och hans Kyeste tiill en By kaldes Törlöse, oc same Tidt vor for^{ne} *Niels Ulfstandtt* karsk och sundtt, men ther for^{ne} *Niels Ulfstandtt* kom uden Byen, bleff handt syg och fröss och hans Suend suöpte hanom udi for^{ne} Hr. *Lage Brades* Dunedyene och the kome tiill et anditt Törlösse, och ther bleff *Niels Ulfstandtt* ligendes syg och same Tidt döde for^{ne} *Niels Ulfstandt* uti for^{ne} Tor-

(¹) *Lage Brahe* til Krogholm († 1567) var gift med *Trud Ulfstands* Enke *Giörild*, som ved sin første Mand var Moder til den *Niels Ulfstand*, hvis Död er Gjenstand for nærværende Sag, og som efter *Hofmann* III. 398 skulde være död 1548 20 Aar gammel, men som efter Stamtavlen hos *Hofman* kun skal have været 13 Aar gammel, da han döde; da han i Dommen kaldes et Barn, er det sidste uden Tvivl det rigtigere.

Den i Dommen omtalte *Lage Ulfstand* var *Niels Ulfstands* Halvbroder, avlet i *Trud Ulfstands* første Ægteskab med *Ide Brok*, og formodentlig have Stridighederne mellem ham og *Lage Brahe* havt deres Grund i hans Misforståelse med, at *Brahe* ægtede hans Stifmoder.

(²) Lod.

(³) Landet Meissen?

(⁴) næsten.

löse, och therpaa uti Rette lagde *Lage Bragde* nogre Vitnesbördtt, som Hr. *Lage Bragdes* Suendt hadde vitnitt for thet seg paa same Resie forlöben vor och som the II Vognemendth hadde wittnit, som ogh (*) *Niels Ulfstandt* till for^{ne} Trolösse, ath the icke ogh om Natten, icke heller velte, icke heller intet Spögelse mötte thennom, som same Vitner ythermere indholder och ud-uiser &c. Therepther rede Hr. *Lage* hiem tiill sin Hostru, Frue *Görildt*, och spurde ta, at *Niels Ulfstandt* vor dödtt, och hans Moder badt therefore Hr. *Lage*, at hand ville lade giöre hanum et erlig Jordeferdtt och lade lege hanom uti Lundtt hoss sin Fader, Hr. *Trudt Ulfstandt*, hvilcket hand och gjorde och lodt skriffue sin Slegt och Venner till, att the skulle föllige hanum och were ther hos hans Jordeferdth, och berette, att hanum och for^{ne} *Lage Ulfstandt*, for^{ne} *Niels Ulfstandts* Broder, vor same Tidt noger Trette och Uenighedt emellom, och therfor ville hand icke skriffue hannom tiill, men lodt saa same Lig före till Lundt och ville lade thet ther begraffue, och viste seg uti ingen Made at vere skyldig uti for^{ne} *Niels Ulfstandts* Död, och att for^{ne} *Lage Ulfstandt* dog skulle haffue sagtt, att for^{ne} *Niels Ulfstandt* anthen hadde agett och veltt eller Spögels eller anditt sliig kunde haffue vederfareth hannom om Natten, och therpaa irettelagde ett Breff, som os elskel. Hr. *Hans Skoffgardt*, Rither, *Sti Porse*, *Otte Bragde*, *Kieldtt Liunge*, *Iuer Lunge*, *Erich Basse* oc *Jörgen Jensen* tiill Hiellombholt hadde udgiffuit uti Lundtt Sti Morthens Affthen under Datum MDXLVIII, lydendes, att Hr. *Lage Bragde* berette for thennom, hurledes handtt hadde fangitt *Niels Trudtsen* i syn Antuor och hure thet wor gangen met hannom fra thet förste handtt fech hannom uti sin Antuorde och tiill thet siste och gjorde therpaa sin Helgens Edtt, och icke *Lage Ulfstandt* ville nöges med same Talle, och sagde Hr. *Lage Bragde*, at hand hadde ther leuindes Röstth tilstede uti Kiercken, som skulle berette *Lage Ulfstandt* vedt theris Helgens Edtt, som vor hoss *Niels Ulfstandt* fra thet fyrste hand bleff siug och tiill handtt gaf syn Andtt op; tiill huilcket *Lage Ulfstandt* suarit, att hand icke nögis thermett och tog sytt Hatt och slog emod Barden⁽⁶⁾, som Ligett laa y, och sagde, att hand

(*) *agede*, *kjörte*.

(6) *Barden*, *Baaren*, *Liigbaaren*.

wille haffue syn Broder att bese förendt hand bleff begraffuen eller hand ville strax döe theroffuer &c. Thernest irettelagde Hr. *Lage Bragde* ett Breff, som for^{ne} gode Mendtt hagde udgiffuet same Dag, Aar och Stedtt, som for^{nt} staar, lidendis, at *Lage Ulfstandt* ther hagdt sagdt tiill Hr. *Lage Bragde*, att hand hagde ladett en Bunde förtt for^{ne} *Niels Ulfstandt* udtt aff Landskrone paa en Vogen och om Natten skulle ther komett ett Spögelse aff Skofuen och kossit (?) hanum tiill Dödt, for huilken handt ville bese hans Legome efter thet bleff jorditt, och tog sitt Firerör (8) och bödt (9) paa for^{ne} Hr. *Lage Bragde*; tha sagde Hr. *Lage Bragde* tiill *Lage Ulfstandt*: vor thet icke then Handtfestning (10), som myn Herre och Konning haffwer tagitt aff meg, tha skulle teg angre thet tu gör; tha sagde *Lage Ulfstandt* tiill Hr. *Lage Bragde*: Er Y saa uskyllig, som Y holler Ether for myn Brother, tha lod Y vell bese hanom; tha suarit Hr. *Lage Bragde*, att hand ville lade bese hanom, och slou sin Hand paa Kisten, som Ligett udi laa. Item thernest ett Breff, som for^{ne} Hr. *Hans Skofgardt*, Rither, *Sti Porse*, *Kieldt Liung* (?) och *Erich Basse* hagde udgiffuit i Lundtt St. Morthens Afthen under Datum HDXLVIII, lidendis, att *Niels Ulfstandts* Lig vor hederligen indfördtt udi Lundtt Domkirke, och tha begerede *Lage Ulfstandtt* same Lyg at see förendt thet bleff begraffuet, huilket for^{ne} Hr. *Lage Bragde* och samtöcket, och tha saae the udi Sandhet med mange Danemends och Danequinders Offueruerelse, att same Lig bleff tagett aff Kyesten och Klederne opesprath fra Hoden och ned emod Kneen; tha saae the obenbarlig och klarligen Kende paa att Syden op under then venstre Armen och Axell Pestelentses suarlige Befengelse, hvoraff hand vor dödt och icke aff nogit anditt Tiillfeldt eller Skade &c., som same Breff ithermere indholler och uduisser &c., oc mienthe Hr. *Lage Bragde* therfor, att *Lage Ulfstandtt* hagde sagt hanom Urett till uti then Sag epher slig for^{ne} hans Vittnesbördt, som han udi Rette lagde, och

(4) *kossit* er uidentvivil *kyst*, skræmmet.

(5) *Fyrrör*, Bösse.

(6) *bödt*; da det er usædvanligt, at Ordet *böde* forekommer i Betydningen af at sigte paa, skulde

jeg næsten troe, at det er en Fejlskrift for *hödt* — d. e. truet — uagtet det endnu engang længere nede i Dommen skrives *bödt*.

(7) *Handfestning*, Löfte.

berette for^{ne} Hr. *Lage Bragde*, att for^{ne} *Lage Ulfstandtt* therfor vor komen tiill Lundtt, ther same Liig skulde begraffues, och ther pocket och truet och bödt paa hanom medt sitt Fyrerör och ville haffue same Lig att see förendt thet bleff begraffuit och giffuit therfor Hr. *Lage Bragde* mange unde och fosse ⁽¹¹⁾ Ordtt, och myentte, att for^{ne} *Lage Ulfstandtt* hagde thermett giordtt emod then for^{ne} Handfestning, som os elskel. *Erick Banner*, Danmarks Riigis Marsk, epher vor Befaling hagde tagett aff thenom tiillforne, ath the skulle vere huerandre ubevarett met Feyde. Thertiill suaritt for^{ne} *Lage Ulfstandtt*, att hand aldrig hagde skilt eller sagt for^{ne} Herr *Lage Bragde* for syn Broders Dödt, men thersom nogen ville hanom thet tiilsige, tha ville hand therfor giffue sytt Log och Werie, och berette, att hand icke afviste, att hans Broder vor siug eller dödt förend hand thet sporde, att hand vor dödt och skulle begraffuis, och forundrit, hure therom motte vere, epherthi huercken handt eller noget hans Söskindt motte fange Breff och filige ⁽¹²⁾ theris Broders Lig tiill sin Begraffuelse, som vell tiillbörligt hagde verit, och mientte, att ingen kunde fortенcke hanom theruti, att hand lette och sporde seg fore och ville vide, huor att hans Broder vor komen ⁽¹³⁾ om Halsen, och mientte ther inthet ubilligt att haffue giordtt thereblandt och therfor redtt for^{ne} *Lage Ulfstandtt* och en hans Brödre met hannom didt, som tieris Broder skulle begraffuis och ther beskicket Hr. *Lage* met fyre Rithermendsmendtt och lod spöre hanom, om thet vor theris Broder eller ey, som ther laa dödt, och velluilligen lodtt bede Hr. *Lage*, om the motte faa same Lig att see för thet bleff begraffuit, til huilket Hr. *Lage* suaritt, at hand ville lade begraffue same Lig, skulle thet end vere thennom ledtt ⁽¹⁴⁾ eller leff, met andre Ordtt, och theroffuer bad for^{ne} *Lage Ulfstandtt* the gode Mendt, ath the ville sige Hr. *Lage Bragde* op then Handfestning, som the hagde giordtt for^{ne} *Erik Banner* paa Vore Vegne, [och] thersom Hr. *Lage* icke ville lade hanom see sin Broders Lig, huilket the gode Mendt icke giöre ville, att the icke ville före then-

⁽¹¹⁾ *fosse Ord*, hastige, heftige Ord; Vid. Selsk. Ordb., jvfr. ogsaa *Molbechs Dial. Lex. v. foes*, ⁽¹²⁾ *komme om Halsen*, omkomme, ⁽¹⁴⁾ *ledtt eller leff*, kjært eller ukjært; leff, det tydske Heb; Vid. Selsk. Ordb.

⁽¹³⁾ følge.

nom udi Trette tiillhob, och strax therepther gieck Presten op uti Predickestollet och predicket, men ther Predicken endtt vor, roptte Hr. *Lage Bragde*, att the skulle bere Liget till Graffuen, och tha tog *Lage Ulfstandt* och hans Broder och teris Suenne Halffparthen aff Baren fatt, som Ligett paa laa, och thermett gieck thenom mange Ordtt emellom och en Partt icke möget gode, och tha adsporde Hr. *Lage Bragde* for^{ne} *Lage Ulfstandtt*, om hand eller nogen skilte hanom nogett for teriis Broders Dödt, till huilcket *Lage Ulfstandtt* suarit, att nar han hagde sett sin Broders Lig, felitt hanom tha nogitt, tha vilde han vessligen skilde hanom och icke för, och mientte for^{ne} *Lage Ulfstandt*, att hand thermedt uti ingen Maade hagde giordtt Hr. *Lage Bragde* forkortt uti then Handfestning, som the paa bode Siider hagde giortt *Erick Banner* paa Vor Vegne, epheratt hand huercken hagde dragitt Suerdtt eller Kniff till hanom, icke heller giordt hanom eller nogen aff hans anthen Sar eller Skade andit end Her *Lage Bragde* hagde giffuit hanom unde Ordtt for hand begieritt sin Broders Lig att see och hand y lige Made hagde giffuet Hr. *Lage* unde Ordtt igen och suaritt hanom som hand hanom tiiltalit, och myenthe, ath hand theruti ingen Urett hagde giordtt, medt mange flere Ordtt och Talle thenom paa bode Siider emellom vor; Tha epher Tiiltall, Giensuar, Breff och Beuissning, som her for oss uti Rette lagdes, och Sagens Leglighet sagde vy ther suo paa for Rette, att for^{ne} Hr. *Lage Bragde* findes uskyldig uti *Niels Ulfstandts* Död och bör therfor quitt att were; Thesligeste haffver for^{ne} *Lage Ulfstandtt* icke heller tallit eller sagdt Hr. *Lage Bragde* noget tiill, som *Lage Ulfstandtt* kand vere för ner eller kome tiill Skade uti noger Made, men om then Handfestning, som for^{ne} Hr. *Lage Bragde* och *Lage Ulfstandt* hagde giordtt *Erik Banner* paa Vore Vegne, tha haffuer for^{ne} Hr. *Lage Bragde* saa stor Skildt eblandtt som for^{ne} *Lage Ulfstandt*.

Dat. Kiöpenhagen, Torsdag nest for Sti. Michelsdag, uti vor egen Neruerelse, neruerendis os elskel. *Johan Friis*, vor Cantsler, *Erik Banner*, D. R. M., Hr. *Anders Bylde*, Rither, &c. (15).

(15) Herefter fölge de samme Rigsraader, som i forrige Dom, med Tillæg af *Knud*, *Mogens* og *Gabriel Gyldenstjerne*, samt *Erik Krabbe*.

80.

1551. Dom paa Kongens Retterting. Sigtelse for at have huset en Fredlös asbeviist. Sagaögeren kjendt berettiget til „at tage sin fredlöse Mand hvor han kan overkomme ham“.

(G.)

Vor skickett for oss paa vortt Retherting oss elskl. *Iuer Jull* till *Stubergaardt* ⁽¹⁾, vor Mand och Tienere paa then ene, och oss elskl. Mester *Mats Huid* till *Estuadgaard* paa then anden Siide, och vor nu uti Dag tieris rette siette Ugge Dag att möde y then Sag, som her for oss beuisth var met vor sex Uggers Steffning, och tiltallit for^{ne} *Iuer Jull* for^{ne} Mester *Mats Huidt* for en ved Naffn *Michel Raai* uti Nörkisom, som er *Iuer Julls* fredlös Mand, och for Kost, Tering, Fallsmaall oc Skadegield, och berette for^{ne} *Iuer Jull*, att for^{ne} Mester *Mats Huid* holler hannom same sin fredlöse Mand for paa hans Höstruis Gots emod Logen oc Recessen, som handtt miener met Urett, och beuiste her met Breff och Segell, att for^{ne} *Michel Raai* var hans fredlös Mand, thi hand er voldsoren till Söuel Biercketing ⁽²⁾ och hagde icke bött for seg inden sex Ugger, som same Breff ithermere indholler och uduisser, och satte *Iuer Jull* therfor uti Rette, om Mester *Mats* icke vor plectig att stande hannom therfor till Rette. Thertill suarett for^{ne} Mester *Mats Huidt*, att for^{ne} *Iuer Jull* hagde untt och sambtöckt hannom, att for^{ne} *Michell Raai* motte vere paa hans Gots indtill saa lenge han sagde hannom ther till om, men siden for^{ne} *Iuer Jull* haffuer esket *Michell Raai* aff hannom och sagitt hannom thertill om, tha haffuer hand aldrig tagett hannom uti sytt Forsuar siden, men haffuer oppeböditt hannom till *Stubergaardt* met II Mendtt och udkast hannom aff sitt Gods och giffuitt *Iuer Jull* Log at tage same sin fredlös Mandtt, ihuor hand kunde hannom offuerkomme paa hans Gotts, och berette for^{ne} Mester *Mats*, at han epher slig Leglighet och epher Logen er dömp quit for for^{ne} *Iuer Jull*, att han icke er plecthig att före eller antuorde hannom syn fredlös Mand ep-

(1) *Stubergaard* i Ginding Herred, Ribe Stift, var i ældre Tider et Nonnekloster — Stuberkløster — hvormed *Iuer Juul* blev forlehnet i Aaret 1538; 1547 blev det ham tilskjødet af Kongen og kald-

tes fra den Tid *Stubergaard*. D. Atl. V. 859—860.

(2) Sædvanlig Sevel Birk, Ginding Herred, D. Atl. VII. 813. Not.

therthi hand huercken haffuer borgett eller loffuitt for hannom, icke heller tagett hannom aff Stock eller Jern, och först uti Rette lagde en Stocknefn aff Gindingherritt, som *Tomas Suendssen*, 'Tinghörer, *Erick Nielssen* till Kolerup, *Erick Grön* till Ullssundt met flere hagde udgiffuitt under Datum MDLI Torssdagen epher Jubilate, lidendis, att XXIII Mendt hagde vittnet, att for^{ne} *Iuer Jull* ther same Dag for 'Tingsdom hagde tillstanditt, att hand unte for^{ne} Mester *Mats* att beholle *Michel Raai*, som bode y Nörkissom, paa sytt Gots uden alle Bröde saa lengi for^{ne} *Iuer Jull* sagde Mester *Mats* til om for^{ne} *Mychell Raai* och att *Iuer Jull* eller ingen paa hans Vegne aldrig haffuer tillsagtt Mester *Mats* om *Michill Raai* eller klagitt paa Mester *Mats* for *Michill Raai* uti nogre Made ther till Tinge förendt uti the tre neste Ting, och alle the tre Ting, som *Iuer Jull* haffuer ladett eske *Michell Raai* uti, tha haffuer Mester *Mats* tilbodet hannom ther till Tinge, saa atth hand ingen Hold eller Forhindring ville giöre *Iuer Jull* paa *Michell Raai* uti nogre Made och kiende hannom for sin Tiener eller haffe hannom paa sitt Gotts &c. — 'Thernesth i Rette lagde Mester *Mats* ett 'Tingsvittne aff Gindingherritsting, som *Tames Suendssen* medtt flere hagde udgiffuett under Datum MDLI, then Torssdag epher Miss. (3) lidendis, att Mester *Mats* hagde ladett tillbyude *Iuer Jull* for^{ne} *Michell Raai* uti Stubergaardtt met II Mend Torssdagen epher Miss. &c. — 'Thernest ett 'Tingsvittne aff Gindingherritsting, som *Niels Anderssen*, Herritsfoget ibid. met flere hagde udgiffuit under Datum MDLI Torssdagen epher Sti Michels Dag', lidendis, att for^{ne} Mester *Mats* tuende Resir (4) hagde laditt udkaste for^{ne} *Michel Raai* aff sytt Gots met Hustru och Börn, Gots och allt hues hannom tilhörde y Husitt, epheratt for^{ne} *Iuer Jull* hagde esket hannom, och att hand laa uti Marcken met Höstru och Börn uti VII Ugger, och endt mere, och syden *Iuer Jull* beginte then Trette met Mester *Mats Huidtt*, tha haffuer for^{ne} *Michell Raai* aldrig veritt uti Mester *Mats Huids* Arbett eller Tienesth eller paa hans Brödt uti nogre Made. — 'Thernest i Rette lagde Mester *Mats Huidtt* en Dom aff Gindingherritsting, som *Thomas Suendssen*

(3) Formodentlig Söndagen misericordia Domini, an- den Söndag efter Paaske. (4) Resir, Reiser, Gange.

hagde udgiffuett under Datum MDLI, Torssdagen nest epher Syndagen Jubilate, lidendis, att Mester *Mats* icke er plichtig att antuorde *Michell Raai* uti egen Person for Retten, men epherthi Mester *Mats* icke ville rette eller sette for for^{ne} *Michell Raai*, tha *Iuer Jull* sellof att lade tage syn fredlös Mand, och haffue aff hannom suo migitt, som Log och Rett er &c., som same Breffe ithermere indholler och uduisser, mett mange andre flere Breffue, for^{ne} Mester *Mats* therpaa uti Rette lagde, och satte Mester *Mats* therpaa uti alle Rette, om hand var plichtig att före *Iuer Jull* sin fredlös Mandt epher, eller antuorde hannom then uti Hender, epherthi hand huercken hagde logitt eller sagtt for hannom, icke heller borgett hannom aff Stock och Jern (⁵), och om hannom icke burde for thenne Sag quitt och fry att vere, mett mange flere Ord och Tall thennom therom paa bode Siider emellom vor; Tha epher Tilltall, Giensuar och Breff och Beuissning och Sagens Leglighet, sagde vy ther saa paa for Rette, ath epherthi for^{ne} *Michell Raai* er kommen paa for^{ne} Mester *Mats Huids* Gotts met *Iuer Julls* Mynde och Mester *Huid* saa haffuer oppeböditt for^{ne} *Michel Raye* ther *Iuer Jull* hannom eskett haffuer, och udkast hannom aff sytt Gots och huercken ville nyde eller undgielde hannom (⁶) och Mester *Mats Huidtt* siden er ther dömppt quitt for, tha bör for^{ne} Mester *Mats Huidtt* fore thene Sag quitt och fry att vere, och *Iuer Jull* att annamme sin fredlösse Mand ehuor handtt kandtt hannom offuerkomme och ther gaa om, saa megett, som Rett er.

Datum Otthensse, then Thorssdag nest for alle Hellgens Dag, neruerendis oss elskl. Her *Chresten Pouelssen*, Prir uti Sti. Knuds Closter her samesteds, *Jörgen Kotti*, Borge-mester, *Jacop Jesperssen*, Byfogctt, *Chresten Biörnkie* och *Las Vendelbo*, Borger ibid. Anno Dni. 1551.

(⁵) ikke borget hannom af Stok och Jern, d. e. ikke ved at gaae i Borgen havde befriet ham for Fængsel, dersom ikke borget er en Skrivfejl for taget, hvilket det Foregaaende kunde give Anledning til at antage. .

(⁶) huercken ville nyde eller undgielde hannom, d. e. hverken vilde bruge ham eller staae til Ansvar for ham.

81.

1551. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Fæstebonde frifindes for at udrede adskillige Landgildepræstationer, som ikke i ældre Tider havde været svarede af Gaarden (¹).

(G.)

Vor skicket for os paa vort Retterting *Hans Due*, Slotsfoget paa Bygholm, *Seueryn Brunckssen*, Herritsfoget udi Bierigherrit, paa alle *Otte Gyldenstierns*, salig medt Gudt, hans Arffuingers Vegne paa then enne, oc *Bertell Seuerinsen* y Grunde paa then anden Side, oc vor nu udi Dag theris rette siette Uge Daggh att möde y then Sag, som her for oss beuist vor medt vor sex Ugers Steffningh oc the for os paa bode Siider bestode, oc tiltallit for^{no} *Hans Due* oc *Seuerin Brunckssen* paa *Otte Gyldenstierns* Arffuingers Vegne for^{no} *Berthell Sörenssen* for Houitgielddt oc Faldtsmaaell for en Log, han feste *Otte Gyldenstiern* och icke fuldrev then, och for hans Giesteri och Landtgille, som er Ved, Kull oc Rogssed, saa som handt haffuer sidit sin Hosbundt for^{no} *Otte Gyldenstiern* offuerhörig for, mer en andre Bygholms Slots Tiener, som the menthe, at han hagde gjort med Urett, oc udi Rette lagde tuende Tingvittner under Datum MDL, et aff Bierig Herritstingh oc et aff Viborig Landtstingh, lydendis, att *Otte Gyldenstiern* ther hagde logligen ladet fordielle for^{no} *Bertell Sörenssen* for alt for^{no} Hoffuitgielddt oc Faldtsmaall, oc berette for^{no} *Hans Due* oc *Sören Brunckssen*, att for^{no} *Otte Gyldenstiern* sielff hagde eskit hans Giesteri aff hannom oc hues handt vor *Otte Gyldenstiern* aff Rette plictig, oc therfor bod han *Otte Gyldenstiern* Log oc Vern, huilcken Log oc Vern han vor tillfunden, oc *Otte Gyldenstiern* hagde eskit oc for^{no} *Bertell Sörenssen* icki hagde fuldtdreffuit then, som the beuiste met Breff och Sigell. Ther nest i Rette lagde *Hans Due* oc *Sören Brunckssen* ett Tingsvittne aff Bierigherrit under Datum MDLI Löffuerdagen nest for Guds Legems Dag, lydendis, att then Daggh *Sören Brunckssen* lodt lesse X Dags Breff offuer *Bertell Sörenssen*, tha kom for^{no} *Bertell Sörenssen* met noger Penger aff (ooh?) ett Syllbelte och met III eller IIII Daller, och sagde, att han ville

(¹) Denne Dom, som hverken har Angivelse af Sted eller Datum, maa efter sin Plads i Dombogen vel antages at være afsagt enten i Langesö eller Odense mellem den 25de Julii og den 15de August.

straxt rette for seg; tha suaritt *Sören Brunckssen*, att thersom han ville rette for sig emodt *Otte Gyllenstiern* for Houitgieldt oc Faldtsmaal, Kost oc Tering, som *Otte Gyllenstiern* hadde gjort paa same Delmaall^(?) til Herritsting, Landtsting oc for Rigens Cantzeller, tha ville han tage Jordbogen oc sige hannom huadt Hoffuitsagen var oc ey *Otte* skulle lenger lade hannom forfylge met Rigens Delle i noger Made, met flere andre Tingsvittner, som thi i Rette lagde samme Sag anrörendis; thertill suarit for^{ne} *Berthell Söreessen* fyrst till then Vedt, Kull oc Rugssedt, att thet aldrig var Von^(*) att udgiffues aff hans Gaardt oc i Rette lagde et Pergements - Breff aff Biergherritstingh under Datum MCDXCV, lydendis, att *Hans Olssen*, Slotsfoget paa Bigholm, hadde vindet, att han hadde aldrig hört eller spurt, att ther hadde goet Ved, Kull eller Rugssedt aff Grunegaardt till Bygholm; thesligeste hadde oc menig Herritsmendt vitnet, som tha tilstedde vor, som for^{uit} staar, oc att Her *Henrick Knutssen*, Höuitsmandt paa Bygholm, hadde befallet sin Foget for^{ne} *Hans Olssen* att kundtgiöre till Herritsting, att alt then Stundt, som han eller hans Arffuinge bleffue Lenssmendt paa Bygholm oc i Beriherrit, tha skal aldrig udgiffues anten Ved, Kull eller Kornsedt aff Grunegaardt udi nogre Made; thernest att han hadde verit offuerbödig till sitt Herritsting att ville ther rette for seg bode for Hoffuitgieldt oc Faldtsmaal, Log oc Giesteri, oc i Rette lagde et Tingsvittne aff Biergherritsting under Datum MDLI, Lögerdagen nest epher Gudtz Legems Dag, lydendis, att for^{ne} *Bertell Söreenssens* Sön, *Christiern Bertelsen*, paa for^{ne} sin Faders Vegne for Tingsdom bödt till, at thersom *Sören Brunckssen* ville giffue hannom bescreuet huadt oc hur mögit hans Fader, *Bertel Söreenssen*, vor fordelt for, som han saget hanom for paa *Otte Gyldensterns* Vegne, tha ville han straxt udlegge Sölff oc Pending oc fuldtgiöre bode Hoffuitsum oc Faldtzmaaell, oc hadde han tilstede bode Sölff oc Pending oc lod tillsyne for Tingsdom, huilcket *Bertell Söreenssens* Broder tidt oc offte hadde tilbödith, som nu for^{uit} staar, som same Tingsvittner ydermere indholder oc uduisser, oc satte for^{ne} *Bertell Söreenssen* therfor uti alle Rette, om hannom icki burde for then Delle quitt oc fry att vere epher slig

(?) *Delmaal*, Sags Forfølning, Proces.

(*) *Von*, *Vane*, *Sædvane*.

hans Tilbudt, att han ville rette for seg till sit Herritsting, medt flere Ordt oc Talle, thennom therom emellom vor; Tha epher Tiltall, Giensuar, Breff, Beuissning oc Sagens Leiglihet, sagde vi ther suo paa for Rette, att for^{ne} *Bertell Sörenssen* bör for ten Ved, Kull oc Kornseedt quit oc fry att vere, epher thi tuende Pergements-Breffues Lydelse, som han her for oss udi Rette lagde, men then Hoffuitgieltt oc Faldtsmaall och Giesteri, som han saa haffuer verit offuerbödig att ville rette for segh till sitt Herritsting oc Fogeden icke ville sige hannom, huercken Hoffuitgieltt eller Faldtsmaaell, then Sag bör att indkomme till Bergherritsting oc ther bör hannom att rette for seg, oc Herritsfogeden att sige hannom sinn Hoffuitgieltt oc Faldtsmaaell, som han haffuer fordielt hannom for. — Dat.

82.

1551. Dom paa Kongens Retterting, hvorved flere Ejendommers Forfølgning til Laas standses, indtil Hovedspørgsmaalet om Vedkommendes Ejendomsret bliver afgjort af Kongen og Rigens Raad. (1)

(G.)

Vor skickett for oss paa vortt Retterthing *Hans Schriffuer* mett fuldtt Magtt paa oss elskl. Frue *Ingeborig* oc alle *Per Ebbessens* (2) Arffuingers Vegne paa then ene, oc oss elskl. *Eyller Lycke* till Torp (3), vor Mand oc Tiener paa then anden Side, oc vor nu uti Dag tieris rette siette Ugge Dag att möde uti then Sag, som her for oss beuisth vor met vor sex Uggers Steffning, och tiltallt *Hans Schriffuer* paa *Per Ebbessens* Arffuingers Vegne for^{ne} *Eiler Lycke* for handtt haffuer tagett Gienbreff uti en tieris Forfölling, som the forfylger noget thieris Gotts mett till Laass, som *Per Ebbessen* aff oss kiöbt haffuer, som er fyrsth uti Hillerslefherrit uti Hiermoll Sogen och Bye en

(1) Denne Sag findes endelig paakjendt i Aaret 1552. (2) Nu Nörtorp i Thy, Hillerslev Herred, D. Atl.

(3) *Peder Ebbessen* nævnes som Lehnmand i Lunde- næs Lehn, Ribe Stift, 1529 og 1548, s. D. Atl. V. 779.

V. 488.

Gaardtt, *Laurtz Tordssen* ibor, en Gaardtt *ibid.*, *Niels Perssen* iboer, en Gaardtt *ibid.*, *Per Thomissen* iboer, en Gaardtt *ibid.*, *Chresten Thomissen* yboer, en Gaardtt i Vellom, *Maren* iboer, en Gaardtt kallis Krengi och Eisdall. Item y Tundt Sogen en Gaardtt y Gasberig, *Mats Jenssen* iboer; Item Sadsberig Möllestedt, en Gaardtt, *Nils Perssen* iboer, en Gaardtt, *Michell Kov* iboer uti Vexö Sogenn, Siöberig, *Chresten Ibssen* iboer, Tosberig, *Per Nielssen* iboer. Item i Tuede Sogen en Gaardt, *Chresten Perssen* iboer, en Gaardtt, *Niels Anderssen* iboer, en Gaardt, *Anders Perssen* iboer, en Gaardtt, *Chresten Pouelssen (ibor)*. Item uti Nör Sogen en Gaardtt y Hinding, *Chresten Michelssen* iboer, en Gaardtt i Vorning, *Olluff Hauboer* iboer, en Gaardtt *ibid.*, *Laurets Vinter* iboer, en Gaardtt *ibid.*, *Per Ollufssen* ibor. Item uti Hansted Sogen oc Bye en Gaardt, *Matz Jenssen* ibor, en Gaardt *ibid.*, *Jens Mattissen* ibor, oc en Gaardt *ibid.*, *Christiern Perssen* ibor &c., — oc menthe, att *Eyller Lycke* theruti gjorde *Per Ebbessens* Arffuinge Urett, att hand haffuer tagit Gienbreff uti theris Forfylling paa same Godz, oc berette, att *Per Ebbessen* hagde thet fyrst indellt oc indvorditt til oss oc Kronen aff *Niels Clemettssens* Arffuinger, som hand her strax fore oss beuiste mett en besseglett Pergamentz-Dom aff Viibor Landzting; thernest uti Rette lagde *Hans Schriffuer* vor eigett obbett beseglett Sköde-Breff, uti huilckett vi haffuer soldt, skött oc affhendtt fraa oss oc vore Arffuinger, Eptherkomer, Koninger uti Danmarck oc Danmarcks Krone, oc till *Per Ebbessen* oc hans Arffuinger alle for^o Gaarde oc Gotz mett mere Gotz, som same vortt Sköde-Breff ytthermere indholler oc uduisser, oc satte therefore uti alle Retthe, om *Per Ebbessens* Arffuinger icke burde samme theris Godtz att haffue, nyde, bruge oc beholle, oc om thennom icke fremdelis burde theris Forfylling till Laass epther vor oc Riigens Rett. — Thertill suaritt for^o *Eyller Lycke*, att *Niels Clemetssen* hagde fanget samme Godtz fra hans Höstruis Forelderne ⁽⁴⁾, som vor *Michell Due* oc *Suend Munck* en Partt fore et Pantt, oc en Partt mett en ⁽⁵⁾, oc berette, att for^o

⁽⁴⁾ *Forelderne*; denne Skrivemaade forekommer hyppig istedetfor Forældre, men dette Ord betegner her, ligesom flere Steder, *Forfædre*.

⁽⁵⁾ De her udeladte Ord ere vanskelige at læse; der synes at staae: *föey urett*.

Michell Dues Syskende oc Arffuinger epher hannom altiitd hagde hollett thet uti Klage, att theris Godtz vor thennom saa frakommitt, oc mienthe, att *Per Ebbessen* skulle vere komen till oc faaett samme Gods aff oss mett en vrang Underuissning epher *Niels Clemendssens* Dödt, oc therfor hagde for^{ne} *Eyller Lycke* selff taldt *Per Ebbessen* till for oss, oc tha vor then Sag voldgiffuen paa XVI Ridermendsmendt, som skulle haffe handlett thennom then Sag emellom, dog att thet tog ingen Ende, förendtt *Per Ebbessen* döde; och först uti Rette lagde ett Breff, som for^{ne} *Nils Clemindssen* hagde udgiffuit, lydendis, att hand hagde kiöbtt nogett aff samme Gotz paa Hanssholm ligen- dis till ett Gienkiöbb aff *Suendtt Munck* till Torp fore thuo hundred Rinske Gyllen och IIII ^c Mk. Danske, som samme Breff ythermere yndeholler oc u- uisser &c. — Thernest att Koning (6) then anden Koning uti Danmarck aff thet Naffn, hans Sködebreff lydendis, att hand haffuer soldtt, sködt oc aff- hendt fra sig oc sine Epherkomer, Konninger uti Danmarck oc Danmarckis Krone oc till for^{ne} *Suendt Munck* oc hans Arffuinger Torup Gaardtt mett alle the Gaarde oc Gotz, som ther tilliger, mett Agger, Eng, Skouff, Marck, Fiskeuandt, Fegang, Vott oc Tiurtt, mett Klinthe Keremosse till for^{ne} Gaardtt oc Gotz, som aff gamell Tidtt haffuer veritt brugtt thertill &c., som samme Breffue ythermere yndeholler oc uduisser. Mett flere atskillige Klage-Breffue oc andre Breffue, for^{ne} *Eyller Lycke* uti then Sag uti Retthe lagde, oc satthe uti alle Retthe, om *Per Ebbessens* Arffuinger motte fyllige sligtt Gotz till Laas, som aldrig endeliggen vor soldt fra retthe Arffuinger, och icke heller hagde veritt uti nogen rolig Heffdt, men alle Thiide haffue veritt uti Iling (7) oc Klage; met mange flere Ordt oc Talle thennom therom paa bode Siider emellem vor; Tha epher Tiltall, Giensuar oc Sagens Leylighet sagde vii ther saa paa for Retthe, att Hoffuitsagen om alle for^{ne} Gaarde oc Gotz, som for^{ne} *Eyler Lyckes* Gienbreff paalyder, bör att indkomme fore oss personlige oc vortt elskl. Danmarckis Rigens Raadt ehuor vii thennom alle först forskriffuen- dis vore, och therpaa om Hoffuitsagen saa megit, som Rett er, oc thenn Sag

(6) Her maa være udeladt *Christiern*; Kong Christian den Andens Skjøde til *Svend Munk* af 1521 nævnes i D. Atl. V. 489. (7) *Iling*, Kjære, Paaanke, af at *illa*, ildske, klage paa.

om Laassenn saa lunge att stande uti Querstadt ⁽⁸⁾, saa lunge att ther er gangen Domm paa Hoffuitsagenn &c.

Datum Otthensse, then Tisdag nest ephther Sancti Lucie Jomfrues Dag ⁽⁹⁾, Anno Dni. MDLI, neruerendis oss elskl. *Oluff Haussen* oc *Jörgen Kotti*, vor Borgemester her uti vor Kiöbstedt Otthensse, *Hans Skriffuer*, *Hans Laurissen*, Raadtmentd, *Jacop Jespersen*, Byfogitt, *Laurtz Vendelboe* och *Engelbritt Haussen* her sammestedz 1551.

83.

1552. Kongens og Rigraadets Dom. Tvist om Dellng af Mandebod og Gjörsum, som de rette Eftermaalsmænd havde skjænket til Hospitaler og Skoler, fordi Boden (1500 Mark) forekom dem at være for ringe. ⁽¹⁾

(II.)

Vor skickitt for oss paa vortt Rettherting oss elskl. *Frants Dyrre* ⁽²⁾ till Damsgaardt, vor Mandtt och Thiener, och hagde uti Retthe steffnitt oss elskl. Mester *Niels Friis* ⁽³⁾, Cantor uti Viborig Domkircke, for en Bodt ephther *Niels Mogenssen*, hans Höstrus Broder, som bleff ihjellslagenn uti Nyborig, som er XVe Marck Danske, som handt mener, att Mester *Niels* skulle holle ⁽⁴⁾ hannom hans Höstruis Partt aff same Bodt, som er then for^{ne} Bodt oc Gjörsum ⁽⁵⁾ och huadt hinnde theraff kannd tillkome &c., som hand mentte mett Urett, och uti Rette lagde ett Breff, som *Jörgen Quittssow*, *Hening Quitzow* mett flere *Niels Mogenssens* Fædrene Frender haffde udgiffuitt under Datum MDXLII, lydendis, att the haffe unntt, oplatt och giffuitt theris kiøre Fenn-

^(*) at stande uti Querstadt, at staae i Bero, jvfr. Saml. af gl. danske Love V. 644.

^(*) Den 13de December.

⁽¹⁾ Da Mandebodens lovbestemte Störrelse udgjorde 54 Mark Penge, har den övrige Deel af Summen været betragtet som Gjörsum.

⁽²⁾ *Frants Dyrre* til Palsgaard fik formodentlig Damsgaard med sin Kone *Kirsten Kaas*, da dennes

Fader var *Mogens Thomesen* til Damsgaard. *Kirsten Kaas's* Broder bllver da den ihjelslagne *Niels Mogensen*, som ellers ikke findes omtalt. Faderen *Mogens Thomsen* døde 1522, og hans Liig blev paa Christian den Andens Befaling oplængt i en Galge.

⁽³⁾ *Niels Friis*, † 1557.

⁽⁴⁾ forholde.

⁽⁵⁾ *Gjörsum*, Overbod, s. min Retshistorie § 166.

cker ⁽⁶⁾, bode *Niels Mogenmssens* System, aldt theris Anpartt och en fuldt Fedrenne-Sall uti the XV^c Marck epher theris Broders Bodt, dog att the gier theris Syster, som y Closter er giffuenn, enn Fierringh theraff, som same Breff ythermere inndholler och uduiser &c. — Thertill suaritt for^{ne} Mester *Niels Friis*, att thenndt Tiidtt same Bodt bleff festh for *Niels Mogenssen*, tha bleff hannom andvorditt same Bodt ud aff then Dödes Slegtt och Venner, som vor fempten Hundertt Marcke Danske, huilcke Penndinge hanndt skulle udlegge till Hospitallerne her uti Juttlandtt och till Skoller, och therepther hagde hanndt fultt vor Skriffuelsse och Befaling, huor och till huilcke Hospitaller och Skoller handt skulle uddele same Penndinge, huilcke Bodt och Penndinge hanndt ochsaa epher vor Befaling och Schriffuelsse giort haffuer, som handt her nu for oss beuisthe met vore Breffue, Vy hannom therom tillschreffuitt haffuer, och satte therfor uti Rette, om hannom icke burde for for^{ne} Penndinge quit och fry att vere, som handt saa epher the rethe Epher mollsmends och Slegtt och Venners Villige och vor Befalinng udgiffuitt hagde. — Theslige berethe oss elskl. *Johann Friis*, vor Cantzeller, *Erick Banner*, Danmarckis Rigis Marsk och Her *Otte Krumpen*, Ritther, vor thro Mendt och Raadt, att the paa vor Vegenne hoss vor ther same Bodt festh och udloffuit var, som vor XV^c Mk. Dansk och hver hanns Syster ett Hundertt Gyllen eller ett Olenodii saa gott, och tha same Bodt festh vor, thöytte ⁽⁷⁾ the rethe Epher mollsmendt, som vor *Jep Friis* till Skiffue och *Jörgenn Quitzow*, then Tiidtt Rigens Cantzeller, medt Slegtt och Venner, som tha tillstede var, att same Bodtt var for ringge och therfor gaffue the same XV^c Marck till Hospitallerne her udi Juttlandtt och same Tidtt bleff same XV^c Marck offeranvorditt for^{ne} Mester *Niels Friis* mett Breff och Sigell, att handt thennom uddele skulle, huilcke the och same Tiidtt for oss berett hagede, att thet skede mett vor Villige och Til-ladelsse och therepther hagde Vy skreffuitt Mester *Niels Friis* till, huare ⁽⁸⁾ handt thennom uddele skulle, och mentte thet icke att vere Rett, att *Frants*

⁽⁶⁾ *Fennker*, det samme som Fränker, Beslægtede af ⁽⁷⁾ *thöytte*, tyktes, meente. Qvindekjønnet, jvfr. Saml. af gl. danske Love ⁽⁸⁾ *huare*, hvorledes. V. 593.

Dyre nu kommer och vill thalle paa same Bodt epher slig Leilighet, som forschreffuitt staar; 'Tha epher 'Tiiltal, Giensuar, Breff och Beuissning, och Sagens Leilighet, sagde vy ther saa paa for Rethe, att epherthi the rette Epthermolsmendt, som vor *Jep Friis*, *Jörgenn Quitsow* mett federne och möderne Slegt och Venner, haffe giffuitt same Bodt till Hospitalerne och er offueranttfordett for^{no} Mester *Niels Friis*, att handt thennom uddele skulle, huilckett handt och epher vor Schriffuelsse och Befalling giortt haffuer, tha bör for^{no} Mester *Niels Friis* for for^{no} Bodt och Penndinge, som handt saa udellitt haffer, quitt och fry att vere for aldt ithermere Tilltall epher thenne Dagh; men thersom *Frantts Dyre* ther noget viider paaskader, thaa maa hanndtt thalle *Jep Friis* och *Jörgenn Quitsow*, theris Arffuinger och thennom, som haffuer giffuitt same Bodt till Hospitalerne, till for hans Höstruis Parth udi same Bodtt, och ther gaa om saa mögitt, som Rett er.

Datum Viborig, then Thissdag nest epher Syndage Missa. Dni. (°) udi vor eigen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Oluff Munck*, *Eiller Hardenbierrig*, *Jören Lycke*, *Gabriell Gildenstiernn*, vor tro Mendtt och Radtt, *Erich Skram* och *Axell Juell*, vore Landsdomere udi Nör-Juttlandt, Anno Dni. MDLII.

84.

1552. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved Arvinger frifindes for Ansvar med Hensyn til et Værgemaal, som deres Arvelader formeentligen skulde have forestaaet. Den Sætning, som Landstinget havde antaget, at der ikke kunde føres Vidnesbyrd om død Mands Handlinger, saa at deraf kunde opstaae Ansvar for Arvingerne, bliver af Rigsraadet forkastet som almindelig Regel. — Landstinget kan ej dømme imod Vidnesbyrd, som er afgivet af Adelsmænd. — Arvinger kjendes pligtige til at hjemle en ved Arveladerens Skjøde skeet Overdragelse, uagtet endeel af det solgte Gods af Arveladeren havde været pantsat, og Skjødets ikke udtrykkelig indeholdt noget om Hjemmelspligt. (°)

(H.)

Vor sckickett for os paa vortt Rettherting oss elskl. *Otte Galskytt*, vor Mandtt och 'Thienner, paa sinne egenne och synne Syskendis Vegenne, och

(°) Söndagen Misericordia Domini, anden Söndag (°) Denne Sag findes allerede forhandlet i 1550, see ovenfor S. 127.

hagde udi Rethe steffnitt oss elskl. *Erich Skram*, Lanndtsdommer udi vortt Lanndtt Nör-Juttlandtt, och *Jenns Thomessen* till Hollumgaardtt, vor Mandtt och Thienner, for en Dom, som the nogenn Tidtt siden forleden haffue dömppt emodt nogen Ridersmendsmendt, Fruer, Prester och Bynnder theris Vitnesbyrdtt, och dömppt thennom magtlösse att vere, som the haffue giffuett om ett Verigmoll, som *Hendrick Stampe* hagede, och ey att kome *Hendrick Stampes* Arffuinger till Skade udi nogen Maade, och for the hagede dömppt paa same Vitner sydenn Sagenn vor indsteffntt for Rygens Candzeler; thesligeste for en Dom, som the hagede dömppt emellom *Niels Krag*, vor Mandtt och Thiener, och hannom om en Gaardt, kallis Bodumgaardt, och II Gaarde ibid. och dömppt for^o *Henrick Stampis* Sköde magtelössth, som hanndt haffde giffuitt *Thomas Galskytt*, som handt miener mett Urett. Thesligeste hagede handtt uti Retthe steffnit for^o *Nils Krag* och Fru *Edell* till Synndervangh och hindis Lage-Verige for ett Verygmoll, som *Hendrick Stampe* hagede veritt hans Faders Verige och icke giortt hannom ther Fylleste for och fyrsth i Rette lagde ett Breff under Datum MDL, som *Erich Blick* hagede udgiffuitt, att thet vor hannom fuldtt vitherliggt then Tiidt *Per Galskytt* döde paa Ölandt, tha hagede hanndt ingen Broder leffuendis, och *Thomes Galskytt* och *Otthe Galskytt* vor II smo ufödt ⁽²⁾ Börnn, och ey thi hagede anden Verige endt *Hindrick Stampe*, och handt tog same Börnn till seg ther theris Fader vor död &c. Thernest ett Breff under Datum MDL, lydendis, att Fru *Kierstine*, *Jep Munckes* Eptherleffuerske, thet vor hinnde vittherliggt, att *Hendrick Stampe* vor *Thomes Galskytts* Verge och tog hans Gods paa Ölandt epther *Per Galskytts* Dödt. Item ett Breff, som *Hendrick Knudtssen* aff Rödinhg hagede udgiffuitt under Datum MDL, lydendis, att handt vor y Synderskoff och hörde, att *Thomes Galskytt* eskett aff *Hendrick Stampe* hans Arff, som hannom vor tillfallenn epther hans Fader, och *Hendrick Stampe* suarede: giff theg tillfreds, thersom jeg leffuer och faanger ⁽³⁾ mit Formoll, tha skall jeg giöre theg gott Skell for hues Forsömmelse, jeg vor thin Verige &c. Item

(²) *Ufödt* maa vel her betyde det samme som uop- (³) *fanger mit Formol*, s. S. 129. dragne.

ett Breff, som *Per Harbo* till Nielsby haffuer udgiffuitt, att hanndt haffer hörtt *Hendrick Stampe* bestandett (*) samme Arff och Verigmaall att haffe thet inde hos seg; item ett Breff, som Her *Gregers* i Heme hagde udgiffuitt Anno MDL, att hannom fuld vittherligtt vor, att *Hendrick Stampe* tilstodt same Arff och Verigmoll att haffe inde hos seg och loffuitt hanns Systhersön, *Thomas Gallskytt*, att handtt skulle giöre hannom Skell; item en Stockeneffn aff Skadtzs Herritzting under Datum MDL, att then Tiidtt, *Thomas Gallskytt* thiente Biscop *Iver Munck*, tha vor hand paa Skads Herritzting, och gaff Klage och Kiere, att *Hendrick Stampe* vor hanns Verige och togh hanns Gods och gjorde hannom icke Skell eller Fylliste therfor &c., som same Vitner mett flere Vitner, *Otthe Gallskytt* udi Retthe lagede, ythermere indholle och uduiser &c., och mentte, att for^{ne} Lanndtsdommer hagde giortt Urett, att the hagde dömppt same Vitner magttelöse och hanndt therfor vor skedt forkort, och udi Rethelagde en Dom aff Viborig Lanndsting, som *Jenns Thomessen* och *Erich Skram* hagde udgiffuitt under Datum MDL, lydendis, att huess Vitnessbyrdt, som saa er vittnett paa en dödt Mandt, bör icke att komme for^{ne} *Hendrick Stampis* Arffuinger till Skade eller Brösth udi nogenn Maade; item en anden Dom aff Viborig Landstingh, lidendis, att the Vitnissbyrdtt, ther vor uti Retthe steffnitt och er vittnett epher en dödt Mandt, haffuer inngen Magtt och bör icke att kome *Hendrick Stampis* Arffuinger till Skaade udi nogen Maade &c. — Thertill suaritt oss elskl. *Erich Skram*, vor Landtsdomer udi Nör-Juttlandt paa synne egenne och *Jenns Thomessens* Vegenne, att the icke hagde dömppt paa nogre Rydersmendsmendts, Fruer, Jomfruers eller Presters Breffue och Sigell, men alleniste paa nogere Boriger och Bynnder, som for thennom udi Rette vor steffnitt, och menthe, att the thermet ingenn Urett hagede giortt. — Thesligeste suaritt och for^{ne} *Niels Krag*, att *Otthe Gallskytt* alldrig skulle beuisse, att *Hendrick Stampe* vor hans Faders Verighe eller opbar nogitt aff hanns uthen mett same nye Vittner, och satte uti Retthe, om thennom icke hagede burdtt att krefte Arff och Geldtt epher Logenn, om *Hendrick Stampe* hagede veritt thennom nogett skyllingg (†). — Thernest uti

(*) *bestandet*, tilstaaet.

(†) *skylling*, skyldig.

Rette lagde *Otte Galskytt* for^{ne} *Hendrick Stampis* Sködebref under Datum MDXXXVII, lydendis, att handt selger, sköder och affhender fraa seg och synne Arffuinger och till *Thomes Gallskytt* och hanns Arffuinger till euindeligg Eige thette epher^{ne} Gods, som er fyrsth Böyum-Gaardt (°) udi Reffsherritt y Böyum Sogenn och II Gaarde udi same Sogenn, som thet Pantebreff udvisser, som *Nils Friis* therpaa giortt haffuer; item III Gaarde och en Tofft, lygendis i Böium Sogenn, I Gaardt, som *Nils Chrestensen* iboer, I Gaardt, *Per Munck* iboer; I Gaardt, *Anders Chrestensen* iboer; I Gaardt, *Jens Perssen* iboer; item en Gaardt y Hillerslefheritt y Hou Sogenn, skyller III Pund Kornn; for^{ne} Gaarde och Gods met alle theris rette Tilleggelse, och att *Thomes Gallskytt* eller hans Arffuinger skulle igienkalle och indelösse same for^{ne} Gaarde och Gods, thet aff Panntt, som forpanntett er, och thet mett Retthergang, som Retthergang vedttörff (°) och kendes seg att hafte oppboritt Penndinge och fultt Værdt epher (°) syn fulde Nögen, och mente for^{ne} *Otthe Gallskytt*, att the hagne giortt Urett, att the hagne dömppt same Sköde magtelössth, och udi Rette lagede same Dom aff Vyborig Landsting under Datum MDXLIX, lydendis, att thet Sköde, som *Hendrick Stampe* hagne giortt *Thomes Gallskytt*, thet Sköde bemelder, att handt haffuer soldtt viidere, endt handt hagede y Handt och Heffdt eller kunde arffue epher Logenn, och haffuer forthi enngenn Magtt viidere, endt paa then Lodtt, som hannd kunde arffue epher Frue *Marin Otthæssensdather* oc fulde same Sköde thenn Tidtt, hanndt solde *Thomes Gallskytt &c.* — Thertill suaritt for^{ne} *Erick Skram*, att thet for^{ne} Gods, som *Hendrick Stampe* hagne soldtt *Thomes Gallskytt* thet hagne hanndt icke en Partt uti Haandt och Heffdt; thy att enn Partt aff same Gods laa tha till Kircken och lyger ther endtnu till, och alldrig haffuer veritt friitt, och en Partt udsatt (°), saa att thet icke fulde Sködett, och icke bemelder same Sköde helder, att *Hendrick Stampe* skulle staa *Thomes Gallskytt* till Rette, om same Gods bleff hannom affuundenn; thy mente

(°) Udentviwl *Bodumgaard* i *Bodum Sogn*.

(°) *vedtörff*, behöver.

(°) *epther sin fulde Nögen*, til fuld Nöje, til fuld Tilfredshed.

(°) nemlig til Pant.

handt icke same Sköde att vere saa nödigagtig, att thet burde vidt Magtt att bliffue, viidere end paa hues, som fulde same Sköde, och mentthe for^{ne} *Erich Skram*, att handt hagede thermet dömppt Rett &c. — Thertill suaritt *Otthe Gallskytt* och berethe, theris Sköde lyder, att hues aff same Gods, som udsatt er, thet skulle hans Fader eller hans Arffuinger indefry, thet aff Pantt, som i Panntt vor satt, och thet mett Retthergang, som met Retthergang vedtörff, och mennte, att huilckett som fulde same Sköde, thet burde thennom att haffue oc beholle, och huis som icke fulde same Sköde, thet hagede thennom selff burdt atth indlösse och indfry ephersom thet vortt bortkommen och inngenn anden, och berette, att for^{ne} *Nils Krag* theroffuer haffuer inndlöst och inndfriett enn Partt aff same Gods, som handt mente met Urett, met mange flere och adskillig Ordtt och Thalle thennom therom paa alle Sider emellom vor; Tha ephther Tilltall, Giensuar och Sagenns Leilighet, sagede vy ther saa paa for Rette, att for^{ne} *Nils Krag* och *Hendrick Stampis* Arffuinger bör for for^{ne} Verigmoll quit och fry att vere, och the Vitnissbyrdt uti thenne Sag, som saa lang Tiidt effter *Henrick Stampis* Dödt vinditt haffer om for^{ne} Verigmaall, inthet att kome *Nils Krag* eller *Hendrick Stampis* Arffuinger till Skade uti nogen Maade, dog hues Vinde, som saa effther döde Folcks Affgangh vindett er, ville vy icke hermet alle vidt Magtt dömppt haffue, icke heller alle haffe magtelösse dömppt, men huer att grandskis och forfaris ephther Sagenns Leilighet, men om thet for^{ne} Sköde, som *Hendrick Stampe* haffuer giortt *Thomes Gallskytt*, vor saa paasagitt, at hues Gods, som *Henrick Stampe* solde *Thomes Gallskytt*, och hannom icke tillhende och icke kunde hemble hannom, ther bör *Henndrick Stampis* Arffuinger udlege Verdt for igien, nar *Otthe Galskytt* och hanns Mettarffuinger ther paataller ⁽⁹⁾, men hues aff same Gods, som *Nils Krag* och *Henndrick Stampis* Arffuinger haffue inndelitt ⁽¹⁰⁾ och yndfriett aff same Gods, som finnes uti thet Sköde, *Henrick Stampe* *Thomes Gallskytt* gifuit haffuer, ther bör for^{ne} *Otte Gall-*

(9) Dette skeete ved Stævning til Kongens Retterting i Odense den 4de Dag efter Allehelgensdag, men da *Niels Krag* og hans Medarvinger ikke mødte eller nogen paa deres Vegne, blev *Niels Krag*

og øvrige *Henrik Stampes* Arvinger kjendte for „nederfældige for then Stefning oc ey oftere at tage Giembrev i then Sag“ (Rigens Dombog G.).

⁽¹⁰⁾ inddelitt, forfulgt og erhvervet ved Rettergang.

skytt och hans Metarffuinger *Hennrick Stampis* Partt uthy, dog att thi igienngiffue *Nils Krag* och *Hennrich Stampis* Arffuinger theris Anpartt uti hues Penndinge, the thermet indfriett haffue, mett Pantte-Penndinge, om the thet aff Pantt löst haffe, och met Kost och Therinng, om the thet mett Retthergang inddelitt haffuer. Thesligeste och hues som *Hendrick Stampis* solde *Thomes Gallskytt*, och ther fulde hans Sköde ther hanndt solde thet, bör for^o *Otthe Galskytt* och hans Metarffuinger att haffue, nyde, bruge och beholle.

Datum Viborigh, then Thisdag nest ephther Syndag Missa. Dni. ⁽¹¹⁾, udi vor egen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler, *Erich Banner*, Danmarckis Rigis Marsk, Her *Otte Krumpenn*, Ritther, *Oluff Munck*, *Eyler Hardenbierig*, *Jörgen Lycke*, vor tro Mendt och Raadt, och *Axell Juell*, vor Landtsdommere ndi Nör-Juttlandt. Anno Dni. MDLII.

85.

1552. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved et Skjøde kjendes ved Magt, uagtet Udstæderen tidligere havde solgt Ejendommen til Gjenkjøb (d. e. pantsat den), da det oplyses, at hans Enke havde indløst den. Hendes Arving, som ikke vil erkjende hiint Skjödets Gyldighed, gives Regres ⁽¹⁾ til Pant-haverens Arvinger, som havde oppebaaret Lösningssummen, efterat den havde været inddömt i Fjerdingskirken.

(H.)

Vor sckickett for oss paa vortt Rettherting oss elskl. *Hffuer Friis* ⁽²⁾ till *Harritzkier*, vor Manndt och Thiener, och hagde y Rette steffnit oss elskl. *Erich Nielssen* ⁽³⁾ till *Kollerup*, vor Mandtt och Thienner, och *Biörn*

⁽¹⁾ Söndagen *Misericordia Domini*, d. e. anden Söndag efter Paaske.

forstaae om det mulige Tilfælde, at de havde oppebaaret for meget.

⁽¹⁾ Da Panthaverens Arvinger synes at maatte være fuldkommen berettigede til at faae de udlaante Penge betalte, kan hiin Regres vel kun være at

⁽²⁾ *Iver Friis* til Haraldskjær († 1551) var gift med *Sophie Glob*, Datter af *Albert Glob* til Vellumgaard, og derved en af *Anders Glob*s Arvinger.

⁽³⁾ *Erik Nielsen*, af Slægten *Tornekrands*, var gift med *Ellen Kaas*, og døde 1561.

Kaass^(*) till Starupgardt, vor Hoffsinder, och tiltallitt thenom for thre Garde; thenn ene uti Otthinge och thy thow Garde uti Hönnborig By ligendis, som handt menn att the holle hanem for mett Urett emodt hans Sköde-Breffuis Lydelsse, handt therpaa haffuer, och udi Rette lagde Mesther *Erick Kaasis* ^(*) Sködebref under Datum MDI, lydendis, att handt hagde soldtt, skiött och affhenditt fra seg och sine Arffuinger och till Mester *Anders Glob*, Degen uti Roskyltt, och hans Syster, Jomfrue *Johanne Oluffsdatter*, och theris Arffuinger thre hans Garde uti Sallinge ligendis, en uti Otthinge, som *Thue Biörnkie* ibode, och skyller till aarliig Skyldt VI Örtug Korn ^(*), en Ask ^(*) Smör Tindell, och the II uti Hönnborig ligendis, som *Jesper* och *Oluff* i boede, och giffue arligen baade tillhobe II Örtug Kornn, och en Ask Smör met andre smaa Redsle och Bede, att haffe, nyde, bruge och beholle till euindelig Eeye, som samme Sköde-Breff ythermere indeholler och uduiser, och berette *Iuer Fryis*, att samme Garde och Gods skulle vere komen fra Mester *Anders Glob*s Handtt, then Stundtt, handtt laa bestollitt ^(*) uthi Kiöbennhaffen, som handt mente met Urett, och berette, att handt och Mesther *Anders Glob*s Arffuinger och haffuer nu fundett Sköde-Breffuitt therpaa, och mentte, att hannom therfor burde for^{ne} thre Garde att haffue, nyde och beholle. Thertill suaritt oss elskl. *Biörn Kaass*, vor Hoffsinder, att Mester *Erich Kaas*, Canicke uti Viborig, hagede fyrsth soldtt *Oluff Perssen* aff Veldumgardt for^{ne} III Garde till ett Gienkiöb, och therepther hagede for^{ne} Mester *Erich Kaass* thagett nogen flere Penndinge op aff for^{ne} *Oluff Perssen* paa for^{ne} Gienkiöb, och fyrsth uti Rette lagede for^{ne} *Biörn Kaass* for^{ne} *Oluff Perssen* aff Veldumgardt, hans Gienbref ^(*) under Datum MCDXCV, lydendis, att handt hagde kiöbtt till Gienkiöb thre Garde, lygendis udi Salinn,

(*) *Biörn Kaas* nævnes i D. Atl. V. 102 som Rigsraad.

(*) Mester *Erik Kaas*, Kanik i Viborg, døde som Biskop sammesteds 1520; alle trykte Kilder angive med Urette 1513 som hans Dödsaar. B.

(*) Efter *Arnt Bernsten* II. 215 er en Örtug eller Örte Rug 10 Skjepper, en Örtug Byg 12 Skjepper.

(*) En Ask eller Æske Smör udgjör efter *Arnt Bernsten* II. 228 en Tolvtedeel af en Tönde, men hos samme Forf. IV. 500 forklares en *Tindel Ask Smör* i *Salling* Syssel ved 2 Viborgske Pund, af hvilke der gaae 20 paa en Tönde.

(*) *bestollitt*, belejret.

(*) Om Gjenbrev s. S. 54 Not. 7.

en udi Otthing, som *Thue Biörnkiær* nu ibouer, och thvo udi Hynnbor, som *Jesper* oc *Oluff* iboer, for hundertt rinnske Gyllenn, företiuffue Marck Danske Pendinghe, aff velbyrdig Mandt, Mester *Erich Kaass*, Canick y Viborig, met saadan Vilkor, att nar for^{no} Mester *Erick* eller hans Arffuinger löster for^{no} thre Garde igien att kiöbe for for^{no} hunderett Gyllenn, företiuffue Marck Danske Pendinghe, tha skall aduaris III Dage for Stj. Hanns Dag Mitsommer y Veldomgardt &c., som same Breff ythermere indeholler och uduiser; thernest ett for^{no} Mesther *Erick Kaassis* Breff under Datum MD, lydendis, att handt haffuer oppeboritt aff velbyrdig Mandt *Oluff Perssen* halffe tredie Sinne tiffue Marck Dansk Penninghe, som ⁽¹⁰⁾ fulltgiör uti Nör-Jutlandt, och thernest forhöytt thett Gienkiöb, som for^{no} *Oluff Perssen* hagede aff hannom tillforenn paa the thre Garde i Hönbor Heritt, the thou uti Hönnborig och then ene uti Otinghe &c., och berethe for^{no} *Byörnn Kaass*, att Frue *Anne Biörnsdatter*, *Niels Kaassis* ⁽¹¹⁾ Eptherleffuerske, til Starupgardt therepther hagede oppeboritt Guld och Penninghe och ville fultgiöre baade Gennbreffuit och Pantbreffuit, och udi Rethe lagde enn Dom aff Hönnbore Herritzting under Datum MDXXXV, lydendis, att for^{no} Frue *Anne* bör for^{no} Gods att haffue, nyde, bruge och beholle met alle syn rette Tilliggelsse, och thett Guld och Penninghe, som logliig tillbodenn vor, att kome ind uti Fierdings-Kirckenn ⁽¹²⁾ epther Logen, och berethe *Byörnn Kaass*, att syden same Penninghe vore inddömpt uti Fierdings - Kircken, tha hagede same Penninge veritt ther udtagett aff for^{no} *Oluff Perssens* Arffuinger, förend Aar och Dag vor ude, och sathe therfor uti alle Rethe, om hannom icke burde same Garde att haffue, nyde, bruge och beholle, mett flere Ordt och Thalle, thennom thernom emellom vor; Tha epther Tilltall, Giensuar, Breff och Beuissning och Sagenns Leilighet, sagede vy ther suo paa for Rethe, att for^{no} *Iffuer Friis* bör for^{no} thre Garde och Gods met alle theris retthe Tilleggelsse att haffue, nyde, bruge och beholle till euindelige Eyge epther Mester *Erich Kaassis* Sködebreffuis

⁽¹⁰⁾ som fulltgiör uti Nör-Jutlandt, som ere gyldige i Nörrejylland?

Kaas, var Moder til den ovenfor omtalte *Biörnn Kaas*.

⁽¹¹⁾ *Anne Biörnsdatter*, af Slægten *Biörn*, gift med *Niels Kaas* († 1539), Brodersün af Biskop *Erik*

⁽¹²⁾ Om Fjerdingskirken, see S. 6 og 31.

Lydelsse, och *Biörn Kaass* bör att haffue synne Pendinghe igienn, som hanns Forelderne same Gods for indfritt haffe aff thennom, som same Penn- dinghe oppeboritt haffe.

Datum Vyborigh, thenn Torssdagenn nest effther Söndagenn Missa. Dni. (13), udi vor eigen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler, *Erich Banner*, Danmarckis Riges Marsk, *Oluff Munch*, *Eiller Hardenbiere*, *Jören Lycke*, *Gabryell Gildenstiern*, vor trou Mendt och Råadt, *Erick Skram*, *Axell Jull* och *Hermandt Skell*, vore Landtzdommere uti Nörjudtlandt. Anno Dni. MDLII.

86.

1552. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved 40 Aars Hævd erklæres for Lovens Hævd. (1)

(H.)

Vor skickett for oss paa vortt Retterting oss elskl. Frue *Johanne Mogens- datther* (2) till *Boller* och hagne y Rette steffnitt oss elskl. Her *Cresten Friis*, Rytther, vor Mandt och Thiener for III Gaarde; then ene ligendis uti Tolstrup; then andenn uti Lögstedt, och thenn thredie udi Kuornum, och mentte, att Her *Chresten Friis* giör hinde Hinder paa same Gaardt met Urett, och berette, att *Nils Michelssen* aff Orup hagne soldt *Joen Viffertssen* the III Gaarde, then ene y Tolstrup och then anden i Kornum och enn udi Lyongstedt, och therepther gaff hans Systher seg till Her *Erich Ottessen* och solde hannom same Gaarde, som hun mentte mett Urett, och uti Rette lagde *Joen Viffertssens* Lagheffdt under Datum MCDLXXXIII, att *Joen Viffertssen* hagne induordt same III Gaarde for sin rette Kiøb &c. Thernesth ett Skiffte- breff under Datum MCDXIV, lydendis, att same III Gaarde vor *Mogens*

(1) Söndagen *Misericordia Domini*, d. e. anden Söndag efter Paaske.

Hævd“ er iövrigt mærkeligt, da derved kun kan sigtes til Jydske Lov I. 44; Recessen af 1547 Cap. 20 indførte 20 Aars Hævd.

(2) Denne Sætning findes allerede antaget i en Dom af Kong Christian den Første af 1475, see min Retshistorie § 130 Not. f. — Udtrykket: „Lovens

(2) Hun var en Datter af *Mogens Jonsen Viffert* og blev gift med *Claus Iversen Dyre*, D. Atl. V. 336.

Jørgenssen tillskiftt och y Rette lagde ett Breff aff Hensted Herritzting under Datum MDXLI, att *Claus Ifuerssenn* havde laditt eske y Retthe Her *Christen Friis* till Ougaardt hans Beuissning paa same Gaarde och satthe therfor udi alle Retthe, om hand icke burde same III Gaarde att haffue, nyde, bruge och beholle; thertill suaritt for^{ne} Her *Cristen Friis*, att Her *Erich Othessen* lofliig haffer kiøbt same Gaarde och Gods aff *Marinn Michelsdatther* aff Skanderup, och i Rette lagde same Skøde, som vor udgiffuitt under Datum MCDLXXXV; thernest och uti Rette lagde en Dom under Datum MCDXCVI, lydendis, att Biscop *Nils* aff Viborig met Bygdemendt hagede tildömptt for^{ne} *Marinn Michelsdatther* hinds Lodt i for^{ne} thre Gaarde och i annett Gods, som hinde aff Retthe tillfaldt &c.; och berette, att same thre Gaarde altiidt sidenn haffuer fuldt Her *Erich Othessen* och hanns Arffuinger uti XL Aar och lenger, ulast och ukiert, förendt nu vedt en X Aar sidenn att *Claus Iverssen* havde ther taldt paa, och satte therfor utti alle Rette, om hannom icke epher Logenn burde same thre Gaarde att nyde, bruge och beholle epher slige hanns languardige och loglig Heffdt, som handt therpaa haffuer, mett mange flere Ordt och Thalle, thennom thero emellom vor; tha epher Tilltall, Giensuar, Breff och Beuissning och Sagenns Leilighet, sagde vy ther suo paa for Rett, att epherthi for^{ne} thre Gaarde haffuer veritt under Her *Erich Othessens* Arffuinger ulasth och ukierdt uti XL Aar och mere, som er Loffssens Heffdt, tha bör for^{ne} Hr. *Crestenn Friis* for^{ne} thre Gaarde att haffue, nyde, bruge och beholle epher vor Danske Log.

Datum Aalborg, then Fredag nest epher Syndag Cantate (3), uti vor eigenn Neruerelsse, neruerindis oss elskl. &c. (4)

(3) Den fjerde Søndag efter Paaske.

(4) Her nævnes de samme Rigsraader og Landsdommere som i forrige Dom, med Undtagelse af

Oluf Munk og *Eiler Hardenbierg*, hvorimod Hr. *Otte Krumpen* anføres som Tilstedeværende.

87.

1552. Herredagsdom. Ulovlig Afhændelse af en Umyndigs Jordegods ved dennes Værge. „Danske Lov“ og Recessen af 1547 Cap. 20 (om 20 Aars Hævd) paaberaabt.

(H.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Brixtius*, Borger her udi vor Kiøbstedt Aalborg, och hagde udi Rette steffnitt os elskl. *Niels Juull* (¹) til Astrup, vor Mandt och Thiener, for enn Gaardt, liggendis udi vor Kiøbstet Lemuig, som handt giör hannom Hinder paa, som handt menn mett Urett, och berette, att thet Stundt handt var ett umyndige Barn, tha solde hans Faderbroder *Cristen Cristensen*, som var hans Verige, Biscopen aff Riibe same Gaardt, som handt mentte att vere emodt Logen och mett Urett, och satte therfor utti alle Retthe, om hannom icke burde same Gaardt att haffue, nyde, bruge och beholle. Thertill suaritt for^{ne} *Nils Juul*, att Biscopen uti Riibe kiøbtte same Gaardt aff for^{ne} *Cristen Cristenssen* skelligen och rett, och berette, att hunn haffuer veritt under Stiggtit och Kronen uti XX Aar och lenger ulasth och ukierdt, och miente therfor, att then burde att bliffue under oss och Kronen epher vor Recessis Lydelse (²). Thertill suaritt for^{ne} *Brixtius*, att same Gaardt icke skall haffue verit uden Lasth och Kiere och icke uti nogen rolig Heffdt, och udi Retthe lagde ett Breff aff Lemuig Bytingh under Datum MDXLI, lydendis, att same Gaardt var usoldt ther *Sören Legi* (?) döde, som same Breff ythermere indeholder och uduiser, mente therfor, att epherti same Gaardt vor paataldt och klagett förendt vor Recess udgick om XX Vinthre Heffdt, att thenn Artickell icke kunde kome hannom till Skade uti nogen Maade, met mange flere Ord och Thalle thennom therom emellom vor; Tha epher Tiltall, Gien-suar Breff och Beuissning och Sagens Leilighet, och epher vor Danske Log sagde vy ther suo paa for Retthe, att thet Sköde er giortt emodt Logen, och bör therfor inngenn Magtt att haffue, och epherti att ther var taldt och klagitt paa same Gaardt förenndt vor Recess udgick om XX Vinthres Heffdt, tha

(¹) *Niels Kielsen Juul*, Lehnsmant paa Öland, D. Atl. V. 491. *Astrup* eller *Aastrup* i Vendsyssel

var paa Kong Christian den Andens Tid et kongeligt Slot (Astorp), *ibid.* S. 330.

(²) Recessen af 1547 Cap. 20.

kanndt thenn Artickell uti Recessen icke kome for^{no} *Brixtius* till Skade udi nogen Maade, och for^{no} *Brixtius* for^{no} Gaardtt uthii Lemuig att haffue, nyde, bruge och beholle, och *Nils Juul* att thalle for^{no} *Christen Christenssen* till, som solde same Gaardt eller hanns Arffvinger och ther gaa om suo mögitt, som Rett er.

Datum Alborig, then Lögerdag nest ephther Syndag Cantate, udi vor eigenn Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, &c. (3)

88.

1552. Herredagsdom, hvorved Flere dömmes for Vold og Hærværk, fordi de havde taget sig selv til Rette ved at tage en Tyv ud af *Iver Lyckes* Gaard, hvor han sad fængslet.

(H.)

Vor sckickitt for os paa vortt Retherting os elskl. *Iffuer Lycke* till Bonderup, vor Mannd och Thienner, och hagde i Rette steffntt *Sörenn Nielssenn*, Smedt i Skiörpinge, *Jacob Persenn* i Stöffring och theris Medtfölgere, for the nogenn Tidtt siden om Nathetiide vare farenn indt udi hans Gaardt Bonderupgaardtt oc ther udttagitt ienn hans Thiener, vidt Naffnn *Per Vindelbow*, aff Stock och Jern uti hans oc hans Fogedes Frawerelsse, och emodt theris Villing, Jaa och Sambytcke, och förde hannom til Hornumherridzthing och loedt henge hannom, som hand meente medt Urett. Thertill suarit for^{no} *Sörenn Nielssenn*, att hand fanntt sin Tiuff uti *Iver Lyckis* Gaardt, som stall hans Pendinge, som wor 5 Daller, och then Pung, the uti laa, och Tiuffuenn bestoedt sine Gierninger, och therepter borgett *Iffuer Lyckes* Gaardsfogitt selff for hannom, och siden sagde then Borgen op, och satte hannom y Stock och Jernn, och sende Budt till *Sören Nielssenn*, att hand schulle skylle hannom ved sinn Tiuff, och schulde saa haffue redt bortt och foet (1) en Anden Nygelen, som schulde faae hannom sinn Tiuff, oc berette, att hand icke tog

(3) Her nævnes de Samme, som i forrige Dom, med (1) foet en anden Nygelen, overgivet Nøglen til en Undtagelse af *Gabriel Gyldenstjerne* og *Axel Juul*. Anden.

samme Tiuff aff Stock och Jern, men at for^{ne} *Jacop Perssen* havde foeitt hannom same sin Tiuff uti Marcken. Thesligeste suarit oc for^{ne} *Jacob Perssen*, att hans Sön, *Per Jacopssenn* ⁽²⁾, befalle ⁽³⁾ hannom att sige then Borgen op, som handt hadde loffuit for samme Dreng, thi handt vor uti Aalborg, och therpaa uti Rette lagede nogen Wittner, att hans Sönn thett schulle haffue befallit hannom, huylkett icki saa uti Sandingen fandts; thi ther fands hans Söns eigen Handschrift och andre Vitner emodt, och ther *Sören Nielssenn* kom mett Herridzfogdenn, tha bleff Herridzfogden uden Gaardenn, och for^{ne} *Sören Nielssenn*, *Jacob Perssen* selff, *Christenn Christennssenn* y Skörpinge, och *Per Jenssenn* ibid. gick indt thill Thiuffuenn, och tha sadt hand y en Feder ⁽⁴⁾, Kaastene laae hos hannom, som vaar enn Kore ⁽⁵⁾ och V Daller, och ther *Jacob* icke kunde fange Laassen op, tha lodt for^{ne} *Sören Nielssenn* sielff Laassenn op, och thereffter lode the Thiuffuenn ud paa Marcken, och Herridzfogden förde hannom sydenn till Hr. *Christenns* i Bunderup, och ther bleff hand then Natt, och miente *Jacob Perssen*, att hand ingenn Urett hadde giortt i thend Sagh. Thertill suarid *Iffuer Löcke* och satte udi alle Rette, om for^{ne} *Sören Nielssenn*, *Jacob Perssenn* oc alle theris Metfölgere, som saa vor gangenn y hans Gaardt emodt hans Ja och Mynde, och thagit thenn Karll aff Stock och Jernn, och brött hans Laas uti Mörckenn och Molm, uti hans och hans möndige Fogtes Frawerelsse, loguforvundenn uti alle Maade, om thennom icke burde att stande therfor till Rette, met mange flere Ordt oc Thalle thennom therom emellom vore. Tha epther Thiltale, Giensuar, Breff och Beuissning och Sagens Leylighed sagde vy ther swo paa for Rette, att for^{ne} *Sören Nielssenn*, *Jacop Perssenn* och alle theris Metfölgere, som vor y Flock och Fyllige mett uti *Iver Lyckes* Gaardt, ther for^{ne} *Per Windelboo* bleff tagett aff Stock och Jernn, och fört

(2) Det synes, som om denne *Peder Jacobsen* har været *Iver Lyckes* för omtalte Gaardsfoged, der havde borget for *Peder Vendelboe*.

(3) *befalle* (befalede) kan her neppe betyde andet end anmode om, give i Commission.

(4) *Feder*, Lænke, isl. *fiötur*.

(5) *Kore* betyder efter *Moth* og Vid. S. Ordbog en Bræmme eller Silkegalon, gennemtrukket med Kniplinger. Synes efter det Foregaaende at betyde en Pengepung.

aff hans Gaardt, the hafue thermet giørt Uret, och bör therfor att både for Voldt, Herverck, Husfredt och Gaardfredt epher Logenn.

Datum Aalborg, then Tiisdagh nest epher Syndagen Vocem jucunditatis (⁹) udi wor egen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, wor Cantzeler, *Erick Banner*, Danmarcks Riges Marsk, Her *Otte Krumpen*, Rither, *Oluff Munck*, *Jören Lycke*, *Gabryell Gyllenstiern*, wor thro Mendt oc Radt, *Erich Skram*, *Axel Juell* och *Hermanndtt Skeell*, wore Landsdomere udi Nörjutlandtt. Anno Dni. MDLII.

89.

1552. Kongens og Rigsraadets Dom angaaende en Gaards Skattepligtighed. — Ægter med Vrag og „Tømmertræer“.

(H.)

Vor skickett for oss paa vortt Retherting oss elskl. *Erich Baner* till Assdall (¹), vor tro Mand, Raadt och Danmarckis Riigis Marsk, och hagde udi Rette steffnitt *Lauerts Block* y Koustrup (²) och hans Mettarffuinge, for att the besiide for^{ne} Kousterup Gaardt och Gods under en Lege (³) och sige thennom therpaa att haffe Kongebreff och thermet holler seg och sin Mettarffuinger fry for Eggt och anden Rettighet, thennom burde mett Rette att giöre oss och Kronen theraff, som hand mentte att the holle thennom till mett Urette och berette, att nogitt aff same Gods er skurith (⁴) uti Faldt oc giffuer huercken Stud eller Leding, huilckett hand och strax beuiiste mett Breff och Segell, och satte therfor uti alle Rette, om thennom burde mere att siide fry end andre Bynder, uden the hagde ther Fryhed paa. Thertill suaritt *Lauerts Block*,

(⁹) Den femte Söndag efter Paaske.

(¹) *Asdal* i Horns Herred, i Vendsyssel, D. Atl. V. 322. Ejerer, *Erik Eriksen Banner*, var Lehnmand paa Källöe.

(²) *Koustrup* i Synderhaa Sogn, Hassing Herred, Aalborg Stift, D. Atl. V. 485.

(³) *Lege*, Læg, Lægd; om denne Inddeling af Bøndergods til Ansættelse i Skat, s. Justitsraad *Jacob-*

sens Fremstilling af det danske Skattevæsen under Kongerne Christian den Tredie og Frederik den Anden, S. 22 ff.

(⁴) *Skurith uti Fald*; naar en Selvejer ikke i tre Aar udredede Leding, blev hans Ejendom til-dömt Kronen ved de saakaldte Skursmænd; Godset sagdes da at *skures i Fald*, s. *Ostersens* Gloss. v. Skursmænd, og Anmærkn. til Saml. af gl. Danske Love III. 513.

att hans Foreldre haffde hagtt ther Kongebreff paa, dog thet er hannom foruentt^(*) fore, saa handtt nu ingen haffer therpaa, och att hand icke saadtt fry for Vrag oc Temertreer att age^(*), oc berette, att ther er icke skurett uti Fald uden en Systerparth aff same Gods, och dog syder then ene icke mer fry endtt then anden, och berette, att ther gaar saa stor Skyldtt aff same Gods, att thersom the skulle giöre Egther och Arbett theraff lige ved andre Bynder, tha kunde the icke holle thennom theraff, mett flere Ordt och Talle thennom therom emellom vor. Tha epher Tilltall, Giensuar och Sagens Leilighet, sagde vy ther suo paa for Rette, att epherthi *Lauerts Block* eller hans Mettarffuinger icke' kand beuisse mett Kongebreff att haffe nogen Fryhed paa same Gaarde och Gods, tha nyder the thet icke friere, end andre Bynder nyder tieris Gods y Kallöo Len, och huilckett aff same Gods, som er skurett udi Faldtt, tha bliffe thet herepther, som anditt Kronegods och Festegods; men thersom ther er nogitt aff same Gods, som icke er skurett uti Faldtt, och findis att haffe siditt ynde met Eggt och Ynding^(†), ther talle uppaa och gaa om saa mögitt, som Rett er.

Datum Aarss, then Fredag nest epher Pindsdag uti vor eigen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johann Friis*, vor Cantzler, oc *Nels Lange*, vor tro Mand oc Raadt, Anno MDLII.

(*) *foruent fore*, frakommet.

(*) Den her forekommende Pligt at gjöre Ægter med Tømmer er forskjellig fra den Forpligtelse at levere Tømmertræ, som *Arent Berntsen* nævner under Landgildetaxt („14 Alen holdes for en Tönde Hartkorn“) Frugt. Herl. II. 192.

(†) *Ynding, Inding*, hvad der ellers sædvanlig kaldes *Innæ*. Dette Ord forklares vel af *Ostørsen*, Vidensk. Selsk. Ordbog, ogsaa af mig i Anm. til

Jydske Lov S. 512, ved Skat, Afgift, men at *Kof. Anchers* Forklaring (saml. Skrift. II. 207), ifølge hvilken det betyder Arbejde, Hoveri, er den rigtige, synes ikke blot den Forbindelse, hvori Ordet forekommer, men især den følgende Dom at vise, hvilket ogsaa *Andr. Sunesens* „operæ debitæ“, hvorved han gjengiver den Skaanske Lovs *Innæ* i XVII. 2, bestyrker.

90.

1552. Kongens og Rigsraadets Dom angaaende Ægt og Arbejde, som Kongens Bønder (Selvejere) skulle forrette til et af Kronens Slotte.

(H.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskl. *Euert Bylle*, vor Mand, Tyenner och Embitzmand paa vor Gaardt Aakyer ⁽¹⁾, och hagde y Rette steffnitt alle vor och Stigtens Bynder och Tyener, som byge oc boe offer allt Hadsherritt, for att the icke ville giöre tieris Inding ⁽²⁾ och Arbetth till vor Gaardt Aakier, som andre vor och Stigtens Tiener giör, men sige thennom att skulle haffe ther sinderlig Fryhed paa, huilckett hand mentte atth icke saa findes skulle. Thertill suaritt nogen af for^{ne} Bynder paa alle tieris Vegne, att tieris Foreldre hagde for thennom holt III Myller ved Magtt, och ingen anden Arbett giortt aff tieris Bolig till Aakier och mentte therfor, at thennom burde then Frihedt att haffe, nyde, bruge och beholle, som tieris Foreldre for thennom hagtt haffuer, och kunde thi dog icke anderledis beuisse, mett flere Ord och Talle thennom therom emellom vor; tha sagde vy ther suo paa for Rette, att alle for^{ne} vor och Stigtens Tyener, som ligge och boo uti Hadsherrit skulle herepther vere forpligtig att giöre oss och Kronen slig Egt och Arbeytt till vor och Kronens Gaardt Aakier, som andre vor och Stigtens Bynder och Tyener giöre till andre vore Slott och Gaarde, bode met Inding at giöre, Hestegerning ⁽³⁾, ploffue ⁽⁴⁾, harffue, Møg att agge, gerde och ferde ⁽⁵⁾, och hues andett Arbett thennom till sig och thennom bör att giöre till vor Gaard Aakier epther thett vor Breffs Lyddelsse, vy therom tillforn haffe laditt udgaa, suo frampt att vor Lenssmænd icke skall haffe Magtth att sette thennom aff tieris Byndergaarde och sette andre Mettarffuinger ther uti igen, som slig Eggt och

(1) *Aakjær* i Aarhus Stift tilhørte för Reformationen Biskoppen i Aarhus (D. Atl. IV. 251), hvoraf udentvivel den Benævnelse: „Stigtens“ Bønder, som forekommer i Dommen.

(2) Hvad der her kaldes Inding og Arbejde kaldes længær nede i Dommen Ægt og Arbejde; jvfr. foran Side 188 Not. 7.

(3) *Hestegerning*, formodentlig det samme som Hestegjæsteri, Forpligtelsen at give Foder til et vist Antal Heste.

(4) *pløffue*, pløje.

(5) *ferde*, istandsætte, t. Ex. at færde Murene om en By, Vidensk. S. Danske Ordbog og *Molbechs* Dial. Lex.

Arbett gierne giöre ville, och *Euertt Bylde* paa vore Vegne att talle huilcken aff same Bynder, som haffer sidett offerhörig met Inding och Arbetth, (*til*) och ther gaa om suo mögit, som Rett er.

Datum Aarss, then Fredag nestepther Pindsdag, uti vor eigen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johann Friis*, vor Cantzeller, *Erich Baner*, Danmarckis Rigis Marsk, och *Nels Lange*, vor tro Mand och Raadt, Anno MDLII.

91.

1552. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved det billiges, at Borgemester og Raad i Nestved havde sat en Mand i Raadstuekjeldereren, fordi han havde udskjeldt Biskop *Ove Bilde* (¹), og siden ladet ham indsætte i Daarekisten, fordi han paa offentlig Gade havde opført sig som en gal Mand.

(H.)

Vor skickett for os paa vor Retterting *Jörgen Boss* udi Nestuedt och beklagede, at vor Borgemester och Raadtmend uti vor Kiöbsted Nestuet skulle haffe tagett hannom fra sin Rett, som handt var uti for en faderlös Pige, och satt hannom uti Raadhuus-Kjeldereren, och hindes Rett bleff hinde thermet forspildt for, och thesligeste satte hannom uti Daarekiste Huide Tisssdag, som handt kom ridende uti Bye, och hagde kiöptt seg en Hest, och thagen aff hans Gods fra hannom, som endnu skulle vere uti theris Vere, som hand mente mett Urett och uthen ald Skyldt och Bröde. Thertill suarede *Chresten Hanssen*, Borgemester, paa sine Vegne och Borgemester och Raads Vegne, att for^{ne} *Jörgen Boss* haffde obbenbarlig kalt os elskl. Her Biscob *Offue Bilde* en gamell graaskimellit Skalk, met flere Uqvems-Ordt och lögenaffligh Snack, som handt for met, och therfor hagde de satt hannom udi Byis Kielder, och Biscop *Offe Bilde* therepther for Guds Skyldt, theres och andre gode Mendis Bön Skyldtt, hagde hannom thet tillgiffuitt och therepther var handt komen ridendis indt uti Nestuedt Bye Huide Tisssdag met et ladt och spent Fyrör (²), och hannem paalagtt och skött aff ther mit paa Gaden och jeget II suanger Danequinder

(¹) *Ove Bille*, Biskop i Aarhus, † 1555.

(²) *Fyrrör*, Gevähr; kaldes siden slethen Rör.

ind koldt (*) att deres Dör, och for affstedtt som en galendt Mandt och therfor hagde Borgmester och Raadt ladett sette hannom uti Dorekisten, saa lenge hanndt fick ett andett Siindt, och Byfogethen hagde therfor thaget et Rör (†), ett Knebelspydt (‡) fra hannom, och Byfogetthen endtnu haffer i sinn Verge, och mente thennom thermet ingen Urett att haffue giortt hannom uti nogre Maade, mett flere Ordt och Thalle thennom therom paa bode Siider emellom vor; tha epher Tilltale, Giensuar och Sagens Leilighet, sagde vy ther suo paa for Rette, att for^{re} Borgemester och Raadt haffuer ingen Urett giortt *Jörgen Bossen* uti then Sag, och thersom the hagde straffuit horer therepher, tha hagde the hagdt ther Orsage nock till.

Datum Köffuenhaffn, then Mandag nest epher vor Frue Dag Visitationis (¶), uti vor egen (Neruerelsse), neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler, *Erick Baner*, Danmarckis Rigis Marsk, Her *Anders Biilde*, Her *Otte Krumpen*, Her *Mogenns Gyllenstjern*, Her *Per Skram*, Ritthere, *Byrge Trolle*, *Eyller Rönou*, *Tage Tott*, *Gabriell Gyllenstiern*, *Claus Urne*, *Verner Passbiery*, *Per Oxe*, och *Niels Lange*, vor tro Mendt och Raadt, &c. 1552.

92.

1552. Kongens og Rigsraadets Dom angaaende Geders Udryddelse, grundet paa en Kongelig Befaling af 1544 (¹).

(H.)

Vor skickett för oss paa vortt Rettherting oss elskl. *Gundi Lange* till *Hollm*, vor Mand och Tyener, och hagde uti Rette steffnitt *Hans Lauertssen* uti *Haffnlöff* for att hand nogen Aar syden forleden var dragen indt uti hans Leen

(*) Dette Ord er ulæselligt.

(†) See ovenfor Fyrrör.

(‡) *Knebelspyd*, et med et Tværjern forsynet Jagtspyd, en Partisan. *Molbechs* Ordbog.

(¶) Den 2den Juli.

(¹) Den her citerede Befaling for Sjælland er ellers ubekjendt. En lignende for Fyen af 1541 findes hos *Krag* II. 352 og *D. Magaz.* IV. 287. Herved er den Bestemmelse i Recessen 1558 Cap. 65 foranlediget, at der maa holdes Geder, hvor det kan skee uden Skovens Skade &c., som er optaget i *D. L.* 5—12—1.

uti Leling (²) ved Køge, och [ther udtagett nogen Geder, som bode hannom self och hans Thiener tilhörde och slog thennom uti hiell och gjorde theraff, huad hannom löste, som hand mentte metth Uretth. Thertill suaritt for^{ne} *Hans Lauertssen*, att nogen Tiidt siden forleden ther Geder var afflaggt uti vortt Riige Danmarck, tha thientte hand oss elskl. *Per Godske*, vor Embitzmand her paa Kiöbenhaffens Slotth, och tha hagde hand uduisth hannom mett noger flere syne Suene, att the skulle vandre om her uti Landith och tage saa mange Geder, som the kunde offuerkome paa Kronens, ehuem the tillhörde, och tha fantt the nogre Geder uti Leling, som hörde *Gundi Lange* och hans Tyener till, och hand holdt paa Kronens, och thennom slaggett the och sende hidtt till vortt Slott Kiöbenhaffen och mentte, att epherthi hand hagde giortt thet epher sin Hossbundis Befalling, att hand hagde thermett ingen Urett giortt. — Thertill suaritt *Per Godske*, att hand hagde hannom thet befallith och uti Rette lagde vortt egett Breff, som Vy hagde schreffuitt hannom till under Datum MDXLIII, att hand skulle udskicke att (*aff?*) Slots Thienere aff Kiöbenhaffens Slott, och lade tage alle the Geder, the finde kunde offer allt vortth Land Sielandtth paa Kronens, Stigtens, Closteres, Capitels, Kirckens Skoffe, och paa Adlens Skoffue, ther som the icke kunde gaa tieris Nabor uden Skade, och driffue thennom till vortth Slotth, ehuem the tillhörer, undertagitt om the fandts paa nogen gode Mendis Enemercker, som kunde fry thennom paa tieris eigith, sine Naboer uthen Skade, och mentte *Per Godske*, att hand icke heller ingen Urett hagde giortt uti then Sag, mett flere Ordtt och Talle thennom therom paa bode Syder emellom vor; tha epher Tilltall, Giensuar och Sagens Leilighet, sagde vy ther suo paa for Rette, att epherthi for^{ne} *Per Godske* och *Hans Lauertssen* haffer taget samé Geder, och sendtt thennom till vortt Slott Kiöbenhaffen, paa vortt och Kronens, och epher vor Befalling, tha haffer the thermett ingen Urett giortth, och bör therfor quitt och fry att vere.

Datum Kiöbenhaffen, then Mandag nesth epher vor Frue Dag Visitationis⁽³⁾, uti vor eigen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzler, *Erick Baner*, Danmarckis Rigis Marsk, Her *Anders Bylde*, Her *Otte Krumpen*, Her *Mogens Gyllenstiernn*,

(²) Lellinge.

(³) Den 2den Juli.

Her *Per Skram*, Ritthere, *Byrge Trolle*, *Eyller Rönou*, *Gabriell Gyllenstyern*, *Claus Urne*, *Verner Passberg*, *Per Oxé* och *Nels Lange*, vor tro Mend och Radt. 1552.

93.

1552. Kongens og Rigsraadets Dom over Frue *Sophie*, *Jacob Hardenbergs* Enke, som havde taget hende ved 100 Öxne fra hendes Bønder, fordi de havde beklaget dem for Kongen over hende paa Grund af, at hun havde forhøjet deres Landgilde og Gjæsteri.

(H.)

Vor skickett for oss paa vorth Rettherting vor och Kronens Tyenere till Holme Closther ⁽¹⁾ och beklagitth, att then Stundt the tyente oss elskl. Frue *Sophie*, *Jacop Hardenbergs* ⁽²⁾ Eptherleffuerske, tha forhögitt hun tieris Smörskyldth, saa att the motte giffe F^{re} ⁽³⁾ Smör for Sk^e Smör, thisligeste forhögitt tieris Gestery, att the motte giffe hinde VIII eller IX Mk. Danske for tieris Gestery, ther som the tilforn icke gaff uthen XXIII Sk., eller hun lodt geste thennom om Hösten och anden Tiidth om Aaritth, som ubequemligt vor, och for the hagde klagitt tieris Nödtt for Oss och therfor hagde hun beskattetth thennom ved hunderitt Öxne och nogre Daller aff, som the mentte mett Urett. Thertill suaritt oss elskl. *Jörgen Lycke*, vor Mandtt och Raadth, paa for^{ne} Frue *Sophies* Vegne, att same Bynder hagde ydtth hinde Sk^e Smör, som icke vor nöagtige, och therfor hagde hun tilboditth, att vylle the yde hinde slig Sk^e Smör, som the ydes paa vortt Slott Hagenskouff, ville hun vere tilfreds metth thennom och lade sig nöie, och therfor hagde the velvyllig giffuet hinde en F^{re} Smör for en Sk^e, och hun icke hagde lagt thennom thet uppaa. Thessligeste suaritt, att huilcke Bynder, som skulle holle ⁽⁴⁾ hinde,

(¹) Holme Kloster, Insula Dei, et Cistercienserkloster, det nuværende Brahetrolleborg; var pantsat 1538 som et kongeligt Lehn til *Clemens v. d. Wisch* (s. *Daugaard* om Klostrene 315); naar det er kommet i *Hardenbergs* Besiddelse, vides ikke.

(²) *Jakob Hardenberg* til Sandholt, Rigsraad, Be-

falingsmand i Odense, † 1542, D. Atl. III. 450. 584.

(³) betyder formodentlig *Fjerding*; det følgende *Sk* er *Skjeppe*; en *Skjeppe* Smör var i Fyen det samme som 1½ Otting, s. *Arent Berntsen* IV. 492.

(⁴) *holle hinde*, d. e. modtage og beværte hende, naar hun gjæstede dem.

tog hun Pendinge aff, om the icke holth hinde epher som the kunde forliges om. Thesligeste till the Öxne suaritt *Jörgen Lycke*, att hun icke hagde beskattitth thennom aff for the clagitt tieris Nöd for oss, men for the sagde thennom att haffe Fuldmagt aff alle Holme Closther Tyener att klage paa hinde, huilckett then störste Partt aff Holme Closther Tyener, som hyeme vor, sagde ney for, att thet icke vor tieris Befalling, att the, som ude vor, skulle clage paa for^{ne} Frue *Sophie* for Oss, och therfor delte hun thennom for Lögnere, och for the icke skulle bliffe gendreffen, gaffe the hende samme Öxne och icke for anden Sag, och uti Rette lagde ett Breff aff Holme Closther Byrcketing under Datum MDXLIIII, lydendis, att IX aff Holme Closther Tyenere ther gick till inden Tinghe och sagde y tieris Hellgens Edtt, att the vor aldrig metth att klage Frue *Sophie* for Oss, forthi hun hagde handleth seg vell modtth thennom. Item ett andett Breff aff Holme Closther Byrcketing under Datum MDXLIIII, lydendis, att nesten XL Mend ther framgeck och suor y Hellgens Edtt, att the aldrig vor y Raadth och Gierning metth att clage Frue *Sophie* for oss, forthi hun hagde ingen Urett giortt thennom &c. Thernest en anden Tyngsvitne aff Holme Closther Bercketing under Datum MDXLIIII, lydendis, att nesten XVIII Mend framgick och sagde y tieris Hellgens Edtt, att the aldrig vor y Raadt och Gierning att clage Frue *Sophie* for Oss, forthi hun hagde handlett ség uell modt thennom, som same Breff ythermere indholler och uduiser, och mente Frue *Sophie*, att hun thermetth ingen Uretth hagde giortth thennom. Thertill suaritt for^{ne} Holme Closther Tyenere, att the Mand mett Mand hagde veritt hoss Os uti Nyborigh, och clagitt tieris Nödtt, huilckett Oss uell kand drages till Mynde, och berette, att then Stundt hun selff hagde Closterett och Birckett, tha turde Ingen siige anditt, end hun ville haffe sagdtth, och tha fick hun huad Vytner hun ville haffe, och berette, att hun aldrig skattett thennom same Öxne och Daller aff for anditth, endt for the clagitt tieris Nödtt for Oss, och mente, att hun hagde beskattitt thennom same Öxne och Daller aff mett Urett, mett mange flere Ordth och Talle, thennom therom paa baade Siider emellom vor. Tha epher Tilltall, Giensuar och Sagens Leilighet, sagde Vy ther suo paa for Rette, att for thet Smör-Skyldtt och Gestery kunde Vy icke tildöme Frue *Sophie* att haffe giortt

Holme Closther Tyener Uretth, men epherthi for^o Frue *Sophie* saa haffer beskattett Holme Closther Tyenere tieris Öxne och anditt aff, for the clagitt tieris Nödtt for oss, thet haffer hun giortt mett Uretth och bör therfor igen att gifte thennom Altt, hnes hun thennom therfor beskattett haffer.

Datum Kiöbenhaffn then Onssdag nest epher vor Frue Dag Visitationis, uti vor eigen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler, *Erick Baner*, Danmarckis Rigis Marsk, Her *Anders Bylde*, Her *Otte Krumpen*, Her *Per Skram*, Ritther, *Byrge Trolle*, *Eyller Rönou*, *Tage Tott*, *Gabriell Gyllenstiern*, *Claus Urne*, *Verner Passberig*, *Nels Lange* och *Holger Rosenkrantz*, vor tro Mendtt och Raadt. Anno Dni. MDLII.

94.

1552. Kongens og Rigsraadets Dom. En Bonde sagsøger Jorddrotten, fordi han havde bortfæstet den Gaard, han havde havt i Fæste, men Jorddrotten frifindes, fordi Bonden inden Gaarden blev bortfæstet ikke havde villet erkjende Jorddrotten for sin Husbonde og var bleven deelt til Stavns under et andet Gods, for hvilket Stavnsbaand han dog ved Landstingsdom var bleven frifunden. Efter at denne Sag ved Landstinget var bleven afgjort, havde Jorddrotten efter Kongens Befaling tilbudet Bonden en anden Gaard, men denne havde han ikke villet modtage.

(H.)

Vor skickett for oss paa vortt Retterting *Jörgen Trogelssen* uti Skerödt uti Holboherritt och haffde uti Rette steffnitt oss elskl. *Christoffer Trundssen*, vor Embitzmandtt uti Ebbeloltt Closter ⁽¹⁾, for handt skulle haffe fest hans Bolig fra hannom, som handt mener mett Urett, och berette, att *Christoffer Trundissen* icke ville forsuare hannom for Urett thet Stundt handt vor hans Tiener. Thertill suaritt *Christoffer Trundssen*, at oss elskl. *Gerdt Jenssen*, vor Mandt och Tiener, hagde Vyttnissbyrdt, att *Jörgen Trogelssen* vor födt paa hans Gods, och therfor hagde deltt hannom till Staffn, och flitt ^(?) och fört hannom epher Sellands Log paa sit Godts, och same Tiidt haffde *Jörgen*

(1) Ebelholt Kloster, ikke langt fra Frederiksborg Slot; jvfr. *Daugaard* omh. Klostrene S. 212 ff. *Christopher Trundsen* blev forlehnet med Klo-

steret, efterat det efter Reformationen var blevet Kronens Ejendom, i Aaret 1544.

(?) flitt, flyttet?

Trogelssen icke vildt hagdt *Christoffer Trundssen* uti Raadt mett seg, eller kentt hannom for sin Hossbonde uti the Maade, men hagde giffuet seg till *Mogens Raae* och nogen, ihuem the vor, som skulle vere hans Capetegner^(*), och therepther stodt then Gaardt öde, som hand vor afflött, och *Christoffer* therfor hagde stedt och fest then bort, och mentte, att handt ingen Urett hagde giortt hannom thereblant; men therepther vor *Jörgen Trogelssen* komen till Landtsting och ther ladet talle Sagen aff, och thog ther XV Marck for sin Rett aff *Gierdt Jenssen*, och kom saa till *Christoffer Trundssen* igen, och ville haffe hagtt same Gaardt egen, och therepther hagde faaett vor Forskrifft^(†) till *Christoffer Trundssen*, at hand skulle haffe et Indseen theruti, att hannem skulle ingen Urett ske, och *Christoffer* hagde ther bödet hannom en anden Gaardt, thersom handt then haffe ville, och endnu her tilbödt att ville fly hannom endt anden Gaardt igen, och handt then icke haffe ville, mett mange flere Ordt och Thalle, thennom theroom paa bode Siider emellom vor. Tha epher Tilltal, Giensuar och Sagens Leilighet, sagde vy ther suo paa for Rette, att epherthi *Jörgen Trogelssen* suo er dömppt, och flytt aff *Christoffer Trundssens* Gods epher Siellands Logh, och haffer siden selff forligt och tallet Sagen aff, och thaget ther Pendinge for, tha haffuer *Christoffer Trundssen* ingen Urett giortt hannom, (oc er) therfor inthet pligtig uti then Sagh.

Datum Kiöbenhafn then Löfferdag nest epher vor Frue Dag Visitationis^(b), uti vor eigen Nernerelsse, neruerindis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler, Her *Anders Bilde*, Her *Otte Krumpen*, Her *Per Skram*, Ritthere, *Byrge Trolle*, *Jörgen Lycke*, *Eyller Rönou*, *Claus Urne*, *Verner Passbiery*, *Per Oxe*, *Niels Lange* och *Holgert Rosenkrantz*, vor tro Mendt och Raadt &c. 1552.

(*) Capitain.

(b) Den 2den Julii.

(†) Forskrifft, Befaling.

95.

1552. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Panthaver kjendes berettiget til at erholde Pant i Pantsetterens øvrige Jordegods, da denne havde mageskiftet det pantsatte Gods. — Underpant, som, naar Gjelden ikke inden to Aar var betalt, skulde gaae over till at blive brugeligt Pant (¹).

(H.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskl. *Claus Urne* till Belteberg, vor tro Mand, Raadt och Landsdomer uti vortt Land Skone, och hagde uti Retthe steffnith oss elskl. *Axell Claussen* till Togerup, vor Mand och Tyener, for nogitt Gods, som hand haffer satt hannom till en Underpanth for nogen Sum Guld, Daller och Pendinge, hand hannom lanth haffer och nu icke vill lade hannom beholle same Gods epher hans eigeth Breffuis Lydelsse. Thesligeste hagde och for^{ne} *Claus Urne* uti Rette steffnith oss elskl. *Per Chrestiernssen* till Hielosöo, vor Mand och Tyener, for same Gods, som *Axill Claussen* hannom till same Underpant saatt hagde for then Sum Guldtt, Daller och Pendinge, *Claus Urne* hannom laantt haffer, och hand icke nu vyll lade *Claus Urne* fyllige same Gods epher sitt Breffuis Lydelsse, och fyrsth uti Rette lagde *Claus Urne* for^{ne} *Axell Claussens* Pantebreff, lydendis, att *Claus Urne* hagde lontt hannom ett hundrett gode vegtege Engelother, ett hundrett och otte gode Jochims Daller och en Marck Danske Pendinge till for^{ne} *Axill Claussens* store Nytt och Behoff, och handth theraff skulle giffue *Claus Urne* Rentte-Pendinge uti the neste thuo Aar therepther, som nu vor ude och forlöbith tiil Pasken nesth forgangen, och thersom *Claus Urne* icke fick sin Betalling, Hoffuitsom och Rentte, nar for^{ne} thuo Aar vor ude, tha skulle *Claus Urne* haffue fuldtth Magtt till seg att aname thre Gaarde och en Feste (²), lygendis uti Gundelöff By, och thennom haffue, nyde och bruge for ett fritt brugelig Panth indtill the bleffe for^{ne} *Claus Urne* eller hans Arffuinger igen logligen aflösth for for^{ne} Sum Guld och Pendinge, Hoffuitsom och Rentte, och thersom for^{ne} III Gaarde och then Feste bleff *Claus Urne* eller hans

(¹) Ældre Exempler paa saadan Pantsættelse findes i min Afhandling om Pant i Jur. Tidsskrift XXV. S. 315 ff.

(²) Feste, betyder. uidentvilt Fæstegaard i Modsætning til de tre foran nævnte Ejendomsgaarde.

Arffuinger affuunden, tha skulle hand haffue fry Magtth att aname saa mögitt igen aff *Axell Claussens* egett fry Jordegods aff Rente och Belegghet, huor thet kunde fyndes, och inthet thermetth att forbryde nti nogen Maade, och *Claus Urne* och hans Arffuinger theruti skadelöst att hollis uti alle Maade, som same Breff ythermere indeholler och uduiser &c., och berette *Claus Urne*, att *Mogens Claussen*, for^{ne} *Axell Claussens* Broder, hagde uden Dom och Retth tagett seg same III Gaarde och then Feste till uti Gunlöff Bye, som hand uti Panth haffer, och thernesth uti Rette lagde *Claus Urne* en Dom, som oss elskl. Her *Mogens Gyllenstiern*, Her *Per Skram*, Ritther, *Tage Toll*, vor tro Mend och Raadt, mett flere udgiffuitth hagde paa Skonyng Landsting, lydendis, att epherthi *Mogens Claussen* haffer anameth thet Gods y Quedelöff och epher then Forpligtelsse, *Axell Claussens* Breff indeholler, tha bör och maa *Claus Urne* nu till seg aname saa mögitt aff *Axell Claussens* fry Jordegods, som the III Gaarde mett then Feste y Quedelöff, the giffue och skylle till Rente och Landgille, och inthet thermet forbryde uti nogen Maade, och same Gods att haffe, nyde, bruge och beholle for etth fritt och fasth brugelig Panth, indtill saa lenge thet bliffer hannom eller hans Arffuinger logligen igen afflösth for for^{ne} Engelother, Jochims Daller och Pendinge, som forskreffuitt staar, Hoffuittsum och Rente-Pendinge, och *Claus Urne* och hans Arffuinger bliffe theruti skadelöst &c., och satte *Claus Urne* therfor uti alle Rette, epherthi *Mogens Claussen* haffer tagitth same Gods i Quedelöff, om hannom icke burde Fyllesth uti anditth Gods theremodt igen epher hans Pantebreffuis Lydelsse. Thertill suaritt for^{ne} *Per Chrestenssen* mett fuld Magtth paa for^{ne} *Axell Claussens* Vegne, att ther er giortt ett Mageskifte emellom *Axell Claussen* och hans Broder *Mogens Claussen* uti saa Maade, att for^{ne} *Mogens Claussen* haffuer faaett for^{ne} III Gaarde och thien Feste uti Quedelöff mett mere Gods y Skone aff *Axell Claussen*, och theremodt haffuer *Axell Claussen* faaet Tange mett mere Gods uti vortt Land Fyen aff sin Broder, och *Per Chrestensen* ville therfor vere offerbödig paa *Axell Claussens* Vegne att igengiffe *Claus Urne* hues Guldt och Pendinge, *Axell Claussen* aff hannom lonth haffuer, epherthi hand icke kand fry hannom same trei Gaarde och then Feste uti Quedelöff Bye, mett fler Ordt och

Talle, thennom therom paa baade Siider emellom vor. Tha ephther Tilltall, Giensuar, Breff och Beuissning och Sagens Leilighet, och ephtheri *Mogens Claussen* saa haffer anammett for^{ne} III Gaarde och then Feste uti Quedelöff By, tha maa *Claus Urne* igen aname saa mögitth aff *Axell Claussens* fry Jordegods, hvor hand thet finde kand, och thet att haffe, nyde, bruge och beholle, till thet bliffuer hannom logligen afflösth ephther hans Panttebreffuis oc for^{ne} Doms Lydelsse.

Datum Kiöbenhaffen then Tisssdag nest ephther Sti. Margarete Dag⁽³⁾, uti vor eigen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler, *Erick Baner*, Danmarks Rigis Marsk, Her *Anders Bylde*, Her *Otte Krumpen*, Her *Per Skram*, Ritthere, *Byrge Trolle*, *Tage Tott*, *Gabriell Gyllenstiern*, *Verner Passberig*, *Per Oxe*, *Nels Lange* och *Holgert Rosenkrantz*s, vor tro Mend och Raadtt, Anno MDLII.

96.

1552. Kongens og Rigsraadets Dom. En Herredsfoged og en Herredsskriver drages til Ansvar, fordi de nægte at give et Tingsvidne beskrevet. — En Herredsfoged, som hverken kan læse eller skrive. — Der synes at være lagt Vægt paa den Omstændighed ved et Tingsvidnes Udfærdigelse, at Seglet er rigtigt anbragt.

(H.)

Vor skickitt for os paa vortt Retherting os elskl. *Axell Urne* till Siögaardtt, vor Mand och Tiener, paa sin Moders, oss elskl. Frue *Ingert*, *Knudt Urnes* Efftherleffuerskes Vegene uti Suinburgh, och hagde y Rette steffnitt oss elskl. *Niels Jacobssen*, vor Mand oc Tiener oc Herritzfogit uti Nörherritt paa Langland, oc *Hans Degen*, Herritzskriffuer ibid., for at ti icke ville giffue hinde beskreffuitt, hues thør gick inden Tinge om Trette emellom hinde oc *Henrick Bang*, Fogit paa vortt Slot Trankiær, paa then annden Siide, oc beklagitt *Axell Urne* paa sin Moders Vegne, att hues Danemendt obenbarlig vitnett inden Tinge, thet motte hun biide effther uthi XV Uger, oc hagt sit Budt till Tinge, oc icke kunde faa thet beskreffuitt, oc the thermet forhalit

(³) Den 13de eller 20de Juli.

hinde sin Rett for, och viidere berette *Axell Urne*, att paa thet siste hans Moder havde lenge forfull sin Sag oc ville thage ett Vinde emod for^{ne} *Henrick Bang*, oc havde loglig tingkallit⁽¹⁾ hannom, tha ville dog huercken Dommer eller Herritzskriffueren sette uti hindes Vinde, att hun havde tingkallit *Henrick Bang*, dog att hindes Tingsteffninger thet loglig hemblit inden Tingge, och ther Herritzfogden thet besegled skulle, havde hand venndt sin Indzegel op och neder paa thet Tingsvinde, hans Moder fick, paa thet hand jo ville foruende hans Moder sin Rett for, och mente *Axell Urne* therfor, att bode Fogdenn och Skriffueren ther uti havde giortt hans Moder Urett, at ti forhulte⁽²⁾ hinde for huad lydeligen gick inden Tingge, och satte *Axell Urne* utthi alle Rette, om thennom effther slig Leilighet icke burde felle⁽³⁾ att vere, och böde oc stande therfor till Retthe. Thertjill suaritt for^{ne} *Niels Jacobssen*, att hand icke viste, att hand havde foruent for^{ne} *Axell Urnis* Moder huad ther havde gangit inden Tingge, ther hinde kunde komme till Skade, oc beretthit, att ther for^{ne} Frue *Ingerth* fick thet Tingsvinde, som *Axell Urne* omtallit, tha fick hand Skriffueren sitt Indzegell, att hand skulle besegle Brefuitt, thi hand sielff huercken kunde læse eller skriffue, oc tha havde Skriffueren i Villing⁽⁴⁾ satt hans Indssegell saa; och thet icke giort uti ingen undt Mening. Thesligeste suaritt for^{ne} *Hans Degen*, Herritzskriffuer ibid., att hand vor nylig komen till same Befalling, och viste therefore (*ei*) met att omgaaes, oc gaff bescreffuit, huad hannom bleff befalt, och viste icke att thet skulle i nogre Maade vere illd giortt, oc thersom ther vor nogit Urett eblant, tha vor thet aff hans Vonuittighet och icke aff hans Foragtt⁽⁵⁾, och viste for^{ne} *Niels Jacobssen* och *Hans Degen* thennom icke anderledes att undskylle, met mange flere Ord oc Talle, thennom therom emellom vor. Tha epher Tiltall, Giensuar och Sagens Leilighet, sagde vy ther suo paa for Rette, att for^{ne} *Niels Jacobssen*, Herritzfogit till for^{ne} Nörherritzting, och *Hans Degen*, Tingskriffuer ibid., haffue giortt for^{ne} Frue *Ingerth* Urett uti thett, at ti icke ville

(¹) *tingkalle*, stævne.

(²) *forhulte*, forholdt.

(³) *felle*, fældte.

(⁴) *i Villing*, af Vildfarelse.

(⁵) *Foragtt*, Overlæg, jvfr. Saml. af gl. Danske Love, V. 610.

giffue hinde beskreffuitt, huad ther gick inden Tinge, och bör therfor böde mod Bonden och oss effther Logen och vor Recessis (*) Lydelsse.

Datum Nyborg, Sti. Thomæ Apostoli Dag (†), uti vor eigen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler, *Erick Krabbe*, vor tro Mend och Raadt, oc *Verner Sualle*, vor Mand och Tiener oc Landsdomer her uti vor Land Fyen &c. Anno Dni. MDLII.

97.

1552. Dom paa Kongens Retterting. En Enke sagsøger en Mand til at fravige endeel af hans Jordegods, som hun paastaaer at være hendes Arvepart, men da han fremlægger „et Lagsøgelsebrev“ (!), som han havde erhvervet over hende til Herredsting, fordi hun egenmægtig havde sat sig i Besiddelse af noget af Godset, kjendes han berettiget til at beholde det, „saalænge Lagsøgelsebrevet staaer ved Magt“, uden at Dommen indlader sig paa Sagens Realitet.

(H.)

Vor skicket for oss paa vortt Rettherting *Marine Oluffs* uti Ore, oc hagde uti Rette steffnit oss elskl. *Jens Huas*, vor Mand oc Tiener, oc tiltallit hannom for en Broderlodd, som er then tredie Part uti Lyckisholm (‡), som hand skulle giøre hinde oc hinded Börnn Forhindring paa oc holle thennom for, som hun mente mett Urett, emod gamble Breffue, som hun hagde therpaa, att thet vor hinded Hossbondis Foreldris rette Arffuegods. Thertill suaritt for^{no} *Jens Huas*, att hand haffde hagt for^{no} Lyckesholm y sin Vere uti XXX Aar oc mier, och slett inthet haffuer fangit theraff aff for^{no} *Marine Oluffs* eller hinded Hossbund y nogre Maade, oc ingen Rett kiende thennom thertill, oc berette *Jens Huas*, att for^{no} *Marin Oluffs* nogen Tidt siden forledenn hagde tagit sig nogit thill aff for^{no} Lyckisholms Eygendom, oc hand therfor hagde lag-

(*) Jvfr. Reces af 1537 Cap. 17.

(†) Den 21de December.

ved nogen domfældes, en condemnatorisk Dom, jvfr. hvad der er anført om Ordet *lagsøge* i Anmærkn. til Sæml. af gl. Love IV. 520 og V. 593; see ogsaa *Lagsøgelsemaal* ovenfor S. 76.

(‡) *Lagsøgelsebrev*; dette ellers ubekjendte Udtryk kan ikke betyde andet, end et Document, hvor-

(§) Lyckesholm, i Lyngby Sogn, Sønderherred, Aarhuus Stift. D. Atl. IV. 334.

sögt hinde oc hindes Söner, och uthi Rette lagde same Lagsögelssbreff, som vor udgiffuitt aff Synderherritzing under Datum MDLII, lydendis, att *Jens Huas* lagsögte *Morthen Korttssen* y Ore oc hans Moder for then Jord, Agger och Enng offuer all Trögelöss Fang, som the haffae brugt oc thagit thennom thill emodt hans Minde effther thet Tingsviitnes Lydelse, som Trögelösse Menndt haffuer vundit om for^{ne} Agger och Eng &c., oc mente *Jens Huas* therfor, att hannom burde same Lyckisholm att haffue, nyde, bruge och beholle; met flere Ordt och Talle thennom therom emellom vor. Tha ephther Tilltall, Giensuar och Sagens Leilighet, sagde vy ther saa paa for Rette, att for^{ne} *Jens Huas* bör for^{ne} Lyckisholm met sin rette Tilligellsse offuer all Trögelösse Fang att haffue, nyde, bruge och beholle, emedens for^{ne} Lagsögelssbreff staar vidt Magt.

Datum Nyburg Sti. Thome Apostoli Dag (³), y vor egen Neruerelse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler, *Erick Krabbe*, vor tro Mandt oc Raadt, oc *Verner Sualle*, Landtsdomer her y Fyen, MDLII.

98.

1552. Dom paa Kongens Retterting, hvorved et Forlig stadfæstes, der angik en Sigtelse for Tyveri. Vidner, som give en Mand Skudsmaal paa Tinge („Dannemands Rygte“), fragaae deres Forklaring otte Dage efter, da Tingsvidnet skal besegles, hvilket derfor Herredsfogden nægter at gjøre.

(II.)

Vor skickett for os paa vortt Rettherting *Rasmus Nielssenn* uthi Affuenskoffs Mölle, oc hagde uti Rette steffnit *Jens Huid* y Lörup, Herritzfogit uti Gudmeherrit, for att hand icke ville besegle hannom ett Vinde, som gick lydeligen till Gudmeherritzing, huorledes hans Broder *Hans Nielssen* hagde leffuit sitt Liiff ther y Herrit; thesligeste hagde hand y Rette steffnitt *Hans Symessen* y Lange, *Jens Hanssen* met theris Metfølgere, for att nogen aff thennom gaff for^{ne} *Hans Nielssen*, hans Broder, ett Danemands Röcthe till Gudmeherritzing met mennig Tingmendt, oc for at ti vundit, att thet vor thennom

(³) Den 21de December.

fuldt vittherligt, att hans Broder icke stall thet Ög fraa *Hans Thomessen* (i) Suinding, som hand förde till Otthensse enn Sti. Knuds Dag, och skulle selles, oc nu same Vinde skulle beseglis, tha ville the thet icke bestaa, oc mente, at ti thermet gjorde Urett, at ti enn Dag motte vinde oc en anden Dag sige ney for. Sammeledis hagde hand i Rette steffnit *Kleminde Jörgenssen* y Suinding, *Erick Jörgenssen*, *Erick Anderssen*, *Hans Thomessen* met flere, om ett Sandhertz Vindesbyrdt att bære om en Öge-Trette, som hans Broder, *Hans Nielssen*, som bode uthi Langdö, kom uti for ett Ög, hand förte ud till Otthensse, oc berette, hurledis for^{ne} hans Broder bleff foet thuo Ög paa Rygaardt, som hand förde udt thiill Otthensse nogen Tiidt siden forledenn, oc een vid Naffn *Hans Thomessen*, som tiende *Erick Anderssen* y Suinning, kiendes vid ett aff samme Ög, och hans Broder vor ther uskyllig uti, oc therfor icke bleff anderledis forfuld, oc hand nu nogen stackit Tiidt siiden hagde hört nogen Rör (¹) om same Öge-Trette, oc therfor hagde hand sköt sin Broders Skodsmaall thiill Gudmeherritzting, hure hand ther hagde leffuit sitt Liiff, som en erlig Mand, och aldrig stall thet for^{ne} Ög, som hand fördhe till Otthensse, som same Vinde ydermere uduissér, som hand her nu i Rette lagde ubeseglet, och ther VIII Dagen kom, efftheratt Vindet gangot vor, tha ville Herritzfogdenn thet icke besegle, oc menthe therfor att hannom skede Urett; thi att hans Broder vor aarsage (²) y then Sag och döde enn erlig Mannd, oc att hannom nu andit skulle paasiges; thi Herritzfogdenn saa forholt hannom sitt Vinde for. Thertill suaritt for^{ne} *Jens Huid* oc bestod, att same for^{ne} Vinde gick saa lydeligen inden Tinge, som for^{nit} staar, om hans gode Rögte; men ther then otthende Dag kom, oc same Breff vor lest oc skulle beseglis, tha ville the VIII Mend thet icke bestaa, som thi vindet haffue; thi ville hand thet icke besegle, oc menthe thermet ingen Urett att haffue giort; thesligeste beretthit och *Hans Thomessen*, som same Ög miste, som Tretthen er komen aff, och *Erick Anderssen* y Suinding, som *Hans Thomssen* tha thiennte, ther Tretthen vor, att same Sag vor endeligen oc velforlicthe emellom for^{ne} *Hans Nielssen*, *Hans Thomssen* oc *Erick Anderssen*, saa att

(¹) Röre, Omtale.

(²) aarsage, uskyldig.

huilcken aff Parterne then opbrødt, anthen Sleg eller Venner, thi skulle thet giøre paa ett Aarbodtmall^(*) oc paa theris egen Hals, oc alle thi Breffue, som vor tagen i then Sag, skulle vere döde och magthelösse oc ingen aff Parterne att kome till Skade y nogre Maade, oc uti Rette lagde same Contract, som then ydermere indholder och uduisser, oc mente, att same Contract burde att holl-dis oc same Sag icke mere att oprepis i nogre Maade. Thertill suaritt for^{ne} *Rasmus Nielssen*, att hand gierne then Contract holle ville, om hans Broder effther same Contracts Lydelsse motthe være oc bliffue enn erlig Mand effther same Contracts Lydelsse, oc mente, at ti, som hagde forment hannom thet Vinde om hans Broders Rychte, the hagde opbrot same Contract oc icke hanndt; met mange flere Ordt oc Talle, thennom therom paa Sider emellom vor. Tha effther Tilltall, Giensuar oc Sagens Leilighet sagde vy ther suo paa for Retthe, att for^{ne} Contractt bör vidt sin fuld Magt att blyffue, oc vid alle sine Ord oc Punckter oc Artickle, som then indholder oc uduisser, oc huem som then opbryder effther thenne Dag att straffis effther for^{ne} Contracthis Lydelsse.

Datum Nyburg, then Fredag nest effther Sti. Thome Apostoli Dag ^(*), neruerendis oss elskl. *Erick Krabbe*, vor tro Mand oc Raad, oc *Verner Sualle*, vor Mand, Tiener oc Landtsdomer her i vor Land Fyen. 1552.

99.

1552. Herredagsdom, hvorved en Kongelig Foged kjendes skyldig i Vold, fordi han havde fængslet en Bonde, som hørte til et adeligt Gods, uden at der var Beviis imod ham, og uagtet hans Herskab vilde stille Borgen.

(H.)

Vor skickett for os paa vort Retterting os elskl. *Axell Urne* thill Söegaard, vor Mand och Tiener, paa sinn Moders os elskelig Frue *Inger*, *Knud Urnes* Effterleffuersche, Vegne uti Suinborg, och hagde y Rette steffnit *Henrik Bang*,

^(*) *Aarbodtmaal*, *Orbodemaal*, *Sag*, som ej kan afgjøres med Büder. ^(*) Den 21de December.

Fogit paa vort Slott Trankier, oc thiltallit hannom for hand hagde thagit en aff hindis Bänder ved Naffn *Rasmus Claussenn* paa Nörherridzting, louguforvunden⁽¹⁾, som uti Rette et halt Aar thilforn hagde verit till Husse med hans Moders Tiener paa hans Moders Gotz, oc lod före hannom till Trankier, och der kaste hannom y Thorn, och skattit hannom sine Pendinge aff, som *Axell Urnne* meente at være giort met Urett emod vor Recessis Lydelsse⁽²⁾, och hans Moders Tienere, som for^{no} *Rasmus Claussenn* vor till Husse med, vor indenn Tinge och ville haffue loffuit⁽³⁾ for hannom thill *Henrick Bang* same Tiidt och bad *Henrick Bang*, att hand for Frue *Inger*, hans Hossbunds Schyld, ville haffue thet (i) Fordrag⁽⁴⁾, och lade hannom nyde hinde gott att, huiloket hand nu strax for os bestodt. Thertill suarit *Henrick Bang*, att for^{no} *Rasmus Claussenn* nogen Tiidt forleden slog en Kronens Bänders Dreng, och thertill med undsagde Kronens Bonnde indenn Tinge, och vor saa gott som en Spydskarll⁽⁵⁾, at *Henrick Bang* iche viste, huem hand tiente, oc Kronens Bonde begerit Kongens Jern⁽⁶⁾ till hannom, och hand iche ville sette Burgen, oc therfor hagde hand ladt före hannom thill Slottit epter Danne- mends Raad, oc sad ther till om andenn Dagenn, hand fick Burgen for han- nom, och berette, att hand gaff hannom II Daler, som skulle vere for enn an- denn Sag, som thennom emellom vor om nogen Oldengiall, oc meente, att hand thermet ingen Uret hagde giort, oc berettit, att *Eyller Rön- now* hagde giffuitt thennd Sag thill for Fru *Ingerds* Schyld. Thesligest be- rettit *Axell Urnne*, att siden *Henrick Bang* saa hagde fangit hans Moders

(1) *Louguforvunden*, som ikke er lovforvunden, ikke fældet ved Lov, ikke overbeviist om nogen Forbrydelse.

(2) Recessen af 1547 Cap. 18, som giver Adelen Hals og Haand over deres Tjenere og forbyder Kongens Fogder og Lehns mænd at besvære dem i nogen Maade.

(3) *love for ham*, gaae i Forlöfte, Borgen for ham.

(4) have det i *Fordrag*, lade Sagen henstaae, Vid. Selsk. D. Ordb.

(5) *Spydskarll*, en Lösgænger, jvfr. hvad jeg har

anført om Ordet *spjutsman* i Anmærkn. til Eriks Sjell. Lov S. 348, hvortil endnu kan føjes, at *Peder Syv* (Ordsprog II. 80) kalder ham „en Löbeskytte, der gaaer om og skærer Vidier, en Landstryger“. *Helvad* i sin Formularbog siger, at det er en Lejesvend eller Orlogsknægt, som haver ikke vist Hjem, som løber mellem 11 og 5.

(6) *Kongens Jern*. Fængsel; jvfr. Valdemar den Fjerdes Privil. f. Odense Cap. 6 og 22 og Danske Magaz. 3 Række 184.

Bunde paa Tinge, oc fört hen till Trankier, tha vor hannom till videndis vor-
denn, att *Henrick Bang* skulle haffue fangett ett Tingsvindo, suo att hand
icke hagde tagit samme Bunde paa Tinge, som *Axell Urne* meente, att
schulle oc vere Urett, oc therfore adspurde *Henrick Bang*, om hand samme
Vinde tagit hagde eller ey, oc bød sig met samme Vinde y alle Rette. Ther-
til suarit *Henrick Bang*, att hand hagde tagit Thingsvinde, att hand icke
hagde bastid eller bunden samme Bunde inden Tinge, och dog icke hagde thett
her met, met flere Ord och Thalle, thennom therom paa bode Sider emellom
vor. Tha epter Thiltalle, Giensuar och Sagens Leilighet, sagde wy ther suo
paa for Rette, att effterdi for^{no} *Henrick Bang* saa haffuer tagit for^{no} Frue
Ingers Tiener Rasmus Claussenn inden Tinge louguforvundenn oc förtt
hannem fangen till Trannekier oc satt hannom y Torn, tha haffuer hand ther-
met giort Uret, och bör therfor att forfølges med Voll, och nyde Delle effter
Lougenn och vor Recesses Lydelsse. Thisligeste schall *Henrick Bang* och
vere pligtug att före thet Vinde her for os y Rette nu Nyttaarsdag fyrstkom-
mendis, som *Axell Urne* paaklager, och *Henrick Bang* selff bestod att
skulle vere tagit till Tinge effter som forskreffuid staar, och tha gaa om
samme Vinde saa mögit, som Ret er.

Datum Nyborg S. Thome Apli. Dag, uti wor egenn Neruerelsse, neruerendis oss
elskel. *Johan Friis*, vor Cantzeller, *Erick Krabbe*, vor tro Mandt och Raadt, och *Wer-
ner Sualle*, vor Mandt oc Tiener oc Landsdommer her uti vort Land Fyn. Anno MDLII.

100.

1552. Kongens og Rigsraadets Dom. Gods, som var Kronen tildömt og derpaa af Kongen afhændet, fra-
kjendes Kjöberens Arvinger, fordi det, inden hiin Dom blev afsagt, havde været pantsat af en tidligere
Ejer, hvis Arvinger siden havde meldt sig for at indlöse det. (*Gjenkjøb*). (1)

(G.)

Vor skickett for oss paa vortt Retherting *Hans Skriffuer* mett fuldtt Magtth
paa oss elskl. Fru *Ingeborg* och alle *Per Ebbessens* Arffuingers Vegne och

(1) En tidligere Dom i denne Sag fra 1551 findes ovenfor S. 169—72..

hagde i Rette steffnith och tiltallit oss elskl. *Eyller Lycke* til Torp, vor Mand och Thiener, for att hand haffuer tagett Gienbreff uti en hinded Forfylling till Laass, som hun haffuer giortt paa sex Gaarde uti Thy, liggendis uti Hansted Sogen och By, then fyrste *Mats Jenssen* iboer, then anden *Jens Matissen* iboer, then trydie *Chresten Perssen* ibor, then fyerde *Marin Nielsdather* ibor, then fempthe *Steffen Iuerssen* ibor, och then siette *Per Jenssen* iboer, som hand men mett Urett, oc berette, att samme Gods er aff *Nels Clemyndssens* Gods, som er oss och Kronen tildömpth aff Vyborig Landstingh, och vy therepther haffue soldtt for^{ne} *Per Ebbessen* mett mere *Niels Clemintssens* Gods, som samme Dom och Skiöde ythermere indeholler och uduisser, som for^{ne} *Hans Skriffuer* her nu for os uti Rette lagde och satte uti alle Rette, om for^{ne} *Per Ebbessens* Arffuinge icke therfor burde for^{ne} Gaarde och Gods att haffe, nyde, bruge och beholle och tieris Forfylling paa till Laass.— Ther till suarett for^{ne} *Eyller Lycke*, att samme sex Gaarde och Gods er hans Höstrues rette Arffegods, och berette, att *Suend Munck* till Torp hagde pantsath *Niels Clemindssen* for^{ne} VI Gaarde och uti Rette lagde for^{ne} *Niels Clemyndssens* Gienbreff⁽²⁾ under Datum MDXV, lydendis, att hand haffuer köbt thette epth^{ne} Gods till ett Gienkiöb aff *Suend Munck* till Torp for II hundritt Rynske Gyllen och III hundritt Mk. Danske Pendinge, huilckett Gods, som ligger paa Handsshalm y Tiett⁽³⁾ uti Hillerslöfsherritth y Handsted Sogen och Bye, som er fyrsth en Gaardt y for^{ne} Hanstedt, *Lauerts Mychelssen* ibor, giffuer III Pendinge, ett Faar, ett Lamb, en ibid. *Per Chrestenssen* iboer, giffuer III Pund Korn, ett Faar, ett Lamb, en ibid. *Per Jenssen* iboer, giffer III Pd. Korn, Faar och Lamb, en ibid, *Jens Perssen* iboer, giffer III Pd. Korn For och Lamb, en ibid. *Per Willomssen* iboer, giffet III Pund Korn, Faar och Lamb, en ibid. *Seuerin Perssen* ibor, giffer III Pd. Korn, Faar och Lamb, metth alt for^{ne} Godssis Tilleggelse, och nar for^{ne} *Suend Munck* eller hans Arffuinger ville for^{ne} Gods igen kiöbe for sadant Som Guldt och Pendinge, som for^{ait} staar, tha skall the thet igien haffe for sodant Som Guld och Pendinge, som for^{ait} rörtt, uden allt Hinder och Gienssigelse aff hannom eller hans Arffuinger

(²) *Gjenbrev*, s. S. 54 Not. 7.

(³) *Tidtt*, Thy.

eller huem for^{ne} Gods uti Vere haffer.—Thernestepther ett Breff aff Hillerslefherritsting under Datum MDXLVI lydendis, at for^{ne} *Eyler Lycke* hagde ther loglig laditt kynd Lössen paa for^{ne} Gaarde och Gods och satte uti alle Rette, att epherthi vy icke haffue soldt *Per Ebbessen* viidere, endtt vor Rettighedt uti for^{ne} *Nels Clemyndssens* Gods, om hannom icke burde for^{ne} VI Gaarde att haffe, nyde, bruge och beholle epher hans Gienbreffs Lydelsse, mett mange flere Ordth och Talle, thennom therom paa bode Syder emellom vor; tha epher Tiltall, Giensuar, Breff och Beuissning oc Sagens Leglighet, sagde vii ther suo paa for Rette, att for^{ne} *Eyler Lycke* bör for^{ne} VI Gaarde och Gods met alle tieris rette Tilligelsse att haffue, nyde, bruge och beholle, och thennom ath indlösse epher Panthebreffuitz Lydelsse.

Datum Aalborg then Mandag nest epher Syndagen Vocem jocunditatis, uti vor eigen Neuuerelsse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Canzler, *Erick Baner*, Danmarckis Riigis Marsk, Her *Otte Krumpen*, Ritther, *Olluff Munck*, *Jörgen Lycke*, *Gabriell Gyllenstiern*, vore tro Mendtt och Raadt, *Erick Skram*, *Axell Jull* och *Hermanndt Skeel*, vor Landsdomeer uti Nör-Jutland, Anno Dni. MDLII.

101.

1553. Kongens og Rigsraadets Dom. Et Forlig, hvorved Herskabet af en Fæstebonde betinger sig 8 Öxne, for at lade en Sag falde imod ham paa Grund af bedragerisk Forhold med Landgildens Ydelse, ansees for lovlig. Ogsaa ansees det for lovligt, at Herskabet betinger sig *Husbondshold* af en Fæster, naar den Gaard, han iboer, efter fört Proces har skiftet Ejer⁽¹⁾.

(H.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Olluff Laurssen* utthi *Munckegaarde*, och hagde utthi Rette steffnitt os elskl. Frue *Sophie*, *Jacob Harden-*

(¹) *Arent Berntsen* II. 129 siger, „at en Deel af Adelen i *Skaane* og *Halland* holde dem beretigede til *Husbondshold* af de Bänder, som paa Fæstegaarde ere boende, hvilke de til Arv, Mageskifte, Kjöb eller *anden Maade* först be-

komme“, men af nærværende Sag, hvori Talen er om Fyen, (s. om *Jacob Hardenberg* til *Sandholt* og hans Enke ovenfor S. 193) sees, at denne Afgift ogsaa andensteds er bleven svaret af Fæstebänder ved Forandring af Ejer.

berigs Eptherleuerske, for nogle *Öxenn*, som hun skulle haffue beskathit hannom aff for enn *Kieldersuend*, som thog nogle *Pendinge* aff hannom for nogen *Landgille* aff tuende *Gadehusse*, som vor *III Örtu Byg*, oc hand gaff *Kieldersuenden* *III Sk.* for huer *Skiep*, oc hun dog alligeuell skattit hannom *VIII Öxen* och nogle *Daller* aff therfor, som hand mente mett *Urett*, och thesligeste berettit, att Frue *Sophie* oc talled hans *Forloffuer* till for nogit, som igienn staar aff hans *Hossbondhold*, som hand haffde loffuitt hinde, som hand oc mente, att hun skulle ville haffue fra hannom mett *Urett*, thi att hand fyrst hagde sted (*) same *Gaard* aff *Jörgen Quitzou* till *Sandagger*, för hun then fick. Thertill suarit oss elskl. *Jörgen Lycke*, vor *Mand* oc *Raad*t, att for^{ne} *Olluff Laurssen* hagde underkiöfft seg met en *Kieldersuenn* paa *Sandholt* (*), att handt skulle sige, att hand hagde ytt *III Örtu Korn* paa *Sandholt*, huilcket hand icke giort hagde, medenn *Kieldersuendenn* allegeuell hagde gangen till *Skriffueren* och *Olluff Laurssen* met hannom, oc sagt for *Skriffueren*, att hand same *Korn* ytt hagde, och ther thet fandis, att thi tilhobe same *Korn* saa dylt oc underslagit hagde, som *Jörgen Lycke* her straxt beuiste mett *Breff* oc *Segell*, oc berette, att Frue *Sophie* ville haffue tallit for^{ne} *Olluff Laurssen* *Logen* till, tha thingit hand op, oc skulle giffue hinde *VIII Öxen* oc nogle *Daller* oc thennom udloffuitt oc en *Parth* icke endnu udkomen er, oc menthe thermet ingenn *Urett* hagde giortt hannom; thesligeste berette och *Jörgen Lycke*, att hans *Systher* vant same *Gaardt*, *Olluff Laurssen* ibor, aff *Jörgen Quitzou*, salig met *Gud*, oc tha hagde hand (†) loffuitt hans *Systher* nogitt till *Hossbundshold* aff same *Gaard*, och thet icke endnu alt vor udkomet, och therfor lodt hans *Systher* tiltalle hans *Forloffuer*, oc menthe hinde theruthi ingen *Urett* att haffue giort, met flere *Ordt* oc *Talle* thennom therom emellom vaar. Tha effter *Tilltall*, *Giensuar* oc *Sagens* *Lellighet*, sagde vy ther suo paa for *Rette*, att huad som for^{ne} *Olluff Laurssen* haffer loffuitt for^{ne} Frue *Sophie* till *Hossbondhold* aff hines *Gaardt*, er hand pligtig

(*) sted, stedet, fæstet.

(†) Sandholt, *Jacob Hardenbergs* Herregaard, i Lyn-

delse Sogn, Salling Herred i Fyen, D. Atl. III. 585.

(†) nemlig *Oluf Laursen*.

att giffue hinde, oc efftherty hand oc saa haffer dylt oc slagit same Korn oc Landgille under sig oc optinget therfor, tha er hannd oc plictig att udgiffue huess tilbage staar aff hues hand therfor udloffuitt haffuer.

Datum Nyburg, Tisssdag nest effther Nytaarsdag, i vor eigen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler, *Per Oxe*, vor tro Mendt och Raad, *Erich Skram*, *Hermand Skeell*, vor Landtsdommer uti Nör-Jütlandt, *Verner Sualle*, Landsdommer her i vor Land Fyen. 1553.

102.

1553. Kongens og Rigsraadets Dom, at Kronens Bønder skulle yde deres Landgilde efter Kronens Jordbog, og isærdeleshed deres Landgildekøer efter gjeldende Priis, uanseet et Kongebrev, som Christlan den Første havde givet nogle Sogne i Fyen, ifølge hvilket Værdien af en Ydeko var ansat til 2 Mark.

(II.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskl. *Frants Brockenhuss* till Eggeskoffe, vor Mand, Tiener oc Embitzmand paa vort Slott Nyburg, oc tilltallit vor oc Kronens Bønder och Tienner uti Karup ⁽¹⁾ oc Snarup, for the icke ville yde hannom theris Yde-Køer ⁽²⁾, som the staar indskreffuit uti Kronens Jordbog for, och icke heller vill giøre hannom Eggt och Arbeytt, som andre Bynder och Kronens Tienere giøre och pligtig er her i vor Land Fyen, men siger thennom att haffue ther Kongbreffue paa, hure mögit thi skulle giffue och giøre till Arbeytt. Thertill suaritt *Nils Kobelöss* i Snarup paa for^{ne} Karupe oc Snarupe Bynders Vegene, att thi haffue ett Kongebreff paa at ti icke skulle giffue uthen II Mk. for en Koeff, och arbeide fire Dage om Aarit, och uti Rette lagde same Breff, som Högborne Koning *Christern*, then fyrste aff thet Naffn, udgiffuitt hagde mett Her *Johan Huidkop* ⁽³⁾, Ridder

⁽¹⁾ Formodentlig Krarup og Snarup, begge Byer i Salling Herred i Fyen.

⁽²⁾ Ydekøer, Køer, som skulle gives i Landgilde; *Arnt Bernsten* II. 179 kalder dem Landgild- og Skatte-Køer og anslaaer en Skattekoes Værdi til 3 Tønder Hartkorn.

⁽³⁾ Denne *Johan Huidkop*, der nævnes i et af Kong Hans paa Landemodet i Odense Aar 1480 udstædt Dombrev (*Danske Magaz.* IV. 14) strax efter Rigens Hofmester *Strange Nielsen*, har formodentlig havt de ommeldte Byer i Forlehnung.

och for^{ne} Karup oc Snarup Bynder och Krone-Thienere om Eggt och Arbett, som thi hannom giöre skulle, och huad thi skulle giffue hannom for Yde-Köör, som samø Breff ydermere uduiser. Thertill suaritt for^{ne} *Frantz Brockenhuss* och mentte, att thet Breff, the i Rette lagde, icke lyde lenger end Her *Johan Huidkop* thennom i Forlehning hagde, och berette, att en Koeff nu gielder mere ennd hun uti thenne Tiidt giorde, oc mente, att thennom therfor burde nu anthen att giffue Köer eller och haffue thet i Minde effthersom Tiden nu er, met flere Ord och Talle, thennom therom emellom vor. Tha eptther Tilltall, Giensuar och Saggens Leilighet, sagde vy ther suo paa for Rette, att for^{ne} vor och Kronens Bynder och Tiener uti for^{ne} Karup och Snarup nu hereffter skulle yde theris Yde-Köer, som thi ere indschreffuitt uti Kronens Jordbog for, eller oc haffue thet i Minde, eptthersom Tidenn nu er, och thesligeste skulle och for^{ne} vore Undersatte, Bynder oc Kronens Tienere uti Karup och Snarup herepther giöre for^{ne} *Frantz Brockenhuss* paa vore Vegne slig Egt och Arbedt, som andre vore och Kronens Tienere giöre her uti Nyburg Len och anderstedtz her uti vort Land Fyen.

Datum Nyburg, then Tisssdag nest effter the Hellig tre Kongers Dag, i vor eigen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzler, *Jörgen Lycke*, *Per Oxe*, vor tro Mend och Raadt, oc *Verner Sualle*, vor Mand oc Tiener oc Landsdomer her i vor Land Fyen. MDLIII.

103.

1553. Kongens og Rigsraadets Dom. En Lehnsmand, som havde modtaget Penge for at lade en Bonde blive bosiddende paa hans Andeel af Gaarden efterat han først havde paalagt ham at fravige den, fordi han efter „12 Ejeres Dom“ ansaaes uberettiget til at beholde den fremfor de övrige Medarvinger, som havde større Lod i den, ansees ikke for at have handlet ulovligt.

(H.)

Vor skicket for oss paa vortt Rettherting *Per Kobbelöss* i Snarup oc tilltallit oss elskl. *Frantz Brockenhuss*, vor Mand, Tiener och Embitzmand her paa vort Slot Nyburg, for att hand hagde ladit affsige hannom sin Bundegaard, hand ibode, och motte giffue hannom X Daller förend att hand motte bliffue

bessidende. Thertill suaritt for^{ne} *Frantz Brockenhuss*, att for^{ne} *Per Kobbelöss* hagde flere Mettarffuinger till same Gaard, hand ibode, och therfor vor opkreffuit XII Eiger, och the hagde effther vor Recessis Lydelsse ⁽¹⁾ tildömppt en Anden Gaarden, som hagde större Parth ther uti end for^{ne} *Per Kobbelöss*, och *Frantz Brockenhuss* dog for Guds Skyll oc for hans Armodtz Skyll hagde unt hannom att siide paa sin Anpartt uti same Gaard och therfor hagde hand giffuit hannom X Daller, oc berette *Frantz Brockenhuss*, att hand straxt ville her igiengiffue *Per Kobelöss* for^{ne} X Daler och lade hannom röme Gaarden, mett flere Ord och Tale, thennom therom emellom vor. Tha effther Tilltall, Giensuar och Sagens Leilighet, var ther saa paasagtt, att for^{ne} *Per Kobelöss* maa besidde sin Anpartt aff same Gaard, och holle then ved Heff, Bygning oc Magt effther vor Recessis Lydelsse, och thersom hand thet icke gör, tha skall *Frantz Brockenhuss* att igiengiffue hannom same X Daller och thermet *Per Kobelöss* att vige same Gaard.

Datum Nyburg, Tisssdag nest effther the Hellig tre Kongers Dag, i vor egen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler, *Jörgen Lycke*, *Per Oxe*, vor Mend oc Raad, oc *Verner Suale*, Landtsdomer i Fyen. 1553.

104.

1553. Herredagsdom, at Borgemester og Raad i Kolding har Ret til at tildele Byens Jorder hvem de ville. — 40 Aars Besiddelse paaberaabt.

(H.)

Vor skickit for os paa vort Retherting *Winther Nielssenn* udi Rogsted, och hagde uti Rette steffnt os elskl. *Borgemester och Raadtmenndt* her uti vor Kiöbsted Kolling for nogen Marcke-Jord, som the nogen Thidt sidenn forleden

(1) Reces af 1539 Cap. II og 1547 Cap. 32, som vel fastsætte, at kun een af Arvingerne skal besidde Bondegaarden (fra hvilken Regel denne Dom gjør en Undtagelse), men hverken befale, at det

skal være den, som har størst Lod i Gaarden, og heller ikke bestemme noget om, at 12 Bønder skulle afgjøre, hvem der er den nærmest berettigede til Gaardens Besiddelse.

schulle haffue tagitt fra ett Barn vedt Naffn *Ane Bertelsdather*, och lagdt same Jordtt till *Bertell Hanssens* Gaardt, som hand mente met Urett; thy att same Barns Foreldre hafde hagt och brugtt same Marckejordtt till then Gaardt the uti bode och Barnit nu tilhörer uti XL Aar och lenger. Thertill suarit *Seuerin Schriffuer*, Borgemester her uti Kolling, paa sine egne och sine Metbröderis Raadmendsz Vegne her uti Kollingh, att her ligger XXXII Marcke Jordtt her till Kolling Bye, och same Jorde hörer Byenn till och icke nogen Borger for Egendom, men Borgemester och Raadt haffuer aff Arrildztid hafft thes Magtt, att the mue raade öffuer Byens Marcke-Jorde och faa thennom the beste Boriger, som mest giffue y Skatt och Kongens Tyngge, och thersom the lege bortt eller forkommer eller formindske Bysens Jorde, mue the thage same Jorde fra thennom, och faae thend andre theris Metboriger, som thennom kunde bruge och forbedre, och skatte och skylle aff thill oss och Byen. Och uti lige Maade haffuer och Borgemester och Raadt thes Magtt, att nar nogen Borger dör eller affgaar, som haffuer aff Byssens Marcke-Jorde, och hans Arffuinge, som effter hannom kommer, icke ere dullige for same Jorde att bruge och giöre theraff tilbörliche Tyngge, tha mue Borgemester och Raadt antuorde en anden Boriger same Marcke-Jordtt, som thendt kand bruge och giöre Fyllist aff. Videre berette och for^{ne} *Seuerin Schriffuer*, att ther for^{ne} Pigebarns Foreldre lessuit, tha kunde the velt bruge for^{ne} Marcke-Jordt, och nu er same Gaardt skilft uti tuo Parther, och bor Legefolck⁽¹⁾ uti, och therfor haffue the tagitt Byssens Marcke-Jordtt och met then Mandz Beuillingh, som nu sider y Gaarden, faaett en anden god Boriger same Marckejord, som then kand bruge, Os och Byen till Nytte och Bestæ; och mente thennom ther ingen Urett met att haffue gjort uti noger Maade; och satte uti alle Rette, om nogen kunde arffue Byssens Jordt och Egendom, for att theris Foreldre hagde thet hagdt uti Forlening aff Byen och giffuitt ther Skatt och Skyldtt aff, mett mange flere Ordtt och Thalle, thennom therom paa bege Sider emellom löbe. Tha epter Thiltalle, Giensuar och Sagens Leilighed sagde vy ther saa paa for Rette, att for^{ne} Borgemester och Raadt ingen Urett haffuer gjort uti thendt

(¹) *Legefolck*, Folk, som boe til Leje.

Sag; thy att Bysens Marcke-Jorde och Egendom iche maa gaa uti nogen Arff, men hucm, som vill haffue aff Koling Byes Marcke-Jorde, schall thet hafue uti Borgemesters och Raadtz Minde her samestedz, indtill saalenge vy gjør ther nogen anden Foruandling paa.

Datum Kollingh thend Fredag nest effther Sti. Galli Confessoris Dag⁽²⁾, uti vor egen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler, *Erick Banner*, Danmarks Riges Marsk, Her *Otte Krumpen*, Rither, *Oluff Munck*, *Erick Krabe*, *Jörgen Lycke*, *Eyller Rönow*, *Gabriell Gyllenstiern*, *Nils Lange*, *Holger Rosenkrans*, vore thro Mendt oc Raadt, *Erick Skram* och *Axell Juell*, vore Mendtt, Thienere och Lanndzdomere uti Nörjutland. 1553.

105.

1553. Dom paa Kongens Retterting. Domme, som mangle Indsegl, ere ugyldige. Eed paalagt den Part, som paastaaer, at et Document er forkommet. — Naar Sandemænds Tog fældtes, kaldtes de „Mænd desværre“. Kongeligt Forbud mod at anlægge Sag mod en Mand ang. hans Ejendomme saalænge han var fraværende i Kongelig Tjeneste. En Sag procederet paany paa Grund af formeentlige nye Beviisligheder, uagtet den var endelig paakjendt ved Kongens Ting⁽¹⁾.

(H.)

Vor skickitt for oss paa vort Rettertingh, os elskl. *Jörgen Lycke* thill Offuergaardt, vor Mandt och Raadt, och hagde paa sin Söster, oss elskl. Fru *Kirstine Lyckisdather* till Nörlundt⁽²⁾, hindis Vegenne uti Rette steffnitt oss elskl. *Jon Mattsenn*⁽³⁾ till Tostelund⁽⁴⁾, vor Mandt och Tiener, for en Dom, hand nogen Tidt forleden haffuer forhuerffuit aff oss paa vort Slot Nyeborig och for ett Bygestedt uti Nörlunds Marck, som *Jon Mattsen* kalder Synderdyffuelstrup, och haffuer laditt suere sigh therind emodt hanns Faders Laug-

(1) Don 20de Februar.

(1) Denne Dom er tidligere trykt, men efter en maa-
delig Afskrift, i *Evensens Samlinger* I D. 2 H.
S. 65 ff. med Aarstallet 1557, hvilket urigtige
Aarstal Dommen ogsaa har i A. og i L.

(2) Nörlund i Aars Herred, Ravnkilde Sogn.

(3) *Evensen* gjør den Bemærkning, at denne Adels-
mand var af *de Wifferts* Familie, og at hans
Herregaard Thorstedlund blev afbrændt i Skipper
Clements Opløb 1534.

(4) *Thorstedlund* i Hornum Herred.

heffit och gamble Sandemendz Breffue och för Thostebroo och Thostebroo Mölledam och for Opebørsell theraff, som er Smör och Korn, som *Jon Mattsen* och hans Forældrene hagde opboritt theraf uti lang Tid emodt en Contractts Liudelsse, som er giort emellom Her *Palli Marsk* oc *Jon Wifferttsen*; och berette *Jörgen Lycke*, att hand och hans Syster haffuer nu fundit ythermere Bevisning uti samme Sagh endt handt tilstede hagde, ther vor Dom gick uti Nyeborigh, och uti Rette lagde en vor kiere Hr. Forfaders Koning Christen then fyrste Koning udi Danmarck aff thett Naffu, hans Dom, udgiffuitt under Datum MCDLXXVIII, lydendis, att *Lodwig Marsk* och *Jon Viffertsen* vor skickitt udi Rette om Trette och Dele om nogen Jordt emellom Dyuelstrup Marck och Nörlundz Marck och syndenn thill Vynthönden paa Nör-Asbeck Marck, som *Lodwig* sagde, at *Jon* hafde ladit giöre Sandmends Thou paa och Lagheftd then Stundt, handt vor udi hans Naadis Thieneste och Forfald, och hans Naade forbudit haffde met sit opne Breff, att noget then Stundt skulle delle paa hans Godz, tha vor ther saa paasagt, att ephtherthi thet Sandemendtz Thou och Lagheftt var giort modt hans Naadis Breff then Stundt han var uti hans Naadis Thieneste, tha bör thett at bliffue magttlösth och bör ey Sandmendene thisuerre att vere for thett Thoff eller therfor nogenn Skade att lide; och mente *Jörgen Lycke* thermett att ville bevisse, att thend Lagheftd och Sandmandtt-Breff, som *Jon Mattsenn* hagde forhuerffuit vor Dom ephther, skulle vere dömppt döde och magttlösse, och mente therfor, att the Breffue icke burde att komme hans Syster thill Skade udi noget Maade, och meente, at ephtherthi vor Dom icke heller lyder videre, endt effther samme *Jon Mattsens* Heffder och gamble Sandtmendz Breffue, att then icke heller burde att komme hans Syster thill Skade; thi hand nu förde bedre Bevisning tilstede, endt hand tha hagde, oc berette, att hand paa sin Systers Vegne vor offuerbödig att ville fuldgiöre samme vor Dom, om *Jon Mattsen* ville uti Rette legge thett gamle Sandemendz Breff, hand therpaa haffuer, och *Jon Mattsen* thet icke vilde uti Rette legge, dog hans Dom thet formelder, at hand skall haffue ephther sine gamle Lagheffder och Sandmendz Breffe; men berette, at *Jon Mattsen* hagde ladit tilfuldt Sandemend paa thet nye, som hagde gaaett hart indtt fore hans Systers Gaardt Nörlund, som handt menthe mett Urett; thertill

suarett *Jon Mattsen*, att thendt högbemelte Koning Christians Dom, som *Jörgen Lycke* uti Rette lagde, syntis hannom icke saa nöyagtig att vere, att *Jörgen Lycke* kunde thermet threngre hannom fra then vor Dom, handt uti thend Sagh haffuer; thy ther icke fandtes Indsegell for samme Dom, och uti Rette lagde *Jon Mattsen* vor egen Dom, som vor udgiffuit paa vort Slott Nyborig y thet neruerendis Aar, lydendis, att epherthi for^{no} Eigendom altidt haffuer fuldt *Jon Mattsens* Foreldrene epher theris Lagheffdt och Sandmendez Breffue, indtil Her *Per Lycke* lodtt suerie ther Markeskell emodt the gamle Sandemendtz Breffue, *Jon Mattsen* therpaa haffuer, tha bör for^{no} *Jon Mattsen* och hans Arffuinge for^{no} Egendom att haffue, nyde, bruge och beholde then Stundt for^{no} *Jon Mattsens* Heffder oc Sandemendtz Breffue staar vedt Magtt, och thett for^{no} Sandmendez Thog, som Her *Per Lycke* paa samme Egendom haffuer laditt giort, icke at kome *Jon Mattsen* eller hans Arffuinge thill Schade epher thenne Dag uti noger Maade; och mente *Jon Mattsen* therfor, att hannom burde samme Egendom att haffue och beholde, som hannom saa er tildömpt, och mente, att huis andre gamle fortaffte Breffue, som *Jörgen Lycke* nu ville uti Rette frembere, icke burde att komme hannom thill Skade y noger Maade paa hans Egendom, och berette, att uti thenne neste forgangen Fegde hagde enn Tiuff, som vor *Berthel Hörby* uti Vesterrisis Plogmandt oc hede *Per Andersen*, och sågde sig att vere aff Skipper *Clemendz Mendtt*, hug(*get*) hans Skaff synder udi Brauelstrup och udtog hans Breffue och en Partt kaste y enn Ildt, och en Part bortthog och förrögthe hannom fore, saa at han aldrih kand komme therhoss, blandt huilcke Breffue samme hans Sandmends Breff vor, som lyder mellom Nörlund oc Synder-Dyffuelstrup, och therfor haffde handt laditt then (*) hengdtt paa Kagitt uti vor Kiöbsted Aalborig, och for att hanom var saa hans gamle Sandmendez Breff frakomit, tha hagde handt laditt Sandemendtt paa thett ny opkreffue, och the hagde udvisth hanum the gamle Sandmendez Skell, och meente thermett ingenn Uret att haffue giortt uti noger Maade, mett mange flere Ordtt och Tale, thennom therom paa bode Sider emellom var. 'Tha epher

(*) Formodentlig Tyven.

Tiltale, Giensuar och Sagsenns Leilighet sagde vi saa aff for Rette: Fyrst, att ephtherthi ther findis ingen Indzegele for then for^{ne} Höy^{ne} Koningh Christians Dom, som *Jörgen Lycke* uti Rette lagde, tha bör then Dom icke att kome *Jon Mattsen* till Skade paa for^{ne} Egendom uti noget Maade, och ephtherthi *Jon Mattsen* nu haffde icke tilstede thet gamle Sandemendz-Breff, som er giortt emellom Nörlundt och Synder-Dyuelstrup, ephthersom hans the nye Sandemend er opkreffuidt och haffuer vist, att skulle vere Skell, tha er *Jon Mattsen* plictig att före samme gamle Sandmendz-Breff tilstede nu paa Mandag nestkommendis fem Uger paa Huornumberritztingh, eller och ther same Dag att giffue sin Logh sielff tolfte mett Ridermendzmentt, att hand same gamle Sandtmendz-Breff haffdt haffuer uti thenne neste forgangene Fegde, och att thett kom hannom fra uthen hans Ja, Mynde, Villige och Sambycke.

Datum Hafniæ then Thisdag nest ephther Sctorum Viti & Modesti Dag (6), uti wor egen Neruerelse, neruerendis os elskel. *Johan Friis*, vor Cantzeler, Hr. *Anders Bille*, Rither, *Byrge Trolle*, *Oluff Munk*, *Eyller Rönou*, *Thage Thott*, *Claus Urne*, *Werner Pasbjerg* och Hr. *Lage Brugde*, Rither, vore thro Mendth och Raadt. 1553.

106.

1553. Kongens og Rigsraadets Dom. En Raadmand i Trælleborg⁽¹⁾ tiltaler en Borgemester, fordi han imod Raadets Overeenskomst havde fortalt hvad der i Raadet var forhandlet; men da det oplyses, at han uden Füge havde angrebet Borgemesteren med Skjeldsord og viist ham Dören, og at det var i Anledning deraf, at Borgemesteren havde fortalt hvad der var passeret, bliver Raadmanden selv, uden nogen Contrastævning fra Borgemesterens Side, dømt til at straffes, men uden at det bestemmes, hvori Straffen skal bestaae.

(H.)

Vor skichett for os paa vort Rettherting *Jens Stinckelsen*, Raadtmandt uti vor Kiöbstet Trelborig, och hagde uti Rette steffnitt *Poll Jude* ⁽²⁾, Borge-

(6) Den 15de Juni.

sine Kjöbstedrettigheder, s. *Slanges* Christian den Fjerdes Historie, 405.

(1) *Trælleborg* i Skaane, som i Aaret 1618 mistede

(2) Han kaldes siden i Dommen *Poll Matsen*. Denne *Poul Jyde*, der endnu i Aaret 1561 var Borge-

mester ther samedstedz for att hand skulle haffue tilsagtt hannom, att handtt selff tredie skulle paa nogen Tidtt haffue raadtt fore att lege Byns aarlige Skatt som handtt ville, och uti Rette lagdo ett Breff, att *Poll Matssen* skulle haffue sagtt till *Anders Kriis*, att handtt icke motte raade att sette thennom aarlige Skatt som handt ville for *Jens Ibssen*, *Jens Stinckelsen* och *Christen Jude*; thernest uti Rette lagde *Jens Stinckelssen* ett Beplygtelse-Breff, som Borgemester och Raadtt under thennom selff uti Trelborigh udgiffuit hagde under Datum MDLII, lydendis blant andere Artickle, att huis hemelige Artickell, ther paalegis eller sambytyckis thennom emellom paa theris Raadthuss inden lugtte Dör, skulle stille hollis och ingenstedz beröbis ⁽³⁾ uthen hoss thennom sielff &c., och berette *Jens Stinckelsen*, att *Poll Matssen* skulle haffue emodtt same Breff oc Beplygtelsse löbitt udt aff theris Raadthuss och sagtt for nogre Borger, att handtt icke maatte lege Skatt for hannom, och mente, at handt thermet gjorde emodt theris Beplygtelsse-Breff, och burde therfor att stande till Rette. Thertill suaritt for^{no} *Poll Matssen*, Borgemester, att *Jens Stinckelssen* vor en oprörske Mandtt och ville selff raade aldt Byen met Skatt att sette, och anditt, och for att *Poll Matssen* icke ville thet

mester i Trælleborg, har været indviklet i en Mængde Processer; i Aaret 1561 havde han ikke mindre end 6; først beskyldte Byfogden *Niels Madsen* ham for at have „forrykket“ en Baad, „som ther for Byen til Vrag var opkommet“; dernæst beskyldte samme Byfoged ham for at have begaaet et Manddrab for 20 Aar tilbage ved Falsterbo i Anledning af en „Mummeschantze“ (maaskee feilskrevet for Mummedands, Dands med Masker paa, „offuer huilcken Leeg the ere vorden ueens“); fremdeles beskyldte en Borger i Trælleborg, *Mads Madsen*, ham for at have taget omtrent 100 Tagstene af hans Huus; og en anden Borger, *Rasmus Bødker*, tiltalte ham, fordi han ved 2 Mænd havde ladet ham sige, „at hand schulde tage det Ög vare, som hand merckte Fru Magdelene fra“ (hvilke Ord han dog paastod „kun at have sagt i sit eget Huus udi hans Ölsmaal“); videre beskyldte en Mand, *Troels Arridsen*, ham, fordi hans Dreng

havde borttaget 17 Kjarve Korn og indført dem i hans Gaard; i alle disse Sager blev han frifunden af Kongen og Rigens Raad, med Undtagelse af den angaaende de borttagne Tagstene, som han döptes til at betale og desforuden „være pligtig at böde derfor mod Bonden, Kongen og Byen efter Skaanske Lov“. Da der kom nye Klager over ham af en anden Borgemester, *Jens Knudsen*, for Skjeldsord, han havde brugt imod ham, og af en Borger, *Lauritz Ibsen*, for et Huus, han havde opsat paa hans Grund, befalede Frederik den Anden *Eiler Hardenberg* og 3 andre Commissarier i Slutningen af 1561 at paakjende alle de Trætter, som vare foranledigede ved *Poul Jydes* Forhold i Trælleborg, „saa at Vii engang for alle med videre Offuerlöb i the Sager maatte bliffue forskaanit“. (*Tegnelser* Nr. 6. fol. 485—490.)

⁽³⁾ beröbis, röbes.

saa haffue giordt, viste hand hannom aff Dören for thussinde Dieffle, och kallit hannom en erlöss Mandtt met flere Uquems Ordtt, som handtt mentte met Urett, och fyrst uti Rette lagde ett Breff, *Nells Matssen*, Byfogitt i Trelborig met flere udgiffuitt hagde, under Datum MDLIII, lydendis, att *Jens Stinckelssen* hagde sagdtt till *Poll Matssen*, Borgemester, att hand udgick fra Raadt och Rett som ingen erligh Mandtt, och att handtt icke vor then Mandtt, som burde att syde y Raad och Rett met nogen erligh Mandtt, och viste hannom Dören for thusinde Dieffle och lögthit (*) hannom y Dom och Rett met mange flere utilbörlige Skendzordtt, hand hannom honlige tiltallit, och tha opstod *Poll Matssen* och gjorde sitt Skodzmaall till menige Mandtt, som tha tilstede vor, om hannom burde att vige for saadan Skendzordt? Tha suaritt saa mange Danemendt, som tha tilstede vor, och badtt hannom side som en erlig Mandtt uti Borgemesters Sede. Thernest ett Breff, som XXIII Borgere udgiffuitt hagde paa theris Raadhuss, under Datum MDLIII, lydendis, att *Jens Stinckelssen* hagde tilsagtt *Poll Matssen*, Borgemester, att haffue vigtt fra Raadett som ingen erligh Mandtt, och att hannom icke burde att söge sitt Sede eller att side paa Bencke met thennom, och viste hannom Dören och lögthit hannom, som for^{uit} staar. Tha tillspurde *Poll Matssenn* menige Mandtt, om thy thet ville drages til Mynde, och spurde oss till, om hand saa skulle vige, som *Jens Stinckelssen* bödt, och menige Mandtt eskitt och begeritt aff hannom att side Dom och Rett hereffter, som tillforn y sitt Sede, som en erlig Mandtt, och icke vige för *Jens Stinckelssen* for (5) giort sin Sagh godt; och bekende menige Mandtt, att hand hagde handlitt met thennom y Dom och Rett, som en erlig Mandtt, och ey thy haffer hört nogen uerligh Sagh met hannom &c., som same Breff ythermere uduisser, mett flere Breffue, *Poll Matssen* uty Rette lagde, och satte uti alle Rette, om *Jens Stinckelssen* icke gjorde Urett, att handt saadant ett Oprör begynte paa theris Raadhuss, och ville saa selff vere Regenth och affuiste hannom aff Raadtt och Rett, och kallit hannom en erlöss Mandtt uthen aldt Sköldtt och Bröde, som handt icke skulle giöre gott, och om *Jens Stinckelssen* icke selff burde

(*) *Lögthe*, at skjelde for Lögner, jvfr. D. L. 1—12—5.

(5) for d. e. faaer.

att vere then Mandtt, som hand ville giøre hannom till, och stande therfor till Rette, och atsparde vy *Jens Stinckelssen*, huad Rett handtt thertill hagde, att hand saa skellitt och affuiste *Poll Matssen* aff Radtt och Rett. Thertill svaritt *Jens Stinckelssen*, att handtt thet gjorde uti Hastighet och enthet uerligt handtt viiste met *Poll Matssen* uti noget Maade, met mange flere Ordt och Talke, thennom therom paa bode Sider emellom vor. Tha epther Tillfall, Giensuar och Sagens Leilighet, sagde vy ther saa paa for Rette, att *Jens Stinckelssen* haffer thermet giortt Oprør och Urett uti thet, att hand haffuer skellitt och affuist for^o *Poll Matssen*, vor Borgemester, aff hans Beffaling, som vy hannom tillsatt haffer, uthen Dom och Rett, som handt ingen Beffaling paa hagde, och bør for^o *Jens Stinckelssen* therfor att straffuis.

Datum Hafniae then Mandagh nest effther Sti. Hans Dag Midssommer, uti vor eigen Neruerelsse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler, Her *Anders Bilde*, Her *Per Skram*, Ritthere, *Byrge Trolle*, *Oluff Munck*, *Jörgen Lycke*, *Eyller Rönou*, *Thage Thott*, *Claus Urne*, *Verner Passberigh* och Her *Lage Brayde*, Ritther, vore thro Mendt och Raadtt, 1553.

107.

1553. Herredagsdom, hvorved Nogle, som havde indgaaet Forløfte for en Injuriant's Tilstedeblivelse, idømmes at udrede tre Marks Bøder, dog uden Ærens Tab, da Sagsøgeren havde erhvervet Dom over den udeblivende Injuriant og denne var dømt som en Løgner.

(H.)

Vor skickitt for oss paa vortt Retherting *Per Aalborig*, Borger uti vor Kiøbsted Aalborig, och hagde udi Rette steffnit *Sörenn Barfoedt*, Boriger ibid. for ett Löffte, som hand selff tridie kom uti for en Quinde ved Nafn *Karin Lauerssdather*, och schulle haffue hieme uti Lösse, for att hun tilsagde *Per Aalborig* nogen Uquemsordt uti saa Maade, att hand vor sagt erlöse paa Kiöbinghagens Raadhuss for Borgemester och Raadt, och ville thett beuise inden S. Morthens Dag thernestepter, och for^o *Sören Barfoedt* met sine Metbröder *Anders Beske* och *Christen Skell* loffuitt for same Quinde, att

hun skulle komme thilstede same S. Mortens Dag, och bevisse hvad hun havde sagt, och hun icke vaar kommen, och hand derfor havde foet Dom paa hinde, att hun skulle bliffue en Lögner, och meente therefore, att *Sören Barfoedt*, *Anders Beske* och *Christenn Skell* burde oc att vere lige saa gode och böde tilmet epter Logen, epterthi the havde loffuit for hinde, och uti Rette lagde en Dom aff Aalborg Raadhuss under Datum MDLII, lydendis, att for^{ne} *Karin Lauersdather* bör att vere en Lögner for the Ordt, hun tilsagde *Per Aalborg* och icke kom och beuiste, som hun sig selff bepligtede &c. Thernest en Dom aff Viborig Landzting, udgiffuitt Lögerdagenn nest for S. Hansdag Midsommer nu sist forgangen, lydendis, att the for for^{ne} *Karin Lauersdather* loffuit haffuer ere pligtig att stande y hinded Stedt och lide thenn Straff, som hinde epter Logenn burde att lide, och böde XL Mk. Bunden och saa Koningen, saalenge the komme och ville vere udi Rette. Thertill suarid for^{ne} *Sören Barfoedt* paa sine egne, *Anders Beskes* och *Christenn Skells* Vegne, att the icke anderledis havde loffuit for for^{ne} *Karyn Lauersdather*, endt att hun schulde kome for^{ne} S. Mortens Dagh och beuise the Ord, hun *Per Aalborg* thilsagt haffde, som hand beuiste med sit Forlöftesbreff, och berette, att ther hun icke kom, tha havde *Per Aalborg* slopitt thennom och forfuldtt for^{ne} *Karin Lauersdather* och foett Dom offuer hinde for en Lögner, och satte derfor uti alle Rette, effterthi *Per Aalborg* havde slopit sine Forlöftesmendt, och forfuldt hende selff till en Lögner, om the ythermere vor pligtig att suare hannom udi then Sagh, och meenthe, att hand inteth vor pligtig thill att suare thill then Landztingsdom, *Per Aalborg* offuer hannom forhuerffuitt; thy hand then havde forhuerffuid then midler Tid *Sören Barfoedt* nu er indsteffntt met vor Steffning, och schall vere her for os i Rette, met flere Ord och Tale, thennom therom emellom vor. Tha effther Thiltalle, Giensuar och Sagens Leglighed sagde vy ther saa paa for Rette, att epterdi for^{ne} *Karyn Lauersdather* icke er komen thilstede, som *Sören Barfoedt* och hans Metbrödre loffuit haffue, och hun theroffuer selff er forfuldt oc dömppt til en Lögner, tha bör *Sören Barfoedt* oc hans Metbrödre, som for hinde loffuet haffue, att giffue *Per Aalborg* hinded III Mk., som hun er fal-

den for, och thet icke i noget Maade at kome *Sören Barfoedt*, *Anders Beske* och *Christen Skel* till Skade paa theris Ere y noget Maade.

Datum Hafniæ then Mandag nest effther wor. Frue Dag Visitationis, neruerendis os elskel. Her *Claus Bille*, Rither, *Byrge Trolle*, *Oluff Munck*, *Thage Thott*, *Claus Urne* och Her *Lage Bragde*, Rither, vore throe Mendt och Raadtt. 1553.

108.

1553. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en urolig Borger i Nestved, som klager over Borgemester og Raad fordi de havde dømt ham i Bøder, dømmes til at forvises Byen og stille Borgen, at han ikke vil fejde Borgemester og Raad.

(H.)

Vor skickitt for os paa vort Rettherting *Jörgen Boss* (1), Borger uti vor Kiøbstet Nestvedt, och hagde uti Rette steffnt os elskl. *Christen Hanssen*, Borgemester ther samestedz, for att hand skulle haffue tilsagt hannom nogre Uquemsordtt, som hand icke skulle beuise, och thertill met ville skatte hannom sine Pendinge aff, och icke handt motte faa att vide, huorfor hand skulle beskattis, som handtt mente mett Urett. 'Thertill suarit for' *Christen Hanssen*, att for^{ne} *Jörgen Boss* er en oprørske Mandtt och ulydig, och haffer brugt megitt Skalckhet, Oprør och Galnskaff uti theris Bye, och berette, att *Jörgen Boss* uti Fiordtt hagde steffnit hannom hidtt, for att hand met Borgemester och Raadtt nogit hagde reffsitt hannom for hans 'Skalckhet, och fick Dom offer hannom, saa the hagde ingen Urett giortt hannom, och uti Rette lagde same vor Dom, udgiffuit her paa vort Slott Kiøbinghagen under Datum MDLII, lydendis, att for^{ne} Borgemester oc Raad hagde ingen Urett giort for^{ne} *Jörgen Boss*, och thersom the hagde straffed hannom horder, tha hagde the hagdtt ther Orsage noch till, huilcken Dom for^{ne} *Jörgen Boss* hagde foragthet, och sagtt sigh icke att passit (2) paa same Dom mere, endt thet Skarn under

(1) See videre om ham i Dommen Nr. 91.

(2) *passé paa*, d. e. agte, ændse.

hans Födder, före endt ther kommer rödt Vox for (*), huilckett Borgemester her straxt beuiste met Breff och Segell. Thernest en Dom, som os elskl. *Jörgen Bragde*, vor Mand, Thiener och Embitzmandtt paa vortt Slott Vordingborig, hagde udgiffuitt under Datum MDLII, lydendis, att *Jörgen Boss* hagde offerlöbitt Borgemester och Raadtt, naar the sade uti vor Erinde paa Raadthusitt, och rende egennem theris Bye mett spentt Fyrör och affsködt paa Gaden, met flere Artickle, som vor emodtt theris Byes Preuilegier, och bör therfor att böde till oss och Byen effther theris Preuilegier &c., mett flere Breffue, for^{ne} *Christen Hanssen* uti Rette. lagde, och berette *Christen Hanssen*, att for^{ne} *Jörgen Boss* haffer for slig Skalckhet och Oplöb optingt till oss och Byen for XXV Daller, oc haffer satt Vissen och Loffuen therfor, och haffer förbödit sine Forlöfftningsmendt thet att betalle. Tha effther Tiltall, Gien-suar, Breff, Beuissning och Sagens Leylighet sagde vy ther saa paa for Rette, att for^{ne} *Jörgen Boss* skall vere pligtig nu till Sti. Michels Dag fyrst-komendis att ryme Nestuidt Bye och sette Borgen, att handt icke skall feyde for^{ne} *Christen Hanssen*, Borgemester, eller hans Mettbrödre effther thenne Dag uti nogre Maade, och ehuardt for^{ne} *Jörgen Bossens* Forlöfftningsmendtt haffe for hannom till oss och Nestuedt Bye udloffuitt, ere the pligtige att udgiffue.

Datum Hafniæ then Mandag nest ephther vor Frue Dag Visitationis (*), uti vor egen Neruerelse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler, Her *Anders Bilde*, Her *Per Skram*, *Byrge Trolle*, *Jörgen Lycke*, *Thage Thott*, *Claus Urne*, *Verner Passbierig*, och Her *Lage Bragde*, vor thro Mend och Raadt. 1553.

(*) At han ikke agtede Dommen, förend der kom rödt Vox for, vil formodentlig sige, at han ikke bröd sig om Borgemesters og Raads Dom, förend den stadfæstedes ved Herredagsdom, hvilken var forsynet med Indsegl i rödt Vox.
 (*) Den 2den Julli.

109.

1553. Herredagsdom angaaende endeel Tvistigheder mellem Borgemester og Raad i Nestved og en afgaaet Byfoged, der ikke havde aflagt Regnskab. Byfogden dømmes for Injurier mod Borgemesteren med Hænviisning til Byens Privilegier. Lovbydelse af Kjøbstedgods ansees endnu for nødvendig (¹).

(H.)

Vor skicket for oss paa vortt Rettherting *Sören Skriffuer*, Boriger udi vor Kiöbstet Nestuedt, och hagde uti Rette steffnit os elskel. *Christen Hanssen*, vor Borgemester ther samestedz, for en Dom, som hand nu uti Fiordt her aff oss offuer hanum forhuerffuitt hagde och fore hand uti same sin Dom skulle haffue berett, att handt skulle haffue stollit sigh aff Bye om Natthethide och fore handt hagde veret uti hans Huss och beskreffuit hans Godz och fore hand hagde pantit hanum en Kedell fraa; thisligeste for att hand skulle haffue soldt en Gaardt for hans Stibdatther, som hand menthe met Urett, och y Rette lagde *Sören Skriffuer* ett Breff, att en vedt Naffn *Jens Olsen* hagde agit hanum uti Fiord om Medagstide aff Nestuidtt och iche om Natten, och menthe therfor, att *Christen Hansen* iche hagde met Rette faaet same Dom offuer hanom. Thertill suarit for^{no} *Christen Hansen*, att *Sören Skriffuer* noger Aar siden forleden hagde veret vor Byfogitt uti Nestuid och iche gjort oss Regenskaff paa tredie Aar, och som hand vor affsagtt (²) aff sit Foderie, hagde hand gjortt sigh siugh och y then midler Tiidt, hand saa skulle verit siugh, stall hand sigh aff Bye, och therfor hagde Borgemester och Raadt laditt beskrieffue hans Boe och menthe thennom thermet engen Urett att haffue gjort hanum, och uti Rette lagde vor Dom, udgiffuit her paa vortt Slott Kiöbinghagen ved Datum MDLII, lydendis, att vor Borgemester och Raadt ingen Urett haffuer gjort for^{no} *Sören Skriffuer* uti then Sagh och bör therfor for then Sagh qvitt och frii att vere &c. Men till then Brygekedell suaritt Borgemester, att

(¹) Den bortfaldt först ved en Dom af Christian den Tredie fra Aaret 1554, som er trykt i Supplementet til Kong Christian den Tredies Historie S. 232; jvfr. iøvrigt min Retshist. §. 101 Not. d.

(²) Af den nedenfor citerede Herredagsdom af 1552 sees, at *Sören Skriver* selv havde frasagt sig

sit Embede. da han efter Rentemesteren *Eskild Oxes* gjentagne Breve til Borgemester og Raad forgjæves havde været opfordret til at aflægge Regnskab og givet Raadet til Svar, „at han saa vel tjente Kongen, som de gjorde“.

Sören Skriffuer havde beholt inde hoss sikh ett Pund Maltt aff vort Thiendekornn, som hand skulle haffue giort uti Maltt till vortt Behoff, thisligeste havde handt beholt inde hoss sikh ett Pundtt Korn aff Byen, som Borgemester och Raadt havde kiöbbt till then menige Mandz Behoff, huilcket Pund Korn handtt heller icke ville betalle och fore huiss anditt, hand er Byen aff Rette pligtig och vill icke betalle, therfor havde Borgemester ladtt pantte hanum same Kedell fra och then er thilstede paa theres Raadhuss, enar hand then lösse vill, staar thet hanum obit for; och thill then Gaardt, som *Sören Skriffuer* sagde att Borgemester skulle haffue soldt paa hans Stibdathers Vegne, suarede Borgemester saa till, att hand inthet haffuer soldt eller afhendt fra hans Stibdatther uti noger Maade, men hand effther hindis Begiering och Fullemagtt havde lagboden hindis Gaardtt och thet strax beuisst mett Breff och Segell, och menthe sikh thermet ingen Urett att havde giortt uti noger Maade, och berette Borgemester, att *Sören Skriffuer* skulle haffue skellit hanum inden Thingi, som hand menthe met Urett, och therpaa uti Rette lagde ett Tingsvittne aff Nestuid Byting udgiffuit, lydendis, att for^{ne} *Sören Skriffuer* sagde till *Christen Hanssen*, Borgemester, att hand vor en offuervunden Mandt⁽³⁾ uti then Sag, som vor emellom *Sören Palnesen* och hanum. Thertill suaritt for^{ne} *Sören Skriffuer*, att ther nogen Tidtt siden forleden kom en Trette emellom for^{ne} *Christen Hansen* och *Sören Palnessen*, fordem Borgemester uti Nestuidt, fore nogit forbrott Godz, och *Sören Palnissen* bleff fundit till synn Logh for same Sagh⁽⁴⁾, och therfor mente hand, att *Christen Hansen* icke havde burdtt att lagbyde same Gaardtt, emeden ther vor fest Log emod hanum. Thertill suarit for^{ne} *Christen Hansen* och berette, horledes att nogre Aar siden forleden udlöb ther en Vismersk Skiff fra Nestuid mett nogitt ufortollit Godz uti Forbudt, som vor XI Tönnen Kiöddt, II Skippundt Talli, en Bremer Tönne (?) mett Stycker Talli, met nogre Huder och Skindtt, allt ufortollit, huilcket Godz bleff indfördt uti Nestuidt paa rette

(³) Det er synderligt, at dette Udtryk, som ikke synes at indeholde andet end den Paastand, at Borgemesteren havde tabt sin Sag, i Dommen ansees for Uqmensord.

(⁴) Af det Fölgende maa man slutte, at den her omtalte Sag har angaaet den *Sören Skrifvers* Stifdatter tilhörende Ejendom, som *Christen Hansen* beskyldes for at have solgt.

och bleff igengiffuen uthen then menige Mandz Vidskaff, och therpaa uti Rette lagde Tingsvitne aff Nestuid Byting, och berette *Christen Hanssen*, fore at samme Godz vor saa bortkomen vor hanum och *Sören Palnessen*, som tha vor Borgemester, nogen Ord emellom komen fore samme Godz, for huilcket *Sören Palnessen* feste sin Logh och then dog icke gaff, och therpaa uti Rette lagde en Contractt och Forligelsse, som oss elskel. *Holgertt Rosenkranz*, *Claus Daa* met Borgemester och Raadt uti Nestuid thennom emellom giordt hagde, huilken Contractt for^{ne} *Sören Skriffuer* self beseglit hagde ved Datum MDXLIX, lydendis, att thet skulle vere en evig afftaltdt Sagh och aldrig opripis mere &c., och thernest uti Rette lagde *Christen Hanssen* tuende Breffue aff Nestuid Byting, att hand hagde verit offuerbödig uti III Thing at ville vere uti Rette met *Sören Skriffuer*, siden uti V Thing och loglig kallit *Sören Skriffuer* och hand icke ville möde met hanum uti Rette, men sende sin Höstru frem och gjorde Uliudtt, och mente *Christen Hanssen*, att *Sören Skriffuer* gjorde hanum Urett, att hand saa hagde skellit hanum inden Thinge och hand icke ville kome och vere met hanum y Rette, och berette, att ther same ufortollit Vare bleffue opfordtt uti Nestuidt, tha var *Söffrin Skriffuer* self Byfogit, och mente, at hanum hagde burt att vide, huor thet bleff, och att hanum hagde burdt att giort oss ther Regenskaff fore, om han hagde thient oss saa troligenn y sin Befaling (*), som hanum aff Rette hagde burdt. Thertill suarit for^{ne} *Sören Skriffuer* och bestod, atth hand siellof same Gods anammede och var met att thage och opføre same ufortollet Godz och hand same Tid vor vor Byfogit i Nestuid och sagde sikh dogh icke att vide hvor thet vor bliffuit mere end sex Tönnen aff for^{ne} Kiödt, som skulle vere III af the Tyske igengiffuet, som thet tilhörde effter oss elskel. *Jochim Bech*, som then Tidt vor Rentemesther, hans Skriffuelse, mett mange flere Ordt och Talle, thennom therom paa bode Sider emellom vor. Tha epher Tilltall, Giensuar och Sagens Leglighedt sagde vii ther saa paa for Retthe, att then Dom, som vii met vortt elskl. Raadtt udgiffuit haffuer, er rett och bör vedt sin fulde Magtt att bliffue och for^{ne} *Christen Hanssen* ingen Urett haffer

(*) *Befaling*, d. e. Betjening, Embede.

giort *Sören Skriffuer* y thet hand haffer logboden hans Stüdaathers Jordtt epher hindis Bön och Beger, och epherthi Borgemester haffer ladit pante for^{ne} *Sören Skriffuer* hans Brygekelle fra for vor och Byns Geldt och er tilrede ynar handt thet igenlöse vill, tha haffuer hand thermet ey heller ingen Urett giort *Sören Skriffuer*, men epherthi *Sören Skriffuer* haffuer tilsagt Borgemester *Christen Hansen* slig Uquiemsordt inden Tingi, som for^{nit} staa, och icke kandt hanum thennom offuerbeuise och icke heller vil vere udi Dom eller Ret met hanom therom, tha bör thi Ordtt icke att kome for^{ne} *Christen Hanssen* paa hans Ere til Skade uti noger Maade, men *Sören Skriffuer* therfor ätt böde och stande till Rette epher theris Byes Priuilegiens Lydelse, och efftherthi for^{ne} *Sören Skriffuer* self vor vor Byfogit ther for^{ne} ufortolledede Godz bleff indfört uti Nestuid och self vor met thet ther att indføre och anammede, tha hagde hanum burdt att vide, huor thet bleff eller och att stande oss och Byen therfor till Rette.

Datum Hafnie then Thisdag nest epher vor Frue Dag visitacionis (5), neruerendis oss elskl. *Erik Banner*, Danmarks Riges Marsk, Hr. *Anders Bille*, Hr. *Claus Bille*, Hr. *Otte Krumpen*, Hr. *Mogens Gyllenstjerne*, Hr. *Per Skram*, Rither, *Oluf Munch*, *Jörgen Lycke*, *Eyller Rönou*, *Thage Thott*, *Claus Urne*, *Verner Pasbierig*, *Niels Lange* och *Christoffer Huitfeld*, vore thro Mendt och Raadt. 1553.

110.

1553. Herredagsdom angaaende en Bebrevelse mellem Ægtefolk. Til at en saadan, hvorved den Længstlevende for sin Livstid erholder Brugs- og Frugtsretten af den først Afdödes Gods, skal være gyldig. udkræves begges Slægtainges Samtykke, og, forsaauidt disse ere gifte Koner, udfordres, at ogsaa deres Mænd give deres Samtykke (1).

(H.)

Vor schikit for oss paa vort Retterthing os elschelig *Niels Anderssens* thill Liungbyegaardt, vor Mand och Thiener, och hagde uti Rette steffnt os elsche-

(5) Den 2den Juli.

(1) Ogsaa i den Formular, som findes hos *Arent*

lig Fru *Ane*, *Knudt Knob*s Effterleffuersche, for att hun forholder hannom paa sin Höstrues Vegne hindis Anpart uti Volstetgaard (?) och Godz, och uti Boo och Boschaff och anden Arff, som hinde aff Rette thilfaller epter hindis Morbroder *Knudt Knob*. Thertill suarid for^{ne} Frue *Anne*, att hindis Hossbunndt och hun uti begge theris Liffstid hagde met theris Slegtt och Venners Villio och Sambtöcke bebreffuit huerandre alt theris Godz, att huilcken aff thennom, som lengst liffuede, schulde then andens mue haffue och beholde sin Liffstid, och fyrst uti Rette lagde for^{ne} Frue *Anne* ett Breff, som hindis Hossbunndt *Knud Knob* hagde udgiffuit under Datum MDXLI, lydendis, att hendis Hossbunndt, *Knud Knob*, med sinn Broders och Södschendis Raadt hagde unt sin Höstru *Anne Clausdaatter* alt hans Godz epter hans Dödt quit och fri uti sin Liffstid, om the iche fick Börnn thilsamen, och epter hindis Dödt schulde thett kome till hans Arffuinger igien. Thernest ett anditt Breff, som Frue *Byrgitte Knobsdother* och Frue *Anne Knobsdather*, for^{ne} *Niels Anderssens* Höstrues Moder, hagde udgiffuit under Datum MDXLIII, lydendis, att the hagde unt *Anne Clausdather* ald then Lødt och Dell, som thennom kunde thilfalde effter theris Broder, *Knudt Knob*, hindis Hossbunds Dödt, om hun hannom offuerleffuede, att hun thett tha schulde mue beholde hindis Liffstid; och satte for^{ne} Frue *Anne* therfor uti alle Rette, om hinde nu effter hendis Hossbondis Död icke bör same hanns Godz att haffue, nyde, bruge och beholde hindis Liffstid. Thertill suarid for^{ne} *Niels Anderssens* och berette, att thett Breff, for^{ne} *Knud Knob* hagde giffuit for^{ne} Frue *Anne Clausdother*, thett hagde hans Sydschende och Arffuinge iche met hannom beseglit. Videre berette och *Niels Anderssen*, att then Tidtt hans Höstrue Moder, for^{ne} Frue *Anne Knobsdather*, gaff Frue *Anne Clausdaatter* for^{ne} Breff, tha leffuede hindis Hossbunndt *Hans Rudtt* aff Vonscrup, och hand thett Breff icke met hinde beseglit hagde, och satt *Niels Anderssens* therefore udi alle Rette, om thett Breff, som Frue *Anne* saa udgiffuit hagde emeden hendis Hossbond

Berntsen (Danmarks og Norges frugt. Herl. 3die B. S. 374), er „Södskindes Bevilling og Samtöcke“ omtalt. Dertil har D. L. 5—4—20,

som ikke har sin Kilde i nogen ældre Lov, ikke taget Hensyn.

(*) Maaskee i Vohlsted Sogn, Fleskum Herred, Viborg Stift. D. Atl. V. 55.

leffde och handd iche met hinde sambyckit eller beseglit hagde, om thett burde att haffue nogen Magt eller att komme hannom paa sin Höstrues Vegne paa for^{ne} Arff thill Skade uti noget Maade, met flere Ord oc Talle, thennom theromb emellom vaa. Tha epter Thiltalle, Giensuar och Sagens Leilighet sagde vy ther saa paa for Rette, att thett Breff, som for^{ne} Frue *Ane Knobsdather* for^{ne} Frue *Ane Clausdather* giffuitt haffuer, then Stund hindis Hossbonnd leffde och handt thett iche beseglede eller fuldbyrt haffuer, thet bör ingen Magt att haffue, och iche att komme *Niels Andersseenn* paa sin Höstrues Vegne paa same Arff thill Skade udi noget Maade.

Datum Haffnie then Mandagh, som Set. Knud Konges Daggh paafaldt (²), neruerindis os elskel. *Johan Friis*, vor Cantzeller, Hr. *Anders Bille*, Hr. *Per Skram*, Rither, *Byrge Trolle*, *Oluff Munk*, *Jörgen Lycke*, *Thage Thott*, *Claus Urne*, *Werner Parsbierig* och Hr. *Lage Brahe*, Rither, wore thro Mendt och Raadt. 1553.

111.

1553. Herredagsdom. Den, som stævner Dommere (¹) til Herredagen, skal give dem Kost og Tæring, naar deres Dom kjendes ved Magt. Forfalskning af Tingsvidner. Et Exempel, at en Mand bragte sin egen Skriver til Ting og lod ham nedskrive Tingsvidner.

(H.)

Vor skickit for os paa vort Retherting *Jens Thörckilssen* y Gleminge och hagde uti Rette steffnt *Michel Reff* uti Gleminge for en Logh, som handt haffuer giffuitt emodt hannom for noget Bygh och Haffre, som for^{ne} *Jens Törkilsen* skylte hannom for att handt skulle haffue stollitt ud aff hans Agger. Thisligeste hagde handt uti Rette steffnt *Trols Nielssen*, *Mogens Boss* och

(¹) Den 10de Juli.

(²) De i denne Dom ommeldte 12 Mænd kunne ikke betragtes som Nærninger, da de ikke endelig afgjøre Tyvssagen, men kun paalægge den Beskyldte at frie sig med Lov; det var Tingmænd,

som fældte denne Dom i Overensstemmelse med Sk. L. VII. 9 og 15. Denne Fremgangsmaade er iøvrigt mærkelig, fordi man efter Valdemar den Andens Forordning om Jernbyrds Afskaffelse i Skaane synes at maatte antage, at det var Nævninger, som skulde paakjende Tyvssager.

theres Metfølgere VII (XII?) Mend, for att the hagde tildømt *Michell Reff* att giffue Logh modt hannom for samme Sagh, som hand mente met Urett. Sameledis hagde hand uti Rette steffnid *Erlandt Nielssen* uti Ouslundt och *Laurids Jensen* y Gleminge for thi icke ville giffue hannom beschreffuit huad som gick och for inden Thing; och therpaa uti Rette lagde ett Breff, som *Peder Kack*, Fogit paa Tostrup, *Jens Haldt*, Fogit paa Bollerup, *Simon Michelssen*, Fogit paa Örup, och *Peder Holste*, Foget paa Ingestadgaardt, schulde haffue udgiffuit under Datum MDLI, huilckitt Breff, som fandtis klarligen att vere forfalsket udi hanns Vere, och vor schreffuen paa samme Breff paa Skoninge Landzting, att the for^{ne}, som thet schulle hafue beseglitt, sagde ther Ney for, att the thett Breff icke beseglitt hagde, och nogne aff thennom, som uti same Breff met hannum witnit hagde, hagde och sagdt ther Nei fore, met nogne andre Ephervinner (²), som the same Mendtt met hannom vitnit hagde, som thillforn hagde witnit met for^{ne} *Jens Törkilssen* uti same falsche Breff, met huileke andre Breffue hand ville same falsche Breff met forsuare. Thertill suarit fyrst for^{ne} *Michell Reff*, att for^{ne} *Jens Törkilssen* hagde skyllit hannom for att handt tuende Gange skulle haffue stollit Bygh fra hannom, och en Stodt (?) Haffre, som hand meente att handtt uretheligen sagde hannom paa och kunde hannom thet icke offuerbeuise, och therfor hagde tolff Mendt dömt hannom till att verge sig effter Skonske Logh och hand therfor hagde giffuit syn Logh met thre Tylder Eed Logetyme-Dag (³), som handt strax beuiste met for^{ne} tolff Mendtz Dom och sitt Logbreff (⁴), hand uti Rette lagde, som vor udgiffuit paa Ingestad Herridzthing Mandagen nest effther Sct. Mariæ Magdalene Dagh Anno Dni. MDLII. Thernest uti Rette lagde for^{ne} *Michell Reff* en Dom aff Skoninge Laudzthing under Datum MDLIII, lydendis, att for^{ne} Logh icke bör att vere forkrengkitt eller for^{ne} tolff Mendt uti nogen Maade, som same Breffue ytthermere indeholler och uduiser; och satte for^{ne} *Michel Reff* therfor uti Rette, om hannom

²) *Ephervinner*, senere Vidnesbyrd.

³) *Logetyme-Dag*, den Dag, som er bestemt til

Eeds Afleggelse, s. Anm. til Saml. af gl. Love II. 519.

⁴) *Logbreff*, Tingsvidne om adagt Lov.

icke burde for then Sag quitt och frii att vere. Thisligeste suaret och for^{ne} *Trols Nielssen, Mogens Bossen* paa theris egne och for^{ne} tolv Mendz Vegene, at the vore udmelte aff Thinge och skulle sige paa then Sagh, och the hadde sagdt *Michell Reff* thill att verige sikh meth Logen, som the meente met Rette, och berette, att for^{ne} *Jens Thörkilssen* thilforn hadde steffntt thennom till Skoninge Landztingh, och the ther vore dömppt quit for samme Sag, och meente, att for^{ne} *Jens Thörkilssen* gjorde thennom Urett, att hand saa steffnit och plassitt (*) thennom uthen aldt Rett och Skell. Thertill suaret for^{ne} *Erlandt Nielssen* och *Lauridz Jenssenn*, att the aldrig hadde veyritt for^{ne} *Jens Thörkilssen* beschreffuit huad ther vor gangen inden Thinge, men vor altidt offuerbödigg att ville gerne besegle hannom huad ther gick och for, nar thett bleff lesth inden Thinge, och videre berette, att for^{ne} *Jens Thörkilssen* pleger self att före en Schriffuer met sig till Thinge och lader then schriffue sine Breffe, och ville icke hafue huiss Bressue, som then rette Tingskriffuer self skreff efftersom thett gick och foer inden Thingi, och mente for^{ne} *Erlandt Nielsen* oc *Laurus Jensen*, att the icke vor pligtig att besegle hannom huis Bressue hand saa self ville lade digte och schriffue, met mange flere Ord och Talle, thennom therom paa alle Sider emellom var. Tha efter Thiltall, Gien-suar, Breff oc Beuissning och Sagens Leilighed, sagde vy ther saa paa for Rette, att epherdi for^{ne} *Michell Reff* er dömbt thill syn Logh aff tolff Menndt och siden giffuet same Logh met thre Tylter Eedt, och same Logh och the tolff Mendt, som hafue dömppt hanom thertill, er dömppt ved Magt paa Skoninge Landzting, tha bör same Logh oc the tolff Menndt, som haffue fundit hanom till same Logh, ved Magt att bliffue, och effterthi for^{ne} *Jens Thörkilssen* saa haffuer steffnit *Erlandt Nielsen*, *Laurus Jensen* oc for^{ne} tolff Mennd, och the ere dömppt vedt Magt, tha bör hand att böede modt thennom effther vor Recessis Lydelsse (6), och the Mendt, som hafue vitnet met for^{ne} *Jens Thörkilssen* effter same falske Vitne, bör felde att vere, och böede modt oss och Bunden, och effterti *Jens Thörkilssen* haffuer förtt sligt ett forfalskit

(*) *Pladse*, forulempe, besvære, jvfr. Anm. til min Udgave af Recesserne S. 519.

(6) See Recessen af 1547 Cap. 3, som tillægger Dommere „Tur-ring“, naar de stævnes for højere Ret og deres Dom stadfæstes.

Breff y Rette, tha bör then Sagh att indkome till Skoninge Landzthing, och ther dömis paa, om *Jens Thörkilssen* aff Vonkundighedt haffuer samme Breff forfalschitt, eller om hand thet hafuer giort for handt ville ther witne met, och ther gaa om saa megitt som Rett er.

Datum Haffnie then Mandag, som Sti. Knudt Konges Dagh paafaldt, uti wor egen Neruerelse, neruerendis oss elskel. *Johan Friis*, wor Cantzeller, *Erick Banner*, Danmarcks Rigis Marsk, Hr. *Anders Bille*, Hr. *Otte Krumpen*, Hr. *Mogens Gyllenstjerne*, Hr. *Per Skram*, Rither, *Byrge Trolle*, *Oluff Munck*, *Jörgen Lycke*, *Thage Thott*, *Claus Urne*, *Werner Pasbierigh*, *Nils Lange*, *Holger Rosenkrans*, *Christoffer Huitfeldt* och Hr. *Lage Bragde*, Rither, vore thro Mendtt och Raadt. 1553.

112.

1554. Herredagsdom. En Kræmmer, som fordrede Betaling for bekomne Varer, tilpligtet att bevise ved Lov (¹), at disse ikke tilhørte hans Broder og at han heller ikke var i Compagnie med denne, mod hvem Vederparten havde Contrafordringer.

(II.)

Vor skickitt for os paa vort Retherting *Hans Dressell*, Boriger till Kill, och hagde uti Rette steffnt os elskl. Fru *Sophie*, *Jacob Hardenbierigs* Effterleffuersche, och thiltallit hinde for halffriediesindstiuge oc fem Jockums Daller, hun skulle vere hannom pligtig for nogen Kramuare, och hun forholder hannom hans Betalling fore, som hand mente met Urett. Thertill suarid os elskl. *Jörgen Lycke* till Offuergaard, vor thro Mandt och Raadt, paa sinn Sösters, Fru *Sophies* Vegne, att hans Söster inthett viste sig att were for ^{me} *Hans Dressel* skyldig, men berette, at hans Broder *Berennt Dressell* for VIII eller IX Aar siden forleden hagde köbt Korn och anditt aff hans Söster Frue *Sophie*, och bleff hende schyllig vedt halff sywende hundred Jochums Daller, och thet stod nogre Aar och iche bleff hinde betald, och hun ther-

(¹) At hans Medleedsmand skulde være 11 lovfaste Kræmmere, see om Standslighed hos Medleedsmand

hvad jeg har anført i min Dissert. de usn juramenti Sect. II. 31-33. (Nyt jurid. Arch. XXI. 139 ff.)

offuer fant for^{ne} *Bernt Dressell* och *Hans Dressell* udi Othensse med theris Kramgodz, och Fru *Sophie* vilde them ther haffue ladit beslaa (²), och therfor hagde *Bernt Dressell* befallit (³) *Hans Dressell* att antvorde hende paa Regenskaff huadt hun haffue ville, och menthe *Jörgen Lycke* therfor, efftherthi att hans Syster hagde thet anammit aff *Hans Dressell* paa Regenschab uti then Sum, *Bernt Dressell* vor hinde schyldigh, att hun thet iche nu vor pligtig att betalle *Hans Dressell*; thy hun iche viste, huadt heller *Hans Dressell* then Thid thiente *Bernt Dressell* eller och vor uti Matskabi (⁴) met hannom, och meente, att thersom *Hans Dressell* vill opkreffue huad *Bernt Dressell* thilstodtt (⁵), att hand och vor pligtig till att betalle hans Gieldtt. Thertill suarid *Hans Dressell*, att hand aldrig thiente sin Broder *Bernt Dressel* och aldrig vor y Madskaffbi met hannom, och thett Godz, Fru *Sophie* fick aff hannom, vor hans eigitt Godz och iche *Bernt Dressels* Godz, och meente, att hun therfor vor pligtig thet att betalle hannom, med mange flere Ordt och Thalle thennom therom paa bode Sider emellom vor. Tha effter Thiltall, Giensuar och Sagens Leglighed, sagde vy ther saa paa for Rette, att *Hans Dressell* skall vere pligtig att thage XI logfaste och erlige Kremere till sig, som bekiend ere for erlige och loffagtige (⁶) Mend, och gifue Loff selff tolfte inden thrinde Femb (⁷) effter Logen (⁸), att hand aldrig thiente eller vor udi Madskaffby mett sin Broder for^{ne} *Bernt Dressel*, och att thet vor hans egit Godz, Fru *Sophie* fick, och iche *Bernt Dressels*, och nar hand thett giort haffuer, tha schall Fru *Sophie* vere pligtig att betalle *Hanns Dresell* for^{ne} halffrediesindetiuge och fem Daller.

Datum Kolding then Mandag nest efter the hellige thre Kongers Dagh (⁹), uti vor

(²) *beslaa*, belægge med Beslag, Arrest.

(³) *befalet*, givet i Commission, bemyndiget.

(⁴) *Matskabi*, Interessentskab, Compagnie.

(⁵) *thilstod* α: tilkom.

(⁶) *loffagtig*, lovfast, som kan staae i Lov, gjöre Eed med Andre.

(⁷) *thrindc Femb* (Fimt), tre Gange fem Dage.

(⁸) Dersom denne Henviisning til Loven skal forstaaes om den bestemte Tid af 3 Femter for

Edens Allæggelse, er det vanskelig at sige, hvilken Lov der menes, da denne Termin neppe nogensteds er foreskrevet (jvfr. min Afhandl. om Eden i Jur. Arch. XXII. S. 42 ff.), Efter *Thord Degns* Art. 90 (lat. Text, 39 d. T.) synes 2 Femter at have været den almindelig antagne, men rimeligviis betyde de Udtryk „*efter Loven*“ ikke andet, end at Eden skal *lovligen* allægges.

(⁹) Den 6te Januarii.

egen Neruerelsse, neruerendis *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Otto Krumpenz*, Rither, *Oluff Munck*, *Eyller Hardenbierig*, *Nels Lange*, *Holger Rosenkrans*, vore thro Mendtt och Raadtt, *Erich Skram*, vor Landzdomer uti Nörjutland, och *Werner Sualle*, vor Landzdomer uti Fyen. 1554.

113.

1554. Herredagsdom. Et Skjøde, som findes i död Mands Gjemme, skal udleveres til den, paa hvis Navn det lyder, og han ansees som Ejer til det ved Skjødet overdragne Gods.

(H.)

Vor skickit for oss paa vortt Rettertingh oss elskelige *Jörgen Marsuin* thill *Hollufgaard* ⁽¹⁾, vor Hoffsinder, och hagde udi Rette steffntt oss elskelige *Niels Andersenn* til *Lyngbygaard*, vor Mandtt och Thiener, och oss elskel. Frue *Mette*, *Seuerin Stampis* Eptherleffuersche ⁽²⁾, oc hindis Lagewerige, och salig *Erich Christophersens* Arffuinge till *Vinding* for ett Sködebreff, som skall findis iblant for^{ne} *Erich Christoffersens* Breffue, lydendes paa Ragelöse-mölle oc II Gaarde udi Torpe oc fire Gadehusse udi vort Land Skone liggendis, som *Erich Christophersen* haffde sköt oc giffuit hannom, oc therpaa la-dit Breffuit schriffue oc besegle oc thet fra sig antuordit, att thet schulle kome *Jörgen Marsuin* till gode, oc for^{ne} *Erich Christoffersens* Arffuinge forholle hannom samme Breff fore, som hand meen met Urett. Thisligeste hagde handtt y Rette steffndt os elskl. Frue *Citzille*, for^{ne} *Erich Christophersens* Efftherleuerske, tisligeste *Anders Christophersen*, for^{ne} *Erich Christophersens* Slegfredtbroder, att the skulle her for oss vitne theres Sandhet y thend Sag. Tha fyrst fremkom for oss for^{ne} Frue *Citzille* och vantt och tilstodtt, at *Jörgen Marsuin* engang kom till *Erich Christophersen* oc förde hannum en Udkastning paa thet

(1) Denne Herregaard, i Odense Amt, tilhörde i det 16de Aarhundrede Familien *Marsuin*. Jvfr. D. Atl. III. 472.

(2) En *Sören Stampe* var Dronning Christines Embedsmand paa Tranekjær 1515 (D. Atl. III. 621) og erobrede Langeland fra *Otto Krumpen* 1534 (*Hvitfeld* S. 1423).

Godz, *Erich* wille unde hannom, och tha tog *Erich* same Udkast till sig oc spurde hinde adtt, om hun thend ville sambtycke att hand motte hanom thet besegle, til huilcket hun suarede Ja, och thereafter ville *Erich* haffue ladit thet schriffue paa Pergmentt oc saa besegle och sentt thet saa *Jörgen Marsuin* met os elskl. *Axel Urne* til Siögaardt, vor Mandt och Thiener, oc dog bleff thet icke omskreffuit paa Pergamentt, men bleff beseglit paa same Papir. Ther- nest vant for^{ne} *Annders Christofferssönn*, att *Erick Christophersen* y sin Siugdom befall hannom, att hand skulle gange till hans Skrin oc tage ther udt en Eske met ett Breff udi, som hand hadde giortt *Jörgenn Marsuin* paa for^{ne} *Mölle* och Godz, men hand tog same Breff ther udt oc siden satte thet therindt igien, thi hand ville thet icke giemme. Tisligeste berette for^{ne} *Axell Urne*, att hand engang kom til *Erich Christoffersen* oc tha hadde *Erick* Breffuitt tilstede oc ville thet haffue antuordit *Axell Urne*, att handtt thet skulle haffue förtt *Jörgenn Marsuin*, oc meente *Jörgenn Marsuin* therfor, at effterdi Breffuit vor funditt udi *Erick -Christoffersens* Vere epher hanns Dödt, att hans Arffuinge therfor burde thet att antuorde hannum. Thertill suarett *Niells Andersönn* paa sine egne och alle *Erich Christoffersens* Arffuingers Vegne, att de fand same Breff udi *Erick Christoffersens* egenn Geme oc Vere, ther hand vor dödt, mett huis andett mere the epher hannom anamede, oc meente, att the thet therfor arffuede som andit hans Godz, oc mente, att epherthi *Erich Christoffersen* icke hadde andtuordett *Jörgen Marsuin* same Breff y sin leffuende Liff, att hanom thet icke heller nu burde at haffue. Thertill suaritt *Jörgenn Marsuin* och satte y alle Rette, att epherthi *Erich Christoffersen* hadde same Breff beuilliget oc beseglit i sin Velmagtt, och thet fra sig antuorditt, att thet skulle haffue komit *Jörgen Marsuin* tillhende, om hanom thet icke alligeuel bör att haffue, nyde oc beholle met thet Godz, thet paalyder, alligeuell thet er ventt udi for^{ne} *Erich Christoffersens* Arffuingers Hand och om thennom thet icke bör hannom att offuer- antuorde, thi thet lyder paa hanom ooh icke paa thennom, mett mange flere Ordtt och Thalle &c. Tha effther Tiltall, Giensuar oc Sagens Leilighet oc epherthi same Breff bleff giortt oc aff *Erick Christoffersön* beseglitt udi hans Velmagtt och mett hans Höstruis Sambtycke, tha bör samme Breff att kome

Jörgen Marsuin tilhænde oc *Jörgen Marsuin* forsk^{ne} Gaarde, Godz oc Mølle att hæffue, nyde, bruge och beholle effther same Breffuis Liudelsse.

Datum Othense thend Tisdag nest ephter St. Egidii Dag (²), udi vor egen Neruerelse, neruerindis oss elskel. *Johan Friis*, vor Cantzeler, Hr. *Claus Bille*, Hr. *Per Skram*, Rither, *Byrge Trolle*, *Oluf Munck*, *Erich Krabe*, *Eyller Hardenbierig*, *Jörgen Lycke*, *Thage Thott*, *Claus Urne*, *Werner Pasbierig* oc Hr. *Lage Bragde*, Rither, vore thro Mendtt och Raadtt. 1554.

114.

1554. Herredagadom, hvorved Gangarv erklæres at være afskaffet ved Recessen af 1547 (¹). Kong Eriks Sjellandske Lov citeret efter *Ghemens* Udgave.

(H.)

Vor schickit for os paa vortt Retterthinng oss elsch. *Albrett Göye* till Krenckerup och *Christoffer Göye* till Afuendsberigh, vore Menndt och Thienner, paa therris egne och therris Bröderis *Eskildt Göys* och *Falck Göys* Vegne paa thend ene Side, och thilthallitt os elsch. *Herloff Trolle* och *Otte Rossenmcranns* paa theris Höstruers (²) och alle theris Höstruers Sösteris Vegne paa then anden Side, for en Arff, som nu er fallenn effther salige *Ebbe Anderssens*, alle theris Söstersönn, och berette *Albritt Göye* och *Christoffer Göye*, att theris Systre icke ville lade thennom nöge mett theris rette Lodt udi samme Arff, men att huer Syster vill hæffue fuld Lodt ved Broder, som the mennte medt Urett. Thertill suarede *Herloff Trolle* och *Otte Rossenkrantz* paa theris Höstruers och theris Höstruers Sösteris Vegne

(¹) Den 1ste September.

Dom findes trykt i *Anchers* saml. jurid. Skrifter I. 216—220.

(¹) Imidlertid er dette Spørgsmaal atter bragt for Kongen og Rigsraadet i Aaret 1596 i Sagen mellem Frue *Thalle Ulfstand* och *Axel Rosenkrands*, hvor Dommen vel fik samme Udfald som her, men andre Grunde paaberaabes. Denne

(²) *Herluf Trolle* var gift med *Birgitte Giøe* og *Otto Rosenkrands* til Næsbyholm med *Ide Giøe*, begge Døttre af *Mogens Giøe*, som havde 17 Børn. *Ebbe Andersen* var formodentlig en Søn af *Anders Galt* til Rubygaard, som var gift med *Pernille Giøe* († 1552). See *Hofmanns* Stamtafle i Hist. Esterr. om danske Adelsmænd I. 149.

och mente, att then Arff, som faldenn er udi Sieland, er Gangarff effther Sielandz Logh udi thend fyrste Bog udi thet XV Capitel, som saa lyder: „End thend Mannndt, ther ingen Affkom haffuer aff sig eller Kone, tha er Fader och Moder och Broder nest att arffue till fuld Lodt och saa Syster till halff Lodt, hvadt heller the ere Samsydskinnde eller ey; endt er ingen ther thill, ther nest er at arffue, Faderfader eller Fadermoder och Faderbroder och Modersyster och Brodersön och Broderdaatter, tha ere the alle om ner at thage Arff saa mögitt Quinde som Mandt, forti thet er Gangarff.“ Och satte *Herloff Trolle* och *Otte Rosenkrantz* udi Rette, om theris Höstruer och Höstrueris Systemer icke burde huer fuldt Lodt lige vedt Broder udi samme Arff, saa mögitt som udi Sielandt fallenn er effter Sielandtz Loug, thi thet er Gangarff. Thertill svarett *Albritt Göye* oc *Christoffer Göye* paa theris egne och theris for^{re} Bröderis Vegne, att efftherthi vii medt vor elschel. menige Danmarckis Rigis Raadt, Adell, Borgers och Bönnders Bevilling oc Sambytcke haffuer ladditt vor Recesse udgaa offuer allt vort Riige Danmarck, som bemelder udi thend anden Bog udi thet 7de Cap.: (3) „Enndt hender thedt saa, att Arff falder effther Fader och Moder, och ingen Brödre till er, tha skiftis Arff emellom Söster effther Logen, huor icke Broder till er; sammeledis udi ald andre Arff, huor Arff falder till Qvindefolkene och icke Mannndt lige neer Arffuinge till er, men huor Mannndt och Qvinde lige neer er udi Arff, tha skiffthis Arff, som för er rördt, dog Broder skiftis thuo Parther till och Syster Fylliste udi Jordegodz och Penndinge for hindis thridie Partt, som för er rördt“; och satte *Albritt Göye* och *Christoffer Göye* therfor udi alle Rette, epherthi same vor Recesse streker sig offuer allt vort Rige Danmarck saa vell offuer Sielandt som offuer andre Lande, om Broder icke therfor bör att haffue thuo Lode och Syster thend thridie effther same vor Recessis Lydelsse, met

(3) Den her citerede Reces er den Kjöbenhavnske af 1547 Cap. 24. Uagtet den hverken i Originalen eller den trykte Udgave (Malmö 1555) er deelt i Böger, maa det dog være kommet i Brug at citere den efter Böger og Capitler. Efter den i Dommen fulgte Inddeling, maa den anden Bog

være begyndt med det 18de Capitel om Kongen og Adelen, og maaskee har man begyndt en tredie Bog med det 31te Capitel, som har til Overskrift: „Thesse efterscreffne Artickler ere Bönnder anrörendis“. hvormed et nyt Afsnit synes at være antydet.

mange flere Ord och Thalle, thennom therom emellom vor. Tha ephther Tiltale, Giensuar och Sagens Leilighedt och efter vor Recessis Lydelsse sagde vy ther saa paa for Rette, att Broder bör att thage thuo Parther och Syster thridie Part udi for^{te} Arff och y alle andre Arffue, som herepther falder bode udi Sielandt, Schonne, Judtlandtt eller ehuor thend her udi vort Rige Danmarck findis.

Datum Othensse then Onsdag næst ephther Scti. Egidii Dagh (*), udi vor egen Nerverelse, nerverendis oss elschl. *Johann Friis*, vor Cantzeler, Her *Claus Bille*, Her *Otte Krumpen*, Her *Mogens Gylenstierne*, Her *Per Schram*, Rithere, *Byrge Trolle*, *Oluff Munck*, *Erick Krabe*, *Jörgen Lycke*, *Thage Thott*, *Gabriell Gylenstierne*, *Claus Urne*, *Per Oxe*, *Niels Lange*, *Christoffer Huitfeldt* och Her *Lage Bragde*, Rither, vore thro Mend och Raadt. 1554.

115.

1554. Kongens og Rigsraadets Dom, at Adkomster til en Ejendom, som forfølges til Laas, ikke have nogen Gyldighed, naar de ikke ere fremkomne paa den Tid, da Laasebrevet erhvervedes.

(H.)

Vor skickit for oss paa vort Rethertingh oss elskelige *Johan Friis* till Hesselagger, vor tro Mand, Raad oc Cantzeler, och hagde y Rette steffnt os elskel. Frue *Anne*, Her *Johan Urnis*, oc Frue *Kirstine Lyckisdather*⁽¹⁾ till Rydegaardt, for at the hagde nogen Tid sidenn forleden veritt paa Gudmeherritztingh oc sagdt thennom att haffue ett Sandmendez-Breff, liudendis, att Sandmend nogre Aar siden forledenn schulle haffue suoritt rett Marckeschiell ned Metströmis att Hesselagger Mülledam, som hand mente met Urett. Thertill suaritt Frue *Anne* oc Frue *Kierstine*, att the haffde sligtt ett Sandmendezs-Breff, som the oc strax udi Rette lagde under Datum MDV, liudendis blant andit, att Sandmend hagde suoritt Skiell gemell Hesselagger Mülledam, dog hagde the icke suorit nogen Mandt syn Jordt fra, icke heller modt opne beseglede Breffue. Thernest i

(*) Den 1ste September.

(1) *Kirstine Lykkesdatter* var Enke efter *Christoffer Urne*, Sön af *Johan Urne* til Rygaard, *Hofmans* Stamtavle III. 271.

Rette lagde Frue *Anne* oc Frue *Kierstine* enn Contract, som Høgboren Fyrste Koning *Christiern*, then anden aff thett Naffn, hagde udgiffuitt under Datum Aar MDXXII, lydendis, att Her *Johann Urne* oc *Johann Friiss* vore saa forligtte om Støffningen (²) vid Hesselagger Møllendam, huor högtt thett skulle stöffue paa Langoo Grundt, att thett Gierde, som stoedt om Ackehaffue, skulle indflöttis thuo Fagne paa Her *Johann Urnis* Grundt, och thermett schulle thett vere enn aftalin Sagh emellom thennom om alle Dielemaall, som forfulde ere offuer Her *Johans* Folck for Heruerck, som same Breff ythermere indeholder och uduisser. Thertill suaritt for^{re} *Johann Friiss*, att thett Sandmendez-Breff, Frue *Anne* i Rette lagde, vor suoritt indt udi enn hans Laaess, som hans Fader *Jesper Friiss*, salig met Gudt, hagde giortt paa Hesselagger Mølle mett Dam oc Damsbundt, oc udi Rette lagde same Laass, som vor udgiffuitt under Datum MDIII och then Contragt, Frue *Ane* och Frue *Kierstine* udi Rette lagde, hagde hand icke udgiffuit, besøglitt eller sambtöcktt, men i Rette lagde it anditt Laasebreff, som vi mett noget vor elskelige Raadt oc gode Mendt udgiffuitt under Datum MDXLVI, liudendis, att *Johann Friiss* blant anditt sitt Godz haffuer forfuld for^{re} Hesselagger Mølle thill Laaes mett Dam oc Damsbundt udi sit högiste Flodemoll, oc satte *Johan Friis* therfor udi alle Rette, om for^{re} Sandmendez Breff oc Contragt, som the fortaffde (³), oc icke kom for hans sidste Laas, om the Breffue burde att komme hannom til Skade epher thenne Dag udi nogen Maade, mett mange flere Ord oc Talle thennom therom emellom voor. Tha effter Tiltall, Giensuar oc Sagens Leiglihet, sagde vy ther saa paa for Rette, att *Johan Friiss* bör for^{re} Hesselagger Mølle mett Dam oc Damsbundt att haffue, nyde oc beholde epher sit siste Losebreffs Lydellsse, oc thett for^{re} Sandemendez-Breff oc Contragt, Frue *Ane* och Frue *Kierstine* udi Rette lagde, icke att komme *Johan Friiss* till Skade epher thenne Daug y nogen Mode.

Datum Nybörig thend Tisdag nest effther Scte. Lucie Virginis Dag (⁴) udi vor egen Neruerelse, neruerindis oss elskelige Hr. *Otte Krumpen*, Rither, vor och Danmarks Ri-

(²) *Støffningen*, Vandets Afdæmning eller Stemmen; (³) *fortaffde*, fortaug.
jvfr. det følgende *at stöffue*, at stemme Vandet (⁴) Den 13de December.
eller dæmme for dets Löb. (*Molbechs Dial. Lex.*)

ges Marsk, *Jörgen Lycke*, *Per Oxe*, *Holgert Rosenkrantz*, vor thro Mend och Raadt, *Werner Suale*, vor Landzdomer udi Fyen, Hr. *Oloff Trolle*, *Erick Bille*, *Corfitz Ulfeldt*, *Egert Hendriksen* och *Nels Hendriksen*, vore Mendt och Thienere. 1554.

116.

1554. Kongens og Rigsraadets Dom. Anvendelse af den Sætning i J. L. I. 55: at Lavhævd skal opgives for Rebning (jvfr. Christian den Femtes D. L., 5—10—12).

(H.)

Vor schickit for oss paa vort Retterthing oss elskelige Frue *Kierstine Lyckesdather* til Rydegårdt ⁽¹⁾ paa then ene oc oss elskel. *Frantz Brockennhus* til Egeskouff, vor Mand, Thienere oc Æmbitzmand her paa vort Slot Nyborig paa vor oc Kronens Tieneris Vegne udi Langaa paa then anden Side, och vor nu udi Mandags sist forgangen theris rette siette Uge Daggh att möde udi thenne Sagh, ephtersom thend udi Mandags VI Uger vor opsatt for Os personlig och Vortt elschelige Raad her tha nerverindis vore, emellom alle the Arffvinger till Rydegaard paa then ene och vor och Kronens Bönder och alle the andre Lodtzeiger y Lango paa thend anden Side, att the schulle komme for Oss udi Rette paa alle Sider [paa Vort Retterthing medt alle the Breffue och Bevisning, som the paa nogen Sider hagde, som thend Thrette paa Longomark anrörindis er, som begöntt er och nu tillföliges mett Sandmend emellom Langoo, Öxendrup, Vordmark oc Hesselager. Tha först fremkomb for^{ne} Frue *Kierstine Lyckisdather* och berette, hvorledis att hendis Hosbundis *Christopher Urnis* Foreldre aff Rydegårdt aff gamell Thid haffve hafft och endnu haffver theris Enmercker och thet thridie Boll offver allt Langofanng thill thennom thill Rydegord och theris Thienere och theroffver nogre Stöcker och Stujorder inde udi Bynder-Bollit paa Langomarck, som for^{ne} hindis Hosbunde, *Chri-*

(¹) Ryegaard i Langaae Sogn, Gudme Herred i Fyen D. Atl. III. 581—582, hvor dog blandt Besidderne ikke nævnes *Christoffer Urne*, hvis Enke var Frue *Kirstine Lyckesdatter* til Nörlund,

som tidligere havde været gift med *Ludvig Munck* til Palsgaard (see foran S. 238 og *Begtrups* Stamtavle over Familien *Munk*.)

stoffer Urnis Foreldre haffve først indvordt mett Lagheffdt och hanns Fader Her *Johan Urne* siden haffver forfuld thill Laass for^o sin Hoffuitgaard, Rydegaardt, mett ald sin rette Thilleggelse, och mente Frue *Kierstine* therfor, att Sanndmend, ther nu er thilkreffuitt, eller och Rebsmennd, som herepther kunde thilfølgis, icke motte nu giøre Marckschiell hos then Eigendom, som Her *Johan Urne* udi Vere haffde ther same hans Laass gick, och att Rebsmend icke heller nu eller herepther motte rebe nogen thend Eigenndom, som Her *Johan Urne* haffde Lagheffd paa ther same hans Laassebreff gick, och først udi Rette lagde for^o Frue *Kierstine* itt gammelt Latins Breff under Datum MCCCLXXII, liudendis, att Fru *Margrette Haubursdather* vor tilschiffit Rydegordt, en Gaard udi Lango mett IX Bänder; thernest en Lagheffd under Datum MCD quinquagesimo nono, liudendis, att Her *Jörgen Urne* aff Brolycke haffde indvortt medt sinn Könnsedt thend Jord paa Langomarck, som the Bänder aff Lango paakierde. Thernest uti Rette lagde for^o Frue *Kierstine* en anden Lagheffd under Datum MCDLXXXII, lydendis, att En ved Naffn *Anders Jepsönn* y Langholm haffde indvord met Lagheffdt først hanns Hoffuittgaardt Langholm och alle Enmercke ther thilligger och Stu-Jorde ^(?), som icke haffver veridt y Moll ^(?), uden hans rebdrette Jordt, ther suor hand inthet paa anderledis, end hand kiendes ingen Mand att haffue Lodt eller Deell y then Jordt eller Godtz, som hand haffver y Lango Sogen, uthen hanom sielff; ithem hanns rebdrette Jordt, hvo ther paa schader, tha thalle sig hanum eller hans Arffuinge thill epher Logen. Ithem giorde hand sin Heffdt paa Holthen paa the thre Delle och paa Holte Lycke mellom bode Beckene, thend fierde Parth suor hand intet paa uden huad hand kunde vitne mett sine obne Breffue, och giorde hand sin Heffd paa Hütoffte, som ligger nedden Langoo fra *Jens Madscns* Toffte och saa til *Bendz* Ager paa Breclsse ⁽⁴⁾ och sidenn fra Gadenn paa Lengelsen och ind thill thend Vey, som ligger norden the Toffte, och thet giorde hand thill rette Enmercke, som thilforn haffver veritt udi II C Aar, och paa thuo Marsell Jorde ⁽⁵⁾ och Schouff, som ther tilligger

^(?) *Stu-Jorde*, det samme som Stuf.

⁽⁴⁾ paa *Breelse*, efter Breden.

⁽⁵⁾ som icke haffver veridt y Moll, som ikke har været opmaalt, rebet.

⁽⁴⁾ *Marsell Jorde*, formodentlig en Skrivfejl for *Marchjorde*.

med Rette, som hand och hans Foreldre haffue hafft udi Vere y tho hundritt Aar och mere, och brende⁽¹⁾ thend Bevisning, hand haffde paa thend Jordt, mett andre Breffve och paa ett Stue Jordt liggendis sönden Ryes Kierckesti i Lenge och Brede, som hand i Vere haffuer, och paa ett Stu Jordtt liggendis hoss Keldebek, sönden oc norden, oc paa ett Stu Jordt liggendis paa Dusinge Marck, sönden Veilen oc saa op til Damil, oc paa ett Stu Jordt op til Damilde Høje sönden Becken oc saa til Ottingen; ithem itt Stu Jordt kallendes Effvelde fra *Las Smeds* Jordt och till *Bends* Jordt, och saa fra Vonge-Gaarden och thill Becken, som löber norden thend Jordt &c., som thet for^{ne} Lagheffds-Breff ythermere indholder och udviser. Thernest itt Laasse-Breff under Datum MDXXV, lydendis, att Her *Johan Urne* haffde fuld thill Laas Rydegard udi Fynn liggendis mett all syn rette Thillegelse, och vor thend Sag satt evindeligh Tigelse⁽²⁾ upaa &c., som same Breff ythermere indeholder och udviser. Therthill svaritt for^{ne} *Frantz Brockenhus* paa vore och Kronens Tieneres Vegne udi Lango, att Lango Marck oc Egendom er slagen udi thry Boell, thet ene hörer thennom aff Rydegordt till, thet anditt Boell hörer Kronens Bynder udi Lango thill och thet thridie Boll hörer the andre Lodzeigre udi Lango thill, och mente *Frantz Brockenhus*, att Frue *Kirstine* icke kunde holde eller vinde sig nogen Stycker eller Stu Jordt udi Bänder Boell udi Langomarck mett thet for^{ne} Skiffte-Breff, som hun udi Rette lagde; thi thet liuder paa frit Godz, som vor skiftt emellom Her *Hauburdz* Arffvinge, och icke paa ingen Stycker eller Stu udi Bynders Boll, och satte *Frantz Brockenhus* udi alle Rette, om Frue *Kierstine* eller the Arffvinge aff Rydegaardt kunde holle eller och vinde thennom nogitt ind udi for^{ne} Bänder Boell, anthenn for Stycker eller Stu mett thend Lagheffdt, som for^{ne} Hr. *Jörgen Urne* giordt haffver, som hvercken liuder paa Stycker, Stu eller nogen Rettighedt, som Her *Jörgen Urne* schulle haffve udi Bänder-Boell, men aleniste, att hand hagde indvordt thend Jordt paa Langomarck, som the Bänder paa kiede &c. Sameledis satte oc *Frantz Brockenhus* udi alle Rette paa vore och Kronens Thieneres Vegne udi Lango, om thend Heffd, som for^{ne} *Anders Jepsönn* y Langholm haffver

(1) *brende*, brändte.

(2) *Tigelse*, Tavshed.

giortt paa nogen Enmeroker, Stu Jorde och Aasteder, som hand benefner i sinn Heffd, och en Partt aff thennom met sin Heffd induord och en Part icke indvortt, men aleniste kiender sig ved, om for^{ne} Aasteder, hand saa haffver indvord och kiend sig ved, icke bör att gange under Reb epher vor danske Louff, uden ther kand findis nogen aff thennom att yere saa rettelig omstenitt och formerckt, som thet sig bör epher Logenn &c. Thesligeste satte och for^{ne} *Frantz Bröckenhus* udi alle Rette, att epherdi thet for^{ne} Laase-Breff, Her *Johan Urne* haffde giortt paa Rydegaardt alene mett sin rette Thillegelse och icke ther udi benefndt nogen Aasteder eller Marckeskiell, att Her *Johan Urnis* Arffvinge icke thermet kunde affverige nogen Sandemandt-Gang (*) eller Reffning, men mente, att Her *Johan Urnis* Arffvinge icke kunde vide, hvadt Rydegaardtz rette Thillegelse vor, förendt ther kom Sandmendt och siden Rebsmendtt paa och udviste hver hvad hanom aff Rette burde, mett mange flere Ordt oc Thalle, thennom therom emellom vor. Tha epher Tilthale, Giensvar och Sagens Leglighedt, som grandgiffveligen offvervegede vor, sagde vi saa paa for Rette, att for^{ne} Langoo Grundtt bör att schiffis oc reffuis udi thry Boll, som er Bänder Boelit, Langholms Boll och Rydegaardts Boell, och efftherdi att Her *Johan Urnis* Laase-Breff icke bemelder vider endt paa Rydegordt och Rydegordtz rette Thillegelse, tha bör thet att kome till Sandmendt och Reffsmendt och thi att udvise, hvilckitt Rydegordz rette Thillegelse er, och thend Heffd, som *Anders Jepsönn* giortt haffver paa for^{ne} Stuff och Aasteder, som for^{ne} staar, thend bör att opgiffvis for Reb, uden hvilcke Aasteder, som epher same Lagheffdz Liudelsse er bleffuen sermerckitt mett Stenn, Stabell och Gröfft, som Logen udviser, och epherdi Her *Jörgen Urnis* Lagheffdt icke bemelder paa nogen synderlige Aasteder, tha kandt icke for^{ne} Hr. *Jörgen Urnis* Arffvinge thermett indvinde thennom y Bänder Bollit mett same Lagheffdt.

Datum Nyborigh thendt Onssdag nest effter sancte Lucie virginis Dag (?) udi vor egen Neruerelse, neruerendis oss elskl. *Johan Friis*, vor Cantzeler, Hr. *Otte Krumpen*, vor oc Danmarks Riges Marsk, *Jörgen Lycke*, *Per Oxe*, *Holgert Rosenkrantz*, vore

(*) *Sandemandt-Gang*, sædvanligere Sandemænds Tog.

(?) Den 13de December.

troe Mendt oc Raadt oc *Werner Sualle*, vor Mandt, Thiener oc Landzdomere udi vort Landtt Fyenn. 1554.

117.

1557. Viborg Landstings Dom, „at Ingen maa fravinde Anden hans Mund“, d. e. at Vidnesbyrd om hvad Nogen har sagt om Trediemand, ikke skulle ansees eller komme den Mand til Skade, der siges at have gjort saadant Udsagn, naar han til Ting fragaer det.

(A 306 b)

Axell Juell, *Palli Juell*, Landsdommer udi Nöriutland, oc *Gundi Christensönn*, Landstingskriffuer, giöre vitterligtt, att Aar epher Guds Biurd 1557, Löffuerdagenn nest epher Paaske, paa Viburg Landzting vor skickitt erlig oc velbiurdig Frue *Anne Rosenkrands* ⁽¹⁾ thill Claussholm hindes visse Bud oc Fuldmegtig *Rasmus Lauritzenn* udi Voldum paa denn enne, oc hagde hid y Rette steffnitt *Peder Jenssenn* y *Soebye*, *Ib Giordssenn* oc *Jenns Pederssenn* ibd. paa denn andenn Side, for 'ett Vinde, de paa *Jenns Pederssenn* i Alstrup vunditt haffuer, oc ville hannom sinn Mund frauinde, oc de Ord paa hannom skulle sige sig ⁽²⁾ aldrig at haffue beskreffuitt, oc berette, att for^{ne} *Jenns Pederssenn* hagde klagitt paa for^{ne} Vidnissbuord thill Herritzting, att de udi saa Maade hagde hannom sinn Mund fraavundet, och hand der sammesteds sagde kortt Ney for samme Ord, de hagde hannom paavundett, dennom aldrig att haffue sagdt oc dett beuiste mett itt Tingsuinde aff for^{ne} Herritztingh, dett Aar udgiffuitt, ephersom dett Vinde viidere bemeller, oc satte for^{ne} *Rasmus Lauritzenn* udi alle Rette, om samme Vinde epher saadan Leilighet kunde findis saa nochsomb oc nöiagtig att vere, att dett burde ved Magtt att bliffue, *Jenns Pederssenn* thill nogenn Forhindringh att maa komme; da mötte for^{ne} Vidnissmend oc fremlagde samme Vinde aff Haldherritztingh dett Aar udgiffuitt,

(1) *Anne Rosenkrands*, Enke efter *Albert Giöe* til Krænkerup og Clausholm. Dersom Angivelsen paa *Hofmanns* Stamtavle I. 149, at *A. Giöe*

döde 1558, er rigtig, maa denne Dom være noget yngre, end Aarstallet angiver.

(2) Formodentlig skal der læses: sige, som han siger sig aldrig at have sagt, oc &c.

liudendiss, thennom att haffue vunditt, dett *Jens Pederssenn* skulle haffue sagdtt for dennom, att *Söffrenn Thomesenn* udi Kredbierig slog Lemmit (°) sönder paa enn Foule, som vor Frue *Annis*, oc hannom hagde ladett giffue for^{ne} *Anne* tilkiende, epher som (*samme*) Vinde viidere bemeller, oc vor for^{ne} [*samme*] Vidnismend dieris Vinde bistendigh, oc mente dennom (*ei*) Urett att haue vundett. Da epher Tiltale, Giensuar oc Sagsens Leilighet, saa oc epher vonlige Domme, som her tilfornn om slig Vinde er udgangenn, ingenn binandenn sinn Mund att fraauinde, saa oc epherdi for^{ne} III Mend haffuer *Jens Pederssenn* de Ord paavunditt, som hand icke skulle sagtt for Tingsdom oc da straxs Tingsuinde ephertagitt, mens nu er giortt beuiissligtt, *Jens Pederssenn* slige Ord, som for^{ne} Mend hannom paavonditt haffuer, for Tingsdomb haffuer benegttet, da kunde vy epher saadann Leilighet icke kiende samme Vinde saa nochsomb oc nöiagtig att vere, - att dett maa komme for^{ne} *Jens Pederssenn* thill Hinder eller Skade y nogenn Maade. — In cujus rei &c.

118.

1557. Kongens og Rigsraadets Dom, at en Enke, som af sin Mand er bebreuet med at nyde og beholde hans Boe i hendes Livstid, skal gjøre hans Arvinger klart Register over Bøets Ejendele og give dem Forvaring med Brev og Segl, at hun Intet vil afhænde &c. (°)

(H.)

Vor skickitt for oss paa vortt Retterthing os elskelige erlig oc velbiurdig Mand *Folmer Knob* (°) til Gyllebo (?), vor Mandt och Thiener, paa hans Suo-

(°) Dersom Læsemaaden er rigtig, maa ved Lemmet o. s. v. formodentlig forstaaes Genitalia paa en Fole eller ung Hest, som *Sören Thomsen* beskyldtes for at have beskadiget.

(°) Denne Dom er udentvivel Kilden til Lovens 5—4 —20. En Formular til saadan Behrevelse findes hos *Arent Berntsen* III. 375.

(°) *Folmer Knob* var Ejer af Herregaarden Vejlegaard i det forrige Nyborg Amt, D. Atl. III. 594. Hans Svoger *Palle v. Mehlen*, gift med Frue *Anne Knob*, nævnes sammest. 550 som Herre til Broholm, der i Aaret 1435 ejedes af en *Peder Fikkesen*. En *Anne Tidemand* til Steensgaard nævnes sammest. 591, men som gift med *Albret Wiffert* og ikke med *Axel Firsén*.

gers, oss elskel. erlig och velbiurdig *Palli van Mellen* til *Lundgaardt*, vor Mandt och Thiener, hans Vegne oc hagde uti Rette steffnt oss elskel. erlige och velbiurdige Frue *Anne Thimandsdatter*, salige *Axel Fixsens* Eptherleuerske till Broholm och hindis Lageverie for att hun icke ville indføre huis Arff, som *Palli van Mellen* aff Rette kandtt tilfalde epther for^{ne} hans sal. Broder *Axell Fixsens* udi Guld, Sölff, Bo och Boskaff, rörendis oc urörendis, epther *Lou-genn*, oc meente *Follmer Knob*, att eptherdi forsk^{ne} Frue *Anne* nu skulle beholde al *Axell Fixsens* Godz, rörendis och urörendis, hindes Liiffstidt, att hun therfor nu vor pligtige mett sinn Kynnseedt fraa sig att antuorde paa klar Regester hues Jordegods, Guld, Sölff, Penninge, Bo och Boskaffe, rörendis och urörendis, som *Axill Fixsens* loed epther sig, ther handtt döde, oc om for^{ne} Frue *Anne* icke thesligeste er plictig mett Breff och Sigell att giöre *Palli van Mellen* saadann enn Foruaring, att hun iche schall sellie, afhennde eller foruerre nogitt aff for^{ne} *Axill Fixsens* Godz uti hendis Liifstidt, menn thet besidde oc bruge hindis Liifstiidt oc holde vedt Magtt, som thet nu er, paa thett att hans Suoger, *Palli van Mellen*, eller hans Arffuinge epther for^{ne} Frue *Anne Thimandsdatters* Dödt motte ubeskornne uden Thrette och Omkoste bekomme huis Arff, som *Palli van Mellen* nu aff Rette epther sin Broder *Axell Fixsens* tilfallen er. Thertill suarett os elskel. *Jörgen Thimandtt* til Hagelöse, vor Mandtt, Thiener och Lanndsdomer udi Skaanne paa sin Sösters for^{ne} Frue *Anne Thimandsdatters* Vegne, att for^{ne} *Axel Fixsens* uti sinn leffuendis Liiff och Velmagtt, mett sinn Broder och rette Arffuinge for^{ne} *Palli van Mellens* Villie och Sambtycke, haffuer unt och forlent hans Hustru, for^{ne} Frue *Anne Thimandsdatter* alldt hans Arffuegods mett Guldtt, Sölff, Kleder, Klenodier, Boo och Boskaff, löst och fast, rörendes och urörendes, at schulle haffue och beholle quitt och frii hindis Liiffstidt, om hun hanom offuerleffuede, huilckit Breff for^{ne} *Jörgen Thimandtt* uti Rette lagde, som for^{ne} *Axel Fixsens* mett sin Broder *Palli van Mellens* Villie och Sambtycke be-seiglett och udgiffuit haffuer under Datum MDXLVI, lydendis, att hanns kiere Höstrue, for^{ne} Frue *Anne Thimandsdatter*, schall nyde, bruge och beholde hans Hoffuitgaardt Broholm och Broholms rette Tilleggelse och saa mögitt Gods, som handt i Vere haffuer, mett Guldtt, Sölff, rörendes och urörendes,

innthet undertagitt i noget Maade, om hun offuerleffuer hans Dödt och the icke faa Börn tilsammen, at beholle hindis Liiffstiidt uden alle hans Arffuingers Tiltalle uti noget Maade, och naar hun dör och affgaar, tha schall for^{ne} Broholm och Broholms rette Tilleggelse och saa mögett Gods, som hanum tilhörde, kome quitt och frii till hans Arffuinge igienn, uden hues hinde och hindis Arffuinge kanndt tilfalle mett Lougen, som same Breff ytthermere inndholder och uduisser, och satthe *Jörgen Thimandtt* udi alle Rette, att epherthi for^{ne} *Axel Fixsens* Breff, som hans Broder *Palli van Mellen* hanom beseiglit och udgiffuit haffuer, lyder, att for^{ne} Frue *Anne* schall haffue och beholde alt for^{ne} *Axel Fixsens* Godz, rörendes och urörendes, uden all Tiltalle aff *Axell Fixsens* Aruinge hendis Liiffstiidt, om hans Syster therfor er plichtige att giöre *Palli van Mellen* nogen Eedt, emedens hun leffuer, och om hende icke bör att haffue for^{ne} Gods uden ald Tiltalle, hindis Liiffstiidt, aff *Axel Fixsens* Arffuinge epher for^{ne} Breffs Lydelse, och berette *Jörgen Thimandtt*, at hans Söster schulle vere offerbödig at giöre *Palli van Mellen* Fouaring, att hun icke schulle affhende aff *Axel Fixsens* Gods och thertiill met giffue hanum beseiglede Register och Inuentarium paa alt hues Guldt, Sölff, Klenodier, Bo och Boskaff, som nu fandtes epher *Axel Fixsens* Dödt, mett mange flere Ordt och Talle, thenom therom paa bode Sider emellom vor. Tha epher Tilgiensuar och Sagens Leglighedt vor ther suo paasagtt for Rette, at for^{ne} Frue *Anne Thimandsdatter*, bör for^{ne} *Axell Fixsens* Gaardt oc Godz, rörendis oc urörendis, at beholde hindis Liiffstiidt epher for^{ne} Breffuis Lydelse. Dog er for^{ne} Frue *Anne Thimandsdatter* pligtiig nu mett sinn Slegtt oc Venner att giöre *Palli van Mellen* nöagtig Fouaringe mett Breff och Sigell, att hun udi hindis Liiffstid icke skall selgie, bortpante eller udi andre Maade affhennde aff for^{ne} *Axell Fixsens* Gods, som nu *Palli van Mellen* paa rette Arffs Vegne tilfaldenn er, icke heller forhuge the Skoffue till Upligt, som ther nu tilligge, oc thertill mett nu giffue *Palli van Mellen* et klartt besiglet Register paa Jordegods, Guldt, Sölff, Penninge, Bo, Boskaff, Fe oc Queg oc altt huis Arff, rörendis oc urörendis, som nu er faldenn epher *Axell Fixsens* Dödt, paa thett att *Palli van Mellen* eller hans Arffuinge mue viide, huadt the schulle eske oc kraffue epher for^{ne} Frue *Anne Thimandsdatters* Dödt; menn

thersom *Palli van Mellen* eller hans Arffuinge epher for^{ne} Frue *Annes* Dödt icke tha nögis mett thet Register, som for^{ne} Frue *Anne* nu fra sig antuorder, tha bör hindes Arffuinge, som tha ere, att indføre epher *Lougenn* (*).

Datum Hafnie then Løgerdag epher Søndagen misericordia Domini (*), uti vor egen Neruerelse, neruerendis Hr. *Mogens Gyllenstiern*, Hr. *Per Skram*, Riider, *Byrge Throlle*, *Jörgen Lycke*, *Thage Thott*, *Claus Urne*, *Verner Pasbjerg*, *Peder Oxe*, *Nils Lange*, *Christoffer Huitfeldt*, Hr. *Lage Brade*, Riider, *Iver Krabbe*, *Peder Bilde* och *Hierloff Trolle*, vore thro Mendtt och Raadt. 1557.

119.

1557. Kongens og Rigsraadets Dom, hvorved en Herredsfoged og hans Meddomsmænd dømmes fra Æren og til selv at nedtage af Galgen (¹) to Karle, som de uretteligen havde dømt til at hænges efter deres Død. Kongens Befalingsmand, mod hvem der var Formodning som medskyldig i deres Død, drages til Ansvar.

(E. 104.)

Vor skickit for oss paa vortt Rettherting *Mortenn Michelsen* udi Allmosemølle och *Anders Michelsen*, Brödre, och hafde udi Rette stefnid os elskelige *Jörgen Skinkell* (²) thill Lammehaffue, vor Mand och Thiener och Befalingsmand paa vor Gaard udi Odensee, for att hand nogen forleden Tid sidenn loed ihjelslaae deris Brödre *Jenns* och *Hanns Michelsenn* och loed dennom siden henge uden ald Rett, som de meente med Vold och Urett; desligiste hafde de och udi Rette steffnd *Jenns Matzenn*, Herritzfougit udi Schoffbyherrit, for hand dömbde for^{ne} derris Brödre *Jenns* och *Hanns Mi-*

(*) Det vil sige: under deres Eed.

(¹) Anden Søndag efter Paaske.

(¹) En lignende Dom, afsagt paa Kongens Retterting 1558, findes i E. 108 (b), ved hvilken 16 Mænd, som havde dømt to Mænd til at hænges, fordi

de skulde have stjaalet et Sviin, uagtet de paa-beraapte dem Vidner, som udsagde, at de havde kjøbt det. De 16 Mænd dømmes til at nedtage dem af Galgen og iøvrigt at stande til Rette efter Loven.

(²) *Jörgen Skinckel* døde saa Aar efter denne Doms Afsigelse, uemlig 1560, D. Atl. III. 569.

chelsenn till *Gallie* och *Green* emoed all *Loug*, *Schiell* och *Rett*, och ingen *Koster* hand hafde att binde paa dennom, men med aabenbarlig *Urett*, som de meente. Sammeledis haffde de och udi *Rette* steffnit oss elskel. *Henrich Qvitzow* ^(¹) til *Sandagger* och *Niels Henrichsen* till *Thöystrup*, vore *Mend* och *Tiennere*, for att for^{ne} derris *Brödre* nogen *Thid* sidenn vore forligte med dem och hafde optingett med dennom och giffuet dennom *Öxenn* och *Penge* for en *Thyffueran* ^(²), dennom vor offuersuoren thill *Schouffbye Herridzthing* for thre smaa *Aschetreer*, di var schylt forre att schulle haffue stollit, och de icke hafde faaidt nöigachtige *Breffue* aff dennom, att same *Sag* er forligt, och berette for^{ne} *Morthenn Michelsenn* och *Anders Michelsenn*, huorledis att deris *Brödre* baade vaare paa *Hendrich Quidtzovs Goeds*, och der bleff huggen III smaa *Aschetreer* paa for^{ne} *Niels Hendrichsens Goedz*, och de vore alle III vurderit for VI Sk. thillhaabe, och derfor bleff for^{ne} deris *Brödre* *Rann* offuersuoren, och deris *Brödre* sade icke offuerhörig, men bött ephther *Lougenn* for denn *Sag* baade *Igiel* och *Tuigiel*, och optingit till for^{ne} *Niels Hendrichsen*, som var *Bunde* i *Sagen*, och opthinget thill *Hendrich Quidtzou*, som hafde *Kongesagen* udi then *Sagh*, och gafue ther *Öxenn* och *Pendinge* forre, saa att the vare therfor aldels quitt och kraffuislöes baade till *Bunden* och *Konningens Rett* for samme *Sagh*, och meente, att de gode *Mend Hendrich Quidtzou* och *Niels Hendrichsen* schulle dennom dett icke benegte; videre berette och for^{ne} *Morten* och *Anders Michelsønner*, att *Jörgen Schinckell* ehr deroffuer tilgangen med *Vold* och *Urett* uden *Schiell*, *Rett* eller *Bröede*, och först ladett for^{ne} toe *Brödere* myrde och slaae ihiel aff sin *Fogid* och *Suenn*, som hand endnu holder udi sitt *Bröed*, och thredie *Dagen* ephther

(¹) *Henrich Quidtzou* hedder paa adskillige *Steder* i *Dommen Henning*, hvilket er det rette *Fornavn*, s. ovenfor S. 135 og 172; i *D. Atl. III. 477* kaldes han *Heming*.

(²) *Thyffueran*; dette *Udtryk*, som egentlig indeholder en *Modsigelse*, forekommer i flere *Domme*; af det *Følgende* sees, at *Talen* er om *Tyveri*. Længer nede i *Dommen* siges, at de *Paagjeldende* havde „stjaalet og vare ransvorne“ og i *Slutnin-*

gen af *Dommen* hedder det atter: at der var dem *Ran* oversvoren. Formodentlig har man ved *Udtrykket Tyveran* betegnet det *Slags Tyveri*, for hvilket den samme *Straf* anvendtes, som for *Ran*, hvilket fandt *Sted*, naar den *Sigtede* hverken blev grebet i *Gjerningen* eller fandtes i *Besiddelse* af de *stjaalue Koster* (jvfr. min *Rets-historie* § 171) og dette synes netop at have været *Tilfældet* i nærværende *Sag*.

hand saa hafde ladet myrde och dennom ihjelslaae, loed *Jörgen Schinkell* förre samme tho döde Karle thill Schouffbyherritzing, och vaar selff personlig derhoes, och loed dem saa henge uden ald Koste och Tiufsaag, som the meente medt Voldt och Urett, iche uden for Had och Affvind, hand hafde till dennom. Dertill suarid först *Henning Quidtzou* och *Niels Hendrichsen*, att for dett Thiufferi, de vore offuersuorid, da vor ther böt emod dennom baade for Bonde- och Kongesagen, saa att di hassde ingenn Thiltalle til dennom for denn Sagh, men suarid, att det vor dennom aldelis ubeuist och hart emod, att *Jörgen Schinkell* saa lod dennom slaee ihjell och hennge, och de vor der aldelis uschuldig udi. Dertill suarid *Jörgen Schinckell*, att for^{ne} tuinde Karle hafde staaled och vaare ransvoren, och de thruede och undsagde Kronens Thienere, och derforre schreff hand *Hendrich Quidtzou* thill, att hand ville thage Borgen aff dennom, att de iche schulle uförme Cronens Thienere; da schreff *Henning* hanom tilbage igien, att hand intet ville hassue med dennom att bestille, huilket same Breff hand nu uti Rette lagde, och derforre loed dennom thiltale till Herridzting och Landstingh fore derris III Mark, som hand meente de vaare faldenn till Kongen forre, och de iche ere mött thill Landsting, och therforre hafde Landzdommer thildömpt dennom att stande till Rette och therpaa udi Rette lagde enn Domb aff Fyenboe Landzting, som *Werner Suale*, Landsdommer, udgiffuit hafde under Datum 1558 ⁽⁵⁾ förste Sögneting ⁽⁶⁾ ephther Juull, lydendis, att ephther di steffnt vor trende Laugdage i derris Gaard baade till Herridzting och Landztingg och ey de möede ville, huercken att suare eller rette for dennom den Dag nessnt vor for dennom Lanndsting ephther Lougenn, da stande derforre thill Rette ephthersom Lougenn indeholder udi then 2den Bog i det 103 Cap. ⁽⁷⁾ Dernest udi Rette lagde *Jörgen Schinkell* en Domb, som *Hans Madsen* udi Gammelby, Herritsfogit udi Skoufbyherrit hafde udgiffvit under Datum 1557 Onsdagen nest ephther vor

(⁵) Upaatvivlelig en Fejlskrift for 1557.

(⁶) *Sögneting*, det sædvanlige Ting eller Tingdag, hvorpaa man skal sagsøges; hvad der S. 30 kaldes „almünt Ting“, jvfr. S. 29, hvor det samme

hedder „Sögneting“ i Modsætning til saadanne Ting, som stundom sættes til usædvanlig Tid, jvfr. Er. S. I. III. 23.

(⁷) Om Landbo, der fældes som Tyv.

Frøedag Kyndelmösse⁽⁹⁾, lydendis, att hand tog Dannemend till sig och sagde de paa saa aff for Rette, att epherdi *Jörgen Schinkell* hafde longligen forfulgt *Jens* och *Hans Michelsen* til Herredsting och Landzting med Tingssteffne och 3 Laugdage for derris Faldzmaall, som hand beuiste, och for^{no} *Jens* och *Hans Michelsenn* icke affwiste^(*), att dett var ei retteligen forfuldt epher Longenn, dömbde hand for^{no} *Jens* och *Hanns Michelsenn* thill Gallie och Green, som same Domb ydermere udviser och indeholder⁽¹⁰⁾. Videre berette och *Jörgen Schinkell*, att then Thidt *Henning Quidtzou* hafde schreffuit hannom till, att handt intet med dennom ville haffue att bestille, och Cronens Thienere icke motte vere i Fred for dennom, da loed hand sine Suenne uddrage att de schulle fange dennom, och deroffuer grebbe de thill Verrie och bleffue slagte, och meente *Jörgenn Schinckell*, adt epherdi de hafde verrid ransorid, och de icke hafde bött derris III Mk. och hand hafde sliig en Domb offuer dennom äff Landstinget, da förde hand dennom til Herritzting och Herritsfogden dömpte dennom till Gallie och Green, och meente *Jörgen Schinkell*, att hand dermed ingen Urett hafde giort. Dertill suarett *Morten* och *Anders Michelsen* och meente, ad denn Thid derris Brödre haffde bött emod Bunden och Kongenn for dett Ran, dennom vor offuersuorit, och det vor endelig affthallid, att *Jörgen Schinkel* da intet hafde med dem at bestille, thi denn Sag vor hanom aldelis fremmid till, och satte udi alle Rette, om deris fattige Brödre, som saa uschuldigen myrt och ihjelslagen vaar, och siden emod ald Loug och Rett hengde, om dennom icke burde att komme neder igien aff Gallien, och om de, der dennom saa myrt och slagit haffue, icke burde derfor att stande til Rette, med flere Ordt och Talle, dennom derom emellom vaare. Da epher Tiltalle, Giensuar och denn Sags Leilighet, vaar derpaa saa affsagt for Rette, att alt hues som giort er paa for^{no} *Jens* och *Hans Michelsønner* sidenn att di haffuer afftingitt och endeligen bött emod Kongen och Bonden for dett Rann, dennom vor offuersoridt, dett vor giort

(9) Mariæ Renselsesdag, den 2den Februar.

(*) affwiste, d. e. afbeviiste.

(10) Som det Følgende viser, blev denne Dom försafsagt efterat de Paagjeldende allerede vare ihjelslagne af *Jörgen Schinkels* Folk.

med Urett emod Lougenn, och denn Herritzfougit, som saa haffuer emod Lougen sted Domb paa de Karlle, som ingen Kaaste vor paabundenn, epttersom Lougen uduiser, hand haffuer gjort Urett och bör derfor nederfeldig att verre och iche hereffter sidde udi Dommers Sede och bör att straffis efter vor Recesses Lydelse ⁽¹¹⁾; item de Dommere med saa mange Domsmed, som findes kand saa ulouligenn att haffue dömbt samme Karlle for inted till Gallie och Green, uden ald loulige Orsage, de haffuer dermett giortt Urett och derfor bör att stande thill Rette, och iche att stande for fulde udi nogen Domb eller Vindesbyrdt blant erlige Mend eptther denne Daugh, och erre pligtige och bör selff, och ingenn andden paa theris Vegne, samme thuinde Karlle, *Hans* och *Jens Michelsen*, obenbarlig att nedertage aff Gallien och siden dennom lade christeligen och thilbörligenn jorde udi christen Jord, som andre christenne Mennische; men hues Mord och Drab, som paa samme *Hans* och *Jens Michelsen* skeet ehr aff *Jörgen Schinkels* Suenne och Tiennere, er scheid udi *Jörgen Schinckels* Bröed, och samme Karlle haffue stedze sidenn verrid och endnu ere udi hans Thienniste, da er *Jörgen Schinckell* pligtig thill att suare och stande till Rette for denn Gierning, naar det forfølges till Herritzting ⁽¹²⁾ och Landzting eptther Lougenn, och hermett huis Rett eller Tiltalle, Vi udi disse Sager kunde haffue til nogen aff dennom, uforkrencket udi alle Maade.

Datum Hafniæ Thisdagen nestepther Söndagen Jubilate⁽¹³⁾, udi vor egen Neruerelse, neruerindis oss elskel. Hr. *Mogens Gyldenstierne*, Hr. *Peder Skramb*, Ridder, *Byrge Trolle*, *Erick Byllier*, *Eiler Hardenbierg*, *Jörgen Löcke*, *Thage Thott*, *Claus (?) Urne*, *Werner Parsbierg*, *Peder Oxe*, med flere aff Raadett. Anno 1557.

(11) Recessen af 1537 Cap. 18, 1547 Cap. 5 og 7.

(12) Det er forunderligt, at Sagen for *Schinkels* Vedkommende henvises til Herredstinget, da man dog vel efter dens Beskaffenhed maatte antage, at den angik hans Liv eller Ære.

(13) Tredie Söndag efter Paaske. Da Herredsfogdens Dom er afsagt den 2den Februar, maae de Domfældte endnu efter Paaske have hængt i Galgen.

120.

1558. Dom paa Kongens Retterting. En Herredsfoged sættes i Fængsel af Lehnsmanden, fordi han uden dennes Vidende og Villie havde løsladt et Par Karle, som han først havde anholdt og fængslet. Lehnsmanden forliger sig med Herredsfogden, saaledes at denne skal bøde 40 Rd. til Kongen, hvilket Forlig stadfæstes.

(Tegnelser Nr 5, fol. 328)

Vii Christiann then tredie etc. giöre Alle witterligt, at Aar efther Guds Byrd MDLVIII, then XV Dag Februarii, her paa wort Slott Kjöpnehaffn, neruerrendis oss elskl. *Johan Friis*, wor Cantzler, Her *Magnus Gyldenstjerne*, Ridder, *Byrge Throlle* oc *Thage Thot*, wore Mend och Raad, wor skicket thenne Breffuissler, *Niels Henningsen*, och berettet, at nogen Tiidt siden kom ther thrende Karle tilhobe udi Kroen emellum Kjöpnehaffn och Roskilde, och ther drucke tillsammen. Thereffther drog en aff samme Karle for paa Wegen tiill Rosk^e; strax thereffther kom the andre ii Karle efther hanum och wille slaa paa hanum, och gaff hanum Sag, att hand icke betalid en Potte Öüll. Udi thet flyde samme Karll for the ii Karle och undkom til en Byc, heder Vreslösemagle, och ther fick hand nogne Karle tiil segh, som wor *Peder Nielsen* och *Niels Perssen* medt nogre andre flere, och the fingge Offuerhand offuer for^{ne} tho Karle, och grebe thenum, och förde thennum tiil Tostrup tiill for^{ne} *Niels Hennigssen*, efftherthii hand wor Herretzfogit, och then Karl, som the hagde giort Offueruold, begerit hand Kongens Jern tiil thenum, och theroffuer satte hand thenum alle iii udi Jern, och the sad udi same Hegte then Natt offuer, och epherthii Sagen icke kom for andet, end for en Potte Ööell Skyld, forligte hand thenum, och aagh thenum tiill Rosk^e tiill *Oue Smeds*, och ther stode the aff Wognen, och hand fulle thenum tiill wor Gaardt, och ther leste Schriffueren theris Pasbort, och epherthii hand inthet yddermere hagde medt samme Karle at bestille, wor hand thenum siden ubewaaret, och drog sin Weg, och the droge for thenum, och beclager sigh, at for then Sag haffuer *Hans Bernekow* sat hanum i Fengssell, och maathe sette Borgen, och siden tingge then Sagh aff medt *Hans Bernekow*, och lossuede hanum paa wore Wege xl Daler, och mener, at hanum therudinden er skeet Uret. Theremod beretther *Hans Bernekow*, at then Stund, hand haffde Rosk^e Gaardt

aff oss, kom en Dag Byfogeden aff Roskilde medt thuenne Karle tiill hanum, som hörde hiemme udi Synder-Jutland, och samme thuenne Karle klagett paa *Niels Henningssen*, Herritzfogit udi Lilleherrit, at hand uden all skellig Orsage stocket och blocket thenum, och maate giffue hanum aff theris Peninge, och thertiill theris Handske, förren the kunde komme lös. Ther *Hans Bernekow* sligt förmerckte, loed hand sende Bud efther for^{ne} *Niels Henningssen*, och tilspurde hanum, huorfaare handt sligt hagde giort och icke aduoret hanum och giffuit sligt tilkiende. Tha viste hand inthet at forklare sigh ther udinden, och eftherthii at hand saa hagde thenum uden skelligh Orsage stocket och blocket, och ther tiill medt ladet thenum löes uden all Dom, Retthergangh eller Lensmandens Willie och Widskaff, lod hand sette udi Stocken for^{ne} *Niels Henningssen*, tiil hand sette Loffuen och Wissen, at hand bepticgtet siig att möde fore oss. Siden drog *Hans Bernekow* hiid tiill Kiöbnehafn, och the tuenne Karle, och thereffther kom *Niels Henningssen*, och *Hans Bernekow* begeret aff for^{ne} *Niels Henningssen*, at hand skulle möde medt for^{ne} thuenne Karle for oss. Tha sagde han ney, och hand wille afftingge Sagen, och siden forligte *Hans Bernekow* thenum, och gaff for^{ne} *Niels Henningssen* for^{ne} thuenne Karle nogne Peninge for theris Skade och Hoffmodt, och bleff hand indscreffuit udi wort Register for xl Daler att skulle giffue tiil Oss for samme Sag. Och adspurde for^{ne} *Hans Bernekow* for^{ne} *Niels Henningsen* |udi Dag, huor hand lod samme Karle aff samme Fengssell; tha suaret hand, at hand thet icke wiste, thet wor hanum forglempt. Tha efther Tiltalle, Giensuar och Sagens Leilighed bleff ther saa paasagd for Rette, at, eftherthii thet findis, at for^{ne} *Niels Henningssen* haffuer stocket och blocket for^{ne} tuenne Karle, och skatthet thenum theris Peninge aff, och ladet thenum lösse egen uden Lensmandens Willie och Widskabff, och haffuer afftingget for then Sagh och udloffuit xl Daler, tha skall thet bliffue wed then Forligelsse, som ther om giort er, och for^{ne} *Niels Henningssen* at udgiffue for^{ne} xl Daler, som hand udloffuit haffuer &c. Giffuit Aar, Dag och Sted, som forskreffuit staar.

121.

1558. Kongens og Rigsraadets Dom, at den Arving, som har den største Deel i en Bondegaard, skal besidde den fremfor sine Medarvinger.

(E. 100)

Vor schicket for oss paa vort Retterting *Marine Madsea* udi Voltoft och hafde udi Rette steffnit hendis Stifsönn *Knud Matsen* i Voltoft for nogen Breffue, hand haffuer paa den Gaard udi Voltoft, hun iboer, som hun meente hand hende forholt forre met Uret. Dertil suarid *Knud Madzenn*, at den Bundegaard ibid., som for^{ne} *Marine Madses* iboer, det vor hans Morfaders rette Arff och Eyge, och hand haffuer arffuid enn Part och kiöfft en Paradt, saa hand haffuer denn störste Deell udi samme Gaard, hand haffuer Samfrenders Breff och gode Mends Dom paa, och hans Stifmoder haffer icke udenn enn saare ringe Thing derudi, och klagit *Knud Madsenn*, att for^{ne} hans Stifmoder emod Breffue och Domme sidder udi samme Gaard och denn forholder hannom fore, som hånd meen med Urett, och först udi Rette lagde *Knud Madsenn* ett Samfrenders Breff under Datum 1557, liudendis, att for^{ne} *Knud Matzenn* först aff rette effter sin Moder thilkomb dend halffue Gaard, som hanns Stifmoder iboede; dernest udi den anden Halffpartt nogen Parter, som hand arffuidt, kiöfft och panted hafuer; dernest en Domb, som *Werner Sualé* med flere goede Mend udgiffuit hafde, liudendis, att *Knud Madsen* hafde den störste, meste och beste Part i samme Gaard, baade effter hans Arff- Kiöbe- och Pantebreffuis Lydelse, som sammè Domb videre indholder, och satte for^{ne} *Knud Matzen* derforre udi alle Rette, om hannom icke effter hans Domme och ephther vor Recesses Lydelse (¹) burde samme Bundegaard udi Voltofte att hafe och beholde, med flere Ord och Thalle dennom derom emellom vaar. Da ephther Tiltalle, Giensuar och denn Sags Leilighed vor da saa affsagt for Rette, att for^{ne} *Knud Matzenn* schall hafe for^{ne} Gaard udi Voltofte, som nu for^{ne} *Marine Madsen* iboer, niude, bruge och beholde, ephtherdi han haffuer den störste och meste Part derudi, och giffue hende och

(¹) Rec. 1539 Cap. 11 og 1547 Cap. 32; jvfr. Anmærkn. S. 212.

hendis Medarffuinger Schieppe Schyld aff deris Part, huad denn kand tholle offuer Kongelig Thönge, eller udi andre Maader fornöie dennom deris Part effter vor Recesses Lydelse.

Datum Odennse 1558, udi vor egen Neruerelse, neruerendis *Johan Friis*, vor Cantzeler, Her *Otto Krumpen*, Rigens Marsch, *Jörgen Löcke*, *Eiler Rönnov*, *Niels Lange*, *Iffuer Krabbe*, *Peder Bilde*, vore thro Mend och Raad, *Werner Suale*, vor Mand och Thiener., Landzdomer udi vort Lannd Fyenn.

122.

1558. Viborg Landstings Dom, hvorved Livsstraf tilkjendes for oprörske Opfordringer. Gaardsretten og Jydske Lovs Fortale paaberaabte.

(A. 14 (1). D. 23.)

En Dom, *Erich Skram*, *Axell Juul*, Landtzdommer udi Nör-Jutland, och *Peder Schriffuer*, Landztinghörer, dömt haffuer Aar 1558 paa Viborg Landztingh emellem ærlig och velbiurdige Mand *Otte Brade* till Knudstrup och *Bertill Hannssönn* i Miellholt; och berette for^{re} *Otte Brade*, hurledis *Knud Gyldennstiernn* och hand nogenn Tid sidenn forledenn haffde fangett Kong. Matt. Befaling att skulde reysse offuer Vendsössell Stiggt, der att giffue Almuenn tilkiennde hanns Naadis Meeningh om denn Skick och Ordning, hanns Naade hagde ladet udgaa thill hanns Naadis Lennessmennd (2), om Giestery, Skouff-Suin och andett, hurledes theroom skulle holdis, och Almuen saadanne Handdell och Skick icke retteligen hagde forstaaitt, da er for^{re} *Knud Gyldenn-*

(1) Overskriften er her: Enn Domb om denn *Windelboe*, som fandtis oprörisk, att hand er dömt fraa sinn Hals.

(2) Herved sigtes til Forordningen om Lehn og Lehnmænd 1557, Onsdagen efter Söndagen Exaudi (*Krags* Hist. II. 261), som iövrigt udmærker sig ved den Omhu, som Kongen viser mod Bönderne paa de Kgl. Lehn; det skal saaledes paasees, at de ikke for en ringe Sags Skyld sættes fra

Gaarden; at der gives dem Tid med Udredelsen af deres Landgilde, at der ikke maa fordres for stor Indfæstning, at der vel skal gives Gjæsteri efter gammel Sædvane, men ikke fordres fremmed Öl, osv. Imidlertid var det dens Bestemmelser om Gjæsteri, som havde givet Anledning til Misforstaaelse, hvorom s. *Jacobsens* Afhdl. om Kongel. Nathold, Borgeleje og Gjæsteri i Hist. Tidsskr. II. 83—86.

stiernn och *Otte Brade* kommenn udi Forfaring, nogle Hundzlunds Closters ⁽²⁾ Tiennerer att haffue sig udi Moduillighet beuiist imod *Erick Podebusk*, Lennsmann thill for^{ne} Closter, och for^{ne} *Bertill Hannssönn* besönderlig skulle haffue stunget itt Spiud i Jordenn och giortt Atskreg, att huem som ville hannom epherfølge, skulle ligge enn Haand paa samme Spiud; tha er for^{ne} *Knud Gyldennstiernn* och *Otto Brade* reigsett, epher slig Leilighedt, till samme Tingh, och spurde om for^{ne} Karll; da er han bleffuen dennom forwiist och haffuer hannom sikh tha villet undholde, doch haffuer de hannom paatagit och til Borgenn böditt, och icke de kunde faa Borgen for hannom; tha er der saa bleffuenn paasagtt for Rette, at epherdi for^{ne} *Otte Brade* haffuer epher for^{ne} Konngl. M. Skriuelse for^{ne} *Bertill Hansönn* till Landztingh hid fördt, och for^{ne} Kong. Matt. Skriuelse bemelder for^{ne} gode Mend, *Knud Gyldennstiernn* och *Otte Brade* epher denn denn Forfaring och Kundschaft, de iblantt Almuenn om for^{ne} *Bertell Hansönn* hört och udspurtt haffuer om saadann hanns Bröst och Forsömmilsse, skulle de epher hans Naadis Koniglich Hoimegtighetz Tilraad samme for^{ne} *Bertill Hannssönn* udi saadann Oprör icke lade bliffue ustraffitt, och hanns Naadis Konng. Mat. udi samme Skriffuelse befaler hannom hid till Landzting att lade före och offuer hannom att lade sige, och sidenn offuer hannom att lade rette ⁽¹⁾ som dett sig bör; tha epherdi for^{ne} *Bertill Hannssönn*s egne Brödre theris ⁽⁵⁾ Vidnisbiurd mettför, dissligeste XXIII Mendz Vidnisbyrdt bemelder for^{ne} *Bertill Hansönn* samme Spiud udi Jordenn att haffue stuckett, och de sig undskyldett, icke att ville vere hannom therudindenn fölgagtige, huoraff er at forstande, hannom att ville Almuen affuennende fraa dieris rette Affgiftt och Hörsomhet emod dieris Herskaff och Öffrighet att beviise; dissligste epher denn Forpligtelsse-Breff och Forseigling, som denn menige Almue och Bönder aff de Herretter, som oprørske var udi Skipper *Clemenz* Tid, att de aff Kong. Matt. motte thend Tid benaadis dieris Liiff, Ære och Guodz, och motte vere bisparet och forskaanitt, haffuer de sig forpligtet, att dersom nogenn Oprör och Forsambling eller nogenn saadann Uhörsomhedt emod dieris

⁽¹⁾ Hundslunds Kloster, nu Dronninglund, i Jerslev Herred, Aalborg Stift, jvfr. *Daugaard* om de danske Klostre S. 334. ⁽²⁾ Saaledes i D.; i A. staaer *sette*.

⁽⁵⁾ Saaledes i D.; i A. staaer *hanns*.

Koning och Herre findis hos nogenn dennom ephther denne Daug, skulle de, som samme och saadanne Oprör och Uhörsomhed hos finndis, haffue forbrutt dieris Liiff och Guodz, ephthersom dieris Herritzsbreuff unnder deris Herritzs-Indzeigle ydermere forklarar och uduiiser⁽⁶⁾. Sammeledis ephtherdi Gaardsretten bemeller som ochsaa mett sig förer, enhuer Adelsmand giffuen att vere, at huo som sig tilholder, forbinder mett raaden Raad, 3 eller flere, saa indbyrdis, att huer skall anden hielpe och Konngens Ret forkrencke⁽⁷⁾, saa och ephtherdi vor danske Lougs Begöndelsse och Fortale indeholder, Konningers och Höffdings i Landett dieris Embede att vere, att lade Ugjerningsmenn straffe, der ei ville reddis, i sit Land, och dennom icke leffue lade, som Begyndere⁽⁸⁾ ere thill Skade och Forderffuelse, tha ephtherdi for^{ne} Bertill Hanssön haffuer sig udi saa Maade, som forskreffuit stander, imod samme Artikler forseet, Böndernis och Almuens egenn Forpligtt och Haandfestning, saa och Lougens Artikle, finder vi saadann hans Gierning oprörske att vere och derforre sinn Liiff och Hals att haffue forbrutt.

123.

1558. Vihorg Landstings Dom, at den, som af Sandemænd er kjendt skyldig som Drabsmand, ikke tillige af Nævninger kan dömmes i Böder for Aaraad.

(A. 29. D. 37 og 283)

Axell Juell, Peder Scriffuer dömppt haffuer, Aar MDLVIII, emellom *Claus Byg*⁽¹⁾ i Byelund, *Lass Bierge, Lass Brun* i Kierböllingh mett theris Medbrödre Herritz-Neffendt i Törrill Herrid⁽²⁾, for de nogenn Tid siden forledenn haffuer hans Broder *Enneuold Biugh* Aaraadt offuersuoritt for enn vid

(6) See *Hvitfelds* Dmks. Krön. S. 1433, jvfr. Justitars. (7) Begyndelsen er &c. D.
Jacobsens Afhandl. om Selveiergods i Jur. Tidsskrift XVIII. 245 fl.

(1) Gl. Gaardsr. Art. 16. Slutningen, som her mangler, lyder: „være so man som then worth værste vil vidhe och komme aldrich for wore öghen.“ (2) *Biug* D.
 (3) Tyrild Herred i Ribe Stift.

Naffnn *Niels Pederssønn*, som fantis formördtt (*) att vere udi Gieds-Böll-(⁴) Schouff, oc meente dennom icke rett och emod Lougenn att haffue sorrit, oc berette, huorledis forsk^{ne} *Niels Pederssønn* skulle vere fundenn död udi for^{ne} Giedzbölleschuoff oc Sandmend haffuer verrit opkreffuitt, hans Banemandtt att udlegge, och haffuer de hans Broder *Enneuold Biugh* samme Gierningh paa-suorridt, dog (⁵) hand meente hannom derudi uskiuldig att vere, och Neffninger dertill mett haffuer hannom Aaraadt offersuorit, och (⁶) derfor satte i Rette, om de icke haffue suorrit emod Lougenn oc Urett att haffue giortt; da er der saa vortt paasagtt for Rette, att epherdi for^{ne} *Niels Pederssønn* er fundenn död udi forsk^{ne} Giödzbölleschouff, och icke er giortt beuiisligtt, *Enneuold Biugh* hannom att haffue slagitt paa de Steder eller udi saa Maade, hvor Lougenn bemelder 40 Mk. at følge andre Böder, saa oc epherdi Sandmend haffuer *Enuold Biugh* for Banemand ulagtt oc suoritt hannom Mandöd offuer oc fraa sinn Friid, oc denn större Rett tager denn mindre bort, epher Lougenn(⁷), och Neffninger, emod slig Leilighed, haffuer *Enuold Biugh* Aaraad offuer-sorrenn, kunde de (⁸) icke kiennde dieris Eedt att vere giortt och tilgangitt epher Lougenn, och bør fordi i di Maader om Aaraad ingen Magtt att haffue. — D. u. s.

124.

1558. Vidisse af Kong Christians Dom, at Böder, som nogen ublokket eller unödt har udredet, ikke kunne fordres tilbage. (¹)

(C. 23. A. 71)

Erich Schram, Axel Juell och Peder Schriffuer thieris Vidisse, att the

(*) formördt, myrdet.

(⁴) Gotzböll D. Den rette Læsemaade er Giödsböl. Giödsböl By ligger i Lindballe Sogn, Tyrild Herred, D. Atl. V. 990.

(⁷) endog D.

(⁸) Disse Ord: „och . . . suorit“ ere supplerede af D.

(¹) Herved sigtes til J. L. II. 17: „forthi at meræ logh fortaker e then minnæ“.

(⁶) wil D.

(¹) Jvfr. Christian den Femtes Lovs 5—1—5, som ikke er taget af nogen ældre Lov.

haffue hørt en Konning Christian den Thridie hans Dom udgiffuit paa Nyborg Slott Aar 1558 ⁽²⁾ emellom *Oluf Schreder* i Gundenne ⁽³⁾ och *Peder Holst*, Slottsfogitt paa Nyborg Slott, och hannem beklagitt, att handt nogen Thid si-denn forleden haffde hannom beskattedt VI Daller I Mark aff, som handt meente medt Urett, icke for anden Sag, enndt hand kom for Schade och slog en Mandtt aff Nöduerge ett Slag, och begierde therfore, att motte fange sine Pendinge igenn. Thaa er ther vordenn saa psasagtt for Rette, att eftherthi for^{ne} *Olluff Schreder* haffuer velvilligen, ustocket, ublockett och uthilnödt op-thinget thill for^{ne} *Peder Holst* paa ⁽⁴⁾ vore Vegne, ther handt thiltaldt hannom y Lougenn, tha haffuer *Peder Holst* ingen Urett giort for^{ne} *Oluff Schreder*, och *Peder Holst* for thenndt Sag quitt att verre.

125.

1559. Dom paa Kongens Retterting. En Bonde, som er lovsøgt til Herredsting og Landsting for Afpløjning, forfølges med Rigens Ret. Han paaberaaber sig, deels at han havde anseet den afpløjede Jord for Gribajord, deels at han havde sit Herskabs Hjemmel, og endelig paastaaer han, at han ikke var lovligen forfulgt, da en af de Mænd, som havde udstædt „Lagsøgelsebrev“ over ham, selv var lovsøgt. — Indsigelserne forkastes.

(1.)

Vor skicket for oss paa vort Retthertingh *Lauritz Laursen* uty Brønstrup paa oss elskl. erligh. och velbyrdige *Eyler Rönnow* ⁽¹⁾ till Huidkielddt, vor tro Mandtt och Raadtt, hans Vegne, paa then ene och *Jens Poulsenn* y Kogetuedt paa then andenn Siide, och vor nu uty Dagh theris rette siette Ugedagh att möde y thenne Sag, ephtersom her for oss beuisst vor mett vor sex Ugers Steffningh, och tiltallit *Lauritz Laurssen* paa *Eyler Rönnows*

(2) 1557 B.

(3) Gudum A.

(4) i denne Sag att haffue giort for^{ne} *Oluff &c. A.*

(1) *Eiler Rönnow*, Rigsraad, Lehnsmænd paa Odense Slot, forlenet med Hagenskov, Ejer af Hvidkilde, døde 1763, og med ham uddøde Slægten paa Mandssiden, D. Atl. III. 566.

Vegne for^{ne} *Jens Poulsen* for Affplöyningh och Skouhugh, som *Jens Poulsen* haffuer plögitt aff *Eyler Rönnous* Jordtt och indtill Settinges Ager ⁽²⁾, som *Laur Laursen* menthe mett Urett, och beuiste *Laur Laursen*, att *Eyler Rönnou* loughligen hagde laditt lagsöghe *Jens Poulsen* baade till Herredtztynggh och Landtztynggh för thenn Sagh och nu retteligen forfuldtt mett trende Rigens Lagdags Breffue, och satte *Lauritz Laursen* therfor uty alle Rette, om *Eyler Rönnou* therfor icke nu fremdelis burde synn Forfyllingh y thenne Sagh offuer for^{ne} *Jens Poulsen* epher vor och Rigens Retth. Thertill suaritt *Jens Pousenn*, att handtt plögitt noget Balcker ⁽³⁾ til synn Ager och wiste icke anditt endt hand motte saa görre, thy handt menthe thett att werre Griibsjordt, och berette, att hans Husbonde, oss elskel. och velbyrdige Frue *Margrette* ⁽⁴⁾ till Sööbo hagde indenn Tynghe verrit hans Hiemell till att bruge syn Eyendom, och therpaa y Rette lagde ett Tyngswittne aff Sundttz Herridttztynggh under Datum MDLVIII, lydendes, att for^{ne} Frue *Margretthe* ther indenn Tynghe hagde verrit hindes Thiennere *Jens Poulsen* hans fulle Hemler ⁽⁵⁾ och Tilstander till saa mögitt, handt haffuer plögitt och hagdtt y Handt och Heffdt, som same Tingsvittne ythermere indeholler och uduisser, och menthe *Jens Pousenn* therfor, att hand motte beholle huess handtt till synn Ager indplögitt hagde epher thet Hemell och bleff therfor hiemme och inthet suaritt modtt thet Lagsögelsemaall, *Eyler Rönnou* hanom paafulde. Thesligeste berette och *Jens Poulsen*, att enn aff the Mendtt, som skulle verre indskrefuit y thett Lagsögelsebress, *Eyler Rönnou* paa hannom haffuer aff Herridttztingett, skulle verre lagsöggt, och therpaa y Rette lagde *Jens Pousenn* ett Tyngswittne aff Suinborgs Bytingh under Datum MDLVII, lydendis, att *Per Huidsens* ther lagsöggtte *Mattis Holdse*, Borger y Suinborigh for Betalinngh for ett Pundtt Bygh &c., som same Tyngsvittne ytthermere indholler och uduisser, och menthe *Jens Pousenn* therfor handt icke vor rett forfuldtt.

(¹) *Settinges Ager*, maaskee den sjette Ager.

(²) *Balk*, en Strimmel Jord, som i Ageren ikke oplöies for at tjene til et Grændseskjel eller Afdeling (Vid. Selsk. Ordb. og *Molbechs Dial. Lex.*) Deraf Benævnelser: *Balker* for Afsnit eller Bøger i de gamle norske og svenske Love.

(⁴) Formodentlig *Margarethe Reventlov*, gift med *Erik Krabbe*, som dog först døde 1564, D. Atl. III. 592.

(⁵) *Hemler*, Iljommel. *Tilstander*, den, som tilstaaer eller vedgaaer noget.

Thertill suaritt *Lauritz Laursen*, att *Eyler Rönnow* loughigenn ephther Lougenn hadde laditt for^o *Jens Poulsenn* steffne och kalle till Sundzherritztingh och Fynnbolandttztynggh och ther rettelighen hadde lagsögt hannom, och icke handt ther vor kommen och icke heller skiöddt enthenn paa Hemelsbreff eller ander Breffue, och menthe, att ephtherthy thet Hemelsbreff, Frue *Margrette* hadde giffuit hannom, icke lydte viidere endt paa huess Eyendom, handtt mett rette hadde till synn Gaardtt, inthet kunde hinder *Eyler Rönnow* paa synn Eyendom eller paa thenne hans Rigens Forfyllingh, och menthe *Lauers Laur-sen* y lige Maade, att *Jens Poulsen* icke nu kunde spilde *Eyler Rönnow* synn Riigens Rett mett thet Breff, handtt y Rette lagde, att en aff Suinborgs Boriger er fordeltt for synn Gieldtt, men satte alleniste y Rette, om *Eyler Rönnow* icke fremdelis bör synn Forfyllingh ephther Riigens Rett, mett flere Ordtt och Talle, thennom therom emellom vor. Tha ephther Tiltall, Giensuar och Sagens Leylighedtt bleff ther saa paasagdt for Rette, att *Jens Poulsenn* er pligtigh att stande *Eyler Rönnow* till Rette for huess Affplögningh och Skouhugh, handtt er loughigh lagsöggt for, och *Eyler Rönnow* fremdelis synn Forfyllingh ephther vor och Riigens Rett.

Datum Otthense Løgerdagen nest ephther Hellig Trefoldigheds Søndag, neruerendis *Werner Suale* til Bissbo, Landttzdomer y Fyen, *Claus Brockenhussen* til Syndergaardtt, *Per Bildtt*, vore Mendtt och Tienere och *Hans Mickelssen*, Borgemester y Otthense. Anno 1559.

126.

1559. Dom paa Kongens Retterting i en Tyvssag. Nævningers Kjendelse underkastes en ny Bedømmelse af „Landnævn“ (1) og deres Dom prøves af Landsdommeren, hvorpaa Sagen indstævnes til Kongens Retterting.

(Tegnelser Nr. 6, fol. 158)

Vii Frederich then anden etc. giöre Alle witterligt, att Aar effther Gudtzs

(1) Denne Benævnelse for de bedste Bygdemænd, som Landsdommeren efter den Cold. Rec. c. 27

Byrd MDLIX, alle Helgen Aflthen, som wor then siste Dagh Octobris, her paa wor Gaard udi Roskilde, wor skicket thenne Breffuissar, *Moritz Jenssen*, och haffde paa hans Sønners, *Jens Moritzens* och *Oluff Moritzsens*, Wegne for oss udi Rette steffnit *Jörgen Mortensen*, for att hand haffuer paa oss elskl. *Claus Urnis*, wor Mand och Raadz, Wegne ladet gribe, baste och binde for^{ne} hans Sønner, och skylte thennom for Tiuffuerii, och siden ladet före thennom till Ting, och ther begerit Dom offuer thennom, endog hand ingen Koste haffuer fundet hoss thennom. Thesligeste haffuer hand och udi Rette steffnit *Lauritz Mogenssen* i Rödbbeck, *Jens Hanssen* i Giörlösse, och theris Mettfölger Herritzneffn, for att the suore for^{ne} hans Sønner *Jens* och *Oluff Moritzen* Tiuffsag tiill, som for^{ne} *Jörgen Mortenssen* thennom offuerfulde. Sammeledis haffde hand och udi Rette steffnit *Pouel Quist*, *Peder Olssen* och theris Mettföllgere Landneffn, for at the udi lige Maade suore hans Sønner Tiuffsag tiil, effthersom forskreffnit staar. Udi lige Maade haffde hand och i Rette steffnit oss elskl. *Henrick Nielssen* (²), Landzdommer her udi wort Lannd Sielland, *Giert Ulfstand* och *Niels Anderssen*, wore Mend och Tienere, for att the mett for^{ne} Landeneffn sagde for^{ne} hans Sønner Tiuffsag tiil, och menthe, att for^{ne} hans Sønner therudinden skede Uret. Tha mötte for^{ne} gode Mend, och paa theris egne och for^{ne} Neffningzmendz Wegne berette, att then Tiid, for^{ne} *Jens* och *Oluff Moritzen* bleffue paagrebet och sat for Tiuffuerii, som for^{ne} *Jörgen Mortenssen* skylte thennom fore, tha bleff ther tagett en Herritzneffn, som skulle sige paa then Sag, och tha sagde the VII Neffningsmend thennom quit, och the IX sagde thennom Sagen tiil; ther effther bleff ther taget en Landneffn paa, och the sagde for^{ne} IX Mend wed Magt, och dönte for^{ne} *Jens* och *Oluff Moritzen* tiil Tiuffue, och siden ere

skulde opkræve til at paakjende de Eders Gyl- dighed, som vare aflagte af Mededeemænd, Sandemænd og Nævinger, forekommer ogsaa i en Dom, afsagt af Kongen og Rigsraadet 1558, trykt i *Peder Oxes* Levnetsbeskrivelse S. 120—123. Man seer af den her meddeelte Dom, at Lands- dommeren ikke paakjendte Sagen i Forbindelse

med Bygdemændene, men særlig prøvede deres Kjendelse, hvilket ikke synes at have været Tilfældet med Biskopperne, som i ældre Tider udførte denne Function, J. Lov II. 7; jvfr. min Retshistorie § 194 Not. b.

(²) Udentvivel den samme som *Henrik Arnfeld*, der forekommer i nogle Diplomer fra 1558.

for^{ne} gode Mend tiltaget att skulle grandske om for^{ne} tuende Neffn, huilcke aff thenom vedt Magt skulle bliffue, och tha haffue the, effther the Beuissning, for thenom er kommit, icke andet kunde forfare, end att for^{ne} Landeneffn haffde dömt rett; mett flere Ord och Tale, thennom therom emellum löb. Tha effther Tiltale, Giensuar och Sagens Leylighed, saa och effther the Beuissning, som i then Sag findis, kunde wii icke andet forfare, end for^{ne} gode Mendz Dom er rett och bör wed sin fulde Macht att were i alle Maade. Giffuit Aar, Dag och Sted, som forsk^{uit} staaer (³).

127.

1559. Rigens Raads Dom, hvorved en Enke tilpligtes at indføre i Mandens Bo hendes Müdrene-Arv, som var falden för Mandens Död, for at komme til Deling med Mandens Arvinger af förste Ægteskab, dog saaledes, at hendes Udstyr undtages.

(A. 22. D. 16)

Vii Frederich thend Anden med Guds Naade, neruerendis os elskl. *Eiiler Hardenbergh*, vor Hoffmester, *Johann Friiss*, Her *Otte Krumpen*, Her *Peder Skrumb*, *Olluf Munck*, *Thage Thott*, *Vernner Parsbergh*, Herr *Lauge Brade*, Ridder, oc *Peder Bild* (¹) paa Kiöbenhafns Slott, Aar MDLIX, emellom *Christoffer Göie* thill Affuindzbergh paa sinn Sösterbörnns. salig *Jost Höeghs* förste Börnns, dieris Vegne paa denn enne, och Frue *Sidzele Bildisdaatter*, salig *Jost Högs* Epherleffuerske, paa denn andenn Side, da först berette *Christoffer Göie*, at der hanns salige Söster först inndkomb i *Jost Högs* Bøe, da indförte hun mett sigh i Boenn Guodz, Pendinge, Guld, Sölff, Kleder och Clenodie, som hun arffuit haffde epher hinnders Moder, och dett vor och bleff inde udi *Jost Högs* Boe, och berette for^{ne} *Chri-*

(³) lövrigt fik *Claus Urne* samme Dag en Skrivelse (sammesteds i Protocollen), at han skulde lade den Sag falde, og ei ydermere tiltale, platze eller forfølge *Moritz Jensens* Sünner, eller staae

dem efter Livet, efterdi han skal have faaset igjen det, han havde mistet.

(¹) *Bille D.*

stopher Göie, att denn Tid for^{no} Frue *Sidzelle Billesdatter* komb ind udi *Jost Högs Boe*, da vor och for^{no} Fru *Sidzelle Billesdatters* Moder död, och denn Arffue, Frue *Sidzelle* epher hinde kunde thilkomme, vor icke indkommenn udi *Jost Högs Boe*, och satte udi Rette, att epherdi hanns Söster indförde udi *Jost Högs Boe*, huis hun epher hines Moder arffuit haffde, om Frue *Sitzelle* och i lige Maade icke er pligtig at indføre huis hinde epher hines sallige Moder tilfaldenn ere, epher hines Moder vor död förend *Jost Högh* döde da berette *Steenn Bilde* paa hanns Sösters Vegne, for^{no} Frue *Sidzele*, att huis hans Söster udi Guld, Sölff och andre Lössöre epher hines Moders Död kunde thilfalde, thet haffde hans Fader inde hos sig sielff, och derimod udgaff hans Fader hanns Söster met Kläder och Clenodier och gjorde hines Bröllupe, och meente, att naar dett bleff offuerlagdt, och dertill mett denn tredie Pendinge, som hanns Fader burde att haffue som enn Verie, att der skulle icke mögit fattis udi, att hans Söster io haffde udfaaett och förtt saa mögitt udi *Jost Högs Boe*, som hinde paa enn Sösterlod kunde thilfalde epher hinnes salige Moder. Da epher Tiltall, Giensuar och Sagens Leilighet och epherdi Frue *Sidzelle Billitzdaatters* Moder vor död och hinnes mödernne Arff vor faldenn för *Jost Hög* döde, da er for^{no} Frue *Sitzelle* pligtige at indføre i *Jost Högs Boe*, och komme alle *Jost Högs* Arffuinge tilgode huis hinde thill Arff faldt epher hines Moder, der hun döde; doch bör deraff att undtagis och affregnis huis hines Fader gaff hinde thill Udferdtt ⁽²⁾, och huis hinndis Bröllupskost, Klenodier och anddenn Bekostning stod hines Fader; disligiste och att affregne den tredie Penndinge, som hindis Fader som hindis rette Verie tilhörde.

Datum ut supra ⁽³⁾.

⁽²⁾ *Udferdt*, Udstyr, jvfr. Anmærkn. til Saml. af gl. Love IV. 537.

⁽³⁾ Denne Dom findes ogsaa i Rigens Dombog M.,

ordlydende med den her meddeelte Afskrift, kun at Dagen, da Dommen er afsagt, angives, nemlig: Fredagen nest epher vor Frue Dag assumptionis (d. 15de August).

128.

1559. Viborg Landstings Dom, at Börn, som sidde i uskiftet Bo med deres Moder, skulle betale deres Andeel af den Gjeld, som hun gjør til deres Tarv og Nytte. Kjøbmænds Regninger bedømte efter Udstedernes Paalidelighed.

(A. 38. D. 38 (b) og 296 (b))

Axell Juell, Palli Juell, Erich Skramb, Niels Rosennkrantz, Franntz Diure, Jörgenn Skramb, Peder Skriffuer, Palli Griiss oc Mortenn Hege-lund dömbt haffuer Aar 1559 emellom *Margrette Gregersdatter, Claus Lögstedz Höstrue, Borgerske* udi Nyekiöbing, oc *Thomes Knudssönn, Byfogitt* ibid., for enn Domb, hand nogenn Tid sidenn emellom hinder oc *Jenns Chrestenssönn* ⁽¹⁾ dömbt haffuer, om nogen Geld emellom hinde och hinders Börnn, och haffuer dennom for samme Geld quitte fundenn, oc meente hannom Urett at haffue dömp; da er der saa vordenn paasagdt for Rette, at huis Godz, som forsk^{ne} *Margrette Gregersdaatter* haffuer udi sin Encke-Sæde i Fled og Fellig mett hinders Börnn udtagitt och benytt hinders Börnn till Tharffue ⁽²⁾, Vinding och Nötte, saa vell som sig sielff, oc er ther ⁽³⁾ udi gangit thill Skiffte met hinde, oc samme Kiöbmennd, som forsk^{ne} Geld for samme Guodz paatalitt (oc) ⁽⁴⁾ dieris Haandskrift derpaa udgiffuitt haffuer, mett huilcke de samme Geld optegnitt haffuer, findis loulige ⁽⁵⁾ Folck att vere oc thill Tro at stande; sammeledis epherdi denn Contract, som for Borge-mester er giortt oc gangitt er, icke bemeller *Margrette* ⁽⁶⁾ end att haffue sig samme Geld tiltagitt, oc hinders Börnn skulle vere derfraa udlugtt, men vedtagit huis Geld dennom tillkommer, oc Fougden haffuer dog imoed saadann Leilighed forsk^{ne} *Margrettis* Börnn for samme Geld quit dömppt, da vidste de dennom icke samme hanns Domb i de Maade att kunde følge, menn att *Margrettis* Börnn ere io pligtige for dieris Anpartt saa vel som hun ⁽⁷⁾ huer for sin i samme Geld att betale.

Datum ut supra.

⁽¹⁾ D. add. Borgere ibid. Denne Mand var formodentlig en af de Kjøbmænd, der havde søgt Enken til Betaling, og som siden i Dommen omtales.

⁽²⁾ Fremtarffue D.

⁽³⁾ thennom gangit o. s. v. D.

⁽⁴⁾ D. add. oc.

⁽⁵⁾ loughriig D.

⁽⁷⁾ hun er tillagt af D.

129.

1559. Viborg Landstings Dom, hvorved Nævnings Eed underkjendes, som havde svoret nogle Mænd skyldige i Ran, fordi de havde tillegnet sig nogle Hvaler, som de havde dræbt i aaben Søe. Jydske Lov paaberaabt.

(A. 73. D. 289)

Erick Schram, Axill Juell, Palli Juell, Niels Rosennkrandz, Franndz Dyre oc Peder Skriffuer dömppt haffuer, Aar MDLIX ⁽¹⁾, emellom *Sörenn Lauritzönn*, Borgere ⁽²⁾ i Skaffuenn paa sinn egnen oc paa *Rasmus Hanssens, Rasmus Rasmusens oc Bent Holstis* Vegne, Borgere *ibid.*, oc *Niells Madzönn* i Vandstedt, *Jens Öre* ⁽³⁾ i Bottrup mett dieris Metbrödre, den Tid Ransneffningh i Vennebergeherritt, for de haffuer hannom oc hanns Mettbrödre ransuoret ⁽⁴⁾ for nogenn Springehuall ⁽⁵⁾, de haffde fangitt for Fladestrandd i Haffuet, och meente dennom mett Urett att vere ransuorene; da er der saa vordenn paasagdt for Rette, att epherdi Kong. Matt. tilholder os udenn ald viidere Forhaling oc Opsettelse att skulle hielpe dennom saa mögitt, som Rett er, viste vi icke anditt att kunde sige, end epherdi Hual och ⁽⁶⁾ Lest bemellis iblantt andre Artickle i Lougenn, ihuor de findis, for Vrag att vere, oc Konningenn att tilhöre ehvad som till Lannd kommer, oc ingenn Mand følger eller kommer epher, oc epherdi *Sörenn Laurttzenn* nu haffuer giortt beusligtt mett mangfoldig Vidnisbiurd, hannom oc hanns Mettbrödre samme Springhuall i obennharlig Haff, paa itt ⁽⁷⁾ hundred Faunne dybt udi dieris Liffs Fare att haffue hegtitt, snaritt oc biergitt, oc samme Springehuall sidenn de dennom paa Dybett dödett ⁽⁸⁾ haffuer, haffuer de fuld dennom sieltf till Land oc dennom der sammesteds ved dieris Kabell oc Touff belagdt, oc i saa Maade verritt i for^{ne} *Sörenn Lauritzenns* oc hans Medbrödris Heffdt

(1) I D. har denne Dom Aarstallet 1569; men dette maa være urigtigt, da Landsdommeren *Erik Skram* døde d. 9de April 1568.

(2) Borgemester D.

(3) Orm D.

(4) Ran ofuersuorit D.

(5) *Springehual*, et Slags Hval, *Delphinus Orca*.

(6) D. *add.* Betalingh.

(7) D. *om.* och Lest. Der skal læses: *Lyft*, s. J. L. III. 62, jvfr. mine Anmærkn. til Er. Sjell. L. S. 392.

(8) fem Fauffne D.

(9) D. *om* dödett.

oc er kjent i dieris Hinder att haffue veritt, förind de udi saa Maade er landitt, saa de dennom icke paa ⁽¹⁰⁾ Landit eller Kongens Forstrand hegtit ⁽¹¹⁾ eller fundett haffuer, tha kunde de epher dieris Forstand, saa ⁽¹²⁾ paa Kong. Matt. Naadigste Behaff, epher di Artickle udi Lougenn: Huo Huall finder &c., icke kiende saadann Fisch Vrag att vere, oc fordi viste ⁽¹³⁾ dennom icke Neffningers Æd, som *Söffrenn Lauritzenn, Rasmus Hannsönn* oc *Bent Holst* haffuer derforre ransuoritt, att kunde følge, medenn dennom, som for samme Springhuall er ransuoritt, aff saadann Felding oc Ranstoug quitt att vere. — D. u. s.

130.

1559. Viborg Landstings Dom, at Adelsmænd, som sigtes for Manddrab, ikke kunne dømmes af Sandemænd. — Det er Landstinget, som „steder Fylling paa Sandemænd“.⁽¹⁾

(A. 16. D. 36 (b) og atter S. 276)

Axel Juell, Palli Juell, Her Olte Krompen, Jörgenn Lycke, Christoffer Giöe, Gregers Holgerttsönn och *Peder Schriffuer* dömt haffuer, Aar 1559, emellom *Oluff Krabbe* till Damsgaard ⁽²⁾, och *Mogenns Kaaes* och flere aff for^{ne} *Mogenns Kaasis* Kiönn paa *Niells Kaasis* Vegne, och hagde hid kallidt Sandmænd aff Brusk Herrit ⁽³⁾ om Mandrab at suære offuer *Niells Kaaes* thill Hessell for *Oluff Rytter* i Kabbill ⁽⁴⁾, hand ihjelsloegh, och meente ⁽⁵⁾,

⁽¹⁰⁾ for D.

⁽¹¹⁾ D. om. hegtit.

⁽¹²⁾ D. add. och. Formodentlig skal der læses: *saa dog*.

⁽¹³⁾ ikke viste af Neffnings &c. D.

Bövling (nu Ryssensteen) i Aaret 1559, hvilket er forbigaaet paa Listen over Lehnsmændene i D. Atl. S. 871.

⁽³⁾ Formodentlig i Starup Sogn, Brusk Herred, D. Atl. V. 954.

⁽⁴⁾ I Nørlem Sogn, Skodborg Herred, s. D. Atl. V. 849.

⁽⁵⁾ Det er *Oluf Krabbe*, der som Kongens Lehnsmænd havde stævnet Sandemændene, for at erhverve Landstingets Bemyndigelse for dem til at sværge om det begaaede Manddrab, som er Subject i denne Sætning.

⁽¹⁾ Jvfr. Danske Magazin. Tredie Række I Bd. S. 217.

⁽²⁾ *Oluf Krabbe* til Damsgaard, som nævnes i D. Atl. V. 845, har udentvivel været Lehnsmænd paa

at hand hannom ubrödeligenn ⁽⁶⁾ af Dage tagit, och var begierendis Föllingh paa Sandmend, tha mötte for^{ne} Sandemend; saa och for^{ne} *Niels Kaasis* Fader, *Mogenns Kaæs*, *Jenns Spend* thill Skammergaard ⁽⁷⁾ med flere aff for^{ne} *Niels Kaasis* Kiönn, och först tilböd paa for^{ne} *Niels Kaasis* och dieris egenn Vegne Guld, Sölff och Penninge, saa och Villie och Venskaff for for^{ne} *Oluff Rytters* Död, och ville hannom böde, som de burde att böde enn christenn Mannd, och var paa for^{ne} *Niels Kaasis* Vegne Dage och Stunde begierendis och att der motte berammis enn vennlig Moede i samme Sagh att handelis, och hernest satte udi alle Rette, om Sandemenn bör att suære om for^{ne} *Nils Kaass*, epherdi hannd er enn Riddermandzmand. Dertill suaritt *Oluff Krabbe*, och sagde sig ingenn Boedfestning paa denn Tid for samme Drab att motte indgaa, menn meente Sandmend burde derom som andre Drab att thouffe⁽⁸⁾. Tha, epherdi Stormegt. Höibornne Förstis Salig och Höiloffligh Ihu-komst Koning Christiann denn Tredie hanns Reces ⁽⁹⁾ bemeller, att ingenn Landzdommer eller nogenn Anndenn at maa dömmе paa nogenn de Sager, som gielder nogenn aff Adelen dieris Liif eller Ære, udenn Koningen sielf och menige Danmarckis Riges Raad, och Fredlösmaael epher Drab findis att vere Liif andgellendis, saa och ⁽¹⁰⁾ epherdi Sandmend findis [dennom] Dommere offuer Mandrab att vere, och dieris Æd som Domb er ⁽¹¹⁾ i den Sagh udi lige Maade, epherdi Högbemelte Konng. Matt⁹ Reces andersteds formelder ⁽¹²⁾ om Manddrab, att dersom nogenn Kiöbstedmand eller Bunde gör nogen Manddrab och Manddraberenn undkommer, da skal Sandmand suerge, och deriblantt icke bemellis eller samme Reces mettförer, udi lige Maade offuer Riddermendz Mennd att suergis, tha viste vi, epher saadann Leilighet och Högbemelte Salig Ihukomst Konng. Matt. Recessis Artickle, icke att motte stede Fölling paa Sandmend om for^{ne} *Niels Kaæs* for samme Drab motte suære, men finde

(6) Uden Brøde, uden Skyld, nemlig fra den Dræbtes Side. I D. 276 læses: *uthilbørligen*.

(7) Raargaard D. Skammergaard i Junget Sogn, Viborg Stift, D Atl. IV. 743.

(8) sværge D. *thöffue* D. 277 : gjøre Sandemænds Tog.

(9) Cold. Rec. Cap. 27.

(10) Der synes at burde læses: saa, enddog Sandmend &c.

(11) D. om. er. D. 277 om. som . . . Sagh.

(12) Cold. Rec. Cap. 21.

dennom for denne Opkreffuelse quitt att vere, och huem der vijdere paaskader, da kalle sig dett for Konng. Matt. och hanns Naadis Raad ephther Recesens Liudelse. — Datum ut supra.

131.

1559. Viborg Landstingsdom frikjender en Skolediscipel, som af Sandemænd var svoret skyldig i Vold. — *Skolepersoner* høre under gejstlig Övrighed; kejserslige Privilegier paaheraabte; Sandemænd i Kjøbstæderne; deres Tog kjendt ugyldigt, men uden at Sandemændene selv lovfældes.

(A. 17. (1) D. 277 (b))

Axell Juell, Peder Schriffuer udi Biscopenns ⁽²⁾ [Tid] Mester *Kields* ⁽³⁾ Neruerelse dömppt haffuer Aar MDLIX, emellom *Pouell Anderssönn*, gangendis thill Skole udi Skiffue, och *Las Andersenn* och *Oluff Pouellsönn*, Sandmennd udi Skiffue, for de haffuer hannom thill Skiffue Byeting Vold offuersoritt for enn Bardag, hanns egegn Staldbroder, *Knud Abrahamssönn*, Byefougdenns Sönn udi Skiffue, och han var tilsammenn udi kommen i nogenn Slagsmaall, och meente sig, baade ephther hanns Nödverge saa ⁽⁴⁾ hans Schods paa hanns Skolestraff, medt Uret voldsuorenn att vere, och berette for^{ne} *Pouell Anderssönn*, huorledis for^{ne} *Knud Abrahamssönn* skulle först haffue fördt sig mett hannom i Trette, der de vare thill Samsede att skulle dricke enn Kann Öll udi en Dannemandz Huuss i Skiffue, saa skal for^{ne} *Pouell Anderssönn* aff samme Huuss fraa hannom vere unduigt paa dett att ⁽⁵⁾ hand ville Ufridt och Trette och Uenighed ubeuarit, och ydermere berette, att for^{ne} *Knud Abrahamssönn* da haffuer sig udaff Hussit och paa

(1) Overskriften i Dombogen lyder saaledes: En Domb, at itt Sandemendz Touff er dömppt mac-teslöss, som vor töffuit offuer en Skole-Personn.

(2) D. om. Biscopenns Tid.

(3) Mester *Kield*, Mag. *Chetillus*, Biskop i Viborg, döde 1569. Hvitf. Bispekr. 106.

(4) *Schudzmaall* D. Meningen er: saa og fordi han *paaskjöd*, at have udstaaet Skolestraf.

(5) fordi han *ikke vilde befatte* sig med Ufred og Trætte. D. har: paa thet hand ville vere tilfridz, medt Trette och Uenighed bewarit.

Gadenn begiffuitt och hannom Saar giortt, förend hand haffuer sig mett nogenn Gienslagh beuaritt eller andenn Verie grebitt eller tagett; da er der bleffuenn paasagtt for Rette, att epherdi nu er beuisligt mett Keiserlich ⁽⁶⁾ Preuilegier och Frieheder, att huem som haffuer Thrette mett Scholepersonn, da skulle de dennom thiltale for sin geistlich Öffrighet, som samme Previleger formelder, saa och epherdi Hogbemelte Sallich och Hüllofflig Ihukomst Koning Maiestedz Ordinantz ⁽⁷⁾ udgangenn metför, endnu huer Prest. och Degenn att skulle nyde slig Priuelegier och Friheder, som de udi Biscops ⁽⁸⁾ Tid hagdt haffuer, udi lige Maade, epherdi och nu er giortt beuisligt mett Lanndtzting-Domb, Sandmendez Eed ved Magtt fundenn att vere, som tilfornn haffuer Skole-Personer, der for slig Baardag haffuer veritt tiltalitt, quitt och frie suoritt, och for^{ne} *Pouell Andersson* emod slig Keiserlig och Kongelich Preuelegier och Friheder, saa och gamble och vanlich Brugh och Skolernis Herlighed och Frihedt, som her tildags derhos hengdt haffuer, disligeste emod Landztings Domb er Landzret och verdzlig Sentendze och Domb undertuingett och er for samme Baardagh bleffuenn voldsuorett, da bör for^{ne} Sandemendez Eed och Toug, epher saadann Leilighed, at vere och bliffue som det usuoridt (var) och icke att komme for^{ne} *Pouell Andersson* till Hinder eller Schade i nogenn Maade, menn hannom for dett Vold och Feldning quit att bliffue; dog viste vi hannom icke for enn skielig och tilbörliq Legelönn⁽⁹⁾ att kunde undskylle, och epherdi Sandmend undskuller sig, gamble Bressue och Preuilegier icke haffuer veritt for dennom, der udi suoritt haffuer, finde vi dennom for denn Felling skoennidt ⁽¹⁰⁾ att bliffue. — Datum ut supra.

(6) D. om. Keiserlich.

(9) *Legelön*, Badskerlön.

(7) Kong Christian den Tredies Kirkeordinants.

(10) *skoennit*, forskaanet.

(8) *Biskoppernes Tid*, den katholske Tid.

132.

1559. Kongens og Rigsraadets Dom, at 48 Borgere i Stubbekjøbing, som havde afsat Borgemester og Raad og bevældede havde indfundet dem paa Landstinget, skulle som Oprørere have deres Liv forbrudt. — Byens Regnskab allægges „efter gammel Skik“ aarligen af Borgemester og Raad for 24 Mænd af Borgerskabet. Byskatten bringes af en Raadmand til Kjöbenhavn.

(M.)

Vor skicket for os paa vort Rettherting oss elskl. *Borgemester och Raadt* uti vor Kiöbsteth Stubekiöbinge uti Falster och hagde uti Rette steffnit *Mickell Rask, Peder Mönboo, Hans Snedker och Mortenn Pedersen* met theris Anhengere, Borigere uti Stubekiöbing, for att the nogenn Thiid siiden forleden haue opvagtt Almuen och thennum opsat mod Borgemester och Raadt och udenn allt skellige Aarsage haffue afsatt Borgemester och Raadt och vor Fogitt aff thieris Embede och haffue igiensatt andere Borgemester, Raadt och Byfogitt aff thennum sielff indenbyrdis, som *Borgemester och Raadt* mentte at vere skedt mett Urette, och fyrst berette *Mats Bruncker*, Borgemester, horledes Borgemester och Raadt nu fierde Paaskedag gjorde Byens Regenskaff ephther gamell Seedt, gaffue Borgemester och Raadt the same XXIII Mendtt enn Tönne Öl ther Regnskaffuit var giordt, och om Aftenen, ther the bleffue druckne, udgiick same XXIII Menndtt och indsende ienn Mandtt tiill Borgemester och Raadt och lodt siige thennum, at ther vor II aff thieris Medbrödre, Raadmendtt uti Stubekiöbinge, tennum ville the icke lenger haffue sidendis uti Raadt och Rett, then ene vor *Mats Krestensen* och then anden vor *Niels Hansenn*. Aarsagen vor thet, at for^{ne} *Mats Krestensen* hagde giort ien Reyse till Kiöbinghagen och ienn Reyse tiill Hamboriig at skulle kiöbe thenum ett Byes Skiiff och therit for rundelige aff Byes Penninge, thenn andenn vor, att *Niels Hansenn* hand hagde och veritt uti Kiöbinghagen mett thieris aarlige Byskatt och hagde therit for rundelige aff Byes Penninge, och for att Borgemester och Raadtt suaritt for for^{ne} thuende Raadmendtt och mente, at the icke hagde skellige Aarsage saa att sette thenum aff, tha viiste for^{ne} Almue thennum aff mett the andre, och saa neffnede the fyrste XXIII Mendtt andre XXIII Mendtt udt aff thieris Hob och the keste och satte Borgemester, Raadt och Byfogit, som the enndtnu haffue, och saa besuor the

thennum met huerandre at ville fölliges tiill Landzting om thieris Marckit ⁽¹⁾, som the och gjorde, och ther the kome hiem fra Landztingett, gjorde the Gille och besuor thennum met huerandre, saa att huilckenn icke fuldes mett tiill Landzting skulle giiffue enn Tönne tydsk Öll; thereptther giick same XLVIII Menndt mett thieris Tiillhenger tiill Bytingitt och spurde the for^{no} thuinde gamle Raadtmentd att, huorfor the sade Raadt och Rett, epttherthi the hagde satt thennum aff, och fore att Borgemester och Raadt suaritt mett thennum viiste the thennum alle aff tilhobe och gjorde ther slig enn Öprör paa vortt Byting, att vor Byfogitt ther samestedtt maatte nödis tiill att bryde Tingett, och therepther vandrede the tiill Landztinget igien mett Rör och thennde Lunter, Vaben och Verige, och ther the igien hiemkome enn Syndag, lade the byde aff Predickestollen Raadhus-Steffne, vor Borgemesther oc Raadt uvitterligt, och sögte Raadhus och satte Borgemesther, Raadtt och Byfogit eptther thieris egne Villige same Syndag aff tennum sielff indenbyrdes och sende saa Budt tiill vore Borgemestere, att the skulle sennde thennum Byes Nögle, Byes Sigle och Bysenns Böger och Regenskaff, huilcket Borgemester mente at the icke burde, icke heller vor pligtige att giöre, epttherthi the hagde soritt enn Herre och Koning och icke for^{no} XLVIII Mendt mett thieris Tilhengere, och therepther paa thet ny lagde for^{no} ny Borgemester, Raadt, Byfogitt och XLVIII Mendt tydsk Öll op igienn paa thet ny och gjorde Gille, och wandrede saa mett huerandere tiill Landzting igien met Vaben, Verige, Rör och thennde Lunter, och gjorde Spörsmall tiill Almuen, om the icke ville haffue thet Marckenndt op igienn, och ther the mett slige Forsambling mett Vaben, Verige, Rör och thende Lunter kom tiill Landzting, spurde oss elskel. *Claus Huitfelt*, vor Embitzmand paa Siörup ⁽²⁾, thenum ad, hui the saa kome tiill Landzting met Vaben och Verige och met Rör och thennde Lunter, som ere the Vaben, som aflagde ere och ingen Almues Folck maa före udi vortt Land Falster och er

(1) Det sees af det Fölgende, at en Ophævelse af et Marked, ifölge Christian den Tredies Befaling, har været en medvirkende Aarsag til Borgerskabets Misfornøjelse, især med Raadmand *Christensen*, fordi han bragte Kongens Brev til Lands-

tinget og fortalte Almuen hvad det indeholdt, jvfr. de Udtryk: „at han forbød Falsters Bønder at före noget Godt til Stubbekjöbing.“

(2) *Siörup* Slot paa Falster, s. *Olufsens* Collectanea til et antiqv. topogr. Lexicon S. 127.

emodt Høghornne Fyrstis Koning Christiann thenn thredie, Danmarckis &c. Koning, vor kiere Hr. Faders Hogloglige Ihukommelses Recesse (*), opne Breffue och Siigell, och begeritt, att the skulle antvorde slige Rör och Lunter fra thenum. Thertiill suaritt for^{ne} *Mickell Rask* och hans Anhenger, at the hagde betallit same Rör, the ville bere thennum och ingenn Skade giöre mett thennum. Tha eskett for^{ne} *Claus Huitfeld* Borgen aff thenum, att the skulle vere the gamle Borgemester och Raadt ubevaret mett Fegde och icke andit giöre thenum, end talle thennum till met Log och Rett. Thertiill suarit for^{ne} *Mickell Rask* met for^{ne} sine Anhengere, at the fyrst ville gaae hiem tiill thieris Bye; huem siidenn ville haffue nogenn Borgenn aff thennum, skulle kome och tage thenn there. Videre berette och for^{ne} *Mats Bruncker*, at ther for^{ne} *Mickell Rask* mett sine Tilhengere hagde affsat Borgemestere, Raadt och Byfogitt och satt thenum sielff uti Stedenn igienn, tha gjorde the thuennde Eedt, for^{ne} *Mickell Rask* selff andden, tiill oss tiill Dytmersken och lodt berette for oss, at ther vor Bryst paa Borgemester, Raadt och Byfogitt uti Stubekiöbinge, huorfor vii tilschreff for^{ne} *Claus Huitfeld*, vor Embetzmandt, at hanndt skulle ther iandrage uti Byen och thes Leglighedt forfare och sette ther Borgemester och Raadt, om Behoff giordes, och epher same vor Skriffuelse inddrog *Claus Hvitfeld* uti Stubekiöbinge och igienn satte for^{ne} *Mats Bruncker* mett hans Metbröder, Borgemester och Raadt och Byfogit, oo eskit och befolll then ny Byfogit, att hand skulle igien antvorde vor Byfogitt, som oss sorit hagde, vor och Bysenns Stock och Jernn, och ta ville icke for^{ne} ny Byfogit antvorde fra sig same Stock och Jernn. Thesligeste robte och for^{ne} *Mickell Raskis* Anhengere, at the icke ville haffue the gamle Borgemester och Raadt, imen the ville haffue the ny, som the sielff satt hagde, och uti Rette lagde *Mats Bruncker* et Lanndstingswitne aff Falsters Landsting under Datum MDLIX Onsdagen epher Bonifacius (*), at *Mickell Rask*, *Hans Nielsen*, *Per Mönbo* och *Morten Persenn* i Stubekiöbinge skyllte *Mats Bruncker* och *Niels Per-*

(*) Jeg kjender intet Sted i Christian den Tredies Recesser, som indeholder noget almindeligt Forbud, at Almuen ikke maatte bære Vaaben, men da her netop tales om Skydevaaben, sigtes maa-

skæe til Kongens Bestemmelser angaaende Jagt i den Coldingiske Reces Art. 67 og 68.

(†) Den 5te Junii.

sen for the hagde forhuerffuit Breff och afflagdtt thieris Markennedt; uti lige Maade bestodt *Mickell Rask* mett sine Medfølgere, att the hagde affsatt thieris Raadmendt, fyrst *Niels Hanssen*, for handt drog till Kiöbinghagen mett thieris Byskatt och theritt for mögitt, och *Mats Krestensen* affsatte the for handt förde Hogloglige vor kiere Hr. Faders Breff tiill Landzting och fortolde Almuen same Ordt, som stodt udi same Breff⁽⁵⁾; tha adspurde *Claus Huitfeld* for^{ne} Stubekiöbinge Mendt, hui the hagde gjort saadant Oprör i Kon. Maj. Bye emodt thieris Borgemester och Raadt, och om the nogenn Thiidt hagde klagitt, att Borgemester och Raadt hagde giordt thennum nogenn Skade, före endt the saa affsatte Borgemester och Raadt uden aldt Aarsage och huem thieris Hiemell er, at the saa maatte affsette Borgemester och Raadt, som hagde sorit thieris Herre och Koning. Thertiill suaritt for^{ne} *Mickell Rask*, *Hans Sneker*, *Per Mönbo* och *Morten Persenn*, at the XXIII Mendt, som hagde Befallingh offuer Byen⁽⁶⁾, hagde affsatt for^{ne} Borgemester och Raadt, och er for^{ne} *Mickell Rask*, *Per Mönbo*, *Hans Sneker* och *Mortenn Persenn* af dii XXIII Mendt. Tha adspurde for^{ne} *Claus Huitfeldt* for^{ne} Mendt met thieris Medbrödre, om the hagde nogen andenn Skylling tiill Borgemester och Raadt for Regenskab eller Oppebörsell. Tha svarede for^{ne} *Mickell Rask* och *Hanns Sneker* mett thieris Tilhenger, att the gjorde Regenscaff som Dannemendt och hagde therfor thenum inthet att skylle, som same Landztingsvitne ythermere indholler och udviser &c. Item et anditt Landztingsvitne under same Datum, lydendis, at *Claus Huitfeld* tilspurde *Mickell Rask* mett sine Medfølger, hui the saa stercke komme til Landzting mett Rör och thennde Lunter, och om thi icke hagde hört Kongelige Breffue lese paa thieris Raadhus och Byting, att inngen skulle gaa udenn Byes Friihet met Rör och tennde Lunter, och eskitt *Claus Huitfeld* Borgen aff thennum, att the icke skulle truc eller

(5) See ovenfor S. 273 Anmærkn. 1.

(6) Dette Udtryk synes at vise, at de 24 Mænd vare et Slags Borgerrepræsentanter. Naar Borgerskabet først har tabt Ret til at udnævne og afsætte Borgemester og Raad, er iøvrigt ingenlunde paa

det Rene, og udentvivel er denne Ret ikke paa cengang blevet dem betaget i alle Kjøbstæder, men Kongelig Sanction synes dog allerede paa Erik af Pommerns Tid at have været nødvendig (jvfr. min Retshist. §. 60). I nærværende Dom kalder Kongen Borgemesteren „vor Borgemester“.

fegde huerandre, men vere hverandre ubevaritt endttil the bliffue adskildt mett Rette, och tha ville icke *Mickell Rask* met sinne Metfølger stille Borgenn, men sagde, att the ville huer sige godt fore sig endttil the kome hiem i thieriis By, och ta tilbödt *Claus Huitfeldt Mickell Rask* och hans Medhengere, at thersom the ville gaa i Rette mett the andre Borgemester och Raadtt, ville handt adskillie thennum mett Dom och Rett; tha ville for^{ne} *Mickell Rask* icke mett sine Metfølgere gange uti Rette, och ta befalitt *Claus Hvittfeldt* the gamble Borgemester och Raadtt at bliffue i thieriis Befalling och holle then Eedt, the sorit hadde thieris Herre och Koning; da svaritt for^{ne} *Mickell Rask* och robte: siger ney, I Danemendt allesamen, vi viulle icke haffue dem til Borgemester och Raadtt; tha robte the straxt och sagde, at the viulle icke haffue the gamble Borgemester och Raadtt, men the ville haffue the nye Borgemester och Raadtt, som the hadde sielff tilsat och icke annder, som same Landztings Vitne ythermere indholler och udviser, och satte for^{ne} *Borgemester och Raadt* udi alle Rette, om for^{ne} *Mickel Rask* mett sine Medfølgere och Tilhenger icke haffue giordtt Urett i thet at the saa udenn aldt Aarsage haffue affsatt thenum och vor Byfogitt aff thieriis Embede och satt thenum sielff uti Steden igien och giordt slig Miteri och Oprör uti Kon. Majts. Kiöbstedt och frii Lannde och om thenum icke therfor burde att stande tiill Rette. Thertill suarit for^{ne} *Mickell Rask*, at *Matz Bruncker* och *Niels Persen*, Borgemestere ⁽²⁾, beklagitt thenum ther Regenskaff vor giordt, att the vore gamble Mendt och ville therfor, att the XXIII Mendtt ville sette andere uti thieris Stedt igienn, och fore at *Niels Hannsen*, Raadtmandtt, hadde forterit nogle Penninge for mögit ther hanndt förde thieris aarlige Skatt tiill Kiöbinghagen, affsatte XXIII Mendtt hanum, och same Thiidt affsagde the *Matz Kretsen* fra sitt Raadmandskaff for hanndt forbödt Falsters Bynder, at ingenn skulle före nogett godtt tiill Stubkiöbinge, och mente *Mickell Rask*, at the therfor hadde Aarsage nock thennum at affsette, och mente thet at vere en gamell Skick, at the sielff i thieriis By maatte sette i och aff huem the ville haffue tiill Borgemester och Raadt ⁽³⁾, och therpaa uti Rette lagde noger

(1) Stubbekjöbiug havde altsaa to Borgemestre.

(2) See ovenfor S. 275 Anm. 6.

Breffue, som the thennom sielff emellom giordtt hagde, hure the Sager seg forlobne ere, och kunde for^{ne} *Mickell Rask* mett sine Anhengere ingen skellige Aarsage huercken sige, beuise eller giiffue tilkiende; at the uti noger Maade vor foraarsagett tiill saa att affsette Borgemester, Raadt och Byfogit och giöre slig Oprör och Miteri, met mange flere Ordt och Talle, thenom therom paa bode Sider emellom vor. Tha epher Tiltall, Giensuar och Sagenns Leglighed och epherthii the fyrste XXIII Mendtt saa haffue neffndt andre XXIII Mendtt och the saa haffue affsatt vor Borgemester, Raadt och Byfogit, och satt aff thenum sielff i thenn Stedt igien uden aldt skellige Aarsage, oss och vor Embitzmandt paa vere Vegne uadspurdt, och gjort slig Oprör udi vor och Kronens frii Kiöbstedtt och Lannde, findes for^{ne} XLVIII Mendtt och alle thieris Anhengere tilhobe at vere oprørske Mendt och bör therfor att straffuis paa thieris Halss, som andre oprørske Mendt bör at straffis.

Datum Haffnie then Fredag nest epher St. Peders Dag ad vincula (⁹) uti vor egen Nerverelse, nerverindis *Johan Friis*, vor Cantzler, Hr. *Otte Krumpen*, Hr. *Peder Skram*, Riider, *Oluf Munck*, *Jörgen Lycke*, *Tage Thott*, *Claus Urne*, *Niels Lange*, *Holgert Rosenkrands*, Hr. *Lage Bragde*, Riider, *Iver Krabbe*, *Herloff Trolle* och *Chorsitzs Ulfeld*, vore tro Mendt och Raadt. 1559.

183.

1560. Dom paa Kongens Retterting angaaende Forbrydelse af en Fæstegaard paa Grund af, at Besidderne havde ladet den forfalde og forbugget Skoven. To Aar hengaae inden Bonden sættes fra Gaarden. To Synsforretninger optagne (¹). Bonden, som var „voldsvoren“ til Landsting, bliver siden fordeelt (lougsgøgt) til Herredsting, og derpaa, da han endnu ikke har villet rette for sig, indstevnet for Rigens Ret.

(I.)

Vor skickit for oss paa vort Retterting oss elskel. *Franz Brixenn*, Raad-

(⁹) Den 1ste August.

(¹) Om Synsforretninger til dermed at beuise Fæld,

tale Lovene ikke, men Praxis havde indført dem, s. *Ostersens Glossar. voc. Aabod*, hvor det hedder: „Feld eller Bygfældighed, som alle

mand her uti vor Kjøbstedt Otthense, paa thenn enne, och *Laurus Andersenn* utti Hiorthollm och *Niels Andersen* ibid. paa thenn anden Siide, och vor nu utti Dag otthe Dage nest forgangen theris rette siette Uggedag att möde y thenne Sag, som her for oss beuiisst vor medt vor sex Ugers Steffningh och the saa lengi paa begge Siider thet beuilliget att opstaa, och gaffue thennom nu utti Dag velvilligen utti Rette paa baade Siider, och tylltallitt *Frantz Brixen* for^{no} *Laurus Andersen* och *Niels Andersen* for therris Falldtzmaall, som the er falldenn for, for the haffuer sedet offuerhörig och ey ville rette for thennom Hoffuitzstool och Falldzmaall och ey haffuer satt Vissen och Borgen, som the loffuit att byge och forbedre theris Gaardt, som er forsett (²) och nederfallen, och for the ey skulle forhugge tyll Upligtt thenn Skoff, igienn er paa theris Gaards Grundt, och thet icke töre (³) sellie (³), som the forhen giortt haffuer, och for nogit theris Landgille oc smaa Redsle, bode gammilt och nytt, och for the siide och bruge Huss, Grund och Jordtt och icke vill retthe for thennum eller minde (⁴) thennom fraa hannem paa theris Hosbunds Vegne eller sette Borgenn. Tiisligeste tiilltallit *Frands Brixen* thennom for, the ere thó Gange lagsötte (⁵) tilforn och icke haffue retthet for thennom tyll theris Hosbund, som the enndnu ere for alle thisse Sager loughlig loughöggt, och berette *Frantz Brixenn*, att for^{no} Mendtt att the haffue forhugitt theris Skoffue och törreffört (⁶) och salldtt och ladet Gaarden nederfalle och sidett innde medt theris Landgille enn Partt och therfor haffuer hand tagitt tuende Siun paa Skoffuen och Gaarden, ladett thennom uduisse och ladett them voldsuere (⁷) och siden loughlig loughöge och alligeuell sidde the offuerhörige och

de paa Landsbyerne boe, endeligen maa udgive og udstaae, *gemenlig efter otte Mendts Siun oc Grandsknings Afsigt*, saavel som derpaa forhvervede Dom til deres Gaardes Opbyggelse, om nogen derfra döer, eller i andre Maader skilles fra sit Fæste.⁴

(²) *Forset*, forsæt; udentvilt det samme som sat tilbage, forringet, i slet Tilstand.

(³) *Maaakee: Torvsallie*, d. e. sælge paa Torvet, bringe til Torva.

(⁴) *minde thennom fraa thennom paa theris Hosbunds Vegne*, mindelig forlige dem med ham paa deres Hosbunds Vegne; hvem denne Hosbond var, hvis Sag Raadmanden i Odense førte, om-taler Dommen ikke.

(⁵) *lagsötte*, domfældte.

(⁶) Formodentlig: *toræfört*, fört til Torvs.

(⁷) *Voldsuere*, sværge Vold over af Sandemænd.

huercken will flytte och icke heller haffue thet y Minde och sette Loffuen och Wiissen, och therpaa fyrst udy Rette lagde *Frantz Brixen* ett Siunsbreff aff Bogherritztingh under Datum MDLIX, lindendis, ath the hagde verrit utti Hiortholm, som *Laurus Andersen* och *Niels Anderseenn* iboer, siunnett och seett samme Gaard, tha er samme Gaardtt ille forseet ⁽⁹⁾ och Husene er mögit forfallen och ilde medfarene, och burde samme Mend icke att besidde nogen goed Mands Staffn ⁽⁹⁾; thisligeste och Skoffuen forhuggen tyll samme Gaardtt, saa ther er huercken Vender ⁽¹⁰⁾ eller Staffre paa then Gaards Grundt för thet bliffuer opfreddt. Thernest ett anditt Siunsbreff aff Bogherritzting under Datum MDLX, lydendis, att otte Siunsmendt, som tilförn vore uti Hiortholm paa Hussene och Skoffuen, the vor ther igien medt III andre Mendt och seett samme Gaardtt och Skoff tha sidenn the siste Gang vor y samme Gaardtt paa Siune, tha er ther fem Sulerum Huss ⁽¹¹⁾ nederbrott och Temmerett er borte och forkommert saa mer som sex Suler och enn Aass, ther ligge paa Stedet och uti Skoffuen vor ther huggen nu uti Medsommers Monett och bledt ⁽¹²⁾ eblandt Hesselskoffuen y der och der, meenn y Winder hagde der verit hugit y Skoff Hassel och ung Egh, saa thet vor utallige att siune eller tellie. Thernest Thingswytne aff Fyenbo Landzting under Datum MDLIX, lydendis, att Bogherritz Sandemendt hagde sorrit, att *Niels Andersen* y Hiortholm och *Laurus Andersen* ibid. haffuer giortt *Frantz Brixen* paa synn Hosbunds Vegne ett fulltt Woldtt, som same Breff ytthermere udvisser och indholler. Thernest i Rette lagde *Frantz Brixen* Tingswytthne aff Herritzting och aff Landsting, att hand hagde for^{ne} *Laurus Andersen* och

(9) forseet, efterseet, passet, forsynet; ikke det samme Ord som det ovenfor forekommende forset (af at forsætte).

(9) Staffn, Gaard.

(10) Vender, Riis til at gennemflette Rummene med imellem Tømmeret og Stavrene i Væggene, jvfr. *Molbechs* Dial. Lex. voc. *Vendre*. Om *Stavre* s. samnest. voc. *Stavre*.

(11) fem Sulerum Huss, uidentvill: fem Fag Huus; Sule bruges endnu i Fyen om en perpendicular Tømmerstok, men som rigtignok reises i Gavl-

enden af Huset, s. *Molbechs* Dialektlex.; men de følgende 6 Suler, som nævnes, kunne vel ikke blot henhøre til Gavlen; ogsaa det islandske *súla* svarer ligefrem til vort Süile, og Sule synes saaledes at betegne de svære Stötter, hvorpaa *Aasen* (Tverbjælken) hviler. Jvfr. Dialektlex. voc. *Aas*.

(12) Bledt, Partic. af at bløde, at tage Bladene af; de følgende Ord skulle formodentlig læses saaledes: eblant y Hesselskoffuen der och der (3: hist og her), men i Vinter &c.

Niels Andersen loughlignenn ladett fordelle siden the voldsuoren er, meth flere Breffue, *Frants Brixen* i Rette lagde, och satthe *Frants Brixen* i alle Retthe, att epherdi for^{ne} *Niels Andersen* och *Laurus Andersen* saa haffuer ladit samme Gaardtt forfalle, the yboo, och saa forhugett Skouffen, ther tilligger, och siddet innde met theris Landgille enn Partt och er voldsuoren och siden loughlignenn loughsöggt och icke vill setthe Borghen och haffue thet uti Minde, om thennum therfor icke burde same Gaard, the iboor, att römme och om hannum icke fremdelis burde synn Forfölling offuer thennom y thenn Sag epher vor och Riigens Rett. Thertyll suaride *Niels Andersen* och *Laurus Andersen* och berette, att hues the thennom uti saa Maade forseett hagde och therris Forsömmils fandes, tha ville the thennom gjerne rette och haffue thet utti *Franttz Brixens* Minde och giffue hannom paa theris Hosbunds Vegne thet yderste the kunde affstedtt komme, om hand vill giffue thenum Dag ⁽¹³⁾ och Stunder och lade thennum bliffue wedtt theris Gaardtt och Boeliig. Till huilckett *Frantz Brixenn* suaritt, att thet er II Aar och mere sidenn hand haffuer thennum tyltallit och paamyntt, att the skulle bygge och forbedre theris Gaardtt och icke forhuge Skouffuen till Upliggt och sette Loffuen och Vissen, att thet maatte holdes och theris Landgild maatte tyll rette Tiid indkomme, tha har thet her til Dags icke kundet skeedtt och icke endnu the haffue eller kunde faa noghenn, som ville loffue och sige for thennom, och begierit *Frantz Brixenn* therfor, ath hannom ephter Rigens Rett maatte wederfaris saa mögit som Rett er, medt flere Ordt och Talle, thennom therom emellom vor. Tha epher Tyltall, Giensuar och Sagenns Leylighedt vor ther saa paasagtt for Rette, att for^{ne} *Niels Andersen* och *Laurus Andersen* ere pligtige for the Sager, som the tyll Herritzting och Landztingh er loughlig fordeelt for, att stande *Frantz Brixenn* paa theris Hosbunds Vegne tyll Rette, och *Frantz Brixenn* fremdelis synn Forfylling y thenne Sag offuer *Niels Andersen* och *Laurus Andersen* epher vor och Rigens Rett.

Datum Otthensse thenn Lögerdag nest epher Sct. Knud Konges Dag ⁽¹⁴⁾. 1560.

(¹³) Dag, Frist, Opsættelse.

(¹⁴) Den 10de Julii.

134.

1560. Dom paa Kongens Retterting. En jordegen Bonde, til hvls Gaard Kronens Herlighed ved Mageskifte af Kongen var overdragen til en Adelsmand, nægter at ville love denne tro Tjeneste ved Haandkring, med mindre han maatte nyde sin Frelse paa sit Bùndergods som tilforn. Hans Indsigelse forkastes. — Landgilde svares af Selvejere ⁽¹⁾.

(1.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting *Mickel Sörensen* i Offuerby mett Fuldmagt paa sin Hosbunds oss elskel. erlig och velbyrdige *Folmer Rosenkrands* ⁽²⁾ tiil Stiensballe, vor Mannnd och Thienner, paa thend enne och *Matz Clementsen* i Veer ⁽³⁾ paa thenn annden Siide, och vor nu paa Thiisdag fyrstkommendis thieris rette siette Ugedag att möde uti thenne Sag, som her for oss beuisst vor mett vor sex Ugers Steffning, och the nu uti Dagh gaffue thennom veluilligen uti Rette paa bode Siider, och tiltallitt *Mickell Sörensen* paa for^{no} sin Hosbunds *Folmer Rosenkrantsiis* Vegne for^{no} *Matts Clementsen* i Veer, for hanndt icke wiill siige *Folmer Rosenkrands* sinn tro Tieniste och vere hanum en tro, hörsom, lydiige Thienner, som thet seg burde ephther vort Breffuis Lydelse, som *Mickell Sörensensenn* meentte mett Urette. Thertiill suarit forskreffne *Mats Clementsen* och berette, att aldt thenn Skylle och Landgilde, som ther pleigede att ganngge aff thenn Gaardt, hanndt

(1) I denne Sag forekommer et af de Tilfælde, som Justitsraad *Jacobsen* i sin Afhandl. om Selvejergods o. s. v. under Kongerne Christian den Tredie og Frederik den Anden (Jur. Tidsskr. XVIII. 231—232) anseer for sjeldne, hvor Selvejerbonden (den jordegne Bonde) ikke vilde overlade sin Ejendomsret over sin Gaard til Adelsmanden, hvem Kongen ved Mageskifte havde overdraget Herligheden. Men det er især mærkeligt, at Dommen ikke tager noget Hensyn til Bondens Protest, men ubetinget forpligter ham til at være Herlighedsejerens *Tjener*. Derved turde min i Rethist. §. 116 yttrede Mening om det Afhængighedsforhold, hvori Bonden kom ved disse Mageskifter, og om et derved bevirket eget Slags af ufuldkommen Ejendom, finde Bestyrkelse.

Endelig fortjener ogsaa at bemærkes den Vægt, som der lægges paa, at Forpligtelse til tro Tjeneste skulde stadfæstes ved Haandslag, ligesom det var Brug ved Tyendecontracters Indgaelse (s. Danske Magaz. 3die Række I. 217). Man kommer herved næsten uvilkaarlig til at tænke paa Lehnforholdet, hvorom det hedder hos vet. auct. de benefic. §. 45: „domino manibus conjunctis suum præbeat hominum et aggrediatur illum tam prope, quod dominus manus ejus comprehendere valeat.“

(2) *Folmer Rosenkrands* til Steensballegaard var i Aaret 1567 Lehnsmand paa Aarhusgaard, D. Atl. IV. 108.

(3) Nu Være Sogn i Voor Herred, D. Atl. IV. 203.

uti boer, thenn haffuer hanndt ytt och giffuen *Folmer Rosenkrands* siidenn hanndt bleff magskiifft fra vort Slott Aaker och til *Folmer Rosenkrands*, och berette, att hanndt och hans Höstrue haffuer ladit tilbiude for^{ne} *Folmer Rosenkrands* mett Dannemendt, att the viille beuisse hanum tro Thienniste, och therpaa uti Rette lagde et Tingsvitne aff Worherritzting under Datum MDLX, lydendis, att *Matzs Clementsen* i Veer och hans Höstru hagde laditt *Folmer Rosenkrantz* tilbiude att viille giiffue och giöre hanum thenn tilbörliige och seduanliige Giifft (*) och Gierning, som the hagde giiffuit och giordtt och hinndes Foreldrene for thennum tiill Aaker aff thenndt Gaardtt, the ibor, och viille siige hanum thieris Tro och hörsum Thienniste, som thet seg burde epher vortt Breffuis Lydelse, som *Folmer Rosenkrands* aff oss forhuerffuit hagde, dog met slig Vilckor, att *Matz Clementsen* och hans Höstrue maatte nyde thieris Frelse paa thieris Bøndergods ubeskoren, som thieris Foreldre tilforn hagdt haffue, bode uti Stiensballe Bierck och uden Biercket, och begieritt, att *Folmer* viille siige thennum, hure viit Arbegde the skulle giöre viidere enndtt the hagde giordt tiill Aaker; tha wor *Folmer Rosenkrands Mats Clementsens* tro och hörsum Thienniste begierendes, och tha ville *Mats Clementsen* och hans Höstrue icke siige *Folmer Rosenkrands* anderledis Thienniste enndtt the tilboditt hagde, före endt the fick anderledis beraadt thennum, som same Vitne ythermere inndholder och uduisser &c. Item ett anditt Tingswittne aff Worherritzting under Datum MDLX, lydendis, att *Matz Clementsen* haffuer bodenn for^{ne} *Folmer Rosenkrands* thenn Herlighet, som hanndt haffuer tilskiifft seg aff Oss, mett hues seduanlige Affgiifft mett Egt, Arbegde och andenn Rettighet, som pliger att ganng aff same Gaardtt epher vort Breffuis Lydelse, dog *Mats Clementsens* och hans Höstrues Bynndergods thermet were uforkrenkett, som same Tingsvitne ythermere inndholder och utuisser, och satte *Mats Clementsen* therfor uti alle Rette, om hanndt icke haffuer saanocksomeligen tilboden *Folmer Rosenkrands*, att hanndt icke nu burde lenger att dielle och platze hanum &c. Thertiill suaritt for^{ne} *Mickell Sörensenn*, att *Mats Clementsen* haffuer standenn indenn Thingge och alleniste tilboden,

(*) *Giifft*, Afgift.

som forscreffuit staar, menn *Matz Clementsen* ickē wiill recke for^{ne} *Folmer Rosenkrands* sinn Hanndt och sige hannum sinn thro Thienniste; som thet seg burde ephther vort Breffuis Lydelse, och therpaa uti Rette lagde ett vort eigit Magskiifte-Breff, udgiffuitt uti vortt Closter Emkloster under Datum MDLX thenn XII Dag Aprilis och mett vor eigeu Hanndt unterschreffuen, lydendes, att vii haffue giordt ett euigtt Magskiiffte met oss elskel. *Folmer Rosenkrands* till Stiensballe, vor Manndt och Thiener, uti saa Maade, att *Folmer Rosenkrands* och hanss Arffuinge mue och skulle haffue, nyde, bruge och beholle for euige Eigendom tiill Maglag ald vor och Kronens Rennte och Rettighet uti ienn aff vor och Kronens jordegne Byndergaarde uti Vorherrit i Veer liigendis, som *Mats Clementsen* ibor, som er aarllige Lanndgille $\frac{1}{2}$ Tønne Smør, V Grot, I Lamb, I Gaas, II Höns, I Suin, X Heste-Giesterii, och theremodt haffuer *Folmer Rosenkrands* udlagdt tiill oss och Kronen enn Gaardt uti Hatzherrit uti Diönby ligendis, *Las Persen* ibor, skyller aarligen enn Fdg. Smør, II Örtu Malt, I Suin, VI Heste-Giesterii, och et Boll uti Haling, *Per Eskelsen* ibor, och giiffuer tiill aarlige Landgille enn Örtu Haffre och XXII Skelling danske, ephther thet Gienbreffs (*) Lydelse, *Folmer Rosenkrands* oss therpaa giiffuit och offuerantuordit haffuer, som same vort Breff ytthermere inddholler och utwiser, och satte for^{ne} *Mickell Sörensenn* paa for^{ne} sinn Hosbunds *Folmer Rosenkrandsis* Vegne uti alle Rette, om for^{ne} *Mats Clementsen* ickē er pliigtige och bör att sige *Folmer Rosenkrands* sinn thro Thienniste och vere hanum enn tro, hörsum, lydiige Thiener ephther vort Breffuis Lydelse, och om *Folmer Rosenkrands* ioke frömdelis bör sinn Forfylling offuer *Mats Clementsen* ephther vor och Rigens Rett, mett mange flere Ordt och Talle, thenum therom emellom vor. Tha ephther Tiltall, Giensuar och Sagens Leglighedt bleff ther saa paasagdt for Rette, att *Mats Clementsen* bör att siige *Folmer Rosenkrands* sinn thro Thienniste och vere hanum en tro, hörsum, lydige Thiener ephther vort Mag-

(*) *Gienbreff* betyder her det ellers saakaldte Magskiiftes-Gjenbrev (s. *Arent Berntsen* III. 402), og har, som det synes efter hvad tidligere derom er bemærket, været den almindelige Benævneelse for

ethvert Document i bebyrdende Contractsforhold, som forudsætter et tidligere af Medcontrahenten udstædt Document, og som indeholder den anden Contrahents Forpligtelser.

skifte-Breffs Lydelse, och giöre och giffue *Folmer Rosenkrands* slig Landgilde, Egt, Arbegde och annden Thyngge, som handt till vort och Kronenns Slot Aakier gjorde och gaff före enndt hanndt bleff *Folmer Rosenkrands* tillskiff, och *Folmer Rosenkrands* fremdelis sin Forfylling mett vore Breffue offuer for^{ne} *Mats Clemetnsen* ephther vor och Riigens Rett.

Datum Langesö then Fredag, som Scti. Nicolai Epi. Dag (°) paafaldt. 1560.

135.

1560. Viborg Landstings Dom. En Enke, som er bebreuet med hendes Mands Gods for hendes Livstid, kjendes pligtig at udrede den Gjeld, som hviler paa det fælles Boe.

(A. 37. D. 294)

En Dom, *Palli Juell*, *Peder Krusse* och *Peder Schriffuer* dömppt haffuer Aar MDLX emellom *Knud Jensönn* paa Fru *Dorrettis*, *Olluff Glob* (°) Ephtherleffuerske, hindis Vegne, oc Her *Chrestenn Friis* (²) till Kragstrup paa sinn Höstruis Vegne, oc Frue *Anne Glob* (³), Höigborne Förstinde oc Drottninges, vor allernaadigste Frues Hoffmesterinde, och Frue *Sophie Glob* thill Harridzkier (⁴), salige *Iffuer Friises* Ephtherleffuerske, salig *Oluff Glob* Arffuinge oc deris Laugverie for Geld, som de ville at forsk^{ne} Frue *Doritte* skulle betale ephther hinders Hosbondz Död, ydermere end hindis Anpartt sig belöbe kann. Da, for nogenn Leilighed sig denn Tid therudindenn begaff, bleff samme Sag opsatt till idag, och nu berette forsk^{ne} *Knud Jensönn*, huorledis salig *Oluff Glob* skall haffue hans Hostru, forsk^{ne} Frue *Dorrete*, for-

(°) Den 6te December.

(¹) Maaskee *Oluf Glob* til Vorgaard i Viborg Stift, som nævnes 1548. D. Atl. V. 102.

(²) *Christen Friis* til Kragstrup var gift med *Else Rosenkrands*, Enke efter *Albert Glob*. (Frisernes Stamtavle hos *Hofman*.)

(³) *Anna Glob*, Enke efter *Jörgen Urne*, Hofmesterinde hos Christian den Tredies Dronning, forlenedes i Aaret 1561 med Asmildkloster af Kong Frederik den Anden. D. Atl. IV. 675.

(⁴) Skal være Haraldskjær; *Iver Friis* til Haraldskjær, gift med *Sophie Glob*, Datter af *Albert Glob*, døde 1557. (Frisernes Stamtavle hos *Hofman*.)

lenntt alt hans Jordegudtz, Guld, Sölff, Pendinge oc andenn Lössöre epher hans Död hinders Liffs Tid quit (oc) frie at beholde, men nu der talis paa Gield efter for^{ne} *Oluff Glob*s Död, ville hans Arffuinge icke (*) samme Gield betale, men ville for^{ne} *Dorrete* ald Gieldenn thillegge, och udi Rette lagde s. *Oluff*s *Glob*s Breff under Gudz Aar 1542 udgiffuitt, udi huilcket hand bekiender, att hand mett sinn frie Villie, saa och mett hans Broders og Suogers Sambtöcke haffuer giortt enn vennlig Contragtt emellom hannom oc hans Hustru *Dorreti Jacobsdatter* (*), att dersom hun ingenn leffuendis Börnn vid hannom fangendis vorder, da skulle [haffue] epher hans Död alt hans Guodz, som hand da haffde arffuidt epher hans Fader oc Broder oc huis hannom derepher kunde thilfalde, entenn i Judland eller Sielland, [skulle] hans kiere Hustrue haffue quitt oc frie epher hans Död hindis Liifstid, oc dertill mett skulle hun haffue ald hans Guld, Sölff oc Klenodie, giortt och ugiortt, alle hans Klæder oc Boeskap, Fee oc Queg, Hest oc Harnisk, rörendis oc urörendis, ihuor det finndis kann, entenn udi Jutland eller Sielland, det skulle hans kiære Hustrue haffue altsammen quit oc frie epher hans Död, dog mett saa Skiell oc Vilkor, att naar hans Hustru döde oc affgick, da skulle alt hans Arffuegudtz oc halff hans Lössöre, som hand haffde enten arffuitt epher Fader eller Moder, Broder eller epher nogenn hans Forældre (*), komme quitt oc frie thill hans Arffuinge igienn, som thet Breff videre bemelder, till huilckett Breff att beseigle forsk^{ne} *Oluff Glob*s Moder, Frue *Else Rosenkrantz*, *Iffuer Friiss*, Frue *Sophie Glob*, *Jörgenn Urne*, Frue *Anne Glob* er tilskreffuitt oc enn Part aff dennom dett beseiglett haffuer, och satte forsk^{ne} *Knnd Jennssönn* udi alle Rette, att epherdi for^{ne} Frue *Doritte* skulle samme hinders Hosbundz Guodz hinders Liifstid quit oc frie beholde epher hinders Hosbundz Breffs Liudelsse, om hun da bör att beholde (*) denne Gield, som forsk^{ne} hinders Hosbondis, *Oluff Glob*s, Arffuinge tilkommer epher hans Död. Da haffuer der saa vortt paasagt for Rette, paa Konng. Matt.

(*) thieris Anpart udi samme Gield icke beholde, (*) *Forældre* maa her staae i Betydning af Forfædre, men &c. D. see ogsaa S. 170.

(*) *Jensdatter*. D.

(*) *bethale*. D.

naadigste Behag ⁽⁹⁾, att epherdi ald vitterlig Giæld bör, epher Lougenn saa oc epher Recessens Liudelsse ⁽¹⁰⁾, först att betalís aff Fellitzboe, huor Husbonden eller Hustruenn affgaar, saa viitt som Boepenninge oc rörendis Guodz kand tilrecke, (och huis thet icke kand tilrecke,) ⁽¹¹⁾ da betale huer udi Giældenn, som hand tog udi Arffue, oc nu icke er beuiist *Christenn Friiss* paa sin Hostruis Vegne, eller Frue *Anne* och Frue *Sophie Glob*, salliigh *Oluff Glob*s Arffuinge nogenn Arffue epher hannom att haffue tagitt, annamitt eller opbornne, medenn samme Arffue endnu att stande hos Frue *Dorritte* udi Fellig uskifft; udi lige Maade epherdi for^{ne} Fru *Dorittes* Liífsbreff, som *Oluff Glob* [som] hinder untt och giffuitt haffuer, icke tilforpligter hans for^{ne} Arffuinger, hanns Giæld at skulle betale, enddog hun samme hans epterladende Guodz skulle udi hindis Liífstid quit oc frie beholde, men bemeller samme Guods epher hinders Död hans Arffuinge oc friett at skulle thilkomme, saavel som hun det sinn Liífstid skulle friitt beholde, oc ennhuer, som ⁽¹²⁾ samme Giæld bör at opbere, icke kunde dermett dieris vitterlig Giæld ombere; disligiste epherdi samme *Oluff Glob*s Breff icke bemelder, denn Tid nogenn Giæld att haffue veret omtalet, da kunde (de) efter saadann Leilighed icke kiende for^{ne} Her *Christian Friiss*, Frue *Anne* oc Frue *Sophie Glob*, for^{ne} *Oluff Glob*s Arffuinge, mett samme for^{ne} Fru *Dorritis* Forlenings-Breff, som icke følger slig Lougsenns oc Recessens Artickler, at maa besueris paa samme *Oluff Glob*s Giæld att betale, epherdi de haffue ingenn Arffue epher hannom tagett eller opborne, menn samme Giæld aff Fellitzboe oc Boependinge, som stander hos for^{ne} Frue *Dorrete* uskifft, att betalís och fuldgöris, saa viitt som forsk^{ne} Boe oc Bopendinge, som *Oluff Glob* haffuer ladet epher sig, tilrecke kand; men ⁽¹³⁾ huadt samme Fellitzbo icke kan tilnaa, da gaa siden der ydermere om, saa mögit som Rett kand findis, naar thet loughlig paatalís. — Datum ut supra.

(⁹) Dette Udtryk vil uidentvivel sige, at Landsdommeren erkjender Muligheden af, at hans Dom vil blive underkendt, naar den indankes for Kongen.

(¹⁰) Cold. Rec. Cap. 53.

(¹¹) Dette tillægges rigtigt i D.

(¹²) at skulle som samme Giæld uppebar icke &c. D.

(¹³) men . . . tilnaa; disse Ord ere tilføjede efter D.

136.

1561. Dom paa Kongens Retterting. Tolv Mænd, som vare gangne i Borgen for en Manddrabers Tilstedeblivelse, dømmes til efter deres Forpligtelse at udrede 800 Daler, endskjönt de havde bragt ham tilstede kort efter den bestemte Tid ⁽¹⁾.

(I.)

Vor skicket for oss paa vortt Rettherting *Sörenn Perssen* mett Fuldtmagt paa sinn Hosbundes oss elskel. erlige och velbyrdige Frue *Anne, Jörgen Urnis Epttherleuerske*, till Innsetofte ⁽²⁾ hinndes Vegne paa thenn enne, och *Oluff Woll* i Torpe mett sinne Samblouffuer ⁽³⁾, som loffuit och borgett for *Rasmus Hettlandt*, paa then anden Siide, och vor nu uti Dag thieris rette siette Ugedag att möde uti thenne Sag, epttersom her for oss beuiist vor met vor sex Ugers Steffning, och tilltallit forskreffne *Sören Persen* paa Frue *Anne Johan Urnis* Vegne for^o *Oluff Woll* met sine Samblouffuer, afl huilcke VIII her tilstede vor, for VIII ^o Daller, som the hagde udtborgett ⁽⁴⁾ for^o *Rasmus Hettlandt* fore, saa att the antenn skulle före *Rasmus Hettlandt* uti Rette then Monetzdag, som the hanum udborgett eller och VIII hunderitt Daler uti hanns Stedtt, och paa thenn Monetzdag tha förde icke for^o *Oluff Woll* och the andre hans Medbrödere for^o *Rasmus Hettlandt* uti Rette epttersom the loffuit hagde, och mennthe therfor, att the burde att udgiffue the VIII ^o Daller; och therpaa uti Rette lagde *Sören Persenn* et Landstingswitnne, udgiffuenn paa Laalands Lanndsting under Dathum MDLX, lydendes, att *Oluff Woll* i Torpe, *Otte Morthensenn* i Underup mett thieris Medbröder XII Menndt uti ett Samlöffte ⁽⁵⁾ loffuit och sagde godt for *Ras-*

(1) Denne Dom er især mærkelig, fordi den giver et anskueligt Billede af Adelens Hals- og Haandsret over deres Undergivne. Endskjönt det nemlig ikke udtrykkelig siges, at *Rasmus Hettland*, som havde dræbt Fru *Anne Urnes* Skytte og derfor dømtes fra Livet, var hendes Tjener eller Bonde, over hvem hun som saadan havde Hals og Haand, kan det dog deraf allene forklares, at Dommen forudsætter, at det stod i hendes Magt at benaade ham for Livsstraffen og lade Sagen aftinge ved Bøder, hvilket vel ikke ifgrefrem hjemles ved Lovene, men efterbaanden

var blevet gjeldende Praxis, s. hvad jeg derom har anført i min Afhandl. om den saakaldte Hals- og Haandsret i Jurid. Tidsskr. XVII. 332 ff.

(2) Engestofte. *Jörgen Urne* til Engestofte var gift med *Anne Glob*, s. Stamtavlen hos *Hofman* III. 271.

(3) *Sambloffuere*, Medforlovere; kaldes siden Medloffuere.

(4) *Udborge nogen*, udfrie nogen af Fængsel ved at borge for ham.

(5) *Samlöffte*, Forlöfte, Caution, som Flere have indgaaet.

mus Hettlandt tiill *Per Skriffuer* paa Frue *Anne Johan Urnis Vegene*, att the skulle före hanum tiill Landstingett then Dag III Uger och tha at staa then Rett, som handt vor tildömp't for for^{ne} Frue *Annes* Foged, hand ihiełsködt; eller och VIII ^c Daller att fuldtgiöre uden mier Thrette och Dielle, udenn Frue *Anne* indenn then Dag III Uger icke bleff stillet tillfreds, som same Tingsvitne yttermere inndholler och uduisser &c. Thertiill suaritt *Oluff Woll* met same sine Medloffuer, att the förde *Rasmus Hettlandt* tiill Landstingett thenn III Ugedag, som the loffuit hagde, och kunde dog icke bliffue affue mett hannum, och berette, att mange Riidermendsmenndt loffuit att viille giiffue *Rasmus Hettlandt* Peninge tiill att lösse hans Fennsell mett, och mennte, at thet vor icke met thieris Willige, at the lennger skulle staa uti same Boriigen for for^{ne} *Rasmus Hettlandt*. Thertiil suaritt *Sören Persenn* och berette, att *Oluff Woll* och the andre Forlöfftesmenndt, som tilforen hagde boriget for hanum, vore sielffue begierendis och badt for for^{ne} *Rasmus Hettlandt*, att hans Liiff maatte hanum enndt ta paa enn Maanedstiidt benaades och tha ville stannde fremdelis uti same Borigenn fore hanum, att annthenn före hanum thenn Monedsdag tillstede eller och VIII ^c Daller fore hanum, och uti Rette lagde et Tingswittne aff Laalands Landsting under Datum MDLX, lydendes, att *Oluff Woll* mett the ander hans Mettbröder, som hagde boriget for *Rasmus Hettlandt*, the hagde hanum paa enn Wogenn udenn Tingett och thenn Thidt, *Per Skriffuer* esket hanum fra thennum aff thieris Jernn, tha bödt same for^{ne} Mendt *Per Skriffuer* II ^c Daller for hans Hals, om hanndt ville benaade hanum. Tha suarit *Per Skriffuer*, att hand torde thet icke giöre, tha bade bode Riidermendsmend och andere Dannemendt, att hans Liiff maatte benaades paa en Moneds Thiidt, ath hans Slegtt och Venner kunde besöge Frue *Anne*, om hun vilde tage Peninge for hanum och benaade hanum siit Liiff, och same forskreffne XII Menndt skulle staa frem i theris Löffte fore the VIII ^c Daller att före for^{ne} *Rasmus Hettlandt* thenn Dag Monitt huor *Per Skriffuer* paaesker och giiffuer thieris Hoffuitmandt Varsell, eller VIII hunder Daller istedenn, och thet tilstoed *Per Skriffuer* och thet sagde the XII forskreffne Menndt godt fore, att udenn aldt viider Thrette och Dielle skulle bliffue *Per Skriffuer* paa Frue *Annes* Vegene vist hollen,

udenn the kunde therforinnden stille Frue *Anne* tillfreds &c., som same Tingsvitne ytthermere indholler och uduisser, och berette *Sören Persen*, at *Oluff Woll* och hans Samloffuer icke förde *Rasmus Hetlandt* tilstede ther thenn Maanetzdag kom, och satte therfor uti alle Rette, om thennum icke burde at giffue Frue *Anne* the VIII ^o Daller epther thieris eigen Beplictelse. Till huilcket for^{ne} *Oluff Woll* och the andre Forlöfftesmendt suarit och berette, att uti thenndt medlertidt, som the hagde borget for for^{ne} *Rasmus Hetlandt*, tha slap hanndt udt aff thet Fengsell, the hanum uti hagde, och kom bortt fore thennum, men dog hagde the fundet hanum nogenn Thiidt epther thenn Dag vor forgangnenn, som the skulle haffue fört hanum tilstede, och hagde hanum opboden till Laalands Landsting, om Frue *Anne* eller hinndes Fuldemægtiige viille hanum anname och enndtnu hagde hanum tilstede ath viille giernne were affue mett hanum, och therpaa uti Rette lagde Tingsvitner aff Laalannds Lanndsting under Datum MDLX, lydendis, att the thiit och offte haffue opbödit *Rasmus Hetlandt*, om Frue *Anne* eller noger paa hinndes Vegne viille hanum anname, och menthe therfor, att thennum icke burde the VIII ^o Daller att udgiffue, eptherthi the hagde *Rasmus Hetlandt* tilstede. Item ett Tingsvitne aff Mueseherritzting ⁽⁶⁾ under Datum MDLX, lydendis, att *Otte Morthensen* och *Oluf Woll* haffue opbodit thieris Partt aff the VIII ^o Daller, som the haffue loffuit for *Rasmus Hetlandt*, som same Tingsvitne ytthermere indholler och uduisser. Thertil suaritt *Sören Persenn*, att Frue *Anne*, *Jörgen Urnis*, hagde forhuerffuit enn Domm aff Laalands Landsting uti then Sagh, huorefter for^{ne} *Oluff Woll* mett saa mange, som hagde borgett fore *Rasmus Hetlandt*, the skulle rette thennum epther, och uti Rette lagde same Dom, som *Claus Huitfeld*, Landsdomeer uti Laalandt, hagde udgiffuen aff Laalands Landsting under Datum MDLX thenn 12 Dag Junii, lydendis, att eptherthi for^{ne} *Oluff Woll* mett sine Samloffuer bekiender theris Löffte, tha bör thennum thett att fuldgiöre udenn videre Forfylling och Thingdielling ⁽⁷⁾ epther thieris Forplictelses Lydelse, som thet Tingsvitne formelder, och holle Frue *Anne* thet skadelöst i alle Maade i thenn Sag, som

(6) Mueseherred paa Lolland.

(7) Thingdielling, Forfølgning til Ting.

same Dom ytthermere indholder och uduisser, och satte for^{ne} *Sören Persenn* therfor uti alle Rette, om for^{ne} *Oluff Woll* met the ander hans Medbröder Forlöfftesmendt icke bör att fultgiøre same Lanndstingsdom, som hanndt nu uti Rette lagde, mett mange flere Ordtt och Thalle, thenum therom paa bode Siider emellom vor. Tha epher Tiiltall, Giensuar och Sagenns Leglighet bleff ther saa paasagdtt for Rette, att *Oluff Woll* och saa mange, som loffuit och borget for *Rasmus Hetlandt*, bör att fultgiøre thenn Lanndstingsdom, som *Claus Huitfeld* uti thenn Sag dömpptt haffuer aldt then Stundt och emedens thenn staar vedt sinn fulde Magtt och urögett, och for^{ne} Frue *Anne Jörgenn Urnis* fremdelis sinn Forfylling i thenn Sag offuer for^{ne} *Oluff Woll* och hans Samloffuer ephter vor och Rigens Rett.

Datum Lanngesö thenn Onnsdag nest for Scti. Pouels Dag conversionis ⁽⁸⁾, neruerendis Hr. *Jens Prang*, Herritzproueste i Skoffbyherrit och Sogneprest tiil Wiislöff Kiercke, och *Matz Kammersuendt* paa Sandöen uti Norige. 1561.

137.

1561. Dom paa Kongens Retterting, hvorved en Mand, der uden Tingø havde udskjeldt en Anden for en Sildekræmmer, dømmes til at „være samme Mand“. ⁽¹⁾

(1.)

Vor skickett for oss paa vortt Retthertingh *Jenns Mortenssenn* met fuldt Magtt paa sinn Hossbundes oss elskl. erllige och velbyrdige Her *Per Skram* till Urup, Riider, vor tro Mandt, Raadt och Embitzmandt paa vortt Slott Lagholm, hanns Vegne paa thenn enne och *Suenndt Olssenn* i Öring (?)

(8) Den 25de Januar.

(1) Det sees heraf, at der ved dette Udtryk, som i vore Love, saavldt mig bekjendt, först forekommer i Frederik den Andens Gaardsret af 1562 Art. 14, sigtes til Straf og ikke til Retorslon og

deslige (jvfr. Overauditeur *Müllers* Afhandling i Jur. Tidsskr. XVIII. 33 ff.), ligesom og at denne Straf er anvendt baade sörend Frederik den Andens Gaardsret udkom, og udenfor Kongens og Adelens Gaarde; jvfr. ogsaa mine Bemærkninger om Danmarks Rigens Ret i Ny Danske Magazin III Række S. 202:

paa thenn andenn Siide, och vor nu idag theris rette siette Ugedag att möde i thenne Sag, som her for oss beuilst vor mett vor sex Ugers Steffning, och tiltallit *Jenns Mortennssenn* paa for^{no} sinn Hossbundes Vegne forskreffne *Suendt Olssenn* for enn Dom, som enn vedt Naffnn *Kieldt Hannssen* i (2) alle Tinghörer till Hög Herritzting nogenn Thiidt sidenn forledenn dömppt och udgiffuitt haffuer om nogre Uquemsordt, *Suendt Olssenn* hagde giffuen enn vedt Naffnn *Lass Gundissenn* och hagde kallit hannum enn Sille-Kremer och bedet hanum tage Sildenn hiem medt seg, och klagett *Jenns Mortennssenn*, att forskreffne *Suendt Olssenn* icke vill fultgiöre for^{no} *Kieldt Hannssenns* Dom. Thertill suaritt *Suendt Olssenn*, att handt icke hagde sagdt *Lass Gundissenn* saadanne Ordt till indenn Thinge (3), och mentte therfor, att thenn Dom, *Kieldt Hannssenn* i thenn Sag dömppt hagde, icke vor saa retteligenn dömppt, att thenn kunde kome hannum till Hinder eller Skade i nogre Maade, och klagett, att handt inthet maatte faae beschreffuit huadt hans Tilbudt och Beretning vor inndenn Thinge och mentte, att hannum uti thenn Handdell vor skedt stoer Urett. Thertill suaritt *Jenns Morthenssenn*, att for^{no} *Suendt Olssenn* vor inngenn Urett skedt, och mennte, att thersom antenn *Kieldt Hannssenn* eller andre hagde giortt hannum nogenn Urett, tha maatte handt therfor tiltalle thennum och ther gaa om saa mögitt, som Rett vor, och fyrst uti Rette lagde for^{no} *Kieldt Hannssenns* Dom under Dattum MDLIX, lydendis, att *Suendt Olssenn* bör att vere thenn Mandt, som handt haffuer tilsagdt *Lass Gundissenn*, och bör therfor att böde modt Bunden och Konnigenn epher Logeun, och *Lass Gundissenn* for thenn Sag enn erlig Mandt hiem att gaa, och bör therfor inngenn Skade eller Tynnge att liide i nogre Maade, som same Dom ytthermere formeller. Thernest enn Dom aff Synder-Halland. Lanndzting unnder Dattum MDLX, lydendes, att epherthif

(2) Dersom i ikke er en Skrivfejl for *oc*, skulde jeg troe, at der maatte læses: I alle Tinghørers Navn till &c.

(3) Denne Indsigelse sigter til, at Provinciallovene kun fastsætte Straf for Injurier (egentlig Tyvs-

sigelse), der fremføres til Ting, jvfr. min Rets-historie §. 170. Endnu i Aaret 1593 antog en Dom, afsagt paa Viborg Landsting, at ærerørlige Ord, som vare udsagte paa aaben Mark („paa de vilde Volde“ jvfr. J. L. III. 40) ikke kunde straffes.

Lanndzdomer hagde inngenn Beuissning for sig inndenn Thinge, att *Suenddt Olssenn* kunde giöre the Ordt beuisselige, hanndt *Lass Gundissenn* tilsagdt hagde, tha sagde hanndt *Suenddt Olssenn* till att fultgiöre thenn for^{ne} *Kieldt Hannssenns* Dom, som hanndt i thenn Sag dömpth hagde, epther sinne Puncter oc Artiklers Lydelsse &c., som same Dom ytthermere inndholler och uduisser &c., och satte *Jens Morthenssenn* uti alle Rette, om for^{ne} *Suenddt Olssenn* icke vor pligtige att fultgiöre for^{ne} Dom, *Kieldt Hannssenn* dömpth haffuer om same Uquemsordt, epther for^{ne} Lanndztingsdoms Lydelsse, och om hannum icke paa for^{ne} sinn Hossbundes, Her *Per Skrams*, Vegne burde fremdelis sinn Forfylling offuer forskreffne *Suenddt Olssenn* epther vor och Rigens Rett, mett mannge flere Ordt och Talle, thennom therom paa bode Siider emellom vor. Tha epther Tiltall, Giensuar och Sagens Leglighedt, bleff ther saa paasagdt for Rette, att *Suenddt Olssenn* bör att fultgiöre for^{ne} *Kieldt Hannssenns* och Landztings Domb, eptherthii the staa vedt thieris fulde Magtt, och er urögett, och Her *Per Skram* fremdelis sinn Forfylling offuer forskreffne *Suenddt Olssenn* epther vor och Rigens Rett.

Dattum Langesöo thenn Lögerdag nest epther Sti. Laurenti Dag (¹), neruerendis Her *Jenus Prang*, Sogneprest uti Viislöf och Herritzprouste i Skoffbyherritt 1561.

138.

1561. En Adelsmand forfølger paa sin Tjeners Vegne og efter hans Fuldmagt en Sag for Kongens Retterting, for at tvinge en Mand, som formeentlig havde saaret denne Tjener, til at fyldestgjøre Herredstings- og Landstingsdommene, hvorved han var dömt til Buder (¹). Kongens Brev, at Ingen maa anlægge Sag mod en Adelsmand, saalænge han førte Befaling paa et Kongeligt Skib og 6 Uger efter hans Hjemkomst. Tilbud af en Mand til Tinge om at ville staae Enhver til Rette, som havde noget at fordre hos ham, hans Moder eller Södskende.

(I.)

Vor skickett for oss paa vortt Rettherting oss elskl. erlliige och velbyrdige

(¹) Den 10de August.

(¹) Den under denne Sag dönte *Oluf Sörensen* re-

Niels Loduigssenn till *Palssgaardt*, vor *Mann*dt och *Thienner*, mett fuldt *Magt* paa *Chrestenn Anderssens* Vegne paa thenn enne, *Oluff Sörenssenn* i *Klackruindt* (*) paa thenn anddenn *Siide*, och vor nu uti *Dag* thieris rette siette *Ugedag* att möde uti thenne *Sag*, som her for oss beuiist vor mett vor sex *Ugers* *Steffning*, och tilltallit *Niels Loduigssenn* paa for^{ne} *Chrestenn Anderssens* Vegne for^{ne} *Oluff Sörenssenn* for *Hoffuitgielt* och *Faldzmaall* for hanndt nogenn *Thiidt* sidenn, emedens *Niels Loduigssenn* vor forhindritt uti vortt *Erinde* paa vor *Skib*, gick uti hanns *Gaardt Palssgaardt* och gjorde hanns *Suenndt Chrestenn Anderssens* *Saaer* och *Skade* emodt vor *Breffs Lydelsse*, som *Niels Loduigssenn* mentte mett *Urette*. Thertill suaritt *Oluff Sörenssenn*, att hanndt kom till *Palssgaardt* och ther kom hanndt uti *Dryck* mett oss *elskl. erllige* och *vellbyrdige Giordt Perssenn* och bleff tha saa *druckenn*, att handt icke kunde foruare sig att gaa *nogenstedz*, och *Niels Loduigssenns* *Suenndt*, for^{ne} *Chrestenn Anderssens*, hagde och *druckenn* sig *druckenn* mett thennum, och tha badt for^{ne} *Chrestenn Anderssens* *Oluff Sörenssenn* till *Giest* uti *Niels Loduigssens* *Hus* och theroffuer ville offuerfalle hanum och hagde ner hugett hannum *ihuell*, hagde hanndt icke komit udt fra hanum, menn thersom *Chrestenn Anderssens* reff seg paa hans *Hellebarde*, eller fick nogenn *Skade* i anddre *Maade*, ther viiste hanndt *innthet* att suare till, menn mentte, att for^{ne} *Chrestenn Anderssens* gjorde hannum *Urett*, att hanndt saa *fyrst* hagde *bodit* hannum till *Giest* och *siidenn* ville *slaa* hannum, och therpaa *fyrst* i *Rette* lagde ett *Tingsvittne* aff *Bierreherritzting* under *Dattum MDLX*, *lydendes*, att thenn *Dag*, *Oluff Sörenssenn* skulle giöre *Chrestenn Anderssens* thenn *Saaer* och *Skade*, tha badt *Chrestenn Anderssens* *Oluff Sörenssenn* gaa *inndt* mett sig, hanndt ville lone hanum enn *Seng*, och sidenn kom *Giordt Perssenn* och kalte ad *Oluff Sörenssenn*, och tha laa hanndt i *Niels Loduigssenns* *Follebenck*, och saa kom *Oluff Sörenssenn* till *Döeren*, tha sagde *Chrestenn Anderssens*, att thedt vor icke *Huorhuss* att tage na-

aer paany *Sag* mod *Niels Ludvigsens* (*Gyldenstierns*) *Arvinger* i Aaret 1563, see *Dommen* under dette Aar.

(*) *Udentvilt Klakring*, ikke langt fra *Palssgaardt*.

genn aff ⁽³⁾ och kom met sitt Verigo och saa tog *Oluff Sörenssenn* ett Hug mett siin Hellebarde och siden vor *Oluff Sörenssenn* ther icke mere innde till *Niels Loduiigssenns*. Item ett Tingsvittne aff for^{no} Herritzting under Dattum MDXLVII, lydendes, att *Oluff Sörenssenn* hagde uti III samfelde Thing veritt offuerbödige, att huem som helst hanum hanns Moder och Syskende kunde enttenn sage eller skylle, tha ville the pleige huer Mandt Mynnde eller Rett till thieris Heritzting &c. Item ett Hogborne Fyrstes Konig *Frederick* thenn Fyrste, hanns Beskermelsse-Breff under Dattum MDXXX, lydendes, att hanndt hagde tagett *Sörenn Oluffssenn* ⁽⁴⁾ i Skierildgaardtt, hans Höstrue, Börnn och Gods uti sinn Beskermelsse att forsuare och fordatinge till alle Rette, saa Inngenn maatte hindre, möde ⁽⁵⁾, platze, fegde eller tvinnge forschreffne *Sörenn Oluffssenn* och hanns Höstrue och Börnn i nogre Maade, och satte therfor uti alle Rette, om *Niels Loduiigssenn* eptther for^{no} Tingsvittne (oc) Konge-Breff, och epttherthi for^{no} *Chrestenn Andersssenn* saa bödt hanum inndt mett sig, burde nogre viidre Forfylling offuer hannum i thenne Sag &c. Thertill suarit *Niels Loduiigssenn*, att hanndt haffuer logligenn ladit fordelle bode for Hoffuitgieldt och Faldzmaall for^{no} *Oluff Sörenssenn* bode til Heritzting och Lanndzting for hanndt saa haffuer slagett och Saaer giortt hanns Thienner *Chrestenn Andersssenn* och Herritzfogdenn haffuer dömppt uti same Sag, och hanns Dom staaer vedt sinn fulle Magtt, och therpaa uti Rette lagde *Niels Loduiigssenn* ett vortt egett Breff, lydendes, att epttherthi *Niels Gyllenstiernn* er forhindritt paa vor Orlogs-Skib, tha forbiude vii alle nogenn Diellemaall att reisse eller forfyllge paa forschreffne *Niels Gyllenstiernne* eller paa nogett hanns Gods, hanndt i vort Rige Danmark haffuer, all thenn Stundt, handt saa i vor Erende och Forfaldt er, och sex Uger eptther hanndt igienn

(3) D. e. at det var ikke Horehuus, hvor man kunde klæde sig nøgen af.

(4) Denne *Sören Olufsen* er rimeligviis *Oluf Sörensens* Fader, men det kan ikke let indsees, hvorfor saavel dette gamle Document, som det nærmest foregaaende, fremlægges under Sagen, da de aldeles ikke vedkomme den; maaskee skulde

de tjene til Vidnesbyrd om *Oluf Sörensens* og hans Families gode Forhold i Almindelighed. Formodentlig er det første Document, Tingsvidnet af 1547, som har Lighed med et Proclama, udstædt efter Faderen *Sören Olufsens* Død.

(5) möde, at gjøre Möde, Fortred, jvfr. Saml. af gl. Love V. 606.

hiem kommandes vorder, som same vortt Breff ytthermere udviisser, och mente *Niels Loduiigssenn* att hannum saa vell burde att forsuare hanns Folck och Thiennere, som hanns Gods, och thennum saa vell burde att haffue Fridt thett Stundt, hanndt uti vortt Erinnde vor, saa vell som hanns Gods. Item thernest enn Dom aff Biereherritzting unnder Dattum MDLXI, lydendes, att Herritzfogdenn icke kunde finde for^{no} *Oluff Sörenssenn* quitt for Hörings - Dielle, epttherthii *Niels Loduiigssenn* haffuer *Chrestenn Anderssens* fulde Magt i thenn Sag att tilltalle *Oluff Sörenssenn*, och eptther vortt Breffs Lydelsse, som *Niels Loduiigssenn* i Rette lagde, och epttherthii *Oluff Sörenssenn* icke sielf beneiett ^(*) eller affsagde ^(†), att hanndt io hagde giortt for^{no} *Chrestenn Anderssens* same Saaer och Skade, som *Niels Loduiigssenn* taller hannum till fore &c., som same Dom ytthermere indholder och udviiser. Item Tingsvittner bode aff Herritzting och Lanndzting, som lyde, att *Oluff Sörenssenn* er loglige fordelt bode for Hoffuitgieltt och Faldzmaall for thenn Sag, och satte for^{no} *Niels Loduiigssenn* therfor uti alle Rette, om hannum icke fremdelis bör sinn Forfylling offuer for^{no} *Oluff Sörenssenn* epttherthii hanndt saa loglige till Herritzting och Lanndzting fordelt er och epher for^{no} Herritztings Doms Lydelsse, mett mange flere Ordt och Thalle, thennum therom emellom vor. Tha eptther Tiltall, Giennsuar och Sagenns Leglighedt bleff ther saa paasagdt for Rette, att epttherthii for^{no} *Oluff Sörenssenn* er loglige fordelt bode til Herritzting och Lanndzting, som her for oss beuiist vor mett for^{no} Herritztings och Lanndztings Vittner, tha bör for^{no} *Oluff Sörenssenn* att stannde for^{no} *Niels Loduiigssenn* til Rette paa *Chrestenn Anderssens* Vegne for huis Saaer och Skade, hanndt for^{no} *Chrestenn Anderssens* emod vortt Breff saa giortt haffuer, och *Niels Loduiigssenn* fremdelis sinn Forfylling i thenne Sag offuer *Oluff Sörenssenn* epher vor och Rigens Rett.

Dattum Langesöö, Lögerdagenn nest epher Sti. Bartholomei Apli. Dag ^(*), neruerendes Her *Jenns Prang* uti Viisslöff, Herritzprouste uti Skoffbyherritt och *Hanns Knudsen* uti Ruiw. 1561.

(*) *beneiett*, benægtede.

(*) Den 24de August.

(†) *affsagde*, modsagde; forekommer ellers ogsaa i Betydningen af at frasige sig noget, s. S. 221.

139.

1561. Kongens Dom, hvorved en Debitor frifindes for Rigens Forfølgning, da han lovligen havde tilbudet at rette for sig. — Et Gjeldsbrev med 6 Ugers Opsigelse, hvorved der stilles Pant for det Tilfælde, at Renter ikke blive erlagte i rette Tid (¹). Fremgangsmaaden ved Pantets Indløsning nøjagtig bestemt. — Kong Erik Glippings Forordning af 1282 citeres under Navn af „*Rigens Ret*“.

(L.)

Vor skickett for oss paa vort Retterthing *Lauritz Peber* medt Fuldmagtt paa sinn Hosbonde oss elskelige erliige och welbyrdige Frue *Sophie, Jacop Hardenberigs* Eptherleffuerske, hinndes Vegne paa thenn enne och oss elskel. *Otte Huide* tiill Hynderup, vor Mandt och Thiennor paa thenn andenn Siide, och vor nu uti Dag thieris rette siette Uggedag att möde i thenne Sag, som her for oss beuiisst vor mett vor sex Ugers Stelling, och tiltalitt *Lauritz Peber* paa Frue *Sophies* Vegne for^{ne} *Otte Huide* for hanndt haffuer opborit Stedzmaall aff enn Gaardt uti Aarup, *Marinne Andersen* ibor epther *Anders Agis* Dödt, och fore Faldsmaal, for *Otte Huide* icke viill holle sitt Breff och Sigell medt Landgille aff same Gaardtt, som theraf. gaar medtt Rette, och the same Oldensuin medt Haave (?) (²) och alt, *Otte Huide* optog aff same Gaardtt, medt Kaast, Thering och Skadegieldtt epther *Otte Huides* Breffuis Lydelse och the Quittantzer, handt udgiffuit haffuer, och udi Rette lagde *Lauritz Peber* ett *Otte Huides* egett opnne besiglede Breff under Datum MDLI, lydendes, att handt kiendis aff rett vittherlig Gieldtt skyllige att were Frue *Sophie Jacop Hardenberigs* L Jochumsdaler Hoffuitstoll och III Daler aarligen Rente; thii bepligtedt hanndt seg och sinne Arffuinge att betalle Frue *Sophie* eller hindes Arffuinge uthi Otthense tiill XXe Dag Julle (³) thernest epther för Sooll gick neder och huert Aar att giffue Frue *Sophie* for^{ne} III Daller Rentepenninge i Otthense saa lengi for^{ne} Hoffuitstoll staar hoss hanum och hanns Arffuinge, och huilckenn aff thennum, ther viille att Hoffuit-

(¹) Jvfr. min Retshist. § 143 Not. k.

(²) Skal det maaskee være *Havrepenge*? jvfr. *Arent Bernsten* II. 172.

(³) *XXe Dag Julle*, den 20de Dag efter Juul, den 13de Januar, som var den almindelige Omslags-

termin i Fyen, see Fdg. af 1ste Aug. 1671, hvorved den forandredes til den 24de Febr. Paa samme Tid holdtes Landemode, jvfr. S. 125 Anmærkn. II og hvad der i denne Dom siges om dette Landemode.

stollenn skulle betalles, thenn skall giiffue thenn andenn Aduarsel sex Uger tilformn och siidenn betalle tiill XXe Dag Julle, som forskreffuit staar, och thersom Frue *Sophie* icke bleff betallet som for^uit staar, tha i Pannt satthe *Otte Huide* Frue *Sophie* enn hanns Gaardtt och Grund uti Aarupe Bye, *Anders Agis* ibode, skyller om Aarit tiill Landgille $\frac{1}{2}$ Tde Smör, IX F. Erritzpenninge (*), Giesteri och Foernödt, inndttiill thenn bleff igiennløst aff *Otte Huide* eller hanns Arffuinge, och nar forⁿ Gaardtt skall igiennløses, skulle Lösenn kyndes therpaa tiill Bogherritzting II Ting for Medsommer och et Ting ephther Medsommer, och saa løses adt Sti. Mortensdag therepther, och berette *Lauritz Peber*, att *Otte Huide* haffuer opboritt Stedzmaall, Lanndgille och anditt, som forskreffuit staar, aff same Gaardtt sidenn hanndt Frue *Sophie* thenn saa i Pant satt haffuer. Thernest enn Dom, som *Werner Sualle*, fordm Lanndsdomer i Fyenn, *Johann Friis*, vor Cantsler medt flere gode Mendt udgiffuit hagde under Datum MDLX, lydendes, att *Otte Huide* bör och er plichtig att holle sitt Breff och Siigell, hanndt Frue *Sophie* giffuitt haffuer, som thedt formeller. Item enn Dom aff Fynboo Lanndstingn under Datum MDLXI, lydendes, att ephther thet 'Tilbudt *Otte Huide* sielff tilbödt, tha tilfann Lanndsdomeren Frue *Sophie Jacop Hardenberigs* same Gaardt uti Aarupe att nyde, bruge och beholle ephther *Otte Huides* Breffs Lydelse och *Otte Huide* att stille hinde tiillfredz for hues Lanndgille, Oldengieldt, Stedzmaal och andit, som hanndt aff same Gaardtt opborit haffuer, siidenn hun Gaardenn fore fulle tiill sig annammitt, menn om Kost, Thering, Skadegieldt och Breffpenninge skulle *Otte Huide* fornöge *Lauritz Peber* eller for sitt Tingsvitne paa Frue *Sophies* Vegne, som samme Breffue och Dome uti thennom sielffue ytermere forklarer, och berette *Lauritz Peber*, att siidenn Frue *Sophie* haffuer opboditt *Otte Huide* och eskett sin Hoffuitstoll och Rennte tiill rette Thide, tha haffuer forskreffne *Otte Huide* icke viill legge thennum fra seg tiill then Thiidt och

(*) *Erritzpenninge*, uidentviwl Vederlag i Penge istedetfor Plöjning (jvfr. S. 189), da Ordet rimeligviis kommer af det gamle *at aria*, plöje, jvfr. *Arent Berntsen* II. 97. Det foranstaende IX F. betyder uidentviwl 9 Fjerdngkar, da efter

Arent Berntsen II. 171 Erritzpengene beregnedes paa samme Maade som Landgilden, og 4 Skilling Landgildspenge svarede til 3 Fjerdk. Korn. IX F. *Erritzpenge* er altsaa det samme som IX Fjerdngkar Korn istedetfor Erritzpenge.

Thimme hannum burdt. hagde, och mente therfor, att *Otte Huide* nu vor pligtige att stande hanum tiill Rette fore hues hanndt saa aff for^{ne} Gaardt i Aarupe opborit haffuer siidenn Frue *Sophie* thenn tiill seg annammett tiill fulde &c. Thertiill suaritt *Otte Huide*, att hanndt III Aar hagde udgiffuitt Frue *Sophie* thenn aarlige Rennte aff same Penninge, som handt klarliig medtt hindis Quitantzzer beuisse kunde och siiden therepther huert Aar hagde hinde laditt tilbiude sinn Rente uti Otthense till XXe Dag Julle epther hanns Breffs Lydelse, dog att forskreffne Frue *Sophie* huerckenn sielff eller nogen andden paa hindis Vegne thennom annamme ville, huilcket handt her for oss beuisste medt *Christenn Mulle* (?), Raadtmanndt i Otthense, och *Hans Perssen* ther samesteds theris besiglett Breffue, att the kiendis och vannt, att *Otte Huides* Budt tiit och offthe vor hoss thennum medt III Daller Rennttepenninge tiill Frue *Sophie Jacop Hardenberigs* och icke tha kunde bliffue affue met same Penninge, icke heller kunde finde Frue *Sophie* eller hindis Budt. Thernest ett Breff aff Bogherritzing under Datum MDLX, lydendes, att *Jesper* Skreder hagde vittnet, att handt hagde thiennt *Otte Huide* i fem Aar och fuldt hannom tiill Otthense huer XXe Dag Julle och saa *Otte Huide* liette epther Frue *Sophie* och viillde giffue hinde sinne Rentepenninge betimligen Dags för Soll giick neder, och ey handt kunde bliffue affue medt same Penninge, som var III Daller huert Aar, menn I Aar i for^{ne} fem Aar bleff handt affue medt thennum och icke mere. *Jörgen Perssenn* vannt, att handt vor medt *Otte Huides* Budt i fem Aar epther huerandre tiill XXe Dag Julle i Otthense medt III Daller Rentepennige och ey handt kunde finde Frue *Sophie* eller bliffue affue medt thennum, menn ett Aar i for^{ne} fem Aar bleff handt affue medt thennum och icke mere, och theroffuer hagde Frue *Sophie* icke opsagdt hannum same Pennige epther hanns Breffs Lydelsse, menn att *Lauritz Peber* thes medlertidt hagde viillet bcfatte sig medt thenn Gaardt i Aarupe, som *Anders Agis* iboede, endog handt menthe hanum ther inngen Rett tiill att haffue och therfor nödes *Otte Huide* tiill att indkalle Frue *Sophie* tiill Lanndmoditt for then fynske Adell och ther bleff hanum tildömpt att holle sitt Breff, huilcket hanndt mennte hanndt dog giort hagde, och therepther nogenn Thidt hagde hanndt tilbodit Frue *Sophie* sinne Penninge, Hoffuitstoll och Rennte uti hindis egenn Gaardt

uti Faabor och therpaa y Rette lagde ett Breff udgiffuitt til Faabor Byting under Datum MDLX Onnsdagen epher Kyndelmösse, lydendes, att *Hanns Lauritzen* i Esby i Vendsherrit mett fire andre Mendt til 'seg, som vor *Rasmus Iuersen, Hanns Raffuen, Olaus Lauritzen* och *Knudt Persen* i Sandløse, var paa Frue *Sophies* egenn Stuffue hoss hinde sielff och opbödt hinde nogen Penninge, hanndt hagde i enn huidt Pung, som vor Skulle och Hoffuitsum epher *Otte Huides* Breffuis Lydelse, och berette for^{no} *Otte Huide*, att nogen Tiidt therepther, then Thiidt hogborne Fyrste vor kiere Her Faders hogloglige Ihukommelses Liig vor her uti Otthense begraffuit (*), opsagde Frue *Sophie* hanum fyrst same Peninge, dog hanndt altiide vor offuerbödige hinde thennum giernne att ville betalle. Sameledes kundgiorde her uti Dag os elskl. *Per Hundermark* och *Claus Brockenhuse*, vore Mendt och Tiennere, att the hagde werit her uti Otthense och mundeligen taldt mett Frue *Sophie* sielff och tilbödet hinde Hoffuitstoll och Rennte och hues *Otte Huide* kunde findes aff Rette att vere hinde pligtige och hagde Penningene tillstede mett thennum och ville hinde thenum straxt antuorde och hun thennom icke anname ville. Thesligeste berette os elskl. *Jesper Daa* til Eegaardt (Eeggaardt?), att Frue *Sophie* hagde veritt paa Eeggaardt; ther hagde handt tilbödjt hinde ath ville forskaffe, att hun skulde bliffue betallitt till gode Rede, Hoffuitstoll och Rente mett alt hues anndit, *Otte Huide* hinde medt Rette skyllige vor, och ther till mett ville flii hinde thenn Gaardt i Aarupe, dog icke videre endt tiill ett Pantt, huilcket Frue *Sophie* icke beuillige vilde, meden vor begierendes, att *Jesper Daa* skulle thet saa forhandle, att hun maatte faae same Gaardt till Eigendom. Thernest berette *Anders Emicksen* och *Jacop Huide*, att the vor tillbeden aff *Otte Huide* att fare till Frue *Sophie* medt Hoffuitstoll och Rente och hues som kunde findes, *Otte Huide* hinde pligtige vor, och ther the kome till Faaborig i hindis Gaardt, tha var hun uddragitt till hindis Skib at ville sigle affstedt tiill Norige, och tha faare the udt till hinde paa Skibett och ther tilböde hinde Hoffuitstoll, Rennte och hues som kunde findes, *Otte Huide* vor hinde

(*) Kong Christian den Tredie blev begravet i Odense den 3die Febr. 1559; först i Aaret 1579 blev

hans Liig bragt til Roeskilde Domkirke, s. *Krags* og *Stephanii* Historie I. 400.

pligtige, och havde ther tilstede rede Daller att viille hinde medtt fulgtjøre och hun thennom icke annamme viille; och viidere berette *Otte Huide*, att hanndtt altiidt havde veritt offuerbödige att ville rette for seg tiill Herritzting och Lanndzting omodt then Eskning, som *Lauritz Peber* aff hanum udeskit haffuer, som handt beuisste medt Tingsvitne aff Bogherritzting, att hans Thiener *Per Andersen* i Sletterudt havde standit tiill Bogherritzting och ther tilbödtt paa *Otte Huides* Vegne Hoffuitstoll och Rennte medt huis andit for^o *Otte Huide* kunde findes att vere Frue *Sophie* medt Rette pligtige. Thesligeste havde och hans Tilboddt veritt paa Fynnboo Lanndzting, och therom berette oss elskel. *Claus Brochenhuse* til Syndergaarde och *Erick Marthensenn* tiill Urupe, vor Mandt och Thiener, att the neferendes hoss vor paa Fynnboo Landzting thenn Dag *Lauritz Peber* fick sinn Eskning beschreffait, tha saa the och hörde, att *Otte Huides* Budt *Per Andersenn* tilbödtt *Lauritz Peber* paa Frue *Sophies* Vegne hues *Otte Huide* kunde findes hende medt Rette att vere pligtige och havde ther tilstede Hoffuitstoll och Rennte och enn Tönne Smör och to Galte, hannd havde kiöbtt aff enn Borger for sex Daller, Guldkieder och andre Penninge, som skulle vere Landgille, Stedzmaall och anddit aff thenn Gaard i Aarupe, och ther straxt viille rethe for forschreffne *Otte Huide*, paa thet hannd icke viidere skulle forfylliges med vor och Rigens Rett, dog *Lauritz Peber* thet icke annamme viille, och satte therfor i Rette, om hanum burde viidere att forfylliges i thenne Sag, mett mange flere adskiellige Ord och Talle, thenum therom paa begge Siider emellom vor. Tha epher Tilltall, Giensuar och Sagens Leglighedtt vor ther saa paasagdt for Rette, att epherthi Rigens Rett^(*) clarligenn uti Bogstaffuen formelder, att Konningens Breffue skall paa ingenn giffues för handt er logligenn kierdt paa Herritzting och Landzting, och viill ther ey tiill Rette stande, huerken met Log eller medt Böder, och her saa klarligenn beviist er, att *Otte Huide* altiide haffuer verit offuerbödige att viille rette for seg enndog Inngen thet annamme viille, tha bör *Otte Huide* for thenne Forfylling quitt att vere och

(*) Den fölgende Bestemmelse findes i Kong *Erik Glippings* Forordning af 1282, trykt i *Ghemens* Ud-gave af den Sjellandskè Lov.

thenne Forfylling icke att komme hannum till Hinder eller Skade i noget Maade.

Datum Ottense then Løgerdag, som Sti. Lucae evangeliste Dag paafald (¹) næreren-
dis os elskel. erlige och velbyrdige *Per Hundermarck* till Öxendrup, Landzdomer i vortt
Lanndt Fyen, *Eskell Göye*, Höffuitzmandt offuer Nesbyhoffuitz Leen, *Palli Ulfeld*, Em-
bitzmandt paa Riibegaardt, *Claus Brockenhuse* tiill Syndergaarde, *Jörgenn Suab* till
Harritzlöfsgaardt, *Niels Henricksenn* till Töystrup, *Per Lycke* till Skoffbo, *Anders Emick-
senn* till Stiensgaardt, *Anders Urne* till Sevybygaardt, *Knudt Michelsenn* till Skienderup,
Erick Marthensenn tiill Urupe, vore Mendtt och Thiennere, Hr. *Christen Pouelsenn*,
Prior uti St. Knuds Kloster i Ottense, *Hanns Winckersen* (?), Borgemester ibid. och
Thomes Winter, Forstander udi Hospitalit ibid.

140.

1562. Dom paa Kongens Retterting. Et Pantebrev, som indeholder, at den pantsatte Gaard maa tages til brugeligt Pant, dersom Renten ikke erlægges, og at den, dersom den tre Aar derefter ikke indløses, skal blive Pantcreditors Ejendom, dog saaledes, at dens Værdi, forsaavidt den overstiger den laante Sum, skal godtgjøres Debitor efter 4 Mænds Sigelse, af hvilke Creditor udnævner to og Debitor to. (¹) — Til Transport af Pant til Brugelighed udkræves ikke Debtors Samtykke. En gift Kones Jord solgt af Manden med hendes Frænders Samtykke.

(1.)

Vor skickett for oss paa vort Rettherting oss elskl. *Jörgenn Friis*, Raadmand i Otthennsse, paa thenn enne och *Ursula Galms*, Borgeske ther samesteds, paa sinne egne och sinn Hosbundes, *Hans Galms*, Vegne paa thenn anddenn Siide, och vor nu udi Dag theris rette siette Ugedag att möde i thenne Sag, som her for oss beuüist vor mett vor sex Ugers Steffningh, och tiltallitt *Jörgenn Friis* for^o *Ursula Galms* paa hinded egne och hinded Hossbundes, *Hanns Galms*, Vegne for Hoffuitstoll, Rente, Faldzmaall och Skadegieltt optther *Hanns Galms* Breff och Sigelss Lydelsse, handt erllige och velbyr-

(¹) Den 18de October.

(¹) Jvfr. herved den i D. L. 5—7—2, 3. bestemte Fremgangsmaade.

diigo *Christoffer Gyllennstiernn* (²) till Ifferssnes giiffuitt haffuer, och same Breffue icke hollit eller fultgiortt, och berette *Jörgenn Friis*, hurledes hanndt er kommen udi Handell mett for^{no} *Christoffer Gyllennstiernn* udi hanss leffuendis Liiff och Velmagtt, och inndlöst fra hannum thuennde *Hanns Galms* Breffue och Handskreffter, hanndt *Christoffer Gyllennstiernn* giiffuitt haffuer paa nogne Pennige, *Christoffer Gyllennstiernn Hanns Galm* medt forstrackt och lonnt haffuer, paa sinn Gaard udi Otthensse, medt ald thend Adkom, Friihed, Breff, Sigell, Diellemaall och Forfylling, hanndt till *Hanns Galm* haffue kunde, eptther *Hanns Galms* Breffue och Siigels Lydelsse, och berette viidere att *Hanns Galm* for sinne Pennige haffuer udi Pantt satt *Christoffer Gyllennstiernn* sinn och hanss Höstruis Gaardt udi Otthensse ligenndes, och thersom same Gaardt icke bleff löst inndenn the thry neste Aar thereptther kom, skulle tendt till euindelige Egenndom vere soldt och skött till *Christoffer Gyllennstiernn* och hanss Arffuinge, och fyrst uti Rette lagde *Jörgenn Friis* et *Christoffer Gyllennstiernns* Breff, lydendes, att hanndt hagde opladt *Jörgenn Friis* Hoffuitstoll, Rentte, Faldzmaall och Skadegieldtt mett aldt thenndt Rett och Forfylling, hanndt till *Hanns Galms* haffue kunde, eptther *Hanns Galms* Breff och Sigels Lydelsse for the Pennige, hannd hannum paa sinn Gaardt lonnt haffuer; thernest ett *Hanns Galms* Panttbreff unnder Dattum MDLVII, lydendes, att *Hanns Galm* kiendes aff rett vittherlig Gieldt och kierligt Loenn skylliige att vere vellbyrdige Mandt, *Christoffer Gyllennstiernn* till Ifferssnes, II ^c Jochumsdaller, huilcke hanndt hannum udi the neste thry Aar lonnt hagde, och theraff till aarlige Rentte XII Daller att udgiffue tha till Paaske et Aar och thendt sidste Rentte och Hoffuitsum Paaske try Aar thereptther, och therfor mett hanss Höstruis Raadt, Viillige och Samtycke udi Pantt satt *Christoffer Gyllennstiernn* hanss Gaardt och Grundt i Otthensse ligenndes, Vestenn nest op till *Mette Friissenns* Gaardt och bepligtedt seg och sinne Arffuinng, att, thersom same Rentte icke paa for^{no} Thiidt redeligen be-tallitt vortte, tha maatte *Christoffer Gyllennstiernn* eller hanss Arffuinng

(²) *Christoffer Gyldenstjerne* † 1562. Ivernes, det nuværende Vedelsborg i Fyen, var Gyldenstjernernes gamle Familiesæde. D. Atl. III. 507.

straxt thereptther anname same Gaardt for ett fritt brugeligt Pantt och ther udi och aff att sette huem hannum löstedt inndtill saa lengi thenndt loglige igiennlöst vortte inndenn the neste thry Aar forganggen vor, menn thersom same Hoffuitsum och Rennte ey betallit vortte, eller och same Pantt bleff icke igiennlöst inndenn same III Aar forlöbnne vor, tha maatte *Christoffer Gyllenstiernn* och hans Arffuinge haffue, nyde, bruge och beholle same Gaardt och Grundt inndtill euendelige att eiige, mett Hus oc Jordt, udi Lengi och Brede, bygd och ubygtt, saa viitt som thendt nu forfundenn er, dog ther giöres hannum och hans Höstrue Fylleste, huadt same Gaardt er beder, end samme Pennige, eptther IIII Mennds Sigelsse, II paa huer Süde &c., som *Galms* Breff ytthermere inndholler och uduiiser. Item ett anndit *Hanns Galms* Breff unnder Dattum MDLVIII lydendes paa halffitrediesenndstiuge Daller, *Hanns Galm* hagde lonnt aff for^{no} *Christoffer Gyllenstiernn* och forhögitt sitt Hoffuittbreff medtt, och III Daller aarlige Rente theraff; sameledes enn *Hanns Galms* egenn Hanndskrefftt Anno MDLX, lydendes paa XXX Daller, *Christoffer Gyllenstiernn* hannum lonnt hagde, och thennum att betalle till Sancti Volborig Dag thernest eptther, och epttherthii same Hanndskrefftt icke löst vor eptther hines Thidt och Dattum, tha forhögitt *Hanns Galm* sinne anddere thuennde Hoffuittbreffue mett same XXX Daller medt aldt thenndt Forpligtelse, same hans thuennde Hoffuittbreffue inndholler, liigesom thedt ther inndschreffuitt vor. Thernest *Christoffer Gyllenstiernns* Sköde och Opladelse-Breff, unnder Dattum MDLXI, lydendes, att handt hagde soldt och affhendt, unnt och oplatt fra seg och sinne Arffuinge och till *Mette* sallige *Hans Früsses*, forðum Borgemester i Otthensse, och hines kiere Sönn *Jörgenn Friis*, Raadmandt ther samesteds, och theris Arffuinge, alle the Pantebreffue och Haandskreffter, som *Hanns Galm*, Borger ther samesteds, hanum giiffuitt haffer, sameledes all thenndt Lodt, Deel, Rett och Rettighedt, handt ther till Dags haffuer hagdt, eller hannum och hans Arffuinge eptther thenne Dag kunde tilkomme eptther *Hanns Galms* Pantebreffue och Hanndschreffters Lydelsse udi thenndt Gaardt och Grundt, *Hanns Galm* tha sielff ibode i Otthensse, ligendes emellom for^{no} *Mette Früsses* och *Knud Jörgennssenns* Gaarde, som same Sködebref ytthermere thero forklarar och inndholler, och therhoss berrette *Jörgenn Friis*, att

same Hoffuitstoll och enn Partt aff Rentenn endtnu stander ubetallitt och same Thiidt, *Hanns Galms* Breff paalyder, att hanndt same Gaardt inndlösse skulle, nu forgangenn er, och *Hanns Galm* theroffuer mett Voldt och Magtt besiider same Gaardtt, emod hanns Mynde och er therfor Voldt offuersuorenn, och satte therfor i alle Rette, om *Hanns Galm* icke er pligtige att röme hanum same Gaardt for eptther hanns Breffs Lydelsse, handt *Christoffer Gyllennstiernn* therpaa giiffuitt haffuer &c. Thertill suaritt *Ursula Galms* paa sinn Hossbundes och sine egne Vegne, och berette, att thenndt Gaardt, *Jörgenn Friis* nu omtaller och hun nu sielff ibor, thennd er hende arffligen eptther hindes döde Foreldrene tilfallenn, och satte i alle Rette, om *Hanns Galms* hindes Hossbonnde, maatte thendt sellige eller affhennde emodt hindes Mynnde, epttherthii the inngenn Börnn tilsammen haffue, och Logenn formelder, att Bunde maa ey sellige sinn Konne Jordt, udenn handt haffuer om got Jordt vedt att hette och Barnn vedt hinde, och att Mandt paa Thinge skall Jordt sköde och ey anderstedz, och mentte therfor, same Kiöb inngenn Magtt att haffue, epttherthii thedt icke er skedt mett hindes eller hindes Slegt och Venneris Viillige och Samtycke, och satte therfor udi Rette, om *Jörgenn Friis* icke medt Urette hagde hinde udtuiist aff sinn fedrenne Gaardt, före endt handt haffuer Dom therpaa, oc icke hun haffuer sambtöct sinn fedrenne Gaardt viidere att udsettes enndt till et Pantt och for inngenn Kiöb, icke heller ther skulle findes i samme Panntebreff hinndes Gaardt att skullo vurderes hende fra, men ther skulle giöres Fylleste eptther fiire Mennds Sigelsse, huadt same Gaardt er bedre enndt same II^c Daller och tieris igiennstandennendes Rente, och aldrig same IIII Menndt endtnu haffuer veritt theroffuer for *Jörgenn Friis* haffuer forfuldt hinde mett Rigenns Dielle och uduiist hinde, ey heller *Jörgenn Friis* att haffue nogenn Opladelsse-Breff aff hinder eller hindis, same Panntebreffue och Forhögelsse-Breffue att maatte indlösse fra *Christoffer Gyllennstiernn*, och mente therfor hinde for thenne Forfylling burde quit att vere; sameledis berette *Ursula Galms*, att ther er udganngenn enn vor Befalling till gode Menndt att skall döme, om the VIII Sandmend haffuer giortt Rett, i thedtt the haffue suorit hindes Hossbunde Voldt offuer for thenne Sag, och mente hannum inngenn Faldzmaall, Kaast, Thering eller Forfylling att

kunde vittne^(*) förennd Dom er ganggenn paa the VIII Sandmenndt, som haffuer suorit paa *Christoffer Gyllenstiernns* Vegne eptther the Breffuis Lydelsse, som *Jörgenn Friis* föll hinde nu Rigenns Dielle paa for, och mente hinde och hindes Hossbunde eptther slig Leglighedt for thenne Forfylling och Tilltall burde quit och angerlöss att vere &c. Thertill suaritt *Jörgenn Friis*, att huis Breffue uti thenndt Sag giortt er emellom *Christoffer Gyllenstiernn* och *Hans Galm*, the er giortt mett *Ursula Galms* neste Sleggt och Veneris Villige och Samtycke, och therpaa i Rette lagde ett Breff, *Jörgenn Kaatti*, Borgemester, *Christoffer Guldsmedt* och *Matzs Lauritssen* udgiiffuitt hagde Anno MDLVIII, lydendis, att *Hanns Galm* mett sinn Höstrue, *Ursula*, hagde udi thieris Nernerelssse adspurdtt hanns Höstruiz neste Sleggt och Arffuinge, om hanndtt maatte pantsette hanns Höstruis Gaardt bortt; thii hanns store Nödt och Tranng trenngtte hanum thertill, och vor mett hanns Höstruis, *Ursula Galms*, Viillige och Samtycke, om the och viille giiffue tieris Mynde till; tha suaritt the „Ja gierne“ och ville giiffue thieris Mynnde till. Item ett Tingsvitne aff Otthennsse Byting, lydendes, att *Christoffer Gyllenstiernn* haffuer uti fiire Thing tilbödtt *Hanns Galm* att viille vere till Vurds^(*) mett hanum paa hanns Gaard eptther hanns Breffs Lydelsse. Thesligeste berette *Jörgenn Friis*, att nu siden hannd thenndt Sag aff *Christoffer Gyllenstiernn* kiöbtt haffuer, tha haffuer hanndt och hagdt sinne II Menndt tilstede, som handt thertill betroett hagde paa sinn Siide, och vilde veritt mett *Hanns Galm* till Vurds, och icke *Hanns Galm* viille lade sinne II Mendt tilstede komme, och vor enndtnu offuerbödigge att före sine II Menndt tilstede paa samme Vurdt, och mente *Christoffer Gyllenstiernn* vell maatte sellige och oplade sinne Pantt, och unnde thennum huem hanndt viill, och mente same Pantt och Sköde burde att hollis, eptthertii thedt er beuiist, same Pantt att vere giortt mett *Ursula Galms* neste Sleggt och Arffuinge; udi lige Maade mente *Jörgenn Friis*, att hanndt vell maatte fyllige sinn Sag, eptthertii thenndt Sag loglige tilfornn aff *Christoffer Gyllenstiernns* Fuldmynndige till Otthennsse Byting forfuldt oc fremganggenn er; thi hanndt haffuer nu thenndt

(*) vitne d. e. vinde.

(*) till Vurds, til Vurdering.

same Rett till *Hanns Galm*, som for^o *Christoffer Gyllenstiernn* hagde; sameledis suaritt *Jörgenn Friis*, att thendt Thiidt, *Hanns Galm* stodt udi Rette mett forskreffne otte Sandemendt for gode Menndt eptther vor Befalning, tha unnduigtte *Hanns Galm* Rettenn och icke viille biide och liide Dom i thenn Sag, och mente therfor, att thedt icke kunde forhindre hanum udi hues Tiltall, som hannd till for^o *Hanns Galm* haffue kunde, och satte i alle Rette, om *Hanns Galm* och *Ursula Galms* icke burde och vor pligttiigo att holle thieris Breff och Sigell och stannde hanum till Rette for the saa haffuer voldeligenn besiddett samme hanns Gaardt emodt hanns Ja och Mynnde, och om hanum icke nn framdelis burde sinn Forfylling i thenndt Sag eptther vor och Rigenns Rett, mett mange flere Ordt och Thalle, thenum therom paa bode Süder emellom vor. Tha eptther Tiltall, Giensuar och Sagens Leglighedt bleff ther saa paasagdt for Rette, att epttherthii her for oss beuiist vor mett Breff och Sigell, same Handell, *Hanns Galm* mett *Christoffer Gyllenstiernn* om same Gaardt giortt haffuer, att vere skedt mett *Ursula Galms* och hindes neste Slegtt och Arffuinges Ja, Viille och Samtycke, tha er *Hanns Galm* och hanns Höstrue, *Ursula Galms*, pliigtige att holle och fultgiöre thieris Breff och Sigell, the i thenne Sag udgiiffuit haffer vedt alle thieris Pungter och Article, the indholder och uduiisser, och *Jörgenn Friis* fremdelis sinn Forfylling i thenne Sag eptther vor och Rigenns Rett.

Dattum Otthense, thenn Manndag nest eptther Sanctorum Simonis & Jude Apostolorum Dag (*), neruerendes *Jörgenn Kaatti*, Borgemester, *Hanns Schriiffuer*, *Hanns Lauritssenn*, *Clement Anderssenn*, Raadmandt, *Jacop Jesperssen*, Byfogitt, och *Lauritz Hannssenn*, Boriger ther sammesteds. 1562.

(*) Den 28de October.

141.

1562. Viborg Landstings Dom, hvorved en Sandemand, som havde ladet et Navn, der var indført i en Dom, forandre, og derfor var tiltalt som en Falskner, straffedes, fordi det forandrede Navn var det rigtige og han ikke havde tilsigtet Nogens Skade.

(A. 59. C. 27. D. 339. E. 118.)

Axell Juell till Villestrup, *Palli Juell* thill Stranditt, Landzdommer i Nørutland, *Annders Chrestennsenn* thill Quelstrup, *Erick Kaaess* till Lundbierregaardt ⁽¹⁾, *Jörgenn Skramb* thill Tiele, *Hans Skeel* thill Nyegaard oc *Gundi Skriffuer*, Landztinghörer, gör vitterliggt, att Aar epher Guds Biurd MDLXII ⁽²⁾, Löffuerdagen epher Elisabett Virginis ⁽³⁾, paa Viburg Lanndzting vor skickett erlig oc velbiurdig Mand *Erick Hög*, Höffuitzmand ⁽⁴⁾ paa Koldinghuus, paa den ene oc hagde hid udi Rette steffnitt *Hanns Kold* ⁽⁵⁾ y Velling ⁽⁶⁾ paa denn andenn Side for enn Domb, hand her thill Landzting forhuerffuitt haffuer, huilcken Domb hand sidenn skulle haffue forfalskett anderledis end denn der skulle veret udgiffuit, oc meente hannom derfor enn Falskener att vere, och berette, huorledis att sidenn samme Domb aff Landztinget udgangitt oc beseigligt er, skulle for^{ne} *Hanns Kold* haffue ladett afslette ⁽⁷⁾ itt Naffnn oc itt anditt igienn ⁽⁸⁾ offuer sette, och udi Rette laugde itt *Madz Rollis* ⁽⁹⁾ i Piested ⁽¹⁰⁾, *Peder Naffuer* ⁽¹¹⁾ i Velling, *Annders Munck* i Skierup ⁽¹²⁾, udi for^{ne} *Erick Högs* egenn Neruerelsse [oc hörde itt] beseiglett Breff, udi huilcke de bekiende dennom neruerendis att haffue hos veritt udi Skierup oc hörde ⁽¹³⁾ for^{ne} *Hanns Kold* bekiende oc tilstod for dennom, att denn Tid han hagde forhuerffuitt denn Landztings Domb paa ⁽¹⁴⁾ Theringh ⁽¹⁵⁾, som hand

(1) Lindbierregaard C. Lyndberggaard E.

(2) 1567 D.

(3) Skal udentvivel være Elisabeth vidua, den 19de November.

(4) Lensmand D.

(5) Kaal D.

(6) Vejle E.

(7) udslette D. C. E.

(8) ther offuenfor schriffue D. C. E.

(9) Koldtz D. Roldis C. Rolds E.

(10) Spiedsted C. Speisted E.

(11) Rasmussen D. Raffns C. E.

(12) Skarup D. & add. met flere dierts obne beseiglit Breffue, udi huilcke &c. Skiernerup C.; idvrigt ligesom D.

(13) D. E. add. att.

(14) C. D. E. add. then.

(15) Thering er upaatvivlelig en Skrivfejl for Thog eller et lignende Ord.

vor hidkallitt ⁽¹⁶⁾ fore om ⁽¹⁷⁾ Manddöd ⁽¹⁸⁾ at skulle suere for *Sörenn Madzönns Död* udi Sallerup ⁽¹⁹⁾, oc den Tidt, hand fiok ⁽²⁰⁾ Landztingsdomb hiem oc vor beseiglitt, skulle ⁽²¹⁾ der thoe Peblinger vere kommenn hiemb till dieris, oc ⁽²²⁾ da att haffue kommenn thennom til att udslette ⁽²³⁾ oc affskriffue nogenn Ord i samme Landztingsdomb, oc böd dennom sette och skriffue andre Ord offuenfore mett dieris Haand udi samme beseiglede Landztingdomb, som dett ⁽²⁴⁾ nu skulle findis, mett miere, thett Breff bemelder, oc dernest fremlagde same Landztings-Dom, som bemelder det ⁽²⁵⁾ *Iffuer Annderssönn* i Vellinge ⁽²⁶⁾ oc for^{no} *Hanns Kold*, Sandmend ⁽²⁷⁾ i Holdmandzherritt ⁽²⁸⁾, skulle her ⁽²⁹⁾ haffue giffuitt tilkiennde, thennom att vere hid kallitt aff *Bertell Jörgennssönn* i Sallerup ⁽³⁰⁾, oc samme Naffen *Jörgennssönn* att vere affslett ⁽³¹⁾ oc offuem for att vere skreuenn *Hannssen*, som denn Dom viidere forklarar, oc satte for^{no} *Erick Hög* udi ald Rette, att epherdi for^{no} *Hanns Kold* skulle haffue samme Domb forvanndlitt oc andre Naffnn ladett i denn indskriffue, end som der vor indtegnitt i denn Domb, som ⁽³²⁾ udgangit var til Landzting oc vor beseiglit, om ⁽³³⁾ hand icke bör derfore en Falskener att vere oc straffiis derfor, som enn Forredere; tha mötte for^{no} *Hanns Kold* oc berette, hurledis bemelte ⁽³⁴⁾ Federnne-Naffnn uforseende ⁽³⁵⁾ her thill Landzting skulle vere skrefuitt att hede *Jörgennssönn* oc dog findis att heede *Hanssönn*, oc derfore haffuer ⁽³⁶⁾ ved Peblinger ladett samme hans Federnne - Naffnn ⁽³⁷⁾ indskriffue,

(16) kallit thid C. D. kallid E.

(17) D. *add.* ehnn.

(18) Manddraber D.

(19) Skiellerup C. E. Udentvivi bör der læses: *Sel-lerup.*

(20) C. D. E. *add.* same.

(21) ere tho &c. E.

(22) D. E. *add.* hand.

(23) afslette och udskriffue C. E.

(24) ther C.

(25) att D.

(26) Vlborg D.

(27) Sandmand C.

(28) Hallingherrit D.

(29) ther D.

(30) Stellerup C.

(31) udslet D.

(32) then Thidt same Dom her fran Landzting udgik oc &c. C. E.

(33) och D.

(34) C. D. E. *add.* *Berthels.*

(35) forvundit D.

(36) hannd ved same tho Peblinger &c. D. hafde ved en Pebling &c. C. E.

(37) D. *add.* ret.

och icke hand dermett nogenn dieris Ære eller Mandemaall⁽³⁸⁾ att ville nedderlegge, eller nogenns⁽³⁹⁾ Forderffuelsse eller at foruende, oc⁽⁴⁰⁾ huis hand der udindenn giortt haffuer skulle dett vere aff Enfoldighed, mett flere Ord oc Tale dennom derom emellom vor. Da eptther Tiltale, Giensuar oc denne Sags Leilighet, saa oc epttherdi der findes icke andett giortt eller skreffuitt i samme Domb, end for^{no} Bertell, som samme Domb paaliuder, hans Faders Naffnn uforseende att vere skreffuitt att heede Jörgennsönn, oc dog⁽⁴¹⁾ att⁽⁴²⁾ hede Hanssönn, oc for^{no} Bertell hans⁽⁴³⁾ Tilnaffnn haffuer veritt i saa Maade, som samme hans Faders Naffnn thet er omskreffuitt, oc for^{no} Hans Kold icke haffuer dermett sögtt nogenn Mandz Hæder eller Ære att ville nederlægge, eller nogenn dieris Skade⁽⁴⁴⁾ eller Forderffuelsse⁽⁴⁵⁾ att foruende anderledis, end som forskreffuitt staar, oc dett findis denn samme Mand att vere, som steffnitt oc kallitt haffde, da kunde vi icke andit kiennde derom, endt for^{no} Hanns Kold haffuer io giortt dett af sin⁽⁴⁶⁾ Ennfoldighet oc Uforstand, oc vy eptther slig Leilighet icke kunde sige hannom nogenn Falskener derfor att vere, eller fra sin Mandheld⁽⁴⁷⁾, Hæder oc Ære at kunde dömmе. In cujus rei &c.

(38) Mandermaal C. E. *Mandemaal* betyder uden tvivl personlig Sikkerhed, ligesom det i Slutningen af Dømmen forekommende Mandheld.

(39) nogen til Forderffue eller Skade ville vende &c. D. nogen Forderffuelse eller Schade at forvende C. E.

(40) D. om. oc . . . Enfoldighed.

(41) dog heder &c. D.

(42) D. om. oc . . . omskreffuit.

(43) haffuer i saa Maade same hans Faders Naffn som thet er omskreffuen C. E.

(44) Fordeel eller Schade foruende, tha kunde vi &c. D.

(45) Fordeel C. E.

(46) hans C. D. E.

(47) *Mandheld*, Fordrejelse af *Manhælg*, personlig Sikkerhed, Fred; Ordet skrives ogsaa jevnlig af *Ostersen* Mandheld, ligesom ogsaa *Mandheldeløs*, (jvfr. Christian den Andens saakaldte geistlige Lov Cap. 113).

1562. Herredagsdom efter en Vidlisse af 1569, at Fæstens- og Morgengave skal forlods udtages af Boet. (1)
(A. 90. C. 58 og atter 334 (2). L. Nr. 77.)

Axell Juell thill *Villestrup*, *Palli Juel* thill *Stranditt*, Lanndzdommer i Nöriutland, och *Gundi Skriffuer*, Lanndztinghörer ibid., giöre vitterligtt, att Aar 1569, Löffuerdagenn post *Viti & Modesti* paa *Viburg* Lanndztingh haffuer vi seet och hörtt (3) enn Stormegt. Hoigborne Förstis Koning *Frederich* den Andenn, Alles vor Naadigste Herris beseiglett *Domb*, liudendis i Ord oc Artikler, som her ephtherfølger: Vy *Frederich* denn Anndenn mett *Gudz Naade* *Danmarckis &c.*, giöre vitterligtt mett dette vort obne *Breff*, att Aar ephther *Guds Biurd MDLXII*, denn *Tisdag* nest ephther *S. Andreas Apostoli Dag* (4) paa vortt *Slott Kiöbenhaffen* udi vor egenn *Neruerelsse*, neruerendis oss elskl. erlig oc velbiurdig Her *Eiler Hardennberg*, Ridder, vor oc *Danmarckis Hoffmester*, *Johann Friis*, vor *Cantzeler*, Her *Otte Krumpenn*, vor *Riigeans Marsk*, Her *Byrge Trolle*, Her *Erick Krabbe*, Her *Jörgen* (5) *Löcke*, Her *Werner Parsberig*, Her *Niells Lange*, Her *Lauge Brade*, Ridder, *Corfuidz Ulfeld*, *Franndz Brockenhuss*, oc *Sten Rosenspar*, vor tro *Mennd* oc *Raad*, vor skickett for oss paa vortt *Rettertingh* os elskl. erlig oc velbiurdig *Erick Uggerup* till *Fierreld* (6) paa sinn *Sösters*, oss elskl. Frue *Margrette Uggerup*, salig *Erick Böllers* (7) *Ephtherleffuerske* till *Terslöse* (8), oc tiltalitt

(1) Det er uidentvilt denne Dom, hvortil Kong *Frederik* den *Anden* henviser i sin Forordn. om Morgengave af 18de Oct. 1577 med de Ord: „saa at over slig Morgengave skeer undertiden, naar de döe og afgaae uden Livsarvinger, at deres Arvinger maa tage ved større Gjeld, end Godset sig kan forstrække, hvortil vi formærke een Dom at have givet stor Bestyrkelse og Aarsag, som for nogen Tid siden forleden er gangen, hvilken Dom formelder, at Morgengave burde forlods ud for nogen anden Giæld at betales, uanseet at den Morgengave, samme Dom gik paa, var ikke uden ringe og lidelig, og ikke heller var derhen meent, at nogen deres Arving over slig Morgengave skulde komme udi slig

ubodelig Gjeld og Skade &c.“ Jvfr. *Christian* den Femtes Lov 5—2—25.

(2) Læsemaaderne i begge Afskrifter i C. ere indbyrdes overensstemmende.

(3) L. add. leese.

(4) Den 30te November.

(5) I A. staaer *Erick*.

(6) Foerill C. til N. L.

(7) *Erik Böller* til *Terslöse* nævnes som Rigsraad i Indledningen til *Christian* den Tredies *Reces* af 1547.

(8) Saaledes i C. I A. staaer *Therslöff*, og i L. *Tostrup*.

oss elskl. *Christoffer Göye* till *Gunderslöffholm* oc *Jesper Krause* ⁽⁹⁾ till *Basanes*, vor Mönnd oc Thionere, for Festindsgaffue oc Morgengauffue, som salligh *Erick Böller* gaff sinn ⁽¹⁰⁾ Höstru till Festindsgauffue oc Morgengauffue, desligeste for ett tusind Gyldenn, som for^{ne} *Erick Böller* oc hagde giffuitt sin ⁽¹¹⁾ Höstru thill Festingauffue oc Morgengauffue, som hans Haandskrift skulle findis paa, oc andenn hindis Brudskatt, som for^{ne} *Erick Uggerup* klagitt, att *Christoffer Göye* oc *Jesper Krausse* ⁽¹²⁾ ville haffue thill Skifte oc Jeffnitt, som andre Lössöre ephther *Erick Böllers* Död, som *Erick Uggerup* meente mett Urett, oc meente *Erick Uggerup*, att det her udi Danmarck haffuer verit altid enn gammell Seduanne oc Brug, gode Quinder att haffue beholdet ⁽¹³⁾ dieris Morgengauffue oc Festindegauffue, oc meente derfor udi lige Maade, att hans som ⁽¹⁴⁾ vor hans s. Höstruis dett motte oc nu beholde [oc burde] forlodis ephther hindis s. Hossbonndis Död oc Afgang. Tertill suarede *Christoffer Göye* oc *Jesper Krausse*, att de ere kommen udi Forfaringh, att der skulle vere enn stor Geld forhaande ⁽¹⁵⁾, som de icke hafde formeent ⁽¹⁶⁾, oc meente derfore, at samme Geld burde att betalis ⁽¹⁷⁾ aff Lössöre oc Fellisboe, oc at Frue *Margrette* ingenn Morgengauffue, Brudskatt eller Festingauffue burde forlodis att udgiffuis, mens meente Geldenn aff dett oc andenn Fellezboe oc Lössöre först burde att betalis. Till de M Gyldenn, som *Erick Böller* skulle haffue giffuitt for^{ne} Frue *Margrette* forlodis aff Boen, att motte haffue oc beholde, meente *Christoffer Göye* oc *Jesper Krausse* ⁽¹⁸⁾, att der icke skulle findis saa nöiagtige Breff oc Seigell paa, att hun dennom forlodis burde att haffue mett Rette, mett flere Ord oc Tale dennom derom emellom vor. Tha ephther Tiltale, Giensuar oc Sagsenns Leilighet vor der saa sagdtt

(9) *Jesper Kraffse C. Krase L.*

(10) hans Syster C. L.

(11) hans Syster Fru *Margrett* udi hans leffuende Liffue och Velmacht, som &c. C. hans Söster till &c. L.

(12) *Kraffse C. Krase L.*

(13) L. om. beholdet . . . oc nu.

(14) Syster det maatte &c. C. Formodentlig skal der læses: hans Syster, som var sal. *Erick Böllers* Hustrue.

(15) forhanden C.

(16) foruent C. formodett L.

(17) paatalis L.

(18) *Krase L.*

for Rette, att for^{re} Frue *Margrette* bör hinndes Fästingsgauffue ⁽¹⁹⁾ forlodus att haffue oc beholde, oc sidenn ald vitterlig Gield att betalis aff Fellitzboe, epter vor Recessis ⁽²⁰⁾ Liudellsse, oc de itt M Gyldenn, som *Erick Böller* udi seer skulle haffue giffuitt Frue *Margrette*, oc hues andre Lössöre, der offuerbliffuer, bör att skifttis emellom Frue *Margrette* oc *Erick Böllers* Arffuinge. D. u. s.

Att vy slig enn Domb haffuer seett oc hörtt læse, bekiender vy mett voris Zignetter her neden under tröcht.

(19) C. L. *add.* och Morgengaffue först.

(20) At her staaer „vor Recessis Lydelse“ er en aabenbar Fejl, da Frederik den Anden i Aaret 1562 endnu ikke havde givet nogen Reces. Vilde man endog antage, at Dommens Aarstal var urigtigt, kan dog heller ikke Frederik den An-

dens kallundborgske Reces tilsigtes, da deri aldeles Intet findes, som angaaer den omhandlede Gjenstand. Henvilsningen kan allene passe paa den Coldingske Rec. Cap. 53, hvor det foreskrives, at Gjelden efter en Ægtefælles Död skal udredes af det fælles Bo.

A. Sagregister.

Aaer, Kongens, skulle være frie. 39.

Aaraad, see *Drab*.

Adel. Naar et adeligt Fruentimmer gifter sig med en Uadelig, taber hendes Jordegods adelig Frihed. 15. forbryder sin Arv. 49. En Adelsmand kan ikke ved at arve Bondegods erhverve adelig Frihed for samme. 77. Dens Værneting med Hensyn til Sædegaarde. 108. Tvivl om dens Værneting 127, 131 Not. Adelsmænds Vidnesbyrd kan ej underkjendes af Landstinget. 174. En af Adelens Bønder forsvaret mod Kongens Foged. 204. En Adelsmand giver „Haandfæstning“ til Kongen om ej at fejde en anden. 161, 162. Kan ei dømmes af Sandemænd for Manddrab. 268. En Adelsmand forfølger sin Tjeners Ret. 292.

Afpløjning 260.

Arrest lagt paa en Fæstebondes Afgrøde for Restance med Landgilde. 132. Paa en Kjöbmands Varer. 233.

Arv kan ikke tages af en bortrömt Nonne, der havde giftet sig med en Uadelig. 49. Trætte om Arv efter Biskop *Lage Urne*. 70. Arv i Kjöbejord efter Moder udlægges ikke Børnene i Jylland sörend efter Faders Död. 111. Arveret forbrudt af et Fruentimmer, som var löbet bort med en Mand, med hvem hun giftede sig. 133. Gangarv afskaffet. 236.

Arvegaard, see *Gaard*.

Arvinger; Tab fordeelt paa dem. 58. Kunne ikke forpligtes ved et Skjöde, som de ikke samtlige have beseglet. 86. Maa svare til Arveladerens Forpligtelser i Henseende til Ejendoms Overdragelse. 174.

Barn erkjendes for ægte. 43.

Bebrevelse mellem Ægtefolk, hvad dertil udkræves. 227, 245, 284.

Befalingsmand, see *Lehnsmand*.

Begravelse i hedensk Jord. 17. Indbydelse til en Adelsmands. 160. Strid ved en Begravelse i Lunds Domkirke. 161.

Beskrivelse, see *Dom*, *Tingsvidne*.

Beslag, see *Arrest*.

Beviisligheder; en Sag omprocederes ved Kongens Retterting paa Grund af nye Beviisligheder. 214.

Biskopper ride Markeskjel. 66. Biskopper og Bygdemænd synes at dömmes om Ejendom. 183. Biskoppen har Ret til Sagefald og Gods, som Præster forbryde. 3.

Bondegods kan ikke, ved at arves af en Adelsmand, faae adelig Frihed. 77. Heller ikke saaledes afhændes. 81. Skal besiddes af den Arving, der har störst Lod i Gaarden. 211—212, 255. Mage-skifte af jordegne Bønders Gods. 281.

Borgemester i Strid med en Raadmand. 217. En Borgemester tager Skudsmaal af Borgerskabet. 219. Borgemester og Raad i Nestved i Strid med Byfogden. 224. Borgemester og Raad i Stubbekjöbing afsatte af endeel af Borgerskabet. 272. Aflægge aarlig Regnskab til 24 Borgere. 272.

Borgen for en Injuriant's Tilstedeblivelse. 220. For en Manddraber. 287.

Borger, en urolig, straffes med at forvises Byen. 222. Borgerne have givet deres Samtykke til Recessen af 1547. 237. 48 Borgere dömmes fra Livet. 272.

- Byfoged*, som ikke i 3 Aar aflægger Regnskab, afsat. 224.
- Byskat* bringes af en Raadmand til Kjöbenhavn. 272.
- Böder* skulle udredes der, hvor Dommen er falden. 13. Bod for Manddrab bortskjænket til Skoler og Hospitaler, fordi den ansees for at være for ringe. 172. Böder, som frivilligen udredes, kunne ej fordres tilbage. 259.
- Bönderne* have givet deres Samtykke til *Recessen* af 1547. 237. En Bonde nægter en Adelsmand tro Tjeneste. 281. See iøvrigt *Bondegods*, *Fæstebonde*.
- Contrastævning* unödvendig. 217.
- Daarekiste*. 190.
- Dannemands Rygte*, see *Skudsmaal*.
- Danske Lov* paaberaabt. 103, 152, 183, 184, 243.
- Document* fragaaes som skrevet i Drukkenskab. 136. Eed paalagt den Part, som paastaaer, at et Document er bortkommet. 214.
- Dom* til Galge og Green, af hvem allene kan afsiges. 17. Doms Beskrivelse nægtes af en Landsdommer, fordi Vedkommende ej var stævnet. 142. Dom, som ej inllader sig paa Sagens Realltet. 201.
- Dommers* faae Kost og Tæring. 229 jvfr. 231 Not. Tage sig Betænkningstid. 157. Dømmes til at nedtage uskyldig Dönte af Galgen. 248. Straf for Overfald paa Dommere. 25 Not.
- Drab*; Sigtelse for Drab fralægges med tre Tylters Eed. 147. Den, der af Sandemænd dömmes for Drab, kan ikke tillige oversværges Aaraad af Nævninger. 258. Begaaet af Adelsmænd kan ej paa-kjendes af Sandemænd. 268.
- Eed* eftergives. 133. Tre Tylters Eed. 93, 147. Tiden for Eeds Aflæggelse. 233 Not. Jvfr. *Lov*.
- Ejendomsret*, gjenkaldelig, gaar over til at blive uigjenkaldelig, naar Sælgeren ikke til den bestemte Tid kjøber Ejendommen tilbage. 136 jvfr. 206. Sag derom udsat, fordi Sælgeren ikke var tilstede. 142.
- Enke*, en Enke dömt pligtig at indføre sin Müdrearv i Mandens Bo. 264. En Enke, som er bebrevet med Mandens Gods for hendes Livstid, skal udrede den Gjeld, som hviler paa det fælles Bo. 284.
- Eriks* Sjællandske Lov, see *Ghemen*.
- Erik Glippings* Forordn. 1282 citeret, see *Rigers Ret*.
- Exceptio laudationis*. 53.
- Falsk*; Straf for den, som sætter falsk Segl under et Tingsvidne. 83. Rettelse af et Navn i en Landstingsdom ikke anset for Falsk. 306. See iøvrigt *Tingsvidne*.
- Faste* for Manddrab. 94.
- Fejde*; Udfordring til Fejde. 4. Adelsmænds Löfte til Kongen om ej at fejde hinanden. 162.
- Femt*, Termin af 3 Femter. 233 jvfr. 156.
- Fjerdingskirke*, see *Pant* og *Ordregistret*.
- Fingre*, at miste sine to Fingre, som slaaes paa Kagen. 83, 84.
- Foernöd*. 297.
- Fordeling*. 7.
- Forhör* for Kongens Retterting. 83.
- Fortlig*, angaaende Tyvssag kjendt gyldig. 202. Angaaende bedragerisk Forhold med Landgilde. 208. Mellem en Lehnsmand og en Herredsfoged, som havde handlet ulovligt, kjendt gyldig. 253.
- Forlovere* „med samlet Haand“ d. e. saadanne, som have caveret Een for Alle og Alle for Een. 112. Forlovere for en Injurlant. 220. For en Manddraber. 287.
- Fred* aflugges til Ting. 93, 143.
- Fredlös Mand* maa Sagsøgeren tage, hvor han kan. 164. Hvorvidt man er pligtig at udlevere ham. 164. En Fredlös ligger paa Marken med Kone og Börn i 7 Uger. 165.
- Fredlöshed* anvendt. 93.
- Fuldmagt* (Magtbrev) dermed skal den være forsynet, som gaaer irette for en Anden. 81.
- Fylling*, see *Sandemænd*.
- Fængsel*, en Tyv udtaget af Fængsel. 185. For at löslade Forbrydere af Fængsel uden Lov og Dom, straffes en Herredsfoged. 253.
- Fængsles* maa ingen, som ikke er overbevist om en Forbrydelse. 5.
- Fæstebonde*, sat fra Gaarden, fordi han i 3 Aar ikke havde betalt Landgilde. 132. Hvorvidt svarer Indfæstning. 139. Fæstebönders Klage over deres Herskab. 193, 195. Giver Husbondshold. 208.
- Fæstebrev*, udstædt af en Mand paa hans Kones Gods, har kun Gyldighed, saalænge Manden lever. 106.
- Fæstegaard* forbrudt. 271. Synsforretning derover. 272.

Fæstensgave, see *Morgengave*.

Gaard, i en Kjøbstæd, som en Kone havde arvet, hvorvidt den kan pantsættes og bortsælges af Manden. 301.

Gaardsretten paaberaabt. 256.

Galge og *Green*. 17. Dommere dømmes til at nedtage af Galgen hvem de have dømt dertil uden Skyld. 248.

Gangarv afskaffet. 236.

Geder, om deres Udryddelse, Kgl. Befaling og Dom. 191.

Geistlige Rigsraader dømme ikke fra Livet. 39.

Ghemmen. Efter hans Udgive af Eriks Sjell. Lov citeres i en Dom af 1554. 236.

Gield, som en Moder, der sidder i uskiftet Bo med sine Børn, gjør til deres Tarv og Nytte, skal udredes af det sælles Bo. 266 jvfr. *Enke*. Gjeldsbrev med 6 Ugers Opsigelse. 296.

Gienbrev, Forsømmelse af at tage Gjenbrev under Rigens Forfølgning. 112. See iverigt *Panthaver* og *Ordregistret*.

Giftermaal, indgaaet uden Forældres Samtykke. 133.

Giæsteri, Klage derover. 193, 256 Not.

Giørsum; Klenodier gives til Giørsum. 173.

Gribsjord. 260.

Hals og *Haand*. 287 Not.

Helligdag; paa Grund deraf en Sag udsat. 52.

Herlighed, Kronens til Bøndergods mageskifte. 281.

Herred; dets Segl haves i Bevaring hos 12 Herredsmænd. 126.

Herredsfoged, som ikke kan læse eller skrive. 199. En Herredsfoged kjendes „nederfældig“. 156. Dømmes til at nedtage en Mand fra Galgen. 248. Fængsles af Lehnsmanden, fordi han havde løsladt Fanger uden hans Vidende og Villie. 253.

Hest, solgt for 160 Mark. 91.

Hjemmelspligt gaaer over paa Arvinger. 174. Antages indeholdt i Skjødets. 177—178.

Hjemmel; Herskabets Hjemmel for Bønder. 260.

Hoer; Straf derfor. 62. Deri ansees ogsaa den Ugifte skyldig, som har Omgang med en andens Kone. 62.

Hospitaler og *Skoler* faae en Mandebod til Gave. 173.

Hoveri, see *Ægt* og *Arbejde*.

Husbondshold, at tage. 45. Gives af Fæstebønder ved Forandring af Godsejer. 208.

Hval, som dræbes i aaben Sø, er ikke Vrag. 267.

Hævd, gammel. 8. — 40 Aars Hævd medfører ikke, at Jord, som ej er særmærket, kan undrages Rebning. 138, 240. — 40 Aars Hævd erklæres for Lovens Hævd. 182. Paaberaabes. 212. — 20 Aars Hævd. 184.

Indfæstning svares ikke af jordegne Bønder. 139. (See iverigt *Fæstebonde*.)

Indførsel; om Straf for at modsætte sig Indførsel. 25. Hvorvidt maa skee i Hovedgaarden. 25. Den, som er indført med Rigens Ret, kan ikke sættes ud af Besiddelsen af den, til hvem Ejendommen er solgt. 135.

Injurier, Tremarksstraf derfor anvendt. 93. Straffes ikke, naar Beskyldingens Sandhed bevises. 149. En Injuriant indsat i Raadstuekjælderen. 190. Injurier af en Raadmand mod Borgemesteren. 217. af en Byfoged mod Borgemesteren. 224. Injurianten, som udebliver, straffes som en Løgner. 221. Et Udtryk anseet for Injurie. 225. Straf „at være samme Mand“. 290. Injurier, fremførte uden Ting, straffede. 292.

Jordebogen Regel for Landgilde. 168. Synes at have været i Herredsfogdens Besiddelse. Ibid.

Jordegods; Tvist, om Jord skal ansees for frit Jordegods eller for Bønderjord og Ledingsjord. 77. For solgt Jordegods, som fravindes Kjøberens, skal Sælgeren give ligesaa god Jord igjen inden 6 Uger. 95, 96. Hvorvidt Jordegods, som tilhører Piger, maa sælges. 101, 151.

Jydske Lovs Fortale paaberaabt som Hjemmel for en Strafs Anvendelse. 256. Jydske Lov citeret som „Danske Lov“ see *Danske Lov*.

Kagstrygning. 83.

Kejserretten anvendt. 62. Kejserrige Privilegier paaberaabte og anvendte til Fordeel for Skolepersoner. 270.

Kilde til Christian den 2dens Haandfæstning. 4. Til D. L. 5—4—20. 245. Til D. L. 1—24—29. 25 Not. 1. Til Christian den Fjerdes Rigens Ret Art. 47. 25 Not. 2. Til D. L. 3—19—13. 45. Til D. L. 5—1—4. 34. Til D. L. 5—7—2, 3, jvfr. 301.

- Kilde* til Frederik den 2dens Fdg. om Morgengave af 18de Oct. 1577. 309.
- Kirkeloven*, dermed kan ingen forfølges som er frifunden ved de verdslige Domstole. 14.
- Kjöbejord*, see *Arv*.
- Kjöbmænds* Regninger bedømte efter Udstædernes Paalidelighed. 266.
- Kjöbstædgods* lovbydes. 224.
- Kjöbstædjorder* kunne af Borgemester og Raad tildeles hvem de ville. 212.
- Kongen* møder paa Landsting. 5, 29. For Rigens Raad. 18, 22, 25, 28, 38. Straf for Overtrædelse af hans Bud henstillet til ham selv. 7, 23. Kongens Stadfæstelse paa et Skjøde kjendes død og magtesløs, fordi den var erhvervet efter vrang Underviisning. 73. Kongl. Forbud mod at sagsøge en Mand, saalænge han er fraværende i Kongl. Ærinde. 214. Kongen mageskifter Bøndergods. 281.
- Kongebrev* paa Frihed for Ægter og Arbejde. 144, 187—188, 210.
- Kongesagen*, Kongens Andeel i Bøderne i en Sag, i Modsætning til Bondesagen. 249, jvfr. 46.
- Krongods*. 188.
- Kræmmere* i Compagnie. 232. Eed af 12 Kræmmere ibid.
- Laas*; om Fremgangsmaaden ved Forfølgning til Laas. 10. Sag derom udsat til Kongens og Rigsraadets Afgjørelse. 169.
- Laasebrev* kjendt ugyldigt. 34. Adkomster, som ikke ere fremkomne paa den Tid, da Laasebrev erhverves, have ingen Gyldighed. 238.
- Landekiste*, Kongens Breve deri nedlagte. 6. Deri deponeres Penge. 148.
- Landemode*. 125, 296 Not., 298.
- Landgilde*, forhøjet. 153. Hvorvidt kan fordres, naar den ej har været svaret i gammel Tid. 167. Klage over Forhøjelse. 193. Bedragerisk Forhold med Landgilde og Forlig i den Anledning. 208. Skal paa Kronens Gods svares efter Kronens Jordebog. 210. Svares af Selvejere. 281. Af Gadehuse. 209.
- Landgildekiör* (Ydekiör) ydes efter de gjeldende Priiser. 210.
- Landnævn* paakjender Herredsnævns Dom. 262.
- Landsdommeren* med Bliddere prøver Landnævns Kjendelse. 262.
- Landsforræderi*; Poul Laxmands. 26—31. Niels Bragdes. 39. Straf for oprørske Opfordringer. 256.
- Landsknægt*, en Landsknægt løber bort med en Borgers Datter i Ribe. 133.
- Landstingsskriver* sidder i Dommers Sted. 45.
- Lavhævd*; at findes til Lavhævd. 2; kan ikke mistes paa Grund af senere Tingsvidner. 8. Om Varsel til Lavhævd. 11, 156. Kan vindes paa en Ejendom, uden at man er i Besiddelse af den. 11. Kjendes ugyldig, uagtet de, som have svoret den, ikke fældes. 156. Skal opgives for Rebning. 138, 240.
- Ledingsjord*. 77.
- Lehn*; Kronens Lehn skulle gives tilbage til Kronen i samme Stand, som de ere modtagne. 21. Lehn forbrødes, naar Lehnsmanden tilegner sig Kronens Gods og mishandler Bønderne. 32. Lehn, som er kommet i Trediemands Besiddelse, skal gives tilbage til Kronen. 37. Christian den 3dies Forordning om Lehn. 256 Not. 7. Lehnsforholdet sammenlignet med Adelens Herlighed over Bønderne. 281.
- Lehnsmand*, en Lehnsmands Erklæring, at saalænge han eller hans Arvinger ere i Besiddelse af Lehnnet, skulle visse Afgifter ikke svares af Bønderne. 168. En Lehnsmand drages til Ansvar, fordi han havde ladet to Karle dræbe. 248 ff. Sætter en Herredsfoged i Fængsel. 253.
- Liig*, et, forlanges synet. 161.
- Livsstraf*; dertil dømmer ikke Gejstligheden. 39. For oprørske Opfordringer. 256. For Oprør mod Borgemester og Raad. 272.
- Løve* hvorvidt have tilbagevirkende Kraft (Bestemmelsen om den forkortede Hævdstermin). 184.
- Lov*; den, som tilbyder Lov (Eed) til Herreds- eller Birketing, skal ikke stævnes til Landsting. 13. Eftergives. 133. Af 3 Tylter. 93, 147. Af 12 Kræmmere. 232.
- Lovbydelse* af Kjöstædgods. 224.
- Lovfæld* Mand maa Ingen tage til sig. 15.
- Lovsøgt* Mand kan ikke lovfælde Andre. 260.
- Lunds Domkirke*. 161.
- Mageskifte*, see *Bondegods*.
- Mand* desværre. 214. At dømmes til at være „samme Mand“. 290.
- Mandebod* bortskjænkes som altfor ringe til Hospitaler og Skoler. 172. Tilbydes 269.
- Markeskiet*, redet af en Biskop, stadfæstet af Kongen,

- kjendt ugyldigt. 66. Markekielsforretning skal efter gammel Sædvane læses 3 Gange paa Herredsting, førend Tingsvidne udstædes. 126.
- Morgengave** og Fæstensgave udtages forlods af Boet. 309.
- Mynt.** Forpligtelse at tilsvare sin Gjeld i ligesaa god Mynt, som man har modtaget. 90. Mynten nedsat under Kong Christ. d. 3die. 92.
- Møller** at holde vedligge. 189.
- Nævninger** uenige i en Tyvssag. 263. Deres Eed underkjendes. 267. See ogsaa *Landnævn*.
- Pant;** Penge til Lösning af Pant, opbudne til Ting og deponerede i Fjerdingkirken, tilfælde efter Aar og Dag Kronen, naar Panthaveren ikke melder sig. 20, 31, 46, 86. Skal indløses i samme Mynt, hvori det er udsat. 51. Panteret betinget i det Tilfælde, at Renter ikke erlægges i rette Tid. 296. Nøjagtige Bestemmelser om Pantets Indløsning. 296. Pant ansees for indfriet, naar den laante Sum, som Panthaveren ej har villet modtage, deponeres i Fjerdingkirken. 54, 179, eller Landekisten. 148. Kan ikke indløses efter Vidisser. 86.
- Pant til Brugelighed,** med Panthaverens Samtykke overdraget til Trediemand, 46; hvilket Samtykke dog i en senere Dom ansees ufornuident. 301. Kan overdrages Andre baade ved Contract og ved Arv. 98. Underpant forvandlet til brugeligt Pant. 197, 301. Taxation af Pantet ved dets Indløsning. 303.
- Pantebreve** beskadede, ulæselige. 58. Forpligtelse at udlevere Pantebreve under Eed. 58.
- Pantehjelm** hjemfaldne til Kronen. 22.
- Panthaveren** ikke berettiget til under et Vindications-søgmaal at træde i Ejerens Sted. 52. Kan ikke frigive Vornede. 105.
- Pantsatteren** modtager Gjenbrev. 54, 180, 207. Naar han vil indløse Pantet, skal han forkynde det paa Panthaverens rette Bopæl. 98. Er, naar han vil indløse Pantet, berettiget til at holde sig til Panthaveren, og ikke pligtig til at lade sig henvise til Trediemand, til hvem Panthaveren maatte have overdraget det. 116.
- Patronat;** jus patronatus. 2.
- Pestilentse,** en død af Pestilentse. 161.
- Procesomkostninger.** 90.
- Præster;** en Præst forbryder sin Boeslod for Lejermaal. 3. Siges at synge, d. e. læse Messe. 3.
- En Præst fragaer et Document som skrevet i Drukkenskab. 136.
- Raadstuekjelder.** 190.
- Raadmand,** i Strid med Borgemester. 217. To Raadmænd beskyldte for at have brugt for mange Penge paa en Rejse. 272.
- Rebning.** For Rebning skal Lavhævd opgives. 138, 240.
- Reces** af 1547, givet med Samtykke af Borgere og Bønder; indeelt i Bøger og Capitler. 237.
- Renter.** 298, 302.
- Rigens Breve;** til hvilke Ting de skulle læses. 10—11.
- Rigens Ret,** Instruction for. 10 Not. 5. Under denne Benævnelse cteres Erlk Glippings Forordning af 1282. 300.
- Rigsraadet** underkjender sin egen Dom. 34.
- Sag,** at anlægge Sag mod den, som er borte i Kongens Ærinde forbydes. 23, 292.
- Sagfald** hos Præster tilkommer Biskoppen. 2. Tilkommer Husbonden, paa hvis Grund Forbryderen holder Dug og Disk, om han endog har taget Husbondshold paa et andet Gods. 45.
- Sagvolderen** taber Sagen ved ikke at indlade sig paa den (give sig i Rette). 81. Ved ikke at møde eller lade møde paa Kongens Retterting. 118. Ligeledes paa Byting. 221.
- Samfrænder;** en Arvetvist henviist til Afgjørelse af Samfrænder. 120.
- Sandemænd;** hvorvidt skulle dømme om Kirkens Ejendom. 1. Deres Tog kjendt magtesløst, fordi En deri havde deeltaget, der var dømt som falsk Vidne. 83. Sandemænd, som fældes, blive „Mænd desværre“. 214. Kunne ej dømme Adelsmænd i Drabssager. 268. Fylling paa Sandemænd gives af Landstinget. 268. Deres Tog kjendt ugyldigt, uden at Sandemændene selv lovfældes. 270. Sandemænd i Kjøbstæderne. 270. En Sandemand tiltalt som Falskner. 306.
- Segl** urigtig anbragt paa et Tingsvidne, 199. Seglets Mangel gjør en Dom ugyldig. 214. *Herredsegel,* see *Herred,*
- Separation** kjendt ugyldig. 62.
- Sildekræmmer,** denne Benævnelse anset som Injurie, 290.
- Skatter** i flere Aar ikke betalte af en Gaard, som derfor tildømmes Kronen. 115, 187.

- Skattepligtighed*, Spørgsmaal derom. 187.
- Skifte*. Tockeskiye. 145.
- Skipper*. Dom over en saadan, som havde havt Engelskmænd og deres Gods ombord. 17.
- Skjøde* kjendt ugyldigt. 34, 95, 101, 151. Forpligtelse til at udstæde Skjøde, fragaaet ved Eed imod Vidner. 63. Kjendt ved Magt, uagtet Udstæderen tidligere havde solgt Ejendommen til Gjenkjøb. 179. Et Skjøde, fundet i død Mands Gjemme, udleveres til den, paa hvis Navn det lyder, og han ansees for Ejer til Godset. 234.
- Skolepersoner* høre under gejstlig Övrighed og Dommer. 270.
- Skudsmaal* om en Mands Levnet (Dannemands Rygte) afgivet til Tinge. 202. Af Borgerskabet om deres Borgemester. 219.
- Springhval*, see Hval.
- Spögelser*; Tro paa Spögelser. 160, 161.
- Stavnsbaand*. 195.
- Stiffader*, en, sigtes for at have Skyld i sin Stifsöns Död. 159.
- Stud* og *Leding*. 115, 187.
- Stævning* behöver ej at være læst af den Paagjeldende. 39. At Sælgeren stævnes under et Vindicationssögmaal, anseet nödvendigt. 142. Stævning med fem Nætters Varsel. 156. Behöves ikke mod dem, der have svoret Lavhævd, naar der ikke föres Klage over dem og deres Eed. 158.
- Synsforretning* over Bändergaarde. 277.
- Tjenere* maa Ingen have paa Andens Gods. 45.
- Tilbud*. Virkningen af Tilbud. 90, 296, 299. Det blotte Tilbud kan ikke frigjøre for en Forpligtelse. 136. Tilbud af Betaling til Tinge. 168. Almindeligt Tilbud til Tinge om at ville fyldestgjøre Enhvers Fordringer (Proclama). 294.
- Tinghörere*. 291.
- Tingmænd* dömmee. 229 Not.
- Tingsvidne*, falsk beseglet. 83. Nægtes udstædt. 126, 199, 202. Forfalskning af Tingsvidner. 229. Tingsvidner nedskrevne af en privat Skriver. 229.
- Told*; ufortoldede Varer confiskerede. 231.
- Transport*, see Pant.
- Toang*; en aftvungen Afhændelse kjendt ugyldig. 34.
- Tyltereed*, see *Lov*.
- Tyv* udtaget af Fængsel og hængt. 185.
- Tyveri*; Sag angaaende forligt. 202, 249. Straf derfor som for Ran (Tyveran). 249. Tyveri, som paasværges Nogen af Nævninger, straffes ikke med Galgen. 252. Uenighed mellem Nævninger i en Tyvssag. 203.
- Tömmee*, Ægter med Tömmee. 188.
- Udeblivelse*, see *Sagvolder*.
- Ufri* Mand. 16. Er uberettiget til at sælge sin Kones fri Jordegods. 95.
- Umyndige*; deres Jordegods, hvorvidt kan bortsælges. 101, 151, 184.
- Vidisse*; efter Vidisse kan Pantegods ikke indlöses. 86.
- Vidner*; otte Vidners Udsagn svækket ved Eed. 63. Förte efter död Mand kunne ej komme ham til Skade. 127. Denne Sætning forkastes af Kongen og Rigsraadet. 174. Vidnesbyrd af Adelsmænd kunne ej underkjendes af Landstinget. 174. Vidner fragaae deres Forklaring. 202. Vidner, „som fravinde Nogen hans Mund“ agtes ikke. 244.
- Vindication*; at Sælgeren stævnes under et Vindicationssögmaal, ansees nödvendigt. 142.
- Vold*, Forbud derimod. 5. Dom for Vold og Hærværk. 23, 185, 270. Skjøde aftvunget ved Vold. 34. Opbrud af en Kiste regnet for ni Vold. 120, 121. En Kgl. Foged kjendt skyldig i Vold. 204. En Fæstebonde kjendt skyldig i Vold, fordi han forhuggede Skoven til Upligt. 277.
- Voldgift*. 153.
- Vornede* kunne ikke frigives af Panthaveren. 165.
- Vrag*. 188.
- Vurdering* af Pant. 305.
- Væрге*; afsat ved Landtingsdom. 101. Drages til Ansvar. 128 ff. Hans Arvinger frifindes. 174.
- Værneting* Adelen, see *Adel*.
- Ægt* og *Arbeide*, Indsigelse derimod. 141, 187. Kongens Bänder, Selvejere, dertil pligtige. 189. Flere Slags Hoveri opregnede. 189.
- Ægtefolk*; see *Bebrevelse* mellem Ægtefolk. 227.
- Ærefornærmelser*, see *Injurier*.

B. Ordregister.

- Aabygge Toft** 88.
Aarbodtmaal 204.
Aarsage, Adj. 203.
Aas 279.
Afsige 224, 295.
Afsætte 92.
Afvisse 65, 251.
Almynt Ting 250.
Altingeste 56.
**Antvorde, Subst. (Beva-
 ring, Omsorg)** 160.
Arekt 56.
Arsaal 113.
Arge 4.
Ask 180.
Avgskiold 29.

Balk 261.
Barde 160.
Beckfart 68.
Bede 57.
Befale 71, 93, 186, 233.
Befaling 226.
Benele 295.
Beradt 157.
Berøbe 218.
Besetning 122.
Besette 133.
Beslaa 233.
**Bestandet (bestaae, d. e.
 tilstaae)** 176.
Bestolle 180.
Blede (Blæde) 279.

Bodfæstning 114.
Bolgalt, Bolsvin 64, 110.
Breelse 241.
**Byes Frihed (Byens Ge-
 heet)** 275.
Bygde Gaarde 80.
Büde (höde?) 161.

Confert 48.

Dag 280.
Dagtinghe, Subst. 55.
Dannemands Rygte 81.
**Dele, Subst. (at sætte
 Dele paa)** 14.
Delmaal 168.
Derfues 34.
Dreng 61.

Eftervinde, Subst. 230.
Endelængs 68.
Eje, at (burde) 55.
Erritzpenninge 297.

Faae 185.
Fald 187.
Fast 159.
Feder 186.
Felling 85.
Femb (Fimt) 233.
Fenke 173.
Ferde 189.
Ferdig 27.

Fierdingskirke 6, 31, 181.
Fierdingsmand 19.
Fliening 113.
Flæd 111.
Foragt 200.
Forbeth (forbudet) 6.
Fordagtinge 35, 55.
Fordedinge 34.
Fordeytinge 27.
Fordrag 205.
Foreldrene 170, 285.
Forfaa 71.
Forfedre 1.
Forherde (forherje) 33.
Forkaste 134.
**Forløftingsmand, Forløfts-
 mand** 113, 132.
Formaall 129.
Formynde, (forminde sig)
 74, 106.
Formørde 259.
Forsee 279.
Forset, Particip. 278.
Forvaring 4, 24.
Forvende 188.
Forvilkore 18.
Forvitne 47, 75.
Forælsæ 28.
Fos 162.
**Fred (mæles af, 31. hug-
 ges af 93, 143).**
Fredevong 94.
Fuldmyndig 56, 58.

Fultgiøre 59, 156.
Fyrrör 161, 190.
Fæste 197.

Gaffuepant 23.
Gennesten 5.
Gienbrev 54, 55, 180,
 207, 283.
Gienkiøb 171, 207.
Giift, Subst. 292.
Gilt 94.
Gribsjord 76.
Grob 154.
Grøde 132.
Gudz Vederlog 52.
Guldbradse 122.
Görsum 172.

Hals, (komme om Halsen)
 147, 162.
Handfestning 161.
Handling 62.
Hefnd, (Hævn o: Straf) 4.
Hegte 267.
Helgens Eed 65.
Hemler 261.
Hestegering 189.
Hofmod 254.
Hoffuitbref 89.
Hofsinder 35, 143.
Holk 18.
Husbondhold 45, 206.

- Jern, (Kongens) 205.**
 lling 171.
 Inddele 178.
 Indfrie 117.
 Indförling 148.
 Inding 188.
 Indvorde 138.
 Jordbref 137.

 Kaarsbroder 8.
 Knebelspyd 191.
 Knolhede 68.
 Kore 186.
 Kosse 161.
 Krigslöff 51.
 Krigsmark 91, 154
 Krigsmynt 92.

 Lagförd, (lagför) 18.
 Lagsögelsebrev 201, 260.
 Lagsögelsemaal 76.
 Lagsöt 272.
 Landekiste 6, 137, 148.
 Landkiøb 144.
 Landnævn 262, 263.
 Landzknegt 134.
 Landztings Saghörer 20.
 Lediske 113.
 Leff 162.
 Leg, (Lægd) 187.
 Legefolk 213.
 Legelön 271.
 Legh, (Udlæg) 146.
 Lem 244.
 Lemmelse 115.
 Loffagtig 233.
 Log 133.
 Logbrev 230.
 Logtyme-Dag. 230
 Louguforvunden 34,|205.
 Love 205.
 Lyft 267 Not.
 Læst 54, 64.
 Lögthe 219.
 Lüssen 54.

Löukar 129.
 Magtebrev 82.
 Mandemaal 308.
 Mandheld 309.
 Mandskab 42.
 Markefang 9.
 Markmodt 78.
 Matskabi 233.
 Medgafue, (Medgift) 44.
 Medlover 287.
 Mejejern 132.
 Minde, (sig fra nogen) 278.
 Molling 129.
 Mummeschantz 218 Not.

 Nederfeldig 85, 112.
 Nederfelling 85, 157.
 Nyde (eller undgjelde) 63,
 166.
 Nögen, *Subst.* 177.

 Offuergive 133.
 Ombære 34.
 Omstienit 138.
 Opladelsebrev 99, 303.
 Optinge 41, 150.
 Ottesindstiuge 91.

 Paasetting 156.
 Paaskade 86.
 Passe paa 222.
 Peegh, (Beeg) 15.
 Pladse 231.
 Ploffue, at 189.
 Plustre 53.
 Pund 64.

 Querstath 172.

 Regelbunden 50.
 Rese (Rejæ) 165.
 Retter 3.
 Rör (Rüre) 203.
 Rür (Fyrrör) 190.

Samlet Haand 112.
 Samloffuer 287.
 Samlöfte 287.
 Sandemandt-Gang 243.
 Settings-Ager 261.
 Skatte 132.
 Skjeppe (Smör) 193.
 Skovsviin 64.
 Skovvogn 153.
 Skure 187.
 Skylling, *Subst.* 29, 55,
Adj. 176.
 Skyrdt 153.
 Snare, at 267.
 Soghe 19, 65.
 Spiisning 24.
 Spydskarl 205.
 Staffn 279.
 Staffre 279.
 Stede 209.
 Stederpendinge 56.
 Stempit 129.
 Stu (Stuf) 241.
 Studfallen 115.
 Stöffning 239.
 Stöffue 239.
 Sule 279.
 Sulerum 132, 279.
 Sögneting 250.

 Thepis 39.
 Thoffue 269.
 Thöyette, *Verb.* 173.
 Tiende Fællid 112.
 Tigelse 242.
 Tilstaae 233.
 Tilstander, *Subst.* 261.
 Tindel 180.
 Tingdieling 289.
 Tingkalle 53, 158, 200.
 Tockeskifte 145.
 Tornhug 75.
 Torvföre 278.
 Torvsællie? 278.
 Tverager 68.

Tyveran 249.
 Ubevaret 28.
 Ubrödeligen 268.
 Udborge 287.
 Udferdt 268.
 Uforburghet 7.
 Ufödt 175.
 Ulöst 87.
 Umellende (umælende) 128.
 Undgielde 166.
 Undlade (sig) 33.
 Undrycke 124.
 Uoffervæghende 30.
 Ufarelsædag 22.
 Uplöff 41.
 Upskriffue (opsige) 42.
 Upynth 28.
 Utoffuerwege 29.

 Vaadt 68.
 Vandel 28.
 Vederköp 136.
 Vederlog 52.
 Vedtörf 177.
 Vegne 78.
 Veldig 63.
 Vender 279.
 Vern 26.
 Veylang 93.
 Vilde Volde 291 Not.
 Villing 200.
 Vidnismænd 244.
 Visse, at 56.
 Voldsvære 278.
 Von, *Subst.* 168.
 Vonlodig 122.
 Vurd, (til Vurds) 305.
 Være, *Subst.* 3.

 Ydeko 210.
 Ynding, (Jnnæ) 188.
 Öghen, (under) 27.
 Ölsmaal 218 Not.
 Örtug, (Korn) 180.
 Örtug, (Land) 125.

C. Register over Personers Navne. (*)

Aggesøn (Aagesen, Oghesen).

- Erik, R. 9, 16.
- Henrik, RR. 27, 38.
- Jens, Domprovst 20.
- Niels, R. til Lövenholm 18.

Albertsen, Claus 60.

- *Ingelbrit*, R. 16.
- Laurs 98.

Anders, Biskop i Bergen 35.

Andersen, Aage, RR. 35.

- Claus, Prior i Dalum 22.
- Ebbe 98, 236.
- Jacob Biörn, til Vorgaard 33, 35.
- Jens, Biskop i Odense 27, 124.
- Niels, til Lyngbygaard 105, 227, 234, 263.
- Palle 22.

Anefelde, Bertrand 140.

- Ditlef 140.

Bager, Anders, Borgemester 6.

Bagge, Jep 14.

Bang, Palle 129.

Banner, Erik, til Asdal 43, 108, 162, 173, 187.

Barsbek, Godske 6.

- Henrik, R. 5

Basse, Claus, til Erholm 120, 121.

- Erik 160.
- Steen, R. 20.

Bek, Jakob 84.

Bentsen, Borgemester 6.

Berend, Mester, Borgemester eller Raadmand i Kjöbenhavn 18.

Bernekov, Hans 253.

Bilde, Anders, til Sögaard, RR. 40, 45, 135 Not.

- Bent 2, 6, 22, 135 (til Egede).
- Cecilie 2.
- Claus 72, 95, 145 (til Lyngsgaard).
- Erik 240.
- Eske, til Svanholm, RR. 40, 110, 117.
- Evert 189.
- Hans, RR. 27, 38.
- Knud, RR. 40.
- Mogens 110.
- Ove, Biskop i Aarhus 40, 190.
- Peter 2, 22, 110, 248.
- Steen, RR. 22, 38.
- Torbern, til Abrahamstrup 2, 135.

Bildt, Peder 262, 264.

Bing, Kiold, til Smidstrup 45.

Biörn, see Andersen.

Biörnsdatter, Anne 181.

Blik, Erik 128, 175.

Bossen, Mattis Borgemester 6.

Brade, (Bragde) Anne 41.

- Axel, til Krogholm, R. 5, 38, 40, 136.
- Jürgen 138, 142, 156, 223.
- Lage, til Krogholm 159, 217.
- Niels, til Vandos 40, 136.

(*) Det tilføjede R. viser, at Manden nævnes som Ridder, og RR. som Rigsraad.

- Brade*, Otte, til Knudstrup 160, 256.
 — Ove, R. 38.
 — Sophie 41.
- Brixen*, Frants 277.
- Brock*, Lave 15, 144.
- Brockenhuus*, Anne 121.
 — Claus, til Syndergaard 120, 141, 299, 300.
 — Eiler 121.
 — Frants, til Egeekov 139, 157, 210, 211, 240.
 — Henrik, til Syndergaard 121.
 — Jacob, RR. 74, 86, 121.
 — Johan 121.
 — Michel, til Brangstrup 75, 81, 121.
 — Oluf, til Harritslefgaard 121.
 — Peder 27.
 — Thomas 121.
- Brostrup*, Jens Erkebisp 8.
- Brun*, Jens, Prior 1.
- Brunker*, Mads, Borgemeester 272.
- Bryske*, Antonis 151.
 — Cecilie 151.
 — Claus 22.
 — Eiler 151.
 — Gert, til Dalund 57, 151.
- Byllier*, Erik, til Teralöse 107 Not., 153, 310 (Bøller).
- Chotti*, s. Kottl.
- Christensen*, Anders 13.
 — Erik 13.
 — Niels 13.
- Christiern*, den Første, Konge d.
 — Peder 6.
 — Biskop af Ribe 53.
- Christiernsen*, Anders, RR. 21.
 — Peder, til Hielosö 197.
- Christophersen*, Anders 234.
 — Basse, Landsdommer 106.
 — Cecilie 234.
 — Erik, til Vinding 234.
- Clausen*, Axel, til Togstrup 197.
 — Mogens 198.
 — Niels, Biskop i Aarhus 22.
 — Otto, see Hvitfeld.
- Clement*, Skipper 216.
- Clemenssen*, Anne 78, 89.
 — Jens, af Llunge 29.
 — Jürgen 60.
- Clemenssen*, Niels, til Avendsbjerg, RR. 31, 77, 79, 101, 170, 207.
- Daa*, Claus 6.
 — Erik, Kannik 45.
 — Henrik 5.
 — Jens 9.
 — Jesper, til Eeggaard 299.
 — Jürgen, til Østrup 22, 116.
 — Oluf 30.
- Dam*, Las 12.
- Due*, Jens, R. 16.
 — Michel 170.
- Dyre*, Claus Iversen 182 Not.
 — Frants, til Damsgaard 172, 266.
 — Johanne Mogensdatter, til Boller 182.
- Ebbesen*, Ingeborg (?) 169, 206.
 — Munk 65.
 — Peder, RR 50, 72, 77, 80, 81, 169, 206.
- Eiler*, Biskop i Aarhus 21.
- Elling*, Landstingskriver 45, 93.
- Emicksen*, Anders, til Steensgaard 299, 301.
- Engelbrecht*, af Thorbenfælle 5.
- Eriksen*, Abraham 27.
 — Claus 120, 121.
 — Elline 121.
 — Erik, R. 11, 101.
 — Gert 79, 101.
 — Giertrud 101.
 — Holger 22.
 — Karen 101.
 — Mads, RR. 35, 38.
 — Margarethe 121.
 — Niels 9.
 — Peder 7.
 — Pernille 101.
- Eskild*, Prior i Antvorskov 35.
- Eskildsen*, Christen 11.
 — Niels, af Klarup 33.
- Fasti*, Christiern 47.
 — Splid 104.
- Fiæn*, Axel, til Broholm 245.
 — Peder, til Broholm 245 Not.
- Fleming*, Herman 27.
- Friis*, Christen, til Ougaard 182, 183; til Kragstrup 284.

Friis, Christine 98.

- Godske 58.
- Hans, Borgemester 58, 92, 120, 303.
- Jeppe, til Skive 80, 173.
- Jesper, til Hesselager 239.
- Johan, til Hesselager 43, 71, 157, 173, 238, 297.
- Iver, til Harritskier 179, 284.
- Jørgen, Biskop i Viborg 40, 79; Borgemester 301.
- Mette 302, 303.
- Niels, Biskop i Viborg 33.
- Niels, Cantor 172.
- Oluf 98.

Fynbo, Peder, Borgemester 61.**Galskyt, Peder, til Öland** 127, 130, 175.

- Otto 127, 174.
- Thomas 128, 175.

Gammel, Peder 6.**Glambe, Niels** 66.**Glob, Albert** 179 Not.

- Anders 179 Not., 180.
- Anne, see Urne.
- Dorthe 284.
- Johanne Olufsdatter 180.
- Niels, Biskop i Viborg 9, 183.
- Oluf, til Vorgaard 284.
- Sophie 179 Not., 284, 285.

Godske, Peder 172.**Godue, Hans** 6.**Gregersen, Holger, RR.** 40.**Grib, Lykke** 5—6, see Poulsen.**Griis, Jochim, R.** 5.

- Palle 266.

Gyldenstjerne, Anders 97.

- Anne 107 Not.
- Christoffer, til Ivernes 61, 302.
- Elisabeth 96.
- Erik 97.
- Gabriel, til Restrup 54, 108.
- Henrik Knudsen 54, see Knudsen.
- Jørgen 95.
- Knud, til Tim, RR. 50, 145, 151, 256.
- Lene 96.
- Ludvig 96.
- Mogens, til Fullerötoft 107 Not., 136, 149, 198.
- Oluf 96.
- Otto 82, 167.

Göye, Albert, til Clausholm 101, 110; til Krænkerup 236.

- Birgitte 236 Not.
- Christoffer, til Avendsbjerg 236, 264; til Gunderslevholm 310.
- Elline 107 Not.
- Eskild, R., til Gunderslevholm 9, 101, 110, 151, 236, 301.
- Falk 236.
- Ide 236 Not.
- Mette 110.
- Mogens, til Krænkerup, RR. Marsk, Hofmester 35, 38, 40, 99, 101
- Pernille 236 Not.
- Sophie 110.

Hack, David, R. 9.

- Niels, til Hikeberg 20.

van Hagen, Landsdommer 10.**van Hamel, Marquord, Borgemester** 6.**Hansen, Christen, Borgemester** 190, 222, 224.**Hardbo, Christen, til Restrup** 77, 81, 86.

- Jens, til Restrup 79.
- Peder, til Nielsby 129, 176.

Hardenberg, Eiler 133, 218 Not.

- Jacob, til Sandholt 66, 72.
- Sophie 138, 193, 208, 232, 296.

Hartvig, Biskop i Ribe, see Juel.**Haubur** 242.

- Margarethe 241.

Henrik, Abbed i Sorö 35.**Henriksen, Eggert, til Vestergaard** 132, 240.

- Niels, til Töystrup 301.

Hoffuenskildt, Benditz 124 (Hogenskilt, Hvitfeld).**Holck, Manderup** 68, 82.**Holgersen, Gregers** 268.

- Jens, RR. 38, 39, 145.
- Oluf, RR. 40.
- Otto, RR. 35, 40.

Hundermark, Peder, til Öxendrup, Landsdommer 299, 301.**Hvas, Erik** 12.

- Jens, til Kaas 43; til Lykkesholm 201.

Hvid, Mads, Mester, til Estvadgaard 96, 164.**Hvide, Jacob** 299.

- Otto, til Hynderup 296.

Hvidkop, Johan 210.**Hvitfeld, Christoffer** 106, 227.

- Hvitfeld, Claus*, til Sørup, Landsdommer 273, 289.
— Otto Clausen 106.
- Hüegh, Erik* 307.
— Jost 264.
— Niels, RR. 21, 33, 109.
— Sidsel Bildesdatter 264.
- Jacobsen, Anders, R.* 13, 33.
— Niels 199.
- Jbsen, Albert*, see Jepsen.
— Las, Landstingshører 13.
— Mouritz, RR. 40.
- Jens, Biskop i Aarhus* 8.
— Biskop i Børglum 8.
— Erkebiskop, s. Brostrup.
- Jensen, Anders, Landstingshører* 20.
— Bo, af Gerdrop 6.
— Christoffer 6.
— Erik, af Vinninge 6.
— Gerdt 195.
— Grib, af Skovkloster 5.
— Jeppe, af Abrahamstrup, R. 5, 6, 7
— Jörgen, til Hiellumholt 160.
— Nis, i Refs 33.
— Peder, af Soltø 6.
- Jep, (Friis) Biskop* 16.
- Jepsen, Albert, RR.* 35, 40.
— Johan, Biskop i Roeskilde 8.
- Johansen, Biörn, R.* 5.
— Hans, til Rørbek 83.
- Jonsen, Mattis* 33.
- Jude, Poul, Borgemester* 217.
- Juel, Axel* 50, 62.
— Erik 13.
— Hartvig, Domprovst, Biskop 16, 21, 66.
— Iver, til Stubergaard 14, 164.
— Niels, til Astrup 89, 118, 164.
— Palle, til Strandit 244, 306.
- Iver, Biskop i Ribe* 141.
- Jürgensen, Las* 8.
- Kaas, Biörn, til Starupgaard* 180.
— Ellen 179 Not.
— Erik 126, til Lundbjerggaard (?) 307.
— Erik Biskop i Viborg 35, 180.
— Kirsten 172.
— Mogens 268.
— Niels, R. Landsdommer 7, 181.
- Kaas, Niels, til Hessel* 268.
- Kammersvend, Oluf, Borgemester* 58, 120.
— Mats 290.
- Karl, Biskop i Odense*, see Rønnov.
- Kettilsen, Johan* 25.
- Kield, Biskop i Viborg* 270.
- Knob, Anne* 228.
— Birgitte Knobsdatter 228.
— Folmer, til Gyllebo (?) 243.
— Knud 228.
- Knud, (Michelsen) Biskop* 16.
— Provst i Viborg 40.
- Knudsen, Henrik, til Restrup, RR.* 22, 54, 128, 168 (Gyldenstjerne).
— Henrik, til Røding 128.
— Hylleborg 22.
- Kordsen, Niels, Kong Hans's Skriver* 27.
- Kotti, Jörgen, Borgemester* 166.
- Krabbe, Erik* 98.
— Iver 118, 248.
— Michel 33.
— Morten, Mester 54.
— Niels 33.
— Oluf, til Damsgaard 268.
— Peder 1.
— Tyge, Marsk 40, 41, 79.
- Krag, Niels, til Kierlingbjerg* 127, 128, 173.
- Krause, Hans, RR.* 40.
- Krogenos, Jes, Jens i Abildgord* 15, 17.
— Mouritz 107.
— Oluf (Stigsen) 107.
- Krompen, Jeppe* 99.
— Otto, til Trudsholm, RR. 40, 98, 173.
— Styge, Biskop i Børglum 39, 79, 90.
- Krummedige, (uden Fornavn)* 68.
— Eggert 3.
— Erik, RR. 41.
— Henrik, RR. 35.
- Kruse, Jesper, til Basnes* 310.
- Lagesön, Axel* 3.
- Lange, Gundi, til Holm* 191.
— Niels, til Klergaard, RR. 86, 190.
- Lather, Lasse, Borgemester* 24.
- Laurensen, Jörgen, R* 16.
— Oluf, Landsdommer 148.
- Lauritzen, Axel* 9, 35.
— Niels i Ulstrup 63.

- Lauritzen, Malte* 88.
Laursen, Landstingshører 8.
Laxmand, Poul, R. Rigshofmester 22, 27, 29.
Limbek, Henning, til Nebbe 60.
Ludvigsen, Niels, (Gyldenstjerne) til Palsgaard 59, 293.
Lunge, Anne, 66.
 — Iver 160.
 — Kield 160.
 — Ove, RR. 49, 66.
Lykke, Eiler, til Torp 54, 91, 169, 207.
 — Jacob 79, 117.
 — Jochum 49.
 — Iver, til Bonderup 185.
 — Jürgen, til Overgaard 105, 143, 193, 206, 214, 232.
 — Kirstine, til Nörlund 214; til Rydegaard 238, see Urne.
 — Morten Mester 57.
 — Peder, til Skovsbo, RR. 5, 40, 79, 90, 116.
Madsen, Jon (Viffert), til Thorstedlund 84, 214.
Marsk, Ludvig 26, 215.
 — Palli 216.
Marsvin, Jürgen, til Hollufgaard 26, 36, 234.
Martensen, Erik, til Urup 300.
 — Jeip, Prior 5.
van Mellen, Palle, til Lundgaard 245.
Meyenstrop, Henrik, Landsdommer 5, 9, 10.
Michelsen, Hans, Borgemester i Odense 262.
 — Knud, til Sklenderup 301.
 — Niels, Provst 54.
Mogens, Biskop i Hammer 35.
Mogensen, Jens 89, 96, 104.
 — Jeppe, paa Sklernaa 14.
 — Niels 172.
Mogensdatter, Johanne (Viffert) 182.
Mortensen, Oluf, Biskop 2, 8.
 — Oluf, af Knardrup 6.
 — Oluf, Landsdommer 9, 22.
Mull (Mule?), Hans 6.
Mundt, Severin 77.
Munk, Birgitte 50.
 — Giertrud 60.
 — Holger, R. 13.
 — Jeppe 128.
 — Iver, Biskop i Ribe 35, 79.
 — Maren 50.
Munk, Mogens, Landsdommer, RR. 50, 51, 58, 65, 80.
 — Oluf, til Tvis 13, 58, 95, 153.
 — Peder 50.
 — Svend, til Torp 170, 207.
Muus, Anders, Biskop i Opslo 35.
Nich, Anders, Borgemester 14.
Niemand, Claus, R. 18.
Niels, Biskop i Viborg, see Frlis og Glob.
 — Biskop i Børglum, see Stygge.
 — Biskop i Roeskilde, see Skafve.
 — Biskop i Aarhus, see Clausen.
Nielsen, Anders, af Asdal, R. 9.
 — Anders, Borgemester 8.
 — Erik, til Kollerup (Tornekrands) 55, 179.
 — Eskild, R 7.
 — Henrik, (Arnfeld?) Landsdommer 263.
 — Jens, af Restrup 87.
 — Kirstine 59.
 — Ludvig, til Palsgaard (Rosenkrands) 10, 59.
 — Mouritz, RR. 21, 32.
 — Peder, Biskop i Ribe 16.
 — Strange 9.
 — Thomas, RR. 35.
Norby, Bent 132.
 — Sören 41, 147.
Olsen, Gøstav 3.
 — Mogens, R. 13.
Olufsen, Mouritz, (Krogenos) til Bollerup 107.
Ottesen, Erik, Rigens Hofmester 9, 10, 182.
 — Jens 6.
 — Mogens 78.
 — Tage 105, 136.
Ottesensdatter, Maren 177.
Oxe, Eskild 157.
 — Johan 3.
 — Oluf, R. 24.
 — Peder, til Gisselfeld 135, 191.
 — Thorblörn (Torben) 35.
Pabe, Hans, Provst 1.
Pallisen, Christoffer 81.
Palnesen, Sören, Borgemester 225.
Parsberger, Jürgen 27.
 — Tönne, RR. 38, 39.
 — Verner 3, 16.
Peder, Abbed i Sorö 5.

- Peder, Biskop i Ribe, see Nielsen.*
Pedersen, Anders, af Allinge 5.
 — Giordt 293.
 — Herluf 6.
 — Niels, Borgemester 276.
 — Oluf, af Veldumgaard 180.
 — Peder, Prior i Antvorskov 22.
Podebusk, Claus 51.
 — Erik 126, 257.
 — Predbiörn, RR. 27, 55, 79, 103, 107.
Pogvisk, Vulf 140.
Porse, Stl 160.
Poulsen, Christen, Prior i Odense 57.
 — Jens, see Grib.
Prang, Jens, Provst 156, 290.
Predbiörnsen, Claus 39.
- Quidzou, Didrik* 126.
 — Henning 135, 172, 249 til Sandager.
 — Jörgen, til Sandager, Cantler 104, 172, 209.
- Rafn, Aage, til Gedsholm* 45.
Rantzau, Borchardt 121.
 — Bragde 140.
 — Claus, til Aagaard 121.
 — Detlef 121.
 — Eggert 6.
 — Eiler 120, 121.
 — Godske 121.
 — Inger 121.
 — Johan, R. 13.
Revendtlöf, (Reventlou) Detlev, R. 10.
 — Margaretha, til Sübo 261.
Rosenkrands, Anne, til Clausholm 244.
 — Else 284.
 — Folmer, til Steensballegaard 281.
 — Holger 67, 195.
 — Ludvig, see Nielsen.
 — Niels 266.
 — Otto, til Næsbyholm 236.
Rosensparre, Steen 310.
Rud, Anna 228.
 — Hans 106, 228.
 — Jörgen 27.
 — Knud, RR. 51, 143.
 — Peder 5.
 — Thomas 33.
Rytter, Oluf 268.
- Rönno, Claus, Marskalk* 9.
 — Corfitz, R. 10, 16.
 — Eiler 92, 205, 260 Not., 261, 262.
 — Karl, Biskop i Odense 9.
 — Marquardt, R. 27.
- Sall, Niels, Landstinghörer* 11.
Samsing, Peder, Landstinghörer 1.
Saxsen, Lauris, Borgemester i Kjöbenhavn 6.
Severinsen, Poul 4.
Skadeland, Las, til Kraastrup 14, 79.
 — Niels, til Restrup 79.
 — Marine 79.
Skaffue, Herluf 6, 30.
 — Niels, Biskop i Roeskilde 22.
Skeel, Albret, til Jungergaard 88.
 — Anders 88.
 — Christen 220.
 — Hans, til Nygaard 58, 307.
 — Herman, Landsdommer 119, 182.
 — Iver 58.
 — Lars 88.
 — Niels, til Hesselballe 58, 70, 88, 101.
 — Sören 88.
Skinkel, Brinike 22.
 — Jörgen, til Lammehave 125, 246.
Skovgaard, Anders 89.
 — Hans 160.
 — Jörgen 81.
Skram, Erik 52, 104, 130, 175, 267.
 — Jörgen 266; til Thiele 307.
 — Peder 66, 93, 198, 290.
Skriver, Esbern, Borgemester i Kjöbenhavn 24.
 — Severin, Borgemester i Kolding 117, 118, 213.
Spend, Jens, til Skammergaard 269.
 — Michel, Erkedegn i Viborg 1.
Stampe, Edele, til Syndervang 128, 175.
 — Henrik 46, 128, 175.
 — Mette 234.
 — Mogens, til Klarupgaard 130.
 — Otto 128.
 — Severin 234.
Stigsen, Ebbe 31.
 — Oluf, R. 22, 27.
 — Otto 41.
Strangesen, Anne 47.
 — Claus 47.
 — Ebbe 33, 47.

- Stygge*, Christen 89.
 — Niels, Biskop i Børglum 21, 32, 79.
Swabe, Jürgen, til Harritaløfgaard 301.
 — Peter 140.
Svale, Verner, Landsdommer 100, 157, 250, 297.
Soendsen, Severin, Landstingshører 15.
- Tegemat*, Anders 21.
Tegenhuus, Marqvard, R. 24.
Thimandt, (Tidemand?) Anna 245.
 — Jürgen, til Hagelöse 126, 246.
Thommesen, Anders 14.
 — Jens, til Hollumgaard, Landsdommer 69, 104, 130, 175.
 — Mogens 33, 172.
 — Niels, R. 10.
 — Thord 14.
Thorben, af Skarolt, Landsdommer 20.
Thorbiürnsen, Jens, 39.
Thorkildsen, Peder 13.
Thott, Tage, til Eriksholm 116, 148, 198.
Thymesen, Niels, af Steensballe, R. 13, 16.
Thönnisen, Jacob 145.
 — Niels, R. 9.
Tinhuus, Gesse (Gedske) 124.
Tornekrands, see Nielsen.
Trolls, Byrge, til Lillö 107 Not., 110, 127.
 — Herluf 236.
 — Oluf 240.
Trudsen, Knud 9, 16, 20.
 — Niels Ulfstand 160.
Trudsen, Christoffer 195.
Tuåsen, Bo og Mogens, Borgemestre i Kjøge 6.
- Uggerup*, Axel, RR. 51.
 — Erik, til Flerrild? 310.
- Uggerup*, Margarethe 310.
Ulfeld, Corfütz 240
 — Palle 301.
Ulfstand, Byrge 145.
 — Gert 145, 263.
 — Giörrild 159 Not., 160.
 — Gregers 145.
 — Holger, RR. 51.
 — Lage 159.
 — Niels 159.
 — Trud 159.
- Urne*, Anders, til Sevybygaard 301.
 — Anne, til Engestofte 70, 142, 149, 156, 238, 284, 287.
 — Christoffer 238 Not., 240.
 — Claus, Domprovst 45.
 — Claus, til Beltebjerg, RR. 136, 197, 263, 264.
 — Erik, til Hindema 120, 121.
 — Hans 70, 149.
 — Inger 199, 204.
 — Johan, til Rygaard, RR. 40, 149, 241.
 — Jürgen, til Boserup 136; til Brolykke 241, 285.
 — Kirstine, (Lykkesdatter) til Rygaard 238, 240.
 — Knud, til Sögaard 72, 149, 199.
 — Lage, Biskop 35, 70, 149.
 — Lage, Hofsender 143, 156.
 — Margarethe 120.
- Vernersen*, Thönnne, R. 22.
Viffert, Mogens Jonsen 182 Not., see ogsaa Madsen (Jon).
Viffertsen, Jon 14, 182.
Vincentz, Niels, RR. 40.
Vinckersen, Hans, Borgemester 301.
Vind, Iver 66.
van der Visk, Jürgen 140.

D. Register over Steders Navne.

- A**
Aagaard 107, 121, 123.
Aahuus 39, 40, 42, 126.
Aakier 189.
Aarsherred 65.
Aarup 296.
Aaskloster 148.
Abildgaard 15.
Abramstorp 2, 6.
Affvenskov 202.
Allinge 5.
Almosemølle 248.
Almrup 41.
Alsted 6.
Alstrup 244.
Arestadherred 20.
Arndal 45.
Asserbo 24.
Assovæ 6.
Astrop, Aastrup 96, 184.
Avensbjerg 79, 101, 236.
Avensbjerggaard 102, 104.
Balle 60.
Basnes 310.
Beltebjerg 136, 197.
Blereherred 93, 97.
Biergeherred 59, 60, 167,
295.
Biergraf 77.
Biremose? 75.
Bisbo 262.
Biuvig 156.
Blanke 135.
Bodumgaard 175.
Bogherred 279, 298.
Boller 182.
Bollerup 107, 230.
Bonderupgaard 185.
Bossrup 136.
Bottrup 267.
Brauby 142.
Bravelstrup 216.
Brevad 141.
Broholm 245.
Brolykke 241.
Bruskherred 67, 268.
Bryndumgaard 108.
Brøderup 93.
Brøndstrup 260.
Byelle 156.
Bygholm 167.
Bylund 258.
Büg 156 (?).
Böringkloster 41.
Büyumgaard 177.
Cauitlund (Kauslunde?) 116.
Clausholm 110, 244.
Claxholm 99.
Daffer 57.
Dallund 132, 151.
Damild 242.
Damsbo 75.
Damsgaard 172, 268.
Damsko (Damsbo?) 156.
Derume 148.
Digisplage 75.
Diönby 283.
Drommerup 9.
Dusinge .
Dustrup 141.
Dystrop 98.
Dyvelstrup 215.
Ebelholt Kloster 195.
Efvælde 242.
Egede 135.
Egeskov 210, 240.
Eisdal 170.
Emkloster 283.
Eriksholm 148.
Esby 299.
Espe 73.
Estvadgaard 164.
Faaberg 1, 12.
Fieldsted 122.
Fiendsherred 14, 103.
Fierrild (?) 310.
Filshavegaard 109.
Fladie 38.
Fredsted 66.
Fullerøtoft 136.
Gamborg 117.
Gammelby 250.
Garsbüll 64.
Gasbjerg 170.
Gedsholm 45.
Gerdrop 6.
Giernherred 44.
Gindingherred 165.
Gisselfeld 135.
Giödsböl 259.
Giörlöse 263.
Gleminge 229.
Gresse 112.
Grorup 65.
Grunegaard 168.
Grødby 126.
Grønninge 109.
Gudeme (Gudme) 260.
Gudmeherred 202.
Gundelöf 197 (læs Quede-
löf).
Gunderslevholm 110, 151,
310.
Gydingherred 41.
Gyllebo 245.
Göstorp 38.
Hadsberred 189, 283.
Hafbyrup 115.
Haffnlöf 191.
Hagenskov Slot 193.
Hald Slot 193.
Haldsherred 244.
Haling 283.
Halmstad Herred 20.
Hamrum Herred 154.
Hanherred 32.

- Hansted 170.
 Hanstedherred 183 ? 207.
 Harritzkær 179, 284.
 Harritzløf Birk 22.
 — Gaard 301.
 Hastrup 74.
 Hatting 60.
 Haveskov 41.
 Hellumherred 33.
 Helsing 83.
 Hemen 128, 176.
 Hessel 268.
 Hesselagergaard 43, 126,
 136, 239, 240.
 Hickeberg 20.
 Hielosø 197.
 Hiernol 169.
 Hinding 170.
 Hingherred 47, 48.
 Hintzgavl 22.
 Hiortebjerg 122.
 Hiortholm 278.
 Hogerrod 126.
 Holboherred 195.
 Hollise 135.
 Hollufgaard 234.
 Holm 191.
 Holmandsherred 308.
 Holmekloster 193.
 Holmemark 77, 80, 81.
 Holten 241.
 Holtholm 113.
 Horlef 125.
 Hornum Herred 9, 85,
 109, 185, 217.
 Hou 177.
 Hundslund Kloster 257.
 Hurup 56, 57.
 Hvamme 77, 80, 87.
 Hvidbjerg 56.
 Hvidkilde 260.
 Hyllersleherred 91, 109,
 177, 207.
 Hynderup 296.
 Høgherred 291.
 Høgrup 77. (Høyrup 78.)
 Høgsholt 138.
 Høitofte 241.
- Hønborg 180.
 Hønborgherred 181.
 Jandrup 141
 Jerlofherred 67.
 Ingestadgaard 230.
 Ingestadherred 230.
 Insetofte, (Engestofte) 287.
 Jordløse 75.
 Kaas 43.
 Kabbil 268.
 Kallö 43, 98, 188.
 Karup, see Krarup.
 Kastrop 87.
 Kattrup 115.
 Keldebeck 242.
 Kierbølling 127.
 Kiergaard 47, 86.
 Kierlingbjerg 127.
 Kindholm 124.
 Klakring 293.
 Klarup 33.
 Knardrup 6.
 Knudstrup 256.
 Kogetvedt 260.
 Kollerup 165, 179.
 Kongæ 17.
 Koustrup 187.
 Kraastrup 79.
 Kragstrup 284.
 Krarup 210.
 Kredbjerg 245.
 Krengi 170.
 Krenkerup 236.
 Krogholm 136.
 Kuornum 108, 182.
 Kvilstrup (Kierstrup ?) 83.
 Laarup 140.
 Labølle 122.
 Laholm Slot 290.
 Lammehave 248.
 Lange 202.
 Langesø 109, 115, 156.
 Langholm 241, 242.
 Lango 240, 241.
 Langö 203.
- Laveholm 18.
 Leling 192.
 Lilleherred 254.
 Lillö 110.
 Liunge 29.
 Liungby 105.
 Liungbygaard 227.
 Liungsgaard 145.
 Lundbieregaard 307.
 Lundby 6.
 Lundegaard 20, 245.
 Lundgaardherred 115.
 Lundlöse 74.
 Lydestad 115.
 Lykkesholm 201.
 Lynde 154.
 Løgsted 182, (Lyongsted ?)
 Lørup 202.
 Maderup 122.
 Mielholt 256.
 Miolstrup 6.
 Molden 141.
 Moustrup 130.
 Munkegaard 208.
 Musseherred 289.
 Müldrups 82.
 Nesborg 63.
 Nesbygaard 35.
 Nesbyhoved Lehn 301.
 Nielsby 129, 176.
 Norup 158.
 Nörsbek 215.
 Nörholm 129.
 Nörkisom 164.
 Nörlund 214.
 Nörreherred 99, 113, 118,
 119, 199, 205.
 Nörsogn 170.
 Nörvangherred 114.
 Offuerby 281.
 Ogelstrop 98.
 Ogisvig 58, 59, 60.
 Onseherred 41.
 Orderö 3.
- Ore 201.
 Orup 182.
 Ostrup 118.
 Otthinge 180, 242.
 Ougaard 183.
 Ouslund 230.
 Overgaard 214.
 Palsgaard 59, 60, 96, 293.
 Piested 307.
 Quedeløf 197, 198.
 Quelstrup 307.
 Rackellund 122.
 Rageløse 234.
 Reffs 33.
 Refsherred 57, 177.
 Restrup 54, 56, 77, 79,
 80, 86.
 Rindom 46.
 Rindomgaard 47.
 Rindsherred 52, 53, 77.
 Ringkloster 50.
 Risomkær 118.
 Rogsted 212.
 Rudgaard 22.
 Ruiv 295.
 Rye 242.
 Rydegaard, (Ryegaard) 70,
 238, 240.
 Rødbeck 263.
 Røding 128, 175.
 Sadsberg 170.
 Sallerup, (Sellerup ?) 307.
 Salling 180.
 Sallingherred 75.
 Sandager 209, 249.
 Sandholt 209.
 Sandløse 299.
 Sandö, (i Norge) 290.
 Selde 118, 120.
 Selleberg 115.
 Semmested 52, 78.
 Sevybygaard 301.
 Skadsherred 129, 176.
 Skammergaard 269.

- Skandrup 183.**
Skarolt 20.
Skedsbale 52, 77, 78, 80.
Skern 15.
Skeröd 195.
Skienderup 301.
Skierildgaard 294.
Skiernaa 14.
Skierup, (?) 307.
Skive 173.
Skodborg Herred 12.
Skovby Herred 22, 110,
 124, 156, 248, 250,
 290, 292.
Skovsbo 90, 116, 301.
Skörpinge 185.
Sletager 94.
Slet Herred 65.
Smidstrup 45.
Snarup 210.
Sollevodt 156.
Solte 6.
Starup 66.
Starupgaard 180.
Stensballe 13, 282 (Birk).
Stensgaard 301.
Stidstrup 107.
Strandit 306.
Stremmelse 83.
Stubergaard 164.
Stöftring 185.
Sundsherred 261.
Svanholm 110.
Svinding 203.
Svinö 117.
Svole 113.
Synderdyvelstrup 214.
Syndergaard 120, 262, 301.
Synder Herred 202.
Synderskov 128, 175.
Syndervang 127.
Söberg 170.
Söbo 261.
Söborg 148.
Söbye 83, 244.
Sögaard 199, 234.
Sökier 77, 80, 81.
Sölvisborg 42.
Sömark 143.
Sönderby 1.
Sörup 273.
Sövel, (Sevel) Birk 164.
Terlöse 310.
Thim 151.
Thommerup 111, 138.
Thorbernfülle 5.
Threvad-Mölle 103.
Tiele 307.
Togerup 197.
Tolstrup 182.
Torderup 78.
Torp 91, 109, 207.
Torpe 287.
Torup 52, 77, 78, 81, 153.
Torupgaard 171.
Tosbjerg 170.
Tosthelund 84, 214.
Tostrup 53, 105, 230, 253.
Tranemose 75.
Trankier 205.
Trelborg 217.
Troelstrup, Trogelstrup 53.
Trögelöse 202.
Tröyeborg Slot 140, 141.
Tundt 170.]
Tvede 170.
Tvis Kloster 153, 154, 155.
Tvisselbirk 155.
Tynderseherred 38.
Tyrholm 54.
Töistrup 132, 249, 301.
**Törlöse, (Törlöse, Tro-
 löse?) 159, 160.**
Törrild Herred 258.
Töttrup 64.
Ulbjerg 78.
Ulstrup 62.
Ulsund 105.
Underup 287.
Urup 290, 301.
Vandos 40.
Vandstedt 267.
Varbjerg Slot 159.
Veer, (Være) 281.
Veldumgaard 180.
Velling 307.
Vellum 168.
Vendsherred 122, 135, 299.
Vesenberg 22, 110.
Vestergaard 132.
Vesterris 216.
Vexö 170.
Viislöf 290, 292.
Villandsherred 126.
Vindeby 83.
Vinding 234.
Vinninge 6.
Vinum 140.
Vislef 110.
Visselbjerg 47.
Vithinge 142.
Voldstedgaard 228.
Voldum 140, 244.
Volslöf 6.
Volstrup 84, 156.
Voltofte 73, 255.
Vongegaard (?) 242.
Vonserup 228.
Vordeggaard, (Vorgaard) 33.
Vordmark 240.
Vorherred 282.
Vorning 170.
Vosborg 12.
Vreslösemagle 253.

Rettelser og Tillæg.

- S. 1. Dommens rette Aarstal er 1447, da efter den mig af Hr. *Begtrup* meddeelte Oplysning *Jens Bruun* allerede 1455 blev forflyttet til Antvorskov (s. *Christianis Slesv. Holst. Hist.*, dansk Oversættelse IV. 226.)
- 5. Lin. 4 fra neden: *Thorbernsællæ* l. *Thorbernfælle* (det nuværende Frydendal)
- Denne Dom (Nr. 4) findes ogsaa trykt i *Evenstens Saml.* I. 2 II. S. 12—14, men efter en maadelig Afskrift.
- S. 8. næstsidsste og sidste Lin. *Mouridzön* l. *Morthensön*. *Jens* l. *Jep* udi Börgl.
- 9. ved Not. 2. tilføjes *Begtr.*
- 13. Lin. 1. *Mogens Olsen* skal efter *Begtrups* Formening være *Mogens Ebbesen*.
- 16. Lin. 2. MCDXX l. MCDLXX
- 18. Lin. 1. Löweholm l. Laveholm (Laholm i Halland)
- 28. Not. 7. Ordet *Wandel* forekommer ogsaa i *Danske Magaz.* III. 366 (Vandel oc Büder)
- 46. Lin. 3 fra neden: *Hindsherritzting* l. *Hingheritzting*.
- 47. Lin. 9. Aas l. *Aar*.
- 49. sidste Lin. *Johan* l. *Jochum* (efter Originalen i Rigens Db.)
- 50. Lin. 3. *Viborig* l. *Aaleborig* (R. Db.)
- — Lin. 13. Lösactighed l. *lösactig* (R. Db.)
- — Lin. 6 fra neden: Udlendig l. *udlendig*
- 51. Lin. 4. 34 l. 32
- 53. Lin. 3. *Fierdingkar* l. *Fierdinger*
- 54. Not. 8. den anden Dag l. Mandagen
- 58. Not. 3. Ogisvig. Skal efter Etatsraad *Vedel-Simonsens* Gisning være *Orengsvigaard* i Biergeherred.
- 59. Lin. 16. *Medarffningerne* l. *Medarffuingerne*
- 62. Lin. 8. *Issfeder* l. *Yssfelder*
- — Lin. 11. for l. *forne*
- — Not. 1. Spalte 2. Lin. 2. *Rechien* l. *Rechten*
- 63. Lin. 11. *seeckes* l. *senckes*
- — Lin. 12. efter Keiserretten l. *efter Keyserloghen*, som vor *Predicant* her for oss *udtydet oc forkyndet*. Jvfr Fortalen S. IX.
- 71. Lin. 15. *Gotz* l. *Gotz* (?)
- S. 93. Lin. 11. *Veylang*. Efter Etatsraad *Vedel-Simonsens* Gisning skal der læses *Veylaug*, saaledes som *Almuen* endnu udtaler *Vederlag*.
- 95. Not. 7. i Paasken l. efter Paaske
- 110. Lin. 8. *Gunderslöff* l. *Gunderslöffholm*
- 112. Lin. 5. *Tommeruppamt* l. *Tommeruppant*
- 113. Not. 2. Etatsraad *Vedel Simonsen* mener, at derved sigtes til den Sörgedragt for nærmeste Frænde, som Manddraberen maatte anskaffe.
- 117. Not. 3. *Veeds* H. l. *Vends* H.
- 123. Lin. 2. fra neden: synn *Stouffue* l. *Synder-skouff*.
- 129. Not. 2. *thersom jeg fanger mit Formaall*; kan maaskee forklares ved: *dersom jeg faaer gjort mit Testament*, da Vid. Selsk. Ordb. bemærker, at Ordet *Formaal* i et gammelt Glossarium forklares ved *Testament*.
- — Not. 3, 4 og 5. *stempit Molling* forklarer *Ved. Simonsen* ved et Stampetrug eller en Morter med *Stöder*, og *Löukar* ved et hvert Vadskekar.
- 132. Lin. 2. *Dallum* l. *Dallund*
- 151. Not. Ved denne Note maa bemærkes, at allerede *Christian den Fjerdes* st. Rec. 3—17 Cap. tilsteder at sælge de Umyndiges *Jordegods* for at dække *Forældrenes Gjeld*.
- 153. Lin. 7 fra neden: *Jenssn* l. *Jensen*
- — Not. 2. Den rette Forklaring af *Skyrdt* see Fortalen S. XXIX.
- 156. Lin. 2 fra neden. *Damsko*; maaskee bör der læses *Damsbo*.
- 168. Lin. 7. *Süreessen* l. *Sörenssen*
- 181. Lin. 15. *oppeborit* l. *oppebodit*
- 189. Not. 3. *Hestegerning*; maaskee *Spanddage*.
- 191. Lin. 1. ... *koldt*. — *Vedel Simonsen* formoder at der skal læses: *hovedkoldt* (hovedkulds)
- 198. Lin. 7. *Gunlöff* l. *Quedelöff*.
- 218. Not. *Mummeschantz* er ikke nogen *Skrivfejl*, men en gammel tydsk *Benævnelser* for *Maskerade*, s. *Adelungs Wörterbuch*.
- 241. Not. 5. *Marsell Jorde* er ingen *Skrivfejl*, da det forekommer i flere *Diplomer*.